

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พระสุตตันตปิฎก
เล่ม ๑๙

ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
เอกกนิบาตชาดก

๑. อปฺปนฺนกวรรค

๑. อปฺปนฺนกชาดก

ว่าด้วยการรู้ฐานะและมีฐานะ

[๑] คนพวกหนึ่งกล่าวฐานะอันหนึ่งว่า ไม่ผิด นักเดาทั้งหลายกล่าวฐานะอันนั้นว่า เป็นที่สอง คนมีปัญญารู้ฐานะและมีฐานะนั้นแล้ว คารวถือเอาฐานะที่ไม่ผิดไว้.

จบ อปฺปนฺนกชาดกที่ ๑.

๒. วิณฺณปฺปชาดก

ว่าด้วยผู้ไม่เกียจคร้าน

[๒] ชนทั้งหลายผู้ไม่เกียจคร้าน ขุดภาคพื้นทีทางทราย ได้พบน้ำในทางนั้น ณ ที่ราบ ฉันทิ มณีประกอบด้วยความเพียรและกำลัง เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน พึงได้รับความสงบใจ ฉะนั้น.

จบ วิณฺณปฺปชาดกที่ ๒.

๓. เสรีวณฺชิชาดก

ว่าด้วยเสรีวณฺชิ

[๓] ถ้าท่านพลาดไธดาปิตติมรรค คือ ความแน่นอนแห่งสัทธรรมในศาสนานี้ ท่านจะต้องเดือดร้อนใจในภายหลังสิ้นกาลนาน ดุจพณฺชิซื้อเสรีวณฺชิผู้นั้น.

จบ เสรีวณฺชิชาดกที่ ๓.

๔. จุลลกเศรฐฐิชาดก

ว่าด้วยคนฉลาดตั้งตนได้

[๔] คนมีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนไว้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย ดุจคนก่อไฟน้อยๆ ให้เป็นกองใหญ่ ฉะนั้น.

จบ จุลลกเศรฐฐิชาดกที่ ๔.

๕. ตัณทุลนาฬิชาดก

ว่าด้วยราคาข้าวสาร

[๕] ข้าวสารทะนานหนึ่งมีราคาเท่าไร พระนครพาราณสีทั้งภายในภายนอกมีราคาเท่าไร ข้าวสารทะนานเดียวมีค่าเท่ามา ๕๐๐ เทียวหรือ?

จบ ตัณทุลนาฬิชาดกที่ ๕.

๖. เทวธรรมชาดก

ว่าด้วยธรรมของเทวดา

[๖] สัปบุรุษผู้สงบระงับ ประกอบด้วยหิริและโอตตปปะ ตั้งมั่นอยู่ในธรรมอันขาว ท่านเรียกว่าผู้มีธรรมของเทวดาในโลก.

จบ เทวธรรมชาดกที่ ๖.

๗. กัฏฐหาริชาดก

[๗] ข้าแต่พระราชาผู้เป็นใหญ่ ข้าพระบาทเป็นโอรสของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งหมู่ชน ขอพระองค์ได้ทรงโปรดชุบเลี้ยงข้าพระบาทไว้ แม้คนเหล่านี้พระองค์ยังทรงชุบเลี้ยงได้ ไฉนจะไม่ทรงชุบเลี้ยงโอรสของพระองค์เองเล่า?

จบ กัฏฐหาริชาดกที่ ๗.

๘. คามนิชาดก

ว่าด้วยไม่ใจเร็วด่วนได้

[๘] เอาถึงความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้ เรามีพรหมจรรย์แก่กล้าแล้ว ท่านจงเข้าใจอย่างนี้เถิด พ่อคามนิ.

จบ คามนิชาดกที่ ๘.

๙. มฆเทวชาดก

ว่าด้วยเทวทูต

[๙] ผมที่หงอกบนศีรษะของเรานี้ เกิดขึ้นนำเอาวัยไปเสีย เทวทูตปรากฏแล้วบัดนี้ เป็นสมัยบรรพชาของเรา.

จบ มฆเทวชาดกที่ ๙.

๑๐. สุขวิหาริชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

ว่าด้วยการอยู่เป็นสุข

[๑๐] ขนเหล่าอื่นไม่ต้องรักษาผู้ใดด้วย ผู้ใดก็ไม่ต้องรักษาขนเหล่าอื่นด้วย
คุณมหายาพิตร มหายาพิตรผู้หนึ่งแล ไม่เยื่อใยในกามทั้งหลาย ย่อมอยู่
เป็นสุข .

จบ สุขวิหารชาดกที่ ๑๐ .

จบ อปิลลัตถมิกชาดกที่ ๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปิลลัตถมิกชาดก	๒. วัณณุปกชาดก
๓. เสรีวาณิชชาดก	๔. จุลลกเศรษฐีชาดก
๕. ตัณฑุลนาฬิชาดก	๖. เทวธรรมชาดก
๗. กัญฐหาริชาดก	๘. คามนิชาดก
๙. มฆเทวชาดก	๑๐. สุขวิหารชาดก .

๒. สิลวรรค

๑. ลักขณชาดก

ว่าด้วยผู้มีศีล

[๑๑] ความเจริญย่อมมีแก่ชนทั้งหลายผู้มีศีล ประพฤติในปฏิสันถาร ทำนิจ
คุณเนื้อชื่อลักขณะ ผู้อันหมู่แห่งญาติแวดล้อมกลับมาอยู่ อนึ่ง ท่าน
จึงคุณเนื้อชื่อกาฬะนี้ ผู้เสื่อมจากพวกญาติกลับมาแต่ผู้เดียว .

จบ ลักขณชาดกที่ ๑ .

๒. นิโครธมิกชาดก

ว่าด้วยการเลือกคบ

[๑๒] ท่านหรือคนอื่นก็ตาม พึงคบหาแต่พระยาเนื้อชื่อว่านิโครธเท่านั้น ไม่
ควรเข้าไปอาศัยอยู่กับพระยาเนื้อชื่อว่าสาชะ ความตายในสำนักพระยา
เนื้อนิโครธประเสริฐกว่า การมีชีวิตอยู่ในสำนักพระยาเนื้อสาชะจะ
ประเสริฐอะไร .

จบ นิโครธมิกชาดกที่ ๒ .

๓. กัณฐินชาดก

ว่าด้วยผู้ตกอยู่ในอำนาจหญิง

[๑๓] เราได้เคยบนบานผู้มีลูกศรเป็นอาวุธ ยิ่งปล่อยไปเต็มกำลัง เราได้เคยบน
ชนบทที่มีหญิงเป็นผู้นำ อนึ่ง สัตว์เหล่าใด ตกอยู่ในอำนาจของหญิง
ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นนั้นบัดนี้ติดติดแล้ว .

จบ กัณฐินชาดกที่ ๓ .

๔. วาตมิกชาดก

ว่าด้วยอำนาจของรส

[๑๔] ได้ยินว่า สิ่งอื่นที่จะเลวยิ่งไปกว่ารสทั้งหลายไม่มี รสเป็น
สภาพเลวแม้ว่าถิ่นฐาน แม้กว่าความสนิหสนม นายสญชัย
อยู่ยบาล นำเนื้อสมันซึ่งอาศัยอยู่ในป่าชฎมาสู่อำนาจของตนได้ด้วยรส
ทั้งหลาย .

จบ วาตมิกชาดกที่ ๔ .

๕. ขราทียชาดก

ว่าด้วยผู้ล่วงเลยโอวาท

[๑๕] คุณนางเนื้อขราทียา ฉันไม่สามารถจะสั่งสอนเนื้อตัวนั้น ผู้มี ๘ กับ
มีเขาคดแต่โคนจนถึงปลายเขา ล่วงเลยโอวาทเสียตั้ง ๗ วัน .

จบ ขราทียชาดกที่ ๕ .

๖. ตีปัลลัตถมิกชาดก

ว่าด้วยเล่ห์กลลงพราน

[๑๖] ฉันยังเนื้อหลานชายผู้มี ๘ กับ นอนโดยอาการ ๓ ท่า มีเล่ห์กลลงมารยา
หลายอย่าง ต้มกินน้ำในเวลาเที่ยงคืน ให้เล่าเรียนมายาของเนื้อดีแล้ว
คุณน้องหญิง เนื้อหลานชายกลั่นลมหายใจไว้ได้ โดยซ่อนนาสิก
ข้างหนึ่งแนบติดอยู่กับพื้น จะทำเล่ห์กลลงนายพรานด้วยอุบาย ๖
ประการ .

จบ ตีปัลลัตถมิกชาดกที่ ๖ .

๗. มาลุตชาดก

ว่าด้วยความหนาวเกิดแก่ลม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๓] ข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ตาม สมัยใดลมย่อมพัดมา สมัยนั้นย่อมมีความหนาว เพราะความหนาวเกิดแต่ลม ในปัญหาข้อนี้ ท่านทั้งสองชื่อว่าไม่แพ้กัน .

จบ มาลุตชาดกที่ ๗ .

๘. มตกัถตตชาดก

ว่าด้วยสัตว์ไม่ควรมาสัตว์

[๑๔] ถ้าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้อย่างนี้ว่า ชาติสมภพนี้เป็นทุกข์ สัตว์ไม่ควรมาสัตว์ เพราะว่ามีปฏิกิริยาสัตว์ย่อมเศร้าโศก .

จบ มตกัถตตชาดกที่ ๘ .

๙. อายาจิตกัถตตชาดก

ว่าด้วยการเปลื้องตน

[๑๕] ถ้าท่านปรารถนาจะเปลื้องตนให้พ้น ท่านละโลกนี้ไปแล้วก็จะพ้นได้ ก็ท่านเปลื้องตนอยู่อย่างนี้ กลับจะติดหนักเข้า เพราะนักปราชญ์หาได้เปลื้องตนด้วยอาการอย่างนี้ไม่ การเปลื้องตนอย่างนี้ เป็นเครื่องติดของกนพาล .

จบ อายาจิตกัถตตชาดกที่ ๙ .

๑๐. นพป่านชาดก

ว่าด้วยการพิจารณา

[๒๐] พระยากระษัตริย์ไม่เห็นรอยเท้าขึ้น เห็นแต่รอยเท้าลง จึงกล่าวว่า เราจักเดินนำด้วยไม้อ้อ ท่านก็จักมาเราไม่ได้ .

จบ นพป่านชาดกที่ ๑๐ .

จบ สิลววรรคที่ ๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ลักขณชาดก

๓. กิณทีนชาดก

๕. ขราทิยชาดก

๗. มาลุตชาดก

๙. อายาจิตกัถตตชาดก

๒. นิโครธมคชาดก

๔. วาตมคชาดก

๖. ตีปัลลิตกมคชาดก

๘. มตกัถตตชาดก

๑๐. นพป่านชาดก .

๓. กุรุจวรรค

๑. กุรุคมคชาดก

ว่าด้วยกวางกุรุคะ

[๒๑] ดูกุรไม่มีมะริน การที่ท่านปล่อยผลให้ตกกลิ้งมานั้น เราผู้เป็นกวางรู้แล้ว เราจะไปสู่มะรินต้นอื่น เพราะเราไม่ชอบใจผลของท่าน .

จบ กุรุคมคชาดกที่ ๑ .

๒. กุกุรชาดก

ว่าด้วยสุนัขที่ถูกฆ่า

[๒๒] สุนัขเหล่าใดอันบุคคลเลี้ยงไว้ในราชสกุล เกิดในราชสกุล สมบูรณ์ด้วยสิสรและกำลัง สุนัขเหล่านั้นนั้นไม่ถูกฆ่า พวกเรากลีบถูกฆ่า เมื่อเป็นเช่นนี้ นี่ชื่อว่าการฆ่าโดยไม่แปลกกันก็หาไม่ กลับชื่อว่าฆ่าแต่สุนัขทั้งหลายที่ทรพล .

จบ กุกุรชาดกที่ ๒ .

๓. โกชาขานียชาดก

ว่าด้วยม้าสินธพอาชาไนย

[๒๓] ดูกุรนายสารถิ ม้าสินธพอาชาไนยถูกลูกศรแทงแล้ว แม้นอนตะแคงอยู่ข้างเดียวก็ยังประเสริฐกว่าม้ากระจอก ท่านจงประกอบจันออกรบอีกเถิด .

จบ โกชาขานียชาดกที่ ๓ .

๔. อาชัณญชาดก

ว่าด้วยม้าอาชาไนยกับม้ากระจอก

[๒๔] ไม่ว่าเมื่อใด ในขณะใด ณ ที่ไหนๆ ณ สถานที่ใดๆ ม้าอาชาไนยใช้กำลังรบ ม้ากระจอกยอมถอยหนี .

จบ อาชัณญชาดกที่ ๔ .

๕. ติตถชาดก

ว่าด้วยการเบียดเพราะข้าชาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๕] ดุรณายสารี ทานจงยั้งมาให้อาบและดื่มยาที่ทาโน้นบ้าง ทานนี้
บ้าง แม่ข้าพยายาสที่บริโภคม้วยครั้ง คนก็ยังเบือได้ .

จบ ตัตถชาดกที่ ๕ .

๖. มหิฬามุขชาดก

ว่าด้วยการเสียมสอน

[๒๖] พระยาช้างชื่อมหิฬามุข ได้เที่ยวทูปตคน เพราะได้ฟังฟังคำของพวก
โจรมาก่อน พระยาช้างผู้เชือกอดมตั้งอยู่ในถุ้งทั้งปวง ก็เพราะได้ฟังคำ
ของท่านผู้สำรวมดีแล้ว .

จบ มหิฬามุขชาดกที่ ๖ .

๗. อภินนชาดก

ว่าด้วยการเห็นกันบ่อยๆ

[๒๗] พระยาช้างไม่สามารถจะรับเอาคำข้าว ไม่สามารถจะรับเอาก้อนข้าว ไม่
สามารถจะรับเอาหญ้าทั้งหลาย ไม่สามารถจะขัดสีกาย ข้าพระบาทมา
สำคัญว่า พระยาช้างตัวเชือกประเสริฐ ได้ทำความรักใคร่ในสุนัข
เพราะได้เห็นกันบ่อยๆ .

จบ อภินนชาดกที่ ๗ .

๘. นันทิวาสชาดก

ว่าด้วยการพูดดี

[๒๘] บุคคลฟังกล่าวแต่คำที่ไพเราะเท่านั้น ไม่ฟังกล่าวคำที่ไม่ไพเราะในกาล
ไหนๆ เมื่อพราหมณ์กล่าวคำไพเราะ โคนันทิวาสได้ลากเอาภาระอัน
หนักไปได้ ทำพราหมณ์ผู้นั้นให้ได้ทรัพย์ด้วย ตนเองก็เป็นผู้ปลื้มใจ
เพราะการช่วยเหลือกันด้วย .

จบ นันทิวาสชาดกที่ ๘ .

๙. กัณหาชาดก

ว่าด้วยผู้เอากาเองงาน

[๒๙] ในที่ใดๆ มีธรรหนัก ในที่ใดมีร่องน้ำลึก ขนทั้งหลายก็เทียมโคดำใน
กาลนั้นทีเดียว โคดำนั้นก็นำเอาธรรนั้นไปได้โดยแท้ .

จบ กัณหาชาดกที่ ๙ .

๑๐. มุณิกชาดก

ว่าด้วยลักษณะของผู้มีอายุยืน

[๓๐] ท่านอย่าริษยาหม่อมุณิกะเลย มันกินอาหารอันเป็นเหตุให้เดือดร้อน ท่าน
จงเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย กินแต่เกลบเกิด นี่เป็นลักษณะแห่ง
ความเป็นผู้มีอายุยืน .

จบ มุณิกชาดกที่ ๑๐ .

จบ กุรุคชาดกที่ ๓ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุรุคมิคชาดก	๒. กุรุคชาดก
๓. โภชาขานิชาดก	๔. อาชัญญชาดก
๕. ตัตถชาดก	๖. มหิฬามุขชาดก
๗. อภินนชาดก	๘. นันทิวาสชาดก
๙. กัณหาชาดก	๑๐. มุณิกชาดก .

๔. กุลาวกชาดก

๑. กุลาวกชาดก

ว่าด้วยการเสียสละ

[๓๑] ดุรมาตลีเทพบุตร ที่ต้นจัวมีลูกนกครุฑจับอยู่ ท่านจงหันหน้ารถกลับ
เรายอมสละชีวิตให้พวกอสูร ลูกนกครุฑเหล่านั้นอย่าได้หลงกล
เสียเลย .

จบ กุลาวกชาดกที่ ๑ .

๒. นัจจชาดก

เหตุที่ยังไม่ให้ลูกสาว

[๓๒] เสียงของท่านก็เพราะ หลังของท่านก็งาม คอของท่านก็เปรียบดังสีแก้ว
ไพฑูรย์ และหางของท่านก็ยาวตั้งว่า เราจะไม่ให้ลูกสาวของเราแก่ท่าน
ด้วยการรำแพนหาง .

จบ นัจจชาดกที่ ๒ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

๓. สัมโมทมานชาดก

ว่าด้วยพินาศเพราะทะเลาะกัน

[๓๓] นักทั้งหลายพร้อมเพรียงกันพากันเอาชายไป เมื่อใด พวกมันทะเลาะกัน
เมื่อนั้น พวกมันจกตกอยู่ในอำนาจของเรา .

จบ สัมโมทมานชาดกที่ ๓ .

๔. มัจฉาชาดก

ว่าด้วยความหึงหวง

[๓๔] ความเป็น ความร้อน และการติดอยู่ในแห ไม่ได้เบียดเบียนเราให้ได้
รับทุกข์เลย แต่ข้อที่นางปลาสำคัญว่า เราไปหลงนางปลาดูอื่นนั้นแหละ
เบียดเบียนเราให้ได้รับทุกข์ .

จบ มัจฉาชาดกที่ ๔ .

๕. วัฏฏกชาดก

ว่าด้วยความจริง

[๓๕] ปีกของเราเมื่ออยู่ แต่ก็บินไม่ได้ เท้าทั้งสองของเราก็มียู่ แต่ก็เดินไม่ได้
มารดาและบิดาของเราออกไปหาอาหาร ดุกรไฟ ทานจงถอยกลับไปเสีย .

จบ วัฏฏกชาดกที่ ๕ .

๖. สกณชาดก

ว่าด้วยที่พึงให้โทษ

[๓๖] นักทั้งหลายอาศัยต้นไม้ใด ต้นไม้นั้นยอมทิ้งเอาไฟลงมา นักทั้งหลายจง
พากันหนี ไปอยู่เสียที่อื่นเถิด ภัยเกิดจากที่พึงของพวกเราแล้ว .

จบ สกณชาดกที่ ๖ .

๗. ติตติรชาดก

ว่าด้วยผู้มีความอ่อนน้อม

[๓๗] นรชนเหล่าใด จลลัดในธรรม ยอมอ่อนน้อมคนผู้เจริญ นรชนเหล่านั้น
เป็นผู้ได้รับความสรรเสริญในปัจจุบันนี้ และมีสุดที่เป็นที่ไปในเบื้องหน้า .

จบ ติตติรชาดกที่ ๗ .

๘. พกชาดก

ว่าด้วยผู้ฉลาดแกมโกง

[๓๘] บุคคลผู้ไช้ปัญญาลอกลวงคนอื่น ย่อมไม่ได้ความสุขเป็นนิตย์ เพราะผู้-
ไช้ปัญญาลอกลวงคนอื่น ย่อมประสบผลแห่งบาปกรรมที่ตนทำไว้
เหมือนนกยางถูกปูหนีบคอจะนั้น .

จบ พกชาดกที่ ๘ .

๙. นันทชาดก

ว่าด้วยการกล่าวคำหยาบ

[๓๙] ทาสชื่อนันทกะเป็นบุตรของนางทาสี ยืนกล่าวคำหยาบคายในที่ใด เรารู้
ว่ากองแห่งรัตนะทั้งหลาย และดอกไม้ทองมียู่ในที่นั้น .

จบ นันทชาดกที่ ๙ .

๑๐. ขทธีรชาดก

ว่าด้วยผู้มีจิตมั่นคง

[๔๐] เราจะตกนรกมีเท่าขึ้นเบื้องบน มีศีรษะลงเบื้องล่างก็ตาม เราจักไม่ทำ
กรรมอันไม่ประเสริฐ ขอเชิญท่านจงรีบก่อนชั่วเถิด .

จบ ขทธีรชาดกที่ ๑๐ .

จบ กลาวการวรรคที่ ๔ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กลาวกชาดก

๒. นัจจชาดก

๓. สัมโมทมานชาดก

๔. มัจฉาชาดก

๕. วัฏฏกชาดก

๖. สกณชาดก

๗. ติตติรชาดก

๘. พกชาดก

๙. นันทชาดก

๑๐. ขทธีรชาดก .

๕. อัถกคามวรรค

๑. โลสกชาดก

ว่าด้วยคนที่ต้องเศร้าโศก

[๔๑] ผู้ใดบอกกล่าวสอนอยู่ ไม่ทำตามคำสอนของผู้ปรารถนาประโยชน์
ผู้นั้นเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ผู้นั้นยอมเศร้าโศก เหมือนนาย
มีตกระจับเท้าพะเสราโศกอยู่ ฉะนั้น .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

จบ โลกษชาดกที่ ๑ .

๒. กโปตกชาดก

ว่าด้วยคนที่ต้องฉิบหาย

[๔๒] ผู้ใดบุคคลกล่าวสอนอยู่ ไม่ทำตามคำสอนของผู้ปรารถนาประโยชน์ ผู้
อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ผู้นั้นย่อมถึงความฉิบหาย เสร้าโศกอยู่
เหมือนกาไม่เชื่อฟังคำของนกพิราบ ตกอยู่ในเงื้อมมือของข้าศึก ฉะนั้น .

จบ กโปตกชาดกที่ ๒ .

๓. เวฬุกชาดก

ว่าด้วยคนที่นอนตาย

[๔๓] ผู้ใดบุคคลกล่าวสอนอยู่ ไม่ทำตามคำสอนของผู้ปรารถนาประโยชน์
ผู้นั้นอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ผู้นั้นย่อมนอนตายอยู่ เหมือนดาบส
ผู้เป็นบิดาของลูกงูชื่อเวฬุกะ ฉะนั้น .

จบ เวฬุกชาดกที่ ๓ .

๔. มกสชาดก

มีศัตรูผู้มีปัญญาดีกว่ามีมิตรโง่

[๔๔] ศัตรูผู้ประกอบด้วยปัญญายังดีกว่า มิตรผู้ไม่มีปัญญาจะดีอะไร เหมือน
บุตรของช่างไม้ผู้โง่เขลา คิดว่าจะดียิ่ง ได้ดีศิระของบิดาแตกสองเสี่ยง
ฉะนั้น .

จบ มกสชาดกที่ ๔ .

๕. โรหิณชาดก

ผู้อนุเคราะห์ที่โง่เขลาไม่ดี

[๔๕] ศัตรูผู้เป็นนักปราชญ์ยังดีกว่า คนโง่เขลาถึงเป็นผู้อนุเคราะห์จะดีอะไร
ท่านจงดูนางโรหิณผู้โง่เขลา ฆ่ามารดาแล้วเส้าโศกอยู่ .

จบ โรหิณชาดกที่ ๕ .

๖. อารามทสกชาดก

ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความสุข

[๔๖] ผู้ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถึงจะทำความเจริญ ก็ไม่สามารถจะนำ
ความสุขมาให้ ผู้มีปัญญาทรมาย่อมทำประโยชน์ให้เสีย เหมือนกับลิง
ผู้รักษาสวน ฉะนั้น .

จบ อารามทสกชาดกที่ ๖ .

๗. วารุณทสกชาดก

ผู้มีปัญญาทรมทำให้เสียประโยชน์

[๔๗] ผู้ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถึงจะทำความเจริญ ก็ไม่สามารถจะนำ
ความสุขมาให้ ผู้มีปัญญาทรมาย่อมทำประโยชน์ให้เสีย เหมือนกับ
โกณฑัญญะบุตรทำสุราให้เสีย ฉะนั้น .

จบ วารุณทสกชาดกที่ ๗ .

๘. เวทัพพชาดก

ผู้ปรารถนาประโยชน์โดยไม่แยบคายย่อมเดือดร้อน

[๔๘] ผู้ใดปรารถนาประโยชน์ โดยอุบายอันไม่แยบคาย ผู้นั้นย่อมเดือดร้อน
เหมือนพวกโจรชาวเจตริฐมาเวทัพพพราหมณ์ แล้วพากันถึงความพินาศ
หมดสิ้น ฉะนั้น .

จบ เวทัพพชาดกที่ ๘ .

๙. นักขัตตชาดก

ว่าด้วยประโยชน์คือทุกข์

[๔๙] ประโยชน์ได้ล่วงเลยคนโง่เขลาผู้มัวคอยทุกข์อยู่ ประโยชน์เป็นทุกข์ของ
ประโยชน์ ดวงดาวจักทำอะไรได้ .

จบ นักขัตตชาดกที่ ๙ .

๑๐. ทมเมธชาดก

คนโง่ถูกบุชายัญเพราะคนอธรรม

[๕๐] เราได้บนไว้ต่อเทวดา ด้วยคนโง่เขลาหนึ่งพันคน บัดนี้ เราจักต้องบูชา
ยัญ เพราะคนอธรรมมีมาก .

จบ ทมเมธชาดกที่ ๑๐ .

จบ อรรถกถามวรรคที่ ๕ .

จบ ปฐมปิณฑาสก .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โลกษชาดก

๒. กโปตกชาดก

๓. เวฬุชาดก	๔. มกสชาดก
๕. โรหิณีชาดก	๖. อารามทุกขชาดก
๗. วารุณีทุกขชาดก	๘. เวทัพพชาดก
๙. นักขัตตชาดก	๑๐. ทุมเมธชาดก.
-

๖. อาสังสวรค

๑. มหาสีลวชาดก

ความสำเร็จเกิดจากความพยายาม

[๕๑] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตคิดความมุ่งหมายไปกว่าจะสำเร็จผล ไม่ควรจะท้อถอย
ดูเราเป็นตัวอย่าง เราปรารถนาอย่างใดได้อย่างนั้น .

จบ มหาสีลวชาดกที่ ๑ .

๒. จุฬชนกชาดก

เป็นคนควรพยายามรำไป

[๕๒] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตพึงพยายามไปกว่าประโยชน์จะสำเร็จ ไม่ควรท้อถอย
ดูเราขึ้นจากน้ำสูกได้เป็นตัวอย่างเถิด .

จบ จุฬชนกชาดกที่ ๒ .

๓. ปุณณปาติชาดก

การกล่าวถ้อยคำไม่จริง

[๕๓] ไสสุราทั้งหลาย ยิ่งเต็มอยู่อย่างเดิม ถ้อยคำที่ท่านกล่าวนี้ไม่เป็นจริง
เราจึงรู้ได้ด้วยเหตุนี้ว่า สุรานี้เป็นสุราไม่ดีแน่ .

จบ ปุณณปาติชาดกที่ ๓ .

๔. ผลชาดก

การรู้จักผลไม้

[๕๔] ต้นไม้นี้ขึ้นก็ไม่ยาก ทั้งอยู่ไม่ไกลบ้าน เราจึงรู้ได้ด้วยเหตุนี้ว่า ต้นไม้นี้
ไม่ใช่ต้นไม้มีผลอร่อย .

จบ ผลชาดกที่ ๔ .

๕. ปัญจารุชาดก

ว่าด้วยการบรรลุลิทธิธรรมอันเกษม

[๕๕] นรชนใดมีจิตไม่ท้อถอย มีใจไม่หดหู่ เจริญกุศลธรรมเพื่อบรรลุลิทธิ
อันเป็นแดนเกษมจากโยคะ นรชนนั้นพึงบรรลุลิทธิธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์
ทั้งปวงโดยลำดับ .

จบ ปัญจารุชาดกที่ ๕ .

๖. กัญจนขันธชาดก

ว่าด้วยการบรรลุลิทธิธรรมอันเกษม

[๕๖] นรชนใดมีจิตราเริง มีใจเบิกบาน เจริญกุศลธรรมเพื่อบรรลุลิทธิ
อันเป็นแดนเกษมจากโยคะ นรชนนั้นพึงบรรลุลิทธิธรรม เป็นที่สิ้นสังโยชน์
ทั้งปวงได้โดยลำดับ .

จบ กัญจนขันธชาดกที่ ๖ .

๗. วานรินทชาดก

ธรรมของผู้ล่วงพ้นศัตรู

[๕๗] ดุรพระยาวานร ผู้ใดมีธรรม ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมคือวิจารณ์-
ปัญญา รัตติคือความเพียร จาคะ เหมือนท่าน ผู้นั้นย่อมล่วงพ้นศัตรูได้ .

จบ วานรินทชาดกที่ ๗ .

๘. ตโยธรรมาชาดก

ธรรมของผู้ล่วงพ้นศัตรู

[๕๘] ดุรพระยาวานร ผู้ใดมีธรรม ๓ ประการนี้ คือ ความขยัน ความกล้า
กล้า ปัญญาเหมือนท่าน ผู้นั้นย่อมล่วงพ้นศัตรูได้ .

จบ ตโยธรรมาชาดกที่ ๘ .

๙. เภริวาทชาดก

ว่าด้วยการทำเกินประมาณ

[๕๙] ท่านจะติักิพึงเกิด แต่อย่าตีให้เกินประมาณ เพราะการตีเกินประมาณ
เป็นการชั่วช้าของเรา ทรัพย์ที่เราได้มาตั้งร้อยเพราะติกลง ได้ฉิบหาย
ไป เพราะท่านติกลงเกินประมาณ .

จบ เภริวาทชาดกที่ ๙ .

๑๐. สังฆมนชาดก

ว่าด้วยการทำเกินประมาณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๖๐] ท่านจะเป่าก็จงเป่าเถิด แต่อย่าเป่าให้เกินประมาณ เพราะการเป่าเกินประมาณเป็นการชั่วช้าของเรา โภคะที่เราได้มาเพราะการเป่าสังข์ได้ จิบหายไป เพราะท่านเป่าสังข์เกินประมาณ .

จบ สังฆมณชาดกที่ ๑๐ .

จบ อาสังสวรรคที่ ๖ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาสิลวชาดก	๒. จุฬชนกชาดก
๓. ปณณปาตชาดก	๔. ผลชาดก
๕. ปัญจาวุธชาดก	๖. กัญจนชั้นรชาดก
๗. วารินทชาดก	๘. ตโยธรรมาชาดก
๙. เกรวาทชาดก	๑๐. สังฆมณชาดก .

๗. อิตถีวรรค

๑. อาสาตมณฑชาดก

ว่าด้วยหญิงเลวทราม

[๖๑] ขึ้นชื่อว่าหญิงในโลกนี้เลวทราม เพราะหญิงเหล่านั้นไม่มีเขตแดน มีแต่ความกำหนัดยินดี คึกคะนอง ไม่มีเลือก เหมือนกับไฟที่ไหม้ไม่เลือก ฉะนั้น เราจักละทิ้งหญิงเหล่านั้น ไปบวช พอกพูนวิเวก .

จบ อาสาตมณฑชาดกที่ ๑ .

๒. อันทกุตชาดก

ว่าด้วยการวางใจภรรยา

[๖๒] พรหมมณเฑียรภรรยาผูกหน้าให้ติดพัน ก็รู้ไม่ทันภรรยา ที่ท่านนำมาเลี้ยงไว้แต่ยังไม่คลอด ใครจะวางใจในภรรยาเหล่านั้นได้ .

จบ อันทกุตชาดกที่ ๒ .

๓. ตักกชาดก

ว่าด้วยธรรมดาหญิง

[๖๓] ธรรมดาว่าหญิงเป็นคนมักโกรธ ไม่รู้จักคุณ ชอบส่อเสียด ชอบยุยงให้แตกกัน ดุริยภิกษุ ท่านจงประพฤติดพรหมจรรย์เถิด ท่านจะไม่เสื่อมจากสุข .

จบ ตักกชาดกที่ ๓ .

๔. ทุราขานชาดก

ภาวะของหญิงรุ่มยาก

[๖๔] ท่านอย่าดีใจว่าหญิงปรารถนาเรา อย่าเศร้าโศก ว่าหญิงนี้ไม่ปรารถนาเรา ภาวะของหญิงทั้งหลายเป็นของรู้ได้ยาก เหมือนทางไปของปลาในน้ำ ฉะนั้น .

จบ ทุราขานชาดกที่ ๔ .

๕. อนภิริตชาดก

เปรียบหญิงเหมือนของ ๕ อย่าง

[๖๕] แม่น้ำ หนทาง โรงสุรา สภา และบ่อน้ำ ฉันทิ ขึ้นชื่อว่าหญิงในโลก ก็ฉันทิ นั้น บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่โกรธหญิงเหล่านั้น .

จบ อนภิริตชาดกที่ ๕ .

๖. มุทลัคนชาดก

ว่าด้วยความต้องการไม่มีสิ้นสุด

[๖๖] ครั้นยัง ไม่ได้นางมุทลัคนาเทวี เกิดความปรารถนาเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อได้นางลัคนาเทวีผู้มั่งคั่งงามแล้ว ได้เกิดความปรารถนาสิ่งต่างๆ ขึ้นอีก .

จบ มุทลัคนชาดกที่ ๖ .

๗. อัจฉิงชาดก

หญิงหาลูกหาผัวได้ง่าย

[๖๗] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ บุตรของหม่อมฉันหาได้ง่ายเหมือนกับเมียงในพอก เมื่อหม่อมฉันเดินไปตามทาง สามีกี่หาได้ง่าย หม่อมฉันไม่เห็นประเทศที่จะนำพี่ชายผู้ร่วมอุทรมาได้ .

จบ อัจฉิงชาดกที่ ๗ .

๘. สาเกตชาดก

ว่าด้วยวางใจคนที่ชอบใจ

[๖๘] ใจฝังอยู่ในผู้ใด แม้จิตก็เสื่อมใสในผู้ใด เป็นคนที่ไม่เคยเห็นกันเลย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ก็วางใจในผู้นั้นได้โดยแท้.

จบ สาเกตชาดกที่ ๘.

๙. วิสวันตชาดก

ตายเสียดีกว่าดูดพิษที่คายออกแล้ว

[๖๙] เราจักดูดพิษที่คายออกแล้ว เพราะเหตุแห่งชีวิตอันใด พิษที่คายออก
แล้วนั้นน่าดีเตียน เราตายเสียประเสริฐกว่าความเป็นอยู่.

จบ วิสวันตชาดกที่ ๙.

๑๐. กุททาลชาดก

ว่าด้วยความชนะที่ดี

[๗๐] ความชนะใดกลับแพ้ได้ ความชนะนั้นเป็นความชนะไม่ดี ความชนะใด
ไม่กลับแพ้ ความชนะนั้นแลเป็นความชนะที่ดี.

จบ กุททาลชาดกที่ ๑๐.

จบ อิตถีวรรคที่ ๗.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาสาตมันตชาดก	๒. อันทกชาดก
๓. ตักกชาดก	๔. ทุราขานชาดก
๕. อนภิรติชาดก	๖. มุทุลักขณชาดก
๗. อุจจิงคชาดก	๘. สาเกตชาดก
๙. วิสวันตชาดก	๑๐. กุททาลชาดก.

๘. วรณวรรค

๑. วรณชาดก

ว่าด้วยการทำไม่ถูกขั้นตอน

[๗๑] ผู้ใดปรารถนาจะทำกิจที่ควรทำก่อน ในภายหลัง ผู้นั้นย่อมเดือดร้อน
ในภายหลัง เหมือนมวกพริกไม่กุ่ม ฉะนั้น.

จบ วรณชาดกที่ ๑.

๒. สิลวานาคชาดก

คนนอกตัณญมอญคนในแง่ร้าย

[๗๒] ถ้าใครๆ จะพึงให้สมบัติในแผ่นดินทั้งหมดแก่คนนอกตัณญ ผู้มีปกติมอง
หาโทษอยู่เป็นนิตย์ ก็ให้เขาพอใจไม่ได้.

จบ สิลวานาคชาดกที่ ๒.

๓. สัจจังกิชาดก

ไม่ลายนํ้าดีกว่าคนนอกตัณญ

[๗๓] ได้ยินว่า นรชนบางพวกในโลกนี้ ได้กล่าวความจริงไว้อย่างนี้ว่า การ
เก็บไม้ที่ลายนํ้าขึ้นมายังดีกว่า ช่วยคนนอกตัณญบางคนขึ้นจากนํ้า ฯ

จบ สัจจังกิชาดกที่ ๓.

๔. รุกขธรรมชาดก

ต้นไม้โตเดี่ยวย่อมแพ้ลม

[๗๔] มีญาติมากเป็นความดี อนึ่ง ต้นไม้ที่เกิดขึ้นในป่าหลายต้นเป็นการดี
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดียว ถึงจะเป็นต้นไม้กองามใหญ่โตสักเท่าใด ลมก็
ย่อมพัดให้ล้มลงได้.

จบ รุกขธรรมชาดกที่ ๔.

๕. มัจฉชาดก

ว่าด้วยปลาขอฝน

[๗๕] ข้าแต่ฝน ขอท่านจงตกลงมาเถิด ขอจงทำลายขมทรพิษของกาเสีย
จงทำกาให้เศร้าโศก จงช่วยเปลื้องเราและพวกญาติๆ ให้พ้นจากความ
เศร้าโศกด้วยเถิด.

จบ มัจฉชาดกที่ ๕.

๖. อสังกยชาดก

เมตตากรรณาทำให้ปลอดภัย

[๗๖] เราไม่มีความระแวงในบ้าน ไม่มีภัยในป่า เราได้ขึ้นเดินทางตรงด้วย
เมตตา และกรุณาแล้ว.

จบ อสังกยชาดกที่ ๖.

๗. มหาสุบินชาดก

ว่าด้วยมหาสุบิน

[๗๗] หม่อมฉันได้ฝันเห็นโคอุสุภราช ๑ ต้นไม้ ๑ แม่น้ำ ๑ โคสามัญญ ๑ ม้า ๑

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ถาดทองคำ ๑ สุนัขจิ้งจอก ๑ หม้อน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑ ข้าวสารที่หุง
ไม่สุก ๑ แขนงจันทน์ ๑ น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑ นางเขียดกลืนกิน
งูเห่า ๑ หงส์ทองแวดล้อมกา ๑ เสือกัวแพะ ๑ ดังนี้ ปริยายอันผิดจะ
เป็นไปในยุคนี้ ยังไม่สำเร็จ .

จบ มหาสุบินชาดกที่ ๗ .

๘ . อิลลิสชาดก

ว่าด้วยคนมีรูปร่างเหมือนกัน

[๗๘] คนทั้ง ๒ คน เป็นคนกระจอก , คนค่อม ตาเหล่ เกิดต่อมที่ศีรษะ
ข้าพระบาทไม่รู้ว่าคนไหนเป็นอิลลิสเศรษฐี?

จบ อิลลิสชาดกที่ ๘ .

๙ . ขรัสสรชาดก

ว่าด้วยบุตรที่มารดาละทิ้ง

[๗๙] เมื่อใดพวกโจรปล้น และฆ่าวัวกิน เผาบ้าน และจับคนไปเป็นเชลย
เมื่อนั้น บุตรที่มารดาละทิ้งแล้ว จึงมาตักลงเสียงดัง .

จบ ขรัสสรชาดกที่ ๙ .

๑๐ . ภิมเสนชาดก

ว่าด้วยคำแรกกับคำหลังไม่สมกัน

[๘๐] เมื่อก่อนนี้ ท่านพูดอวดเรา แต่ภายหลังเหตุไรท่านจึงถอยออกเล่า
ดูกรภิมเสน คำทั้ง ๒ ย่อม ไม่สมกัน คือ คำที่พูดถึงการรบและบัดนี้
ท่านเดือดร้อนใจอยู่ .

จบ ภิมเสนชาดกที่ ๑๐ .

จบ วรรณวรรคที่ ๘ .

รวมชาดกที่มีวรรณคดี คือ

๑ . วรรณชาดก	๒ . สิลวานาชาดก
๓ . สัจจกิริชาดก	๔ . รุกขธรรมชาดก
๕ . มัจฉาชาดก	๖ . อสังกิชชาดก
๗ . มหาสุบินชาดก	๘ . อิลลิสชาดก
๙ . ขรัสสรชาดก	๑๐ . ภิมเสนชาดก .

๙ . อปายิมหรรค

๑ . สุราปานชาดก

โทษของการดื่มสุรา

[๘๑] พวกผมได้ดื่มสุราแล้ว พวกเพื่อนรำซบร้อง และร้องให้ พวกผมดื่มสุรา
อันกระทำให้เสียสติแล้ว ท่านอาจารย์ไม่เห็นได้ เห็น กลายเป็นเหมือนวานร
ไป .

จบ สุราปานชาดกที่ ๑ .

๒ . มิตตวินทชาดก

ว่าด้วยจักรบดศีรษะ

[๘๒] ท่านแลยปราสาทแก้วผลึก ปราสาทเงิน และปราสาทแก้วมณีมาแล้ว
ท่านนั้นเป็นผู้ถูกจักรบดบนศีรษะแล้ว บาปยังไม่สิ้นตราบดี ท่านยังมี
ชีวิตอยู่ ก็จัก ไม่พ้นจากจักรบดตราบนั้น .

จบ มิตตวินทชาดกที่ ๒ .

๓ . กาฬกัณณชาดก

ว่าด้วยมิตร

[๘๓] บุคคลชื่อว่า เป็นมิตรด้วยการเดินร่วมกัน ๗ ก้าว ชื่อว่าเป็นสหายด้วย
การเดินร่วมกัน ๑๒ ก้าว และชื่อว่าเป็นญาติด้วยการอยู่ร่วมกันเดือนหนึ่ง
หรือกึ่งเดือน ส่วนผู้ชื่อว่ามิตรเสมอกันก็ด้วยการอยู่ร่วมกันยิ่งกว่านั้น
เราจะละทิ้งมิตร ชื่อว่ากาฬกัณณ ผู้ชอบกันมานาน เพราะความสุข
ส่วนตัวได้อย่างไร?

จบ กาฬกัณณชาดกที่ ๓ .

๔ . อัถถัสสทวารชาดก

ว่าด้วยคุณธรรม ๖ ประการ

[๘๔] บุคคลควรปรารถนาลาภอย่างเยี่ยม คือ ความไม่มีโรค ๑ ศีล ๑ ความรู้
ของท่านผู้รู้ทั้งหลาย ๑ การสดับฟัง ๑ ความประพฤติตามธรรม ๑ ความ
ไม่ทอดทิ้ง ๑ คุณธรรม ๖ ประการนี้ เป็นประตุ เป็นประธานแห่งประ-

โยชน.

จบ อตถัสสทวารชาดกที่ ๔ .

๕. กิมปักกชาดก

ว่าด้วยโทษของกาม

[๔๕] ผู้ใดไม่รู้โทษในอนาคต มัวเสพกามอยู่ กามเหล่านั้นจะต้องล้างผลาญ
ผู้นั้นในเวลาให้ผล เหมือนผลแห่งต้นกิมปักกพฤษ์ ทำให้คนผู้บริโภคนั้น
ตายฉะนั้น .

จบ กิมปักกชาดกที่ ๕ .

๖. สิลวิมังสนชาดก

ว่าด้วยผู้มีศีล

[๔๖] ได้ยินว่าศีลเป็นคุณชาตังามเป็นเยี่ยมในโลก เชิดชูใหญ่มีพิษร้ายแรง
เป็นสัตว์มีศีล เหตุนี้จึงไม่เบียดเบียนใคร .

จบ สิลวิมังสนชาดกที่ ๖ .

๗. มังคลชาดก

ว่าด้วยถ้อยมงคลตื่นข่าว

[๔๗] ผู้ใดไม่ถ้อยมงคลตื่นข่าว ไม่ถ้อยอุกกาบาต ไม่ถ้อยความฝัน ไม่ถ้อยลักษณะดี
หรือชั่ว ผู้นั้นชื่อว่าหลงพันโทษแห่งการถ้อยมงคลตื่นข่าว ครอบงำกิเลส
เครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพที่เป็นคู่กัน ย่อมไม่กลับมาเกิดอีก .

จบ มังคลชาดกที่ ๗ .

๘. สรรัมภชาดก

ว่าด้วยการพูดดี-พูดชั่ว

[๔๘] บุคคลพึงเปล่งวาจางามเท่านั้น ไม่พึงเปล่งวาจาชั่วเลย การเปล่งวาจา
ยังประโยชน์ให้สำเร็จ ผู้เปล่งวาจาชื่อย่อมเดือดร้อน .

จบ สรรัมภชาดกที่ ๘ .

๙. กุหกชาดก

พูดดีได้เงินได้ทอง

[๔๙] ได้ยินว่า วาจาของท่านผู้พูดคำอ่อนหวานเป็นวาจาไพเราะ ท่านชั่งอยู่
เพราะหย้าเพียงเส้นเดียว แต่นำเอาทอง ๑๐๐ ลึงไปไม่ชั่งชั่ง .

จบ กุหกชาดกที่ ๙ .

๑๐. อกัตถัญญชาดก

ว่าด้วยคนอกัตถัญญ

[๕๐] ผู้ใดอันคนอื่นทำความดี ทำประโยชน์ให้ในกาลก่อน แต่ไม่รู้สึกรู้สีก่อน เมื่อมี
กิจเกิดขึ้นในภายหลัง ย่อมไม่ได้ผู้ช่วยเหลือ .

จบ อกัตถัญญชาดกที่ ๑๐ .

จบ อปายัมหรรคที่ ๙ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุราปานชาดก

๒. มิตตวินทชาดก

๓. กาฬกัณเณชาดก

๔. อตถัสสทวารชาดก

๕. กิมปักกชาดก

๖. สิลวิมังสนชาดก

๗. มังคลชาดก

๘. สรรัมภชาดก

๙. กุหกชาดก

๑๐. อกัตถัญญชาดก .

๑๐. ลิตตวรรค

๑. ลิตตชาดก

ว่าด้วยลูกสกาอาบยาพิษ

[๕๑] บุรุษกลืนกินลูกสกา อันย้อมด้วยยาพิษอย่างแรงกล้า ย่อมไม่รู้สึกรู้สีก่อน
เจ้าคนร้าย เจ้าคนเลวชั่วช้า จงกลืนกินเถิด จงกลืนกินเถิด เมื่อท่าน
กลืนกินลูกสกาแล้ว ภายหลังยาพิษนี้จักแรงจัดขึ้น .

จบ ลิตตชาดกที่ ๑ .

๒. มหาสารชาดก

ต้องการคนที่เหมาะแก่เหตุการณ์

[๕๒] เมื่อสงครามเกิดขึ้น ย่อมต้องการคนกล้าหาญ เมื่อเกิดข่าวตื่นเต้นขึ้น
ย่อมต้องการคนหนักแน่น เมื่อข่าวและน้ำมีบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อขอความลึกซึ้งเกิดขึ้น ย่อมต้องการบัณฑิต .

จบ มหาสารชาดกที่ ๒ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

๓. วิสสาสโกชนชาดก

ว่าด้วยการไว้วางใจ

[๙๓] บุคคลไม่ควรไว้วางใจในผู้ที่ยังไม่คุ้นเคยกัน แม้ผู้ที่คุ้นเคยกันแล้วก็ไม่ควรไว้วางใจ ภัยย่อมมาจากผู้ที่คุ้นเคยกัน เหมือนภัยของราชสีห์ เกิดจากแม่เนื้อฉะนั้น .

จบ วิสสาสโกชนชาดกที่ ๓ .

๔. โลมหังสชาดก

ว่าด้วยการแสวงหาอย่างประเสริฐ

[๙๔] เราเป็นคนเร่าร้อน มีตัวอันเปียกชุ่ม อยู่แต่ผู้เดียวในป่าที่น่ากลัว เป็นคนเปลือยกาย ถึงแม้ความหนาวเบียดเบียนก็ไม่ผิงไฟ มุนีชานชวย ด้วยการแสวงหาอย่างประเสริฐ .

จบ โลมหังสชาดกที่ ๔ .

๕. มหาสุทิสสนชาดก

ว่าด้วยสังขาร

[๙๕] สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้น และเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับ ไป ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับเป็นสุข .

จบ มหาสุทิสสนชาดกที่ ๕ .

๖. เตลปัตตชาดก

ว่าด้วยการรักษาจิต

[๙๖] บุคคลพึงประกอบภาชนะอันเต็มเปี่ยมด้วยน้ำมัน จันใด บัณฑิตผู้ปรารถนาจะไปสู่ทิศที่ยังไม่เคยไป ก็พึงตามรักษาจิตของตนไว้ด้วยสติ จันนั้น .

จบ เตลปัตตชาดกที่ ๖ .

๗. นามสิทธิชาดก

ว่าด้วยชื่อไม่เป็นของสำคัญ

[๙๗] มากลพตคนหนึ่งชื่อว่าปาปะกะ ได้เห็นคนชื่อนายเป็นตายลง เห็นนางทาสีชื่อนางรายทรพยจน เห็นคนชื่อนางทางหลงทาง แล้วก็กลับมา .

จบ นามสิทธิชาดกที่ ๗ .

๘. ภูฏวานิชชาดก

ว่าด้วยคนผู้เป็นบัณฑิต

[๙๘] ธรรมดาคคนที่เป็บัณฑิตเป็นคนดี คนที่เป็นบัณฑิตเกินไปเป็นคนไม่ดี เราถูกไฟลวกเพราะบุตรที่เป็นบัณฑิตเกินไป .

จบ ภูฏวานิชชาดกที่ ๘ .

๙. ปโรสหัสสชาดก

ว่าด้วยคนผู้มีปัญญา

[๙๙] คนโง่เขลาประหมัดกัน แม้ตั้งพันคนขึ้นไป พวกเขาไม่มีปัญญาพึงคร่ำครวญอยู่ตลอดร้อยปี ผู้ใดรู้แจ้งเนื้อความแห่งภายิต ผู้นั้นเป็นบุรุษมีปัญญา คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐ .

จบ ปโรสหัสสชาดก .

๑๐. อสาทรูปชาดก

สิ่งที่ครอบงำคนประมาท

[๑๐๐] สิ่งที่ไม่เป็นที่พอใจ สิ่งที่ไม่เป็นที่รัก สิ่งที่เป็นทุกข์ ย่อมครอบงำผู้ประมาทด้วยสิ่งเป็นที่พอใจ สิ่งเป็นที่รัก และสิ่งที่เป็นสุข .

จบ อสาทรูปชาดก .

จบ ลิตตวารคที่ ๑๐ .

จบ มัชฌิมปิณณาสก .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ลิตตชาดก

๒. มหาสารชาดก

๓. วิสสาสโกชนชาดก

๔. โลมหังสชาดก

๕. มหาสุทิสสนชาดก

๖. เตลปัตตชาดก

๗. นามสิทธิชาดก

๘. ภูฏวานิชชาดก

๙. ปโรสหัสสชาดก

๑๐. อสาทรูปชาดก .

๑๑. ปโรสตวารค

๑. ปโรสชาดก

คนมีปัญญาคณเดียวดีกว่าคนโง่เขลาตั้งร้อย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๐๑] คนโง่เขลามาร่วมกัน แม่ตั้งร้อยคนขึ้นไป พวกเขาไม่มีปัญญา ฟังเพ่ง
ดูอยู่ตั้งร้อยปี ผู้ใดรู้แจ้งเนื้อความแห่งภษิต ผู้นั้นเป็นบุรุษมีปัญญา
คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า .

จบ ปโรสชาดกที่ ๑ .

๒ . ปณณิกชาดก

ว่าด้วยที่พึงให้โทษ

[๑๐๒] ผู้ใดเมื่อตื่นได้รับทุกข์พึงเป็นที่พึงได้ ผู้นั้นคือบิดาของดิฉันกลับมาทำ
ความประทุษร้ายแก่ดิฉันในป่า ดิฉันจะคร่ำครวญถึงใครในกลางป่า ผู้ใด
ควรจะเป็นที่พึงของดิฉัน ผู้นั้นกลับมาทำการมอย่างสาหัส .

จบ ปณณิกชาดกที่ ๒ .

๓ . เวริชาดก

การอยู่ร่วมกับมีเวรกัน

[๑๐๓] คนมีเวรกันอยู่ในที่ใด บัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่นั้น เพราะเมื่ออยู่ในพวก
คนมีเวรกันคนเดียว หรือสองคน ก็อยู่เป็นทุกข์ .

จบ เวริชาดกที่ ๓ .

๔ . มิตตวินทชาดก

โทษผู้ล่ออำนาจความปรารถนา

[๑๐๔] ผู้มีความปรารถนาจัด มี ๔ ก็ต้องการ ๘ มี ๘ ก็ตองนั้น ๑๖ มี ๑๖ ก็ต้อง
การ ๓๒ บัดนี้ มาได้รับกงจักรกรวด กงจักรกรวดพุดอยู่เหนือศีรษะ
ของคนผู้ล่ออำนาจความปรารถนา .

จบ มิตตวินทชาดกที่ ๔ .

๕ . ทุพพลกัญฐชาดก

ว่าด้วยช้างกลัวไม้แห้ง

[๑๐๕] ลมย่อมพัดไม้แห้งที่ทรพลในป่านี้ แม้มียาจำนวนมากมายให้หกลง ดุกร
ช้างตัวประเสริฐ ถ้าทานมากแล้วต่อไม้แห้งนั้น ทานจักซบพอมเป็นแน่ .

จบ ทุพพลกัญฐชาดกที่ ๕ .

๖ . อุทฺธยจนีชาดก

ว่าด้วยหญิงโจร

[๑๐๖] หญิงโจรผู้นำของไปด้วยหมอน้ำ เบียดเบียนฉัน ผู้เคยมีชีวิตอยู่เป็นสุข
จะขอน้ำมัน หรือเกลือ ก็ด้วยการกล่าวคำอ่อนหวานฐานเป็นภรรยา .

จบ อุทฺธยจนีชาดกที่ ๖ .

๗ . สาลิตตกชาดก

ว่าด้วยคนมีศิลปะ

[๑๐๗] ขึ้นชื่อว่าศิลปะแม้อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จโดยแท้
ขอเชิญพระองค์ ทรงทอดพระเนตร บุรุษเปลี่ยนได้บ้านสวาททั้ง ๔ ทิศ
ก็เพราะการติดมูลแพะ .

จบ สาลิตตกชาดกที่ ๗ .

๘ . พาหิยชาดก

เป็นคนควรศึกษาศิลปะ

[๑๐๘] บุคคลควรศึกษาศิลปะทั้งหลาย คนทั้งหลายที่พอใจในศิลปะนั้นก็มิอยู่
แม้แต่หญิงที่เกิดในจังหวัดชั้นนอก ก็ยังทำให้พระราชาทรงโปรดปรานได้
ด้วยความกระหมัดกระหมื่นของเธอ .

จบ พาหิยชาดกที่ ๘ .

๙ . กุณฑกปฐชาดก

ว่าด้วยมืออย่างไรก็เป็นอย่างนั้น

[๑๐๙] บุรุษกินอย่างไร เทวดาของบุรุษนั้นก็กินอย่างนั้น ท่านจงนำเอาขนมรำน
นั้นมา อย่าให้ส่วนของเราเสียไปเลย .

จบ กุณฑกปฐชาดกที่ ๙ .

๑๐ . สัพพสังหารกปัญหา

ว่าด้วยการพูดของหญิง ๒ ประเภท

[๑๑๐] กลิ่นเครื่องอบทั้งปวงไม่มี มีแต่กลิ่นดอกประยงล้วนฟุ้งไป หญิงนักเลง
คนนี้ ย่อมกล่าวคำเหลวไหลและ หญิงผู้ใหญ่กล่าวคำจริง .

จบ สัพพสังหารกปัญหาที่ ๑๐ .

จบ ปโรสวารคที่ ๑๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

๑. ปโรสธชาดก	๒. ปณณิกชาดก
๓. เวรชาดก	๔. มิตตวินทชาดก
๕. ทพพลกัณฐชาดก	๖. อุทัญจนีชาดก
๗. สาลิตตกชาดก	๘. พาหิยชาดก
๙. กุณทกปฐชาดก	๑๐. สัพพสังหารกปัญหา .
-

๑๒. หังสิวรรค

๑. คัททรกปัญหา

ว่าด้วยลากับม้าอัสตร

[๑๑๑] ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ ถ้าพระองค์ทรงสำคัญอย่างนี้ว่าบิดาประเสริฐกว่าบุตรไซ้ มิฉะนั้น ลาตัวนี้ก็ประเสริฐกว่าม้าอัสตรของพระองค์ เพราะว่าลาเป็นพ่อม้าอัสตร .

จบ คัททรกปัญหาที่ ๑ .

๒. อมราเทวีปัญหา

บอกไปหนทางไปบ้าน

[๑๑๒] ร้านขายข้าวสัตตุ ร้านขายน้ำส้มพะอม และต้นทองหลางใบมนซึ่งมีดอกบานแล้ว มีอยู่ ณ ที่ใด ท่านจงไป ณ ที่นั้นเถิด ฉันให้ของด้วยมือใด ฉันยอมกล่าวด้วยมือฉัน ฉันไม่ได้ของด้วยมือใด ฉันไม่กล่าวด้วยมือฉัน นี่เป็นหนทางของบ้านชื่อว่ายมขณกคาม ท่านจงรู้ทางที่ฉันกล่าวกปิดปิดนี้เองเถิด .

จบ อมราเทวีปัญหา ที่ ๒ .

๓. ลีคลชาดก

ว่าด้วยพราหมณ์เชื้อสนัษ

[๑๑๓] ดูกรพราหมณ์ ท่านเชื้อสนัษผู้ดื่มสุราหรือ เพียง ๑๐๐ เบี้ยก็ไม่มี อย่าว่าถึง ๒๐๐ กหาปณะเลย?

จบ ลีคลชาดกที่ ๖ .

๔. มิตจินติชาดก

ว่าด้วยปลาช่วยปลาให้พ้นข่าย

[๑๑๔] ปลา ๒ ตัวคือ ปลาพหูจินติ และปลาอัปจินติ ติดอยู่ในข่าย ปลาชื่อ มิตจินติได้ช่วยให้พ้นจากข่าย ปลาทั้ง ๒ ตัวจึงได้มาพร้อมกันกับปลาจินติ ในแม่น้ำนั้น .

จบ มิตจินติชาดกที่ ๔ .

๕. อนุสาสิกชาดก

ว่าด้วยติเตสสอนผู้อื่น

[๑๑๕] นางนกสาลิกาตัวใด สั่งสอนนกตัวอื่นอยู่เนืองๆ ตัวเองมีปกติเที่ยวไปด้วยละโมภ นางนกสาลิกาตัวนั้นถูกล้อบดแล้วมีปีกหักนอนอยู่ .

จบ อนุสาสิกชาดกที่ ๕ .

๖. ทพพจชาดก

ได้รับโทษเพราะทำเกินไป

[๑๑๖] ท่านอาจารย์ ท่านได้ทำเกินไป การกระทำของท่านนั้นไม่ชอบใจแม้แก่ข้าพเจ้า ท่านใดดพน้หอกเล่มที่ ๔ แล้ว ถูกหอกเล่มที่ ๕ เสียบเข้าแล้ว .

จบ ทพพจชาดกที่ ๖ .

๗. ติตติรชาดก

ว่าด้วยตายเพราะปาก

[๑๑๗] วาจาที่ดังเกินไป ความเป็นผู้มีกำลังแรงเกินไป บุคคลกล่าวล่วงเวลา ย่อมมาพบบุคคลผู้มีปัญญาทรมเสีย จงวาจาที่ผ่านกระหาผู้ชันดังเกินไป ฉะนั้น .

จบ ติตติรชาดกที่ ๗ .

๘. วิภูฏกชาดก

ว่าด้วยการใช้ความคิด

[๑๑๘] บุรุษเมื่อไม่คิดก็ย่อมไม่ได้ผลพิเศษ ท่านจงดูผลแห่งอุบายที่เราคิดเถิด เราพ้นแล้วจากการฆ่าและจองจำ ก็ด้วยอุบายนั้น .

จบ วิภูฏกชาดกที่ ๘ .

๙. อกาลราวีชาดก

ว่าด้วยไก่ขันไม่ถูกเวลา

[๑๑๙] ไก่ตัวนี้ไม่ได้เติบโตอยู่กับพ่อแม่ ไม่ได้อยู่ในสำนักอาจารย์ ย่อมไม่รู้จัก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
กาลที่ควรขึ้น และไม่ควรขึ้น .

จบ อกาลราวีชาดกที่ ๙ .

๑๐ . พันธน์โมกขชาดก

ว่าด้วยการหลุดพ้นจากเครื่องผูกมัด

[๑๒๐] คนพาลทั้งหลายผู้ไม่ถูกผูกมัด กล่าวขึ้นในที่ใด ก็ย่อมถูกผูกมัดในที่นั้น
ส่วนบัณฑิต แม้ถูกผูกมัดแล้ว กล่าวขึ้นในที่ใด ก็หลุดพ้นได้ในที่นั้น .

จบ พันธน์โมกขชาดกที่ ๑๐ .

จบ หังสิวรรคที่ ๑๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ . คัทรภปัญหา	๒ . อมราเทวีปัญหา
๓ . สีกาลชาดก	๔ . มิตจินตชาดก
๕ . อนุสาลิกชาดก	๖ . ทุพพชาดก
๗ . ติตติรชาดก	๘ . วัฏฏกชาดก
๙ . อกาลราวีชาดก	๑๐ . พันธน์โมกขชาดก .
-

๑๓ . กุสณาพืวรรค

๑ . กุสณาพืชาดก

ว่าด้วยประโยชน์ของการผูกมิตร

[๑๒๑] บุคคลผู้เสมอกัน ประเสริฐกว่ากัน หรือเลวกว่ากัน พึงกระทำมิตร
ธรรมเกิด เพราะมิตรเหล่านั้น เมื่อความเสื่อมเกิดขึ้น ก็พึงทำประโยชน์
อันอุดมให้ได้ ดูจเรผู้เป็นรุกขเทวดาและกุสณาพืเทวดา คบหาเป็น
มิตรกัน ฉะนั้น .

จบ กุสณาพืชาดกที่ ๑ .

๒ . ทมเมธชาดก

คนโง่ได้ยศไม่เป็นประโยชน์

[๑๒๒] ผู้มีปัญหาทรมได้ยศแล้ว ย่อมประพฤตสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน
ย่อมปฏิบัติเพื่อความเบียดเบียนตนและคนอื่น ๆ

จบ ทมเมธชาดกที่ ๒ .

๓ . นังคลิสชาดก

คนพาลกล่าวคำที่ไม่ควรกล่าว

[๑๒๓] คนพาล ย่อมกล่าวคำที่ไม่ควรกล่าวทุกอย่างได้ในทุกแห่ง คนพาลนี้
ไม่รู้จักเนยข้น และงอนไถ ย่อมสำคัญเนยข้นและนมสดว่าเหมือน
งอนไถ .

จบ นังคลิสชาดกที่ ๓ .

๔ . อัมพชาดก

บัณฑิตควรพยายามร่ำไป

[๑๒๔] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตควรพยายามร่ำไป ไม่ควรเบื่อหน่าย จงดูผลแห่ง
ความพยายาม ผลมะม่วงทั้งหลายที่หล่นให้บริโภคน้อยก็ด้วยความพยายาม
ทั้งนั้น ไม่ใช่ของที่ได้บังมาเลย .

จบ อัมพชาดกที่ ๔ .

๕ . กุฎาหกชาดก

ว่าด้วยคนขี้โอ้อวด

[๑๒๕] ผู้ใดไปสู่ชนบทอื่น ผู้นั้นพึงกล่าวอวดแม่มากมาย ดูกรกุฎาหก
เจ้าของเงินจะติดตามมาประทุษร้ายเอา เชิญท่านบริโภคอาหารเสีย
เถิด .

จบ กุฎาหกชาดกที่ ๕ .

๖ . อสิลักขณชาดก

ว่าด้วยเหตุอย่างเดียวกันได้ผลต่างกัน

[๑๒๖] เหตุอย่างเดียวกันนั้นและ เป็นผลดีแก่คนคนหนึ่ง แต่เป็นผลร้ายแก่
อีกคนหนึ่งได้ เพราะฉะนั้น เหตุอย่างเดียวกัน มิใช่ว่าจะเป็นผลดีไป
ทั้งหมด และมีใช่จะเป็นผลร้ายไปทั้งหมด .

จบ อสิลักขณชาดกที่ ๖ .

๗ . กลัณชุกชาดก

ว่าด้วยสกุลของนายกลัณชุกะ

[๑๒๗] สกุลของท่าน ไม่ใช่สกุลสูง เราผู้เที่ยวอยู่ในปากก็ยิ่งรู้ได้ นายของท่าน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทราบแน่แล้วพึงจับท่านไป ดูรณายกกลิ่นชุกะ ท่านจงดื่ม น้ำนมเสียเถิด .

จบ กลิ่นชุกชาดกที่ ๗ .

๘ . มุสิกชาดก

ว่าด้วยผู้เอาธรรมบังหน้า

[๑๒๘] ผู้ใดและทำกรรมให้เป็นธง แต่ชอบความประพฤดีไม่ได้ ไร้ลอผู้อื่นให้
ตายใจ ความประพฤดีของผู้อื่นชื่อว่า เป็นความประพฤดีของแมว .

จบ มุสิกชาดกที่ ๘ .

๙ . อัครกชาดก

ว่าด้วยท่านอัครก

[๑๒๙] แหยมนี้ ไม่มีอยู่เพราะเหตุแห่งบุญ มีอยู่เพราะเหตุจะกินผู้อื่น ผูกหน
ยอมไม่ถึงวิธีนับข้ออรรถกฐิ พอทีเถอะท่านอัครก .

จบ อัครกชาดกที่ ๙ .

๑๐ . โกสิยชาดก

ว่าด้วยถ้อยคำกับการกิน ไม่สมกัน

[๑๓๐] ดูรณายกผู้โกสิยะ ท่านจงกินยาให้สมกับที่ท่านอ้างว่าป่วย หรือจงทำ
การงานให้สมกับอาหารที่ท่านบริโภค เพราะถ้อยคำกับการกินของท่าน
ทั้ง ๒ ประการ ไม่สมกัน .

จบ โกสิยชาดกที่ ๑๐ .

จบ กุสณาวรรคที่ ๑๓ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ . กุสณาวรรค	๒ . ทมเมธชาดก
๓ . นังคสิยชาดก	๔ . อัมพชาดก
๕ . กุฎาหกชาดก	๖ . อลิลักขณชาดก
๗ . กลิ่นชุกชาดก	๘ . มุสิกชาดก
๙ . อัครกชาดก	๑๐ . โกสิยชาดก .

๑๔ . อสัมปทานวรรค

๑ . อสัมปทานชาดก

การไม่รับของทำให้เกิดการแตกร้าง

[๑๓๑] ความไม่ตรีของผูใดผู้หนึ่งซึ่งเป็นคนพาล ย่อมเป็นโทษแตกร้างจากกัน
เพราะไม่รับของไว้ เพราะฉะนั้น เราจึงรับเอาข้าวลิบถึง ๑- มานะไว้
ด้วยมาคิดว่า ความไม่ตรีของเราจะได้แตกร้างเสียเลย ขอให้ไม่ตรีของ
เรานี้ ดำรงยั่งยืนต่อไปเถิด .

จบ อสัมปทานชาดกที่ ๑ .

๒ . ปัญจกริขชาดก

ว่าด้วยความสวัสดี

[๑๓๒] เราไม่ตกอยู่ในอำนาจของพวกผีเสื้อน้ำ เพราะความเพียรมั่นคง ดำรง
อยู่ในคำแนะนำของผู้ฉลาด และเป็นผู้ฉลาดต่อกับ ความสวัสดีจากภัย
ใหญ่ นั้น เกิดขึ้นแล้วแก่เรา .

จบ ปัญจกริขชาดกที่ ๒ .

๓ . ฆตาสนชาดก

ว่าด้วยภัยเกิดจากที่พึง

[๑๓๓] ความเกษมมีอยู่บนหลังน้ำใด บนหลังน้ำนั้น มีข้าศึกมารบกวน ไฟลุก
โพล่งอยู่ ณ ท่ามกลางน้ำ วันนี้ การอยู่ของพวกเราที่ต้นไม้อันเกิดที่
แผ่นดินนี้ไม่มี ท่านทั้งหลายจงพากันหลีกเลี่ยงภัยทั้งหลายเถิด วันนี้
ภัยเกิดขึ้นจากที่พึงของพวกเรา .

จบ ฆตาสนชาดกที่ ๓ .

๑๑ . ประมาณสี่ทศนาน

๔ . ฌานโสธนชาดก

ว่าด้วยสุขเกิดจากสมาบัติ

[๑๓๔] สัตว์เหล่าใดเป็นผู้มีสัญญา แม้สัตว์เหล่านั้นก็ชื่อว่าเป็นทุกตะ
สัตว์เหล่าใดเป็นผู้ไม่มีสัญญา ถึงสัตว์เหล่านั้นก็ชื่อว่า เป็นทุกตะ ท่าน
จงละเว้นความเป็นสัญญาสัตว์และอสัญญีสัตว์ทั้ง ๒ นี้เสีย สุขอันเกิด
จากสมาบัติ นั้น เป็นของไม่มีกิเลสเครื่องยั่ววน .

จบ ฌานโสธนชาดกที่ ๔ .

๕ . จันทกชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

ว่าด้วยผู้เข้าถึงอาภัสสรพรหม

[๑๓๕] ในโลกนี้ ผู้ใดหยั่งลงสู่แสงจันทร์และแสงอาทิตย์ด้วยปัญญา ผู้นั้นย่อมเข้าถึงอาภัสสรพรหมโลก ด้วยฉันทอันไม่มีวิตก

จบ จันทกชาดกที่ ๕.

๖. สุวรรณหังสชาดก

โลกมากลางหazy

[๑๓๖] บุคคลได้สิ่งใด ควรยินดีด้วยสิ่งนั้น เพราะความโลภเกินประมาณ เป็นความลามก นางพรหมณีจับพระยาหงส์ได้แล้ว ก็เลื่อมจากทองคำ.

จบ สุวรรณหังสชาดกที่ ๖.

๗. พัพพชาดก

ว่าด้วยวิธีให้แมวดาย

[๑๓๗] แมวตัวที่ ๑ ได้หนูหรือเนื้อในที่ใด แมวตัวที่ ๒ ที่ ๓ และ ที่ ๔ ก็เกิดขึ้นในที่นั้น แมวเหล่านั้นได้พากันเฝ้าออกฟาดปล่องแก้วผลึกนี้ แล้วถึงความสิ้นชีวิตทั้งหมด.

จบ พัพพชาดกที่ ๗.

๘. โครชาดก

ว่าด้วยฤาษีหลอกกินเหยื่อ

[๑๓๘] ดูก่อนท่านผู้มีปัญญาทรม ประโยชน์อะไรแก่ท่านด้วยขญาทั้งหลาย ประโยชน์อะไรแก่ท่านด้วยหนังสือ ภายในของท่านขรุขระ ท่านย่อมขัดสีแต่ภายนอก.

จบ โครชาดกที่ ๘.

๙. อุกโตภักขุชาดก

ว่าด้วยผู้เสียหายหมดทุกอย่าง

[๑๓๙] ตาของท่านก็แตก ผ้าของท่านก็หาย ภรรยาของท่านก็ทะเลาะกับหญิงเพื่อนบ้าน ท่านมีการงานเสีย ๒ ทาง คือ ทั้งทางน้ำและทางบก.

จบ อุกโตภักขุชาดกที่ ๙.

๑๐. กากชาดก

ว่าด้วยกาไม่มีมันเหลว

[๑๔๐] ขึ้นชื่อว่ากาทั้งหลาย มีใจหวาดเสียวอยู่เป็นนิตย์ เป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น กาทั้งหลายผู้เป็นญาติของเราจึงไม่มีมันเหลว.

จบ กากชาดกที่ ๑๐.

จบ อลัมปทานวรรคที่ ๑๔.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อลัมปทานชาดก	๒. ปัญจกรุกชาดก
๓. มตาสนชาดก	๔. ฉานโสธนชาดก
๕. จันทกชาดก	๖. สุวรรณหังสชาดก
๗. พัพพชาดก	๘. โครชาดก
๙. อุกโตภักขุชาดก	๑๐. กากชาดก.

๑๕. กถัญญาวรรค

๑. โครชาดก

คบคนชั่วไม่มีความสุข

[๑๔๑] ผู้คบคนชั่ว ย่อมไม่มีความสุขโดยส่วนเดียว เขาย่อมทำตนให้ถึงความพินาศ เหมือนตระกูลเหยื่อ ไม่ได้ความสุขจากกิ้งก่า ฉะนั้น.

จบ โครชาดกที่ ๑.

๒. ลีลาชาดก

ว่าด้วยทำอุบายนอนตาย

[๑๔๒] เหตุที่ท่านทำเป็นเหมือนนอนตายนี้ รู้ได้ยากอยู่ เพราะว่า เมื่อเราหลับไปไม่ฝันจุดไป ไม่ฝันก็ไม่หลุดจากมือของท่าน.

จบ ลีลาชาดกที่ ๒.

๓. วิโรจนชาดก

ว่าด้วยผู้ถูกเยาะเย้ย

[๑๔๓] มันสมองของท่านไหลออกแล้ว กระทบของของท่านก็ถูกทำลายแล้ว ซีโครงของท่านหักพังไปสิ้นแล้ว วันนี้ ท่านย่อมรุ่งเรืองแท้.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

จบ วิโรจนชาดกที่ ๓ .

๔. นังคุฎฐชาดก

ว่าด้วยบุขาไฟด้วยหางวัว

[๑๔๔] ดูกุรไฟผู้ชาติชั่ว หางวัวสำหรับที่ข้าพเจ้าจะบูชาท่านนี้มีมาก วันนี้ เนื้อวัวไม่มีจะบูชาท่านผู้ไม่สมควรแก่เนื้อวัว ท่านจงรับแต่หางวัวเถิด .

จบ นังคุฎฐชาดกที่ ๔ .

๕. รารชาดก

ว่าด้วยพุดเพื่อเจ้าเพราะความเขลา

[๑๔๕] ดูกรรณะ ท่านไม่รู้จักคนทั้งหลายที่ยังไม่มาในเวลาปฐมยาม ท่านพุดเพื่อเจ้าไปตามความโง่เขลา นางพราหมณ์ผู้โกลีโยตรเป็นหญิงไม่ดี หมดความรักใคร่ในบิดาของท่าน .

จบ รารชาดกที่ ๕ .

๖. กากชาดก

ว่าด้วยกาวิดน้ำด้วยปาก

[๑๔๖] เอือกคามของเราเมื่อยล้าแล้ว และปากของเราก็ตบซัด เราพากันเล็กเถอะ อย่าวิตเลย เพราะมหาสมุทรก็ยังเต็มอยู่ตามเดิม .

จบ กากชาดกที่ ๖ .

๗. บุปผรัตตชาดก

เป็นทุกข์เพราะภรรยาไม่ได้ฝ้าย้อมดอกคำ

[๑๔๗] ความทุกข์เพราะถูกเสียบหลาวนี้ก็ดี ความทุกข์ที่ถูกกาจิกเราก็ดี ก็ไม่เป็นความทุกข์ของเรา ความทุกข์ที่ภรรยาของเราจะไม่ได้นุ่งห่มฝ้าย้อมดอกคำเที่ยวเล่นมหรสพในเดือน ๑๒ นี้ เป็นทุกข์ของเรา .

จบ บุปผรัตตชาดกที่ ๗ .

๘. ลีคาลชาดก

ว่าด้วยสุนัขเข้าอยู่ในท้องช้าง

[๑๔๘] เราจะไม่เข้าไปสู่ท้องช้างบ่อยๆ อีกต่อไปแล้ว เพราะในเวลาที่เราเข้าไปอยู่ในท้องช้าง เราถูกภัยคุกคามแล้ว .

จบ ลีคาลชาดกที่ ๘ .

๙. เอกปัลลชาดก

ว่าด้วยต้นไม้ใบเดียว

[๑๔๙] ต้นไม้นี้มีเพียงใบเดียว จากพื้นสูงไม่เกิน ๔ นิ้ว ยังมีรสเช่นกับยาพิษ ต้นไม้นี้เติบโตขึ้นจกขมสั๊กเพียงไหน?

จบ เอกปัลลชาดกที่ ๙ .

๑๐. สัญชีวชาดก

ว่าด้วยโทษที่ยกย่องอัสติบุรุษ

[๑๕๐] ผู้โดยยกย่องอัสติบุรุษ และคบหาอัสติบุรุษ อัสติบุรุษยอมทำผู้นั้นแหละให้เป็นอาหาร เหมือนเสือโคร่งที่ตายแล้ว สัญชีวมานพรายมนต์ให้กลับฟื้นขึ้นมา ทำสัญชีวมานพให้เป็นเหยื่อ ฉะนั้น .

จบ สัญชีวชาดกที่ ๑๐ .

จบ กัณณกาวรรคที่ ๑๕ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โครชาดก	๒. ลีคาลชาดก
๓. วิโรจนชาดก	๔. นังคุฎฐชาดก
๕. รารชาดก	๖. กากชาดก
๗. บุปผรัตตชาดก	๘. ลีคาลชาดก
๙. เอกปัลลชาดก	๑๐. สัญชีวชาดก .

รวมวรรคที่มีในเอกกนิบาตนี้ คือ

๑. อปัลลวรรค	๒. สีสวรรค
๓. กุรุณวรรค	๔. กุลาววรรค
๕. อุตถกามวรรค	๖. อาสังสวรรค
๗. อิตถิวรรค	๘. วรณวรรค
๙. อปายิมหวรรค	๑๐. ลิตตวรรค
๑๑. ปโรธตวรรค	๑๒. หังสวรรค
๑๓. กุสณาฬิวรรค	๑๔. อสัมปทานวรรค

๑๕. กกัณฏกาวรรค.

จบ เอกกนิบาตชาดก

ทุกนิบาตชาดก

๑. ทัพพาวรรค

๑. ราโชวาทชาดก

ว่าด้วยวิธีชนะ

[๑๕๑] พระเจ้าพัลลภราชทรงแข่งต่อผู้ที่แข่ง ทรงชำนะคนอ่อนด้วยความอ่อน ทรงชำนะคนดีด้วยความดี ทรงชำนะคนไม่ดีด้วยความไม่ดี พระราชาพระองค์นี้ เป็นเช่นนี้ ดุกรนายสารถิ ท่านจงหลีกเลี่ยงถวายพระราชอาชงเราเถิด.

[๑๕๒] พระเจ้าพาราณสีทรงชำนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ ทรงชำนะคนไม่ดีด้วยความดี ทรงชำนะคนตระหนี่ด้วยการให้ ทรงชำนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำสัตย์ พระราชาพระองค์นี้ เป็นเช่นนี้ ดุกรนายสารถิ ท่านจงหลีกเลี่ยงถวายพระราชอาชงเราเถิด.

จบ ราโชวาทชาดกที่ ๑.

๒. ลีลาชาดก

ว่าด้วยการทำโดยไม่พิจารณา

[๑๕๓] การงานเหล่านั้น ย่อมเผาบุคคลผู้มีการงานอันไม่ได้พิจารณาแล้ว รีบร้อนจะทำให้สำเร็จ เหมือนกับของร้อนที่บุคคลไม่พิจารณาก่อนแล้ว ใส่เข้าไปในปาก ฉะนั้น.

[๑๕๔] อนึ่ง ราชสีห์ได้แผดสีหนาทที่ภูเขาเงิน สนัขจึงจอกอยู่ในภูเขาเงิน ได้ฟังราชสีห์แผดเสียงก็กลัวตาย หวาดกลัว หัวใจแตกตาย.

จบ ลีลาชาดกที่ ๒.

๓. สุกรชาดก

ว่าด้วยหมูทำราชสีห์

[๑๕๕] ดุกรสหาย เราก็มีย ๔ เท้า แม่ท่านก็มี ๔ เท้า จงกลับมาสู้กันก่อนเถิด สหาย ท่านกลัวหรือ จึงหนีไป?

[๑๕๖] ดุกรหมู ท่านเป็นสัตว์สกปรก มีขนเหม็นเน่า มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป ดุกรสหาย ถ้าท่านประสงค์จะสู้รบกับเรา เราก็จะให้ชัยชนะแก่ท่าน.

จบ สุกรชาดกที่ ๓.

๔. อโรคชาดก

ว่าด้วยผู้มีคุณธรรมสูง

[๑๕๗] ในที่นี้ พระยานาคประเสริฐกว้างทั้งหลาย พระยานาคต้องการจะพ้นไปจากสำนักของข้าพเจ้าแปลงเพศเป็นดุจท่อนแก้วมณี เข้าไปอยู่ภายในผ้าเปลือกไม้ ข้าพเจ้าเคารพยำเกรงเพศของพระคุณเจ้า ซึ่งเป็นเพศประเสริฐนัก แม้จะหิวก็ไม่อาจจะจับนาค ซึ่งเข้าไปอยู่ภายในผ้าเปลือกไม้ได้นั้นออกมากินได้.

[๑๕๘] ท่านนั้น เคารพยำเกรงผู้มีเพศประเสริฐ แม้จะหิวก็ไม่อาจจะจับนาคซึ่งเข้าไปอยู่ภายในผ้าเปลือกไม้ได้นั้นออกมากินได้ ขอท่านนั้น จงเป็นผู้อันพรหมคัมภีร์รองรับดำรงชีพอยู่สันถวอนันต์เถิด อนึ่ง ขอภิกษุหาอาหารอันเป็นทิพย์จงปรากฏแก่ท่านเถิด.

จบ อโรคชาดกที่ ๓.

๕. ภักคชาดก

ว่าด้วยอายุ

[๑๕๙] ข้าแต่ท่านบิดา ขอท่านจงเป็นอยู่ ๑๒๐ ปี ขอปีศาจจงอย่ากินฉันเลย ท่านจงเป็นอยู่ ๑๒๐ ปี เถิด.

[๑๖๐] แม่ท่านก็จงเป็นอยู่ ๑๒๐ ปี พวกปีศาจจงกินยาพิษ ท่านจงเป็นอยู่ ๑๒๐ ปี.

จบ ภักคชาดกที่ ๕.

๖. อลันจิตตชาดก

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๑๖๑] เสนาหมู่ใหญ่อาศัยเจ้าอลันจิต มีใจเร้นเร้น ได้จับเป็นพระเจ้าโกศล ผู้ไม่ทรนั้มพระทัยด้วยราชสมบัติของพระองค์ ฉันท.

[๑๖๒] ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกัลยาณมิตรเป็นที่พึ่งอาศัย ปรารภความเพียร เจริญกุศลธรรม เพื่อบรรลุนิพพานอันเกษมจากโยคะ พึงบรรลุนิพพานเป็นที่สิ้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไปแห่งสังโยชนทั้งปวงโดยลำดับ ก็ฉนั้น .

จบ อลินจิตตชาดกที่ ๖ .

๗. คุณชาดก

ว่าด้วยมิตรธรรม

[๑๖๓] ผู้เป็นใหญ่ย่อมขับไล่ผู้น้อยได้ตามความต้องการของตน นี่เป็นธรรมดา
ของผู้มีกำลัง นางมฤคิผู้มีพินคัมแหลมของท่าน ได้ถูกคามบุตรและภรรยา
ของเรา ขอร่านจงทราบเถิด ก็เกิดขึ้นแต่ที่ฟังแล้ว .

[๑๖๔] ถ้าผู้ใด เป็นมิตรแม้จะมีกำลังน้อย แต่ตั้งอยู่ในมิตรธรรม ผู้นั้นชื่อว่า
เป็นญาติ เป็นเผ่าพันธุ์ เป็นมิตร และเป็นสหายของเรา เน้นนางมฤคิ
ท่านอย่าดูหมิ่นสหายของเราอีกนะ เพราะว่า สุนัขจึงจอกตัวนี้ให้ชีวิต
เราไว้ .

จบ คุณชาดกที่ ๗ .

๘. สุนัขชาดก

ว่าด้วยการเปรียบเทียบกับ ๒ ม้า

[๑๖๕] การที่ม้าโง่งสนทนกระทำความรักกับม้าโสนะนี้ ย่อมมีด้วยปกติที่ไม่
เสมอเหมือนก็หาไม่ได้ ม้าโสนะ เป็นเช่นใด แม้ม้าสนทนก็เป็นเช่นนั้น
ม้าโสนะมีความประพฤติเช่นใด ม้าสนทนก็มีความประพฤติเช่นนั้น .

[๑๖๖] ม้าทั้งสองนั้น ย่อมเสมอกันด้วยการวิ่งไปด้วยความคะนอง และ
ด้วยกีดเชือกที่ล้ามอยู่เป็นนิจ ความชั่วย่อมสมกับความชั่ว ความไม่ดี
ย่อมสมกับความไม่ดี .

จบ สุนัขชาดกที่ ๘ .

๙. โมรชาดก

ว่าด้วยนกยูงเจริญพระปริตต์

[๑๖๗] พระอาทิตย์นี้ เป็นดวงตาของโลก เป็นเจ้าแห่งแสงสว่างอย่างเอก
กำลังอยู่ขึ้นมาทอแสงอร่ามสว่างไปทั่วปฐพี เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอ
นอบน้อมพระอาทิตย์นี้ ซึ่งทอแสงอร่ามสว่างไปทั่วปฐพี ข้าพเจ้าอัน
ท่านช่วยคุ้มครองแล้วในวันนี้ พึ่งอยู่เป็นสุขตลอดวัน พราหมณ์เหล่าใด
ผู้ถึงฝั่งแห่งเวทในธรรมทั้งปวง ขอพราหมณ์เหล่านั้น จงรับความนอบ
น้อมของข้าพเจ้า และของคุ้มครองข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าขอนอบน้อม
แด่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระโพธิญาณ ข้าพเจ้า
ขอนอบน้อมแด่ท่านผู้หลุดพ้นแล้ว ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่วิมุตติธรรม
ของท่านผู้หลุดพ้นแล้ว นกยูงนั้น เจริญพระปริตต์นี้แล้วจึงเที่ยวไปแสวง
หาอาหาร .

[๑๖๘] พระอาทิตย์นี้ เป็นดวงตาของโลก เป็นเจ้าแห่งแสงสว่างอย่างเอก
ส่องแสงสว่างไปทั่วปฐพีแล้วอสดงคตไป เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอ
นอบน้อมพระอาทิตย์นี้ ซึ่งส่องสว่างไปทั่วปฐพี ข้าพเจ้าอันท่านช่วย
คุ้มครองแล้วในวันนี้ พึ่งอยู่เป็นสุขตลอดคืน พราหมณ์เหล่าใด ผู้ถึง
ฝั่งแห่งเวทในธรรมทั้งปวง ขอพราหมณ์เหล่านั้น จงรับความนอบน้อม
ของข้าพเจ้า และของคุ้มครองข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระโพธิญาณ ข้าพเจ้าขอ
นอบน้อมแด่ท่านผู้หลุดพ้นแล้ว ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่วิมุตติธรรมของ
ท่านผู้หลุดพ้นแล้ว นกยูงนั้นเจริญพระปริตต์นี้แล้วจึงสำเร็จการอยู่ .

จบ โมรชาดกที่ ๙ .

๑๐. วินิลกชาดก

ว่าด้วยการเลือกทำเลผิด

[๑๖๙] หงส์ ๒ ตัว พาเราผู้ชื่อว่าวินิลกะไป ฉันทใด มาอาชานัยก็พาพระเจ้า
วิเทราษผู้ครองเมืองมิลลาลให้เสด็จไป ฉันทนั้นเหมือนกัน .

[๑๗๐] เน้นเจ้าวินิลกะ เจ้ามากบ มาเสพ ภูเขาอันมีไขภูมิภาคทำเลของเจ้า
เจ้าจงไปเสพอาศัยสถานที่ใกล้บ้านเถิด นั้นเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าและ
มารดาของเจ้า .

จบ วินิลกชาดกที่ ๑๐ .

จบ ทัพพวรรคที่ ๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้

๑. ราโชวาทชาดก

๒. ลีลาชาดก

๓. สุกรชาดก

๔. อรคชาดก

๕. ภัคชาดก
๖. อลีนจิตตชาดก
๗. คุณชาดก
๘. สุนัขชาดก
๙. โมรชาดก
๑๐. วินิลกชาดก.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
จบ อุปสาฬหชาดกที่ ๖ .

๗. สมัทธิชาดก

ว่าด้วยการไม่รู้เวลาตาย

[๑๘๓] ดุรภิกษุ ท่านยังไม่ทันได้บริโภคมกมเลย มาเที่ยวภิกษาเสีย ท่าน
จะบริโภคมกมเสียก่อนแล้วจึงเที่ยวภิกษาไม่ดีหรือ ดุรภิกษุ ท่านจง
บริโภคมกมเสียก่อนแล้วจึงเที่ยวภิกษาเถิด เวลาบริโภคมกมอย่าลวงเลย
ท่านไปเสียเลย .

[๑๘๔] เราไม่รู้เวลาตายไม่ได้โดยแท้ เวลาตายยังปกปิดอยู่ หาปรากฏไม่ เพราะ
เหตุนี้ เราจึงไม่บริโภคมกมแล้วเที่ยวภิกษา เวลากระทำสมณธรรมอย่า
ลวงเลยเราไปเสีย .

จบ สมัทธิชาดกที่ ๗ .

๘. สกถ์คัมภีชาดก

ว่าด้วยเหยียนกเขา

[๑๘๕] เหยียนกเขabin โผล่ลงด้วยกำลัง หมายถึงว่า จะเหยียนกเขามูลไถ ซึ่ง
จับอยู่ที่ชายดงเพื่อหาเหยื่อ โดยจับพลัน เพราะเหตุนี้ จึงถึงความตาย .

[๑๘๖] เรานั้น เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอุบาย ยินดีแล้วในโคจรอันเนื่องมาแต่บิดา
เห็นอยู่ซึ่งประโยชน์ของตน จึงหลีกพ้นไปจากศัตรู ย่อมเบิกบานใจ .

จบ สกถ์คัมภีชาดกที่ ๘ .

๙. อรกชาดก

ว่าด้วยการแผ่เมตตา

[๑๘๗] ผู้ใดแล ย่อมอนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งปวง ด้วยจิตเมตตาหาประมาณ
มิได้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ และเบื้องขวาง โดยประการทั้งปวง .

[๑๘๘] จิตเกือกูลหาประมาณมิได้ เป็นจิตบริบูรณ์อัน ผู้ที่นอบรมดีแล้ว
กรรมใด ที่เขาทำแล้วพอประมาณ กรรมนั้น จักไม่เหลืออยู่ในจิตนั้น .

จบ อรกชาดกที่ ๙ .

๑๐. กกัณฏกชาดก

ว่าด้วยกิ้งก่าได้ทรัพย์สิน

[๑๘๙] กิ้งก่าบนปลายเสาระเนียดนี้ ย่อมไม่อ่อนนุ่มเหมือนเมื่อวันก่อน ดุร
มโหสถ ท่านจงรู้ว่า กิ้งก่ากระด้างเพราะเหตุไร?

[๑๙๐] กิ้งก่ามันได้ทรัพย์สินกึ่งมาสกซึ่งมัน ไม่เคยได้ จึงได้ดูหมิ่นพระเจ้าวิเทหราช
ผู้ครองเมืองมิลลิล .

จบ กกัณฏกชาดกที่ ๑๐ .

จบ สันถวรรคที่ ๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อินทสมานโคตตชาดก	๒. สันถาชาดก
๓. สลัมชาดก	๔. คิชนชาดก
๕. นกุลชาดก	๖. อุปสาฬหชาดก
๗. สมัทธิชาดก	๘. สกถ์คัมภีชาดก
๙. อรกชาดก	๑๐. กกัณฏกชาดก

๓. กัลยาณธรรมวรรค

๑. กัลยาณธรรมชาดก

ผู้มีกัลยาณธรรม

[๑๙๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน กาลใด บุคคลได้ธรรมสมยาในโลกว่า
ผู้มีกัลยาณธรรม กาลนั้น นรชนผู้มีปัญญา ไม่พึงทำตนให้เสื่อมจาก
สมยานั้นเสีย สัตบุรุษทั้งหลายย่อมถือไว้ซึ่งธรรด้วยหิริและโอตตปปะ .

[๑๙๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน สมยาว่า ผู้มีกัลยาณธรรมในโลกนี้
มาถึงข้าพระพุทธเจ้าแล้วในวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าพิจารณาเห็นสมยาอัน
นั้น จึงได้บวชเสียในคราวนี้ ความพอใจในการบริโภคมกมในโลกนี้
มิได้มีแก่ข้าพระพุทธเจ้าเลย .

จบ กัลยาณธรรมชาดกที่ ๑ .

๒. ทัทธชาดก

ราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอก

[๑๙๓] ข้าแต่คุณพ่อผู้ครอบงำมฤคชาติทั้งหลาย ไครหนจะมีเสียงใหญ่โตจริง
ย่อมทำทัทธบรรพตให้บรรลือสนั่นยิ่งนัก ราชสีห์ทั้งหลาย ย่อมไม่อาจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
บันลือได้ตอบมันได้ นั้นเรียกว่า สัตว์อะไร?

[๑๙๔] ลูกเอ๋ย นั่นคือสุนัขจิ้งจอก เป็นสัตว์เลวทรามต่ำช้ากามฤๅษชาติทั้งหลาย
มันนอนอยู่ ราชสีห์ทั้งหลายรังเกียจชาติของมัน จึงได้พากันนิ่งเฉยเสีย .

จบ ทัททชาดกที่ ๒ .

๓ . มกกกุชาดก

ว่าด้วยลิง

[๑๙๕] คุณพ่อครับ มากพณินมาขึ้นฝั่งต้นตาลอยู่ หนึ่ง เรือนของเรานี้ก็มียู
ถ้ากระไร เราจะให้เรือนแก่มาพณิน .

[๑๙๖] ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าเรียกมันมาเลย มันเข้ามาแล้ว จะพึงประทุษร้ายเรือน
ของเรา หน้าของพราหมณ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์ หาเป็นเช่นนั้นไม่ .

จบ มกกกุชาดกที่ ๓ .

๔ . ทพกียมกกุชาดก

ว่าด้วยการคบคนชั่ว

[๑๙๗] เราได้ให้น้ำเป็นอันมากแก่เจ้า ผู้ถูกความร้อนแผดเผา หิวกระหายอยู่
บัดนี้ เจ้าได้ดื่มแล้ว ยิ่งหลอกล่อเปล่งเสียงว่า กิ๋ กิ๋ อยู่ได้ การคบหา
กับคนชั่ว ไม่ประเสริฐเลย .

[๑๙๘] ท่านได้ยิน หรือได้เห็นมาบ้างหรือว่า ลิงตัวไหนชื่อว่า เป็นสัตว์มีศีล
เราจะถ่ายทอดจระดศึระของท่านเดี๋ยวนี้แล้วจึงจะไป นี่เป็นธรรมดาของ
พวกเรา .

จบ ทพกียมกกุชาดกที่ ๔ .

๕ . อาทิจจุฏฐานชาดก

ว่าด้วยลิงไหว้พระอาทิตย์

[๑๙๙] ได้ยินว่า ในบรรดาสัตว์ทั้งปวง สัตว์ผู้ตั้งมันอยู่ในศีลมีอยู่ ท่านจง
ดูลิงผู้ลามก ยืนไหว้พระอาทิตย์อยู่เถิด .

[๒๐๐] ท่านทั้งหลาย ไม่รู้จักปกติของมัน เพราะเหตุไม่รู้จึงได้พากันสรรเสริญ
ลิงตัวนี้มันเผาโรงไฟเสีย และทบตอยคนไหนเสียสองใบ .

จบ อาทิจจุฏฐานชาดกที่ ๕ .

๖ . กพายมฏฐิชาดก

ว่าด้วยโลภมาก

[๒๐๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน ลิงผู้เที่ยวหาอาหารตามกิ่งไม้นี้ ใจ
เขายังนัก ปัญญาของมันก็ไม่มี มันสาดถั่วทั้งกำเสียหมดสิ้น แล้ว
เที่ยวค้นหาถั่วเมล็ดเดียวที่ตกลงยังพื้นดิน .

[๒๐๒] ข้าแต่พระราชา พวกเราก็คือ ชนเหล่าอื่นที่โลกจัดกิตติ จะต้องละทิ้ง
ของมากเพราะของน้อย เปรียบเหมือนวานรเลื่อมจากถั่วทั้งหมด เพราะ
ถั่วเมล็ดเดียว ฉะนั้น .

๗ . ดินทกชาดก

ว่าด้วยอุบาย

[๒๐๓] มนุษย์ทั้งหลายมีมือถือแล่งธนู ถือดาบอันคมแล้ว พากันมาแวดล้อม
พวกเราไว้โดยรอบ ด้วยอุบายอย่างไร พวกเราจึงจะรอดพ้นไปได้ .

[๒๐๔] ประโยชน์น้อยๆใดอย่างหนึ่ง จะพึงเกิดมีแก่มนุษย์ทั้งหลายผู้มีกิจมาก
เป็นแน่ ยังมีเวลาพอที่จะเก็บเอาผลไม่มากนักได้ ท่านทั้งหลาย จง
พากันกินผลมะพลับเถิด .

จบ ดินทกชาดกที่ ๗ .

๘ . กัจฉปชาดก

ว่าด้วยเต่า

[๒๐๕] เราเกิดที่นี่ เติบโตที่นี่ เพราะเหตุนี้ เราจึงได้อาศัยอยู่ที่เปลือกตม
เปลือกตมกลับทับถมเราให้ทรพล ดูกรท่านภักควะ เพราะเหตุนี้
ข้าพเจ้าจะขอล่าวกะท่าน ขอท่านจงฟังคำของข้าพเจ้าเถิด .

[๒๐๖] บุคคลได้รับความสุขในทีใด จะเป็นในบ้าน หรือในป่าก็ตาม ที่นั่นเป็น
ที่เกิด เป็นที่เติบโตของบุรุษผู้รู้จักเหตุผล บุคคลพึงเป็นอยู่ได้ในทีใด
ก็พึงไปทีนั้น ไม่พึงให้ที่อยู่ของตนเสีย .

จบ กัจฉปชาดกที่ ๘ .

๙ . สตธรรมชาดก

ว่าด้วยสตรรรพมานพ

[๒๐๗] อาหารที่ราบริโภคน้อยด้วย เป็นเดนด้วย หนึ่ง เขาให้แก่เราโดย
ยากเย็นเต็มที่ เราเป็นชาติพราหมณ์บริสุทธิ์ เพราะเหตุนี้ อาหารที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เรบรีโกดเข้าไปแล้วจึงกลับออกมาอีก.

[๒๐๘] ภิกษุใด ละทิ้งธรรมเสีย หาเลี้ยงชีพโดยไม่ชอบธรรม ภิกษุนั้น ก็ยอม
ไม่เพ่งด้วยลาก แม้ที่ได้มาแล้ว เปรียบเหมือนสัตว์ธรรมดาจะนั่น .

จบ สัตตธรรมชาดกที่ ๙ .

๑๐. ทุททชาดก

ว่าด้วยคติของคนดีคนชั่ว

[๒๐๙] เมื่อสัตว์บุรุษทั้งหลาย ให้สิ่งของที่ไหยาก ทำกรรมที่ทำได้ยาก อสัตบุรุษ
ทั้งหลาย ย่อมทำตามไม่ได้ ธรรมของสัตบุรุษรู้ได้ยาก .

[๒๑๐] เพราะเหตุนี้ คติจากโลกนี้ของสัตบุรุษและอสัตบุรุษจึงต่างกัน
อสัตบุรุษย่อม ไปสู่รก สัตบุรุษย่อมมีสวรรค์เป็นที่ไป ณ เบื้องหน้า .

จบ ทุททชาดกที่ ๑๐ .

จบ กัลยาณธรรมวรรคที่ ๓ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัลยาณธรรมชาดก	๒. ทัทธชาดก
๓. มกกฎชาดก	๔. ทพภิกขุชาดก
๕. อาทิจปัญฐานชาดก	๖. กฬายมภูตชาดก
๗. ดินทุชาดก	๘. กัจฉปชาดก
๙. สัตตธรรมชาดก	๑๐. ทุททชาดก .

๔. อสทิสวรรค

๑. อสทิสชาดก

ว่าด้วยอัสทิสกุมาร

[๒๑๑] เจ้าชายพระนามว่าอัสทิสกุมาร เป็นนักรบ มีกำลังมาก ยิ่งรบให้ไป
ตกในที่ไกลๆ ได้ ยิ่งไม่ค่อยพลาด สามารถทำลายของกองใหญ่ๆ ได้ .

[๒๑๒] พระองค์ทรงทำการรบให้ข้าศึกทั้งปวงหนีไป แต่มิได้เบียดเบียนใครๆ
เลย ทรงทำพระกนิษฐาดาให้มีความสวัสดิแล้ว ก็เข้าถึงความสำรวม .

จบ อสทิสชาดกที่ ๑ .

๒. สังคามาวจรชาดก

ว่าด้วยช้างเข้าสงคราม

[๒๑๓] ดุรกายชรา ท่านปรากฏว่า เป็นผู้เคยเข้าสู่สงคราม มีความแกล้วกล้า
มีกำลังมาก เข้ามาใกล้เขื่อนประตูแล้ว เหตุไรจึงถอยกลับเสียเล่า?

[๒๑๔] ดุรกายชรา ท่านจงหักล้างลี้มกลอน ถอนเสาระเนียด และทำลาย
เขื่อนทั้งหลายแล้ว เข้าประตูให้ได้โดยเร็วเถิด .

จบ สังคามาวจรชาดกที่ ๒ .

๓. วาโลทกชาดก

ว่าด้วยน้ำหาง

[๒๑๕] (พระราชาตรัสถามว่า) ความเมาย่อมเกิดแก่เหล่าทั้งหลาย เพราะดื่มกิน
น้ำหาง มีรสน้อย เป็นน้ำเลว แต่ความเมาย่อมไม่เกิดแก่ม้าสินธพ
เพราะดื่มกินน้ำมีรสอร่อย ประณีต .

[๒๑๖] (พระโพธิสัตว์กราบทูลว่า) ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน สัตว์ผู้มี
ชาติอันเลวทราม ดื่มกินน้ำมีรสน้อย อันรสนั้นถูกต้องแล้ว ย่อมเมา
ส่วนสัตว์ผู้มีปกติทำธุระให้สำเร็จได้ เกิดในตระกูลสูง ดื่มกินรสอันเลิศ
แล้ว ก็ไม่เมา .

จบ วาโลทกชาดกที่ ๓ .

๔. คิริทัตตชาดก

ว่าด้วยการเอาอย่าง

[๒๑๗] (พระโพธิสัตว์กราบทูลพระราชาว่า) ม้าชื่อปิ่นทาะของพระเจ้าสามะ
ถูกนายควาญม้าชื่อคิริทัตตประทุษร้าย จึงละปกติเดิมของตน ศึกษา
เอาอย่างนายควาญม้านั่นเอง .

[๒๑๘] ถ้าบุรุษผู้บริบูรณ์ด้วยอาการอันงดงาม สมควรแก่ม้านั้น ตกแต่งร่าง
กายงดงาม จับจุมม้านั้นที่บังเหียนพาเวียนไปรอบๆ สนามม้า ไซ้ ไม้ช้า
เท่าไร ม้านี้ก็จะละความเป็นกระโจกเสีย ศึกษาเอาอย่างบุรุษนั้นเทียว .

จบ คิริทัตตชาดกที่ ๔ .

๕. อนภิตชาดก

ว่าด้วยจิตขุนม้า-ไม่ขุนม้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๑๙] เมื่อน้ำขุนมัว ไม่น้ำ บุคคลย่อมไม่เห็นหอยกาบ หอยโข่ง กรวด
ทราย และฝูงปลา ฉะนั้น เมื่อจิตขุนมัว บุคคลก็ย่อมไม่เห็นประโยชน์
ตน และประโยชน์ผู้อื่น ฉะนั้น .

[๒๒๐] เมื่อน้ำไม่ขุนมัว ไสบริสุทธิ บุคคลย่อมแลเห็นหอยกาบ หอยโข่ง
กรวด ทราย และฝูงปลา ฉะนั้น เมื่อจิตไม่ขุนมัว บุคคลก็ย่อมเห็น
ประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่น ฉะนั้น .

จบ อนภริตติชาดกที่ ๕ .

๖. ทริวาหนชาดก

ว่าด้วยพระเจ้าทริวาหนะ

[๒๒๑] (พระเจ้าทริวาหนะตรัสถามว่า) แต่ก่อนมา มะม่วงต้นนี้บริบูรณ์ด้วยสี
กลิ่น และรส ได้รับการบำรุงอยู่เช่นเดิม เหตุไรจึงมีผลขึ้นขมไปเล่า?

[๒๒๒] (พระโพธิสัตว์ทูลว่า) ข้าแต่พระเจ้าทริวาหนะ มะม่วงของพระองค์
มีต้นสะเดาแวดล้อมอยู่ รากต่อรากเกี่ยวพันกัน ถึงตอถึงเกี่ยวประสาน
กัน เหตุที่อยู่วางร่วมกันกับต้นสะเดาที่มีรสขม มะม่วงจึงมีผลขมไปด้วย .

จบ ทริวาหนชาดกที่ ๖ .

๗. จตมัญญูชาดก

ผู้เลวทราม ๔ อย่าง

[๒๒๓] ท่านทั้งสองพากันขึ้นไปบนคำคบไม้อันสูง อยู่ในที่ลับแล้วปรึกษากัน
เชิญท่านลงมาปรึกษากันในที่ต่ำเถิด พระยาเนื้อจิกได้ฟังบ้าง .

[๒๒๔] สรรพคนกับสรรพคนหาปรึกษากัน เทวดากับเทวดาหาพูดกันในเรื่องนี้
จะมีประโยชน์อะไรแก่สุนัขจิ้งจอกเลวทราม ๔ อย่าง (สรีระ ๑ ขาติ ๑
เสียง ๑ คุณ ๑) เล่า แน่สุนัขจิ้งจอกตัวชาติชั่ว เจ้าจงเข้าไปสู่
ปล่องเถิด .

จบ จตมัญญูชาดกที่ ๗ .

๘. สีหโกตถกชาดก

ตัวเหมือนราชสีห์แต่เสียงไม่เหมือน

[๒๒๕] ราชสีห์ตัวนั้น นึกก็นึกราชสีห์ เล็บก็เล็บราชสีห์ ยืนก็ยืนด้วยเท้าราชสีห์
มีอยู่ตัวเดียวในหมู่ราชสีห์ ย่อมบรรลือด้วยเสียงอีกอย่างหนึ่ง .

[๒๒๖] ดุจรเจ้าเป็นบุตรแห่งราชสีห์ เจ้าอย่าบรรลือเสียงอีกเลย จงมีเสียง
เบาๆ อยู่ในป่า เขาทั้งหลายพึงรู้จักเจ้าด้วยเสียงนั้นแหละ เพราะเสียง
ของเจ้า ไม่เหมือนกับเสียงราชสีห์ผู้เป็นบิดา .

จบ สีหโกตถกชาดกที่ ๘ .

๙. สีหจัมมชาดก

ลาปลอมเป็นราชสีห์

[๒๒๗] นี่ไม่ใช่เสียงบรรลือของราชสีห์ ไม่ใช่เสียงบรรลือของเสือโคร่ง ไม่
ใช่เสียงบรรลือของเสือเหลือง ลาผู้ลามกคลุมตัวด้วยหนังราชสีห์บรร
ลือเสียง .

[๒๒๘] ลาเอาหนังราชสีห์คลุมตัว เทียวกินข้าวกล้านานมาแล้ว ร้องให้เขา
รู้ว่า เป็นตัวลา ได้ประทุษร้ายตนเองแล้ว .

จบ สีหจัมมชาดกที่ ๙ .

๑๐. สีลานีสังสชาดก

ว่าด้วยอานิสงสศีล

[๒๒๙] จงดูผลของศรัทธา ศีล และจาคะ นี้เกิด พระยานาคนิรมิตเพศเป็น
เรือ พาอุบาสกผู้มีศรัทธาไป .

[๒๓๐] บุคคลพึงสมาคมกับสัตบุรุษทั้งหลายเถิด พึงทำความสนิหสนมกับ
สัตบุรุษทั้งหลายเถิด ด้วยว่าช่างกลบเกล็นความสวัสดีได้ ก็เพราะการ
อยู่ร่วมกับสัตบุรุษทั้งหลาย .

จบ สีลานีสังสชาดกที่ ๑๐ .

จบ อสทิสวรรคที่ ๔ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสทิสชาดก	๒. สังคามาวจรชาดก
๓. วาโลทกชาดก	๔. คิริทัตตชาดก
๕. อนภริตติชาดก	๖. ทริวาหนชาดก
๗. จตมัญญูชาดก	๘. สีหโกตถกชาดก
๙. สีหจัมมชาดก	๑๐. สีลานีสังสชาดก .

๕. รุทหวรรค

๑. รุทกชาดก

[๒๓๑] ดุรพอรุทกะ สายธนูถึงขาดแล้วยังต่อกันได้อีก ท่านจึงคืนดีกันเสีย
กับภรรยาเก่าเถิด อย่าลืมนางแค้นความโกรธเลย .

[๒๓๒] เมื่อป่านยังมีอยู่ ช่างทำก็ยังมิอยู่ ข้าพระบาทจักกระทำสายอื่นใหม่ พอ
กันสำหรับสายเก่า .

จบ รุทกชาดกที่ ๑ .

๒. สิริกาพิกณิชาดก

ว่าด้วยสิริกัปปาพกรณิ

[๒๓๓] หญิงที่มีรูปร่าง ทั้งมีศีลาจารวัตร บุรุษไม่พึงปรารถนาหญิงนั้น ท่านเชื่อ
ไหม มโหสถ?

[๒๓๔] ข้าแต่มหาราชะ ข้าพระบาทเชื่อ บุรุษคงเป็นคนต่ำต้อย สิริกัปปาพกรณิ
ย่อมไม่สมกันเลยไม่ว่าในกาลไหนๆ .

จบ สิริกาพิกณิชาดกที่ ๒ .

๓. จุลลปทุมชาดก

ว่าด้วยการลงโทษหญิงชายทำชู้กัน

[๒๓๕] หญิงคนนั้นแหละ คือหญิงคนนั้น ถึงเราก็คือบุรุษคนนั้น ไม่ใช่คนอื่น
บุรุษคนนั้นแหละที่หญิงคนนี้อ้างว่า เป็นผิวของเราตั้งแต่เป็นเด็ก ก็คือ
บุรุษที่ถูกตัดมือ หาใช่คนอื่นไม่ ขึ้นชื่อว่า หญิงทั้งหลายควรฆ่าเสียให้
หมดเลย ความสัตย์ไม่มีในหญิงทั้งหลาย .

[๒๓๖] ท่านทั้งหลายจงฆ่าบุรุษผู้ชั่วช้าลามกราวกับซากผี มักทำชู้กับภรรยาผู้อื่น
คนนี้ เสียด้วยสาก จงตัดหู ตัดจมูก ของหญิงผู้ทำร้ายผิวชั่วช้าลามกคนนี้
เสียทั้งเป็นๆ เถิด .

จบ จุลลปทุมชาดกที่ ๓ .

๔. มณีโจรชาดก

ว่าด้วยพระเจ้าอรรธรมหาราช

[๒๓๗] เทวดาทั้งหลาย (ผู้ดูแลรักษาชนผู้มีศีลและคอยกีดกันคนชั่ว) ย่อมไม่มี
อยู่ในโลกเป็นแน่ หรือเมื่อกิจเห็นปานนี้เกิดขึ้น ย่อมพากันไปค้างแรม
เสียเป็นแน่ อนึ่ง สมณพราหมณ์ทั้งหลายอันเราสมมติว่า เป็นผู้รักษา
โลก ไม่มีอยู่ในโลกนี้เป็นแน่ เมื่อชนทุศีลทั้งหลายกระทำการมอันสาหัส
บุคคลผู้ห้ามปรามไม่มีอยู่เป็นแน่?

[๒๓๘] ในรัชสมัยของพระเจ้าอรรธรมหาราช ฝนย่อมตกในเวลาอันไม่ควรจะตก
ในเวลาที่จะตกก็ไม่ตก พระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมจตุจาก
ฐานะคือสวรรค์ พระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมนั้น ไซ้ว่าจะได้รับความ
ยากเข็ญด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นก็ไม .

จบ มณีโจรชาดกที่ ๔ .

๕. ปัพพตูปัตถชาดก

ว่าด้วยสระที่เชิงเขาลาด

[๒๓๙] สระโบกขรณีอันเกษม เกิดอยู่ที่เชิงเขาลาด นารีนรมย์ สนฺขจึงจรรู้ว่า
สระนั้นอันราชสีห์รักษาอยู่ กล้าลงไปดื่มไม่ได้ .

[๒๔๐] ข้าแต่มหาราชะ ถ้าสัตว์ทั้งหลายที่มีเท้า ย่อมพากันดื่มน้ำในแม่น้ำใหญ่
ไซ้ แม่น้ำจะกลายเป็นไม่ใช่มแม่น้ำเพราะเหตุนั้นก็หาไม่ ถ้าบุคคลทั้ง
สองนั้น เป็นที่รักของพระองค์ไซ้ พระองค์ก็ทรงงดโทษเสีย .

จบ ปัพพตูปัตถชาดกที่ ๕ .

๖. วลาหกัสนชาดก

ว่าด้วยความสวัสดี

[๒๔๑] นรชนเหล่าใด ไม่ทำตามโอวาทอันพระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว นรชน
เหล่านั้นจักต้องถึงความพินาศ เปรียบเหมือนพ่อค้าทั้งหลายถูกนางผีเสื้อ
หลอกลวงให้อยู่ในอำนาจ ฉะนั้น .

[๒๔๒] นรชนเหล่าใด ทำตามโอวาทอันพระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว นรชน
เหล่านั้น จักถึงฝั่งสวัสดี ดุจพ่อค้าทั้งหลายทำตามถ้อยคำอันม้าลาห
กล่าวแล้ว ฉะนั้น .

จบ วลาหกัสนชาดกที่ ๖ .

๗. มิตตามิตตชาดก

อาการของผู้เป็นมิตรและมีไมมิตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๒๔๓] ศัตตฺรเห็นเข้าแล้วไม่ยิ้มแย้ม ไม่แสดงความยินดีตอบ สบตากันแล้ว
เป็นอนหน้าหนี ไม่แลดู ประพฤติตรงกันข้ามเสมอ .

[๒๔๔] อาการเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในศัตตฺร เป็นเครื่องให้บัณฑิตเห็น และได้ฟัง
แล้ว ฟังรู้ได้ว่า เป็นศัตตฺร .

จบ มิตตามิตตชาดกที่ ๗ .

๘. รารชาดก

ว่าด้วยเรื่องจริงเก่าไม่ดีไม่ควรพูด

[๒๔๕] ลูกรัก พ่อกลับมาจากที่ต่างแรม กลับมาเดี๋ยวนี้เอง ไม่นานเท่าไรนัก
แม่ของเจ้าไม่ไปคบหาบุรุษอื่นดอกหรือ?

[๒๔๖] ธรรมดาบัณฑิต ไม่พูดวาจาที่ประกอบด้วยความจริง แต่ไม่ดี ขึ้นพูดไปจะ
ต้องนอนอยู่ ดุจนกแซกเต้าชื่อว่าไปฐฐาปะทะถูกเผาจนจมอยู่ในเตาไฟ
ฉะนั้น .

จบ รารชาดกที่ ๘ .

๙. คหปติชาดก

ว่าด้วยการทวงในเวลายังไม่ถึงกำหนด

[๒๔๗] กรรมทั้งสอง ไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจ ก็หญิงคนนั้นลงไปในฉางข้าว
แล้วพูดว่า เรายังใช้หนี้ให้ไม่ได้ .

[๒๔๘] คุณนายบ้าน เพราะเหตุนั้น เราจึงพูดกะท่าน ท่านมาทวงค่าเนื้อวัวแก่
ซบพอม ซึ่งเราได้ทำสัญญาพลัดไว้ถึงสองเดือน ในคราวเมื่อชีวิตของ
เราน้อย ลำบากยากเข็ญ ในกาลยังไม่ทันถึงกำหนดสัญญา กรรมทั้งสอง
นั้น ไม่ถูกใจเราเสียเลย .

จบ คหปติชาดกที่ ๙ .

๑๐. สารุสสีชาดก

ว่าด้วยเลือกเอาผู้มีศีล

[๒๔๙] เราขอถามท่านพราหมณ์ว่า ๑. คนมีรูปงาม ๒. คนอายุมาก ๓. คน
มีชาติสูง ๔. คนมีศีลดี ๔ คนนั้น ท่านจะเลือกเอาคนไหน?

[๒๕๐] ประโยชน์ในร่างกายก็มีอยู่ ข้าพเจ้าขอทำความนอบน้อมแก่ท่านผู้เจริญวัย
ประโยชน์ในบุรุษผู้มีชีวิตดีก็มีอยู่ ศีลแล พวกเราชอบใจ .

จบ สารุสสีชาดกที่ ๑๐ .

จบ รุทกวรรคที่ ๕ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รุทกชาดก	๒. สิริกาฬกัณนิชาดก
๓. จุลลปทุมชาดก	๔. มณีโจรชาดก
๕. ปัพพตูปัตถชาดก	๖. วลาหกัสมชาดก
๗. มิตตามิตตชาดก	๘. รารชาดก
๙. คหปติชาดก	๑๐. สารุสสีชาดก .

๖. นัตถัพพะวรรค

๑. พันธนาการชาดก

ว่าด้วยเครื่องผูก

[๒๕๑] เครื่องผูกอันใด ที่ทำด้วยเหล็กก็ดี ทำด้วยไม้ก็ดี ทำด้วยหญ้าปล้องก็ดี
นักปราชญ์ไม่กล่าวเครื่องผูกนั้นว่า เป็นเครื่องผูกอันมั่นคง ความกำหนด
ยินดีในแก้มณีและกณชลกัณฐี ความหวังใยในบุตรและภรรยาที่ดี .

[๒๕๒] นักปราชญ์กล่าวเครื่องผูกนั้นว่า เป็นเครื่องผูกอันมั่นคง ทำให้สัตว์ตกต่ำ
หย่อน แก่ได้ยาก แม้เครื่องผูกนั้น นักปราชญ์ก็ตัดได้ ไม่มีความหวังใย
ละกามสุข หลีกออกไปได้ .

จบ พันธนาการชาดกที่ ๑ .

๒. เกฬิสลชาดก

ว่าด้วยปัญญาสำคัญกว่าร่างกาย

[๒๕๓] หงส์ก็ดี นกกระเรียนก็ดี นกยูงก็ดี ช้างก็ดี ฟานก็ดี ย่อมกลัวราชสีห์
ทั้งนั้น จะถือเอาร่างกายเป็นประมาณไม่ได้ ฉะนั้น .

[๒๕๔] ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทัน ถ้าแม่เด็กมีปัญญา ก็เป็นผู้ใหญ่ได้ คนโง่ถึง
ร่างกายจะใหญ่โต ก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้ .

จบ เกฬิสลชาดกที่ ๒ .

๓. ชันธปริตตชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ว่าด้วยพระปริตต์ป้องกันสัตว์ร้ายต่างๆ
[๒๕๕] ขอโมตริจิตของเราจะมีกับตระกูลพระยางูชื่อว่า วิรูปักขะ ขอโมตริจิต
ของเราจะมีกับตระกูลพระยางูชื่อว่า เอรापณะ ขอโมตริจิตของเราจะมี
กับตระกูลพระยางูชื่อว่า จัณยาปตตะ (และ) ขอโมตริจิตของเราจะมีกับ
ตระกูลพระยางูชื่อว่า กัณหาโคตมกะ ขอโมตริจิตของเราจะมีกับสัตว์
ที่ไม่มีเท้า สัตว์ที่มี ๒ เท้า สัตว์ที่มี ๔ เท้า สัตว์ที่มีเท้ามากขอสัตว์ที่
ไม่มีเท้า สัตว์ที่มี ๒ เท้า สัตว์ที่มี ๔ เท้า สัตว์ที่มีเท้ามากอย่าได้
เบียดเบียนเราเลย ขอสัตว์ผู้ช้องอยู่ สัตว์ที่มีลมปราณ สัตว์ผู้เกิดแล้ว
หมดทั้งสิ้นด้วยกัน จงประสบพบแต่ความเจริญทั่วกัน ความทุกข์
อันชั่วช้า อย่าได้มาถึงสัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งเลย .

[๒๕๖] พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ มีพระคุณหาประมาณมิได้ บรรดาสัตว์
เลื้อยคลาน คือ งู แมลงปอง ตะขาบ แมลงมด ตั๊กแตน และหนู
เป็นสัตว์ประมาณได้ เราได้ทำการรักษาตัวแล้ว ป้องกันตัวแล้ว ขอ
สัตว์ทั้งหลายจงพากันหลีกไป ข้าพเจ้านั้นขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระ
ภาค ขอนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๗ พระองค์ .

จบ ขันธปริตตชาดกที่ ๓ .

๔. วิรกชาดก

ว่าด้วยโทษการเอาอย่างผู้อื่น

[๒๕๗] ข้าแต่ท่านวิรกะ ท่านเห็นนกที่ร้องเสียงเพราะ มีสีเสมอด้วยสร้อยคอ
แห่งนกยูง ตัวเป็นผิวของฉินชื่อว่า สวิฏฐกะบ้างไหม?

[๒๕๘] นกสวิฏฐกะ เมื่อทำตามภรรยาของปิกษิตัวผู้เที่ยวไปได้ทั้งทางน้ำ และ
ทางบก บริโภคปลาสดเป็นนิจนั้น ถูกสาหร่ายพันคอตายเสียแล้ว .

จบ วิรกชาดกที่ ๔ .

๕. คังเคยชาดก

ว่าด้วยผู้ชอบโอ้อวด

[๒๕๙] ปลาชื่อคังเคยยะกังม และปลาชื่อยมนากังม แต่สัตว์ ๔ เท้า มีปริ
มาณพลเพียงตั้งต้นไทร มีคอยาวน้อยหนึ่ง ตัวนี้ ย่อมรุ่งเรืองยิ่งกว่า
ใครทั้งหมด .

[๒๖๐] ท่านไม่บอกเหตุที่เราถาม เราถามอย่างหนึ่ง ท่านบอกเสียอย่างหนึ่ง คน
สรรเสริญตนเองนี้ ไม่ชอบใจเราเลย .

จบ คังเคยชาดกที่ ๕ .

๖. กรุงคมกชาดก

ว่าด้วยการร่วมมือกัน

[๒๖๑] ดุกรเต่า เราขอเตือน ท่านจงกัดบ่วงอันมีเกลียวแข่งด้วยฟัน เราจัก
ทำอบายไม้ให้นายพรานมาถึงเร็วได้ .

[๒๖๒] เต่าก็ลงน้ำไป กวาก็เข้าป่าไป นกสทปัตตะไปถึงต้นไม้แล้ว ก็พาลูกๆ
ไปอยู่ในที่ห่างไกล .

จบ กรุงคมกชาดกที่ ๖ .

๗. อัสสกชาดก

ไม่รู้ของจริงเพราะมีสิ่งใหม่ๆ ปิดไว้

[๒๖๓] ประเทศนี้ เราผู้มีความจงรัก ได้เที่ยวเล่นอยู่กับพระเจ้าอัสสกะ ผู้เป็น
พระสวามีที่รัก .

[๒๖๔] ความสุขและความทุกข์เท่าๆ กัน สุขและความทุกข์ใหม่ปกปิดไว้
เพราะฉะนั้น หนอนจึงเป็นที่รักของเรายิ่งกว่าพระเจ้าอัสสกะอีก .

จบ อัสสกชาดกที่ ๗ .

๘. สุนสมารชาดก

ว่าด้วยผู้มีปัญญาไม่สมกับตัว

[๒๖๕] เราไม่ต้องการด้วยผลมะม่วง ผลหว้า และผลขนุนทั้งหลายที่ท่านเห็น
ฝั่งสมุทร มะเดื่อของเราต้นนี้ดีกว่า .

[๒๖๖] ร่างกายของท่านใหญ่โตก็จริง แต่ปัญญาหาสมควรแก่ร่างกายนั้นไม่ ดุกร
จะเข้ ท่านถูกราวงเสียแล้ว บัดนี้ ท่านจงไปตามสบายเถิด .

จบ สุนสมารชาดกที่ ๘ .

๙. กักรชาดก

ว่าด้วยผู้ฉลาดเอาตัวรอดได้

[๒๖๗] ต้นहुกวางและสมอพิเภกทั้งหลายในป่า เราเคยเห็นแล้ว ต้นไม้เหล่านั้น
ย่อมเดินไปเหมือนกับท่านไม่ได้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๒๖๘] ไก่ตัวเก่าที่แหกกรงหนีมานี้ เป็นไก่ฉลาดในบ่วงชนสัตว์ ย่อมหลีกเลี่ยงไป
และยังขึ้นเหยียบเสียด้วย .

จบ กั๊กกรชาดกที่ ๙ .

๑๐ . กัณฑ์กลกชาดก

นกหัวขวานตายเพราะไม้แก่น

[๒๖๙] ดูกูรูเจริญ ต้นไม้ที่มีใบละเอียดมีหนามนี้เป็นต้นไม้อะไร เราเจาะเพียง
ครั้งเดียว ทำให้สมองศีรษะแตกได้?

[๒๗๐] นกหัวขวานตัวนี้ เมื่อเจาะหมู่ม้อยในป่า ได้เคยเที่ยวเจาะแต่ไม้แห้ง
ที่ไม่มีแก่น ภายหลังมาพบเอาต้นกรูซึ่งมีแก่นเป็นไม้แก่นอันเป็นที่
ทำลายสมองศีรษะ .

จบ กัณฑ์กลกชาดกที่ ๑๐ .

จบ นดั่งทัพหรรคที่ ๖ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ . พันธนาการชาดก	๒ . เกฬีสลชาดก
๓ . ชนธปริตตชาดก	๔ . วีรกชาดก
๕ . กังเคยชาดก	๖ . กรุงคมกชาดก
๗ . อัสสกชาดก	๘ . สกสมารชาดก
๙ . กั๊กกรชาดก	๑๐ . กัณฑ์กลกชาดก .

๗ . พิรณัตถัมภกวรรค

๑ . โสมทตตชาดก

ว่าด้วยอาการของผู้ขอ

[๒๗๑] ท่านเป็นผู้ไม่ประมาทเป็นนิจ ได้ทำความเพียรอยู่ในป่าช้าชื่อพิรณัต-
ถัมภกะถึงหนึ่งปี ครั้นเข้าประชุมบริษัท กลับกล่าวให้ผิดพลาดไป
ความเพียร ย่อมป้องกันผู้ปราศจากปัญญาไม่ได้ .

[๒๗๒] ดูกูรูโสมทตต บุคคลผู้ขอ ย่อมประสบอาการ ๒ อย่าง คือได้ทรัพย์ ๑
ไม่ได้ทรัพย์ ๑ เพราะว่าการขอมีอาการอย่างนี้เป็นธรรมดา .

จบ โสมทตตชาดกที่ ๑ .

๒ . อัจฉริยภักตชาดก

นางพรหมณีนางชายชู้

[๒๗๓] อาการข้าวข้างบนเป็นอย่างหนึ่ง อาการข้าวข้างล่างเป็นอย่างหนึ่ง ดูกูรู
นางพรหมณี จันชอถามท่านน้อยเกิด เหตุไรข้าวข้างล่างจึงเย็น
ข้างบนจึงร้อนนิดหน่อย?

[๒๗๔] ดูกูรูท่านผู้เจริญ จันเป็นคนพอนรำ เทียวขอมจนถึงที่นี่ ก็ชายชู้ของนาง
พรหมณีนี้ ชุมอยู่แล้วที่ชุมต้นไม้ ท่านเสาะหาผู้ใด ผู้นั้นคือผู้ชายชู้
ผู้นี้เอง .

จบ อัจฉริยภักตชาดกที่ ๒ .

๓ . ภรรษาชาดก

ประทุษร้ายผู้มีศีลย่อมวิบัติ

[๒๗๕] เราได้ฟังมาว่า พระราชาในภรรษา ได้ทรงประทุษร้ายต่อฤาษีทั้งหลายแล้ว
ทรงประสบความวิบัติพร้อมทั้งแคว้นแล้ว .

[๒๗๖] เพราะฉะนั้นแล บัณฑิตทั้งหลาย จึงไม่สรรเสริญการล่ออำนาจแก่จันทรคติ
บุคคลไม่ควรมิจิตคิดร้าย ควรกล่าวแต่คำที่อิงความจริง .

จบ ภรรษาชาดกที่ ๓ .

๔ . ปุณณเทชาดก

ว่าด้วยการไม่ระลึกถึง

[๒๗๗] ขนทั้งหลายพึงพูดถึงแม่น้ำที่เต็มแล้วว่า กาคิมกินได้กิตติ พุดถึงข้าวกล้า
ที่เกิดแล้วว่า กาชอนอยู่ได้กิตติ พุดถึงบุคคลที่รักกันไปสู่ที่ไกลว่า จะกลับ
มาถึงเพราะกาบอกข่าวกิตติ กานั่น เรานำมาให้ท่านแล้ว ขอเชิญบริโภค
เนื้อกานั่นเถิด ท่านพรหมณ .

[๒๗๘] คราวใด พระราชาทรงระลึกถึงเรา เพื่อจะส่งเนื้อมาให้เรา คราวนั้น
เนื้อหงส์กิตติ เนื้อนกกระเรียนกิตติ เนื้อนกยูงกิตติ เป็นของที่เรานำไปถวาย
แล้ว การไม่ระลึกถึงเสียเลย เป็นความเลวทราม .

จบ ปุณณเทชาดกที่ ๔ .

๕ . กัจฉลชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

ว่าด้วยตายเพราะปาก

[๒๓๙] เต้าพ้ออำปากจะพูด ได้ฆ่าตนเองแล้วหนอ เมื่อตนคาบท่อนไม้ไว้ดีแล้ว ก็ฆ่าตนเสียด้วยวาจาของตนเอง .

[๒๔๐] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ บุรุษผู้เป็นบัณฑิตเห็นเหตุ อันนี้แล้ว ควรเปล่งแต่วาจาที่ดี ไม่ควรเปล่งวาจาอันให้ล่วงเวลาไป ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรเต้าตัวถึงความพินาศเพราะพูดมาก .

จบ กัจฉปชาดกที่ ๕ .

๖. มัจฉชาดก

ไฟระกระร้อนกว่าไฟอย่างอื่น

[๒๔๑] ไฟนี้ก็ไม่เผารเราให้เราร้อน แม้หลาวที่นายพรานแห่เสียมเป็นอย่างดีแล้ว ก็ไม่ยังความทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่เรา แต่การที่นางปลาเข้าใจว่า เราไปหา นางปลาดูอื่นด้วยความยินดี อันนี้แหละจะเผารเราให้เราร้อน .

[๒๔๒] ไฟคือระกระนั้นแล ย่อมเผารเราให้เราร้อน อนึ่ง จิตของเราเองย่อมเผารเรา ให้เราร้อน ข้าแต่ท่านพรานแห่ทั้งหลาย ขอได้ปล่อยเราเถิด สัตว์ผู้ตก ยากอยู่ในกาม ท่านไม่ควรฆ่าโดยแท้ .

จบ มัจฉชาดกที่ ๖ .

๗. เสกขชาดก

การได้รับทุกข์จากผู้เป็นที่พึง

[๒๔๓] สัตว์โลกทั้งปวง เป็นผู้พอใจในการเสพกาม ดูกรนางเสกข เจ้าเป็นผู้ ไม่ฉลาดในธรรมของชาวบ้าน ความที่เจ้าเป็นนางกุมาริถูกบิดาจับมือ ในป่าช้าร้องไห้อยู่ในบัดนี้ เป็นธรรมดา .

[๒๔๔] เมื่อฉันได้รับทุกข์แล้ว ผู้ใดพึงเป็นที่พึงได้ ผู้นั้นคือบิดาของฉัน กลับ มากระทำมิดีมิร้ายฉันในป่า ฉันจะคร่ำครวญหาใครในกลางป่าอีกเล่า ผู้ใดเป็นที่พึงได้ ผู้นั้นกลับมาทำฉันถึงสาหัส .

จบ เสกขชาดกที่ ๗ .

๘. ภูฏาณิชาดก

หนามยอกเอาหนามบ่ง

[๒๔๕] ท่านได้คิดอุบายตอบบอขายดีแล้ว ได้คิดโกงตอบผู้โกงดีแล้ว ถ้าหนุ ทั้งหลายพึงกินผลได้ เหตุไฉน เหยี่ยวทั้งหลายจะเจียวเด็กไปไม่ได้เล่า?

[๒๔๖] บุคคลที่โกงตอบคนโกง ย่อมมีอยู่แน่นอน บุคคลที่ล่อลวงก็ย่อมมีอยู่ เหมือนกัน ดูกรท่านผู้มีบุตรหาย ท่านจักไม่ให้ผลแก่เขา บุรุษผู้มีผล หาย ก็จะไม่นำบุตรมาให้แก่ท่าน .

จบ ภูฏาณิชาดกที่ ๘ .

๙. ครหิตชาดก

คนโง่เขลาย่อมเห็นแก่เงิน

[๒๔๗] มนุษย์ทั้งหลายผู้มีปัญญาเขลา ไม่เห็นอริยธรรม พุดกันแต่ว่า เงินของเรา ทองของเรา ดังนี้ ทั้งกลางคืนและกลางวัน .

[๒๔๘] ในเรือนหลังหนึ่ง มีเจ้าของเรือนอยู่ ๒ คน ใน ๒ คนนั้น คนหนึ่งไม่มี หนวด แต่มีนมห้อยยาน เกล้าผมมวย และเจาะหู เขาซื้อมาด้วย ทรัพย์มาก เจ้าของเรือนผู้นั้น ย่อมกล่าวเลียดแทงคนในเรือนนั้น ตั้งแต่แรกมาอยู่ .

จบ ครหิตชาดกที่ ๙ .

๑๐. รัมมัทธชาดก

ว่าด้วยผู้ถึงธรรมของสัตว์บุรุษ

[๒๔๙] ท่านอยู่เป็นสุขแล้ว ได้ออกจากแวนแคว้นมาสู่ป่าอันสงัดเงียบ ท่านนั้น นั่งชบชาอยู่ทีโคนต้นไม้แต่ผู้เดียว เหมือนคนกำพร้า .

[๒๕๐] เราอยู่เป็นสุขแล้ว ได้ออกจากแวนแคว้นมาสู่ป่าสงัดเงียบ และระลึกถึง ธรรมของสัตว์บุรุษอยู่ นั่งชบชาอยู่ทีโคนต้นไม้แต่ผู้เดียว เหมือนคน กำพร้า .

จบ รัมมัทธชาดกที่ ๑๐ .

จบ พีรณัตถัมภกาวรรคที่ ๗ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสมทัตตชาดก

๒. อัจฉริฐทัตตชาดก

๓. ภารุชาดก

๔. ปณณนทีชาดก

๕. กัจฉปชาดก

๖. มัจฉชาดก

๗. เสถคุชาดก

๘. กุฏวาณิชาดก

๙. กรहितชาดก

๑๐. รัมมัทธชาดก .

๘. กาสาววรรค

๑. กาสาวชาดก

ว่าด้วยผู้ควรนุ่งห่มผ้ากาสาวะ

[๒๙๑] ผู้ใด ยังมีกิเลสจนน้ำฝน ปราศจากหิมะและสัจจะ จักนุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝน ผู้นั้น ย่อม ไม่สมควรจะนุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝนเลย .

[๒๙๒] ส่วนผู้ใด คายกิเลสจนน้ำฝนแล้ว ตั้งมั่นอยู่ในศีลทั้งหลาย ประกอบด้วยหิมะและสัจจะ ผู้นั้นแล ย่อมสมควรจะนุ่งห่มผ้าย้อมน้ำฝนได้ .

จบ กาสาวชาดกที่ ๑ .

๒. จุลลนันทียชาดก

ผลของกรรมดีกรรมชั่ว

[๒๙๓] ปาราสุรียพรหมณ์ได้กล่าวคำใดไว้ว่า ท่านอย่าได้กระทำความชั่ว อันจะทำให้ตัวท่านให้เดือดร้อนในภายหลังนะ คำนั้นนั่น เป็นถ้อยคำของท่านอาจารย์ .

[๒๙๔] บุรุษทำกรรมเหล่าใดไว้ เขาย่อมเห็นกรรมเหล่านั้นในตน ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น .

จบ จุลลนันทียชาดกที่ ๒ .

๓. ปฏักตตชาดก

ว่าด้วยการคบ

[๒๙๕] บุคคลควรนอบน้อมต่อผู้ที่นอบน้อมตน ควรคบกับผู้ที่คบตน ควรทำกิจตอบแทนแก่ผู้ที่ช่วยทำกิจของตน ไม่ควรทำประโยชน์แก่ผู้ปรารถนาความฉิบหายให้ และ ไม่ควรคบกับผู้ที่ไม่คบตน .

[๒๙๖] บุคคลควรละทิ้งผู้ที่ละทิ้งตน ไม่ควรทำความอาลัยรักใคร่ในบุคคลเช่นนั้น ไม่ควรสมาคมกับผู้ที่เขาไม่ใส่ใจกับตน นกรู้ว่า ต้นไม้หมดผลแล้วก็จะทิ้งไปหาต้นไม้อื่น เพราะโลกเป็นของกว้างใหญ่ .

จบ ปฏักตตชาดกที่ ๓ .

๔. กุมภิลชาดก

คุณธรรมเครื่องให้เจริญ

[๒๙๗] ผู้ใด มีคุณธรรม อันเป็นเครื่องให้เจริญอย่างยิ่ง ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ๑ ธรรม ๑ ธีติ ๑ จากะ ๑ ผู้นั้น ย่อมล่วงพ้นศัตรูได้ .

[๒๙๘] ส่วนผู้ใด ไม่มีคุณธรรม อันเป็นเครื่องให้เจริญอย่างยิ่ง ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ๑ ธรรม ๑ ธีติ ๑ จากะ ๑ ผู้นั้นย่อมล่วงพ้นศัตรูไม่ได้ .

จบ กุมภิลชาดกที่ ๔ .

๕. ชันตีวรรณชาดก

ต้องอดใจในคนที่หาคุณธรรมยาก

[๒๙๙] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ข้าพระบาทมีบุรุษผู้ชวนขายในกิจทุกอย่าง อยู่คนหนึ่ง แต่เขามีความผิดอยู่ข้อหนึ่ง พระองค์จะทรงโปรดด่าไว้ในความผิดของเขานั้นเป็นประการใด พระเจ้าข้า .

[๓๐๐] บุรุษเช่นนี้ของเราก็มียูในที่นี้ แต่บุรุษผู้ประกอบด้วยองค์คุณหาได้ยาก เราจึงส่อต่อใจเสีย .

จบ ชันตีวรรณชาดกที่ ๕ .

๖. โกสิยชาดก

ว่าด้วยผู้รู้กาลควรไม่ควร

[๓๐๑] การออกไปในเวลาอันสมควร เป็นความดี การออกไปในเวลาอันไม่สมควร ไม่ดี เพราะว่า คนผู้ออกไปโดยเวลาไม่สมควร ย่อมไม่ยังประโยชน์อะไรให้เกิดได้ คนที่เป็นศัตรูเป็นอันมาก ย่อมทำอันตรายคนผู้ออกไปแต่ผู้เดียวในเวลาอันไม่สมควรได้ เหมือนผู้งการมจิกนกเค้า ฉะนั้น .

[๓๐๒] นักปราชญ์รู้จักวิธีการต่างๆ เข้าใจช่องทางของคนเหล่านั้น ทำพวกศัตรูทั้งหมดให้อยู่ในอำนาจได้แล้ว พึงอยู่เป็นสุขเหมือนนกเค้าผู้ฉลาด ฉะนั้น .

จบ โกสิยชาดกที่ ๖ .

๗. กุถปาลกชาดก

หนอนท้าวช้างสู้

[๓๐๓] ท่านก็เป็นผู้กล้าหาญ มาพบกับเราผู้กล้าหาญ อาจประหารได้ไม่ย่นย่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
มาช้ช้าง ท่านจงกลับมาก่อน ท่านกลัวหรือจึงได้หนีไป ขอให้พวกคน
ชาวอังคะและมคธได้เห็นความกล้าหาญของเรา และของท่านเถิด .

[๓๐๔] เราจักไม่ต้องมาเจ้าด้วยเท้า งาม หรือด้วยวงงเลย เราจักมาเจ้าด้วยคุณ
หนอนตัวเนา ควรรำด้วยของเนาเช่นกัน .

จบ คุณปาลกชาดกที่ ๗ .

๘. กามนิตชาดก

ผู้ถูกโรครักครอบงำรักษายาก

[๓๐๕] เราปรารถนาระหว่างเมืองทั้ง ๓ คือ เมืองปัญจาละ ๑ เมืองกฤษะ ๑ เมือง
เกกกะ ๑ ดุรพราหมณ์ เราปรารถนาราชสมบัติทั้ง ๓ เมืองนั้นมาก
กว่าสมบัติที่เราได้แล้วนี้ ดุรพราหมณ์ ขอให้ท่านช่วยรักษาเราผู้ถูก
ความใคร่ครอบงำด้วยเถิด .

[๓๐๖] อันที่จริง เมื่อบุคคลถูกงูเห่ากัด หมอบางคนก็รักษาได้ อื่นๆ บุคคลถูกผี
เข้าสิง หมอบุญลาก็ไล่ออกได้ แต่บุคคลถูกความใคร่ครอบงำแล้ว
ใครๆ ก็รักษาไม่หาย เพราะว่า เมื่อบุคคลล่วงเลยธรรมชาติเสียแล้ว
จะรักษาได้อย่างไร?

จบ กามนิตชาดกที่ ๘ .

๙. ปลายิชาดก

ว่าด้วยขับไล่ศัตรูแบบสายฟ้าแลบ

[๓๐๗] เมืองตักกสิลาถูกเขาล้อมไว้ทุกด้านแล้ว ด้วยกองพลช้างตัวประเสริฐ
ซึ่งร้องคำรณอยู่ด้านหนึ่ง ด้วยกองพลม้าตัวประเสริฐ ซึ่งคลมมาลาเครื่อง
ครบอยู่ด้านหนึ่ง ด้วยกองพลรถ ดุจคลื่นในมหาสมุทรอันยังฝนคือ
ลูกศรให้ตกลงด้านหนึ่ง ด้วยกองพลเดินเท้า ถือธนูมั่นมีฝีมือยิงแม่นอยู่
ด้านหนึ่ง .

[๓๐๘] ท่านทั้งหลายจงรีบรุกเข้าไป และจงรีบบุกเข้าไป จงไล่ช้างให้หนีหนี
กันเข้าไปเลย จงให้ร้องไห้สนั่นหวั่นไหวในวันนี้ ดุจสายฟ้าอันชาน
ออกจากกลีบเมฆคำรณอยู่ ฉะนั้น .

จบ ปลายิชาดกที่ ๙ .

๑๐. ทุตติยปลายิชาดก

คนถูกความเร่าร้อนเผาจนไม่อาจสู้ชีวิตได้

[๓๐๙] ธงสำหรับรบของเรามีมากมาย พลพาหนะของเราก็นับไม่ถ้วนแสนยาก
ที่ศัตรูจะหาญหักเข้าสู้รบได้ ดุจสายครุฑที่ฝูงกาจะบินข้ามให้ถึงฝั่งได้
ฉะนั้น อื่นๆ กองพลของเรานี้ยากที่กองพลอื่นจะหาญเข้าตีหักได้ดั่งภูเขา
อันลมนิคมไม่อาจให้ไหวได้ ฉะนั้น วันนี้ เราประกอบด้วยกองพลเท่านี้ อันกอง
พลเช่นนั้นยากที่ศัตรูจะหาญหักเข้ารุกรานได้ .

[๓๑๐] ท่านอย่าพูดเพื่อถึงความที่ตนเป็นคนโง่เขลาไปเลย คนเช่นท่านจะเรียกว่า
ผู้สามารถไม่ได้ ท่านถูกความเร่าร้อน คือ รากะ โทสะ โมหะ และมานะ
เผาเรณอยู่เสมอ ไม่อาจจะทำจัดเราได้เลย จะต้องหนีเราไป กองพล
ของเราจักย้ายท่านหมดทั้งกองพล ดุจช้างเผือกมันขี้ไม่อ้อด้วยเท้า ฉะนั้น .

จบ ทุตติยปลายิชาดกที่ ๑๐ .

จบ กาสาววรรคที่ ๘ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กาสาวชาดก	๒. จุลนันทิชาดก
๓. ปฏักตชาดก	๔. กุมภิลชาดก
๕. ชันตีวรรณชาดก	๖. โกสิยชาดก
๗. คุณปาลกชาดก	๘. กามนิตชาดก
๙. ปลายิชาดก	๑๐. ทุตติยปลายิชาดก .

๙. อุปาหนวรรค

๑. อุปาหนชาดก

อนารยชนยอมใช้ศิลปะในทางผิด

[๓๑๑] รองเท้าที่คนซื้อมา เพื่อประโยชน์จะให้สบายเท้า กลับนำเอาความทุกข์
มาให้ รองเท้านั้น ถูกแดดเผาบ้าง ถูกพื้นเท้าครูดสีบ้าง ก็กลับกัดเท้า
ของผู้ที่มันนั้นแหละ ฉะนั้น .

[๓๑๒] ผู้ใด เกิดในตระกูลต่ำ ไม่ใช่อารยชน เรียนวิชาและศิลปะมาจากสำนัก
อาจารย์ได้แล้ว ผู้นั้น ย่อมฆ่าตนเองด้วยศิลปะที่เรียนมาในสำนักของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
อาจารย์นั้น จันนั้น บุคคลนั้น บัณฑิตเรียกว่า ไม่ใช่อารยชน เปรียบ
ด้วยรองเท้าที่ทำไม่ดี ฉะนั้น .

จบ อุปาหนชาดกที่ ๑ .

๒ . วิณาทนชาดก

รักคนผิด

[๓๑๓] เรื่องนี้เจ้าคิดคนเดียว บุษบศเตย ค่อม ผู้โง่เขลา นี้ จะนำทางไปไม่ได้แน่
คุณเจ้าผู้เจริญ เจ้าไม่สมควรจะไปกับบุษบศเตยค่อมผู้นี้เลย .

[๓๑๔] ดิฉันเข้าใจว่า บุษบศค่อมเป็นผู้องอาจ จึงได้รักใคร่บุษบศค่อมผู้นั้นจนตัวอ
อยู่ ดุจคันพิณที่มีสายขาดแล้ว ฉะนั้น .

จบ วิณาทนชาดกที่ ๒ .

๓ . วิกัณณกชาดก

คนเห็นแก่อำมริยย่อมเดือดร้อน

[๓๑๕] เจ้าปรารภนาในทีใด ก็จงไปในที่นั่นเถิด เจ้าเป็นผู้ถูกชะนักของเราแ
แล้ว เจ้าเป็นผู้โลกด้วยอาหารแท้ เมื่อติดตามปลาทั้งหลายมาก็ถูกอาหาร
มีเสียงกลองกำจัดเสียแล้ว .

[๓๑๖] บุคคลเห็นแก่โลกามิสแม้อย่างนี้ ชอบประพฤติดำเนินตามอำนาจของจิต ย่อม
เดือดร้อน เขาย่อมเดือดร้อนอยู่ในท่ามกลางหมูญาติและสหาย ดุจจะเช้
ตัวติดตามปลาไปถูกแห ฉะนั้น .

จบ วิกัณณกชาดกที่ ๓ .

๔ . อลิตาภชาดก

โลกมากลางหาย

[๓๑๗] พระองค์นั้นแหละ ได้กระทำเหตุอันนี้ ในบัดนี้ หม่อมฉันปราศจาก
ความรักในพระองค์แล้ว ความรักนั้น ประสานกันอีกไม่ได้ ดุจช่างอัน
ตัดขาดแล้วด้วยเลื่อย ฉะนั้น .

[๓๑๘] บุคคลผู้ปรารภนาเกินส่วน ย่อมเสื่อมจากประโยชน์ เพราะความโลภ
เกินประมาณ และเพราะความมัวเมาอันเกิดจากความโลภเกินประมาณ
เหมือนเราเสื่อมจากนางอลิตาภ ฉะนั้น .

จบ อลิตาภชาดกที่ ๔ .

๕ . วัจนขชาดก

ว่าด้วยดาบสผู้มีเลืบนาม

[๓๑๙] ข้าแต่ท่านดาบสผู้มีเลืบนาม เรือนทั้งหลายที่มีเงิน และโภชนาหารบริบูรณ์
เป็นเรือนมีความสุข ท่านบริโภคร และดื่มในเรือนใด ไม่ต้องชวนชวายเป็น
ก็ได้นอน การอยู่ครองเรือนนั้น เป็นสุขอย่างยิ่ง .

[๓๒๐] บุคคลผู้เป็นฆราวาส ไม่มีมานะ ทำการงานกตိ ไม่กล่าวคำสากตติ . . .
ไม่ใช่อำนาจงโทษผู้อื่น การครองเรือนก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้
ใครเล่าจะครอบครองเรือนไม่ให้เกิดความยินดีได้แสนยาก
เล่า?

จบ วัจนขชาดกที่ ๕ .

๖ . พกชาดก

นกเจ้าเล่ห์

[๓๒๑] นกมีปีกตัวนี้ ตีจริง ยืนนั่งดังดอกโกมุท หุบปีกทั้ง ๒ ไว้ ง่วงเหงา
ซบเซาอยู่ .

[๓๒๒] ท่านทั้งหลาย ไม่รู้จักกิริยาของมัน พวกท่านไม่รู้จึงได้พากันสรรเสริญ
นกตัวนี้ไม่ได้คุ้มครองรักษาพวกเราดอก เพราะเหตุนี้ นกตัวนี้จึงไม่
เคลื่อนไหวเลย .

จบ พกชาดกที่ ๖ .

๗ . สาเกตชาดก

เหตุให้เกิดความรัก

[๓๒๓] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เหตุไรหนอ เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ พอเห็นกัน
เข้าก็เฉยๆ หัวใจก็เฉย บางคนพอเห็นกันเข้า จิตก็เลื่อมใส .

[๓๒๔] ความรักนั้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ด้วยการอยู่ร่วมกัน
ในกาลก่อน ๑ ด้วยความเกื้อกูลต่อกันในปัจจุบัน ๑ เหมือนดอกอบ
และชลชาติ เมื่อเกิดในน้ำ ย่อมเกิดเพราะอาศัยเหตุ ๒ ประการ คือ
น้ำและเปือกตม ฉะนั้น .

จบ สาเกตชาดกที่ ๗ .

๘ . เอกปทชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ความเพียรทำให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง
[๓๒๕] คุณพ่อครับ เหตุอย่างเดียวกันทำให้ได้ประโยชน์หลายอย่างมีอยู่หรือไม่
ผมจะฟังทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยเหตุใด ขอคุณพ่อจงบอกเหตุนั้น ซึ่ง
รวบรวมประโยชน์ได้หลายอย่างแก่ผมเถิด .

[๓๒๖] ลูกเอ๋ย เหตุอย่างหนึ่ง คือ ความขยันหมั่นเพียร ทำให้ได้ประโยชน์
หลายอย่าง ก็ความขยันหมั่นเพียรนั้น ประกอบด้วยศีล ประกอบด้วย
ขันติ อาจจะทำมิตรทั้งหลายให้ถึงความสุข หรืออาจทำศัตรูทั้งหลายให้
ถึงความทุกข์ได้ .

จบ เอกปทชาดกที่ ๘ .

๙ . หริตมาตชาดก

ว่าด้วยผู้มีอิสรภาพ

[๓๒๗] คุณร่านผู้เป็นบุตรกบเขียด ปลาทั้งหลายรุมกัดฉนผู้มีพิษแล่นเร็ว เข้าไป
ยัมน้ำลอบ เรื่องนี้ท่านชอบใจหรือ?

[๓๒๘] บุรุษผู้มีอิสรภาพอยู่เพียงใด ก็ย่ำผู้อื่นได้อยู่เพียงนั้น คนอื่นมาย่ำยิตน
คราวใด คราวนั้น ผู้ที่ถูกย่ำก็ย่ำตอบบ้าง .

จบ หริตมาตชาดกที่ ๙ .

๑๐ . มหาปิงคลชาดก

ว่าด้วยพระเจ้าปิงคละผู้ร้ายกาจ

[๓๒๙] ชนทั้งปวงถูกพระเจ้าปิงคละเบียดเบียนแล้ว เมื่อพระเจ้าปิงคละนั้น
สวรรคตแล้ว ชนทั้งหลายก็ได้รับความยินดี คุณร่านประตุ พระเจ้าปิงคละ
ผู้ไม่มีพระเนตรดำ เป็นที่รักของท่านหรือ เพราะเหตุไร จึงได้ร้องไห้หนอ?

[๓๓๐] พระเจ้าปิงคละผู้ไม่มีพระเนตรดำ จะเป็นที่รักของข้าพเจ้าก็หาไม่ได้ แต่
ข้าพเจ้ากลัวว่า พระเจ้าปิงคละนั้นจะกลับเสด็จมาอีก พระเจ้าปิงคละเสด็จ
ไปจากมนุษย์โลกนี้แล้ว ก็จะไม่เบียดเบียนพระยามัจจุราช พระยามัจจุราช
นั้นถูกพระเจ้าปิงคละเบียดเบียนแล้ว ก็จะพินาศมาส่งมนุษย์โลกนี้อีก .

[๓๓๑] พระเจ้าปิงคละนั้น พวกเราช่วยกันเผาแล้วด้วยไฟพันเล่มเกรียน
รดด้วยน้ำหลายร้อยหม้อ พื้นที่ดินนั้นเราป้องกันไว้อย่างดีแล้ว ท่าน
อย่ากลัวเลย พระเจ้าปิงคละจักไม่เสด็จกลับมาอีก .

จบ มหาปิงคลชาดกที่ ๑๐ .

จบ อุปาหนวรรคที่ ๙ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาหนชาดก	๒. วิณญาณชาดก
๓. วิกัณณกชาดก	๔. อสิตาภชาดก
๕. วิจณขชาดก	๖. พกชาดก
๗. สาเกตชาดก	๘. เอกปทชาดก
๙. หริตมาตชาดก	๑๐. มหาปิงคลชาดก .

๑๐. ลีลาวรรค

๑. สัพพทฐิชาดก

ผู้มีบริวารมากเป็นใหญ่ได้

[๓๓๒] สุนัขจิ้งจอกกระด้างด้วยมานะ มีความต้องการด้วยบริวาร ได้บรรลุถึง
สมบัติใหญ่ ได้เป็นราชาแห่งสัตว์มีเขี้ยวทั้งปวง ฉนใด .

[๓๓๓] ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดมีบริวารมาก ผู้นั้นชื่อว่า เป็นใหญ่ในบริวารเหล่านั้น
ดุจสุนัขจิ้งจอกได้เป็นใหญ่กว่าสัตว์มีเขี้ยว ฉะนั้น .

จบ สัพพทฐิชาดกที่ ๑ .

๒. สุนขชาดก

ผู้ฉลาดยอมช่วยตัวเองได้

[๓๓๔] สุนัขตัวใด ไม่กัดเชือกหนังให้ขาด สุนัขตัวนั้น โง่เขลามาก สุนัขควร
จะเปลื้องตนเสียจากเครื่องผูก กินเชือกหนังเสียให้อิ่ม แล้วจึงค่อย
กลับไปยังที่อยู่ของตน .

[๓๓๕] ถ้าที่ท่านกล่าวนี้ฝังอยู่ในหัวใจของข้าพเจ้า อนึ่ง ข้าพเจ้ายังได้จำไว้ใน
ใจแล้ว ข้าพเจ้าจะรอเวลาจนกว่าคนจะหลับ .

จบ สุนขชาดกที่ ๒ .

๓. กุตติลชาดก

ลูกศิษย์คิดล้างครู

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๓๓๖] ข้าพระองค์ได้สอนให้ศิษย์ชื่อมุสิละเรียนวิชาติดพิณ ๗ สาย มีเสียงไพเราะจับใจคนฟัง เขากลับมาขึ้นติดพิณสู่ข้าพระองค์ ณ ทามกลางสนาม ข้าแต่ท้าวโกสีย์ ขอพระองค์จงเป็นที่พึงของข้าพระองค์เถิด .

[๓๓๗] ดูกุรสหยา จันจะเป็นที่พึงของท่าน จันเป็นผู้บูชาอาจารย์ ศิษย์จักไม่ชนะท่าน ท่านจักชนะศิษย์ .

จบ คุดติลชาดกที่ ๓ .

๔ . วิคติจณชาดก

ความปรารถนาไม่มีที่สิ้นสุด

[๓๓๘] บุคคลเห็นสิ่งใด ไม่ปรารถนาสิ่งนั้น อนึ่ง บุคคลไม่เห็นสิ่งใด ย่อมปรารถนาสิ่งนั้น เราเข้าใจว่า บุคคลนั้น จักท่องเที่ยวไปอีกนาน อยากได้สิ่งใด ก็จักไม่ได้สิ่งนั้นเลย .

[๓๓๙] บุคคลได้สิ่งใด ไม่ยินดีด้วยสิ่งนั้น ปรารถนาสมบัติอื่นใด ก็ติเตียนสมบัติที่ได้มานั้น เพราะขึ้นชื่อว่า ความปรารถนามีอารมณ์ไม่สิ้นสุด เราขอกระทำความนอบน้อมแด่ท่านผู้ปราศจากความปรารถนา .

จบ วิคติจณชาดกที่ ๔ .

๕ . มุลปริยายชาดก

กาลเวลากินสัตว์พร้อมทั้งตัวเอง

[๓๔๐] กาลย่อมกินสัตว์ทั้งปวงกับทั้งตัวเองด้วย ก็ผู้ใดกินกาล ผู้นั้นเผาตณหาที่เผาสัตว์ได้แล้ว .

[๓๔๑] ศีรษะของนรชนปรากฏว่ามีมาก มีมด้ายยาวปกคลุมถึงคอ บรรดาคนทั้งหลายนี้ จะหาคนผู้มีปัญญาสักคนก็ไม่ได้ .

จบ มุลปริยายชาดกที่ ๕ .

๖ . พาโลวาทชาดก

ว่าด้วยคนมีปัญญาบริโศก

[๓๔๒] บุคคลผู้ไม่สำรวม ประหารสัตว์ เบียดเบียน และฆ่าสัตว์ ให้ทานแก่สมณะใด สมณะนั้น บริโศกกตเช่นนี้ ย่อมเข้าไปติดบาปด้วย .

[๓๔๓] ถ้าสมณะเป็นผู้มีปัญญา แม้จะบริโศกทานที่บุคคลผู้ไม่สำรวม ฆ่าบุตรและภรรยาถวาย ก็ไม่เข้าไปติดบาปเลย .

จบ พาโลวาทชาดกที่ ๖ .

๗ . ปาทัชชลิชาดก

ว่าด้วยปาทัชชลิราชกุมาร

[๓๔๔] ปาทัชชลิราชกุมาร ย่อมรุ่งเรืองกว่าเราทั้งหมดด้วยพระปรีชาแนนอนเมื่อเป็นเช่นนั้น ทำไมจึงทรงเม้มพระโอษฐ์อยู่เล่า จะทรงเห็นเหตุอย่างอื่นยิ่งกว่านี้เป็นแน่ .

[๓๔๕] ปาทัชชลิราชกุมารพระองค์นี้ จะทรงทราบสิ่งที่เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ก็หาไม่ ปาทัชชลิ-ราชกุมารพระองค์นี้ นอกจากจะเม้มพระโอษฐ์แล้ว ย่อมไม่ทรงทราบเหตุการณ์สักนิดหนึ่งเลย .

จบ ปาทัชชลิชาดกที่ ๗ .

๘ . กิงสุโกปมชาดก

คนไม่รู้ธรรมด้วยญาณย่อมสงสัยในธรรม

[๓๔๖] ท่านทุกคนเห็นต้นทองกวาวแล้ว ยังจะสงสัยในต้นทองกวาวนั้น เพราะเหตุไรหนอ ท่านทั้งหลายหาได้ถามนายสารถิให้ถึถ้วนในที่ทั้งปวงไม่ .

[๓๔๗] บุคคลเหล่าใด ยังไม่รู้ธรรมทั้งหลาย ด้วยญาณทั้งปวง บุคคลเหล่านั้นแล ย่อมสงสัยในธรรมทั้งหลาย เหมือนพระราชบุตร ๔ พระองค์ ทรงสงสัยในต้นทองกวาวฉะนั้น .

จบ กิงสุโกปมชาดกที่ ๘ .

๙ . สาลกชาดก

ว่าด้วยสาลกวานร

[๓๔๘] ดูกุรพอสาลกวานร พ่อเป็นลูกคนเดียวของเรา อนึ่ง พ่อจักได้เป็นใหญ่แห่งโลกสมบัติในตระกูลของเรา ลงมาจากต้นไม้เกิด มาเกิดพ่อ เรา จะพากันกลับไปบ้านของเรา .

[๓๔๙] ท่านสำคัญเราว่า เป็นสัตว์โง่ติ จึงได้ตีเราด้วยเรียวไม้ไผ่ เราพอใจอยู่ในป่ามะม่วงที่มีผลสุก ท่านจงกลับไปบ้านตามสบายเถิด .

จบ สาลกชาดกที่ ๙ .

๑๐ . กปิชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

เข้าใจว่าลิงเป็นฤาษี

[๓๕๐] ฤาษีผู้ยินดีแล้วในความสงบและความสำราญ ท่านฤๅษี คือ ความหนาวเบียดเบียน จึงมายืนอยู่ เชิญฤาษีผู้นี้จึงเข้ามายังบรรณศาลานี้เถิด จะได้บรรเทาความหนาว และความกระวนกระวายให้หมดสิ้นไป .

[๓๕๑] นี่ไม่ใช่ฤาษีผู้ยินดีในความสงบและความสำราญ เป็นลิงเที่ยวโจรอยู่ตามกิ่งมะเดื่อ มันเป็นสัตว์ประทุษร้าย จุนเจียว และมีสันดานลามก ถ้าเข้ามาอยู่ยังบรรณศาลาหลังนี้ ก็จะพึงประทุษร้ายบรรณศาลา .

จบ กปิชาดกที่ ๑๐ .

จบ ลีคาลวรรคที่ ๑๐ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัพพทาสชาดก	๒. สุนขชาดก
๓. กุตติลชาดก	๔. วิคติจนชาดก
๕. มุลปริยายชาดก	๖. พาโลวาทชาดก
๗. ปาทัชชลิชาดก	๘. กิงสุโกปมชาดก
๙. สาลกชาดก	๑๐. กปิชาดก .

รวมวรรคที่มีในทุกนิบาตนี้ คือ

๑. ทฬัทวรรค	๒. สันถวรรค
๓. กัลยาณธรรมวรรค	๔. อสทิสวรรค
๕. รุทการวรรค	๖. นัตถ์ทฬัทวรรค
๗. พีรณัตถัมภกวรรค	๘. กาสาววรรค
๙. อุปาหนวรรค	๑๐. ลีคาลวรรค .

จบ ทุกนิบาตชาดก .

ตักนิบาตชาดก

๑. สังกัปวรรค

๑. สังกัปวรรคชาดก

ว่าด้วยลูกศรคือกิเลส

[๓๕๒] อาตมภาพอันลูกศรที่อาบด้วยราคะดำริ อาศัยกามวิตก อันนายช่างศร ไม่ได้ตกแต่งขัดเกลาละเลาะเสี้ยน แหว่งเข้าแล้ว .

[๓๕๓] อาตมภาพมิได้ถูกลูกศรที่เขายกคันขึ้นยิงมา หรือที่ติดพู่หางนกยูงเสียบแทงเลย แต่อาตมภาพถูกลูกศร คือ กิเลสเครื่องเผาวีรยะทั้งปวงให้เร่าร้อน เสียบแทงที่หทัย .

[๓๕๔] แต่อาตมภาพไม่เห็นรอยแผล ไม่เห็นโลหิตไหลออกจากรอยแผลนั้น จิตที่ไม่มีอุบายอันแยบคาย ถูกลูกศรตรึงไว้แล้วอย่างมั่นคง อาตมภาพนำความทุกข์มาให้แก่ตนเอง .

จบ สังกัปปรชาดกที่ ๑ .

๒. ติลมภูริชาดก

การเขียนดีเป็นการสั่งสอน

[๓๕๕] การที่ท่านให้จับแขนเราไว้แล้วเขียนดีด้วยขี้กมั่ว เพราะเหตุเมตตา กามิหนึ่งนั้น ยังฝังอยู่ในใจของเราจนทุกวันนี้ .

[๓๕๖] ดุรพราหมณ์ ชะรอยท่านจะไม่ยินดีในชีวิตของตนแล้วสินะ จึงได้มาจับแขนแล้วเขียนดีเราถึง ๓ ครั้ง วันนี้ ท่านจะได้เสวยผลของกรรมนั้น .

[๓๕๗] อารยชนใด ย่อมชมเชยคนที่ไม่ใช่อารยชน ผู้ทำกรรมชั่ว ด้วยอาชญา กรรมของอารยชนนั้น เป็นการสั่งสอน หาชี้เป็นแตรไม่ บัณฑิตทั้งหลาย รู้ชัดข้อนี้เป็นอย่างนี้แล .

จบ ติลมภูริชาดกที่ ๒ .

๓. มณิกัณฐชาดก

ว่าด้วยขอสสิ่งที่ไม่ควรขอ

[๓๕๘] ข้าพเจ้าและน้องสาว บิณฑุยัง ย่อมเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า เพราะเหตุแก้วมณีดวงนี้ ข้าพเจ้าจักให้แก้วมณีดวงนั้นแก่ท่านไม่ได้ ท่านก็ยิ่งขวนขวายไขว่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้าจักไม่มาสู่อาศรมของท่านอีกด้วย .

[๓๕๙] ท่านขอแก้วมณีอันเกิดจากหินดวงนี้ ย่อมทำให้ข้าพเจ้าหวาดเสียว เหมือนกับชายหนุ่มมือถือดาบอันลับแล้วที่แผนหิน มาทำให้ข้าพเจ้าหวาดเสียว ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักให้แก้วมณีดวงนั้นแก่ท่านไม่ได้ ท่านก็ยิ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ขอหนักขึ้น โชเตเท่านั้น ข้าพเจ้าจักไม่มาสู่อาศรมของท่านอีกด้วย .

[๓๖๐] บุคคลรู้ว่า สิ่งของอันใด เป็นที่รักของเขา ก็ไม่ควรขอสิ่งของอันนั้น
บุคคลย่อมเป็นที่เกลียดชังเพราะขอจัด พระยานาคถูกพราหมณ์ขอ
แก้วมณี ดังแต่นั้นก็มี ได้มาให้พราหมณ์นั้นเห็นอีกเลย .

จบ มณิกัณฐชาดกที่ ๓ .

๔. กุณทกกุจลินธวชาดก

รู้ว่าเขาดีกก็ต้องเลี้ยงให้สมดี

[๓๖๑] ท่านเคยบริโภคนกที่ เป็นเดน เคยบริโภครำและข้าวต้มมาแล้วจนเติบโต
นี่เคยเป็นอาหารของท่านมาแล้ว เพราะเหตุไร บัดนี้ ท่านจึง ไม่บริโภคนก
เล่า?

[๓๖๒] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ในที่ใด ชนทั้งหลาย ไม่รู้จักสัตว์ โดยชาติ หรือโดย
วินัย ในที่นั้น รำ และข้าวต้มมีเป็นอันมาก .

[๓๖๓] ก็ท่านรู้จักข้าพเจ้าดีแล้วว่า มาตัวนี้ เป็นมัจจุรมะเร็งไร ข้าพเจ้ารู้สึกตน
อยู่ เพราะอาศัยท่านผู้รู้ จึง ไม่บริโภครำของท่าน .

จบ กุณทกกุจลินธวชาดกที่ ๔ .

๕. สุกชาดก

โทษของการไม่รู้ประมาณ

[๓๖๔] ลูกนกแขกเต้านั้น รู้ประมาณในการบริโภคอยู่เพียงใด ก็ได้สืบอายุ
และได้เลี้ยงมารดาบิดาอยู่เพียงนั้น .

[๓๖๕] อนึ่ง ในกาลใด ลูกนกแขกเต้านั้น กลืนกินโภชนะมากเกินไป ในกาล
นั้น ก็ได้ชื่อว่า ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค จึง ได้จมลงในมหาสมุทร
นั้นเทียว .

[๓๖๖] เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความไม่หลงติดอยู่ใน
โภชนะ เป็นความดี ด้วยว่า บุคคลใด ไม่รู้จักประมาณ ย่อมจมลงใน
อบายทั้ง ๔ บุคคลผู้รู้จักประมาณแล ย่อมไม่จมลงในอบาย ๔ .

จบ สุกชาดกที่ ๕ .

๖. ชรุทปานชาดก

ขุดบ่อได้ทรัพย์กลับพินาศเพราะขุดเกิน

[๓๖๗] พ่อค้าทั้งหลาย มีความต้องการด้วยน้ำ พากันขุดบ่อน้ำเก่า ได้แร่เหล็ก
แร่ทองแดง ดีบุก ตะกั่ว แก้วมณี เงิน ทอง แก้วมุกดา และแก้ว-
ไพฑูรย์ เป็นอันมาก .

[๓๖๘] แต่พวกพ่อค้าเหล่านั้น ก็ได้ยินดีด้วยทรัพย์นั้น ได้พากันขุดให้ลึก
ยิ่งขึ้นๆ ในบ่อน้ำนั้น มีพระยานาคมีพิษร้ายแรง มีเดช ได้ฆ่าพวกพ่อค้า
เหล่านั้นเสียด้วยเดชแห่งพิษ .

[๓๖๙] เพราะฉะนั้น บุคคลพึงขุดบ่อน้ำเกิด แต่ไม่ควรขุดให้ลึกเกินไป เพราะ
ว่า บ่อที่ขุดลึกเกินไปเป็นของลามก ทรัพย์ที่พวกพ่อค้าได้แล้วด้วยการ
ขุด และชีวิตก็พินาศไป เพราะการที่ขุดลึกเกินไป .

จบ ชรุทปานชาดกที่ ๖ .

๗. ความฉันทชาดก

สิงเป็นสัตว์ไม่รู้จักเหตุ

[๓๗๐] สัตว์ตัวนี้ ไม่ฉลาดที่จะทำเรือน มีปกติหลุกหลิก หนัที่หนายน พึ่ง
ประทุษร้ายของที่เขาทำไว้แล้ว ตระกูลสัตว์นี้ มีอย่างนั้นเป็นธรรมดา .

[๓๗๑] ขนอย่างนี้ ไม่ใช่ขนของสัตว์ที่มีความคิดฉลาด สิงตัวนี้จะทำให้ผู้อื่น
ยินดีไม่ได้ พระราชบิดาของเราทรงพระนามว่า ขนสันธนะ ได้ตรัส
สอนไว้ว่า ธรรมดาสิงย่อมไม่รู้จักเหตุอันใดอันหนึ่ง .

[๓๗๒] สัตว์เช่นนั้น จะพึงเลี้ยงดูมารดาบิดา หรือพี่ชายพี่สาวของตนไม่ได้เลย
คำสอนนี้ พระราชบิดาของเราได้ทรงสั่งสอนไว้อย่างนี้ .

จบ ความฉันทชาดกที่ ๗ .

๘. มนธราตราชาดก

กามมีความสุขน้อยมีทุกข์มาก

[๓๗๓] พระจันทร์ พระอาทิตย์ (ย่อมเวียนรอบเขาสิเนรุราช) สองรัศมีสว่างไสว
ไปทั่วทิศโดยกำหนดที่เท่าใด สัตว์ทั้งหลายที่อาศัยแผ่นดินอยู่ในที่มิ
กำหนดเท่านั้น ล้วนเป็นทาสของพระเจ้ามนธราตราชทั้งสิ้น .

[๓๗๔] ความอึดในกามทั้งหลาย ย่อมไม่มีด้วยฝนคือกหาปณะ กามทั้งหลายมี
ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก บัณฑิตรู้ชัดอย่างนี้ .

[๓๗๕] พระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่ปรารถนาความยินดีในกาม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทั้งหลายที่เป็นทิพย์ เป็นผู้ยินดีแต่ความสิ้นไปแห่งตัณหาโดยแท้ .

จบ มนธาตุราชชาดกที่ ๘ .

๙ . ติริติวัจจชาดก

ควาบุชาผู้มีพระคุณ

[๓๓๖] กรรมอะไรๆ ที่สำเร็จด้วยวิชาของดาบสนี้มิได้มีเลย อนึ่ง ดาบสนั้น
ไม่ใช่พระญาติพระวงศ์ ไม่ใช่พระสหายของพระองค์ เมื่อเป็นเช่นนั้น
เพราะเหตุไร ติริติวัจจดาบสนี้มีมือถือไม้เท้า จึงบริโภตก่อนข้าวอันเลิศ?

[๓๓๗] เมื่อเรารบพ่ายแพ้ใจ ตกอยู่ในฐานะอันตราย ติริติวัจจดาบสนี้
ได้กระทำความอนุเคราะห์แก่เราผู้เดียว ในป่าที่ไม่มีน้ำ นำหาวดเสียว
เมื่อเราได้รับความลำบากก็ได้พาดพระองให้ เพราะเหตุนั้น เราแม้อุถูก
ความทุกข์เบียดเบียนแล้วก็ขึ้นจากบ่อได้ .

[๓๓๘] เรามาถึงเมืองนี้ได้โดยความยาก เพราะอานาภพของติริติวัจจดาบสนี้
เราถึงจะเป็นอยู่ในมนุษยโลก ก็เหมือนกับไปปรโลกอันเป็นวิสัยของ
มัจจุราช ลูกกรีก ติริติวัจจดาบส เป็นผู้ควรแก่ปัจจัยลาก ทานทั้งหลาย
จงพากันถวายของควาบริโภคน และของควาบุชาแก่ท่านติริติวัจจดาบส
เถิด .

จบ ติริติวัจจชาดกที่ ๙ .

๑๐ . ทุตชาดก

ทุกชีวิตเป็นทุตของท้อง

[๓๓๙] สัตว์เหล่านี้ เป็นไปในอำนาจของตัณหา ย่อมไปสู่ประเทศอันไกล หวัง
จะขอสิ่งของตามแต่จะได เพื่อประโยชน์แก่ท้องใด ข้าพระองค์เป็น
ทุตของท้องนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมทัพ ขอพระองค์อย่าได้ทรง
พิโรธแก่ข้าพระองค์เลย .

[๓๔๐] อนึ่ง มาณพทั้งหลาย ย่อมตกอยู่ในอำนาจของท้องใด ทั้งกลางวัน
และกลางคืน ข้าพระองค์ก็เป็นทุตของท้องนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
จอมทัพ ขอพระองค์อย่าได้ทรงพิโรธแก่ข้าพระองค์เลย .

[๓๔๑] ดูกรพราหมณ์ เราจะให้โคสีแดงแก่ท่านสักพันตัวพร้อมทั้งโคจำฝูงแก่ท่าน
แม้เราและสัตว์ทั้งมวลก็ชื่อว่า เป็นทุตของท้องทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น
เราก็เป็นทุต ไฉนจะไม่ให้สิ่งของแก่ท่านผู้เป็นทุตเล่า .

จบ ทุตชาดกที่ ๑๐ .

จบ สังkepาวรรคที่ ๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑ . สังkepาวรรคชาดก	๒ . ติลมฏฐิชาดก
๓ . มณิกัณฐชาดก	๔ . กุณฑกัจจสินธวชาดก
๕ . สุกชาดก	๖ . ชรุทปานชาดก
๗ . ความณินันทชาดก	๘ . มนธาตุราชชาดก
๙ . ติริติวัจจชาดก	๑๐ . ทุตชาดก .

๒ . ปทุมวรรค

๑ . ปทุมชาดก

ไม่ควรพุดให้เกินความจริง

[๓๔๒] ผมและหนวดที่โกนแล้ว ตัดแล้ว ย่อมงอกขึ้นใหม่ได้ ฉันทิ จมูกของ
ท่านงอกขึ้นใหม่ ฉันทิ ข้าพเจ้าขอดอกปทุม ขอท่านจงให้แก่
ข้าพเจ้าเถิด .

[๓๔๓] พืชที่เก็บไว้ในสารทสมัย เอาหวานลงในนา ย่อมงอกขึ้น ฉันทิ จมูก
ของท่านงอกขึ้นใหม่ ฉันทิ ข้าพเจ้าขอดอกปทุม ขอท่านจงให้แก่
ข้าพเจ้าเถิด .

[๓๔๔] แม่นกทั้งสองนั้นคิดว่า ท่านจักให้ดอกปทุมแก่ตน จึงได้พุดพลามไป
คนทั้งสองนั้นจะฟังกล่าว หรือไม่กล่าวก็ตาม จมูกย่อมงอกขึ้นไม่ได้
ดูกรสหาย ข้าพเจ้าขอดอกปทุม ขอท่านจงให้แก่ข้าพเจ้าเถิด .

จบ ปทุมชาดกที่ ๑ .

๒ . มุทุปาณิชาดก

ความปรารถนาสมประสงค์ในกาลมีของ ๔ อย่าง

[๓๔๕] ถ้านกใช้ของท่านฟังมีฝ่ามืออ่อน ๑ ข้างของท่านฝึกดีแล้ว ๑ เวลามืด ๑
ฝนตก ๑ จะฟังมี ในกาลใด ความปรารถนาของท่านก็จะสมประสงค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ในกาลนั้นเป็นแน่ .

[๓๘๖] หญิงทั้งหลาย บุรุษไม่สามารถจะปกปักรักษาไว้ได้ด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวาน ยากที่จะให้เต็มได้ เสมอด้วยแม่น้ำ ฉะนั้น ย่อมจะจมลงในนรก บัณฑิตรู้ชัดอย่างนี้แล้ว พึงหลีกเว้นเสียให้ห่างไกล .

[๓๘๗] หญิงเหล่านั้น ย่อมเข้าไปคบหาบุรุษใด เพราะความรักใคร่ พอใจ หรือเพราะทรัพย์สิน เขาย่อมเผาบุรุษนั้นเสียจับพลัน เปรียบเหมือนไฟไหม้ที่ของตนเอง ฉะนั้น .

จบ มุทฺปาณชาดกที่ ๒ .

๓. จุลลปโลภนชาดก

ว่าด้วยหญิงทำบุรุษให้หงาย

[๓๘๘] เมื่อน้ำไม่หวั่นไหว ดาบสนิมได้ด้วยฤทธิ์เอง ครั้นถึงความระคนกับด้วยหญิง ก็จมลงในห้วงมหรณพ .

[๓๘๙] ธรรมดว่า หญิงเหล่านี้ เป็นผู้ยังบุรุษให้หงาย มีมายามาก และยังพรหมจรรย์ให้กำเริบ ย่อมจะจมลงในอบาย บัณฑิตรู้ชัดอย่างนี้แล้ว พึงหลีกเว้นเสียให้ห่างไกล .

[๓๙๐] หญิงเหล่านั้น ย่อมเข้าไปคบหาบุรุษใด เพราะความรักใคร่ พอใจ หรือเพราะทรัพย์สิน เขาย่อมเผาบุรุษนั้นเสียจับพลัน เปรียบเหมือนไฟไหม้ที่ของตนเอง ฉะนั้น .

จบ จุลลปโลภนชาดกที่ ๓ .

๔. มหาปนาทชาดก

ว่าด้วยปราสาทของพระเจ้ามหาปนาท

[๓๙๑] พระเจ้ามหาปนาทนั้น มีปราสาทล้วนแล้วไปด้วยทอง กว้าง ๑๖ ขั้วรณุตกสูง ๑ พันขั้วรณู .

[๓๙๒] และปราสาทนั้นมีพื้น ๗ ชั้น ประกอบไปด้วยธง แล้วไปด้วยแก้วมีสีเขียว มีนางพ่อน ๖ พัน แบ่งออกเป็น ๗ พวก พ่อนรายอยู่ในปราสาทนั้น .

[๓๙๓] ดุริยทัตตวิ ทานกล่าวถึงปราสาทนั้นมีแล้วในกาลนั้น ในครั้งนั้น เราเป็นท้าวสักกะผู้รับใช้การงานของท่าน .

จบ มหาปนาทชาดกที่ ๔ .

๕. ขุรีปชาดก

ถึงคราวกล้ำกรวาล

[๓๙๔] เมื่อท่านเห็นพวกโจรยิงลูกธนูอันแหลม ถีอดาบอันคมกล้า ซึ่งขัดแล้วด้วยน้ำมัน เมื่อมรณภัยปรากฏเฉพาะหน้าแล้ว เหตุใดในหนอ ท่านจึงไม่มีความครั่นคร้าม .

[๓๙๕] เมื่อเราเห็นพวกโจรยิงลูกธนูอันแหลม ถีอดาบอันคมกล้า ซึ่งขัดแล้วด้วยน้ำมัน เมื่อมรณภัยปรากฏเฉพาะหน้าแล้ว เรากลับได้ความยินดีและโสมนัสมากยิ่งขึ้น .

[๓๙๖] เรานั้นเกิดความยินดีและโสมนัสแล้ว ก็ครอบงำศัตรูทั้งหลายเสียได้ เพราะเราชีวิตของเราฯ ได้สละมาแต่ก่อนแล้ว เราไม่ได้ทำความอาลัยในชีวิต บุคคลผู้กล้าหาญพึงกระทำกิจของคนกล้า ในกาลบางคราว .

จบ ขุรีปชาดกที่ ๕ .

๖. วาตคคสินธวชาดก

ว่าด้วยมิตรสัณณะเกิดแต่แรกพบ

[๓๙๗] ด้วยเหตุใด คุณแม่จึงมีโรคผอมเหลือง ไม่ชอบใจอาหาร มานั้นก็มาคบหาสมาคมแล้ว เหตุไร คุณแม่จึงให้ม้าตัวนั้นหนีไปเสียในบัดนี้เล่า?

[๓๙๘] ลูกเอ๋ย ขึ้นชื่อว่า มิตรสัณณะจะเกิดขึ้นแต่แรกพบปะเทียวแหละ ยศของสตรีทั้งหลาย ย่อมเสื่อมไป เพราะฉะนั้น แม่จึงแสวงทำให้พระยาม้านั้นหนีไปเสีย .

[๓๙๙] สตรีคนใด ไม่ปรารถนาบุรุษผู้เกิดในตระกูลมียศศักดิ์ ที่มีคนชักพามาแล้ว สตรีคนนั้น จะต้องเศร้าโศกอยู่สิ้นกาลนาน เหมือนนางลาคร่ำ-โศกถึงพระยาม้าวาตคคสินธพ ฉะนั้น .

จบ วาตคคสินธวชาดกที่ ๖ .

๗. สุวรรณกัฏกชาดก

ว่าด้วยปูทอง

[๔๐๐] ปูทอง มีนัยน์ตาอันยาว มีหนังเป็นกระดุก เป็นสัตว์อยู่ในน้ำ ไม่มีขน ฉันทถูกปูทองนั้นหนีไปแล้ว จึงร้องขอความช่วยเหลือ เจ้าอย่าทิ้งฉัน

ผู้ชั่วชีวิตเสียเลย.

[๔๐๑] ข้าแต่ท่านผู้เป็นลูกเจ้า ดิฉันจักไม่ละทิ้งท่านผู้เป็นช้างทรงกำลังถึง ๖๐ ปีเลย ท่านยอมเป็นที่รักใคร่อย่างยิ่งของดิฉัน ยิ่งกว่าแผ่นดินซึ่งมีสมุทรสาครสี่เป็นขอบเขต.

[๔๐๒] ปุ่เหล่าใด อยู่ในมหาสมุทรก็ดี ในแม่น้ำคงคาก็ดี ในแม่น้ำยมุนาก็ดี ท่านเกิดอยู่ในน้ำ ย่อมประเสริฐกว่าปุ่เหล่านั้น ขอท่านจงปล่อยสามีของดิฉันผู้ร้องให้อยู่เถิด.

จบ สุวรรณกัถกชาดกที่ ๗.

๘. อารามทศกชาดก

ว่าด้วยเหตุที่นายอุยยานบาลจะถูกตี

[๔๐๓] ลิงตัวใด สมมติกันว่า เป็นใหญ่กว่าฝูงลิงเหล่านั้น ปัญญาของลิงตัวนั้น มีอยู่เพียงอย่างนี้เท่านั้น ฝูงลิงที่เป็นบริวารนอกนี้ จะมีปัญญาอะไร.

[๔๐๔] ข้าแต่ท่านผู้ประเสริฐ ท่านยังไม่รู้อะไร ไฉนมาดวนตีเตียนเราต่างๆ อย่างนี้เล่า เรายังไม่เห็นรากไม้แล้ว จะพึงรู้ต้นไม่ว่า รากหยั่งลงไปลึกได้อย่างไรเล่า?

[๔๐๕] เราไม่ตีเตียนท่านทั้งหลาย พวกท่านเป็นลิงไพร่ อาศัยอยู่ในป่า แต่ว่า นายอุยยานบาลทั้งหลาย ผู้ปลุกต้นไม้ เพื่อประโยชน์แก่พระราชพา พระองค์ใด พระราชาพระองค์นั้น คือ พระเจ้าวิสเสนะ จะพึงถูกตีเตียนได้.

จบ อารามทศกชาดกที่ ๘.

๙. สขาทาชาดก

ว่าด้วยถ้อยคำไพเราะทำให้คนรัก

[๔๐๖] สัตว์เหล่านี้ สมบูรณ์ด้วยสี่สรรพวรรณะ มีสำเนียงอ่อนหวาน น่ารัก น่าชม (แต่) เป็นสัตว์มีวาจากระด้าง ย่อมไม่เป็นที่รักของใคร ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้าเลย.

[๔๐๗] ท่านก็ได้เห็นมิใช่หรือว่า นกเดหวาคำลายพร้อยพรายตัวนี้ เป็นที่รักของสัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก เพราะวาจาอ่อนหวาน?

[๔๐๘] เพราะฉะนั้น ผู้ที่ต้องการจะให้ตนเป็นที่รักของประชาชน พึงกล่าวแต่ ถ้อยคำสละสลวย พูดพอประมาณ ไม่ฟุ้งซ่าน ถ้อยคำของผู้แสดง อรรถ และธรรม เป็นถ้อยคำไพเราะ.

จบ สขาทาชาดกที่ ๙.

๑๐. อลุกชาดก

ว่าด้วยหน้ตาไม่ดีไม่ควรให้เป็นใหญ่

[๔๐๙] ได้ยินว่า พวกญาติทั้งมวล ตั้งนกกเข้าให้เป็นใหญ่ ถ้าพวกญาติอนุญาต นั้นจะขอพูดสักคำหนึ่ง.

[๔๑๐] ดูกุรสหยา เราทั้งหมดอนุญาตให้ท่านพูด แต่งพูดแต่ถ้อยคำที่เป็น อรรถ และธรรมอย่างเดียว เพราะว่า นกที่หนุ่มๆ มีปัญญา และทรง ไร่ซึ่งญาณอันรุ่งเรือง มีอยู่.

[๔๑๑] ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย การแต่งตั้งนกกเข้าให้เป็นใหญ่ ข้าพเจ้า ไม่ชอบใจ ท่านจงมองดูหน้าของนกกเข้าผู้ไม่โกรธเถิด นกกเข้าโกรธแล้ว จักทำหน้าตาเป็นอย่างไร?

จบ อลุกชาดกที่ ๑๐.

จบ ปทุมวรรคที่ ๒.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปทุมชาดก	๒. มุทุปาณิชาดก
๓. จุลลปโลคนชาดก	๔. มหาปนาทชาดก
๕. ขุรีปชาดก	๖. วาตคคสินธวชาดก
๗. สุวรรณกัถกชาดก	๘. อารามทศกชาดก
๙. สขาทาชาดก	๑๐. อลุกชาดก.

๓. อุทปานทศกวรรค

๑. อุทปานทศกชาดก

ว่าด้วยการขี้น้ำลงบ่อน้ำเป็นธรรมดาของหมาจึงจอก

[๔๑๒] ดูกุรสหยา ทำไม ท่านจึงถ่มน้ำและถูกรดบ่อน้ำที่ทำได้โดยยาก ของ ฤาษีผู้อยู่ป่า แสงวาทะบะอยู่ตลอดกาลนาน?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๔๑๓] เราพวกสุนัขจิ้งจอก ดื่มน้ำ ณ ที่ใดแล้ว ย่อมถอยอุจจาระปัสสาวะลง
ในที่นั้น เป็นธรรมดาของสุนัขจิ้งจอกทั้งหลาย เป็นธรรมดาของบิดา
มารดา และปู่ ย่า ตา ยาย ท่านไม่ควรจะถือโทษธรรมดาอันนั้นของ
พวกเราเลย.

[๔๑๔] อาการเช่นนี้ เป็นธรรมดาของพวกท่าน อนึ่ง อาการเช่นไร ไม่เป็น
ธรรมดาของพวกท่าน ขอพวกเราอย่าได้เห็นธรรมดา หรือมิใช่ธรรมดา
ของพวกท่าน ในกาลไหนๆ อีกเลย.

จบ อุทปานุสสุกชาดกที่ ๑.

๒. พยัคฆชาดก

ว่าด้วยเรื่องของมิตร

[๔๑๕] ความเกษมจากโยคะ ย่อมเสื่อมไปเพราะการคบหากับมิตรคนใด บัณฑิต
พึงรักษาลาภ ยศ และชีวิตของตน ที่มีตรนั้นครอบงำไว้เสียก่อน ดุจ
บุคคลผู้รักษาตาของตนไว้ ฉะนั้น.

[๔๑๖] ความเกษมจากโยคะ ย่อมเจริญเพราะการคบหากับมิตรคนใด บุรุษ
ผู้ฉลาดในกิจทั้งมวล พึงกระทำกิจทุกอย่างของกัลยาณมิตรให้เหมือน
ของตน.

[๔๑๗] ดุกรราชสีห์และเสือโคร่ง จมมาเกิด เขียวทันทองจงกลับเข้าไปยัง
ป่าใหญ่ พวกมนุษย์พยายามตัดป่าของเราให้ปราศจากราชสีห์และเสือโคร่ง
เสียเลย ราชสีห์และเสือโคร่ง อย่าได้เป็นผู้ไร้ป่า.

จบ พยัคฆชาดกที่ ๒.

๓. กัจจลปชาดก

ว่าด้วยลิงสัปดน

[๔๑๘] ใครหนอเดินมา เหมือนบุคคลผู้รวยอาหาร เหมือนพราหมณ์ผู้ได้ลาภ
มาเต็มมือ ฉะนั้น ท่านไปรวยรักษาหารมาแต่ที่ไหนหนอ ท่านเข้าไปหา
ผู้มีศรัทธาคนใดมา?

[๔๑๙] ดูกูรุษผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นลิง ทรมปัญญา จับต้องสิ่งที่บุคคลไม่ควร
จับต้อง ขอพระคุณเจ้าโปรดเปลื้องข้าพเจ้าให้พ้นทุกข์ด้วยเถิด ขอความ
เจริญจงมีแก่พระคุณเจ้า ข้าพเจ้าพ้นจากความฉิบหายนี้แล้วจะไปอยู่ที่
ภูเขา.

[๔๒๐] เต่าทั้งหลาย เป็นสัตว์สืบเนื่องมาจากกัสสปโคตร ลิงทั้งหลายเป็นสัตว์
สืบเนื่องมาจากโกณฑัญญโคตร ดูกูรุษผู้ถือแก้วกัสนโคตร ท่าน
จงปล่อยลิงผู้ถือแก้วโกณฑัญญโคตรเสียเถิด ท่านคงเคยทำเมถุนธรรม
กันแล้ว.

จบ กัจจลปชาดกที่ ๓.

๔. โลลชาดก

ว่าด้วยโทษของความโลเล

[๔๒๑] นกยางตัวนี้ อย่างไรจึงมีหงอน เป็นโจร (เข้ามาอยู่ในรังกา) ดูกนกยาง
ผู้มีเมฆเป็นบิดา ท่านจงมาเสียข้างนี้เถิด กาผู้เป็นสหายของเรา เป็นผู้
ดร้าย.

[๔๒๒] เราไม่ใช่นกยางมีหงอน เราเป็นกาโลเล ไม่ได้ทำตามคำของท่าน กลับ
มาแล้ว จงมองดูเราผู้รุ่นนี้เถิด.

[๔๒๓] ดูกุสหาย ท่านจะได้รับทุกข์อีก เพราะว่า ปกติของท่านเป็นเช่นนั้น
เครื่องบริโภคนกของมนุษย์ไม่ควรที่นกกะพึงบริโภค.

จบ โลลชาดกที่ ๔.

๕. รุจิรชาดก

[๔๒๔] นกยางตัวนี้ อย่างไรจึงขาว น่ารัก มาอยู่ในรังกาได้ และนี่เป็นรังของกา
ผู้ดร้ายสหายของเรา.

[๔๒๕] ดูกนกพิราบผู้สหาย ท่านก็รู้จักเรา ผู้มีข้าวฟ่างเป็นอาหารมิใช่หรือ เรา
มิได้กระทำตามคำของท่าน กลับมาแล้ว จงมองดูเราผู้รุ่นนี้เถิด.

[๔๒๖] ดูกุรุษผู้สหาย ท่านจะได้รับทุกข์อีก เพราะว่า ปกติของท่านเป็นเช่นนั้น
เครื่องบริโภคของมนุษย์ไม่ควรที่นกกะพึงบริโภค.

จบ รุจิรชาดกที่ ๕.

๖. กุรุธรรมชาดก

ว่าด้วยให้ช้างแก่ท้าวกาลิงคราช

[๔๒๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่กว่าประชาชน ข้าพระบาททั้งหลาย ได้ทราบ
ศรัทธา และศีลของพระองค์แล้ว จึงมาขอรับพระราชทานเอาทองคำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
แลกกับช้างมีสีดังดอกอัญชัน นำไปในแคว้นกาลิงการาช.

[๔๒๘] สัตว์ที่พึงเลี้ยงด้วยข้าวกิติ ที่ไม่ได้เลี้ยงกิติ ผู้ใด ในโลกนี้ ตั้งใจมาหาเรา
สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด เราก็มิได้ห้ามเลย นี่เป็นถ้อยคำของท่านบุรพจารย์.

[๔๒๙] ดูกพรพราหมณ์ทั้งหลาย เราจะให้ช้างนี้อันควรเป็นราชพาหนะ เป็นราช
บริโศด ประกอบไปด้วยยศ ประดับไปด้วยเครื่องประดับ ปกคลุมไป
ด้วยชายทอง มีนายหัตถาจารย์ พร้อมแก่ท่านทั้งหลาย ขอพวกท่านจงไป
ตามปรารถนาเถิด.

จบ กุรธรรมชาดกที่ ๖.

๗. โรมชาดก

ว่าด้วยอาชีวกเจ้าเล่ห์

[๔๓๐] ดูกฤษีผู้มีขนปีก เมื่อเรามาอยู่ในถ้ำแห่งภูเขานี้กว่า ๕๐ ปี นักพิราบ
ทั้งหลายก็มิได้รังเกียจ เป็นผู้มีจิตเยือกเย็นเป็นอย่างยิ่ง ย่อมพากันมาสู่
บ่วงมือของเรา ในกาลก่อน.

[๔๓๑] ดูกท่านผู้มีอวัยวะคด บัดนี้ นักพิราบเหล่านั้น คงจะเห็นเหตุอะไร
กระมัง จึงใคร่จะพากันไปเสพอาศัยชอกภูเขาอื่น นักเหล่านั้น ครั้นก่อน
ย่อมสำคัญเราอย่างไร บัดนี้ ย่อมไม่สำคัญเราอย่างนั้นหรือ หรือนัก
เหล่านั้น พลัดพรากไปนานแล้ว จำเราไม่ได้ หรือว่าเป็นนกใหม่จึงไม่เข้า
ใกล้เรา?

[๔๓๒] พวกเราเป็นผู้ไม่หลงใหล ร้อยว่า ท่านก็คือนั่นแหละ พวกเราเหล่านี
ก็ไม่ไฉนอีกนั่น ก็แต่ว่า จิตของท่านเป็นจิตประทุษร้ายในชนนี้ ดูก
อาชีวก เพราะเหตุนั้น พวกเราจึงหวาดกลัวท่าน.

จบ โรมชาดกที่ ๗.

๘. มหิสาชาดก

ว่าด้วยลิงกับควาย

[๔๓๓] ท่านอาศัยเหตุอะไรจึงอดกลั้นทุกขนี้ ต่อถึงผู้มีจิตกลับกลอก มักประทุษ-
ร้ายมิตร จงเป็นเจ้าของผู้ให้ความใคร่ทั้งปวง.

[๔๓๔] ท่านจงขริบมันเสีย (ด้วยเขา) จงเหยียบเสีย (ด้วยเท้า) ถ้าไม่ห้าม
ปรามมันเสีย สัตว์ทั้งหลายที่โง่เขลา ก็จะพึงเบียดเบียนรำไป.

[๔๓๕] เมื่อถึงตัวนี้ ดูหมิ่นควายตัวอื่น จงดูหมิ่นข้าพเจ้า จักกระทำอนาจาร
อย่างนี้แก่ควายตัวอื่น ควายเหล่านั้น ก็จะฆ่ามันเสียในที่นั้น ความพิน
อันนั้นจักมีแก่ข้าพเจ้า.

จบ มหิสาชาดกที่ ๘.

๙. สตปิตตชาดก

ว่าด้วยความสำคัญผิด

[๔๓๖] มาณพสำคัญนางสนขจึงจอกในหนทาง ซึ่งเที่ยวอยู่ในป่า ผู้ปรารถนา
ประโยชน์ และบอกให้รู้ด้วยอาการอย่างนั้นว่า เป็นผู้ปรารถนาความ
ฉิบหาย มาสำคัญนกกระในผู้ปรารถนาความฉิบหายว่า เป็นผู้ปรารถนา
ประโยชน์ ฉันท.

[๔๓๗] บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมเป็นเช่นนั้น เมื่อชนทั้งหลายผู้ปรารถนาประ-
โยชน์จึงกล่าวสอน ย่อมกลับถือเอาโดยไม่เคารพ ฉันท.

[๔๓๘] อนึ่ง ชนเหล่าใด สรรเสริญบุคคลนั้นกิตติ ยกย่องบุคคลนั้นเพราะกลัว
กิตติ ก็สำคัญชนเหล่านั้นว่า เป็นมิตร เหมือนมาณพสำคัญผิดนกกระใน
ว่า เป็นมิตร ฉันท.

จบ สตปิตตชาดกที่ ๙.

๑๐. ปุฏทสกชาดก

ว่าด้วยผู้ชอบทำลาย

[๔๓๙] พระยาเนื้อจะฉลาดในการทำหอบไม้เป็นแน่ เพราะฉะนั้น จึงได้รื้อหอบ
ไม้เสีย คงจะทำหอบไม้อย่างอื่นให้ดีกว่าเก่าเป็นมั่นคง.

[๔๔๐] บิดา หรือมารดาของเรา ไม่ใช่เป็นคนฉลาดในการทำหอบไม้เลย เรา
ได้แต่รื้อสิ่งของที่ทำได้แล้วๆ เท่านั้น ตระกูลของเรานี้ เป็นธรรมดา
อย่างนี้.

[๔๔๑] ธรรมดาของท่านทั้งหลายเป็นถึงเช่นนี้ ก็สภาพที่มีใช้ธรรมดาจะเป็น
เช่นไร ขอพวกเราอย่าได้เห็นธรรมดา หรือมีใช้ธรรมดาของท่านทั้งหลาย
ในกาลไหนๆ เลย.

จบ ปุฏทสกชาดกที่ ๑๐.

จบ อุทปานวรรคที่ ๓.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุทปานทสกชาดก	๒. พยัคฆชาดก
๓. กัจจณปชาดก	๔. โลลชาดก
๕. รุจิรชาดก	๖. กุรุธรรมชาดก
๗. โรมชาดก	๘. มหิสาชาดก
๙. สตปิตตชาดก	๑๐. ปฏทสกชาดก.

๔. อัปภันตรวรรค

๑. อัปภันตรชาดก

ว่าด้วยผลไม้ทิพย์

[๔๔๒] ผลของตนไม้ชื่ออัปภันตระ เป็นผลไม้ทิพย์ นางนารีที่แพ่ทอง บริโภคแล้ว จะประสูติพระราชโอรสเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ.

[๔๔๓] ดูกนางผู้เจริญ แม่ท่านก็เป็นพระมเหสีผู้เลอโฉม และเป็นที่รักของพระราชสวามี พระราชาจักทรงนำเอาผลไม้ชื่ออัปภันตระนี้มาให้แก่ท่าน.

[๔๔๔] บุคคลผู้กล้าหาญ ย่อมเสียสละตน กระทำความพากเพียรในประโยชน์ของท่านที่ได้เลี้ยงตนมา ย่อมถึงฐานะอันใด ข้าพเจ้าเป็นผู้จะได้ฐานะอันนั้น.

จบ อัปภันตรชาดกที่ ๑.

๒. เสยยชาดก

[๔๔๕] ผู้ใด คบหากับบุคคลผู้ประเสริฐ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นผู้มีส่วนอันประเสริฐด้วย เราสมานไมตรีกับพระยาโจรคนเดียวก็ปลดปล่อยท่านทั้งหลาย ผู้ต้องโทษ ได้ทั้งร้อยคน.

[๔๔๖] เพราะฉะนั้น บุคคลคนเดียวสมานไมตรีกับโลกทั้งมวลสิ้นชีพแล้ว ก็พึงเข้าถึงสวรรค์ ท่านชาวกาลสิกรทั้งหลาย จงฟังคำของเรานี้เถิด.

[๔๔๗] พระเจ้ากัสมหาราช ครองครองราชสมบัติเมืองพาราณสี ได้ตรัสพระราชดำรัสแล้ว ก็ทรงสละทั้งธนุ และลูกศรเสีย ทรงสมาทาน ส้าวมศีล.

จบ เสยยชาดกที่ ๒.

๓. วัฑฒกสิกรชาดก

ว่าด้วยหมูสัสน์ได้ด้วยสามัคคีกัน

[๔๔๘] ดูกเสือโคร่ง วันก่อนๆ ท่านเคยย้ายหมูทั้งหลายในประเทศนี้ แล้วนำเอาหมูตัวอื่นๆ มา บัดนี้ ท่านเดินขบเซามาแต่ผู้เดียว ดูกเสือโคร่ง ก็วันนี้ กำลังกายของท่านไม่มีหรือ?

[๔๔๙] ได้ยินว่า วันก่อนๆ หมูเหล่านั้น เห็นข้าพเจ้าเข้าแล้วก็กลัวต่างก็บ่ายหน้าหนีไปหาที่ซ่อนเร้นคนละทิศละทาง บัดนี้ หมูเหล่านั้น มาประชุมรวมกันเป็นหมวดเป็นหมู่ อยู่ในที่ขี้หมูมีดี ยากที่ข้าพเจ้าจะย้ายได้.

[๔๕๐] ข้าพเจ้าขออนอบน้อมแก่หมูหมูที่มาประชุมกัน ข้าพเจ้าได้เห็นมิตรภาพอันน่าอัศจรรย์ ความสรรเสริญแล้ว จึงขอล่าสรรเสริญไว้ หมูทั้งหลายผู้มีเชื้อเป็นกำลัง ได้ชนะเสือโคร่งด้วยสามัคคีอันใด ก็พากันพินมรณภัยด้วยความสามัคคีอันนั้น.

จบ วัฑฒกสิกรชาดกที่ ๓.

๔. สิริชาดก

ว่าด้วยโคเคเกิดแก่ผู้มีบุญ

[๔๕๑] ผู้ไม่มีบุญ จะเป็นผู้มีศีลปะหรือไม่ก็ตาม ย่อมชวนขายรวบรวมทรัพย์ไว้เป็นอันมาก ผู้มีบุญย่อมใช้สอยทรัพย์เหล่านั้น.

[๔๕๒] โคเคเป็นอันมาก ย่อมล่วงเลยสัตว์เหล่าอื่นไปเสีย เกิดขึ้นในที่ทั้งปวง เทียวสำหรับผู้มีบุญอันกระทำไว้ ไซแต่เท่านั้น รัตนะทั้งหลายก็บังเกิดขึ้นแม้ในที่มิใช่บ่อเกิด.

[๔๕๓] ไก่ แก้วมณี ไม่เท่า และหญิงชื่อว่า บุญญลักขณาเทวี ย่อมเกิดขึ้น แก่อนาคบิณฑกเศรษฐีผู้มีบาป มีบุญอันกระทำไว้แล้ว.

จบ สิริชาดกที่ ๔.

๕. มณีสุกรชาดก

ว่าด้วยของดีใครทำลายไม่ได้

[๔๕๔] พวกข้าพเจ้าประมาณ ๓๐ ตัว อาศัยอยู่ในถ้ำแก้วมณี ๗ ปี ได้ปรึกษากันว่า จะช่วยกันกำจัดแสงแก้วมณีให้เศร้าหมอง.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๔๕๕] พวกข้าพเจ้าช่วยกันเสียดสีแก้มมณี แก้มมณีกลับมีสีสุกใสขึ้นกว่าเก่า บัดนี้ พวกข้าพเจ้าขอลาท่านถึงเหตุนี้ ท่านยอมสำคัญกิจในเรื่องนี้ อย่างไร?

[๔๕๖] ดูกุมทั้งหลาย แก้วไพฑูรย์นี้ เป็นของแข็ง งามผ่องใส ใครๆ ไม่สามารถจะกำจัดแก้วไพฑูรย์นั้นให้เศร้าหมองได้เลย ท่านทั้งหลายจงพากันหลีกหนีไปอยู่ที่อื่นเสียเถิด .

จบ มณีสถาชาดกที่ ๕ .

๖. สาธุชาดก

ว่าด้วยอุบายไม่ให้ถูกฆ่า

[๔๕๗] ท่านอย่าปรารถนาอาหารอย่างหมูชื่อสาธุกะเลย เพราะว่า หมูชื่อสาธุกะนี้ บริโภคอาหารเป็นเครื่องเตือนร้อน ท่านจึงเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย เกี่ยวกันแต่ข้าวลิบนี้เถิด นี่เป็นลักษณะแห่งความอายยีน .

[๔๕๘] ในไม่ช้า ราชบุรุษผู้มีบริวารมากนั้น ก็จะเป็นแขกมาประชุมกัน ณ สถานที่นี้ ในกาลนั้น ท่านก็จะ ได้เห็นหมูสาธุกะตัวนี้ อันเจ้าของให้ทุบด้วยไม้ฆ้อนนอนตายอยู่ .

[๔๕๙] ราชราทั้งสองตัว พอเห็นหมูสาธุกะผู้กล้าหาญ อันเจ้าของให้ทุบด้วยไม้ฆ้อนนอนตายอยู่ ก็คิดร่วมกันว่า ข้าวลิบเท่านั้น เป็นอาหารอย่างสูงสุดของเรา .

จบ สาธุชาดกที่ ๖ .

๗. ลากครหิกชาดก

ว่าด้วยวิธีการหลอกลวง

[๔๖๐] ไม่ใช่คนบ้า ทำเป็นเหมือนคนบ้า ไม่ใช่คนส่อเสียด ก็ทำเป็นเหมือนคนส่อเสียด ไม่ใช่คนฟอนรำ ก็ทำเป็นเหมือนคนฟอนรำ ไม่ใช่คนตื่นข่าว ก็ทำเป็นเหมือนคนตื่นข่าว ย่อมจะได้ลาภในคนผู้หลงใหลทั้งหลาย นี่เป็นคำสั่งสอนแก่ท่าน .

[๔๖๑] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ นาคีเดียนความประพฤติดัตตวินิบาตกรรม การประพฤติธรรม การได้ยศ และได้ทรัพย์ .

[๔๖๒] อนึ่ง ถ้าบุคคลจะถือเอาบาตรออกไปบวชเสีย ความเป็นอยู่นี้แล ประเสริฐกว่าการแสวงหาโดยอธรรม .

จบ ลากครหิกชาดกที่ ๗ .

๘. มัจฉาทนชาดก

ว่าด้วยบุญที่ให้ท่านแก่ปลา

[๔๖๓] ปลาทั้งหลาย มีราคาถึงหนึ่งพันกหาปณะกับ ๗ มาสก ย่อมจะไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเชื่อถือเลย และในที่นี้ เราก็มีย ๗ มาสกเท่านั้น แต่เราก็ซื้อปลาตัวนั้นได้ .

[๔๖๔] ท่านได้ให้โภชนะแก่ปลาทั้งหลาย แล้วอุทิศส่วนบุญให้แก่เรา เราระลึกถึงส่วนบุญอันนั้น และความนอบน้อมที่ท่านได้กระทำแล้ว จึงรักษาทรัพย์ของท่านนี้ไว้ .

[๔๖๕] บุคคลผู้มีจิตคิดประทุษร้าย ย่อมไม่มีความเจริญเลย ใช่แต่เท่านั้น เทวดาทั้งหลายก็ไม่บูชาผู้นั้น ผู้ใด ทำกรรมอันชั่วช้า ยักยอกเอาทรัพย์มรดกของบิดา ไม่ต้องการจะให้พี่ชาย เทวดาทั้งหลาย ย่อมไม่บูชาผู้นั้น .

จบ มัจฉาทนชาดกที่ ๘ .

๙. นานาฉันทชาดก

ว่าด้วยต่างคนต่างใจ

[๔๖๖] ข้าแต่มหाराช ข้าพระบาททั้งหลายอยู่รวมในเรือนหลังเดียวกัน แต่มีฉันทะต่างกัน ข้าพระบาทอยากได้บ้านสวย นางพราหมณ์อยากได้โคนม สักร้อยหนึ่ง .

[๔๖๗] ลูกชายอยากได้รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย ลูกสะใภ้อยากได้กณพลแก้ว ฝ่ายนางปณทาสีผู้ชั่วช้าก็จางจะใคร่ได้ครก สาก และกระดัง .

[๔๖๘] ท่านทั้งหลาย จงให้บ้านสวยแก่พราหมณ์ จงให้โคนมร้อยหนึ่งแก่นางพราหมณ์ จงให้รถเทียมด้วยม้าอาชาไนยแก่ลูกชาย จงให้กณพลแก้ว แก่ลูกสะใภ้ และจงให้ครกตำข้าว สาก และกระดังแก่นางปณทาสีผู้ชั่วช้า .

จบ นานาฉันทชาดกที่ ๙ .

๑๐. สิลวิมังสชาดก

ว่าด้วยอันสงส์ของศีล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๔๖๙] ได้ทราบมาว่า ศิลเป็นความงาม ศิลเป็นเยี่ยมในโลก ท่านจงดูซิ งามใหญ่มีพิษอันร้ายแรง ย่อมไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยรู้สึกตัวว่า เป็นผู้มึนศิลป์ .

[๔๗๐] เราจักสมทานศิลที่บัณฑิตรับรองแล้วว่า เป็นความปลอดภัยในโลก เป็นคุณชาติเครื่องให้บัณฑิตเรียกบุคคลผู้ประพฤติตามข้อปฏิบัติของพระ-
อริยะว่า เป็นผู้มึนศิลป์ .

[๔๗๑] อนึ่ง บุคคลผู้มึนศิลป์ ย่อมเป็นที่รักของญาติทั้งหลาย และรุ่งเรืองในหมู่มิตร เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติ .

จบ สิลวิมังสชาดกที่ ๑๐ .

จบ อัมภกัณตวรรคที่ ๔ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมภกัณตชาดก	๒. เสวยชาดก
๓. วิทณกสิกรชาดก	๔. สิริชาดก
๕. มณีสกรชาดก	๖. สาลุกชาดก
๗. ลากครหิกชาดก	๘. มัจฉาทนชาดก
๙. นานาฉันทชาดก	๑๐. สิลวิมังสชาดก .

๕. กุมภวรรค

๑. กัทรหมภูเกทกชาดก

คนโง่เขลาเดือดร้อนภายหลัง

[๔๗๒] นักเลงได้หม้อสารพัดนึกอันเป็นยอดทรัพย์ใบหนึ่ง ยังรักษาหม้อนั้นไว้ได้ตราบดี เขาก็จะได้รับความสุขอยู่ตราบนั้น .

[๔๗๓] เมื่อใด เขาประมาท และเยอหยิ่ง ได้ทำลายหม้อให้แตก เพราะความประมาท เมื่อนั้น ก็เป็นคนเปลือย และนุ่งผ้าเก่า เป็นคนโง่เขลา ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง .

[๔๗๔] คนผู้ประมาทโง่เขลา ได้ทรัพย์มาแล้วย่อมใช้สอย จะต้องเดือดร้อนในภายหลัง เหมือนนักเลงทุบหม้อยอดทรัพย์เสีย ฉะนั้น .

จบ กัทรหมภูเกทกชาดกที่ ๑ .

๒. สุปัตตชาดก

ว่าด้วยนางกาแพห์ทอง

[๔๗๕] ข้าแต่มหाराช พระยากาซ็อสุปัตตะ เป็นกษัตริย์ในเมืองพาราณสี อันกา-
แปดหมื่นแควล้อมแล้ว .

[๔๗๖] นางกาซ็อสุปัตตะของพระยากาซ็อสุปัตตะ เป็นกษัตริย์ในกรุงพาราณสี
กระยาหารมีคามาก ที่คนหุงต้มแล้วในห้องเครื่อง .

[๔๗๗] ข้าพระพุทธเจ้าเป็นทูตของพระยากาซ็อสุปัตตะนั้น ถูกลูกชายใช้ให้มาจึงได้เป็นผู้มา
ในที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าจะกระทำความจงรักต่อเจ้านาย จึงได้จิกจมูกของคน
เชิญเครื่องให้เป็นแผล .

จบ สุปัตตชาดกที่ ๒ .

๓. กายนินพินทชาดก

ว่าด้วยความเบียดเบียนร่างกาย

[๔๗๘] เมื่อเราถูกโรคอย่างหนึ่งถูกต้อง ได้เสวยทุกขเวทนอย่างสาหัส อัน
ทุกขเวทนาเบียดเบียนอยู่ ร่างกายนี้ก็ซบพอมลงอย่างรวดเร็ว ดุจดอกไม้
ที่ทิ้งตากแดดไว้ที่ทราย ฉะนั้น .

[๔๗๙] รูปร่างอันไม่น่าพอใจถึงการนับว่า น่าพอใจ ที่ไม่สะอาดสมมติว่า เป็น
ของสะอาด เติมด้วยซากศพต่างๆ ปรากฏแก่คนพาลผู้ไม่พิจารณาเห็นว่า
เป็นของน่าพอใจ .

[๔๘๐] นาคิตีดยกยอันเปื่อยเน่า กระสับกระส่าย น่าเกลียด ไม่สะอาด มี
ความป่วยไข้เป็นธรรมดา เป็นที่ๆ หมูสัตว์ผู้ประมาทหมกมุ่นอยู่ ย่อม
ยังหนทางเพื่อความเข้าถึงสุคติให้เสื่อมไป .

จบ กายนินพินทชาดกที่ ๓ .

๔. ชัมพูชาดก

ว่าด้วยการสรรเสริญกันและกัน

[๔๘๑] ใครนี้ มีเสียงอันไพเราะเพราะพริ้ง อุดมกว่าสัตว์ผู้ที่มีเสียงเพราะทั้งหลาย
จับอยู่ที่กิ่งขมุ ส่งเสียงร้องไพเราะดุจลูกนกยูง ฉะนั้น .

[๔๘๒] กุลบุตรย่อมรู้จักสรรเสริญกุลบุตร ดุจรศหายผู้มีผิวพรรณคล้ายกับลูก-
เสือโคร่ง เชิญท่านบริโกเถิด เราย่อมให้แก่ท่าน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๔๘๓] ดุกรบุคคลผู้สรรเสริญกันและกัน เราได้เห็นคนพุดมสา คือ กาผู้เดียว
กินของที่คนอื่นคายแล้ว และสุนัขจึงจอกผู้กินซากศพ มาประชุมกัน
นานมาแล้ว .

จบ ชัมพูชาดกชาดกที่ ๔ .

๕ . อินตชาดก

ว่าด้วยที่สุด ๓ ประเภท

[๔๘๔] ข้าแต่พระยาเนื้อ ร่างกายของท่านเหมือนของโคอุสุภราช ความมองอาจ
ของท่านเหมือนของสีหราช ข้าพเจ้าขออนอบน้อมแด่ท่าน ทำอย่างไร
ข้าพเจ้าจึงจักได้อาหารสักหน่อย?

[๔๘๕] กุลบุตรย่อมรู้จักสรรเสริญกุลบุตร ดุรกาผู้มีสร้อยคองามดุจนกยูง
เชิญท่านลงจากต้นละหุ่งมากินเนื้อให้สบายเถิด .

[๔๘๖] บรรดาหมูเถาทั้งหลาย สุนัขจึงจอกเป็นเลวที่สุด บรรดาปีกทั้งหลาย
กาเป็นเลวที่สุด บรรดากระดูกทั้งหลาย ต้นละหุ่งเป็นเลวที่สุด ที่สุด ๓
ประเภทมารวมกันเอง .

จบ อินตชาดกที่ ๕ .

๖ . สมุทชาดก

ว่าด้วยสมุทสาคร

[๔๘๗] ใครนี้หนอ มาเที่ยววนเวียนอยู่ในน้ำทะเลอันเค็ม ย่อมห้ามปลา และ
มังกรทั้งหลาย และย่อมเดือดร้อนในกระแสน้ำที่มีคลื่น?

[๔๘๘] ข้าพเจ้าเป็นนกชื่อว่า อนันตปายี ปรากฏไปทั่วทิศว่า เป็นผู้ไม่อ้อม เรา
ปรารถนาจะดื่ม น้ำ ในมหาสมุทรสาครใหญ่กว่าแม่น้ำทั้งหลาย .

[๔๘๙] สมุทสาครนี้พรองกิติ เต็มเปี่ยมอยู่กิติ ใครๆ จะดื่ม น้ำ ในสมุทรสาคร
นั้น ก็หาพรองไปไม่ ได้ยินมาว่า สาครอันใครๆ ไม่อาจดื่มกิน
ให้หมดสิ้นไปได้ .

จบ สมุทชาดกที่ ๖ .

๗ . กามวิลาปชาดก

ว่าด้วยผู้พลาดไปถึงกาม

[๔๙๐] ดุรณกผู้ปิกเป็นยาน บินทะยานไปในเวหา บินไปในอากาศอันสูง
ท่านช่วยบอกกระพยาของข้าพเจ้าผู้มีลำขาเสมอด้วยต้นกล้วยว่าข้าพเจ้าถูก
เสียบอยู่บนหลาว ภรรยาของข้าพเจ้านั้น เมื่อไม่รู้ข่าวคราวอันนี้ ก็จัก-
ทำการมาของข้าพเจ้าให้ล่าช้าไป .

[๔๙๑] ภรรยาของข้าพเจ้านั้น ยังไม่รู้เหตุที่ข้าพเจ้าถูกเสียบหลาวและหอก นาง
เป็นคนดูร้าย ก็จะโกรธข้าพเจ้า ความโกรธแห่งภรรยาของข้าพเจ้านั้น
จะทำให้ข้าพเจ้าเดือดร้อนไปด้วย อนึ่ง หลาวนี้ อย่าทำให้ข้าพเจ้าเดือด-
ร้อนเลย .

[๔๙๒] หอกและกระวานนี้ ข้าพเจ้าเก็บไว้ที่ห้วนอน อนึ่ง แหวนประดับนิ้วก้อย
ที่ทำด้วยทองคำเนื้อสุก และผ้าแคว้นกาสิเนื้ออ่อน ข้าพเจ้าก็เก็บไว้ที่
ห้วนอน ขอภรรยาที่รักของข้าพเจ้า ผู้มีความต้องการทรัพย์ จงยินดี
ด้วยทรัพย์นี้เถิด .

จบ กามวิลาปชาดกที่ ๗ .

๘ . อุทุมพรชาดก

ผู้อ่อนน้อมชื่อว่าเป็นผู้อ้อม

[๔๙๓] ต้นมะเดื่อ ต้นไทร และต้นมะขวิดนี้ มีผลสุกแล้ว เชิญท่านออกมา
กินเสียเถิด จะยอมตายเพราะความหิวทำไม?

[๔๙๔] ผู้ใด ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นผู้อ้อมแล้ว ไม่หวังแทน
เหมือนข้าพเจ้าเคี้ยวกินผลไม้สุกจนอ้อมแล้ว ในวันนี้ ไม่หวังแทนผลไม้
ที่สุกแล้ว ฉะนั้น .

[๔๙๕] ลิงเกิดในป่า ฟังหลอกลวงลึงที่เกิดในป่า เพราะเหตุอันใด แม้ลึงหนุ่มเช่น
ท่านก็ไม่มีฟังเชื่อเหตุอันนั้น ลิงผู้ใหญ่ที่แก่เฒ่าชราเช่นข้าพเจ้า ไม่มีฟัง
เชื่อถือเลย .

จบ อุทุมพรชาดกที่ ๘ .

๙ . โกมารียปุตตชาดก

ว่าด้วยผู้ไกลจากภูมิมาน

[๔๙๖] เจ้าลึง เมื่อก่อน เจ้าเคยโลดเต้นเล่นในสำนัก เราผู้กระนองเล่นเป็นปกติ
เจ้าจะกระทำอาการโลดเต้นอย่างไรมาก่อน บัดนี้ เราไม่ชื่นชมยินดีอาการ
นั้นของเจ้าแล้ว .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๔๙๓] ความหมดจดด้วยฉานอย่างสูง เราได้ฟังมาจากอาจารย์ชื่อโกมาริยบุตร
ผู้เป็นพหูสูตร บัดนี้ ท่านอย่าเข้าใจเราว่าเหมือนแต่ก่อน ดุริทานผู้มีอายุ
เราประกอบไปด้วยฉานอยู่ทั้งนั้น .

[๔๙๔] เจ้าสิงเอ๋ย ถ้าแม้นบุคคลจะพึงหว่านพืชลงที่แผ่นดิน ถึงฝนจะตกลงมา
พืชนั้นก็งอกงามขึ้นไม่ได้แน่ ความหมดจดด้วยฉานอย่างสูงนั้น ถึงเจ้า
จะได้ฟังมาแล้ว เจ้าก็ยังเป็นผู้ไกลจากภูมิฉานมากนัก .

จบ โกมาริยปุตตชาดกที่ ๙ .

๑๐. พกชาดก

ว่าด้วยการทำลายตบะ

[๔๙๕] หมาป่าตัวมีเนื้อและเลือดเป็นอาหาร เป็นอยู่ได้ เพราะมาสัตว์อื่น
สมทานวัตรแล้ว รักษาอุโบสถอยู่ .

[๕๐๐] ท้าวสักกะทรงทราบวัตรของหมาป่าแล้ว จึงจำแลงเป็นแพะมา หมาป่า
นั้นปราศจากตบะ ต้องการดื่มกินเลือดจึงวิ่งไปจะกินแพะ ได้ทำลายตบะ
ธรรมเสียแล้ว .

[๕๐๑] บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน เป็นผู้มีวัตรอันเลวทราม
ในการสมทานวัตร ย่อมทำตนให้เบา ดุจหมาป่าทำลายตบะของตน
เพราะเหตุต้องการแพะ ฉะนั้น .

จบ พกชาดกที่ ๑๐ .

จบ กุมภวรรคที่ ๕ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภิกขุภิกขุชาดก	๒. สุปัตตชาดก
๓. กายนีพพินทชาดก	๔. ชัมพูชาดก
๕. อันตชาดก	๖. สมุทชาดก
๗. กามวิลาปชาดก	๘. อุทุมพรชาดก
๙. โกมาริยปุตตชาดก	๑๐. พกชาดก .

รวมวรรคที่มีในตักนิบาตนี้ คือ

๑. สังกัปปวรรค	๒. ปทุมวรรค
๓. อุทปานทุสสวรรค	๔. อัปภันตวรรค
๕. กุมภวรรค .	

จบ ตักนิบาตชาดก .

จตุกกนิบาตชาดก

๑. กาลิงควรรค

๑. จุลลกาลิงคชาดก

เทวดากัดกันความพยายามของใครไม่ได้

[๕๐๒] ท่านทั้งหลาย จงเปิดประตูถวายให้พระราชาเหล่านี้เสด็จเข้าไปสู่
ภายในพระนคร ข้าพเจ้าชื่อวานทิสเสน เป็นอำมาตย์จระเข้ของ
พระเจ้าอรุณ ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี จัดรักษาไว้เรียบร้อยแล้ว .

[๕๐๓] เนาะดาบสโง่ ท่านได้พูดไว้อย่างนี้ว่า ชัยชนะ จักมีแก่พวกพระเจ้า-
กาลิงกราช ผู้ต่อต้านภัยที่แสนยากจะอดทนได้ ความปราชัย จักมี
แก่พวกอัสสกราช คนทั้งหลายผู้เชื่อถือตรง ย่อมไม่พูดเท็จ .

[๕๐๔] ข้าแต่ท้าวสักกะ เทวดาทั้งหลายยังประพฤติลงมธุรสวาทอีกหรือ
พระองค์พึงตรัสแต่ถ้อยคำที่จริง ที่แท้อย่างยิ่งมิใช่หรือ ข้าแต่ท้าวมัทวาน
เทวราช ผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชน พระองค์ทรงอาศัยเหตุอะไรหรือ จึงได้
ตรัสมธุรส?

[๕๐๕] ดุริพราหมณ์ เมื่อชนทั้งหลายพูดกันอยู่ ท่านก็เคยได้ยินแล้วมิใช่หรือ
ว่า เทวดาทั้งหลาย ย่อมเกิดกันความพยายามของใครไม่ได้ ความ
ขมใจ ความตั้งใจแน่วแน่ ความไม่แตกสาคคีกัน ความไม่แก่งแย่งกัน
การก้าวไปในกาลอันควร ความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยว และความบากบั่น
ของบุรุษ เพราะเหตุนี้แหละ ชัยชนะ จึงมีแก่พวกพระเจ้าอัสสกะ .

จบ จุลลกาลิงคชาดกที่ ๑ .

๒. มหาอัสสาโรหชาดก

ว่าด้วยการทำความดีไว้ในปางก่อน

[๕๐๖] ผู้ใด ให้ทานในคนที่ไม่ควรให้ ไม่ให้ในคนที่ควรให้ ผู้นั้น ถึงจะได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ห่อพก เลือกเก็บผลไม้ขึ้นโดยยู่ สิ่งที่ได้รับประทานอยู่ ณ บัดนี้ เป็น
ผลไม้ขึ้นนั้น เป็นสมบัติประจำตระกูลของเธอ .

[๕๒๔] หญิงทรม เมื่ออยู่ในราชสกุลนี้ ย่อมร้อนรน ไม่รื่นรมย์ โภคสมบัติ
ทั้งหลาย ก็ย่อมละเขาไปเสียสิ้น ท่านทั้งหลาย จงช่วยกันนำหญิงทรมคน
นั้นคืนไปไว้ที่ที่เขาจักเก็บผลไม้ประจำตระกูลขายเลี้ยงชีวิตได้ตามเดิม .

[๕๒๕] ข้าแต่พระมหाराช ไทยเพราะความประมาทเหล่านี้ ย่อมมิได้แก่นารีผู้
ได้รับยศ ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ขอพระองค์ได้ทรงโปรดดอดโทษแด่
พระนางสชาดาเทวีเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ขอพระองค์อย่าได้
ทรงพระพิโรธแด่พระเทวีเลย .

จบ สชาดาชาดกที่ ๖ .

๗. ปลาสชาดก

ว่าด้วยขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ที่โคนไม้

[๕๒๖] ดุรพราหมณ์ ท่านก็รู้ว่า ต้นทองกวาวนี้ ไม่มีจิต ไม่ได้ยินเสียงอะไร
และไม่รู้สึกอะไรเลย เพราะเหตุไร ท่านจึงเพียรพยายาม มิได้มีความ
ประมาท ถ้ามถึงสุขไสยาอยู่เสมอมา .

[๕๒๗] ต้นทองกวาวต้นใหญ่ ปรากฏไปในที่ไกล ตั้งอยู่ในภูมิประเทศราบเรียบ
เป็นที่อยู่อาศัยของทวยเทพ เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงนอนน้อมต้นทอง
กวาวนี้ และเทพเจ้าผู้สิงอยู่ที่ต้นไม้นี้ด้วย เพราะเหตุแห่งทรัพย์ .

[๕๒๘] ดุรพราหมณ์ ข้าพเจ้ามาเพ่งถึงความมกัตถุญที่มีอยู่ในต้น จักทำทดแทน
คุณท่านตามสติกำลัง ความดีนรของท่านผู้มาถึงสำนักของสัตว์บุรุษ
ทั้งหลาย โฉนจักเปล่าจากประโยชน์เล่า .

[๕๒๙] ไม่เลียบต้นใด ตั้งล้อมรอบอยู่เบื้องหน้าต้นมะพลับ มหาชนเคยบูชาญ
กันมาแต่ก่อน เป็นต้นไม้ใหญ่ ขุมทรัพย์เขาฝังไว้ที่โคนต้นไม้เลียบนั้นแล
ไม่มีเจ้าของ ท่านจงไปขุดเอาทรัพย์นั้นเถิด .

จบ ปลาสชาดกที่ ๗ .

๘. ขวสกุณชาดก

ผู้ไม่มีกัตถุญไม่ควรคบ

[๕๓๐] ข้าแต่พระยาเนื้อ ขอนอบน้อมแด่ท่าน ข้าพเจ้าได้ทำกิจอย่างหนึ่งแก่
ท่าน ตามกำลังของข้าพเจ้าที่มีอยู่ ข้าพเจ้าจะได้อะไรตอบแทนบ้าง?

[๕๓๑] การที่ท่านเข้าไปอยู่ในระหว่างพินของเรา ผู้มีเลือดเป็นภักษาหาร ผู้ทำ-
กรรมอันหยาบช้ายเป็นนิตย์ ท่านยังเป็นอยู่ได้ นั่นก็เป็นคุณมากอยู่แล้ว .

[๕๓๒] น้ำดีเตียนคนที่รู้คุณที่เขาทำแล้ว ผู้ไม่ทำคุณให้ใคร และผู้ที่ไม่ทำ
ตอบแทนคนที่เขาทำก่อน ความมกัตถุญไม่มีในคนใด การคบคนนั้น
ย่อมไร้ประโยชน์ .

[๕๓๓] บุคคลไม่ได้มีตรธรรมด้วยอุปการคุณที่ตนประพฤติดูหน้าในผู้ใด ผู้นั้น
บัดนี้ไม่ต้องริษยา ไม่ต้องด่าว่า ฟังค่อยๆ หลีกออกจากผู้นั้นไป
เสีย .

จบ ขวสกุณชาดกที่ ๘ .

๙. จวชาดก

ว่าด้วยการนั่งที่ไม่สมควร

[๕๓๔] กิจทั้งหมดที่เราทั้งสองกระทำแล้ว เป็นกิจลามก คนทั้ง ๒ ไม่เห็นธรรม
คนทั้ง ๒ เคลื่อนแล้วจากปกติเดิม คือ อาจารย์นั่งบนอาสนะต่ำบอก
มนต์ และศิษย์นั่งบนอาสนะสูงเรียนมนต์ .

[๕๓๕] เราบริโภคน้ำสุกแห่งข้าวสาลีขาวสะอาด ประด้วยเนื้อ (ของพระราช
พระองค์นี้) เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่สร้างเสพธรรมนั้น ที่พวกฤาษี
สร้างเสพมาแล้ว .

[๕๓๖] ท่านจงเลิกไปเสียเถิด ขึ้นชื่อว่าโลกกว้างใหญ่ แม้คนอื่น ๆ ก็หุงต้มกิน
เพราะเหตุนี้ ธรรมที่ท่านประพฤติมาแล้ว อย่าทำลายท่านเสียเลย
ดุจก้อนหินต่อหย่อมให้แตก ฉะนั้น .

[๕๓๗] ดุรพราหมณ์ เราได้เตียนการได้ยศ การได้ทรัพย์ และความประพฤติ
เลี้ยงชีวิต ด้วยการทำตนให้ตกต่ำ หรือด้วยการประพฤติไม่เป็นธรรม .

จบ จวชาดกที่ ๙ .

๑๐. สยหาชาดก

ว่าด้วยการแสวงหาที่ประเสริฐ

[๕๓๘] บัณฑิตไม่พึงปรารถนาพื้นแผ่นดิน มีสัณฐานดุจกุณฑลท่ามกลางสาคร
มีมหาสมุทรล้อมอยู่โดยรอบ พร้อมด้วยการนินทา ดุริสยหาอำมาตย์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ท่านจงรู้อย่างนี้เถิด .

[๕๓๙] ดุรพราหมณ์ เราตีเตียนการได้ยศ การได้ทรัพย์ และความประพฤติ
เลียงชีวิต ด้วยการทำตนให้ตกต่ำ หรือด้วยการประพฤติไม่เป็นธรรม .

[๕๔๐] ถึงแม้เราบวชเป็นบรรพชิต ถือภษาณะเที่ยวภิกขาจาร ความประพฤติ
เลียงชีวิตนั้นแหละประเสริฐกว่า การแสวงหาโดยไม่เป็นธรรมจะ
ประเสริฐอะไร .

[๕๔๑] ถึงแม้เราออกบวช ถือภษาณะเที่ยวภิกขาจาร ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในโลก
นั้น ประเสริฐกว่าราชสมบัติเสียอีก .

จบ สัยหชาดกที่ ๑๐ .

จบ กาลิงควรรคที่ ๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จุลลกาลิงคชาดก	๒. มหาอัสสาโรหชาดก
๓. เอกราชชาดก	๔. ทัทพรชาดก
๕. สิลวิมิงสชาดก	๖. สุชาตาชาดก
๗. ปลาสชาดก	๘. ขวสกุณชาดก
๙. จวชาดก	๑๐. สัยหชาดก .

๒. ปุจฉิมนทวรรค

๑. ปุจฉิมนทชาดก

ว่าด้วยผู้รอบคอบ

[๕๔๒] เนาะโจร ลูกขึ้นเถิด จะม้วนนอนอยู่ทำไม ท่านต้องการอะไร ด้วยการ
นอน ราชบุรุษอย่าจับท่านผู้ทำโจรกรรมอันหยาบช้ำทารุณในบ้านเลย .

[๕๔๓] ราชบุรุษทั้งหลายจงจับโจรผู้ทำโจรกรรมอันหยาบช้ำทารุณในบ้าน ใน
เรื่องนั้น ธุระอะไรของปุจฉิมนทเทวดาผู้เกิดอยู่ในป่าเล่า?

[๕๔๔] ดุรอุสสัถเทวดา ท่านไม่รู้เหตุที่จะอยู่ร่วมกัน ไม่ได้ระหวางเรากับโจร
ราชบุรุษทั้งหลาย จับโจรผู้ทำโจรกรรมอันหยาบช้ำทารุณในบ้านได้แล้ว
จะเสียบโจรไว้บนหลาวไม้สะเดา ใจของเราจึงเกี่ยวในเรื่องนั้น .

[๕๔๕] บัณชิตพึงรังเกียจสิ่งที่ควรรังเกียจ พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึงตัว พิจารณา
ดูโลกทั้ง ๒ เพราะภัยในอนาคต .

จบ ปุจฉิมนทชาดกที่ ๑ .

๒. กัสสปมันทียชาดก

ว่าด้วยรู้ตัวว่าผิดแล้วสารภาพผิด

[๕๔๖] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เด็กหนุ่มจะด่าแข่ง หรือจะตีกีตาม ด้วยความเป็น
เด็กหนุ่ม บัณชิตผู้มีปัญญา ย่อมอดทนความผิดที่พวกเด็กทำแล้วทั้งหมด
นั้นได้ .

[๕๔๗] ถ้าแม้สัตบุรุษทั้งหลาย วิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว ส่วน
คนพาลทั้งหลาย ย่อมแตกกันเหมือนภษาณะดิน เขาย่อมไม่ได้รับความสงบ
เวรกันได้เลย .

[๕๔๘] ผู้ใด รู้โทษที่ตนล่วงแล้ว ๑ ผู้ใด รู้แสดงโทษ ๑ คนทั้งสองนั้น ย่อม
พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น ความสนิทสนมของเขา ย่อมไม่เสื่อมคลาย .

[๕๔๙] ผู้ใด เมื่อคนเหล่านี้นล่วงเกินกัน ตนเองสามารถจะเชื่อมให้สนิทสนม
ได้ ผู้นั้นแลชื่อว่า เป็นผู้ประเสริฐยิ่ง ผู้นำภาระไป ผู้ทรงธุระไว้ .

จบ กัสสปมันทียชาดกที่ ๒ .

๓. ชันติวาทีชาดก

โทษที่ทำร้ายพระสมณะ

[๕๕๐] ข้าแต่ท่านผู้มีความเพียรมาก ผู้ใด ให้ตัดมือ ตัดเท้า หู และจมูกของท่าน
ท่านจงโกรธผู้นั้นเถิด อย่าได้ทำรัฐนี้ให้พินาศเสียเลย .

[๕๕๑] พระราชาพระองค์ใด รับสั่งให้ตัดมือ เท้า หู และจมูกของอาตมภาพ ขอ
พระราชาพระองค์นั้น จงทรงพระชนม์ยืนนาน บัณชิตทั้งหลาย เช่นกับ
อาตมภาพ ย่อมไม่โกรธเคืองเลย .

[๕๕๒] สมณะผู้สมบูรณ์ด้วยขันติ ได้มีมาในอดีตกาลแล้ว พระเจ้ากาสิรับคำ
สั่งให้ตัดมือ เท้า หู และจมูกของสมณะผู้ตั้งอยู่ในขันติ .

[๕๕๓] พระเจ้ากาสิหมกไหม้อยู่ในนรก ได้เสวยวิบากอันเผ็ดร้อนของกรรมที่
หยาบช้ำนั้น .

จบ ชันติวาทีชาดกที่ ๓ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

๔. โลหุมภีชาดก

ว่าด้วยสัตว์นรกในโลหุมภี

[๕๕๔] เมื่อโกะทังหลายมียู เราทั้งหลายไม่ได้ให้ทาน ไม่ได้ทำที่พึงให้แก่ตน เราจึงมีชีวิตเป็นอยู่ได้แสนยาก .

[๕๕๕] เมื่อเราทั้งหลายหมกหม้อยู่ในนรก ตลอดหกหมื่นปีบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง เมื่อไรที่สุดจักปรากฏ?

[๕๕๖] ดุกรชาวเราเอ๋ย ที่สุด ไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน ที่สุดจักไม่ปรากฏ ดุกรท่านผู้เริ่ดทุกข เพราะในกาลนั้น ทั้งเรา และท่าน ได้กระทำบาปกรรมไว้แล้ว .

[๕๕๗] เราไปจากที่นี่ ได้กำเนิดมนุษย์ พอรู้จักภาษาแล้ว จักเป็นคนสมบูรณ์ไปด้วยศีล จักทำกุศลให้มากทีเดียว .

จบ โลหุมภีชาดกที่ ๔ .

๕. มังสชาดก

ว่าด้วยสัตว์ของคณขอ

[๕๕๘] วาจาของท่านหยาบคายจริงหนอ ท่านเป็นผู้ขอเนื้อ วาจาของท่านเช่นกับพึงผิด ดุกรสหาย เราจะให้พึงผิดแก่ท่าน .

[๕๕๙] คำว่า พี่ชาย น้องชาย หรือพี่สาว น้องสาวนี้ เป็นอวัยวะของมนุษย์ทั้งหลาย อันเขากล่าวกันอยู่ในโลก วาจาของท่านเช่นกับอวัยวะ ดุกรสหาย เราจะให้เนื้ออวัยวะแก่ท่าน .

[๕๖๐] บุตรเรียกบิดาว่า พ่อ ย่อมทำให้หัวใจของพ่อหวั่นไหว วาจาของท่านเช่นกับหัวใจ เราจะให้เนื้อหัวใจแก่ท่าน .

[๕๖๑] ในบ้านของผู้ใด ไม่มีเพื่อน บ้านของผู้นั้น ก็เป็นเหมือนกับป่า วาจาของท่านเช่นกับสมบัติทั้งมวล ดุกรสหาย เราจะให้เนื้อทั้งหมดแก่ท่าน .

จบ มังสชาดกที่ ๕ .

๖. สสปีณฑิตชาดก

ผู้ละชีวิตเป็นทาน

[๕๖๒] ดุกรพราหมณ์ ข้าพเจ้ามีปลาตะเพียนแดงอยู่ ๗ ตัว ซึ่งนายพรานตกเบ็ดขึ้นมาจากน้ำ เอาไว้บนบก ข้าพเจ้ามีอาหารอย่างนี้ ท่านจงบริโภคอาหารนี้ แล้วเจริญสมณธรรมอยู่ในป่าเถิด .

[๕๖๓] อาหารของคนรักษานาคคนโน้น ข้าพเจ้านำเอามาไว้ในกลางคืน คือ เนื้อย่าง ๒ ไม่เหี้ย ๑ ตัว และนมส้ม ๑ หม้อ ดุกรพราหมณ์ ข้าพเจ้ามีอาหารอย่างนี้ ท่านจงบริโภคอาหารนี้ แล้วเจริญสมณธรรมอยู่ในป่าเถิด .

[๕๖๔] ผลมะม่วงสุก น้ำเย็น ร่มเงาอันเย็น เป็นที่รื่นรมย์ใจ ดุกรพราหมณ์ ข้าพเจ้ามีอาหารอย่างนี้ ท่านจงบริโภคอาหารนี้ แล้วเจริญสมณธรรมอยู่ในป่าเถิด .

[๕๖๕] กระต่ายไม่มีงา ไม่มีเท้า ไม่มีขาสาร ท่านจงบริโภคเราตัวสกลไปด้วยไฟนี้ แล้วเจริญสมณธรรมอยู่ในป่าเถิด .

จบ สสปีณฑิตชาดกที่ ๖ .

๗. มตโรทนชาดก

ว่าด้วยร้องให้ถึงคนตาย

[๕๖๖] ท่านทั้งหลาย ย่อมร้องให้ถึงแต่คนที่ตายแล้วๆ ทำไมจึงไม่ร้องให้ถึงคนที่จักตายบ้างเล่า สัตว์ทุกจำพวกผู้ดำรงสรีระไว้ ย่อมละทิ้งชีวิตไปโดยลำดับ .

[๕๖๗] เทวดา มนุษย์ สัตว์จตุบาท หมูปีกยี่ชาติ และพวกงู ไม่มีอิสระในสรีระร่างกายนี้ ถึงจะอภิรมย์อยู่ (ในร่างกาย) นั้น ก็ต้องละทิ้งชีวิตไปทั้งนั้น .

[๕๖๘] สุขและทุกข์ที่เพ่งเล็งกันอยู่ในหมู่มนุษย์ เป็นของแปรผัน ไม่มั่นคงอยู่อย่างนี้ การคร่ำครวญ การรำไห่ ไม่เป็นประโยชน์เลย เพราะเหตุไร กองโคกจึงท่วมทับท่านได้?

[๕๖๙] พวกนักเลง และพวกคอกเหล้า ผู้ไม่ทำความเจริญ เป็นพาล หัวหาญ ไม่มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมสำคัญบัณฑิตว่าเป็นพาลไป .

จบ มตโรทนชาดกที่ ๗ .

๘. กณเวรชาดก

ว่าด้วยหญิงหลายผัว

[๕๗๐] ท่านกอดรัดนางสามาด้วยแขน ที่กอบขามีสีแดงในวสันตฤดู เธอได้สั่งความไม่มีโรคมารถึงท่าน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๕๓๑] ดูกุรุษานผู้เจริญ ได้ยินว่า ลมพึงพัดภูเขาไป ใครๆ คงไม่เชื่อถือ ถ้า
ลมจะพึงพัดเอาภูเขาไปได้ แม้แผ่นดินทั้งหมดก็พัดเอาไปได้ เพราะ
เหตุไร นางสาวมาตายแล้วจึงสั่งความ ไม่มีใครมาถึงเราได้?

[๕๓๒] นางสาวมานั้นยังไม่ตาย และ ไม่ปรารถนาชายอื่น ได้ยินว่า นางจะมีผิว
เดียว ยังหวังเฉพาะท่านอยู่เท่านั้น .

[๕๓๓] นางสาวมาได้เปลี่ยนเราผู้ไม่เคยสนิทสนม กับสามีที่เคยสนิทสนมมานาน
เปลี่ยนเราผู้ยังไม่ทันได้ร่วมรัก กับสามีที่เคยร่วมรักมาแล้ว นางสาวมาพึง
เปลี่ยนผู้อื่นกับเราอีก เราจักหนีจากที่นี่ไปเสียให้ไกล .

จบ กณเวรชาดกที่ ๘ .

๙ . ติตติรชาดก

ว่าด้วยบาปเกิดจากความงใจ

[๕๓๔] ข้าพเจ้าเป็นอยู่อย่างนี้สบายหนอ และได้บริโภคอาหารตามชอบใจ แต่ว่า
ข้าพเจ้าตั้งอยู่ในระหว่างอันตรายแท้ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ คติของ
ข้าพเจ้าเป็นอย่างไรหนอ?

[๕๓๕] ดูกุรุษาน ถ้าใจของท่านไม่น้อมไปเพื่อกรรมอันเป็นบาป บาปย่อมไม่
แปดเปื้อนท่านผู้บริสุทธิ์ ไม่ชวนชวายนกระทำความบาปกรรม .

[๕๓๖] นกกระทาเป็นอันมากพากันมาด้วยคิดว่า ญาติของเราจับอยู่ นายพรานนก
ย่อมได้รับกรรม เพราะอาศัยข้าพเจ้า ใจของข้าพเจ้าจึงเกยอยู่ใน
เรื่องนั้น .

[๕๓๗] ถ้าใจของท่านไม่คิดประทุษร้าย กรรมที่นายพรานอาศัยท่านกระทำแล้วก็
ไม่ติดท่าน บาปย่อมไม่แปดเปื้อนท่านผู้บริสุทธิ์ มีความชวนชวายน้อย .

จบ ติตติรชาดกที่ ๙ .

๑๐ . สัจจชาดก

ว่าด้วยภรรยาที่ดี

[๕๓๘] พระราชา เมื่อไม่ทรงพระราชทานภูเขาด้วยพระวาทา นับว่า ไม่พระราช-
ทานสิ่งที่ควรให้ง่ายหนอ เมื่อพระองค์ไม่พระราชทานอะไรเลย ก็ชื่อว่า
ไม่ทรงพระราชทานภูเขาด้วยพระวาทา .

[๕๓๙] คนฉลาดทำสิ่งใด ก็พูดถึงสิ่งนั้น ไม่ทำสิ่งใด ก็ไม่พูดถึงสิ่งนั้น บัณฑิต
ทั้งหลาย ย่อมรู้จักคนที่ไม่ทำดีแต่พูด .

[๕๔๐] ข้าแต่พระลูกเจ้า ขอนอบน้อมแด่ฝ่าพระบาท พระองค์ทรงประสบความสำเร็จ
พิณาค แต่พระทัยของพระองค์ยังทรงยินดีอยู่ในสัจจะ พระองค์ชื่อว่า
ดำรงมั่นอยู่ในสัจจธรรม .

[๕๔๑] หญิงใด เมื่อสามีขัดสนก็ขัดสนด้วย เมื่อสามีมั่งคั่งก็พลอยเป็นผู้มั่งคั่ง
มีชื่อเสียงด้วย หญิงนั้นแหละ นับว่า เป็นยอดภรรยาของเขา เมื่อมีเงิน
ก็ย่อมมีหญิงเป็นธรรมดา .

จบ สัจจชาดกที่ ๑๐ .

จบ ปุจฉันทวารคที่ ๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุจฉันทชาดก	๒. กัสสปมันทียชาดก
๓. ขันตีวาทชาดก	๔. โลหกุมภีชาดก
๕. มังสชาดก	๖. สสปีณชิตชาดก
๗. มตโรทนชาดก	๘. กณเวรชาดก
๙. ติตติรชาดก	๑๐. สัจจชาดก .

๓. กุฎีทูลกวรรค

๑. กุฎีทูลกชาดก

ว่าด้วยลึงกับนกขมิ้น

[๕๔๒] ดูกุรวานร ศีรษะ มือ และเท้าของท่านเหมือนของมนุษย์ เออ ก็ เพราะ
เหตุไรหนอ ท่านจึงไม่มีเรือนอยู่?

[๕๔๓] ดูกุรุษาน ศีรษะ มือ และเท้าของเราเหมือนของมนุษย์ก็จริง แต่
ปัญญาที่บัณฑิตกล่าวว่า ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ ของเราไม่มี .

[๕๔๔] ผู้มีจิตไม่มั่นคง มีจิตกลับกลอก มักประทุษร้ายมิตร มีปกติไม่ยั่งยืน
เป็นนิจ ย่อมไม่มีความสุข .

[๕๔๕] ท่านจงกระทำอานภาพ เปลี่ยนปกติเดิมเสียเถิด ดูกุรวานร ท่านจง
กระทำกระโทมไว้เป็นเครื่องป้องกันความหนาว และลมเกิด .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

จบ กุฏิทศกชาดกที่ ๑ .

๒. ทุททกชาดก

ว่าด้วยพวกกระต่ายตื่นตูม

[๔๘๖] ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน ข้าพเจ้าอยู่ในประเทศใด ประเทศนั้น
ทำเสียงว่า ทูททะ แม้ข้าพเจ้าเองก็ไม่รู้เสียงลั่นนั้นตรงไหนกัน อะไร
ทำให้เกิดเสียงว่า ทูททะ ข้าพเจ้าก็ไม่รู้อีก .

[๔๘๗] กระต่ายได้ยินผลมะตูมสุกหล่นมีเสียงว่า ทูททะ ก็วิ่งหนีไป หมูเนื้อ
ได้ฟังถ้อยคำของกระต่ายแล้ว พวกมันตกใจวิ่งหนีไปด้วย .

[๔๘๘] ชนเหล่าใด มักเชื่อตามเสียงคนอื่น ยังไม่ทันได้ถึงร่องรอยแห่งวิญญาณ
เลย ชนเหล่านั้นนับว่า เป็นพาล มีความประมาทเป็นอย่างยิ่ง ดีแต่เชื่อ
ผู้อื่น .

[๔๘๙] ส่วนชนเหล่าใด สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยปัญญา ยินดีในความสงบ ชน
เหล่านั้นนับว่า เป็นบัณฑิต งดเว้นความชั่วห่างไกล ย่อมไม่เชื่อ
คนอื่นเลย .

จบ ทุททกชาดกที่ ๒ .

๓. พรหมทัตตชาดก

ว่าด้วยผู้ขอกับผู้ถูกขอ

[๔๙๐] ดุกรมหาบพิตร ผู้ขอยอมได้ ๒ อย่าง คือ ได้ทรัพย์ หรือไม่ได้ทรัพย์
แท้จริง การขอมีอย่างนี้เป็นธรรมดา .

[๔๙๑] ดุกรมหาบพิตร ผู้เป็นใหญ่ในปัญจาลรัฐ บัณฑิตกล่าวถึงการขอว่า เป็น
การร้องให้ ผู้ใด ปฏิเสธคำขอ บัณฑิตกล่าวคำปฏิเสธของผู้นั้นว่า เป็น
การร้องให้ตอบ .

[๔๙๒] ชาวปัญจาลรัฐ ผู้มาประชุมกันแล้ว อย่าได้เห็นอาการภาพผู้กำลังร้องให้อยู่
หรืออย่าได้เห็นพระองค์ผู้ทรงกรแสงตอบอยู่ เพราะเหตุนั้น อาการภาพ
จึงปรารถนาขอเผ่าในที่ลับ .

[๔๙๓] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าขอถวายวัวแดงหนึ่งพันพร้อมด้วยวัวจำฝูง
แก่ท่าน อันอารยชนได้ฟังคำถาอันประกอบด้วยเหตุผลของท่านแล้ว
ทำไมจะไม่ฟังให้แก่ท่านผู้เป็นอารยชนเล่า .

จบ พรหมทัตตชาดกที่ ๓ .

๔. จัมมสาฎกชาดก

อย่าไว้ใจสัตว์หน้าชน

[๔๙๔] เพะตัวนี้เป็นสัตว์ที่มีท่าทางงดงามดี เป็นที่เจริญใจ และมีศีล น่ารักใคร่
ยอมเคารพนบนอบพราหมณ์ ผู้สมบูรณ์ด้วยชาติและมณฑทั้งหลาย นับ
ได้ว่า เป็นเพะประเสริฐ มียศศักดิ์ .

[๔๙๕] ดุกรพราหมณ์ ท่านอย่าได้ไว้วางใจแก่สัตว์ ๔ เท้า เพียงได้เห็นมันครู่
เดียว มันต้องการจะชนให้กัด จึงยอตัวลงจิกชนให้กัดฉับ .

[๔๙๖] กระดุกขาของพราหมณ์ก็หัก บริหารที่หาบอยู่ก็พลัดตก สิ่งของก็แตก
ทำลายหมด พราหมณ์ประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ว่า ไร้อภัย เพะ
มาฆ่าพราหมณ์ได้ .

[๔๙๗] ผู้ใด สรรเสริญบุชชาคนที่ไม่ควรบูชา ผู้นั้น จะต้องถูกเขาหัวหันนอนอยู่
เหมือนกับเราผู้มีปัญญาทรมถูกเพะชนเอาในวันนี้ .

จบ จัมมสาฎกชาดกที่ ๔ .

๕. โคธชาดก

ว่าด้วยเหี้ยกับฤาษีปลอม

[๔๙๘] เราสำคัญว่าท่านเป็นสมณะ จึงได้เข้ามาหาท่านผู้ไม่สำรวม ท่านได้ขว้าง
เราด้วยท่อนไม้ เหมือนไม้ไผ่สมณะ .

[๔๙๙] เนะท่านผู้โง่เขลา ประโยชน์อะไรด้วยขญาแก่ท่าน ประโยชน์อะไรด้วย
หนังสือแก่ท่าน ภายในของท่านรุงรัง เกลี้ยงเกลตาแต่ภายนอก .

[๖๐๐] เนะเหี้ย ท่านจงกลับมาบริโภคข้าวสุกแห่งข้าวสาลีก่อนเถิด น้ำมัน
เกลือ และดีปลีของเราก็มีมาก .

[๖๐๑] เราจะเข้าไปสู่จอมปลวก อันลึก ชั่วร้ายบุรุษ ยิ่งขึ้นดึกว่า น้ำมัน และ
เกลือของท่านจะเป็นประโยชน์อะไร ดีปลีก็หาเป็นประโยชน์แก่อูกุลแก่
เราไม่ .

จบ โคธชาดกที่ ๕ .

๖. กักการชาดก

ว่าด้วยผู้ควรประดับดอกพิกทิตพย์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๖๐๒] ผู้ใด ไม่ลืกลึงของด้วยกาย ไม่พูดเท็จด้วยวาจา ได้รับยศแล้วไม่พึง
มัวเมา ผู้นั้นแล ย่อมควรที่จะประดับดอกฟักทิพย์.

[๖๐๓] ผู้ใด แสวงหาทรัพย์มาได้โดยชอบธรรม ไม่ล่อลวงเอาทรัพย์เขามา ได้
โภคทรัพย์แล้วก็ไม่มัวเมา ผู้นั้นแล ย่อมควรที่จะประดับดอกฟักทิพย์.

[๖๐๔] ผู้ใด มีจิตไม่จิตจางเร็ว และมีศรัทธาไม่คลายง่าย ๆ ไม่บริโภครองใดๆ
แต่ผู้เดียว ผู้นั้นแล ย่อมควรที่จะประดับดอกฟักทิพย์.

[๖๐๕] ผู้ใด ไม่บริภาษสัตว์บุรุษ ทั้งต่อหน้า หรือลับหลัง พูดอย่างใด ทำอย่าง
นั้น ผู้นั้นแล ย่อมควรที่จะประดับดอกฟักทิพย์.

จบ กัถการชาดกที่ ๖.

๗. กากาติชาดก

ว่าด้วยนางกาก็

[๖๐๖] หญิงคนรักของเธออยู่ ณ ที่แห่งใด กลิ่นของนางยังหอมฟุ้งมาจากที่แห่ง
นั้นถึงที่นี่ ใจของเธอยินดีในนางคนใด นางคนนั้น ชื่อกากาติ อยู่ไกล
จากที่นี่ไป.

[๖๐๗] ท่านข้ามทะเลไปได้อย่างไร ท่านข้ามแม่น้ำชื่อเกปุกะไปได้ได้อย่างไร ท่าน
ข้ามสมุทรทั้ง ๗ ได้ได้อย่างไร ท่านขึ้นต้นจิวได้อย่างไร?

[๖๐๘] เราข้ามทะเลไปกับท่าน ข้ามแม่น้ำชื่อเกปุกะไปกับท่าน ข้ามสมุทรทั้ง ๗
ไปกับท่าน ขึ้นต้นจิวไปกับท่าน.

[๖๐๙] นาคีเตยนตัวเราผู้มีกายใหญ่โต นาคีเตยนตัวเราผู้มีความสำนึกตัว เพราะ
ว่าเราต้องนำมาบ้าง นำไปบ้าง ซึ่งชูของเมียตนเอง.

จบ กากาติชาดกที่ ๗.

๘. อนนุโลจยชาดก

ทุกคนจะต้องตายการเมตตากัน

[๖๑๐] นางสัมมิลลหาสินีผู้เจริญ ได้ไปอยู่ในระหว่างพวกสัตว์ที่ตายไปแล้ว
เป็นจำนวนมาก เมื่อนางไปอยู่กับสัตว์เหล่านั้น จักชื่อว่า ได้เป็นอะไร
กับเรา เพราะฉะนั้น เราจึงมิได้เศร้าโศกถึงนางสัมมิลลหาสินีที่รักนี้.

[๖๑๑] ถ้าบุคคลจะพึงเศร้าโศก ถึงความตายอันจะไม่เกิดมีแก่สัตว์ ผู้เศร้าโศก
นั้น ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนซึ่งจะต้องตกไปสู่อำนาจของมัจจุราชทุกเมื่อ.

[๖๑๒] สัตว์ที่ยืน นั่ง นอน หรือเดินอยู่ อายุสังขารหาได้เป็นไปตามด้วยไม่
วัยย่อมเสื่อมไปทุกขณะที่หลับตาและลืมตา.

[๖๑๓] เพราะวัยเสื่อมไปอย่างนั้นหนอ อตภาพย่อมบกพร่อง หนทางที่คนเดิน
เมื่อต้องมีความพลัดพรากจากกันโดยไม่ต้องสงสัย หมูสัตว์ที่ยังเหลือ
อยู่ การมีเมตตาเอ็นดูกัน ส่วนที่ตายไปแล้ว ไม่ควรจะต้องเศร้าโศกถึง.

จบ อนนุโลจยชาดกที่ ๘.

๙. กาฬพาหุชาดก

ว่าด้วยลิงหลอกเจ้า

[๖๑๔] ในกาลก่อน เราได้ข่าวและน้ำอันใด จากสำนักพระราชมาบัดนี้ ข่าว
และน้ำนั้น มาขึ้นอยู่กับสาขมฤคหมด ดุรพรีราชะ บัดนี้ เราเป็นผู้อัน
พระเจ้ารณญชัยไม่ลืกลึงแล้ว พวกมันกลับไปไปตามเดิมเถิด.

[๖๑๕] ดุรพรีราชะ ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลาก ความเสื่อม-
ลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์ เป็น
ของไม่เที่ยง เจ้าอย่าเศร้าโศกเสียใจไปเลย จะเศร้าโศกเสียใจไปทำไม?

[๖๑๖] ดุรพรีราชะ คุณพ่เป็นบัณฑิตแท้ ย่อมรู้ถึงผลประโยชน์ทั้งหลายที่ยัง
มาถึง ทำอย่างไรหนอ เราจะได้เห็นสาขมฤคผู้ลามก ถูกเขาขับไล่ออก
จากราชสกุล.

[๖๑๗] ลิงกาฬพาหุ กระดิกหู และกลอกหน้ากลอกตา ทำให้พระราชกุมารทรง
หวาดเสียวพระทัยอยู่เสมอๆ มันจะทำตัวของมันเองให้จำต้องห่างไกล
จากข่าวและน้ำ.

จบ กาฬพาหุชาดกที่ ๙.

๑๐. สิลวิมังสชาดก

ว่าด้วยธรรมที่นำความสุขมาให้

[๖๑๘] ได้ยินว่า ศิลแล เป็นความงาม ศิลเป็นเยี่ยมในโลก ขอพระองค์จง
ทอดพระเนตรดูใหญ่ มีพิษร้าย ย่อมไม่เบียดเบียนผู้อื่น ด้วยมารู้สึกตัวว่า
เป็นผู้มีศีล.

[๖๑๙] นกตะกกรมทั้งหลายในโลก พวกมันล้อมจิกขึ้นเนื้อที่เหี่ยวคาบอยู่ในปาก
ชั่วเวลาที่มันคาบขึ้นเนื้อนั้นดุน้อยอยู่เท่านั้น หาได้เบียดเบียนคนที่ไม่มี

ความกังวลไม่.

[๖๒๐] ผู้ไม่มีความหวัง ย่อมหลับเป็นสุข ความหวัง ย่อมผลิตผลเป็นสุขได้
นางปัจฉิกลาหาลี ได้ทำความหวังจนหมดหวังแล้ว จึงหลับเป็นสุขได้.

[๖๒๑] ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า ธรรมอันจะนำความสุขมาให้ยิ่งไปกว่าสมาธิ
ย่อมไม่มี ผู้มีจิตตั้งมั่น ย่อมไม่เบียดเบียนทั้งคนอื่น และตนเอง.

จบ สิลวิมังสชาดกที่ ๑๐.

จบ กุฏิทูลสกวรรคที่ ๓.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุฏิทูลสกวรรค	๒. ขุททกนิกายชาดก
๓. พรหมทัตตชาดก	๔. จัมมสาฎกชาดก
๕. ไคยชาดก	๖. กักการชาดก
๗. กากาติชาดก	๘. อนนุสยชาดก
๙. กาฬพายุชาดก	๑๐. สิลวิมังสชาดก.

๔. โกกิลวรรค

๑. โกกาลิกชาดก

ว่าด้วยพุดในกาลที่ควรพุด

[๖๒๒] เมื่อยังไม่ถึงเวลาที่จะพุด ผู้ใด พุดเกินกาลไป ผู้นั้น ย่อมถูกทำร้าย
ดุจลูกนกเดหวา ฉะนั้น.

[๖๒๓] มืดที่ลึบคมดีแล้ว ดุจยาพิษอันร้ายแรง หากทำให้ตกไปทันทีทันใด เหมือน
วาทะพฤษชาติไม่.

[๖๒๔] เพราะฉะนั้น บัณฑิตควรรักษาวาจาไว้ ทั้งในกาลควรพุด และไม่ควร
ไม่ควรพุดให้ล่วงเวลา แม้ในบุคคลผู้เสมอกับตน.

[๖๒๕] ผู้ใด มีความคิดเห็นเป็นเบื้องหน้า มีปัญญาเครื่องพิจารณาเห็นประจักษ์
พุดพอเหมาะในกาลที่ควรพุด ผู้นั้น ย่อมจับศัตรูได้ทั้งหมด ดุจครุฑจับ
นาคได้ ฉะนั้น.

จบ โกกาลิกชาดกที่ ๑.

๒. รลลัญฐิชาดก

ว่าด้วยใคร่ครวญก่อนแล้วทำ

[๖๒๖] ข้าแต่พระราชา บุคคลทำร้ายตนเอง กลับกล่าวหาว่า คนอื่นทำร้าย ดังนี้
ก็มีโกเขาแล้ว กลับกล่าวหาว่า เขาโกง ดังนี้ก็มี ไม่ควรเชื่อคำของ
โจทก์ฝ่ายเดียว.

[๖๒๗] เพราะฉะนั้น บุคคลผู้เป็นเชื้อชาติบัณฑิต ควรฟังคำแม่ของฝ่ายจำเลย
เมื่อฟังคำของโจทก์และจำเลยทั้งสองฝ่ายแล้ว ฟังปฏิบัติตามธรรม.

[๖๒๘] กฎหัสถ์ผู้บริโศกคามคุณ เกียจคร้าน ไม่ดี บรรพชิตผู้ไม่สำรวม ไม่งาม
พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงใคร่ครวญก่อนแล้วทำไป ไม่งาม บัณฑิตมีความ
โกรธเป็นเจ้าเรือน ก็ไม่งาม.

[๖๒๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าแห่งทิศ พระมหากษัตริย์ทรงใคร่ครวญเสียก่อน
แล้วจึงปฏิบัติ ไม่ทรงใคร่ครวญเสียก่อน ไม่ควรปฏิบัติ อิศริยยศ
บริวารยศ และเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงใคร่ครวญแล้วจึงทรง
ปฏิบัติ ย่อมมีแต่เจริญขึ้น.

จบ รลลัญฐิชาดกที่ ๒.

๓. ไคยชาดก

เขารักก็รักมั่ง เขาชังก็ชังตอบ

[๖๓๐] หม่อมฉันทราบว่า พระองค์ผู้ทรงดำรงรัฐจะไม่ทรงอาลัยไยดีต่อหม่อมฉัน
ตั้งแต่ครั้งเมื่อพระองค์ทรงพระบัญชาเปลื้องไม้ เหน็บพระแสงขรรค์ ทรง
ผูกสอดเครื่องครบ ประทับอยู่กลางป่า เขียวขังได้หนีไปจากกิ้ง ไม้
อัสสัถะแล้ว.

[๖๓๑] ฟังอ่อนน้อมต่อผู้ที่อ่อนน้อม ฟังคบผู้ที่เขาพอใจจะคบด้วย ฟังทำกิจแก่ผู้ที่
ช่วยทำกิจ ไม่ฟังทำความเจริญให้แก่ผู้ที่ใคร่ความเสื่อม อนึ่ง ไม่ฟังคบ
หาสมาคมกับผู้ที่เขาไม่พอใจจะคบหาสมาคมด้วย.

[๖๓๒] ฟังละทิ้งผู้ที่เขาละทิ้ง ไม่ฟังทำความเสียหายในผู้เลิกลา กัน ไม่ฟังสมาคม
กับผู้มีจิตคิดออกห่าง นกรู้ว่า ต้นไม้มีผลหมดแล้ว ย่อมบินไปสู่ต้นอื่นที่
เต็มไปด้วยผล ฉนใด คนก็ฉนนั้น รู้ว่า เขาหมดความอาลัยแล้ว ก็ควร
จะเลือกหาคนอื่นที่เขาผู้สมัครรักใคร่ เพราะว่า โลกใหญ่พอ.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๖๓๓] จันเป็นเภษัตริย์มุงความกตัญญู จะทำตอบแทนแก่เธอตามสติกำลัง อนึ่ง จันจะมอบอำนาจให้แก่เธอทั้งหมด เธอต้องการสิ่งใด จันจะให้สิ่งนั้น แก่เธอ .

จบ โครชาดกที่ ๓ .

๔. ราโชวาทชาดก

ว่าด้วยคุณสมบัติของผู้นำ

[๖๓๔] ถ้าเมื่อใดทั้งหลาย วายข้ามแม่น้ำไป โคห้วนหน้าฝูงว้ายคด เมื่อโคผู้นำ- ฝูงว้ายคดอย่างนี้ โคทั้งหมดก็ยอมว้ายคดไปตามกัน .

[๖๓๕] ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใด ได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้น ประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรม โดยแท้ ถ้าพระราชผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐก็ยอมอยู่ไม่เป็นสุข ทั่วกัน .

[๖๓๖] ถ้าเมื่อใดทั้งหลาย วายข้ามแม่น้ำไป โคห้วนหน้าฝูงว้ายข้ามตรง เมื่อมีโค ผู้นำฝูงว้ายข้ามตรงอย่างนั้น โคทั้งหมดก็ยอมว้ายข้ามตรงไปตามกัน .

[๖๓๗] ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใด ได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้น ประพฤติเป็นธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ยอมประพฤติเป็นธรรม ไป ตามโดยแท้ ถ้าพระราช ผู้เป็นใหญ่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐก็ยอมอยู่เป็นสุขทั่วกัน .

จบ ราโชวาทชาดกที่ ๔ .

๕. ชัมพกชาดก

ว่าด้วยโทษที่ไม่รู้ประมาณตน

[๖๓๘] ดุรสุณขิงจอก ช้างนั้น ตัวใหญ่ ร่างกายสูง งาก็ยาว ตัวท่อนไม่ได้เกิด ในตระกูลสัตว์ที่จะจับมันได้ .

[๖๓๙] ผู้ใด มีไชราชสีห์ ยกตนเพราะสำคัญว่า เป็นราชสีห์ ผู้นั้น ย่อมเป็น เหมือนสุนัขจิ้งจอกถูกช้างเหยียบ นอนหายใจแขม่วๆ อยู่บนแผ่นดิน .

[๖๔๐] ผู้ใด ไม่รู้จักกำลังกาย กำลังความคิด และชาติของผู้มียศ เป็นชนชั้นสูง มีข้อล้าล้าสั่นกำลังมาก ผู้นั้น ย่อมเป็นเหมือนสุนัขจิ้งจอกถูกช้างเหยียบ นอนตายอยู่ .

[๖๔๑] ส่วนผู้ใด ใครครวญก่อนแล้วจึงทำการงาน รู้จักกำลังกาย และกำลัง ความคิดของตน กำหนดด้วยคำพูดอันประกอบด้วยปัญญา เป็นวาจา สุภาษิต ผู้นั้น ย่อมมีชัยอย่างไพบูรณ์ .

จบ ชัมพกชาดกที่ ๕ .

๖. พรหัจฉิตชาดก

เอาของน้อยแลกของมาก

[๖๔๒] พระองค์ตรัสเพื่อยุว่า หน้ญา ใครหนอ นำเอาหญ้ามาถวายพระองค์ พระองค์มีกิจด้วยหญ้าหรือหนอ พระองค์จึงตรัสถึงแต่หญ้าเท่านั้น?

[๖๔๓] จัตตฤาษีผู้มีร่างกายสูงใหญ่ เป็นพรหมจารี เป็นพหูสูต มาอยู่ ณ ที่นี้ เขาลักเอาทรัพย์ของเราจนหมดสิ้นแล้ว ยังใส่หญ้าไว้ในตุ่มแล้วหนีไป .

[๖๔๔] การถือเอาทรัพย์ของตนไปหมด และการไม่ถือเอาหญ้า เป็นกิจที่ผู้ ปรารถนาของน้อยแลกเอาของมาก พึงกระทำอย่างนั้น จัตตฤาษีใส่หญ้า ไว้ในตุ่มหนีไปแล้ว การปริเวทนาเพราะเรื่องนั้น จะมีประโยชน์อะไร .

[๖๔๕] ผู้มีศีลทั้งหลาย ย่อมไม่ทำอย่างนั้น คนพาล ย่อมกระทำอนาจารอย่างนี้ ความเป็นบัณฑิตจักทำคนทุศีล มีศีลไม่ยั่งยืน ให้เป็นคนอย่างไร?

จบ พรหัจฉิตชาดกที่ ๖ .

๗. ปฐชาดก

ว่าด้วยธรรมในสกุล

[๖๔๖] เราทั้งหลายไม่ได้ให้ตั้ง น้ำดื่ม และโภชนาหารแก่ท่าน ขอท่านผู้เป็น พรหมจารี จงอดโทษให้แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นโทษนี้ .

[๖๔๗] อาตมภาพไม่ได้ข้องเกี่ยว และไม่ได้นึกโกรธเคืองเลย แม้ความไม่ชอบใจ อะไรๆ ของอาตมภาพก็ไม่มีเลย แท้ที่จริง อาตมภาพยังมีความวิตกอยู่ใน ใจว่า ธรรมของสกุลนี้ จักเป็นเช่นนี้แน่ .

[๖๔๘] ที่นั่ง น้ำล้างเท้า น้ำมันทาเท้า ข้าพเจ้าให้อยู่เป็นนิจทุกอย่าง นี่เป็นธรรม ในสกุล เนื่องมาจาก ปุ ยา ตา ยาย ของข้าพเจ้าทุกเมื่อ .

[๖๔๙] ข้าพเจ้าบำรุงสมณพราหมณ์โดยเคารพอุปัชฌายาที่สูงสุด นี่เป็นธรรมในสกุล เนื่องมาจาก ปุ ยา ตา ยาย ของข้าพเจ้าทุกเมื่อ .

จบ ปฐชาดกที่ ๗ .

๘. ฤทธชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

ว่าด้วยรู้จักเกลบหรือข้าวสารในที่มืด

[๖๕๐] เกลบปรากฏโดยความเป็นเกลบแก่หนูทั้งหลาย และข้าวสารก็ปรากฏโดยความเป็นข้าวสารแก่พวกมัน แม้ในที่มืด พวกมันวันเกลบเสียเลือกกินแต่ข้าวสาร.

[๖๕๑] การศึกษาในปากิติ การพูดกระซิบกันในบ้านกิติ และการจัดหาโอกาสที่เราในบัดนี้กิติ เรารู้หมดแล้ว.

[๖๕๒] ได้ยินว่า ลิงตัวที่เป็นพอมันเอาฟันกัดภาวะบุรุษของลูกผู้เกิดตามสภาพเสียแต่ยังเยาว์ทีเดียว.

[๖๕๓] การที่เจ้าเดินรณอยู่เหมือนแพะตาบอดในไรผักกาดกิติ นอนอยู่ภายใต้ที่นอนกิติ เรารู้หมดสิ้นแล้ว.

จบ กุสชาดกที่ ๘.

๙. พาเวรชาดก

ว่าด้วยพวกเดียรถียี่ล้อมลากลักการะ

[๖๕๔] เพราะยังไม่เห็นนกยูงซึ่งมีหงอน มีเสียงไพเราะ ชนทั้งหลายจึงพากันบูชากันในที่นั้น ด้วยเนื้อ และผลไม้.

[๖๕๕] แต่เมื่อใด นกยูงตัวสมบูรณ์ไปด้วยเสียงมายังพาเวพुरु เมื่อมัน ลากและลักการะของกาก็เสื่อมไป.

[๖๕๖] พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชา ส่องแสงสว่าง ยังไม่เสด็จอุบัติขึ้นเพียงใด ชนทั้งหลายก็พากันบูชาสมณพราหมณ์เหล่าอื่นอยู่เป็นอันมากเพียงนั้น.

[๖๕๗] แต่เมื่อใด พระพุทธเจ้าผู้มีพระสรเสียงอันไพเราะ ได้ทรงแสดงธรรมแล้ว เมื่อมัน ลากและลักการะของพวกเดียรถียี่ก็เสื่อมไป.

จบ พาเวรชาดกที่ ๙.

๑๐. วิสัยชาดก

ความยากจนไม่เป็นเหตุให้ทำชั่ว

[๖๕๘] ดูกุรพอวิสัยหะ แด่ก่อนท่านได้ให้ทาน ก็เมื่อท่านให้อยูอย่างนั้น ความเสื่อมได้มีแก่ท่านแล้ว ต่อแต่นี้ไป ถ้าท่านจักไม่ให้ทาน เมื่อท่านไม่ให้ทาน โภคะทั้งหลายก็คงกลับมืออยู่ตามเดิม.

[๖๕๙] ข้าแต่ท้าวสหัสเสนะ พระอริยะทั้งหลายท่านกล่าวถึงบาปกรรมว่า อันอารยชนถึงจะเป็นคนยากจนเข็ญใจก็ไม่ควรทำ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมทวยเทพ ข้าพระบาทจะฟังเล็กศรัทธาเพราะเหตุการณ์บริโภคทรัพย์อันใด ทรัพย์อันนั้น อย่าได้มีเลย.

[๖๖๐] รถคันหนึ่งแล่นไปทางใด รถคันอื่นก็แล่นไปทางนั้น ข้าแต่ท้าววาสวะ วัตรที่ข้าพระบาทบำเพ็ญมาแล้วแต่ครั้งก่อน ขอจงเป็นไปเหมือนอย่างนั้นเถิด.

[๖๖๑] ถ้ายังมียังเป็นอยู่ ข้าพระบาทก็จะให้ เมื่อไม่มีไม่เป็น จะให้ได้อย่างไร แม้ถึงจะเป็นอย่างนี้แล้วก็ตาม ก็จะต้องให้ เพราะข้าพระบาทจะลืมหานเสียไม่ได้.

จบ วิสัยชาดกที่ ๑๐.

จบ โกกิลวรรคที่ ๔.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกกาลิกชาดก	๒. รกัฏฐิชาดก
๓. โคธชาดก	๔. ราโชวาทชาดก
๕. ชัมพูชาดก	๖. พรหัจฉตชาดก
๗. ปิฐชาดก	๘. กุสชาดก
๙. พาเวรชาดก	๑๐. วิสัยชาดก.

๕. จุลลภณาลวรรค

๑. กุณฑลิกชาดก

เปรียบนารีด้วยท่อน้ำ

[๖๖๒] บรรดานารีทั้งหลาย เป็นคนหลายใจ ไม่มีใครสามารถจะข่มได้ ทำความชั่วร้ายให้แก่ชายทั้งหลาย ถ้าหากว่า นารีทั้งหลายแม้จะทำให้เกิดความปีติได้โดยประการทั้งปวง ก็ไม่ควรไว้วางใจ เพราะว่า นารีทั้งหลายเปรียบด้วยท่อน้ำ.

[๖๖๓] บัณทิตได้พบเห็นเหตุคล้ายกำหนด ของกนิณและนางกนิณรีทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
แล้ว ก็พึงรู้เสียเถิดว่า หญิงทุกคน ย่อมไม่ยินดีในเรือนของตน ภรรยา
ได้ทอดทิ้งสามีผู้เช่นนั้น ได้ เพราะไปพบเห็นบุรุษอื่นแม้เป็นง่อยเปลี้ย .

[๖๖๔] พระมเหสีของพระเจ้าพกะ และพระเจ้าพาวริกะ ผู้หมกมุ่นอยู่ในกาม
เกินส่วน ยังประพฤติดลวงกับชาวประมงคนใช้ผู้ใกล้ชิดและอยู่ในอำนาจ
หญิงจะไม่ประพฤติดลวงบุรุษอื่นนอกจากคนนั้นอีก มีอยู่หรือ?

[๖๖๕] นางปิงคิยานี พระอัครมเหสีที่รักของพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นอิสระแห่ง
มวลโลก ได้ประพฤติดลวงกับคนเลี้ยงม้าผู้เป็นคนใกล้ชิดและอยู่ในอำนาจ
นางผู้ใคร่กามนั้น ไม่ได้ประสบผลแม้ทั้งสองอย่าง .

จบ กุณฑลิกชาดกที่ ๑ .

๒ . วานรชาดก

ผู้รู้เท่าถึงเหตุการณ์เอาตัวรอดได้

[๖๖๖] ดุรจระเข้ เราสามารถยกตนขึ้นจากน้ำสับกได้แล้ว บัดนี้ เราจะไม่ตกอยู่
ในอำนาจของท่านอีกต่อไป .

[๖๖๗] เราไม่ต้องการด้วยผลมะม่วง ผลหว่า และผลขนุนทั้งหลาย เราจะต้อง
ข้ามฝั่งแม่น้ำไปบริโภคผลมะเดื่อของเราดีกว่า .

[๖๖๘] ผู้ใด ไม่รู้เท่าถึงเหตุการณ์ อันบังเกิดขึ้นแล้วโดยจับพลัน ผู้นั้น จะต้อง
ตกอยู่ในอำนาจของศัตรู และต้องเดือดร้อนใจในภายหลัง .

[๖๖๙] ส่วนผู้ใด รู้เท่าถึงเหตุการณ์ ที่บังเกิดขึ้นโดยจับพลัน ผู้นั้น ย่อมพ้น
จากความคับขันอันเกิดแต่ศัตรู และไม่ต้องเดือดร้อนใจในภายหลัง .

จบ วานรชาดกที่ ๒ .

๓ . กุนตินชาดก

ว่าด้วยการเชื่อมมิตรภาพ

[๖๗๐] หม่อมฉัน ได้อาศัย อยู่ในพระราชนิวาสของพระองค์ พระองค์ทรงอุปถัมภ์
บำรุงมาเป็นอย่างดีมิได้ขาด มาบัดนี้ พระองค์ผู้เดียว ได้ก่อเหตุขึ้น ข้าแต่
พระราชบิดา มิฉะนั้น หม่อมฉันจะขอทูลลาไปป่าหิมพานต์ .

[๖๗๑] ผู้ใดแล เมื่อคนอื่นทำการอันชั่วร้ายให้เกิดขึ้นแล้ว และตนก็ได้ทำตอบ
แทนแล้ว ย่อมรู้สึกได้ว่า เราได้ทำตอบแก่เขาแล้ว เรายังของผู้นั้น ย่อม
สงบไปด้วยอาการเพียงเท่านี้ ดุรณานกกระเรียน ท่านจงอยู่ก่อนเถิด
อย่าเพิ่งไปเลย .

[๖๗๒] มิตรภาพของผู้ที่ถูกทำร้ายกับผู้ที่ทำร้าย ย่อมเชื่อมกันไม่ติดอีก ใจของ
หม่อมฉัน ไม่ยอมให้อยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ เพราะเหตุนี้
หม่อมฉันขอทูลลาไป .

[๖๗๓] มิตรภาพของผู้ที่ถูกทำร้ายกับผู้ที่ทำร้าย ย่อมกลับเชื่อมติดกันได้อีก
เฉพาะพวกบัณฑิตด้วยกัน ย่อมเชื่อมกันไม่ติดอีก เฉพาะพวกชนพาล
ดุรณานกกระเรียน ท่านจงอยู่ก่อนเถิด อย่าเพิ่งไปเลย .

จบ กุนตินชาดกที่ ๓ .

๔ . อัมพชาดก

ว่าด้วยหญิงขโมยมะม่วง

[๖๗๔] หญิงคนใด ลักมะม่วงทั้งหลายของท่าน หญิงคนนั้น จงตกอยู่ในอำนาจ
ของช่างซ่อมผม และผู้เดือดร้อนเพราะเห็บ .

[๖๗๕] หญิงคนใด ลักมะม่วงทั้งหลายของท่าน หญิงคนนั้น ถึงจะมีอายุตั้ง
๒๐ ปี ๒๕ ปี หรือไม่ถึง ๓๐ ปี ตั้งแต่เกิดมา อย่าได้ผัวเช่นนั้นเลย .

[๖๗๖] หญิงคนใด ลักมะม่วงทั้งหลายของท่าน หญิงคนนั้น ถึงจะกระเลือก
กระสนทียาวหาผิว เดิน ไปสู่หนทางไกลแสนไกลแต่ลำพังคนเดียว ถึง
จะได้นัดแนะกันไว้แล้ว ก็ขออย่าได้พบได้เห็นผิวเลย .

[๖๗๗] หญิงคนใด ลักมะม่วงทั้งหลายของท่าน หญิงคนนั้น ถึงจะมีที่อยู่สะอาด
ตกแต่งร่างกายทัดทรงดอกไม้ ลูบไล้ด้วยกระแจะจันทร์ ก็จงนอนอยู่บน
ที่นอนแต่เพียงคนเดียวเถิด .

จบ อัมพชาดกที่ ๔ .

๕ . คชกมชาดก

ข้าฯ จะได้พราสงเลมงาม

[๖๗๘] ดุรจเจ้าตัวคืบ ไฟไหม้ป่า คราวใด คราวนั้น เจ้าจะอย่างไร เจ้าเป็น
สัตว์มีความบากบั่นอ่อนแออย่างนี้?

[๖๗๙] ไพรงไม้ และระแหงแผ่นดิน มีอยู่เป็นอันมาก ถ้าพวกข้าพเจ้าไปไม่ทัน
ถึงไพรงไม้ และระแหงแผ่นดินเหล่านั้น พวกข้าพเจ้าก็ต้องตาย .

[๖๘๐] ในเวลาที่จะต้องทำข้าฯ ผู้ใด รีบด่วนทำเสียเร็ว ในเวลาที่จะต้องรีบด่วน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทำกลับทำซ้ำไป ผู้นั้น ย่อมตัดรอนประโยชน์ของตนเอง เหมือนคน
เหยียบใบตาลแห้งแหลกละเอียดไป ฉะนั้น .

[๖๘๑] ในเวลาที่จะต้องทำซ้ำๆ ผู้ใด ทำซ้ำ และในเวลาที่จะต้องรีบทำด่วนก็รีบ
ด่วนทำเสีย ประโยชน์ของผู้นั้น ย่อมบริบูรณ์เหมือนดวงจันทร์ส่องแสง
สว่างในกลางคืน ฉะนั้น .

จบ คชกมฺพชาดกที่ ๕ .

๖. เกสวชาดก

ความคุ้นเคยเป็นรสอันยอดเยี่ยม

[๖๘๒] เป็นอย่างไรหนอ เกสวะดาบสผู้ควรบูชาของข้าพเจ้าทั้งหลายจึงจะความ
เป็นพระเจ้าพาราณสีผู้เป็นจอมมนุษย์ ซึ่งสามารถให้สำเร็จประสงค์ทุก
อย่างทุกประการ แล้วมาขึ้นดีอยู่ในอาศรมของกัปปดาบส?

[๖๘๓] ดุรณารทอำมาตย์ หมูไม่อินนารินรมย์ใจ มีอยู่ ถ้อยคำของกัปปดาบส
เป็นสุภาษิต ไพเราะ นารินรมย์ใจ ยิ่งอาตมาได้ยินดี .

[๖๘๔] พระคุณเจ้าบริโกลขาวสุกสาลีที่ปรังด้วยเนื้อสะอาด โฉนขาวฟางและ
ลูกเดือยอันหารสมีได้เลย จึงทำให้พระคุณเจ้ายินดีได้เล่า .

[๖๘๕] ขอบริโกลจะดีหรือไม่ดีก็ตาม จะน้อยหรือมากก็ตาม บุคคลใดคุ้นเคย
กันแล้ว จะพึงบริโกล ณ ที่ใด การบริโกล ณ ที่นั้นแหละดี เพราะรส
ทั้งหลาย มีความคุ้นเคยกันเป็นยอดเยี่ยม .

จบ เกสวชาดกที่ ๖ .

๗. อยฺยภูชาดก

ว่าด้วยยักษ์ถือกระบองเหล็กใหญ่

[๖๘๖] ท่านผู้ใด ยืนถือกระบองเหล็กอันใหญ่โตเหลือขนาดอยู่บนอากาศ ท่าน
ผู้นั้น มาสถิตอยู่เพื่อจะคุ้มครองข้าพเจ้าในวันนี้หรือ หรือจะพยายามมา
ฆ่า ข้าพเจ้า?

[๖๘๗] ดุรพระราชา เราเป็นทูตของพวกยักษ์ ถูกพวกยักษ์เหล่านั้นส่งมา
ณ ที่นี้ เพื่อจะปลงพระชนม์พระองค์ แต่ทว่าสักกรินทร์เทวราชคุ้มครอง
พระองค์อยู่ เพราะเหตุนี้ เราจึงฝ่าพระเคียวของพระองค์ไม่ได้ .

[๖๘๘] ก็ถ้าท้าวหมวพเทวราชผู้เป็นจอมทวยเทพ พระสวามีของนางสุชาดา
คุ้มครองข้าพเจ้าอยู่ มิฉะนั้น พวกปีศาจก็คงคุกคามเหล่าสัตว์ทั้งหลาย
เป็นแน่ ข้าพเจ้าไม่ได้สะดุ้งกลัวต่อพวกยักษ์เลย .

[๖๘๙] พวกกมฺภีณท์ และพวกปีศาจทั้งมวญจะคร่ำครวญกันไปก็ตามเกิด
พวกมันคงไม่อาจจะต่อสู้กับข้าพเจ้า กิริยาที่หลอกลอนของพวกยักษ์
ซึ่งทำให้น่ากลัวต่างๆ นั้น มีอยู่เป็นอันมาก แต่ข้าพเจ้าก็ไม่กลัว .

จบ อยฺยภูชาดกที่ ๗ .

๘. อริญฺญชาดก

ว่าด้วยการเลือกคบคน

[๖๙๐] คุณพ่อ ผมออกจากป่าไปสูบ้านแล้ว จะพึงคบคนที่มีศีลอย่างไร มีวัตร
อย่างไร ผมถามแล้ว ขอคุณพ่อจงบอกชื่อนั้นแก่ผมด้วย?

[๖๙๑] ลูกเอ๋ย ผู้ใด พึงคุ้นเคยกะเจ้าก็ดี พึงอดทนความคุ้นเคยของเจ้าได้ก็ดี
เชื่อกถาคำพูดของเจ้าก็ดี งดโทษให้เจ้าก็ดี เจ้าไปจากที่นี่แล้วจงคบหาผู้นั้น
เกิด .

[๖๙๒] ผู้ใด ไม่มีกรรมชั่วด้วยกาย วาจาและใจ เจ้าไปจากที่นี่แล้วจงคบหาผู้นั้น
ทำตนให้เหมือนบุตรผู้เกิดจากอกของผู้นั้นเกิด .

[๖๙๓] ลูกเอ๋ย คนที่มีจิตเหมือนน้ำย่อมขมมัน มีจิตกลับกลอก รุกง่ายหน่ายเร็ว
เจ้าอย่าคบหาคนเช่นนั้นเลย ถึงหากว่า พ้นชมพูทวีปทั้งหมดจะไม่มี
มนุษย์ก็ตาม .

จบ อริญฺญชาดกที่ ๘ .

๙. สันธิเกทชาดก

ว่าด้วยโทษที่เชื่อถ้อยคำส่อเสียด

[๖๙๔] ดุรนายสารถิ สัตว์ทั้ง ๒ นี้ ไม่ได้มีความเสมอกันเพราะสตรีทั้งหลาย
เลย ไม่ได้มีความเสมอกันเพราะอาหารเลย ภายหลัง เมื่อสุนัขจึงจอก
ยบงทำลายความสนิทสนมกันเสียจนถึงให้ตาย ท่านจงเห็นเหตุนี้ซึ่ง
ฉันคิดไว้ถูกต้องแล้ว .

[๖๙๕] พวกสุนัขจึงจอกพากันกัดกินโค และราชสีห์ เพราะคำส่อเสียดใด
คำส่อเสียดนั้น ย่อมเป็นไปถึงตัดมิตรภาพเพราะเนื้อ ดุจดาบคม ฉะนั้น .

[๖๙๖] ดุรนายสารถิ ท่านจงดูการอนตายของสัตว์ทั้ง ๒ นี้ ผู้ใด เชื่อถ้อยคำของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
คนส่อเสียด ผู้มุ่งทำลายความสนิทสนม ผู้นั้น จะต้องนอนตายอย่างนี้ .

[๖๙๓] ดุรณายสารี นรชนเหล่าใด ไม่เชื่อถือถ้อยคำของคนส่อเสียด ผู้มุ่ง
ทำลายความสนิทสนม นรชนเหล่านั้น ย่อมได้ประสบความสุขเหมือน
คนไปสวรรค์ ฉะนั้น .

จบ สันธิเภทชาดกที่ ๙ .

๑๐ . เทวตาปัญหาชาดก

ว่าด้วยปัญหาของเทวตา

[๖๙๔] ดุรพระราชชา บุกคลประหารผู้อื่นด้วยมือทั้ง ๒ ด้วยเท้าทั้ง ๒ แล้วเอามือ
ประหารปากผู้อื่น บุกคลนั้น กลับเป็นที่รักของผู้ถูกประหาร เพราะเหตุ
นั้น พระองค์ทรงเห็นผู้ที่ถูกประหารนั้นว่า ได้แก่ใคร?

[๖๙๕] ดุรพระราชชา บุกคลตำผู้อื่นตามความพอใจ แต่ไม่ปรารถนาให้ผู้ที่ถูกตำ
นั้นได้รับภัยอันตราย บุกคลนั้น กลับเป็นที่รักของผู้ตำ เพราะเหตุนี้
พระองค์ทรงเห็นผู้ตำนั้นว่า ได้แก่ใคร?

[๗๐๐] ดุรพระราชชา บุกคลกล่าวต่ด้วยถ้อยคำไม่เป็นจริง และท้วงติงด้วยคำ
อันเหลวและเหลว บุกคลนั้น กลับเป็นที่รักแห่งกันและกัน เพราะเหตุนี้
พระองค์ทรงเห็นผู้ตำนั้นว่า ได้แก่ใคร?

[๗๐๑] ดุรพระราชชา บุกคลผู้นำเอาข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะไป (ชื่อว่าผู้นำ
เอาไปมีอยู่โดยแท้) บุกคลเหล่านั้น กลับเป็นที่รักของผู้เป็นเจ้าของ
เพราะเหตุนี้ พระองค์ทรงเห็นผู้ตำนั้นว่า ได้แก่ใคร?

จบ เทวตาปัญหาชาดกที่ ๑๐ .

จบ จุลลภูณาวรรคที่ ๕ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุณฑลิกชาดก	๒. วานรชาดก
๓. กุนดินีชาดก	๔. อัมพชาดก
๕. คชกมฺพชาดก	๖. เกสวชาดก
๗. อัยกฺขชาดก	๘. อรัญญชาดก
๙. สันธิเภทชาดก	๑๐. เทวตาปัญหาชาดก

รวมวรรคที่มีในจตุกกนิบาตนี้ คือ

๑. กาลิงควรรค	๒. ปจิมันทวรรค
๓. กุฎีทูลสควรรค	๔. โกกิลวรรค
๕. จุลลภูณาวรรค .	

จบ จตุกกนิบาตชาดก .

ปัญจกนิบาตชาดก

๑. มณีกุณฑลวรรค

๑. มณีกุณฑลชาดก

ผู้ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม

[๗๐๒] พระองค์ละแว่นแคว้น ม้า กุณฑล และแก้วมณี อนึ่ง ยังทรงละ
พระราชบุตร และเหล่าพระสนมเสียได้ เมื่อโภกสมบัตินี้สิ้นของ
พระองค์ ไม่มีเหลือเลย เหตุไฉน พระองค์จึงไม่ทรงเดือดร้อน ใน
คราวที่มหาชนพากันเศร้าโศกอยู่เล่า?

[๗๐๓] โภกสมบัตินี้ย่อมละทิ้งสัตว์ไปเสียก่อนก็มี บางทีสัตว์ย่อมละทิ้งโภก-
สมบัติเหล่านั้นไปก่อนก็มี ดุรพระองค์ผู้ใดในกามารมณ์ โภกสมบัติ
ที่บริโภคนั้นอยู่ เป็นของไม่แน่นอน เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงไม่
เดือดร้อน ในคราวที่มหาชนพากันเศร้าโศกอยู่ .

[๗๐๔] พระจันทร์อุทัยขึ้นเต็มดวง ก็จะกลับหายสิ้นไป พระอาทิตย์กำจัด
ความมืด ทำโลกให้สว่างแล้วอสดงคตไป ดุรพระองค์ผู้เป็นศัตรู
โลกธรรมทั้งหลาย หม่อมฉันชนะได้แล้ว เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงไม่
เดือดร้อน ในคราวที่มหาชนพากันเศร้าโศกอยู่ .

[๗๐๕] คฤหัสถ์ผู้บริโภคมกคุณ เกียจคร้านก็ไม่ได้ บรรพชิตไม่สำรวมก็ไม่ได้
พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทรงทำก็ไม่ได้ บัณฑิตมี
ความโกรธเป็นเจ้าเรือนก็ไม่ได้ .

[๗๐๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าทิศ กษัตริย์ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ ไม่ใคร่
ครวญเสียก่อนแล้วไม่กระทำ อสิริยศ บริวารยศ และเกียรติคุณของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พระราชผู้ทรงไครครวญก่อนแล้วจึงทำ ย่อมเจริญขึ้น .

จบ มณิกถนชาดกที่ ๑ .

๒ . สุธาตชาดก

ว่าด้วยคำคมของคนฉลาด

[๓๐๓] เหตุไรหนอ เจ้าจึงเป็นเหมือนรีบด่วนเกี่ยวเอาหญ้าอันเขียวสดมาแล้ว
บันเพื่อถึงวัวแก่ผู้ปราศจากชีวิตแล้วว่า จงเคี้ยวกินเสีย วัวที่ตายแล้วจะ
พึงลุกขึ้นได้เพราะหญ้า และน้ำเป็นไม่มีแน่ เจ้าบันเพื่อไปเปล่าๆ เหมือน
คนผู้ไร้ความคิด ฉะนั้น .

[๓๐๔] ศีรษะ เท้าหน้า เท้าหลัง หาง และหู ของวัว ก็ตั้งอยู่ตามท่อย่าง
นั้น ผมเข้าใจว่า วัวตัวนี้จะพึงลุกขึ้นได้ ศีรษะหรือมือเท้าของคุณปู่ มิได้
ปรากฏเลย คุณพ่อนั้นเองมาร้องให้อยู่ที่สกุปดิน เป็นคนไร้ความคิดมิใช่
หรือ?

[๓๐๕] เจ้ารดพ่อดูเดือดร้อนยิ่งนักให้หายร้อน ยังความกระวนกระวายของ
พ่อให้ดับได้สิ้น เหมือนบุคคลเอาน้ำรดไฟติดเปรียงให้ดับไป ฉะนั้น
เจ้ามาถอนลูกศรคือ ความโศกที่เสียบแน่นอยู่ในอุทัยของพ่อก่อนได้แล้ว
หนอ เมื่อพ่อกถอนความโศกครอบงำ เจ้าได้บรรเทาความโศกถึงบิดา
เสียได้ .

[๓๐๖] พ่อเป็นผู้ถอนลูกศรคือความโศกออกได้แล้ว ปราศจากความเศร้าโศก
หมดความมัวหมอง ลูกรัก พ่อจะไม่เศร้าโศก จะไม่ร้องไห้ เพราะได้
ฟังถ้อยคำของเจ้า .

[๓๐๗] คนผู้มีปัญญา มีใจนุเคราะห์ ย่อมทำบุคคลให้หลุดพ้นจากความเศร้า
โศกได้ เหมือนกับพ่อสุธาตบุตรของพ่อ ทำบิดาให้ล่วงพ้นจากความเศร้า
โศก ฉะนั้น .

จบ สุธาตชาดกที่ ๒ .

๓ . เวณสาขชาดก

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

[๓๐๘] ดูกรพรหมทัตตกุมาร ความเกษมสำราญ ภิกษาหารหาได้ง่าย และ
ความเป็นผู้สำราญกายนี้ ไม่พึงมีตลอดกาลเป็นนิตย์ เมื่อประโยชน์ของ
ตนสิ้นไป ท่านอย่าเป็นผู้ลุ่มจมเสียเลย เหมือนเรือแตก คนไม่ได้
ที่พึ่งอาศัย ต้องจมอยู่ในท่ามกลางทะเล ฉะนั้น .

[๓๐๙] บุคคลทำกรรมใด ย่อมมองเห็นกรรมนั้นในตน ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้
ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผล
เช่นนั้น .

[๓๑๐] ปาจารย์ในปางก่อนได้กล่าวคำใดไว้ว่า ท่านอย่าได้ทำบาปกรรมที่ทำ
แล้วจะทำให้เดือดร้อนในภายหลังเลย คำนั้น เป็นคำสอนของอาจารย์เรา

[๓๑๑] ปิงคียปโรหิตนั้น ย่อมบันเพื่อแสดงตนไฉนว่า มีกิงแฝไพศาล (สามารถ
ให้ความชนะได้) เราได้ให้ภิกษุวัตรียผู้ประดับด้วยราชาลังการ ลูบไล้
ด้วยแก่นจันทร์แดงทั้งพันพระองค์เสีย ที่ต้นไม้ใด ต้นไม้นั้น บัดนี้
ไม่อาจทำการป้องกันอะไรแก่เราได้ ความทุกข์อันนั้นแหละกลับมาสนอง
เราแล้ว .

[๓๑๒] พระนางอุพพริชฌมเหสีของเรา มีพระฉวีวรรณงามดังทองคำ ลูบไล้
ตัวด้วยแก่นจันทร์แดง ย่อมงามเจริญตา เหมือนกับกิงไม้สังค้อนขึ้น
ตรงไป ไหวสะเทือนอยู่ ฉะนั้น เรามีได้เห็นพระนางอุพพริแล้ว คงจัก
ต้องตายเป็นแน่ การที่เราไม่ได้เห็นพระนางอุพพรินั้น จักเป็นทุกข์ยิ่ง
กว่ามรณทุกข์นี้อีก .

จบ เวณสาขชาดกที่ ๓ .

๔ . อรุณชาดก

เปรียบคนตายเหมือนงูลอกคราบ

[๓๑๓] บุตรของข้าพเจ้า ละทิ้งร่างกายของตนไป ดุจงละทิ้งคราบเก่าไป ฉะนั้น
เมื่อร่างกายแห่งบุตรของข้าพเจ้าไข้อยู่ไรไม่ได้ เมื่อบุตรของข้าพเจ้ากระทำ
กาละไปแล้วอย่างนี้ บุตรของข้าพเจ้าถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกรู้ถึงความร้อน
ของพวงกฏาติ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศกถึงเขา คติของตน
มีอย่างใด เขาก็ย่อมไปสู่คติของตนอย่างนั้น .

[๓๑๔] บุตรของดิฉันนี้ ดิฉันมิได้เชื่อเชิญให้เขามาจากปรโลก เขาก็มาเอง
แม้เมื่อจะไปจากมนุษย์โลกนี้ ดิฉันก็มีได้อนุญาตให้เขาไป เขามา
อย่างใด เขาก็ไปอย่างนั้น การปริเทวนาถึงในการที่บุตรของดิฉันไปจาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
มนุษย์โลกนั้น จะเกิดประโยชน์อะไร บุตรของดิฉันถูกเผาอยู่ ก็ไม่รู้สึกลึกถึงความร้ายให้ของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงเขาคติของตนได้อย่างไร เขาก็ไปสู่คติของตนอย่างนั้น .

[๗๑๙] เมื่อพี่ชายตายแล้ว หากว่า ดิฉันจะฟังร้องไห้ ดิฉันก็จะผ่ายผอม เมื่อดิฉันร้องไห้อยู่ จะมีผลอะไร ความไม่ยินดีจะฟังมีแก่ญาติ มิตร และสหายของดิฉันยิ่งขึ้น พี่ชายของดิฉันถูกเผาอยู่ ก็ไม่รู้สึกลึกถึงความร้ายให้ของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงพี่ชายนั้น คติของตนได้อย่างไร เขาก็ไปสู่คติของตนอย่างนั้น .

[๗๒๐] เด็กร้องไห้ขอพระจันทร์อันโคจรอยู่ในอากาศ จันใด การที่บุคคลมาเศร้าโศกถึงผู้ที่ละไปสู่ปรโลกแล้วนี้ ก็มือปโมย จันนั้น สามิของดิฉันถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกลึกถึงความร้ายให้ของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงสามินั้น คติของตนได้อย่างไร เขาก็ไปสู่คติของตนอย่างนั้น .

[๗๒๑] หม่อนน้ำที่แตกแล้ว เชื่อมให้สนิทอีกไม่ได้ จันใด การที่บุคคลมาเศร้าโศกถึงผู้ที่ละไปสู่ปรโลกแล้วนี้ ก็มือปโมย จันนั้น นายของดิฉันถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้สึกลึกถึงความร้ายให้ของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงนายนั้น คติของตนได้อย่างไร นายของดิฉันก็ไปสู่คติของตนอย่างนั้น .

จบ อรรถชาดกที่ ๕ .

๕. รังกชาดก

ว่าด้วยการร้องไห้ไม่มีประโยชน์

[๗๒๒] ชนเหล่าอื่น เศร้าโศกอยู่ ร้องไห้อยู่ ชนเหล่าอื่น มีชมไปด้วยน้ำตา พระองค์เป็นผู้มีผิวพระพักตร์ผ่องใส ดุจรมตราชา เพราะเหตุไร พระองค์จึงไม่เศร้าโศก?

[๗๒๓] ความเศร้าโศกหาได้นำสิ่งที่ล่วงไปแล้วมาได้ ไม่หาได้นำความสุขในอนาคตมาได้ ดุจรังกราชา เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงไม่เศร้าโศก ความเป็นสหายในความโศก ย่อมไม่มี .

[๗๒๔] บุคคลเศร้าโศกอยู่ ย่อมเป็นผู้ผอมเหลือง และไม่พอใจบริโภคอาหาร เมื่อเขาถูกลูกศรคือความเศร้าโศกเสียบแทงแล้ว เราร้อนอยู่ ศัตรูทั้งหลาย ย่อมดีใจ .

[๗๒๕] ความเจ็บหายอันความเศร้าโศกเป็นมูล จักไม่มาถึงหม่อมฉันผู้อยู่ในบ้านหรือในป่า ในที่ลุ่มหรือในที่ดอน หม่อมฉันเห็นบทถานแล้วอย่างนี้ .

[๗๒๖] ตนผู้เดียวเท่านั้น สามารถจะนำมารสทั้งปวงมาให้ได้ สหายของพระราชพระองค์ใด ไม่สามารถจะนำมาให้ได้ ถึงสมบัติในแผ่นดินทั้งสิ้น ก็จักนำความสุขมาให้แก่พระราชพระองค์นั้นไม่ได้ .

จบ รังกชาดกที่ ๕ .

๖. การันทียชาดก

ว่าด้วยการทำที่เหลื่อวิสัย

[๗๒๗] ท่านผู้เดียวรีบร้อน ยกเอาก้อนหินใหญ่กลิ้งลงไป ในชอกภูเขาในป่า ดุจการันทียะ จะเป็นประโยชน์อะไรแก่ท่านด้วยการทิ้งก้อนหินลงในชอกเขานี้เล่าหนอ?

[๗๒๘] ข้าพเจ้าเกลี้ยหินก้อนเล็กก้อนใหญ่ลง จักกระทำแผ่นดินใหญ่นี้ซึ่งมีมหาสมุทรสี่เป็นขอบเขต ให้ราบเรียบเพียงดั่งฝ่ามือ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ทิ้งหินลงในชอกเขา .

[๗๒๙] ดุจการันทียะ เราสำคัญว่า มนุษย์คนเดียว ย่อมไม่สามารถจะทำแผ่นดินให้ราบเรียบดั่งฝ่ามือได้ ท่านพยายามจะทำชอกเขานี้ให้เต็มขึ้น ท่านก็จักกละชีวิตโลกนี้ไปเสียเปล่าเป็นแน่ .

[๗๓๐] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ หากว่า มนุษย์คนเดียว ไม่สามารถจะทำแผ่นดินใหญ่นี้ให้ราบเรียบได้ จันใด ท่านก็จักนำมนุษย์เหล่านี้ผู้มีทิฐิต่างๆ กันมาไม่ได้ จันนั้นเหมือนกัน .

[๗๓๑] ดุจการันทียะ ท่านได้บอกความจริงโดยย่อแก่เรา ชื่อนั้น เป็นอย่างนี้ แผ่นดินนี้มนุษย์ไม่สามารถจะทำให้ราบเรียบได้ จันใด เราก็คงไม่อาจจะทำให้มนุษย์ทั้งหลายมาอยู่ในอำนาจของเราได้ จันนั้น .

จบ การันทียชาดกที่ ๖ .

๗. ลุณณิกชาดก

คติของคนมีเวร

[๗๓๒] ดินนขอให้อัญญาช่างผู้มีกำลังเสื่อมในกาลที่มีอายุได้หกสิบปีแล้ว ผู้อยู่ในป่า เป็นเจ้าไขลง เปรียบพร้อมด้วยบริวารยศนั้น ดินนขอให้อัญญาช่างทำด้วยปีกทั้งสอง ขอท่านอย่าได้ฆ่าลูกน้อยๆ ของฉันผู้มีกำลังทรพลเสียเลย .

[๗๓๓] ดินนขอให้อัญญาช่างผู้เฒ่าไปเชือกเดียว ผู้อยู่ในป่า เทียวหาอาหาร กินตามเชิงภูเขา ดินนขอให้อัญญาช่างทำด้วยปีกทั้งสอง ขอท่านอย่าได้ฆ่าลูกน้อยๆ ของฉันผู้มีกำลังทรพลเสียเลย .

[๗๓๔] แะนางนกไส้ เราจะฆ่าลูกน้อยของเจ้าเสีย เจ้ามีกำลังน้อยจักทำอะไรเราได้ เราจะขยี้กไส้อย่างเจ้าตั้งแสนตัวให้ละเอียดไปด้วยเท้าช่างซ้าย .

[๗๓๕] กิจที่จะพึงทำด้วยกำลังกาย ย่อมสำเร็จในที่ทั้งปวง เพราะกำลังกายของคนพล ย่อมมีเพื่อฆ่าคนอื่น แะนางนกไส้ ผู้ใด ฆ่าลูกน้อยๆ ของเรา ผู้มีกำลังทรพล เราจักทำสิ่งที่ไม่ใช่ความเจริญให้แก่ผู้นั้น .

[๗๓๖] ท่านจงดูกา นางนก ไส้ กบ และแมลงวันหัวเขียว สัตว์ทั้งสี่เหล่านี้ ได้รวมใจกันฆ่าช่างเสียได้ ท่านจงเห็นคติของคนมีเวรแก่คนมีเวรทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแล ท่านทั้งหลาย อย่าได้กระทำเวรกับใครๆ ถึงจะไม่เป็นที่รักใคร่กันเลย .

จบ ลุกกิกชาดกที่ ๗ .

๘ . จุลลธรรมपालชาดก

ความรักของแม่ที่มีต่อลูก

[๗๓๗] หม่อมฉันผู้เดียวที่ตัดความเจริญ กระทำความผิดต่อพระเจ้ามหาปาตะปะ ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยธรรมपाल-กุมารนี้เสียเถิด โปรดรับสั่งให้ตัดมือของหม่อมฉันเถิด .

[๗๓๘] หม่อมฉันผู้เดียวที่ตัดความเจริญ กระทำความผิดต่อพระเจ้ามหาปาตะปะ ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยธรรมपालกุมารนี้เสียเถิด โปรดรับสั่งให้ตัดเท้าของหม่อมฉันเถิด .

[๗๓๙] หม่อมฉันผู้เดียวที่ตัดความเจริญ กระทำความผิดต่อพระเจ้ามหาปาตะปะ ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยธรรมपालกุมารนี้เสียเถิด โปรดรับสั่งให้ตัดศีรษะของหม่อมฉันเถิด .

[๗๔๐] ใครๆ ผู้เป็นมิตร และอำมาตย์ของพระราชานี้ ที่มีใจดี คงจะไม่มีแน่นอน ผู้ที่จะทูลห้ามพระราชว่า อย่าทรงปลงพระชนม์พระราชบุตรซึ่งเกิดแต่พระอุระเสียเลย ก็ไม่มี .

[๗๔๑] ใครๆ ผู้เป็นมิตรและพระญาติของพระราชานี้ ที่มีใจดี คงจะไม่มีแน่นอน ผู้ที่จะทูลห้ามพระราชว่า อย่าทรงปลงพระชนม์พระราชบุตรที่เกิดจากพระองค์เสียเลย ก็ไม่มี .

[๗๔๒] แชนของธรรมपालกุมารผู้เป็นทนายแห่งแผ่นดิน อันลูบไล้ด้วยแก่นจันทร์แดง มาขาดไปเสีย ข้าแต่สมมติเทพ ชีวิตของหม่อมฉันก็คงจะดับไป

จบ จุลลธรรมपालชาดกที่ ๘ .

๙ . สุวรรณมิกชาดก

ว่าด้วยเนื้อติดบ่วงนายพราน

[๗๔๓] ข้าแต่เนื้อผู้มีกำลังมาก ท่านจงพยายามดึงบ่วงออก ข้าแต่ท่านผู้มีเท่าดวงทองคำ ท่านจงพยายามดึงบ่วงที่ติดแน่นให้ขาดเถิด ฉันผู้เดียวจะไม่พึงยินดีอยู่ในป่า .

[๗๔๔] ฉันพยายามดึงอยู่ แต่ไม่สามารถจะทำบ่วงให้ขาดได้ ฉันเอาเท้าทะลุแผ่นดินด้วยกำลังแรง บ่วงติดแน่นเหลือเกิน จึงครูดเอาเท้าของฉันเข้า .

[๗๔๕] ข้าแต่นายพราน ท่านจงไปไม่ลง จงชักดาบออก จงฆ่าฉันเสียก่อน แล้วจึงฆ่าพญาเนื้อต่อภายหลัง .

[๗๔๖] เราไม่เคยได้ยินได้ฟัง หรือได้เห็นเนื้อที่พูดภาษามนุษย์ได้ แะนางผู้มีหน้าอันเจริญ ตัวท่าน และพญาเนื้อนี้จึงเป็นสุขเถิด .

[๗๔๗] ข้าแต่นายพราน วันนี้ ฉันเห็นพญาเนื้อหลุดพ้นมาได้แล้ว ย่อมชื่นชมยินดี ฉันใด ขอให้ท่านพร้อมด้วยญาติทั้งมวลของท่าน จงชื่นชม ยินดีฉันนั้น .

จบ สุวรรณมิกชาดกที่ ๙ .

๑๐ . สสันธิชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

ว่าด้วยนางผิวหอม

[๗๔๘] กลิ่นดอกไม่มีติระหอมฟุ้งไป น้ำทะเลคนองใหญ่ พระนางสุสนธิ์
อยู่ห่างไกลจากนครนี้ ข้าแต่พระเจ้าติมพรราช กามทั้งหลายเลียบแทงหัว
ใจข้าพระบาทอยู่.

[๗๔๙] ท่านข้ามทะเลไปได้อย่างไร ท่านได้เห็นเกาะเสริมได้อย่างไร ดุกรนาย
อัคระ ความสมากมของนาง และท่าน ได้มีขึ้นอย่างไร?

[๗๕๐] เมื่อพวกพ่อค้าผู้แสวงหาทรัพย์ ออกไปจากท่าซื้อภักจะ พวกมังกร
ทำให้เรือแตกแล้ว เราได้ลอยไปกับแผ่นกระดาน.

[๗๕๑] พระนางสุสนธิ์มีกลิ่นพระกายหอมจอกแก่นจันทน์อยู่เป็นนิตย์ น่าดูน่าชม
ทรงเห็นข้าพระบาทเข้าแล้ว ปล่อยโยนด้วยวาจาอันอ่อนหวาน ได้ทรง
อุ้มข้าพระบาทด้วยแขนทั้งสองเหมือนกับมารดา อุ้มบุตรผู้เกิดจากอก
ฉะนั้น.

[๗๕๒] พระนางผู้มีพระเนตรอ่อนหวาน ทรงบำรุงบำเรอข้าพระบาทด้วยข้าว
น้ำ ผ้า ทินอน และเมื่อด้วยพระองค์ ข้าแต่พระเจ้าติมพรราช ขอพระ
องค์โปรดทรงทราบอย่างนี้เถิด.

จบ สุสนธิ์ชาดกที่ ๑๐.

จบ มณีกมลชาดกที่ ๑.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มณีกมลชาดก	๒. สุชาตชาดก
๓. เวณสาชาดก	๔. อรุณชาดก
๕. อังกฤษชาดก	๖. การ์ณิทยชาดก
๗. ลมุกขิกชาดก	๘. จุลลธรรมปาลชาดก
๙. สุวรรณเมคชาดก	๑๐. สุสนธิ์ชาดก.

๒. วรรณโรหวรรค

๑. วรรณโรหชาดก

ว่าด้วยผู้มีใจคอหนักแน่น

[๗๕๓] ท่านผู้มีเขี้ยวงามกล่าวว่า เสือโคร่งชื่อสุพาหุนี้ มีลักษณะ วรรณะ
ชาติ กำลังกาย และกำลังความเพียร ไม่ประเสริฐไปกว่าเรา.

[๗๕๔] เสือโคร่งชื่อสุพาหุกล่าวว่า ราชสีห์ผู้มีเขี้ยวงาม มีลักษณะ วรรณะ
ชาติ กำลังกาย และกำลังความเพียร ไม่ประเสริฐไปกว่าเรา.

[๗๕๕] แนะเพื่อนสุพาหุ ถ้าท่านจะประทุษร้ายเราผู้อยู่กับท่านอย่างนี้ บัดนี้
เราก็ไม่พึงยินดียุ่ร่วมกับท่านต่อไป.

[๗๕๖] ผู้ใดเชื่อฟังคำของคนอื่นตามที่จริง ผู้นั้นต้องพลันแตกจากมิตร
และต้องประสบเวรเป็นอันมาก.

[๗๕๗] ผู้ใดไม่ประมาททุกขณะ มุ่งความแตกร้าง คอยแต่จับความผิด ผู้นั้น
ไม่เชื่อว่าเป็นมิตร ส่วนผู้ใดอันคนอื่นยู่ให้แตกกันไม่ได้ ไม่มีความรังเกียจ
มิตร นอนอยู่อย่างปลอดภัย เหมือนบุตรนอนแอบอกมารดา ฉะนั้น
ผู้นั้นนับว่าเป็นมิตรแท้.

จบ วรรณโรหชาดกที่ ๑.

๒. สิลวิมังสชาดก

ผู้ประพฤติธรรมย่อมเป็นผู้เสมอกัน

[๗๕๘] ข้าพระองค์มีความสงสัยว่า ศิลประเสริฐ หรือสุตะประเสริฐ ศิลนี้แหละ
ประเสริฐกว่าสุตะ ข้าพระองค์ไม่มีความสงสัยแล้ว.

[๗๕๙] ชาติและวรรณะเป็นของเปล่า ได้สดับมาว่า ศิลเท่านั้นประเสริฐที่สุด
บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยศิล ย่อมไม่ได้ประโยชน์เพราะสุตะ.

[๗๖๐] กษัตริย์และแพศย์ผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ไม่อาศัยธรรม คนทั้งสองนั้นละ
โลกนี้ไปแล้ว ย่อมเข้าถึงทุกคติ.

[๗๖๑] กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล และคนเทหยากระเหิน
ประพฤติธรรมในธรรมวินัยนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้เสมอกันในไตรทิพย์.

[๗๖๒] เวท ชาติ แม้วางพ้อง ก็ไม่สามารถจะให้โอสิริยศหรือความสุขใน
ภพหน้าได้ ส่วนศิลของตนเองที่บริสุทธิ์ดีแล้ว ย่อมนำความสุขใน
ภพหน้ามาให้ได้.

จบ สิลวิมังสชาดกที่ ๒.

๓. หิริชาดก

การกระทำที่สอให้รู้ว่ามีมิตรหรือมิใช่มิตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๗๖๓] ผู้ใดหมดความอาย เกลียดชังความมีเมตตา กล่าวอย่า เราเป็นมิตร สหายของท่าน ไม่ได้เอื้อเพื่อทำการงานที่ดีกว่า บัณฑิตรู้จักผู้หนึ่งได้ดี ว่า ผู้หนึ่งมีมิตรสหายของเรา .

[๗๖๔] เพราะว่า บุคคลชอบทำอะไร ก็พึงกล่าวอย่างนั้น ไม่ชอบทำอะไร ก็ไม่พึงกล่าวอย่างนั้น บัณฑิตทั้งหลายรู้จักบุคคลนั้นว่า ผู้ไม่ทำให้สม กับพูด เป็นแต่กล่าวอย่า เราเป็นมิตรสหายของท่าน .

[๗๖๕] ผู้ใดไม่ประมาทอยู่ทุกขณะ มุ่งความแตกร้าง คอยแต่จับความผิด ผู้ นั้นไม่เชื่อว่าเป็นมิตร ส่วนผู้ใดอันคนอื่นยู่ให้แตกกันไม่ได้ ไม่มีความ รังเกียจในมิตร นอนอยู่อย่างปลอดภัย เหมือนบุตรนอนเอนบอก มารดา ฉะนั้น ผู้หนึ่งนับว่าเป็นมิตรแท้ .

[๗๖๖] กลบตรผู้มองเห็นผลอันสงส์ เมื่อนำฐานะของบุรุษ ย่อมให้เกิดฐานะ คือ การทำความปราโมทย์ และความสุข อันจะนำความสรรเสริญมาให้ .

[๗๖๗] บุคคลได้ดีมีรสอันเกิดจากวิเวก รสแห่งความสงบ และรสคือธรรมปฏิบัติ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความกระวนกระวาย เป็นผู้หมดบาป .

จบ หิริชาดกที่ ๓ .

๔ . ชีขโชนกชาดก

ว่าด้วยเห็นหิ้งห้อยว่าเป็นไฟ

[๗๖๘] ใครหนอ เมื่อไฟมีอยู่ ยิ่งเที่ยวแสวงหาไฟอีก เห็นหิ้งห้อยในเวลา กลางคืน ก็มาสำคัญว่าเป็นไฟ .

[๗๖๙] บุคคลนั้น เอาจรวดโคมัยและหย่าขยี้ให้ละเอียดโปรยลงบนหิ้งห้อย เพื่อจะให้เกิดไฟ ก็ไม่สามารถจะให้เกิดไฟได้ ด้วยความสำคัญปริต ฉะนั้นได้ .

[๗๗๐] คนพาล ย่อมไม่ได้สิ่งที่ต้องประสงค์โดยมิใช่ขอบาย นมโคไม่มีที่เขาคโค คนริตนมโคจากเขาคโค ย่อมไม่ได้นม ก็ฉนั้น .

[๗๗๑] ขนทั้งหลาย ย่อมบรรลุถึงประโยชน์ด้วยอุบายต่างๆ คือ ด้วยการข่มศัตรู และด้วยการยกย่องมิตร .

[๗๗๒] พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลาย ย่อมครอบครองแผ่นดินอยู่ได้ ก็ด้วยการได้อำมาตย์ผู้เป็นประมุขของเสนี และด้วยการแนะนำของอำมาตย์ผู้ที่ทรงโปรดปราน .

จบ ชีขโชนกชาดกที่ ๔ .

๕ . อหิตถกชาดก

ว่าด้วยลึงกับหมองู

[๗๗๓] ดุรสหยาผู้มีหน้างาม เราเป็นนักเลงสะกา แพ้เขาเพราะลูกบาด ท่านจงทิ้งมะม่วงสุกลงมาบ้าง เราจะได้บริโภคเพราะความเพียรของท่าน .

[๗๗๔] ดุรสหยา ท่านกล่าวสรรเสริญเราผู้ลอกแลก ด้วยคำไม่เป็นจริง ขึ้นชื่อว่าลึงที่มีหน้างาม ท่านเคยได้ยินหรือเคยได้เห็นที่ไหนมาบ้าง?

[๗๗๕] ดุรสหยา ท่านทำกรรมใดไว้กะเรา กรรมนั้นย่อมปรากฏอยู่ในหัวใจของเราจนวันนี้ ท่านเข้าไปยังตลาดขายข้าวเปลือก เมาสุราแล้ว ตีเรากำลังหิวโหยถึงสามครั้ง .

[๗๗๖] เราจะลึงถึงการนอนเป็นทุกข์ อยู่ที่ตลาดนั้นได้ อนึ่ง ถึงท่านจะยกราชสมบัติให้เราครอบครอง ท่านขอมะม่วงเราแม้ผลเดียว เราก็ไม่ให้ เพราะเราถูกท่านคุกคามให้กลัวเสียแล้ว .

[๗๗๗] อนึ่ง บัณฑิตรู้จักผู้ใดที่เกิดในตระกูล เอบอ้อมอยู่ในห้อง ไม่มีความตระหนี่ ก็ควรจะผูกความเป็นสหาย และมิตรภาพกับผู้นั้นไว้ให้สนิท .

จบ อหิตถกชาดกที่ ๕ .

๖ . คุมพียชาดก

เปรียบวัตถุกามเหมือนยาพิษ

[๗๗๘] ยักษ์ชื่อคุมพียะเที่ยวหาเหยื่อของตนอยู่ ได้วางยาพิษอันมีสี กลิ่นและรสเหมือนน้ำผึ้งไว้ในป่า .

[๗๗๙] สัตว์เหล่าใด มาสำคัญว่าน้ำผึ้ง กินยาพิษนั้นเข้าไป ยาพิษนั้นเป็นของร้ายแรงกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้น ต้องพากันเข้าถึงความตาย เพราะยาพิษนั้น .

[๗๘๐] ส่วนสัตว์เหล่าใดพิจารณาเห็นว่า เป็นยาพิษแล้ว ละเว้นเสีย สัตว์เหล่านั้น เมื่อสัตว์ที่บริโภคยาพิษเข้าไป กระสับกระส่ายอยู่ ถูกฤทธิ์ยาพิษแผดเผาอยู่ ก็เป็นผู้มีความสุข ดับความทุกข์เสียได้ .

[๗๘๑] วัตถุกามทั้งหลายฝังอยู่ในมนุษย บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นยาพิษ เหมือน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
กับยาพิษ อันยักษ์วางไว้ที่หนทางจะนั้น กามคุณนี้ถือว่าเป็นเหยื่อ
ของสัตว์โลก และถือว่าเป็นเครื่องผูกมัดสัตว์โลกไว้ มฤตยูมีถ้าคือ
ร่างกายเป็นท่อยุอาศัย .

[๗๘๒] บัณฑิตเหล่านี้ใด ผู้มีความร่าร้อน ย่อมละเว้นกามคุณเหล่านี้ อันเป็น
เครื่องบารุง ประกิเลส เสียได้ในกาลทุกเมื่อ บัณฑิตเหล่านั้นนับว่า
ได้ก้าวล่วงกิเลสเครื่องข้องในโลกแล้ว เหมือนกับผู้ละเว้นยาพิษที่ยักษ์
วางไว้ในหนทางใหญ่ จะนั้น .

จบ คมพยชาดกที่ ๖ .

๗. สาลิยชาดก

ให้ทกซ์แก่ท่านทกซ์นั้นถึงตัว

[๗๘๓] ผู้ใดลงให้เรัจบังเห่าวว่า นี้ลูกนกสาลิกา ผู้นั้นตามพร้าสอนสิ่งที่ลามก
ถูกงูกัดตายแล้ว .

[๗๘๔] คนใดปรารถนาจะฆ่าบุคคลผู้ไม่ฆ่าเอง และผู้ไม่ใช่คนอื่นให้ฆ่าตน คน
นั้นถูกฆ่าแล้วนอนตายอยู่ เหมือนกับบุรุษผู้ถูกงูกัดตายแล้ว จะนั้น .

[๗๘๕] คนใดปรารถนาจะฆ่าบุคคลผู้ไม่เบียดเบียนตน และ ไม่ฆ่าตน คนนั้น
ถูกฆ่าแล้วนอนตายอยู่ เหมือนกับบุรุษถูกงูกัดตายแล้ว จะนั้น .

[๗๘๖] บุรุษผู้กำฝืนไว้ในมือ พึงขัดฟันไปในที่ทวนลม ละอองฝุนนั้น ย่อม
หวนกลับมากระทบบุรุษนั้นเอง เหมือนบุรุษถูกงูกัดตายแล้ว จะนั้น .

[๗๘๗] ผู้ใดประทุษร้ายคนผู้ไม่ประทุษร้ายตน เป็นคนบริสุทธิ์ ไม่มีความผิด
เลย บาปย่อมกลับมาถึงคนพาลผู้หนึ่งเอง เหมือนกับละอองละเอียดย
ที่บุคคลขัดไปทวนลม จะนั้น .

จบ สาลิยชาดกที่ ๗ .

๘. ตจสราชาดก

คนฉลาดย่อมไม่แสดงอาการให้ศัตรูเห็น

[๗๘๘] พวกเจ้าตกอยู่ในเงื้อมมือของศัตรู ถูกเขาจองจำด้วยท่อนไม้ไผ่แล้ว
ยังเป็นผู้มีสีหน้าผ่องใส เพราะเหตุไรพวกเจ้าจึงไม่เศร้าโศกเล่า?

[๗๘๙] บุคคลไม่พึงได้ความเจริญแม้แต่เล็กน้อย ด้วยความเศร้าโศก และ
ความร่ำรำพัน พวกศัตรูรู้ว่า บุคคลนั้นเศร้าโศก ได้รับความทุกข์ ย่อม
ดีใจ .

[๗๙๐] ส่วนบัณฑิตผู้ฉลาดในการวินิจฉัยความ ย่อมไม่สะทกสะท้านเพราะอัน-
ตรายที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าเมื่อไร พวกศัตรูได้เห็นหน้าของบัณฑิตนั้น อัน
ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นเหมือนแต่ก่อน ย่อมเกิดความทุกข์ .

[๗๙๑] บุคคลจะพึงได้ประโยชน์ในที่ใด ด้วยประการใดๆ เช่น การร่ายมนต์
การปริกษาทานผู้รู้ การกล่าววาจาอ่อนหวาน การให้สินบน หรือการสืบ
วงศ์ตระกูล พึงหาเพียรในที่นั้น ด้วยประการนั้นๆ เกิด .

[๗๙๒] ก็นักการใด บัณฑิตพึงรู้ว่า ประโยชน์นี้เราหรือคนอื่นไม่พึงได้รับ ใน
กาลนั้น ก็ไม่ควรเศร้าโศก ควรอดกลั้นไว้ด้วยคิดเสียว่า กรรมเป็น
ของมันคง บัดนี้ เราจะกระทำอย่างไรดี .

จบ ตจสราชาดกที่ ๘ .

๙. มิตตวินทุกชาดก

ว่าด้วยจักรกรตพัฒบนหัว

[๗๙๓] ข้าพเจ้าได้กระทำอะไรไว้ให้แก่เวทดาทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำบาป
กรรมอะไรไว้ จักรกรตจึงได้มากกระทบศีรษะของข้าพเจ้าพุดอยู่บนกระ
หม่อม?

[๗๙๔] ท่านล่วงเลยปราสาทแก้วผลึก ปราสาทแก้วมณี ปราสาทเงิน และ
ปราสาททอง แล้วมาในที่นี้เพราะเหตุอะไร?

[๗๙๕] เชิญท่านดูข้าพเจ้าผู้ถึงความฉิบหาย เพราะความสำคัญเช่นนี้ว่า โภค
สมบัติในที่นี้ เห็นจะมีมากกว่าโภคสมบัติในปราสาททั้งสี่นั้น .

[๗๙๖] ท่านละทิ้งนางเวมานิกเปรต ๔ มาได้นางเวมานิกเปรต ๘ ละทิ้งนางเวมา-
นิกเปรต ๘ มาได้นางเวมานิกเปรต ๑๖ ละทิ้งนางเวมานิกเปรต ๑๖ มา
ได้นางเวมานิกเปรต ๓๒ ปราสาทไม่รู้จักพอ จึงมายินดีจักรกรต
จักรกรตจึงพุดอยู่บนกระหม่อมของท่าน ผู้ถูกความปรารถนาครอบงำไว้ .

[๗๙๗] อันธรรมา ตัณหาเป็นสิ่งที่กว้างขวางอยู่ ณ เบื้องบน ให้เต็มได้ยาก
มักเป็นไปตามอำนาจของความปรารถนา เพราะฉะนั้น ชนเหล่านี้มา
กำหนดยินดีตัณหานั้น ชนเหล่านั้นจึงต้องเป็นผู้ทุนจักรกรตไว้ .

จบ มิตตวินทุกชาดกที่ ๙ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

๑๐. ปลาสชาดก

ว่าด้วยเหตุที่จะต้องหนีจากไป

[๓๙๘] พระยาหงส์ได้กล่าวกะปลาสเทวดาว่า ดุรสหยา ตันไทรเกิดติดอยู่ที่
คำคอบของท่านแล้ว มันเจริญขึ้นแล้ว จะตัดชีวิตของท่านเสีย .

[๓๙๙] ข้าพเจ้าจะเป็นที่พึ่งทำตันไทรให้เจริญขึ้น ตันไทรนี้จักเป็นที่พึ่งของ
ข้าพเจ้า เหมือนมารดาบิดา เป็นที่พึ่งของบุตรแล้ว บุตรกลับเป็นที่พึ่ง
ของมารดาบิดา ฉะนั้น .

[๔๐๐] เหตุใดท่านจึงให้ตันไทรที่น่าหวาดเสียวดุจข้าศึก เจริญขึ้นอยู่ที่คำคอบ เหตุ
นั้นข้าพเจ้าบอกท่านแล้วจะไป ความเจริญแห่งตันไทรนั้น ข้าพเจ้าไม่
ชอบใจเลย .

[๔๐๑] บัดนี้ ตันไทรนี้ทำให้เราน่าหวาดเสียวภัยอันใหญ่หลวง ได้มาถึงเรา
เพราะไม่รู้ถึงถึงคำ อันใหญ่หลวงของพระยาหงส์ ซึ่งควรเปรียบ
ด้วยขุนเขาสีเนรราช .

[๔๐๒] ผู้ใด เมื่อกำลังเจริญอยู่ กระทำที่พึ่งอาศัยให้พินาศไปเสีย ความเจริญ
ของผู้นั้น ท่านผู้ฉลาด ไม่สรรเสริญ นักปราชญ์รังเกียจความพินาศของผู้
นั้น จึงเพียรพยายามที่จะตัดรากเหง้าเสีย .

จบ ปลาสชาดกที่ ๑๐ .

จบ วรรณโรหรรคที่ ๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรณนี้ คือ

๑. วรรณโรหชาดก	๒. สิลวิมังสชาดก
๓. หิริชาดก	๔. ชัชโชปนกชาดก
๕. อหิตถกชาดก	๖. กุมพียชาดก
๗. สาลิยชาดก	๘. ตจสราชาดก
๙. มิตตวันทุกชาดก	๑๐. ปลาสชาดก

๓. อัชฌวารค

๑. ที่มิตโกสสชาดก

ว่าด้วยเวรย่อมไม่ระงับด้วยเวร

[๔๐๓] ข้าแต่พระราชา เมื่อพระองค์ตกอยู่ในอำนาจของข้าพระองค์อย่างนี้แล้ว
เหตุอันใดอันหนึ่งที่จะทำให้พระองค์พ้นจากทุกข์ได้ มีอยู่หรือ?

[๔๐๔] พ่อเอ๋ย เมื่อฉันตกอยู่ในอำนาจของท่านถึงอย่างนี้แล้ว เหตุอันใดอัน
หนึ่งที่จะทำให้ฉันพ้นจากทุกข์ได้ ไม่มีเลย .

[๔๐๕] ข้าแต่พระราชา เว้นสุจริต และวาจาสุภาษิตเสีย เหตุอย่างอื่นจะป้องกัน
ได้ในเวลาใกล้มรณกาล ไม่มีเลย ทรัพย์นอกนั้นก็เหมือนกันแหละ .

[๔๐๖] ขนเหล่าใด เข้าไปผูกเวรว่า คนนี้ได้ตำรา คนนี้ได้ฆ่าเรา คนนี้ได้ชนะ
เรา คนนี้ได้ลักของเรา เรา เหวของขนเหล่านั้น ย่อมไม่สงบ ส่วนขน
เหล่าใด ไม่เข้าไปผูกเวรว่า คนนี้ได้ตำรา คนนี้ได้ฆ่าเรา คนนี้ได้ชนะ
เรา คนนี้ได้ลักของเรา เรา เหวของขนเหล่านั้น ย่อมสงบ .

[๔๐๗] ในกาลไหนๆ เหวในโลกนี้ ย่อมไม่ระงับด้วยเวรเลย แต่ย่อมระงับ
ได้ด้วยใจที่ไม่มีเวร ธรรมนี้เป็นของเก่า .

จบ ที่มิตโกสสชาดกที่ ๑ .

๒. มิคโปตกชาดก

คำพูดที่ทำให้หายเศร้าโศก

[๔๐๘] การที่ท่านเศร้าโศกถึงลูกเนื้อผู้ละไปแล้ว เป็นการไม่สมควรแก่ท่านผู้
หลีกออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต สงบระงับ .

[๔๐๙] ดุรท้าวสักกะ ความรักของมนุษย์ หรือเนื้อ ย่อมเกิดขึ้นในใจ เพราะ
อยู่ร่วมกันมา มนุษย์ หรือเนื้อนั้น อาตมภาพไม่สามารถที่จะไม่เศร้าโศก
ถึงได้ .

[๔๑๐] ขนเหล่าใด มาร้องไห้รำพัน บ่นเพ้อถึงผู้ตายไปแล้ว และผู้จะตายอยู่
ณ บัดนี้ การร้องไห้ของขนเหล่านั้น สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวว่า เปลา
จากประโยชน์ ดุรฤทธิ เพราะฉะนั้น ท่านอย่าร้องไห้เลย .

[๔๑๑] ดุรพราหมณ์ ผู้ที่ตายไปแล้ว ละไปแล้ว หากจะพึงกลับเป็นขึ้นได้
เพราะการร้องไห้ เราก็คงประชุมกันทั้งหมดร้องไห้ ถึงพวงญาติของ
กันและกัน .

[๔๑๒] มหาบพิตร มารดาตมภาพผู้เดือดร้อนยิ่งนักให้หายร้อน ดับความกระ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
วนกระวายได้ทั้งสิ้น เหมือนบุคคลเอาน้ำรดไฟติดที่เปริยงให้ดับ ฉะนั้น
มหาบพิตรมาก่อนลูกศรคือความโศกที่เสียบแน่นอยู่ในหทัยของอาตมภาพ
ออกได้แล้วหนอ เมื่ออาตมภาพถูกความโศกครอบงำ มหาบพิตรก็ได้
บรรเทาความโศกถึงบุตรเสียได้ ดุกรท้าววสวะ อาตมภาพเป็นผู้ถอนลูก
ศรออกได้แล้ว ปราศจากความเศร้าโศก ไม่มีความมัวหมอง
อาตมภาพจะไม่เศร้าโศกร้องไห้ เพราะได้ฟังถ้อยคำของมหาบพิตร .

จบ มิคโปตกชาดกที่ ๒ .

๓. มุสิกชาดก

ควรเรียนทุกอย่างแต่ไม่ควรใช้ทุกอย่าง

[๘๑๓] คนบ่นพร่ำร้องว่า นางทาสีชื่อมุสิก้าไปไหนๆ เราคนเดียวเท่านั้นรู้ว่า
นางทาสีชื่อมุสิก้า ตายอยู่ในบ่อน้ำ .

[๘๑๔] เหตุใด ท่านจึงคิดอย่างนี้ ลามองหาโอกาสจะประหารทางนี้ๆ กลับไป
แล้ว เพราะฉะนั้น เราจึงรู้ว่า ท่านฆ่านางทาสีชื่อว่ามุสิก้าตาย ทิ้งไว้ใน
บ่อ วันนี้ ปราภวนาจะกินข้าวเหนียวอีกหรือ .

[๘๑๕] แม่เจ้าผู้โง่เขลา เจ้ายังเป็นเด็กอ่อน ตั้งอยู่ในปฐมวัย มีมมด่าสนิท
มายืนถือท่อนไม้ยาวนี้อยู่ เราจะไมยอมยกชีวิตให้แก่เจ้า .

[๘๑๖] เราเป็นผู้อันบุตรปราภวนาจะฆ่าเสีย ไม่ได้พ้นจากความตายวันนี้ เพราะ
ภพในอากาศ หรือเพราะบุตรที่รักเปรียบด้วยอวัยวะเลย เราพ้นจาก
ความตายเพราะคาถาที่อาจารย์ผูกให้ .

[๘๑๗] บุคคลควรเรียนวิชาที่ควรเรียนทุกอย่าง ไม่ว่าจะเลว ดี หรือปานกลาง
ก็ตาม บุคคลควรรู้ประโยชน์ของวิชาที่เรียนทุกอย่าง แต่ไม่ควรประ
กอบทั้งหมด ศิลป ที่ศึกษาแล้วนำประโยชน์ให้ ในเวลาใด แม่เจ้า
เช่นนั้นย่อมมีแท้ .

จบ มุสิกชาดกที่ ๓ .

๔. จุลลธนคคชาดก

ว่าด้วยจุลลธนคคหัตถิต

[๘๑๘] ข้าแต่พราหมณ์ ท่านถือเอาห่อเครื่องประดับทั้งหมดข้ามฝั่งไปแล้ว ขอ
จงรีบกลับมาเอาเงินข้ามไปบัดนี้ .

[๘๑๙] แะนางผู้เจริญ ท่านนับถือเราผู้อันท่านไม่เคยเชยชิด เสียกว่าสามผู้
ที่เคยเชยชิดมานาน นับถือเราผู้ไม่ใช่ผู้เสียยิ่งกว่าผู้ นางผู้เจริญจะ
พินับถือผู้อื่นยิ่งกว่าเราอีก เราจักไปให้ไกลยิ่งกว่าที่นี้อีก .

[๘๒๐] ใครที่มาทำการหว่านเราอยู่ในพุ่มตะไคร่น้ำ ในที่นี้ก็ไม่มีการพ้อนรำ
ขับร้อง หรือการติดสติดเป่า แะนางงามผู้มีตะโพกอันผึ่งผาย ทำไมเจ้า
จึงมาหว่านเราอยู่ในเวลาที่ควรร้องไห้?

[๘๒๑] แะสนับจิ้งจอกพาลผู้โง่เขลา ขาดขี้มุกะ เจ้าเป็นสัตว์มีปัญญาน้อย
เสื่อมจากปลาและชิ้นเนื้อ ขบเซาอยู่ เหมือนคนกำพร้า .

[๘๒๒] โทษของผู้อื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก เจ้านั้นแหละ
เสื่อมจากผิว และชายชู้แล้ว ขบเซาแม้ว่าเราเสียอีก .

[๘๒๓] แะพระยาเนื้อชาติขี้มุกะ ท่านกล่าวอย่างใด ข้อนี้ก็เป็นอย่างนั้น จัน
ไปจากที่นี่แล้ว จักเป็นหญิงอยู่ในอำนาจของผิว .

[๘๒๔] ผู้ใด นำภาชนะเดินไป ถึงผู้นั้นจะพินำภาชนะสำริดไป บาปที่เจ้าทำไว้
แล้วนั้นแหละ เจ้าจะทำอย่างนั้นอีก .

จบ จุลลธนคคชาดกที่ ๔ .

๕. กโปตกชาดก

ว่าด้วยโกทะของมนุญย์

[๘๒๕] บัดนี้ เราเป็นสุข ไม่มีโรค นกพิราบผู้เหมือนหนามในหทัยบินไปแล้ว
บัดนี้ เราจักกระทำความยินดีแห่งหทัย เพราะเหตุว่า ชิ้นเนื้อและแกง
จะทำให้เราเกิดกำลัง .

[๘๒๖] นกกระยางอะไรนี้ มีหงอน ชีขโมย เป็นปูนกลอดเต็น้อย แะนกก
กระยาง ท่านจงออกมาข้างนอกเสีย กาผู้เป็นสหายของเราดูร้าย .

[๘๒๗] ท่านได้เห็นรามิชนปิก อันพ่อครัวถอนแล้วทาด้วยน้ำข้าวเช่นนี้ ไม่
ควรจะมาหว่านเราเยาะเลย .

[๘๒๘] ท่านอาบดีแล้ว ลูบไล้ดีแล้ว เือบอิมไปด้วยข้าวและน้ำ และมีแก้ว
ไพฑูรย์อยู่ที่คอ ได้ไปกชังคลประเทศมาหรือ?

[๘๒๙] เราจะเป็นมิตร หรือมิใช่มิตรของท่านก็ตาม ท่านอย่าได้กล่าวว่า ท่าน
ได้ไปยังกชังคลประเทศมาหรือ เพราะว่า ในกชังคลประเทศนั้น ชน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทั้งหลายถอนขนของเราออกแล้ว ผูกขึ้นกระเบื้องไว้ที่คอ .

[๔๓๐] แนะนำ ทานจะประสบสภาพเห็นปานนี้อีก เพราะปกติของท่าน
เป็นเช่นนั้น อันโกละของพวกมนุษย์ไม่ใช่เป็นของที่ทนจะกินได้ง่ายเลย .

จบ กโปตกชาดกที่ ๕ .

จบ อัทธมวารคที่ ๓ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทิฆิถโกสลดชาดก	๒. มิคโปตกชาดก
๓. มุลิกชาดก	๔. จุลลธนคคหชาดก
๕. กโปตกชาดก .	

รวมวรรคที่มีในปัญจกนิบาตนี้ คือ

๑. มณิกถลววรรค	๒. วรรณารโหวรรค
๓. อัทธมวรรค .	

จบ ปัญจกนิบาตชาดก

ฉกกนิบาตชาดก

๑. อาวารีวรรค

๑. อาวารีชาดก

การกระทำที่ไม่เจริญด้วยโกละ

[๔๓๑] ดูกรมหาบพิตรผู้เป็นจอมภุมมิตล จอมพลรถ ขอมหาบพิตรอย่าทรงพระ
พิโรธ ขอมหาบพิตรอย่าทรงพระพิโรธ พระราชาไม่ทรงพระพิโรธต่อ
บุคคลที่โกรธ อันชาวแวนแคว้นบูชาแล้วในบ้านหรือในป่า ในที่ลุ่ม
หรือในที่ดอนก็ตาม อาตมภาพยอมตามสอนอรรถทุกอย่าง อย่าทรง
พระพิโรธเลย .

[๔๓๒] ณ แม่น้ำแห่งหนึ่ง มีนายเรือจ้างชื่อว่าอาวารีบิดา ชำสรงคนเสีย
ก่อน แล้วจึงเรียกจ้างเมื่อภายหลัง เพราะเหตุนั้น นายเรือจ้างนั้น
จึงเกิดทะเลาะกัน และไม่เจริญด้วยโกลสมบัติทั้งหลาย .

[๔๓๓] ดูกรพ่อนายเรือจ้าง ท่านจงขอเรียกจ้างคนที่ยังไม่ชำถึงฝั่งเสียให้
เสร็จทีเดียว เพราะว่า คนที่ชำถึงฝั่งแล้วมีใจเป็นอย่างหนึ่ง คนที่
ปรารถนาจะข้ามไปฝั่งโน้น ก็มีใจเป็นอย่างหนึ่ง .

[๔๓๔] ดูกรนายเรือจ้าง จะเป็นที่บ้านหรือที่ป่า ที่ลุ่มหรือที่ดอนก็ตาม จัน
พราสอนทออย่าง ท่านอย่าโกรธเลย .

[๔๓๕] พระราชาพระราชทานบ้านส่วย เพราะวาจาเครื่องพราสอนใด นาย
เรือจ้างได้ตบปากดาบส เพราะวาจาเครื่องพราสอนนั้นนั่นแหละ .

[๔๓๖] นายเรือจ้างทบสำหรับ ถีบกรรยา ลูกไหลตกลงยังแผ่นดิน เขาไม่อาจ
ทำประโยชน์ให้เจริญขึ้นได้ เหมือนกับเนื้อไม่อาจทำประโยชน์ให้เจริญ
ได้ถ้ายทอค่า ฉะนั้น .

จบ อาวารีชาดกที่ ๑ .

๒. เสตเกตชาดก

ว่าด้วยคนที่ได้ชื่อว่าเป็นทิต

[๔๓๗] พ่อเอ๋ย อย่าโกรธเลย เพราะความโกรธไม่ดี ทิตที่เจ้าไม่ได้ยินได้ฟังมี
เป็นอันมาก พ่อเสตเกตเอ๋ย มารดาบิดาชื่อว่า เป็นทิต พระอริยเจ้า
ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญอาจารย์ว่า เป็นทิต .

[๔๓๘] ถกผู้สภทั้งหลายผู้ให้ข้าว น้ำ และผ้า ผู้ให้มารับ ท่านก็กล่าวว่า เป็นทิต
เสตเกตเอ๋ย บุคคลผู้มีความทุกข์ถึงทิตใดแล้วกลับเป็นผู้มีความสุข ทิต
นั้นชื่อว่า เป็นทิตสูงสุด .

[๔๓๙] ขฎิลเหล่าใด นุ่งห่มเสื้อเหลืองทั้งเล็บ มีพินเขระ ระ ปร่ามอมแมม
สาธยายมนต์อยู่ ขฎิลเหล่านั้น ตั้งอยู่ในความเพียรที่มนุษย์ควรทำ เจน
จัดโลกนี้ จะพ้นจากอบายได้ละหรือ?

[๔๔๐] ข้าแต่พระราชา บุคคลแม้จะมีเวทมนต์ตั้งพัน เป็นพหูสูต กระทำแต่
กรรมอันลามกทั้งหลาย ไม่พึงประพฤติธรรม ผู้เป็น อาศัยความเป็น
พหูสูตนั้น ไม่ประพฤติจริยธรรม จะพึงพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้ .

[๔๔๑] บุคคลแม้มีเวทมนต์ตั้งพัน อาศัยความเป็นพหูสูตนั้น แต่ไม่ประพฤติ
จริยธรรม พึงพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ร่ายอ้อมสำคัญว่า
เวททั้งหลาย ย่อมไม่มีผล การประพฤติสัรรวมด้วยดีนั้นแล เป็นความ

จริงแท้ .

[๔๔๒] เวททั้งหลายจะไม่มีผลเลยนั้นหามิได้ การประพุดดีส้ารวมด้วยดีนั้นแล เป็นความจริงแท้ บุคคลเรียนเวททั้งหลายแล้ว ย่อมได้รับเกียรติ บุคคล ฝึกฝนตนด้วยจรรยาธรรม ย่อมถึงสันติ .

จบ เสตเกตฺตชาดกที่ ๒ .

๓ . ทริมฺมชาดก

ว่าด้วยโทษของกาม

[๔๔๓] ดุกรมหาบพิตร กามทั้งหลายเหมือนสวะ กามทั้งหลายเหมือนหล่ม อนึ่ง กามนี้ นักปราชญ์กล่าวว่า เป็นภัยใหญ่หลวง มั่นคง ไม่หวั่นไหว อาตมภาพขอถวายพระพรว่า กามเป็นธูลี และเป็นควัน ขอพระองค์ จงทรงละกาม เสด็จออกทรงผนวชเสียเถิด .

[๔๔๔] ดุกรพราหมณ์ ข้าพเจ้ายังกำหนดยินดีลุ่มหลงในกามทั้งหลายอยู่ ยังมีความต้องการความเป็นอยู่อย่างนี้ จึงไม่สามารถจะละกามอันน่ากลัวนั้น ได้ แต่ข้าพเจ้าจะกระทำบุญเป็นอันมาก .

[๔๔๕] ผู้ใด อันบุคคลผู้หวังความเจริญรุ่งเรือง อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์ กล่าว ตักเตือนอยู่ ก็ไม่ทำตามคำสอน ยังสำคัญว่า สิ่งนี้เท่านั้นประเสริฐ ผู้ นั้น เป็นคนเขลา จะต้องเกิดอยู่รำไป .

[๔๔๖] ผู้นั้นเมื่อเข้าถึงท้องมารดา ชื่อว่า เข้าถึงนรกอันร้ายกาจ เป็นของไม่งาม ของท่านผู้ดงาม เต็มไปด้วยมูตรและกรีส สัตว์เหล่าใด ยังกำหนด ยัง ไม่ปราศจากความรักใคร่ในกามทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้น ก็ละกายของตน ไปไม่ได้ .

[๔๔๗] สัตว์เหล่านั้น ย่อมแปดเปื้อนด้วยมูตร คูล เลือด และเศษขลอลอดอก มา ในเวลานั้น ย่อมจะถูกต้อนส่วนใดส่วนหนึ่งด้วยกาย ส่วนนั้น ล้วนไม่น่ายินดี มีแต่ทุกข์อย่างเดียวนั้น .

[๔๔๘] อาตมภาพกล่าวมาประมาณเท่านั้น ไม่ใ้ชาวได้ยินดีฟังมาจากสมณะหรือ หรือพราหมณ์อื่น กล่าวเพราะได้เห็นมาเอง อาตมภาพระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก พระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อทริมฺม ยังพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้มี พระปรีชาเฉลียวฉลาดให้ทรงเชื่อถือ ด้วยคาถาเป็นสุภาษิตมีเนื้อความ อันวิจิตร .

จบ ทริมฺมชาดกที่ ๓ .

๔ . เนรฺชาดก

อานภาพของเนรบรรพต

[๔๔๙] กาป่า กาบ่าน และพวกเราที่ประเสริฐกว่านกทั้งหลาย มาจับที่ภูเขาสูง นั้นแล้ว ย่อมเหมือนกันทั้งหมดทีเดียว .

[๔๕๐] ราชสีห์ เสือโคร่ง นก และเนื้อทั้งหลายซึ่งอยู่ที่ภูเขานี้ ย่อมมีสีกาย เหมือนกันทั้งหมด ภูเขาสูงนี้ชื่อว่าอะไร?

[๔๕๑] มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมรู้จักภูเขาอันอุดมนี้ว่า เนรบรรพต สัตว์ทุกชนิดอยู่ที่ เนรบรรพตนี้ ย่อมมีสีกายเหมือนทอง .

[๔๕๒] การไม่นับถือกิตติ การดูหมิ่นกิตติ การเสมอกันกับคนเลวกิตติ จะพึงมี แก่บัณฑิตทั้งหลายในทีใด บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่พอใจอยู่ในที่นั้น .

[๔๕๓] คนเกียจคร้านกับคนขยัน คนกล้าหาญกับคนขลาด มีผู้บูชาเสมอกันในที ใด สัตบุรุษ ย่อมไม่อยู่ในที่นั้น ซึ่งเป็นภูเขาที่ไม่สามารถจะแบ่งคนให้ แปรลกกันได้ .

[๔๕๔] เนรบรรพตนี้ ย่อมไม่จำแนกคนชั้นเลว คนชั้นกลาง และคนชั้นสูง ทำให้เหมือนกันไปเสียหมด มิฉะนั้น เราจะละเนรบรรพตนี้ไปเสีย .

จบ เนรชาดกที่ ๔ .

๕ . อาสังกชาดก

ว่าด้วยความหวัง

[๔๕๕] เถาว์ลัยชื่อว่าอาสวดี เกิดในสวนจิตรลดา เถาว์ลัยอาสวดีนั้น นับได้ ๑,๐๐๐ ปี จึงเกิดผลสักครั้งหนึ่ง .

[๔๕๖] เมื่อผลมีอยู่ห่างไกลถึงเพียงนั้น พวกเทวดาก็ยังหมั่นเข้าไปดูเถาว์ลัยนั้น เสมอ ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์ทรงหวังไว้เถิด ความหวังย่อม มีผลเป็นความสุข .

[๔๕๗] นกยังหวังสำเร็จได้เมื่อผลมีอยู่ห่างไกลถึงเพียงนั้น ความหวังของนกนี้ ยังสำเร็จได้ ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์ทรงหวังไว้เถิด ความหวังมี ผลเป็นความสุข .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิาย ชาดก ภาค ๑

[๘๕๘] เจ้ายังให้เราเอบอิมด้วยถ้อยคำ แต่ไม่ยังเราให้เอบอิมไปด้วยการกระทำ เปรียบเหมือนดอกหงอนไก่ มีแต่สี ไม่มีกลิ่น ฉะนั้น .

[๘๕๙] บุคคลใด ไม่ให้ ไม่แบ่งปันโภคสมบัติลงได้ ย่อมพูดวาจาที่อ่อนหวาน แต่ไร้ผลในมิตรทั้งหลาย ความสนิทยศกับบุคคลนั้น ย่อมไม่ยืดยาว .

[๘๖๐] บุคคลทำสิ่งใด พึงพูดถึงสิ่งนั้น ไม่พึงทำสิ่งใด ไม่พึงกล่าวถึงสิ่งนั้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมติเตียนคนดีแต่พูดแต่ไม่ทำ

[๘๖๑] เมื่อเราจะอยู่ในที่นี้อีกต่อไป พลนิกายของเราก็ร่อยหรอลงไป ทั้งเสบียงอาหารก็จะมีไม่มี เราจึงเกียจถึงชีวิตของตนเองจะไม่ยั่งยืน ฉะนั้น เราขอลาไปเดี๋ยวนี้ .

[๘๖๒] ข้าแต่พระมหाराชผู้ประเสริฐ พระดำรัสที่พระองค์ตรัสนี้แล เป็นชื่อชื่อของหม่อมฉัน ขอพระองค์เสด็จ ไปตรัสบอกชื่อของหม่อมฉันกับบิดาเถิด .

จบ อาสังกชาดกที่ ๕ .

๖. มิคาลोปชาดก

ว่าด้วยโทษของคนหัวดี

[๘๖๓] ลูกมิกาลโปะเอ๋ย ฉันไม่ชอบใจการที่เจ้าบินไปไกลเช่นนั้นเลย เจ้าบินไกลเกินไป ไปช่องเสพภูมิสถานอื่นไม่สมควร .

[๘๖๔] ลูกเอ๋ย แผ่นดินพึงปรากฏแก่เจ้าเหมือนคันทนา ๔ มุม เจ้าจึงกลับจากที่นั้นเสีย อย่าบินเลยจากที่นั้น ไปเป็นอันขาด .

[๘๖๕] แม่แรงตัวอื่นๆ ที่มีปีกบินไปในอากาศมีอยู่มาก แรงเหล่านั้นมาสำคัญเสมอด้วยแผ่นดินและภูเขา ถูกกำลังลมพัดคร่าไป พากันพินาศหมดแล้ว .

[๘๖๖] แรงชื่อมิกาลโปะ ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของแรงชื่อปรีณณะผู้บิดา ซึ่งเป็นผู้เจริญด้วยคุณสมบัติ บินผ่านลมกาลวาศขึ้นไปตกอยู่ในอำนาจของลมแวมภวาท .

[๘๖๗] บุตรและภรรยาของแรงมิกาลโปะนั้น และแรงอื่นที่อาศัยเร้นนั้นอยู่ พากันถึงความพินาศสิ้น เพราะแรงมิกาลโปะ ไม่กระทำตามโอวาทของบิดา .

[๘๖๘] ผู้ใด ในโลกนี้ ไม่เชื่อฟังคำของผู้เจริญ ผู้นั้น ย่อมถึงความพินาศ เพราะไม่ทำตามคำสอนของท่านผู้รู้ ดุจแรงละเมียดคำสั่งสอน บินเลยเขตแดนถึงความพินาศหมด ฉะนั้น .

จบ มิคาลอปชาดกที่ ๖ .

๗. สิริกาฬกัณณชาดก

ว่าด้วยสิริกัณณกาฬกรรม

[๘๖๙] ท่านเป็นใครหนอ มีผิวพรรณดำ ไม่น่ารักน่าดูเลย ท่านเป็นใคร หรือเป็นธิดาของใคร จะรู้จักท่านได้อย่างไร?

[๘๗๐] ฉันเป็นธิดาของท้าวมหาหรณนามว่าวิรูปักษ์ เป็นหญิงดร้าย เป็นหญิงกาฬ ไม่มีบุญ ทวยเทพรู้จักเราว่า เป็นหญิงกาฬกรรม ฉันขอพักอาศัยอยู่ในสำนักของท่านสิริกาฬตรีหนึ่ง ขอท่านจงให้อาณาเถิด .

[๘๗๑] ท่านตั้งใจมั่นอยู่ในบรุษผู้มีศีล มีสมาจารเช่นไร แะนางกาฬิ เราถามท่าน ท่านจงบอกเรา เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร?

[๘๗๒] บรุษใด ลบหลู่คุณท่าน ตีเสมอท่าน แข่งดี ริษยา ตระหนี่ โอ้อวด และได้ทรัพย์มาแล้ว ย่อมพินาศหมดไป บรุษนั้น เป็นที่รักใคร่ของเรา .

[๘๗๓] บรุษใด เป็นคนมักโกรธ ผูกโกรธไว้ ส่อเสียด ยุยงให้แตกกัน มีวาจากระด้าง หยาบคาย บรุษนั้น เป็นที่รักใคร่ของฉันยิ่งกว่าบรุษคนก่อนนั้นอีก .

[๘๗๔] บรุษไม่รู้จักประโยชน์ของตนว่า กรรมนี้ควรทำวันนี้ กรรมนี้ควรทำพรุ่งนี้ เป็นคนสำคัญตนว่า ดีกว่าเขา เมื่อถูกตักเตือนก็โกรธเคือง .

[๘๗๕] บรุษผู้อันความคะนองในกามคุณครอบงำเป็นนิตย์ ย่อมเสื่อมจากมิตรทุกคน บรุษนั้น เป็นที่รักใคร่ของฉัน ถ้าฉันได้บรุษเช่นนั้นแล้ว จะไม่เกี่ยวข้องกับบรุษอื่นเลย .

[๘๗๖] แะนางกาฬิ เจ้าจงหลีกไปเสียจากที่นี่ อกปิเลสมีความลบหลู่เป็นต้น ที่กระทำความรักใคร่ของเจ้านั้น ไม่มีในเรา เจ้าจงไปยังชนบท นิคม และราชธานีอื่นเสียเถิด .

[๘๗๗] แม้ฉันก็รู้จักสิ่งที่ทำให้แก่ฉัน มีความลบหลู่คุณท่านเป็นต้นนี้ว่า ไม่มีอยู่ในท่าน คนไร้ปัญญาอยู่ในโลก ย่อมรวบรวบเอาทรัพย์ไว้มากมาย ฉัน และพี่ของฉัน ผู้เป็นเทพบุตร ทั้งสองคนจะช่วยกัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
กัจจกัถพยที่คนไม่มีปัญญารวบรวมไว้เสียก็ได้ .

[๔๗๘] ท่านเป็นใครหนอ มีรัศมีเป็นทิพย์ ยืนอยู่ที่แผ่นดินอย่างเรียบร้อย ท่าน
เป็นใคร หรือเป็นธิดาของใคร เราจะรู้จักท่านอย่างไร .

[๔๗๙] ดิฉันเป็นธิดาของท้าวมหาราชนามวารถรุ ผู้มีสิริ ข้าพเจ้ามีสิริด้วย มี
บุญด้วย ทายเทพรู้จักข้าพเจ้าว่า มีปัญญาดุจแผ่นดิน ดิฉันขอพัก
อาศัยอยู่ในสำนักของท่านสักราตรีหนึ่ง ขอท่านจงให้ออกาสเถิด .

[๔๘๐] ท่านตั้งใจมั่นอยู่ในบุรุษผู้มีศีล มีสมาจารเช่นไร แะนางลักขี ข้าพเจ้า
ถามท่าน ท่านจงบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะรู้จักท่านได้อย่างไร?

[๔๘๑] บุรุษใด เมื่อหนาว ร้อน ลม แดด เหลือบ บุง และสัตว์เลื้อยคลาน
มีอยู่ ก็รอบบ้ำความหิวความกระหายทั้งหมด ประกอบการงานทั้งหลาย
มิได้ขาด ทั้งกลางคืนกลางวัน ไม่ทำประโยชน์ที่มาถึงตามกาลให้เสื่อม
เสียไป บุรุษนั้น เป็นที่พอใจของดิฉัน ดิฉันตั้งใจมั่นอยู่ในบุรุษนั้น .

[๔๘๒] อนึ่ง บุรุษใด เป็นคนไม่โกรธ มีมิตรดี ชอบบริจาคทาน มีศีล ไม่
โอ้อวด เป็นคนตรง สงเคราะห์มิตร มีวาจาอ่อนหวานไพเราะ แม่ได้
รับแต่งตั้งเป็นใหญ่โต ก็ยังประพฤติกตมตนอยู่ ดิฉันพอใจในบุรุษนั้น
เป็นอย่างมาก ดุจคลื่นทะเลปรากฏแก่คนที่มองดูสิน้ำทะเลเหมือนมีมาก
ฉะนั้น .

[๔๘๓] อนึ่ง บุรุษใด ประพฤติสังกัธธรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ในมิตร
หรือผู้ที่มีมิตร ในคนที่ประเสริฐกว่า คนที่เสมอกัน หรือคนที่เลว
กว่า คนที่ประพฤติประโยชน์ หรือคนที่ประพฤติดิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
ไม่กล่าววาจาหยาบคายในกาลไหนๆ ดิฉันจะชอบคบบุรุษนั้น ทั้งเมื่อ
เขาตายแล้วและเป็นอยู่ .

[๔๘๔] บุรุษใด เป็นคนไม่มีปัญญา ปราศจากสิริที่คนพอใจ ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง
บรรดาคุณตามที่กล่าวมาแล้วนี้ แล้วล้มเสีย ดิฉันขอเว้นบุรุษนั้น
ผู้ประพฤติลุ่มๆ ดอนๆ เป็นเหตุเดือดร้อน เหมือนบุคคลวันหล่มกุด
ห่างไกล ฉะนั้น .

[๔๘๕] บุคคลย่อมทำความดี และความชั่วด้วยตนเอง คนอื่นจะทำความดี หรือ
ความชั่วให้แก่คนอื่นไม่ได้เลย .

จบ สิริกัปปกัณณชาดกที่ ๗ .

๘. กุกกัฏชาดก

ผลของการไม่เชื่อฟัง

[๔๘๖] ข้าแต่ท่านผู้มีขนปีกอันวิจิตรตระการตา มีหงอนงามสง่า อาจจะไปใน
อากาศได้โดยจับพลัน เชิญท่านลงมากจากกิ่งไม้เสียเถิด ฉันจะยอม
เป็นภรรยาของท่านโดยไม่รับมูลค่าอันใดเลย .

[๔๘๗] ดูรนางแมวรูปงามน่ารักนรมย์ใจ เจ้ามีสี่เท้า เรามีสองเท้า เจ้าเป็นแมว
เราเป็นไก่ ไม่สมควรกันเลย เชิญเจ้าไปแสวงหาสามีอื่นเถิด .

[๔๘๘] ฉะนั้นจะเป็นนางภรรยาของท่าน มีวาจาอ่อนหวาน พุดน่ารัก ของท่าน
จงรับฉันผู้มีความงาม ประพฤติธรรมอันประเสริฐ ไว้ด้วยการได้อันดี
งามเถิด .

[๔๘๙] แะนางขโมย เลอะเทอะไปด้วยเลือดเหมือนซากศพ ชอบกัดกินไข
เจ้าไม่ได้ปราศณาเราเป็นสามีโดยการได้อย่างติดอก .

[๔๙๐] หญิงทั้งหลายประกอบด้วยวาจาจอม่ง ๔ เห็นชายดีเข้าแล้ว ย่อมชักนำ
ไปด้วยวาจาอ่อนหวาน เหมือนนางแมวชักชวนพระยาไก่ ฉะนั้น .

[๔๙๑] ก็ผู้ใด ไม่รู้ประโยชน์อันเกิดขึ้นโดยจับพลัน ผู้นั้น ย่อมตกไปสู่อำนาจ
ศัตรู และจะต้องเดือดร้อนในภายหลัง .

[๔๙๒] ส่วนผู้ใด รู้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยจับพลัน ผู้นั้น ย่อมพ้นจากความ
เบียดเบียนของศัตรู เหมือนพระยาไก่หลุดพ้นจากนางแมว ฉะนั้น .

จบ กุกกัฏชาดกที่ ๘ .

๙. ธัมมัทธชาดก

พุดอย่างหนึ่งทำอย่างหนึ่ง

[๔๙๓] ดูรณฺฑิตทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงประพฤติธรรม ท่านทั้งหลายจง
ประพฤติธรรมอยู่เสมอๆ เกิด ความเจริญจะมีแก่ท่านทั้งหลาย ผู้
ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า .

[๔๙๔] กาตวันี่เจริญดีจริงหนอ ประพฤติธรรมอย่างสูง ยืนอยู่ด้วยเท้าข้างเดียว
ย่อมพราส่อนแต่ธรรมเท่านั้นแก่พวกเรา .

[๔๙๕] ท่านทั้งหลาย ไม่รู้จักปกติของมัน จึงพากันสรรเสริญเพราะความไม่รู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เท่าทัน มันกินไขและลูกนกแล้วก็ร้องว่า ฮัมโม ฮัมโม .

[๘๙๖] กาตัวนี้พูดด้วยวาจาเป็นอย่างหนึ่ง กระทำด้วยกายเป็นอย่างหนึ่ง ประพฤติ
ธรรมเพียงวาจา แต่ไม่กระทำด้วยกาย เพราะฉะนั้น มันไม่ได้ตั้งอยู่ใน
ธรรมเลย .

[๘๙๗] กานี้เป็นสัตว์มีถ้อยคำอ่อนหวาน มีใจรู้ได้ยาก เปรียบเหมือนงูเห่าปกปิด
ร่างกายด้วยปล้อง หรือเปรียบเหมือนคนผู้เอาธรรมบังหน้า คนใจไม่รู้
จริงพากันยกย่องว่า เป็นคนดีในหมู่บ้านและในนิคม ฉะนั้น .

[๘๙๘] ท่านทั้งหลายจงช่วยกันประหารกาลมกตัวนี้ ด้วยจะงอยปาก ด้วยปีก
และด้วยเท้าให้มันพินาศไป กาตัวนี้ไม่ควรจะอยู่ร่วมกับพวกเรา .

จบ อัมมัทธชชาดกที่ ๙ .

๑๐. นันทมิตราชาดก

ว่าด้วยพระยาเนื่อนันทียะ

[๘๙๙] ข้าแต่พราหมณ์ ถ้าท่านจะไปยังเมืองสาเกตุ โปรตชยสงฆาบุตรของ
ข้าพเจ้าชื่อนันทียะ ผู้อยู่ในพระราชอุทยานชื่ออัญญชนวันว่า มารดา
บิดาของท่านแก่แล้ว ประราธนาจะได้เห็นท่าน .

[๙๐๐] ดูกพราหมณ์ เหยือ คือ น้ำและหญ้าของพระราช ขาพเจ้าบริโกล
แล้ว เมื่อข้าพเจ้ายังไม่ทำกิจของพระราชให้เป็นผลสำเร็จ ก็ไม่สามารถ
บริโกลราชทรัพย์ให้เป็นการบริโกลชั่วได้ .

[๙๐๑] ข้าพเจ้าจะยืมหนี้ช้างให้พระราชผู้ทรงพระแสงธนู เมื่อใด เมื่อนั้น
ข้าพเจ้าก็จะพ้นจากมรณภัย มีความสุข ได้พบเห็นมารดา .

[๙๐๒] เมื่อก่อน เราเป็นพระยาเนื่อชื่อนันทียะ มีรูปงาม อาศัยพระราช-
อุทยานของพระเจ้าโกศล .

[๙๐๓] พระเจ้าโกศลเสด็จมาที่พระราชอุทยานชื่ออัญญชนวันนั้น ทรงไถ่ธนูสอด
ลูกศร หมายถึงทรงยิงเรา .

[๙๐๔] เรายืนหนีช้างให้พระเจ้าโกศลผู้ทรงพระแสงธนู เมื่อใด เมื่อนั้น เรา
พ้นจากมรณภัย มีความสุข กลับมามารดา .

จบ นันทมิตราชาดกที่ ๑๐ .

จบ อาวารียวรรคที่ ๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาวารียชาดก	๒. เสตเกตฺตชาดก
๓. ทรีมุขชาดก	๔. เนรุชาดก
๕. อาสังกชาดก	๖. มิคาลโปชาดก
๗. ลีริกภาพักณิชาดก	๘. กุกกุฏชาดก
๙. อัมมัทธชชาดก	๑๐. นันทมิตราชาดก .

๒. ขุปรุตตวรรค

๑. ขุปรุตตชาดก

ว่าด้วยทำตนให้ไร้ประโยชน์

[๙๐๕] เป็นความจริงทีเดียว ที่บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า แพะเป็นสัตว์โง่เขลา
ดุเถิด แพะโง่เขลา มิได้รู้จักกรรมที่ควรทำในที่ลับและที่แจ้ง .

[๙๐๖] เนาะมาผู้เป็นสหาย ท่านจงรู้เถิดว่า ท่านเป็นสัตว์โง่เขลา เพราะท่าน
นั้นแหละถูกเขาผูกด้วยเชือก มีปากคดถูกปิดหน้า .

[๙๐๗] เนาะสหาย ความโง่ของเจ้ายังมีอยู่อีก เจ้าเขาแก้ออกแล้วไม่หนีไปเสีย
นั้นและชื่อว่า เจ้ายังมีโง่อยู่อีก เนาะสหาย พระเจ้าเสนกะที่เจ้าพา
ไปนั้นยังโง่ไปกว่าเจ้าเสียอีก .

[๙๐๘] ดูกพระยาแพะผู้สหาย ได้ยินว่า ท่านรู้ว่า เราเป็นสัตว์โง่เขลา แต่
พระเจ้าเสนกะ โง่เขลาว่า เพราะเหตุไรเล่า ขอเจ้าจงบอกเหตุที่เราถาม
นั้นเถิด?

[๙๐๙] พระเจ้าเสนกะได้มนต์พิเศษชื่อว่า สัพพทฆานมนต์ แล้วประทาน
มนต์นั้นแก่พระอัครมเหสี ทรงยอมสละพระองค์ ด้วยเหตุนั้น พระ-
อัครมเหสีนั้น จักไม่เป็นพระเทวีของพระเจ้าเสนกะ เพราะฉะนั้น
พระเจ้าเสนกะจึงทรงโง่เขลาว่าท่าน .

[๙๑๐] ข้าแต่จอมประชาชน บุคคลผู้เช่นกับพระองค์ ทำตนให้ไร้ประโยชน์
ด้วยคิดว่า สิ่งนี้เป็นที่รักของเรา ชื่อว่า ไม่ชองแสพลึงที่เป็นที่รัก
ทั้งหลาย ตนเท่านั้น ประเสริฐกว่าสิ่งที่ประเสริฐอย่างอื่น ภรรยาผู้เป็นที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
รักอันบุรุษผู้มีตนอันเจริญแล้วอาจจะได้ในภายหลัง .

จบ ขุปรุตชาดกที่ ๑ .

๒ . สุจิชาดก

ว่าด้วยเข็ม

[๙๑๑] ใครต้องการจะซื้อเข็มอันไม่ขรุขระ ไม่หยาบ ขบแกกล้ำ มีรูอันเรียบร้อย
ละเอียด มีปลายคมบ้าง?

[๙๑๒] ใครต้องการจะซื้อเข็มอันเกลี้ยงเงา เจาะรูเรียบร้อย สนได้คล่อง
แข็งแรง อาจแทงทั้งให้ทะลุได้บ้าง?

[๙๑๓] เวลานี้ เข็มและเบ็ดทั้งหลาย ย่อมแพร่หลายออกไปจากบ้านช่างทองนี้
ทั้งนั้น ใครเล่าจะปรารภนามาขายเข็มในบ้านช่างทอง?

[๙๑๔] ศาตราทั้งหลายก็แพร่หลายออกมาจากบ้านช่างทองนี้ แม้การงานเป็น
อันมาก ย่อมดำเนินไปด้วยเครื่องอุปกรณ์ที่ได้มาจากบ้านช่างทองนี้ทั้งนั้น
ใครเล่าจะปรารภนามาขายเข็มในบ้านช่างทอง?

[๙๑๕] คนฉลาดควรจะขายเข็มในบ้านช่างทอง อาจารย์ทั้งหลาย ย่อมรู้กรรมที่
บุคคลทำดี และทำชั่วได้ดี .

[๙๑๖] ดูกรนางผู้เจริญ ถ้าบิดาของท่าน จะพึงรู้เข็มที่ข้าพเจ้าทำนี้ จะต้องยกท่าน
ให้ข้าพเจ้า พร้อมด้วยทรัพย์สินอย่างอื่นที่มีอยู่ในเรือน .

จบ สุจิชาดกที่ ๒ .

๓ . ตณทิลชาดก

ธรรมเหมือนน้ำ บาปธรรมเหมือนเหวโจล

[๙๑๗] รินนี้ มารดาให้ข้าวที่เหลวใหม่ๆ รางข้าวก็เต็ม มารดาก็นอนอยู่ใกล้ๆ
รางข้าวนั้น ไข่เต่าเท่านั้น ยังมีคนเป็นอันมากย็นถือน้ำจืดอยู่ จัน ไม่พอใจ
จะบริโภคข้าวนั้นเลย .

[๙๑๘] เจ้าสะดุ้งกลัวภัย หมุนไปมา ปรารภนาที่ซ่อนเร้น เป็นผู้ไรที่พึง จะไป
ไหนเล่า ดูกรน้องตณทิละ เจ้าจึงมีความชวนชวายน้อยบริโภคอาหาร
เสียเถิด เราทั้งสองมารดาเลี้ยงไว้ ก็เพื่อจะต้องการเนื้อ .

[๙๑๙] เจ้าคงยังหลงยังหวังน้ำที่ไม่มีเปือกตม แล้วชำระเหวโจลและมลทินทั้งปวง
เสีย จงถือเอาเครื่องลูบไล้ใหม่ๆ ที่มีกลิ่นหอม ไม่รู้จักหายในกาล
ไหนๆ เถิด .

[๙๒๐] อะไรหนอ ที่ท่านกล่าวว่า หวังน้ำที่ไม่มีเปือกตม อะไรเล่า ท่านกล่าวว่า
เหวโจลและมลทิน และอะไรเล่า ท่านกล่าวว่า เครื่องลูบไล้ใหม่ๆ
ที่มีกลิ่นหอม ไม่รู้จักหายในกาลไหนๆ?

[๙๒๑] ธรรมบัณฑิตกล่าวว่า เป็นหวังน้ำที่ไม่มีเปือกตม บาปธรรมบัณฑิตกล่าวว่า
เหวโจลและมลทิน และศีลบัณฑิตกล่าวว่า เป็นเครื่องลูบไล้ใหม่ที่มี
กลิ่นหอม ไม่รู้จักหายในกาลไหนๆ .

[๙๒๒] มนุษย์ทั้งหลาย ผู้โง่เขลา ฆ่าตัวเอง ย่อมพอใจทำบาป ส่วนสัตว์ผู้รักษาตัวเอง
ย่อมไม่พอใจทำบาป สัตว์ทั้งหลาย รินเรงในเดือนมีพระจันทร์เต็มดวง
ย่อมสละชีวิตได้ .

จบ ตณทิลชาดกที่ ๓ .

๔ . สุวรรณกัฏฐกชาดก

ว่าด้วยปฏิจจาลาภ

[๙๒๓] ปุ้มักมเหมือนเขาแห่งมฤค ตายาว มีกระดูกเป็นหนัง อาศัยอยู่ในน้ำ
ไม่มีขน เราถูกมันหนีบรื้อให้อยู่เหมือนคนกำพร้า ดูกรสหายผู้เจริญ
เพราะเหตุไรหนอ ท่านจึงละทิ้งเราไปเสีย?

[๙๒๔] จูเห่า เมื่อจะปลอบกาให้เบาใจ จึงแผ่แม่เบี้ยใหญ่เลื้อยไปใกล้ๆ
จะช่วยเหลือสหายของตนไว้ บ้างก็เอาก้ามอีกข้างหนีบคอไว้ .

[๙๒๕] ก็ปุเป็นสัตว์ต้องการอาหารแต่ไม่กินกา ไม่กินงู ดูกรท่านผู้มีตายาว
เราขอถามท่าน เพราะเหตุไร ท่านจึงหนีบเราทั้งสองไว้?

[๙๒๖] บุรุษใดปรารภนาประโยชน์แก่เรา จับเราไปปล่อยในน้ำ บุรุษนั้น
เมื่อเขาตาย ความทุกข์จักมีแก่เราไม่น้อย เรากับบุรุษนั้นเป็นคนๆ
เดียวกัน

[๙๒๗] อนึ่ง คนทั้งปวงได้เห็นเราผู้มีกายอันเติบโตขึ้น ก็ปรารภนาจะเบียดเบียน
เราผู้มีเนื้อดีและอ่อนนุ่ม แม้กาทั้งหลายเห็นเราแล้วก็พึงเบียดเบียนเรา .

[๙๒๘] ถ้าท่านหนีบเราทั้งสองไว้ เพราะเหตุบุรุษนั้น ก็ขอให้บุรุษจงลุกขึ้นเถิด
เราจะดูพิษออกเสียให้หมด ขอท่านจงรีบปล่อยเรา และกาโดยเร็วเถิด
ก่อนที่พิษจะแล่นเข้าไปสู่บุรุษรุนแรง ทำให้ตายเสีย .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๙๒๙] เราจะปล่อยไป แต่กาเรายังไม่ปล่อยก่อน เพราะว่า เราจะเอากาไว้เป็นประกันก่อน เราเห็นบุรุษมีความสุข ปราศจากโรคแล้ว จึงจะปล่อยกาไป เหมือนกับงู .

[๙๓๐] พระเวททัตตในครั้งนั้น ได้เกิดเป็นกา ส่วนช้างเกิดเป็นงูเห่า พระอนนทผู้เจริญเกิดเป็นปู เราผู้เป็นศาสดาในครั้งนั้น เกิดเป็นพราหมณ์ .

จบ สุวรรณกัถกชาดกที่ ๔ .

๕. มัยหสกุณชาดก

ว่าด้วยการใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์

[๙๓๑] นักชื่อว่ามัยหกะ เทียวไปตามไหล่เขาและซอกเขา บินไปสู่ต้นเลียบอันมีผลสุก แล้วร้องว่า ของเราๆ .

[๙๓๒] เมื่อนักมัยหกะนั้น รำพันเพื่อยู้อย่างนั้น ผู่นกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบแล้วพากันบิน ไปต้นอื่น ส่วนนักมัยหกะนั้น ก็ร้องเพื่อยู่นั่นเอง .

[๙๓๓] บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน รวบรวมทรัพย์ไว้มากมายแล้วตนเองก็ไม่ได้ใช้สอย ทั้ง ไม่แบ่งปันให้ญาติทั้งหลายตามส่วน .

[๙๓๔] บุคคลนั้น ไม่ใช่เป็นศาเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ดอกไม้ และเครื่องลูบไล้อะไรๆ สักครั้งเดียวเลย ไม่สงเคราะห์ญาติทั้งหลาย .

[๙๓๕] เมื่อบุคคลนั้นเฝ้ารำพันอยู่อย่างนี้ว่า ของเราๆ พระราชา โจร หรือทนายที่ไม่ชอบพอกันย่อมมาถือเอาทรัพย์ไป บุคคลนั้น ก็รำพันเพื่อยู่นั่นเอง .

[๙๓๖] นักปราชญ์อาศัยทรัพย์สมบัติแล้ว ย่อมสงเคราะห์ญาติ ย่อมได้เกียรติคุณ เพราะทรัพย์นั้น ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงอยู่ในสวรรค์ .

จบ มัยหสกุณชาดกที่ ๕ .

๖. ปัพพชิตวิเรฐกชาดก

ว่าด้วยการปราบไหวผู้ควรกราบไหว้

[๙๓๗] ท่านมีรูปงาม ประนมมือนอบน้อมสมณะผู้มีรูปงามไม่น่าดู สมณะนั้นประเสริฐกว่าท่าน หรือว่าเสมอกับท่าน ท่านจงบอกชื่อสมณะนั้นและชื่อของตนแก่เรา .

[๙๓๘] ข้าแต่พระราชา เทวดาทั้งหลาย ย่อมไม่ถือเอานามและโคตรของพระขีณาสพผู้พร้อมเพรียงกัน ผู้ปฏิบัติตรงๆ ก็แต่ว่า หม่อมฉันจะบอกชื่อของหม่อมฉันแก่พระองค์ หม่อมฉันเป็นท้าวสักกะจอมเทพชาวไตรทศทั้งหลาย .

[๙๓๙] ข้าแต่เทวราช หม่อมฉันขอถามเนื้อความนี้กะพระองค์ ผู้ใด เห็นภิกษุผู้ประกอบด้วยจรณะแล้ว ประนมมือนอบน้อม ผู้นั้น จิตจากมนุษย์โลกนี้ไปแล้ว จะมีความสุขอะไร?

[๙๔๐] ผู้ใด เห็นภิกษุผู้ประกอบด้วยจรณะแล้ว ประนมมือนอบน้อม ผู้นั้น ย่อมได้ความสรรเสริญในปัจจุบัน และเมื่อตายไปแล้ว ย่อมไปสวรรค์ .

[๙๔๑] ปัญญารู้ผลแห่งกุศล และอกุศลเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันในวันนี้ หม่อมฉันได้เห็นท้าววาสะผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่มัสดุว ข้าแต่ท้าวสักกะ หม่อมฉันได้เห็นภิกษุและพระองค์แล้ว จักกระทำบุญไม่น้อย .

[๙๔๒] บุคคลเหล่านี้ใด มีปัญญา เป็นพหูสูต สามารถคิดเหตุการณ์ได้มาก บุคคลเหล่านั้น ควรคบหาโดยแท้เทียว ข้าแต่พระราชา พระองค์ได้ทรงเห็นภิกษุและหม่อมฉันแล้ว จงทรงกระทำบุญให้มากเถิด .

[๙๔๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเทพ หม่อมฉันจักเป็นผู้ไม่โกรธ มีจิตเลื่อมใสเป็นนิตย์ จักเป็นผู้ควรแก่การขอของแซกผู้มาทุกประเภท จักกำจัดมานะเสีย แล้วกราบไหว้ท่านผู้ควรกราบไหว้ เพราะได้ฟังคำที่พระองค์ตรัสดีแล้ว .

จบ ปัพพชิตวิเรฐกชาดกที่ ๖ .

๗. อปสังขปผกชาดก

ว่าด้วยคนดีไม่ควรทำชั่วแม้นิดหน่อย

[๙๔๔] การที่ท่านเข้าไปสุดดมกลิ่นดอกบัวที่เขาขมิได้ให้ นี่เป็นส่วนแห่งการขโมยอย่างหนึ่ง ดูกรท่านผู้บริสุทธิ ท่านชื่อว่า เป็นผู้ขโมยกลิ่น .

[๙๔๕] เราไม่ได้นำเอาไป ไม่ได้บริโภค เรายืนดมดอกบัวอยู่ในที่ไกล เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุไฉน ท่านจึงกล่าวว่า เราเป็นผู้ขโมยกลิ่นดอกบัวเล่า?

[๙๔๖] บุรุษใด มาขุดเหง้าบัวทั้งหลาย เด็ดเอาดอกบัวไป เพราะเหตุไร ท่านจึง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไม่ว่ากล่าวบรุษนั้น ผู้ทำกรรมหยาบช้อย่างนี้เล่า?

[๙๔๗] บรุษผู้หยาบช้า โหดร้าย แปรเป็นไปด้วยบาป เหมือนผ้านุ่งของ
เมณนม ฉะนั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ว่ากล่าวบรุษนั้น แต่ข้าพเจ้า
ปรารถนาจะว่ากล่าวท่าน ผู้ทำกรรมไม่สมควร .

[๙๔๘] บาปเพียงเท่าปลายขนทราย ย่อมปรากฏแก่บรุษผู้ไม่มีโทษเหมือนท่าน
แสวงหาความสะอาดอยู่เป็นนิตย์ เหมือนทามหาเมฆ ฉะนั้น .

[๙๔๙] ดุกรเทวดา ท่านรู้จักเรา และอนุเคราะห์เราโดยแท้ ท่านเห็นโทษเช่นนี้
ของเรา เมื่อใด ขอท่านจงตักเตือนเราแม้อีก เมื่อนั้น .

[๙๕๐] ข้าพเจ้าไม่ได้อาศัยท่านเลี้ยงชีพ และ ไม่เป็นลูกจ้างของท่าน ดุกริกษุ
ท่านนั้นแล ฟังรู้การกระทำอันเป็นเหตุให้ไปสู่สุคติ

จบ อุปสังฆปุณณชาดกที่ ๗ .

๘. วิมาสาทชาดก

ว่าด้วยการกินของที่เป็นเดน

[๙๕๑] ขนเหล่าใด บริโภคอาหารที่เป็นเดน ขนเหล่านั้น ย่อมเป็นนอย
สบายดีหนอ เป็นผู้ได้รับความสรรเสริญในปัจจุบัน และมีสุคติใน
โลกหน้า .

[๙๕๒] เมื่อนกแขกเต้าพูดอยู่ ท่านทั้งหลายผู้เป็นบัณฑิต ไม่ได้ฟังท่านทั้งหลาย
ผู้ร่วมอุทรกันมา จงฟังคำของนกนั้น นกแขกเต้าตัวนี้กำลังสรรเสริญ
พวกเรายุ่งเป็นแน่ .

[๙๕๓] ข้าพเจ้าไม่ได้สรรเสริญท่านทั้งหลาย ดุกรท่านทั้งหลาย ผู้กินซากศพ
ท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า ท่านทั้งหลายกินของเดนทั้ง ไม่ใช่ผู้กิน
เดนเหลือ .

[๙๕๔] เราออกบวช กระหมวดม้วยผม เลี้ยงชีพด้วยของเป็นเดนเหลืออยู่
กลางป่า ตลอด ๗ ปี ฝันว่า ท่านผู้เจริญ ฟังเตือนเราทั้งหลาย ก็ใคร
เล่าที่ท่านผู้เจริญจะฟังสรรเสริญ?

[๙๕๕] ท่านทั้งหลายเลี้ยงชีพด้วยของเป็นเดนทั้ง ของราชสีห์ เสือและเนื้อ
ทั้งหลาย ยังสำคัญว่า เป็นผู้กินเดนเหลือ .

[๙๕๖] ขนเหล่าใด บริโภคอาหารซึ่งเหลือจากที่เขาให้แกสมณะ พรหมณ์ และ
วณิพกอื่น ขนเหล่านั้นชื่อว่า เป็นคนกินเดนเหลือ .

จบ วิมาสาทชาดกที่ ๘ .

๙. วิภูฏกชาดก

ว่าด้วยการทำให้เกิดความสุข

[๙๕๗] พอลงกา ท่านบริโภครอาหารของมนุษย์อย่างประณีต คือ เนยใส และ
น้ำมัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงชুবพอม .

[๙๕๘] เมื่อกายอยู่ในท่ามกลางศัตรู แสงหาเหยื่ออยู่ในที่นั้นๆ มีใจหวาด
สะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ที่ไหนจะอ้วนเล่า .

[๙๕๙] พวกกามีใจหวาดสะดุ้งอยู่เป็นนิตย์ ได้อาหารมาด้วยกรรมเป็นบาปจึง
ไม่อิ่ม ดุกรนกกกระจาบ เราชুবพอม เพราะเหตุนั้น .

[๙๖๐] ดุกรนกกกระจาบ ท่านกินพืชหญ้าหยาบๆ มีโอชาน้อย เมื่อเป็นเช่นนั้น
เพราะเหตุไร ท่านจึงอ้วนพืหนอ .

[๙๖๑] ดุรกา เราเลี้ยงชีพด้วยความปรารถนาน้อยในอาหาร ๑ ด้วยความคิด
แต่น้อย ๑ ด้วยไม่แสวงหาในที่ไกล ๑ ด้วยอาหารตามมีตามได้ ๑
เราเป็นผู้อ้วนพื เพราะเหตุ ๔ อย่างนั้น .

[๙๖๒] เป็นความจริง ความเป็นไปของบรุษผู้มีความปรารถนาน้อย คิดถึง
ความสุขแต่น้อย และถือเอาประมาณในอาหารพอดี สามารถจะให้เกิด
ความสุขได้ .

จบ วิภูฏกชาดกที่ ๙ .

๑๐. มณิชาดก

ว่าด้วยแก้วมณี

[๙๖๓] นานมาแล้วหนอ เราเพิ่งเห็นสหายประดับแก้วมณี เพื่อนของเราแต่ง
หนวดเสียเรียบร้อยงดงามจริงหนอ .

[๙๖๔] เรามัวยุ่งอยู่ในราชการ หาโอกาสไม่ได้ จึงมีเล็บและขนปีกยาวรุงรัง
เป็นเวลานานแล้ว เราเพิ่งได้ช่างกลบในวันนี้ จึงให้ถอนขนออก
จนหมด .

[๙๖๕] ท่านได้ช่างกลบที่หาได้ยาก แล้วให้ถอนขนออกเช่นนี้ ท่านชอบใจ
เราจะให้เขาทำให้บ้าง ดุกรสหาย เอาก็อะไรเล่า แขนงอยู่ที่คอของท่าน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๙๖๖] แก้วมณีของมณเฑียรผู้สุขุมลชาติห้อยอยู่ที่คอเรา เราสำเหนียกตามอย่างของมณเฑียรผู้สุขุมลชาติเหล่านั้น ท่านอย่าสำคัญว่า เราทำเล่น .

[๙๖๗] ดูกุรสหาย ถ้าแม่ท่านปรารถนาจะให้แต่งหนวดให้เรียบร้อยเหมือนอย่างเรา เราก็จะให้เขาทำให้แก่ท่าน แก้วมณีเราก็จะให้แก่ท่านด้วย .

[๙๖๘] ท่านผู้เดียวเท่านั้น สมควรแก่แก้วมณีและหนวดที่เขาแต่งดีแล้วด้วยการที่ได้พบเห็นท่านเป็นที่พอใจของเรา เพราะฉะนั้น เราขอลาท่านไปก่อน .

จบ มณีชาดกที่ ๑๐ .

จบ ขุรุตตวรรคที่ ๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขุรุตตชาดก	๒. สุธิชาดก
๓. ตุนทิลชาดก	๔. สุวรรณกั๊กกฐชาดก
๕. มัยหกลกฐชาดก	๖. ปัพพชิตวิเทฐกฐชาดก
๗. อุปสังฆุปผกฐชาดก	๘. วิมาสาทชาดก
๙. วิญญูชาดก	๑๐. มณีชาดก .

รวมวรรคในฉกณินบาตนี้มี ๒ วรรค คือ

๑. อาวารียวรรค ๒. ขุรุตตวรรค .

จบ ฉกณินบาตชาดก .

สัตตกณินบาตชาดก

๑. กุกกุวรรค

๑. กุกกุชาดก

ว่าด้วยปฏิภาของพระราชผู้เป็นบัณฑิต

[๙๖๙] ขอฟ้าโดยส่วนสูงประมาณสองศอกคืบ โดยรอบกว้างประมาณแปดคืบ เป็นไม้สี่เหลี่ยมแต่แกน ไม่มีกระพี้ ตั้งอยู่ได้อย่างไร จึงไม่ตกลงจากข้างบน?

[๙๗๐] กลอนสามสิบอันสำเร็จด้วยไม้แกน ไม่มีกระพี้ เรียงรายตั้งอยู่ได้ส่วนกัน ขอฟ้าอันกลอนเหล่านั้น และกำลังยึดเหนี่ยวไว้แน่นหนา ตั้งอยู่ได้ส่วนกัน จึงไม่ตกลงจากข้างบน จันใด .

[๙๗๑] พระราชาผู้เป็นบัณฑิต ก็ฉันนั้น อันกลายถนอมมิตรทั้งหลายผู้มีจิตมั่นคง มิได้แตกร้าง เป็นคนสะอาด มีปัญญา สงเคราะห์เป็นอย่างดีแล้ว ย่อมไม่เสื่อมจากศิริ เหมือนขอฟ้าที่กลอนเหนี่ยวไว้แน่น จะนั้น .

[๙๗๒] บุคคลถือผิดไม่ปกอผลมะนาวที่มีเปลือกอันแข็งออกเสียก่อน ก็จะทำรสมะนาวให้ขมได้ เมื่อปกอเปลือกออกดีแล้วจะทำให้มะนาวมีรสอร่อยดีขึ้น แต่เมื่อปกอเปลือกออกไม่หมดดี ก็จะทำให้มีรสไม่อร่อยได้ จันใด .

[๙๗๓] แม้พระราชผู้เป็นบัณฑิต ก็ฉันนั้น พระทัยไม่เหี้ยมโหดแก่ชาวบ้านและชาวนิคม รวบรวมทรัพย์ไว้ ทรงประพฤติตามธรรมปฏิบัติอยู่ ไม่ทรงเบียดเบียนประชาชน ทรงทำแต่ความเจริญรุ่งเรืองให้ .

[๙๗๔] ดอกบัวเกิดในน้ำอันใสสะอาด มีรากอันขาวเกิดขึ้นในสระโบกขรณี พอต้องแสงอาทิตย์ก็บาน เปือกตม ธลีและน้ำก็มีได้แปดเปื้อน จันใด .

[๙๗๕] พระมหากษัตริย์ก็ฉันนั้น ทรงทำการวินิจฉัยโดยชอบธรรม เว้นอคติ ไม่ตัดสินโดยผลุนผลัน มีการงานบริสุทธิ์ปราศจากกรรมอันชั่วช้า ย่อมไม่แปดเปื้อนกรรมกิเลส เหมือนดอกบัวที่เกิดในสระโบกขรณี จะนั้น .

จบ กุกกุชาดกที่ ๑ .

๒. มโนชาดก

คบคนชั่วไม่ได้ความสุขยั่งยืน

[๙๗๖] เหตุใดลูกศรจึงไม่หลุดไปจากแหล่ง และสายจึงหดหู่เข้ามา พระยาเนื้อช่อมโนชะสหายของเรา คงถูกเขาฆ่าตายเป็นแน่ .

[๙๗๗] ฝีมือนั้น บัดนี้ เราจะหลีกไปขายป่าตามความสบาย ธรรมดาสหายผู้ตายแล้วเช่นนี้ไม่มี เราผู้มีชีวิตอยู่พึงได้สหาย .

[๙๗๘] บุคคลผู้คบหากับปาปชน ย่อมไม่ได้ความสุขยืนนาน จงดูพระยาเนื้อช่อมโนชะ มาคบกับสุนัขจิ้งจอก ทำตามคำสอนของสุนัขจิ้งจอก

[๙๗๙] มารดาย่อมไม่ยินดีกับบุตรผู้คบหาปาปชน จงดูแต่พระยาเนื้อช่อมโนชะ คบกับสุนัขจิ้งจอก นอนจมเลือดอยู่ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๙๘๐] บุรุษมาถึงความเป็นอย่างนั้นบ้าง จะต้องถึงความเลวทรามต่ำช้า ผู้ใดไม่ทำตามคำของบุคคลผู้หวังความเกื้อกูล ช่วยซึ่งประโยชน์ให้ ผู้นั้นเป็นผู้เลวทรามต่ำช้า .

[๙๘๑] อนึ่ง ผู้ใดเป็นคนชั้นสูงแต่มาคบหากับคนชั้นต่ำ ผู้นั้นเป็นคนเลวทรามต่ำช้ากว่าเขาเสียอีก อย่างนี้ จงดูแต่ราชสีห์เป็นสัตว์ชั้นสูงเป็นใหญ่กว่ามฤคชาติ แต่มาคบหากับสุนัขจึงจอกผู้ชั่วช้า ต้องตายด้วยกำลังลูกศรของนายพราน .

[๙๘๒] บุรุษผู้คบหากับคนเลวทราม ย่อมเลวทราม ผู้คบหากับคนที่เสมอกับตน ย่อมไม่เสื่อมในกาลไหนๆ เมื่อจะเข้าไปคบหากับคนที่ดีกว่าตน ควรรีบเข้าไปคบหา เพราะฉะนั้น จงคบแต่ผู้ที่ดีกว่าตน .

จบ มโนชชาดกที่ ๒ .

๓. สุตนชาดก

ว่าด้วยเสียเพื่อได้

[๙๘๓] ดุกรรมมหเทพผู้สังสติดอยู่ ณ ต้นไทรนี้ พระราชารับสั่งให้ส่งอาหารเจือด้วยเนื้ออันสะอาดมาให้ท่าน เชิญท่านออกมาบริโภคเสียเถิด .

[๙๘๔] ดุกรรมาณพ เชิญท่านนำอาหารพร้อมด้วยกบมาให้เรา ดุกรรมาณพ ท่านก็มีอาหาร รามาบริโภคกันเถิด .

[๙๘๕] ดุกรยัภษ ท่านจะละประโยชน์อันใหญ่เสีย เพราะประโยชน์เล็กน้อย ซึ่งทั้งหลายผู้หวาดเกรงความตาย เขาจักไม่นำอาหารมาให้ .

[๙๘๖] ดุกรยัภษ เมื่อท่านไม่กินเรา คนจะนำอาหารที่สะอาดประณีต ประกอบด้วยรสดีมาให้ท่านบริโภคเป็นนิตย์ แต่เมื่อท่านกินเราเสียแล้ว คนที่จะนำอาหารมาให้ท่านก็จะหาได้ยาก .

[๙๘๗] ดุกรสุตมณพ ประโยชน์ที่ท่านกล่าวถึง ย่อมเจริญแก่เราทุกประการ เราอนุญาตให้ท่านกลับไปหา มารดาโดยสวัสดิ .

[๙๘๘] ดุกรรมาณพ ท่านจงถือพระขรรค์ ฉัตรและถาดกลับไปเถิด มารดาของท่านจะได้เห็น และท่านก็จะได้เห็นมารดาโดยสวัสดิ .

[๙๘๙] ดุกรยัภษ เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจงมีความสุขพร้อมด้วยญาติทั้งปวงเถิด ทรัพย์เราก็ได้แล้ว และพระดำรัสสั่งของพระราชาก็ได้สนองแล้ว .

จบ สุตนชาดกที่ ๓ .

๔. มาตุโปสกคิฆมชาดก

เมื่อถึงคราวพิณาศความคิดยอมวิบัติ

[๙๙๐] มารดาและบิดาของเราแก่เฒ่าชราแล้ว นอนอยู่ในถ้ำจักทำอย่างไรหนอ เราก็ติดบ่วงตกอยู่ในอำนาจของนายพราน?

[๙๙๑] ดุกรเร้ง เหตุไรท่านจึงคร่ำครวญอยู่เล่า การคร่ำครวญของท่านเป็นอย่างไรรหนอ แร้งพูดภาษามนุษย์ เราไม่เคยได้ยินหรือเห็นมาเลย .

[๙๙๒] ข้าพเจ้าเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชรา นอนอยู่ในถ้ำ มารดาบิดาท่านจักทำอย่างไร เพราะข้าพเจ้าตกอยู่ในอำนาจของท่านเสียแล้ว .

[๙๙๓] เขาพูดกันว่า แร้งมองเห็นซากศพได้ไกลถึงร้อยโยชน์ เหตุไฉนท่านแม้จะมาถึงชาย และบ่วงก็ไม่รู้สึก .

[๙๙๔] เมื่อใด จะมีความพิณาศ สัตว์จะถึงความสิ้นชีวิต เมื่อนั้นถึงแม้จะมาถึงชาย และบ่วงก็ไม่รู้สึกเลย .

[๙๙๕] ท่านจงไปเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชรา นอนอยู่ในถ้ำ เราอนุญาตให้ท่านกลับไปหาพวกญาติโดยสวัสดิ .

[๙๙๖] ดุกรนายพราน เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจงผลิตเพลินพร้อมด้วยญาติทั้งปวงเถิด ข้าพเจ้าจะไปเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชรา นอนอยู่ในถ้ำ .

จบ มาตุโปสกคิฆมชาดกที่ ๔ .

๕. ทัพพปณกชาดก

โทษของการโต้เถียงกัน

[๙๙๗] ดุกรสหาย นักผู้เที่ยวไปตามฝั่ง ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน ท่านจงตามฉันมา จับปลาใหญ่ได้ตัวหนึ่ง มันพาฉันไปด้วยกำลังแรง .

[๙๙๘] ดุกรนักผู้เที่ยวไปในน้ำลึก ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน ท่านจงจับปลาให้มันด้วยกำลัง ฉันจักยกปลานั้นขึ้น เหมือนครุฑคาบพระยานาค ฉะนั้น .

[๙๙๙] เราทั้งสองมัวโต้เถียงกันอยู่ ดุกรสหายทัพพปณกะ ขอท่านจงฟังข้าพเจ้า จงระงับความโต้เถียงกัน ขอการโต้เถียงกันจงระงับเสีย .

[๑๐๐๐] เราเคยเป็นผู้พิพากษาในกาลก่อน พิจารณาอรรถคดีมานานักแล้ว เนะสหาย เราจะช่วยระงับความโต้เถียง ความโต้เถียงของท่านทั้งสองจะ

ระจับ .

[๑๐๐๑] ดุรณากผู้เที่ยวไปตามฝั่ง ท่านจงคาบเอาท่อนหางไป ท่อนหัวเป็นของ นากผู้เที่ยวไปในน้ำลึก ส่วนท่อนกลางนี้จักเป็นของเราผู้ตัดสิน .

[๑๐๐๒] ท่อนกลางที่สุนัขจึงจอกนำเอาไปนั้น จักเป็นอาหารได้หลายวัน ถ้าเรา ไม่ได้แย่งกัน สุนัขจึงจอกก็จะนำเอาปลาตะเพียนท่อนกลางไปไม่ได้ .

[๑๐๐๓] พระมหากษัตริย์ได้ครอบครองราชสมบัติแล้ว จะพึงทรงยินดีแม้ฉันใด ตินันได้เห็นสามี มีหน้าอันเบิกบานในวันนี้ก็ย่อมยินดี ฉะนั้น .

[๑๐๐๔] ท่านเป็นสัตว์เกิดบนบก โฉนจึงจับเอาปลาในน้ำมาได้ ดุรณากผู้ร่วมใจ ตินันถามท่าน จงบอกตিনันว่า ท่านจับปลานั้นมาได้อย่างไร?

[๑๐๐๕] สัตว์ทั้งหลายย่อมชอบพอมเพราะวิวาทกัน เป็นผู้หมดทรัพย์ก็เพราะวิวาท กัน นากสองตัว เสื่อมจากปลานี้เพราะวิวาทกัน ดุรณากมายารี จงกินปลาตะเพียนแดงนี้เสียเถิด .

[๑๐๐๖] ในหมู่มนุษย์มีการวิวาทกันขึ้น ณ ที่ใด หมู่มนุษย์ก็พากันไปหาผู้พิพากษา ณ ที่นั้น เพราะว่าผู้พิพากษาเป็นผู้แนะนำพวกเขา ใช่แต่เท่านั้น เขา ยังจะเสื่อมจากทรัพย์อีก เหมือนนากทั้งสองเสื่อมจากปลาตะเพียน ฉะนั้น พระคลังหลวงย่อมเจริญขึ้น .

จบ ทัพพปุปผกชาดกที่ ๕ .

๖ . ทสธรรณกชาดก

ให้แล้วไม่เดือดร้อนภายหลังทำได้ยาก

[๑๐๐๗] บุรุษคนนั้นกลืนดาบมีคมกล้า อันเป็นดาบในทสธรรณกรูฐ ต้มกินเลือดผู้อื่นที่ถูกต้องแล้ว ในท่ามกลางบริษัท เหตุอย่างอื่นที่ทำได้ยากกว่าการกลืน ดาบนี ยังมีอีกไหม ฉันทถามท่านถึงเหตุที่ทำได้ยากอย่างอื่น ขอท่านจง บอกแก่ฉัน?

[๑๐๐๘] บุรุษกลืนดาบอันต้มกินเลือดของผู้อื่นที่ถูกต้องได้ เพราะความโลภ ก็ผู้ใดพูดว่าจะให้สิ่งนั้น สิ่งนี้ คำพูดของผู้นั้นทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ นั้น เหตุอย่างอื่นทั้งหมดทำได้ง่ายนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคร ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้เถิด .

[๑๐๐๙] อายุรบัณฑิตเป็นผู้ฉลาดในอรรถธรรม ได้แก้ปัญหาแล้ว บัดนี้ ฉันทจะถามปุกกุสบัณฑิตบ้าง เหตุอย่างอื่นที่ทำได้ยากกว่าคำพูดนั้น ยังมีอยู่หรือ ฉันทถามท่านถึงเหตุที่ทำได้ยากอย่างอื่น ขอท่านจงบอกแก่ฉัน?

[๑๐๑๐] ขนทั้งหลายย่อมไม่รักษาคำพูดไว้ คำที่พูดนั้นก็ไม่มีผล ผู้ใดให้ปฏิญญาไว้ว่า จะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ไม่อยากได้สิ่งนั้นคืน คำพูดของผู้นั้นทำได้ยากกว่า การกลืนดาบ และกว่าคำพูดว่าจะให้สิ่งนั้น สิ่งนั้นเสียอีก เหตุอย่างอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคร ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้เถิด .

[๑๐๑๑] ปุกกุสบัณฑิตเป็นผู้ฉลาดในอรรถธรรม ได้แก้ปัญหาแล้ว บัดนี้ ฉันทจะถามเสนกบัณฑิตบ้าง เหตุอย่างอื่นที่ทำได้ยากกว่านั้นยังมีอีกหรือ ฉันทถามท่านถึงเหตุที่ทำได้ยากอย่างอื่น ขอท่านจงบอกแก่ฉัน?

[๑๐๑๒] บุรุษควรจะให้ทาน จะน้อย หรือมากก็ตาม ก็ผู้ใดให้ของรักของตนแล้ว ย่อมไม่เดือดร้อนภายหลัง ข้อนี้ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ กว่าคำว่าจะให้สิ่งนั้น สิ่งนี้ และกว่าการให้ของรักนั้นเสียอีก เหตุอย่างอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคร ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้เถิด .

[๑๐๑๓] อายุรบัณฑิตได้แก้ปัญหาแก่ฉันแล้ว อนึ่ง ปุกกุสบัณฑิตก็ได้แก้ปัญหาแก่ฉันแล้ว เสนกบัณฑิตแก้ปัญหาคือรอบรู้ปัญหาเสียทั้งหมด ฉันทได้ฉันทก็ให้ทานนั้นแล้ว หากจะเดือดร้อนภายหลังไม่ ฉันทนั้น .

จบ ทสธรรณกชาดกที่ ๖ .

๗ . เสนกชาดก

ผู้มีปัญญาช่วยคนอื่นได้

[๑๐๑๔] ท่านเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่าน มีอินทรีย์กำเริบ หยาดน้ำตาไหลออกจากรู้นัยน์ตาทั้งสองของท่าน อะไรของท่านหายหรือ หรือว่าท่านปรารถนาอะไรจึงได้ มาในที่นี้ ดุรพราหมณ์ เชิญท่านพูดไปเถิด?

[๑๐๑๕] (รุกขเทวดาตนหนึ่งกล่าวว่า) เมื่อข้าพเจ้าไปสุเรณวันนี้ ภรรยาของข้าพเจ้าจะตาย เมื่อข้าพเจ้าไม่ไป ความตายจะมีแก่ข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเป็นผู้หวาดเกรงด้วยทุกขนี้ ข้าแต่เสนกบัณฑิต ขอท่านจงบอกเหตุนี้แก่ข้าพเจ้าเถิด .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๐๑๖] เราได้เห็นเหตุเป็นอันมากได้ตลอดแล้ว บรรดาเหตุเหล่านั้น เหตุที่เราจะบอกเป็นความจริง ดุรพราหมณ์ เราเข้าใจว่าเมื่อท่านมิได้รู้สึก งามหาตัวหนึ่งเลื้อยเข้าไปในไส้ขั้วสัตว์ของท่าน .

[๑๐๑๗] ท่านจงเอาท่อนไม้เคาะให้เกิด จะเห็นงูเลื้อยลื่นมีน้ำลายไหลเลื้อยออกจากไส้ ท่านจะสิ้นความสงสัยเคลือบแคลงวันนี้อย่างนี้แหละ ท่านจะได้เห็นงูเดียวกันนี้แหละ จงแก้ให้เกิด .

[๑๐๑๘] พราหมณ์นั้นสลัดใจ ได้แก้ไส้ขั้วสัตว์ ณ ท่ามกลางบริษัท ลำดับนั้นงูพิษมากได้แผ่แม่เบี้ยเลื้อยออกมา .

[๑๐๑๙] การที่พระเจ้าชนกได้ทรงเห็นเสนกบัณฑิต ผู้มีปัญญา ให้สำเร็จประโยชน์กิจทั้งปวง เป็นลาภ อันพระองค์ได้ดีแล้ว ท่านเป็นผู้เปิดหลังคา คือ กิเลสได้แล้วหนอ เป็นผู้เห็นแจ้งในสิ่งทั้งปวง ข้าแต่พราหมณ์ ความรู้ของท่านน่าพิศวงยิ่งนัก ข้าพเจ้ามีทรัพย์อยู่ ๓๐๐ ขอท่านจงรับไว้เถิด ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหมด ข้าพเจ้าได้ชีวิตในวันนี้ ก็เพราะท่านอนึ่ง ท่านยังได้ทำความสวัสดีให้แก่ภรรยาของข้าพเจ้าอีกด้วย .

[๑๐๒๐] บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่รับรางวัล เพราะคากา อันวิจิตรที่ตนกล่าวดีแล้ว ดุรพราหมณ์ ท่านจงให้ทรัพย์ของท่านที่ใกล้เท้าของเรานี้เสียก่อน แล้วจงถือเอาไปยังเรือนของตนเถิด .

จบ เสนกชาดกที่ ๗ .

๘ . อัญญิเสนชาดก

ว่าด้วยการขอ

[๑๐๒๑] ข้าแต่ท่านอัญญิเสนะ วนิพกเหล่าใดที่ข้าพเจ้าไม่รู้จัก วนิพกเหล่านั้นมาหาข้าพเจ้าแล้วเป็นต้องขอ เหตุไรพระองค์เป็นเจ้า จึงไม่ขออะไร ข้าพเจ้า?

[๑๐๒๒] ผู้ขอยอมไม่เป็นที่รักของผู้ถูกขอ ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้ก็ไม่เป็นที่รักของผู้ขอ เพราะเหตุนั้น อาตมภาพจึงไม่ทูลขออะไรพระองค์ โดยคิดเห็นว่า อาตมภาพอย่าหมางใจกับพระองค์เสียเลย .

[๑๐๒๓] ผู้ใดเป็นอยู่ด้วยการขอ ย่อมไม่ขอสิ่งที่ควรขอ ในเวลาที่ควรขอ ผู้นั้นย่อมทำให้ผู้อื่นเสื่อมจากบุญ แม้ตัวเองก็หาเลี้ยงชีพไม่สะดวก .

[๑๐๒๔] ส่วนผู้ใดเป็นอยู่ด้วยการขอ ย่อมขอสิ่งที่ควรขอในเวลาที่ควรขอ ผู้นั้นย่อมทำให้ผู้อื่นได้บุญ แม้ตัวเองก็หาเลี้ยงชีพสะดวกด้วย .

[๑๐๒๕] ผู้มีปัญญาเห็นมาจากมาแล้ว ย่อมไม่โกรธเลย ท่านผู้ประพฤติดุรพราหมณ์จรรยา เป็นที่พอใจของข้าพเจ้า ท่านต้องการอะไร เชิญบอกมาเถิด ข้าพเจ้าจะให้ทุกอย่าง .

[๑๐๒๖] ผู้มีปัญญายอมไม่ออกปากขอเลย ส่วนผู้ที่ฉลาดควรจะรู้ความต้องการได้เอง พระอริยะทั้งหลาย ย่อมไม่ออกปากขอ มีแต่ยืนนิ่งอยู่ ด้วยภิกขาจารวัตรเท่านั้น นี่เป็นอาการขอของพระอริยะทั้งหลาย .

[๑๐๒๗] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าขอถวายโคนมสึแดงพันตัว พร้อมทั้งโคผู้พันตัวแก่ท่าน เพราะว่า ผู้ที่มีมารยาทดังพระอริยะ ได้ฟังคากาอันประกอบไปด้วยธรรมของท่านแล้ว จะไม่ถวายแก่ท่านผู้ที่มีมารยาทดังพระอริยะอย่างไรได้ .

จบ อัญญิเสนชาดกที่ ๘ .

๙ . กปิชาดก

คุณธรรมของผู้บริหารคณะ

[๑๐๒๘] ผู้คอยจองเวรอยู่ในที่ใด บัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่นั้น บุคคลอยู่ในที่มีคนจองเวรเพียงคนเดียว หรือสองคน ก็อยู่เป็นทุกข์ .

[๑๐๒๙] บุคคลมีจิตเบา คล้อยไปตามเขาง่าย ๆ ย่อมกระทำกิจของคนจองเวร เพราะเหตุสิ่งเดียว ถูกเขาทำความฉิบหายให้ทั้งฝูง .

[๑๐๓๐] คนพาลผู้สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต ปกครองหมู่คณะ ตกอยู่ในอำนาจจิตของตนแล้ว ฟังนอนตาย เหมือนลิงจำฝูง นอนตายอยู่ ฉะนั้น .

[๑๐๓๑] อันคนพาลถึงจะมีกำลังปกครองหมู่คณะ ไม่ดีเลย เพราะไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนนกระหาผู้ตัวไม่เป็นประโยชน์แก่คนปกครองหมู่คณะทั้งหลาย ฉะนั้น .

[๑๐๓๒] ส่วนนักปราชญ์มีกำลังปกครองหมู่คณะ ดีมาก เพราะว่าเป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนท้าววาสวะผู้เป็นประโยชน์แก่ทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งหลาย ฉะนั้น .

[๑๐๓๓] ผู้ใดพิจารณาเห็นศีล ปัญญา และสุตะในตน ผู้นั้นย่อมประพฤติประ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
โยชนได้ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งตน และผู้อื่น .

[๑๐๓๔] เพราะฉะนั้น นักปราชญ์พึงพิจารณาตุณ ดุจดุศล ปัญญาและสุตะ
ฉะนั้น พึงบริหารหมู่คณะเถิด หรือจะเป็นผู้อยู่แต่ผู้เดียว ก็พึงเว้นรอบ .

จบ กปิชาดกที่ ๙ .

๑๐. พกพรหมชาดก

ว่าด้วยศีลและพรตของพกพรหม

[๑๐๓๕] ข้าแต่พระโคตม ข้าพระองค์มีอยู่ ๗๒ คน ล้วนได้ทำบุญมาแล้ว มี
อำนาจแผ่ทั่วไป ล่วงชาติและชราได้แล้ว การเกิดเป็นพรหมนี้ เป็นที่
สุด สำเร็จได้ด้วยพระเวท ชนเป็นอันมากมุ่งหวังอยากให้เป็นอย่าง
พวกข้าพระองค์ .

[๑๐๓๖] ดูกรพกพรหม อายุของท่านนี้น้อย ไม่มากเลย ท่านมาสำคัญว่าอายุ
ของท่านมากตั้งแสนนิริพพะ (ร้อยคูณแสน ๑๐ ล้านปี) ดูกร
พกพรหม เราอายุของท่าน .

[๑๐๓๗] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสว่า พระองค์กำหนดอายุของข้า-
พระองค์ และตรัสว่า เห็นไม่มีที่สิ้นสุด เป็นผู้ล่วงชาติชราและความโศก
ได้แล้ว ขอพระองค์จงตรัสบอกการสมาทานพรต และศีลวัตร ของข้า-
พระองค์ ครึ่งก่อนว่าเป็นอย่างไร ข้าพระองค์ขอทราบตามความเป็นจริง
ที่พระองค์ตรัสบอก ?

[๑๐๓๘] ท่านได้ช่วยมนุษย์เป็นอันมากผู้ถูกแดดเผา กระจายน้ำจัดให้ได้ดื่ม
น้ำ เราระลึกถึงการสมาทานพรต และศีลวัตรครึ่งก่อนของท่านนั้นได้
จนนอนหลับฝันตื่นขึ้นจำได้ ฉะนั้น .

[๑๐๓๙] ท่านได้ช่วยมหาชน ผู้ถูกหมีโจรจับไปจะให้พ้นภัยให้พ้นมาได้ ที่ริม
ฝั่งแม่น้ำเอณิ เราระลึกถึงการสมาทานพรต และศีลวัตรครึ่งก่อน
ของท่านนั้นได้ จนนอนหลับฝันตื่นขึ้นจำได้ ฉะนั้น .

[๑๐๔๐] ท่านได้ทรมเทกำลังเข้าช่วยพวกมนุษย์ ผู้ไปเรือในกระแสน้ำคงคา ให้
พ้นจากนาคราชผู้ตัวร้าย มักทำมนุษย์ให้พินาศ เราระลึกถึงการ
สมาทานพรตและศีลวัตรครึ่งก่อน ของท่านนั้นได้ จนนอนหลับฝันตื่น
ขึ้นจำได้ ฉะนั้น .

[๑๐๔๑] อนึ่ง เราเองมีชื่อว่า กปิปะ ได้เคยเป็นอันเตวาลิกของท่าน ได้รู้แล้วว่า
ท่านเป็นดาบสที่มีปัญญาและวัตรดีผู้หนึ่ง เราระลึกถึงการสมาทานพรต
และศีลวัตรครึ่งก่อนของท่านนั้นได้ จนนอนหลับฝันตื่นขึ้นจำได้ ฉะนั้น .

[๑๐๔๒] พระองค์ทรงทราบชัดอายุของข้าพระองค์ ได้แน่นอน แม้สิ่งอื่นพระองค์
ก็ทรงทราบ พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง เพราะเหตุนี้แล
พระรัตนตรัยของพระองค์นี้ จึงได้ส่องพรหมโลกให้สว่างไสวอยู่ .

จบ พกพรหมชาดกที่ ๑๐ .

จบ กุกกุวรรคที่ ๑ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุกกุชาดก	๒. มโนชาดก
๓. สตนชาดก	๔. มาตุโปสกคิณชาดก
๕. ทัพพปุปผชาดก	๖. ทสวรรณกชาดก
๗. เสนกชาดก	๘. อัญญูเสนชาดก
๙. กปิชาดก	๑๐. พกพรหมชาดก .
-

๒. คันธารวรรค

๑. คันธารชาดก

พูดคำมีประโยชน์เขาโกรธไม่ควรกล่าว

[๑๐๔๓] ท่านสละหมูบ้านอันบริบูรณ์ถึงหมื่นหกพันตำบล และคลังที่เต็มไปด้วย
ทรัพย์มาแล้ว บัดนี้ ทำไฉนยังมาทำการสะสมเพียงก่อนเกลือกอีกเล่า ?

[๑๐๔๔] ท่านสัสสะคันธารวิสัย อันบริบูรณ์ด้วยทรัพย์มากมาย เลิกการสั่งสม
มาแล้ว บัดนี้ ทำไฉนยังมาสอนข้าพเจ้าให้สั่งสมในที่นี้อีกเล่า ?

[๑๐๔๕] ดูกรท่านวิเทหดาบส ข้าพเจ้ายอมกล่าวแต่คำที่เป็นธรรม ข้าพเจ้าไม่พอ
ใจกล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม เมื่อข้าพเจ้ากล่าวคำที่เป็นธรรมอยู่ บาปย่อม
ไม่เข้ามาติดอยู่เลย .

[๑๐๔๖] บุคคลอื่นได้รับความโกรธเคือง เพราะถ้อยคำอย่างใดอย่างหนึ่ง ถึงหาก
ถ้อยคำนั้นจะมีประโยชน์มาก บัณฑิตก็ไม่ควรกล่าว .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๑๐๔๗] บุคคลทำกรรมที่ไม่สมควร เมื่อถูกตักเตือนอยู่ จะโกรธเคืองก็ตาม ไม่
โกรธเคืองก็ตาม หรือจะทิ้งเสียเหมือนไปรยข้าวลิบก็ตาม เมื่อข้าพเจ้า
กล่าวคำที่เป็นธรรมอยู่ บาปย่อมไม่เข้าติดอยู่เลย .

[๑๐๔๘] ถ้าสัตว์เหล่านี้ไม่พึงมีปัญญาของตนเอง หรือไม่พึงได้ศึกษานี้ดีแล้ว
ชนเป็นอันมากก็จะเที่ยวไป เหมือนกระเบื้องติดต่อกันไปโน้นไปนี้ .

[๑๐๔๙] ก็แลบุคคลบางพวกในโลกนี้ ได้ศึกษานี้มาเป็นอย่างดีในสำนักอาจารย์
เพราะฉะนั้น เขาทั้งหลาย จึงมีวินัยอันอาจารย์แนะนำแล้ว เป็น
นักปราชญ์ มีจิตตั้งมั่นดี เที่ยวไป .

จบ คันธชาดกที่ ๑ .

๒ . มหาปิชาดก

ว่าด้วยคุณธรรมของหัวหน้า

[๑๐๕๐] ดูกุรพระยาลิง ท่านได้ทอดตัวเป็นสะพาน ให้ลิงเหล่านั้นข้ามไปได้ จนมี
ความสวัสดิ์ ท่านเป็นอะไรกับลิงเหล่านั้น หรือว่าลิงเหล่านั้นเป็นอะไร
กับท่าน ?

[๑๐๕๑] ข้าแต่พระองค์ผู้ปราบศัตรู ข้าพระองค์เป็นใหญ่ เป็นนายฝูง ปกครองหมู่
ลิงเหล่านั้น เมื่อเขาเหล่านั้นถูกความโศกครอบงำ เกรงกลัวพระองค์ .

[๑๐๕๒] ข้าพระองค์ได้กระโจน ไปชำระระยะรอยลูกธนู เอาเถาวัลย์ผูกกับตอไม้ไผ่
ข้างหนึ่ง ผูกที่เสาข้างหนึ่ง .

[๑๐๕๓] กระโจนกลับมายังต้นมะม่วง เหมือนลมตัดอากาศ แต่ไม่ถึงต้นมะม่วง
นั้น ข้าพระองค์เอามือมาทั้งสองเหนียวก็มะม่วงไว้ .

[๑๐๕๔] ร่างกายของข้าพระองค์ถูกกิ่งไม้ และเถาวัลย์คร่าไปมา ดุจสายพิณที่เขา
ขึงตึงเครียด ฉะนั้น พวกบริวารพากัน ไต่ข้าพระองค์ไปได้รับความสวัสดิ์ .

[๑๐๕๕] ข้าพระองค์จะถูกจองจำ หรือถูกฆ่า ก็ไม่ครั่นคร้ามเดือดร้อนอย่างไร
เพราะข้าพระองค์ได้นำความสุขมาให้แก่หมู่ลิงที่ยกย่องให้ข้าพระองค์เป็น
ใหญ่ .

[๑๐๕๖] ข้าแต่พระราชาผู้ปราบปรามศัตรู ข้าพระองค์จะแสดงข้ออุปมาถวายพระ-
องค์ ขอพระองค์จงสดับ ธรรมดาพระราชามหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชา
สามารถ พึงแสวงหาความสุขให้แก่รัฐ สัตว์พาหนะ ทหาร และ
พลเมืองถ้วนหน้ากัน .

จบ มหาปิชาดกที่ ๒ .

๓ . กุมภการชาดก

เหตุให้ประพตติศึกษาจารย์วัตร

[๑๐๕๗] อาตมภาพได้เห็นมะม่วงอันงอกงามออกช่อและผลเขียวไปทั้งต้น ใน
ระหว่างปามะม่วง เวลากลับ อาตมภาพได้เห็นมะม่วงต้นนั้นหักย่อยยับ
เพราะผลเป็นเหตุ จึงได้เที่ยวประพตติศึกษาจารย์วัตร .

[๑๐๕๘] นางนาเรือนหนึ่งสวมกำไลมือหินคู่หนึ่ง เกลี้ยงกลม อันนายช่างผู้
ชำนาญทำแล้วไม่มีเสียงดัง เพราะอาศัยช่างที่สอง จึงเกิดมีเสียงดังขึ้น
ได้ อาตมภาพได้เห็นอย่างนี้ จึงได้เที่ยวประพตติศึกษาจารย์วัตร .

[๑๐๕๙] นักจำนวนมากพากันล้อมลุมตามจิก ตีนกตัวหนึ่งซึ่งกำลังคาบก้อนเนื้ออยู่
ได้ก้อนเนื้อแล้วบินไป เพราะอาหารเป็นเหตุ อาตมภาพได้เห็นอย่างนี้
จึงได้เที่ยวประพตติศึกษาจารย์วัตร .

[๑๐๖๐] อาตมภาพได้เห็นวัวหนึ่งตัวอยู่ในท่ามกลางฝูง มีวลัยเป็นเครื่องประดับ
ประกอบด้วยสิสรและกำไลมาก ได้ขวิดเอาวัวตัวหนึ่งตาย เพราะกำ
เป็นเหตุ อาตมภาพได้เห็นอย่างนี้ จึงได้เที่ยวประพตติศึกษาจารย์วัตร .

[๑๐๖๑] พระเจ้ากรันทกะของชาวลิงครรัฐ พระเจ้านักคชของชาวคันธารรัฐ
พระเจ้าเนมิราชของชาววิเทหรัฐ และพระเจ้าทุมมะของชาวปัญจาลรัฐ
ทั้งสี่พระองค์นี้ต่างพากันทรงละรัฐออกผนวช หาความห่วงใยมิได้ .

[๑๐๖๒] แม้พระราชาเหล่านั้นทุกๆ พระองค์ เปรียบด้วยเทพเจ้า มาพร้อมหน้ากัน
ยอมสละงามไปด้วยคุณ เหมือนไฟอันงามสว่างไสวจะนั้น ดูกุรนางภักดี
แม้เราเองจะสละงามทั้งหลายตามส่วนของตนๆ แล้วจะออกบวชเที่ยว
ไปแต่ผู้เดียว .

[๑๐๖๓] เวลาที่เท่านั้น เวลาอื่นจากนี้เป็นไม่มี ภายหลังบุคคลผู้สอนดีฉันจะไม่
ข้าแต่ท่านผู้มีส่วนความดี แม้ดีฉันก็จะขอพ้นจากมือของบวชเที่ยวไป
ผู้เดียว ดังนางนกที่พ้นจากมือของบวช ฉะนั้น .

[๑๐๖๔] เด็กสองคนนั้นย่อมรู้จักว่านี่ข้าวดิบ นี่ข้าวสุก และรู้จักว่านี่เต็ม นี่ไม่
เต็ม ดีฉันเห็นอย่างนี้แล้วจึงออกบวช ท่านจงประพตติศึกษาจารย์วัตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เกิด ถึงดินก็จะประพุดติกาจาริยวัตรเช่นเดียวกัน .

จบ กุมภการชาดกที่ ๓ .

๔ . ทฬัทธิรรมชาดก

ว่าด้วยความมกัตถัญญ

[๑๐๖๕] เมื่อข้าพเจ้าเป็นสาว ได้ทำลายช้างศัตรูนำกินนั้นไป ได้ช่วยถอนลูกศรที่
เสียบอยู่ที่พระอุระ ริงตลยไล่เหยียบย่ำข้าศึกไปในเวลารบ ยังทำให้
พระเจ้าทฬัทธิรรมราชาพอพระทัย ไม่ได้ .

[๑๐๖๖] พระราชาคงไม่ทราบความเพียรพยายามของข้าพเจ้า ความดีความชอบใน
สงคราม และการเป็นเหตุเดินส่งข่าวสาสน์เป็นแน่ .

[๑๐๖๗] ข้าพเจ้าไม่มีพวกพ้อง ไร้ที่พึ่งอาศัย จักต้องตายแน่ๆ ยังมีหน้าข้าพระ
ราชทานข้าพเจ้าให้แก่ช่างหม้อ ไว้สำหรับชนโคมัย .

[๑๐๖๘] คนบางคนในโลกนี้ ยังมีความหวังอยู่เพียงใด ก็ยังคบหากันอยู่เพียง
นั้น เมื่อประโยชน์ที่หวังสิ้นไป คนพาลทั้งหลายย่อมละทิ้งเขา เหมือน
พระมหากษัตริย์ทอดทิ้งช้างพังโอฐิพยาธิ ฉะนั้น .

[๑๐๖๙] ผู้ใดอันคนอื่นทำความดีให้แก่ตนก่อน ช่วยเหลือกิจให้สำเร็จทุกอย่าง
แล้ว ไม่รู้สึก ประโยชน์ทั้งหลายของบุคคลผู้ช่วยเหลือนั้น ย่อมพินาศ
ไปหมด .

[๑๐๗๐] ผู้ใดอันคนอื่นทำความดีให้แก่ตนก่อน ช่วยเหลือกิจให้สำเร็จทุกอย่าง
แล้ว ย่อมรู้สึก ประโยชน์ทั้งหลายของบุคคลผู้ช่วยเหลือนั้น ย่อมเจริญ
ทวีขึ้น .

[๑๐๗๑] เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงขอพูดกะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย มาประ
ชุมกันอยู่ ณ ที่นี้มีประมาณเท่าใด ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย
ประมาณเท่านั้น ขอท่านทุกคนจงเป็นผู้มกัตถัญญ ท่านทั้งหลายจักประ
ดิษฐานอยู่ในสวรรค์ตลอดกาลนาน .

จบ ทฬัทธิรรมชาดกที่ ๔ .

๕ . โสมทัตตชาดก

ว่าด้วยความเศร้าโศกถึงผู้เป็นที่รัก

[๑๐๗๒] พ่อโสมทัตตช่างมาตังคะ แต่ก่อนเคยออกมาต้อนรับเราผู้กลับจากป่าแต่ที่
ไกล บัดนี้ ไปไหนเสียเล่า เราจึงไม่เห็น?

[๑๐๗๓] โอเอ๋ย นีพ่อโสมทัตตนั้นแน่แล้ว มานอนตายอยู่ที่พื้นแผ่นดิน ดัง
หน่อเถาอย่างทรายที่บุคคลเด็ดทิ้งจะนั้น พ่อโสมทัตตกุญชรชาติตายเสีย
แล้วหนอ .

[๑๐๗๔] การที่ท่านมาเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายไปแล้วนั้น เป็นการไม่ดงามแก่ท่านผู้
ออกบวช เป็นสมณะพันธุ์พิเศษแล้ว .

[๑๐๗๕] ดูกุรท้าวสักกะ มนุษย์หรือสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม ย่อมเกิดความรักใคร่
กันฝังอยู่ในใจ เพราะการอยู่ร่วมกันโดยแท้ อาตมภาพจึงไม่อาจอด
กลั้น ความเศร้าโศกถึงผู้ที่เป็นที่รักใคร่นั้นได้ .

[๑๐๗๖] สัตว์เหล่าใดร้องไห้รำพันเพื่อถึงผู้ที่ตาย สัตว์เหล่านั้นก็ต้องตายเหมือน
กัน ดูกุรฤาษี เพราะเหตุนั้น ท่านอย่าร้องไห้เลย สัตบุรุษกล่าวการ
ร้องไห้ ของบุคคลผู้ร้องให้ถึงผู้ตายไปแล้วว่าไร้ผล .

[๑๐๗๗] ดูกุรท่านผู้ประเสริฐ บุคคลผู้ตายไปแล้ว จะพึงกลับเป็นขึ้นอีกเพราะการ
ร้องไห้แน่แล้ว เราทั้งหมดก็มาประชุมร้องให้ถึงญาติของกันและกันเกิด .

[๑๐๗๘] อาตมภาพถูกไฟคือความโศกแผดเผา มหาบพิตรมาช่วยดับความกระวน
กระวายทั้งหมดให้หายได้ เหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟไหม้เปรียงจะนั้น .
มหาบพิตร ได้ถอนลูกศรอันปักแน่น อยู่ในหัวใจของอาตมภาพออกแล้ว
เมื่ออาตมภาพถูกความโศกครอบงำ มหาบพิตรก็ได้บรรเทาความโศกถึง
บุตรนั้นเสียได้ . ดูกุรท้าวสักกะ อาตมภาพนั้นเป็นผู้มีลูกศรคือความโศก
เศร้าอันมหาบพิตรถอนออกแล้ว หายโศก ใจไม่ขุ่นมัว จะไม่เศร้า
โศก จะไม่ร้องไห้ต่อไป เพราะได้ฟังคำของมหาบพิตร .

จบ โสมทัตตชาดกที่ ๕ .

๖ . สุลลิมชาดก

ว่าด้วยพระเจ้าสุลลิมะออกผนวช

[๑๐๗๙] เมื่อก่อนผมดำเกิดบนศีรษะอันเป็นประเทศที่สมควร ดูกุรสุลลิมะ วันนี้
ท่านเห็นผมเหล่านั้นกลายเป็นสีขาวแล้ว จงประพุดติกรรมเกิด เวลานี้
เป็นการสมควรจะประพุดติพรหมจรรย์แล้ว .

[๑๐๘๐] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ผมหงอกของหม่อมฉันเอง ไม่ใช่ของพระองค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
หม่อมฉันถอนออกจากศีรษะของหม่อมฉันเอง หม่อมฉัน ได้ทูลคำเท็จ
ด้วยจิตจะทำประโยชน์แก่ตน ขอพระองค์จงทรงพระราชทานความผิดให้
สักครั้งหนึ่งเถิด เพคะ .

[๑๐๘๑] ข้าแต่พระราชผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์ยังหนุ่ม มีพระโสมนัสพิศ
ยังทรงตั้งอยู่ในปฐมวัย มีพระฉวีวรรณงาม ดังใบกล้วยมีนวลอ่อนๆ
เมื่อแรกขึ้นจะนั้น ขอเชิญพระองค์ดำรงราชสมบัติอยู่ก่อนเถิด เชิญ
ทอดพระเนตรหม่อมฉันก่อน อย่าทรงทำให้หม่อมฉันเป็นหม้ายไร้ที่พึ่ง
เสียเลย เพคะ .

[๑๐๘๒] เราได้เห็นนางกุมาริรูนสาวมีฉวีวรรณอันเกลี้ยงเกลา ร่างกายงาม ทรวด
ทรงเจิดฉายอ่อนละมุนละไม เหมือนเกือกวลี เมื่อต้องลมอ่อนรำเพย
พัด ก็โอนเอนไปมา เข้าไปใกล้ชายดั่งยั่วชวนใจชายอยู่ .

[๑๐๘๓] สมัยต่อมา เราได้เห็นนาริคนั้นถึงความชรามีอายุล่วงไป ๘๐-๙๐ ปี
ก็ไม่ได้ทำสีนงนุก มีกายคดโน้มลงดุจกลอนเรื้อน เดินก้มหน้าอยู่ .

[๑๐๘๔] เรากำลังตรึงตรึงถึงความพอใจและโทษของรูปทั้งหลายนั้นแลอยู่ จึงหลีก
ออกไปนอนอยู่ท่ามกลางที่นอนแต่ผู้เดียว เราพิจารณาเห็นว่า แม่เราเอง
ก็จักต้องเป็นอย่างนั้นบ้าง จึงมิได้ยินดีในการอยู่ในเรือนเลย ถึงเวลาที่
เราจะประพฤติดุกรรมจรรยแล้ว .

[๑๐๘๕] ความยินดีของบุคคลผู้อยู่รอบครองเรือนนี้แหละ เป็นเชือกเครื่องเหนี่ยว
รั้งไว้ วีรชนตัดเชือกนี้แล้ว หาคความอาลัยโยติมิได้ ละทิ้งกามสุขแล้ว
ออกบวช .

จบ สลิมชาดกที่ ๖ .

๗. โกฎีสลิมพลชาดก

ว่าด้วยการระงับภัยที่ยังไม่มาถึง

[๑๐๘๖] เราได้จับนาคราชยาวถึงพันวามาแล้ว ท่านยังทรงนาคราชนั้นและเราซึ่งมี
กายใหญ่ไว้ได้ ไม่หวั่นไหว .

[๑๐๘๗] ดูกฎุสลิมพลเทพบุตร ก็ท่านทรงนางนกตัวเล็กนี้ ซึ่งมีเนื้อน้อยกว่า
เรา กลัวหวั่นไหวอยู่ เพราะเหตุอะไร?

[๑๐๘๘] ดูกฎุสลาครุฑ ท่านมีเนื้อเป็นภักษาหาร นกนี้มีผลไม้เป็นภักษาหาร
นางนกนี้จักไปจิกกินพืชเมล็ดต้นไทร เมล็ดต้นกร่าง เมล็ดต้นมะเดื่อ
และเมล็ดต้นโพธิ์ แล้วมาถ่ายไว้จะลงบนคาคบไม้ของเรา .

[๑๐๘๙] ต้นไม้เหล่านั้นจักเจริญงอกงามขึ้น ไม่มีลมมกระทบข้างของเราได้ ต้น
ไม้เหล่านั้นจักปกคลุมเรา ทำเราไม่ให้เป็นต้นไม้ไปเสีย .

[๑๐๙๐] ต้นไม้ทั้งหลายแม้ชนิดอื่น เป็นหมู่ไม่มีรากประกอบด้วยลำต้นมืออยู่ นก
ตัวนี้นำเอาพืชมาถ่ายไว้ ทำให้พินาศ .

[๑๐๙๑] เพราะวาต้นไม้ทั้งหลายมีต้นไทรเป็นต้น งอกงามขึ้นปกคลุมไม้ซึ่งเป็นเจ้า
ป่า แม้ที่มีลำต้นใหญ่ได้ ดูกฎุสลาครุฑ เหตุนี้แหละ เราได้มองเห็น
ภัยในอนาคต จึงได้หวั่นไหว .

[๑๐๙๒] นักปราชญ์พึงระวังภัยสิ่งที่น่ารังเกียจ พึงระงับภัยที่ยังไม่มาถึง นักปราชญ์
ย่อมพิจารณาทุกสิ่งทั้งสอง เพราะภัยในอนาคต .

จบ โกฎีสลิมพลชาดกที่ ๗ .

๘. ฐุมการิชาดก

เศร้าโศกเพราะได้ไหมลิมเก่า

[๑๐๙๓] พระเจ้ายธิษฐิละผู้ทรงพอพระทัยในธรรม ได้ตรัสถามวิธูรบัณฑิตว่า ดูกฎุ
พราหมณ์ ท่านรู้บ้างไหมว่า ใครผู้เดียวเศร้าโศกเป็นอันมาก?

[๑๐๙๔] พราหมณ์ว่าเสฏฐโคตรผู้เป็นใหญ่ในฝูงแพะมากด้วยกัน ไม่เกียจคร้านทั้ง
กลางคืนกลางวัน เมื่ออยู่ในป่า ได้ก่อไฟให้เกิดควัน .

[๑๐๙๕] ชะมดทั้งหลายถูกละเลียดถูกรบกวน ก็พากันเข้าไปอาศัยอยู่ในสำนักของ
พราหมณ์ ฐุมการิตลอดฤดูฝน เพราะกลิ่นควันของพราหมณ์นั้น .

[๑๐๙๖] พราหมณ์นั้นเอาใจใส่อยู่กับพวกชะมด ไม่เอาใจใส่ถึงพวกแพะ ว่าจะ
มาเข้าคอกหรือไม่มา แพะของเขาเหล่านั้นได้หายไป .

[๑๐๙๗] พอถึงสารทสมัย และในปามิยงชาลงแล้ว พวกชะมดก็พากันเข้าไปสู่
ภูเขาทางที่กันดาร และต้นแม่น้ำทั้งหลาย .

[๑๐๙๘] พราหมณ์เห็นพวกชะมดหนีไปหมด และแพะทั้งหลายหายไป ก็ชুবอม
มีผิวพรรณชুবชื้น เป็นโรคผอมเหลือง .

[๑๐๙๙] เป็นอย่างนี้แหละ ผู้ใดละเลยคนเก่าเสียมากจะทำความรักกับคนใหม่
ผู้นั้นเป็นคนเดียว เศร้าโศกอยู่มาก เหมือนพราหมณ์ ฐุมการิ ฉะนั้น .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
จบ ฐมการชาดกที่ ๘ .

๙ . ชาครชาดก

ว่าด้วยผู้หลับและตื่น

[๑๑๐๐] ในโลกนี้ ใครเป็นผู้หลับในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้ตื่นอยู่ ใครเป็นผู้ตื่นในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้หลับอยู่ ใครหนอรู้งานปัญหาข้อนี้ ใครหนอจะแก้ปัญหาคอนันของเราได้?

[๑๑๐๑] ข้าพเจ้าเป็นผู้หลับในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้ตื่นอยู่ ข้าพเจ้าเป็นผู้ตื่นในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้หลับอยู่ ข้าพเจ้ารู้้งานปัญหาคอนันของท่าน จะแก้ปัญหาคอนันของท่านได้ .

[๑๑๐๒] ท่านเป็นผู้หลับในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้ตื่นอยู่อย่างไร ท่านเป็นผู้ตื่นในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้หลับอยู่อย่างไร ท่านรู้้งานปัญหาคอนันอย่างไร ท่านจะแก้ปัญหาคอนันของข้าพเจ้าอย่างไร?

[๑๑๐๓] ดูกุรเทวดา ข้าพเจ้าตื่นอยู่ในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้หลับอยู่ด้วยความประมาท ไม่รู้ทั่วถึงธรรม ๒ ประการ คือ สัญญะ ๑ ทมะ ๑ .

[๑๑๐๔] ดูกุรเทวดา ข้าพเจ้าหลับอยู่ในระหว่างพระอริยเจ้าทั้งหลายผู้สละราคะ โทสะ และอวิชชา ตื่นอยู่ .

[๑๑๐๕] ข้าพเจ้าเป็นผู้หลับในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้ตื่นอยู่อย่างนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ตื่นในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้หลับอยู่อย่างนี้ ข้าพเจ้ารู้้งานปัญหาคอนันอย่างนี้ ข้าพเจ้าแก้ปัญหาคอนันของท่านอย่างนี้ .

[๑๑๐๖] ถูกแล้ว ท่านเป็นผู้หลับในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้ตื่นอยู่ เป็นผู้ตื่นอยู่ในระหว่างสัตว์ทั้งหลายผู้หลับอยู่ ท่านรู้้งานปัญหาคอนันของข้าพเจ้าถูกแล้ว ท่านแก้ปัญหาคอนันของข้าพเจ้าดีแล้ว .

จบ ชาครชาดกที่ ๙ .

๑๐ . กุมมาสปิณฑชาดก

ว่าด้วยอันสงสรวายขนมกมมมาส

[๑๑๐๗] ได้ยินว่า การทำสามีจิกรรมในพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าอโนมทัสสี มีคุณไม่น้อยเลย เชิญคุณแห่งก่อนขนมกมมมาสแห่ง ไม่มีรสเค็ม . ส่งผลให้เราได้ช้าง ม้า วัว ทรัพย์ ข้าวเปลือกเป็นอันมากนี้ ตลอดทั้งแผ่นดินทั้งสี่ และนางนารีเหล่านี้เปรียบด้วยนางอัปสร เชิญคุณแห่งก่อนขนมกมมมาส .

[๑๑๐๘] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ผู้มีอริยาตย์เป็นกุศล ผู้บำรุงรัฐให้เจริญ พระองค์ตรัสคาถาเพลงขับเสมอๆ ขอพระองค์ผู้มีพระทัยเปี่ยมด้วยปิตินั้นแรงกล้า ได้โปรดตรัสบอกใจความแห่งคาถาเพลงขับที่หม่อมฉันทูลถามนั้นเถิด .

[๑๑๐๙] เราเกิดในตระกูลหนึ่งในนครนี้แหละ เป็นลูกจ้างทำงานให้คนอื่น ถึงจะเป็นลูกจ้างทำงานเลี้ยงชีวิต แต่เราก็มีสติสังวร . วันนั้นเราออกไปทำงาน ได้เห็นสมณะ ๔ รูป ผู้ประกอบไปด้วยอาจารย์และศิลา เป็นผู้เยือกเย็น ไม่มีอาสวะ .

เรามีจิตเลื่อมใสในสมณะเหล่านั้น จึงนิมนต์ให้ท่านนั่งบนอาสนะที่ลาดด้วยใบไม้แล้ว ได้ถวายขนมกมมมาสแก่ท่านด้วยมือของตน . ผลแห่งกุศลกรรมนั้นของเราเป็นเช่นนี้ เราจึงได้เสวยราชสมบัตินี้ อันมีแผ่นดินแผ่ไพศาลไปด้วยสมบัติทุกชนิด .

[๑๑๑๐] ข้าแต่พระองค์ผู้ผู้มีอริยาตย์เป็นกุศล พระองค์ทรงประทานเสียก่อน จึงค่อยเสวยเอง พระองค์อย่าทรงประมาทในบุญทั้งหลายมีท่านเป็นต้น พระองค์จงทรงยังจักร ๔ มีการอยู่ในประเทศอันสมควรเป็นต้นให้เป็นไป อย่าได้ทรงตั้งอยู่ในอธรรมเลย จงทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมเถิด .

[๑๑๑๑] ดูกุรพระราชธิดาของพระเจ้าโกศลผู้เลอโฉม เรานั้นจักประพฤติตามทางที่พระอริยเจ้าประพฤติมาแล้วนั้นแลเสมอๆ พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นที่พอใจของเราแท้ เราปรารถนาจะได้เห็นท่าน .

[๑๑๑๒] ดูกุรนางเทวีผู้เป็นพระราชธิดาที่รักของพระเจ้าโกศล เจ้าจงถามอยู่ในท่ามกลางหมู่คน เปรียบเหมือนนางเทพอัปสรจะนั้น เจ้าได้ทำกรรมดีงามอะไรไว้ เจ้าเป็นผู้มีผิวพรรณผ่องอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร?

[๑๑๑๓] ข้าแต่พระมหากษัตริย์ หม่อมฉันเป็นทาสีทำการรับใช้ของตระกูลกษมพี เป็นผู้สักรวมระวัง เป็นอยู่โดยธรรม มีสติ มีความเห็นชอบธรรม . คราวนั้น หม่อมฉันมีจิตโสมนัส ได้ถวายอาหารที่เป็นส่วนของหม่อมฉัน แก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ ด้วยมือตนเอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ผลแห่งกรรมนั้นของหม่อมฉัน เป็นเช่นนี้ .

จบ กุมมาสปิณฑชาดกที่ ๑๐ .

๑๑. ปรีตปชาดก

นางบอกความชั่วและภัยที่จะมาถึง

[๑๑๑๔] ความชั่วและภัยจักมาถึงเรา เพราะกิ้งไม่ไหวครานั้น จะเป็นด้วยมนุษย์
หรือเนื้อทำให้ไหว ก็ไม่ปรากฏ .

[๑๑๑๕] ความกระสันถึงนางพราหมณ์ผู้หวาดกลัวซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก จักทำให้เรา
ผอมเหลือง เหมือนกิ้งไม่ทำนายปรีตปะให้ผอมเหลือง ฉะนั้น .

[๑๑๑๖] ภรรยาที่รักของเรายูในบ้านเมืองพาราณสี มีรูปงาม จักเศร้าโศกถึงเรา
ความเศร้าโศกจักทำให้นางผอมเหลือง เหมือนกิ้งไม่ทำนายปรีตปะให้
ผอมเหลือง ฉะนั้น .

[๑๑๑๗] นางตาที่เจ้าข้าเลื่องมากก็ดี การที่เจ้ายิ้มแย้มก็ดี เสียที่เจ้าพูดก็ดี จักทำ
เราให้ผอมเหลือง เหมือนกิ้งไม่ทำนายปรีตปะให้ผอมเหลือง ฉะนั้น .

[๑๑๑๘] เสียกิ้งไม่นั้น ได้มาปรากฏแก่ท่านแล้ว เสียอื่นชะรอยจะมาบอกท่านได้
แน่แล้ว ผู้ใดสิ้นกิ้ง ไม่นั้น ผู้นั้นได้มาบอกเหตุแน่แล้ว .

[๑๑๑๙] การที่เราผู้โง่เขลาคิดไว้ว่า กิ้งไม่ทำมนุษย์ หรือเนื้อทำให้ไหวในคราวนั้น
ได้มาถึงเราเข้าแล้ว .

[๑๑๒๐] ท่านได้รู้ด้วยประการนั้นแล้ว ยังลงฆ่าพระชนกของเราแล้ว เอากิ้งไม่
ปกปิดไว้ บัดนี้ ภัยจักตกมาถึงท่านบ้างละ .

จบ ปรีตปชาดกที่ ๑๑ .

จบ คันธารวรรคที่ ๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. คันธารชาดก	๒. มหาปิชาดก
๓. กุมภการชาดก	๔. ทฬัทธิธรรมชาดก
๕. โสมทัตตชาดก	๖. สลัมชาดก
๗. โกฎสิมพลีชาดก	๘. ธุมการีชาดก
๙. ชาครชาดก	๑๐. กุมมาสปิณฑชาดก

๑๑. ปรีตปชาดก .

รวมวรรคในสัตตกนิบาตนี้มี ๒ วรรค คือ

๑. กุกการวรรค	๒. คันธารวรรค .

จบ สัตตกนิบาต .

อัฐกนิบาตชาดก

๑. กัจจانیวรรค

๑. กัจจانیชาดก

ในกาลไหนๆ ธรรมย่อมไม่ตาย

[๑๑๒๑] ดูกุมภกัจจानी เธอสระผม นุ่งห่มผ้าขาวสะอาด ยกถาดสำหรับขึ้นสู่
เตากระโหลกหัวผี ยี่เป้ง ล้างงา ขาวขาวสารทำไม ขาวสกลดลง
จักมีไว้เพราะเหตุอะไร?

[๑๑๒๒] ดูกุมพราหมณ์ ขาวสกลดลงซึ่งทำให้สลดนี้ มีไว้เพื่อจะบริโภคน้ำ ก็หาไม่
ธรรม คือ ความอ่อนนุ่มต่อผู้ใหญ่ และสุจริตธรรม ๓ ประการได้
สูญไปเสียแล้ว วันนี้ ดิฉันจักกระทำการบูชาแก่ธรรมนั้น ในท่ามกลาง
ป่าช้า .

[๑๑๒๓] ดูกุมภกัจจानी เธอจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้ว จึงทำการงาน ใครบอก
แก่เธอว่า ธรรมสูญเสียแล้ว ธรรมอันประเสริฐเหมือนท้าวสหสันนิย
เทวราชผู้มีอานุภาพหาผู้เปรียบมิได้ ย่อมไม่ตายในกาลไหนๆ .

[๑๑๒๔] ข้าแต่ท่านผู้ประเสริฐ ในข้อที่ว่าธรรมสูญนี้ ดิฉันมั่นใจเอาเอง ในข้อ
ที่ว่า ธรรมไม่มี ดิฉันยังสงสัย เตียวนี้คนผู้ชั่วช้าย่อมมีความสุข เช่น
ลูกสะไภ้ของดิฉันเป็นหมัน เขาทุบตีขบไล่ดิฉันแล้วตลอดลูก บัดนี้ เขา
เป็นใหญ่ในตระกูลทั้งหมด ดิฉันถูกทอดทิ้ง ไม่มีที่พึ่ง อยู่แต่ลำพังผู้
เดียว .

[๑๑๒๕] เรายังเป็นอยู่ ยังไม่ตาย มา ณ ที่นี้เพื่อประโยชน์แก่เธอโดยตรง ลูก
สะไภ้คนใดทุบตีขบไล่เธอออกแล้วตลอดลูก เราจะกระทำลูกสะไภ้คน
นั้นพร้อมกับลูก ให้ละเอียดเป็นเถาธุลี .

[๑๑๒๖] ข้าแต่ท้าวเทวราช พระองค์ทรงยินดีเสด็จมาในที่นี้ เพื่อประโยชน์แก่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
หม่อมฉันโดยตรอย่างนี้ ขอให้หม่อมฉัน บุตร ลูกสะใภ้ และหลานจง
ยินดีสมัคสมานอยู่เรือนร่วมกันเกิด .

[๑๑๒๗] ดุกรแม่กาติยานี เธอยินดีอย่างนั้นก็ตามใจเธอ ถึงจะถูกทุบตีขบไล่ก็ไม่
ละธรรม คือเมตตาในพวกเด็กๆ ขอให้เธอ บุตร ลูกสะใภ้ และ
หลาน จงยินดีสมัคสมานอยู่เรือนร่วมกันเกิด .

[๑๑๒๘] นางกาติยานี ยินดีสมัคสมานกับลูกสะใภ้ อยู่เรือนร่วมกันแล้ว ลูก
และหลานต่างช่วยกันบำรุง เพราะท้าวสักกเทวราชทรงอนุเคราะห์ .

จบ กัจจანიชาดกที่ ๑ .

๒. อัญฐัฐทชาดก

ว่าด้วยนิพพาน

[๑๑๒๙] สระมกคโลกขรณีนี แต่ก่อนเป็นที่ลุ่มลึก มีน้ำมาก ปลา也很多 เป็น
ที่อยู่อาศัยของพระยานกยาง เป็นที่อยู่แห่งบิดาของเรา บัดนี้ น้ำแห้ง
วันนี้พวกเราจะพากันเลี้ยงชีพด้วยกบ แม้พวกเราจะถูกความบีบคั้นถึง
เพียงนี้ ก็จะไม่ละที่อยู่ .

[๑๑๓๐] ใครจะทำลายนัยนตาข้างที่สองของนายพันธุระ ผู้มีอาวุธในมือให้แตกได้
ใครจักกระทำลูก และรังของเรา และตัวเราให้มีความสวัสดิ์ได้?

[๑๑๓๑] ดุกรมหาบพิตร คติของกระพี ไม่นั้นมีอยู่เพียงใด กระพีไม่ทั้งหมด
แมลงภู่จะกินสิ้นแล้วเพียงนั้น แมลงภู่หมดอาหารแล้ว ย่อมไม่ยินดี
ในไม้แก่น .

[๑๑๓๒] โฉนหนอ เราจึงจะจากที่นี่ไปให้พ้นจากราชนิเวศน์เสียได้ บันเทิงใจ
ชมต้นไม้ กิ่งไม้ที่มีดอก ทำรังอาศัยอยู่ตามประสาของเรา .

[๑๑๓๓] โฉนหนอ เราจึงจะจากที่นี่ไปให้พ้นจากราชนิเวศน์เสียได้ จักนำหน้าฝูง
ไปดื่มน้ำที่ตื้นลึกได้ .

[๑๑๓๔] นายพรานภระชาวพาหิกรัฐ นำเรารู้มาด้วยกามทั้งหลาย ผู้กำหนด
หมกมุ่นอยู่ในกามมาแล้ว ลึกลงกล่าวว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน
ขอท่านจงปล่อยข้าพเจ้าเกิด .

[๑๑๓๕] เมื่อความมือถือปรากฏเบื่องบนภูเขอันแข็งคม นางกินนรีนั้นได้กล่าว
กะเราด้วยถ้อยคำอันไพเราะอ่อนหวานว่า ท่านอย่าจรดเท้าลงบนแผ่นดิน .

[๑๑๓๖] เราเห็นนิพพานอันเป็นที่สิ้นชาติ ไม่ต้องเรียนมายังกำเนิดคัพภไสยาอีก
ต่อไป โดยไม่ต้องสงสัย ความเกิดของเราเป็นชาติมีในที่สุดกำเนิด
คัพภไสยาก็มีในภายหลัง สงสารเพื่อภพใหม่ต่อไปของเราสิ้นสุดแล้ว .

จบ อัญฐัฐทชาดกที่ ๒ .

๓. สลสาชาดก

ผู้รอบรู้เหตุผลย่อมรอดพ้นศัตรู

[๑๑๓๗] สร้อยคอทองคำนี้ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์มีมาก ท่านจงนำเอาทรัพย์นี้
ไปทั้งหมด ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน และจงประกาศข้าพเจ้าว่า เป็น
ทาสีเกิดฯ

[๑๑๓๘] เนาะแมคนงาม เจ้าจงเปลื้องเครื่องประดับออก อย่ามัวรำไรให้มากเลย
เราไม่รู้อะไรทั้งนั้น เรานำเจ้ามาเพื่อทรัพย์เท่านั้น .

[๑๑๓๙] ฉันมานึกถึงตัวเอง นับตั้งแต่เมื่อครั้งใหญ่ ฉันไม่ได้รู้จักรักชายอื่นยิ่งไป
กว่าท่านเลย .

[๑๑๔๐] ขอเชิญท่านนั่งลง ฉันจักขอกอดรัดท่านให้สมรัก และจักกระทำ
ประทัณฺฑ์ท่านเสียก่อน เพราะว่าต่อไปนี้ไป การคบหากันระหว่างฉัน
กับท่านจะไม่มีอีก .

[๑๑๔๑] ชายจะเป็นบัณฑิตในที่ทุกแห่งก็หาไม่ แม้หญิงก็เป็นบัณฑิตมีปัญญา
เฉลียวฉลาดในที่นั้นๆ ได้ .

[๑๑๔๒] ชายจะเป็นบัณฑิตในที่ทุกแห่งก็หาไม่ แม้หญิงก็เป็นบัณฑิตมีปัญญาดำริ
เหตุผลได้รวดเร็ว .

[๑๑๔๓] นางสลสาหญิงแพศยายืนอยู่ ณ ที่ใกล้โจร คิดอบายจะฆ่าโจร ได้ฆ่าโจร
สัตตะกะตายได้รวดเร็ว เหมือนนายพรานเนื้อผู้ฉลาดฆ่าเนื้อได้เร็วพลัน
เมื่อมีอนุบริบูรณ์มากแล้ว ฉะนั้น .

[๑๑๔๔] ในโลกนี้ ผู้ใดไม่รู้เหตุผลที่เกิดขึ้นได้จับพลัน ผู้นั้นมีปัญญาเขลายอม
ถูกฆ่าตาย เหมือนโจรถูกฆ่าตายที่ชอกฏเขา ฉะนั้น .

[๑๑๔๕] ในโลกนี้ ผู้ใดยอมรอบรู้เหตุผลที่เกิดขึ้นได้จับพลัน ผู้นั้นยอมพ้นจาก
ความเบียดเบียนของศัตรูได้ เหมือนนางสลสาหญิงแพศยาหลุดพ้นไป
จากโจรสัตตะกะ ฉะนั้น .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
จบ สุตสาชาดกที่ ๓ .

๔. สมังคลชาดก

ว่าด้วยคุณธรรมของกษัตริย์

[๑๑๔๖] พระเจ้าแผ่นดินทรงรู้ว่า เรากำลังกริ้วจัดไม่พึงลงอาชญา อันไม่สมควร
แก่ตนโดยไม่ใช้ฐานะก่อน พึงเพิกถอนความทุกข์ของผู้อื่นอย่างร้ายแรง
ไว้ .

[๑๑๔๗] เมื่อใด พึงรู้ว่าจิตของตนผ่องใส พึงใคร่ครวญ ความผิดที่ผู้อื่นทำไว้
พึงพิจารณาให้เห็นแจ่มแจ้งด้วยตนเองว่า นี่ส่วนประโยชน์ นี่ส่วนโทษ
เมื่อนั้น จึงปรับโทษบุคคลนั้นๆ ตามสมควร .

[๑๑๔๘] อนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด ไม่ถูกอคติครอบงำ ย่อมแนะนำผู้อื่น
ที่ควรแนะนำ และไม่ควรแนะนำได้ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นเชื่อว่า
ไม่เผาผู้อื่น และพระองค์เอง พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดในโลกนี้
ทรงลงอาชญาสมควรแก่โทษ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น อันคุณงาม
ความดีคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่เสื่อมจากศิริ .

[๑๑๔๙] กษัตริย์เหล่าใดถูกอคติครอบงำ ไม่ทรงพิจารณาเสียก่อนแล้วทำไป ทรง
ลงอาชญาโดยพลผลัน กษัตริย์เหล่านั้นประกอบไปด้วยโทษนาติเตียน
ย่อมละทิ้งชีวิตไป และพ้นไปจากโลกนี้แล้ว ก็ย่อมไปสู่ทุกติ .

[๑๑๕๐] พระราชาเหล่าใด ทรงยินดีแล้วในทศพิธราชธรรม อันพระอริยเจ้าประกาศ
ไว้ พระราชาเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐด้วยกาย วาจา และใจ พระราชา
เหล่านั้นทรงดำรงมั่นอยู่แล้วในขันติ ไสร้จจะ และสมาธิ ย่อมถึงโลก
ทั้งสองโดยวิธีอย่างนั้น .

[๑๑๕๑] เราเป็นพระราชาผู้เป็นใหญ่ของสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเราโกรธ
ขึ้นมา เราก็ดึงตนไว้ในแบบอย่างที่เราทรงแต่งตั้งไว้ คอยห้ามปราม
ประชาชนอยู่อย่างนั้น ลงอาชญาโดยอุบายอันแยบคายด้วยความเอ็นดู .

[๑๑๕๒] ข้าแต่กษัตริย์ผู้ขวนขวาย บิรารสมบัติและปัญญามีได้ละพระองค์ในกาล
ไหนๆ เลย พระองค์มิได้มักกริ้วโกรธ มีพระหฤทัยผ่องใสอยู่เป็นนิจ
ขอพระองค์ทรงปราศจากทุกข์ บำรุงพระชนม์ชีพยืนอยู่ตลอดร้อยพรรษา
เถิด .

[๑๑๕๓] ข้าแต่กษัตริย์ ขอพระองค์ทรงประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านี้ คือ โบราณ
ราชวัตร มั่นคงทรงอนุญาตให้หนุเตือนได้ ไม่ทรงกริ้วโกรธมีความสุข
สำราญ ไม่เดือดร้อน ปกครองแผ่นดินให้ร่มเย็น แม้จุติจากโลกนี้ไปแล้ว
ก็จงทรงถึงสุคติเถิด .

[๑๑๕๔] พระเจ้าธรรมิกราชทรงฉลาดในอุบาย เมื่อครองราชสมบัติด้วยอุบายอัน
เป็นธรรม คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ อันบัณฑิตแนะนำกล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้
พึงยังมหาชนผู้กำเริบร้อนกายและจิตให้ดับหายไป เหมือนมหาเมฆยัง
แผ่นดินให้ชุ่มชื้นด้วยน้ำ ฉะนั้น .

จบ สมังคลชาดกที่ ๔ .

๕. กังคมาลชาดก

กามทั้งหลายเกิดจากความดำริ

[๑๑๕๕] แผ่นดินร้อนเหมือนถ่านไฟ ดาดาชไปด้วยทรายอันร้อนเหมือนถ้ำร้าง
เมื่อเป็นเช่นนี้ เจ้ายังทำเป็นทองไม่รู้ร้อน ขับเพลงอยู่ได้ แดกไม่เผาเจ้า
ดอกหรือ? เบื้องบนก็ร้อน เบื้องล่างก็ร้อน เมื่อเป็นเช่นนี้ เจ้ายังทำ
เป็นทองไม่รู้ร้อน ขับเพลงอยู่ได้ แดกไม่เผาเจ้าดอกหรือ?

[๑๑๕๖] ข้าแต่พระราชา แดกหาเผาข้าพระองค์ไม่ แต่ว่ารัตถกาม และกิเลสกาม
ย่อมเผาข้าพระองค์ เพราะความประสงค์หลายๆ อย่าง มีอยู่ ความ
ประสงค์เหล่านั้นย่อมเผาข้าพระองค์ แดกหาได้เผาข้าพระองค์ไม่ .

[๑๑๕๗] ดูกรกาม เราได้เห็นมูลรากของเจ้าแล้ว เจ้าเกิดจากความดำริ เราจักไม่
ดำริถึงเจ้าอีกละ เจ้าจักไม่เกิดด้วยอาการอย่างนี้ .

[๑๑๕๘] กามเมื่อน้อยก็ไม่พอแก่มหาชน มหาชนย่อมไม่อึดด้วยกามเม้มมาก นำ
สลัดใจให้พวกคนพาลพากันบนว่า รูป เสียง เหล่านี้จึงมีแก่เรา กุลบุตร
ผู้ประกอบความเพียร พึงเว้นให้ขาดเถิด .

[๑๑๕๙] การที่พระเจ้าอุทัยได้ถึงความใหญ่เป็นโตนี้ เป็นผลแห่งกรรมมี
ประมาณน้อยของเรา มาณพินิตละกามระคายอกบวชแล้ว มาณพินิตเชื่อ
ว่าได้ลาภดีแล้ว .

[๑๑๖๐] สัตว์ทั้งหลายย่อมละกรรมชั่วด้วยตะบะ แต่สัตว์เหล่านั้น จะละความเป็น
คน เอาหม้อตักน้ำให้เขาอาบด้วยตะบะได้หรือ แน่คังคมาละ การที่ท่าน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ชมชี่ด้วยตบะ แล้วร้องเรียกโอรสของเราโดยชื่อว่าพรหมทัตต์วันนั้นนั้น
ไม่เป็นการสมควรเลย .

[๑๑๖๑] เสด็จแม่ เราทั้งหลายพร้อมทั้งพระราชา และอำมาตย์ พวกกันโห้
พระปัจเจกพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น เป็นผู้อันชนทั้งปวงโห้แล้ว
เชิญเสด็จแม่ ทอดพระเนตรดูผลแห่งขันติและโสรัจจะในปัจจุบันเกิด .

[๑๑๖๒] ท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวอะไรๆ กระทำนถึงคมาละผู้เป็นปัจเจกมุนี ศึกษา
อยู่ในคลองมุนี ความจริง พระปัจเจกมุนีถึงคมาละนี้ ข้ามห้วงน้ำที่
พระปัจเจกมุนีทั้งหลายข้ามแล้ว หมดความเศร้าโศกเที่ยว ไป .

จบ คังคมาลชาดกที่ ๕ .

๖. เจติยราชชาดก

ว่าด้วยเชฏฐาปายนธรรม

[๑๑๖๓] เชฏฐาปายนธรรม อันบุคคลใดทำลายแล้ว ย่อมทำลายบุคคลนั้นเสีย
โดยแท้ เชฏฐาปายนธรรมอันบุคคลใดไม่ทำลายแล้ว ย่อมไม่ทำลาย
บุคคลนั้นสักหน่วยหนึ่ง เพราะเหตุนั้นแล พระองค์ไม่ควรทำลาย
เชฏฐาปายนธรรมเลย เชฏฐาปายนธรรมที่พระองค์ทำลายแล้ว อย่า
ได้กลับมาทำลายพระองค์เลย .

[๑๑๖๔] เมื่อพระองค์ยังตรัสคำกลับลอกอยู่ เทวดาทั้งหลายก็จะพากันหลีกหนี
ไปเสีย พระโอรสจึงมักล้นบุตรเนาเหม็นฟุ้งไป ผู้ใดรู้อยู่ เมื่อถูกถามปัญหา
แล้ว แกล้งแก้ปัญหานั้น ไปเสียอย่างอื่น ผู้นั้นย่อมต้องพลัดตกลงจาก
ฐานะของตน ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสั่งจาวา พระองค์
ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมสาอยู่ ก็จะ
ประทับอยู่ได้ที่พื้นดินเท่านั้น .

[๑๑๖๕] พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้
ปัญหานั้นเสียอย่างอื่น ในแว่นแคว้นของพระราชาพระองค์นั้น ผนยอม
ตกในเวลาไม่ชุกฤดูกาล ย่อมไม่ตกตามฤดูกาล ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช
ถ้าพระองค์ตรัสสั่งจาวา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้
ถ้าพระองค์ตรัสมสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบ .

[๑๑๖๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในทิศ พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อ
ถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้น ไปเสียอย่างอื่น พระชีวหาของ
พระราชาพระองค์นั้น จะเป็นแฉกเหมือนลิ้นงู ฉะนั้น ข้าแต่พระเจ้า-
เจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสั่งจาวา พระองค์ก็จะประทับอยู่ใน
พระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบ
ลึกลงไปอีก .

[๑๑๖๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในทิศ พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อ
ถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้น ไปเสียอย่างอื่น พระชีวหา
ของพระราชาพระองค์นั้น จะไม่มีเหมือนปลาฉนั้น ข้าแต่พระเจ้าเจติย-
ราช ถ้าพระองค์ตรัสสั่งจาวา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวัง
ตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกยิ่งกว่านี้
ไปอีก .

[๑๑๖๘] พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้
ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น พระราชาพระองค์นั้นจะมีแต่พระริดาเท่านั้น
มาเกิด หามิพระโอรสมาเกิดในราชสกุลไม่ ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช
ถ้าพระองค์ตรัสสั่งจาวา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิม
ได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกยิ่งไปกว่านี้อีก .

[๑๑๖๙] พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้
ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น พระราชาพระองค์นั้นจะไม่มีพระราชโอรส
ถ้ามีก็พากันหลีกหนีไปยังทิศน้อย ทิศใหญ่ ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้า
พระองค์ตรัสสั่งจาวา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้
ถ้าพระองค์ยังตรัสมสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกยิ่งกว่านั้นลงไปอีก .

[๑๑๗๐] พระเจ้าเจติยราชนั้น แต่ก่อนเคยเสด็จเที่ยวไปได้ในอากาศ ภายหลังถูก
พระฤษีสาปแล้วเสื่อมอำนาจ ถึงกำหนดเวลาของตนแล้วก็ถูกแผ่นดิน
สูบ เพราะเหตุนั้นแหละ บัณฑิตทั้งหลายจึง ไม่สรรเสริญฉันทาคติ บุคคล
ไม่พึงเป็นผู้มีจิตถูกฉันทาคติเป็นต้นประทุษร้าย ฟังกล่าวแต่คำสั่งเท่านั้น .

จบ เจติยราชชาดกที่ ๖ .

๗. อินทริยชาดก

ว่าด้วยติ ๔ ชั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๑๗๑] ดุกรนารถะ บุษยโคตมอยู่ในอำนาจแห่งอินทรีเพราะกาม บุษยนั่นละโลกทั้งสองไปแล้ว ย่อมเกิดในอบายมีนรกเป็นต้น แม้เมื่อยังเป็นอยู่ก็ย่อมชুবชืดไป .

[๑๑๗๒] ทุกข์เกิดในลำดับแห่งสุข สุขเกิดในลำดับแห่งทุกข์ ส่วนท่านนั้นประสบความทุกข์มากกว่าสุข ท่านจงหวังความสุขอันประเสริฐเถิด .

[๑๑๗๓] ในเวลาเกิดความลำบาก บุคคลได้อุตุนต่อความลำบากได้ บุคคลนั้นย่อมไม่เป็นไปตามความลำบาก บุคคลนั้นเป็นนักปราชญ์ ย่อมบรรลุสุขปราศจากเครื่องประกอบ อันเป็นที่สุดแห่งความลำบาก .

[๑๑๗๔] ท่านไม่ควรเคลื่อนจากธรรม เพราะปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะเหตุไขประโยชน์ เพราะเหตุเป็นประโยชน์ ถึงท่านจะทำสุขในนิมิตที่สำเร็จแล้วให้นิราศไป ก็ไม่ควรจะเคลื่อนจากธรรมเลย .

[๑๑๗๕] ความขยันของคฤหบดีผู้ครองเรือนดีขึ้นหนึ่ง การแบ่งปันโภคทรัพย์ให้แก่สมณพราหมณ์ ผู้ตั้งอยู่ในธรรมแล้วบริโภควัตถุด้วยตนเอง ดีขึ้นสอง เมื่อได้ประโยชน์ไม่ระเริงใจด้วยความมัวเมา ดีขึ้นสาม เมื่อเวลาเสื่อมประโยชน์ ไม่มีความลำบากใจ ดีขึ้นสี่ .

[๑๑๗๖] เพลิดเพลินผู้สงบระงับ ได้พร่ำสอนความเป็นบัณฑิตกะนารถาตบสนั่น ด้วยคำมีประมาณเท่านี้ว่า บุคคลผู้เลวกว่าผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจอินทรีไม่มีเลย .

[๑๑๗๗] ข้าแต่พระเจ้าสิริราช พระองค์เกือบจะถึงความพินาศอยู่ในเงื้อมมือของศัตรูทั้งหลายทีเดียว เหมือนข้าพระองค์ไม่กระทำการที่ควรกระทำ ไม่ศึกษาศิลปวิทยา ไม่ทำความชวนชาวยเพื่อให้เกิดโภคทรัพย์ ไม่ทำอาวาทวิหาหะ ไม่รักษาศีล ไม่กล่าววาจาอ่อนหวาน ท้ายศเหล่านี้ให้เสื่อมไป จึงมาบังเกิดเป็นเปรต เพราะกรรมของตน .

[๑๑๗๘] ข้าพระองค์นั้นปฏิบัติชอบแล้ว พึงยังโลกะให้เกิดขึ้น เหมือนบุรุษชำนะแล้วพินคน ไม่มีพวงพ่วงที่พึงอาศัย ล่วงเลยจากอริยธรรม มีอาการเหมือนเปรต ฉะนั้น .

[๑๑๗๙] ข้าพระองค์ทำสัตว์ทั้งหลาย ผู้ใคร่ต่อความสุขให้ได้รับความทุกข์ จึงได้มาถึงส่วนอันนี้ ข้าพระองค์นั้นดำรงอยู่ เหมือนบุคคลอันกองถ่านไฟล้อมรอบด้าน ย่อมไม่ได้ประสบความสุขเลย .

จบ อินทรีชาดกที่ ๗ .

๘ . อาทิตตชาดก

ว่าด้วยการให้ทานกับการรบ

[๑๑๘๐] เมื่อเรือนถูกไฟไหม้ บุคคลผู้เป็นเจ้าของขนเอาสิ่งของอันใดออกได้ สิ่งของอันนั้นย่อมเป็นประโยชน์แก่เจ้าของนั้น แต่ของที่ถูกไฟไหม้ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่เขา .

[๑๑๘๑] โลกถูกขราและมรณะเผาแล้วอย่างนี้ บุคคลพึงนำออกเสียด้วยการให้ทานทานที่ให้แล้วจะน้อยก็ตามมากก็ตาม ชื่อว่าเป็นอันนำออกดีแล้ว .

[๑๑๘๒] คนใดให้ทานแก่ท่านผู้มีธรรมอันได้แล้ว ผู้บรรลุธรรมด้วยความเพียรและความหมั่น คนนั้นล่วงเลยเวตรณีนรกของพระยายมไปได้แล้ว จะเข้าถึงทิพยสถาน .

[๑๑๘๓] ท่านผู้รู้กล่าวทานกับการรบว่ามีสภาพเสมอกัน นักรบแม้จะมีน้อยก็ชนะคนมากได้ เจตนาเครื่องบริจาตก็นั่นเหมือนกัน แม้จะน้อย ย่อมชนะหมู่มากก็เลยได้ ถ้าบุคคลเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม ย่อมให้ทานเมื่อน้อย เขาก็เป็นสุขในโลกหน้า เพราะการบริจาคมีประมาณน้อยนั้น .

[๑๑๘๔] การเลือกหักขีณาทานและพระทักษิณะบุคคลแล้วจึงให้ทาน พระสุคตทรงสรรเสริญ ทานที่บุคคลถวายในพระทักษิณะบุคคล มีพระพุทธรเจ้าเป็นต้น ซึ่งมีอยู่ในสัตว์โลกนี้ ย่อมมีผลมาก เหมือนพืชที่หว่านลงในนาดี ฉะนั้น .

[๑๑๘๕] บุคคลใดไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายเที่ยวไปอยู่ ไม่ทำบาป เพราะกลัวคนอื่นจะติเตียน บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคลผู้กลัวบาปนั้น ย่อมไม่สรรเสริญบุคคลผู้กล้าในการทำบาป เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่ทำบาป เพราะความกลัวถูกติเตียน .

[๑๑๘๖] บุคคลย่อมเกิดในสกุลกษัตริย์เพราะพรหมจรรย์อย่างต่ำ เกิดในเทวโลกเพราะพรหมจรรย์อย่างกลาง และบริสุทธิ์ได้เพราะพรหมจรรย์อย่างสูง .

[๑๑๘๗] ทานทานผู้รู้สรรเสริญโดยส่วนมากก็จริง แต่ว่าบทแห่งธรรมแลประเสริฐกว่าทาน เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายในครั้งก่อน หรือว่าก่อนหน้านั้นอีก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ผู้มีปัญญาเจริญสมณวิปัสสนาแล้ว ได้บรรลุนิพพานนั้นเทียว .

จบ อาทิตตชาดกที่ ๘ .

๙. อัญฐานชาดก

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

[๑๑๘๘] เมื่อใด แม่น้ำคงคาตาตาดด้วยดอกบัวก็ดี นกคเหว้าสีขาวเหมือนสังข์ก็
ดี ต้นหว้าพิงให้ผลเป็นตาลก็ดี เมื่อนั้นเราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๘๙] เมื่อใด ผ้าสามชนิดจะพึงสำเร็จได้ด้วยขนเต่า ใช้เป็นเครื่องกันหนาว
ในคราวน้ำค้างตกได้ เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๐] เมื่อใด เท้าทั้งหลายจะพึงทำเป็นป้อมมั่นคงดีไม่หวั่นไหว อาจจะทน
บรุษผู้ขึ้นรบได้ตั้งร้อย เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๑] เมื่อใด เขากระต่ายจะพึงทำเป็นบันไดเพื่อขึ้น ไปสวรรค์ได้ เมื่อนั้น เรา
ทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๒] เมื่อใด หนูทั้งหลายจะพึงไต่บันไดขึ้น ไปกิดพระจันทร์ และขับไล่ราหู
ให้หนีไปได้ เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๓] เมื่อใด แมลงวันทั้งหลายเทียวไปเป็นหมู่ๆ ต้มเหล้าหมดหม้อมาแล้ว
จะพึงเข้าไปอยู่ในโรงถ่านเพลิง เมื่อนั้นเราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๔] เมื่อใด ลาพืงมีริมฝีปากงาม สีเหมือนผลมะพลับ มีหน้างามเหมือนแว่น
ทอง จะเป็นสัตว์ฉลาดในการพ้อนรำขับร้องได้ เมื่อนั้น เราทั้งสองพึง
อยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๕] เมื่อใด กากับนกเค้าพืงปรารภนาสมบัติให้แก่กันและกัน ปรึกษา
ปรองดองกันอยู่ในที่ลับได้ เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๖] เมื่อใด รากไม้และใบไม้อย่างละเอียด พืงเป็นร่มมั่นคงป้องกันฝนได้
เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๗] เมื่อใด นกตัวเล็กๆ พืงเอางจะยอปากคาบภูเขาคันธมาทณบินไปได้
เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

[๑๑๙๘] เมื่อใด เด็กๆ พืงจับเรือใหญ่อันประกอบด้วยเครื่องยนต์และใบพัด
กำลังแล่นไปในสมุทรไว้ได้ เมื่อนั้น เราทั้งสองพึงอยู่ร่วมกันได้แน่ .

จบ อัญฐานชาดกที่ ๙ .

๑๐. ทิปิชาดก

ว่าด้วยคนร้ายไม่ต้องการเหตุผล

[๑๒๐๙] คุณลุงกริบ ท่านพ่อดทนหรือ พ่อจะเยี้ยยาอัฐภาพไปได้อยู่หรือ ท่าน
มีความสุขดีหรือ มารดาของฉันทได้ถามถึงความสุขของท่าน เราทั้งหลาย
ปรารภความสุขแก่ท่านเหมือนกัน .

[๑๒๐๐] เนาะแม่แพะ เจ้ามารังแกเหยียบหางของเราได้ วันนี้เจ้าสำคัญว่า จะพืง
พ้นความตายด้วยวาตะวาลงหรือ?

[๑๒๐๑] ท่านนั่งผินหน้าตรงทิศบูรพา ฉันทก็ได้มานั่งอยู่ตรงหน้าท่าน ไฉน ฉันทจะ
เข้าไปเหยียบหางของท่าน ซึ่งอยู่เบื้องหลังได้เล่า .

[๑๒๐๒] ทริบทั้งสี่ ทั้งมหาสมุทรและภูเขา มีประมาณเท่าใด เราเอาหางของเรา
วงที่มีประมาณเท่านั้นไว้หมด เจ้าจะจดเว้นที่ที่เราเอาหางวงไว้มันได้
อย่างไร?

[๑๒๐๓] ในกาลก่อน มารดาบิดาก็ดี พี่น้องทั้งหลายก็ดี ได้บอกความเรื่องนี้แก่
ฉันทแล้ว ว่าหางของท่านผู้ประทุษร้ายยาว ฉันทจึงมาทางอากาศ .

[๑๒๐๔] เนาะแม่แพะ ก็เพราะว่าฝูงเนื้อเห็นเจ้ามาในอากาศ จึงพากันหนีไปเสีย
ภักขาหารของเรา เจ้าทำให้พืงหมดแล้ว .

[๑๒๐๕] เมื่อแม่แพะวิ่งวอนอยู่อย่างนี้ เสือเหลืองผู้มีเลือดเป็นภักขาหารก็ขมำคอ
วาจาสุภาษิตมิได้มีในบุคคลประทุษร้าย .

[๑๒๐๖] เหตุผล สภาพธรรม วาจาสุภาษิต มิได้มีในบุคคลผู้ประทุษร้ายเลย
บุคคลพืงพยายามหลีกเลี่ยงไปให้พ้นบุคคลผู้ประทุษร้าย ก็บุคคลผู้ประทุษร้าย
นั้น ย่อมไม่ยินดีคำสุภาษิตของสัตว์บุรุษทั้งหลาย .

จบ ทิปิชาดกที่ ๑๐ .

จบ กัจจანიวรรค .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัจจანიชาดก	๒. อัญฐัสททชาดก
๓. สลสาชาดก	๔. สุมังคลชาดก
๕. กังคมาลชาดก	๖. เจติยราชชาดก

๗. อินทริยชาดก ๘. อาทิตตชาดก
๙. อัญฐานชาดก ๑๐. ทิปิชาดก.
จบ อัญฐานนิบาตชาดก.

นวนกนิบาตชาดก

๑. กิษณชาดก

ผู้ไม่ทำตามคำสอนย่อมพินาศ

[๑๒๐๗] ทางบนคิษณบรรพตชื่อว่า ปริสังกุปะะ เป็นของเก่าแก่ แร้งเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้ชราอยู่ที่ทางนั้น.

[๑๒๐๘] โดยมากไปเที่ยวหามันขี้นงเหลื่อมมาให้มารดาบิดาเหล่านั้นกิน ฝ่ายบิดารู้ว่าแร้งสปิตผู้ลูกมีปีกแข็งแล้ว กล่าวหาญ มักร่อนขึ้นไปสูง เทียวไปไกลๆ จึงได้กล่าวสอนลูกว่า.

[๑๒๐๙] ลูกเอ๋ย เมื่อใด เจ้ารู้ว่าแผ่นดินอันทะเลล้อมรอบ กลมดั่งกงจักร ลอยอยู่บนน้ำเหมือนใบบัว เมื่อนั้น เจ้าจงกลับเสียจากที่นั้น อย่าบินต่อจากนั้นไปอีกเลย.

[๑๒๑๐] แร้งสปิตเป็นสัตว์มีกำลังมาก ปีกแข็ง ร่างกายสมบูรณ์ บินขึ้นไปถึงอากาศเบื้องบนโดยกำลังเร็ว เมื่อเหลียวกลับมาแลดูภูเขา และป่าไม้ทั้งหลาย.

[๑๒๑๑] ก็ได้แลเห็นแผ่นดินอันทะเลล้อมรอบ กลมดั่งกงจักร เหมือนกับคำที่ตนได้ฟังมาจากสำนักแร้งผู้บิดา ฉะนั้น.

[๑๒๑๒] แร้งสปิตนั้น ได้บินลงเลยที่นั้นขึ้นไปเบื้องหน้าอีก ยอดลมแรงได้ประหารแร้งสปิตผู้มีกำลังมากนั้นให้เป็นจรรณ.

[๑๒๑๓] แร้งสปิตบินเกินไป ไม่สามารถจะกลับจากที่นั้นได้อีก ตกอยู่ในอำนาจของลมเวรพาวาต ถึงความพินาศแล้ว.

[๑๒๑๔] เมื่อแร้งสปิตไม่ทำตามโอวาทของบิดา บุตรภรรยา และแร้งอื่นๆ ที่อาศัยเลี้ยงชีพ ก็พากันถึงความพินาศไปด้วยทั้งหมด.

[๑๒๑๕] แม้ในศาสนานี้ก็เหมือนกัน ภิกษุใด ไม่เชื่อถ้อยฟังคำของผู้ใหญ่ ภิกษุนั้นเป็นผู้ชื่อว่าล่วงศาสนา ดุจแร้งล่วงเขตแดน ฉะนั้น ผู้ไม่ทำตามคำสอนของท่านผู้ใหญ่ ย่อมถึงความพินาศทั้งหมด.

จบ กิษณชาดกที่ ๑.

๒. โกสัมพียชาดก

อยู่คนเดียวดีกว่าร่วมกับคนพาล

[๑๒๑๖] คนพาลมีเสียงอื้ออึงเหมือนกันหมด สักคนหนึ่งก็ไม่รู้สึกตนว่าเป็นคนพาล เมื่อสงฆ์แตกกัน ก็ไม่รู้เหตุอื่นโดยยิ่งกว่าสงฆ์แตกกันเพราะเรา.

[๑๒๑๗] เพราะเป็นคนมีสติหลงลืม ยังพูดว่าตนเป็นบัณฑิต มีวาจาเป็นโคจร ช่างพูด ย่อมปรารภจะให้เสียงออกจากปากอยู่เพียงใด ก็พูดไปเพียงนั้น เขาถูกความทะเลาะนำไปแล้ว ยังไม่รู้ว่าทะเลาะนั้นเป็นโทษ.

[๑๒๑๘] กิชนเหล่าใดเข้าไปผูกความโกรธนั้นไว้ว่า คนโน้นด่าเรา คนโน้นได้ดีเรา คนโน้นได้ชานะเรา คนโน้นได้ลักของๆ เรา เวระของชนเหล่านั้น ย่อมไม่ระงับเลย.

[๑๒๑๙] ส่วนชนเหล่าใดไม่เข้าไปผูกความโกรธนั้นไว้ว่า คนโน้นด่าเรา คนโน้นได้ดีเรา คนโน้นได้ชานะเรา คนโน้นได้ลักของๆ เรา เวระของชนเหล่านั้นย่อมระงับไป.

[๑๒๒๐] ในกาลไหนๆ เวระในโลกนี้ย่อมไม่ระงับเพราะเวระเลย แต่ย่อมระงับเพราะความไม่มีเวระ ธรรมนี้เป็นของเก่า.

[๑๒๒๑] กิชนเหล่าอื่นย่อมไม่รู้สึก ว่า พวกเราจะพากันยุบยับในท่ามกลางสงฆ์นี้ ฝ่ายชนเหล่าใดในหมู่นั้นย่อมรู้สึกได้ ความหมายมั่นกันย่อมสงบระงับไป เพราะการทำไว้ในใจโดยแยบคายของชนเหล่านั้น.

[๑๒๒๒] คนที่ปล้นแวนแคว้น ซึ่งทรัพย์สมบัติติดกระดูกกัน ปลงชีวิตกัน ก็ยังกลับสามัคคีกันได้ เหตุไรเธอทั้งหลายจึงไม่สามัคคีกันเล่า?

[๑๒๒๓] ถ้าจะพึงได้สหายผู้มีปัญญา เป็นนักปราชญ์เที่ยวไปร่วมกัน ผู้มีปกติอยู่ด้วยกรรมดี พึงครอบงำอันตรายทั้งปวงเสีย แล้วดีใจ มีสติเที่ยวไปกับสหายนั้น.

[๑๒๒๔] ถ้าไม่พึงได้สหายผู้มีปัญญา เป็นนักปราชญ์เที่ยวไปร่วมกัน ผู้มีปกติอยู่ด้วยกรรมดี พึงเที่ยวไปแต่ผู้เดียว เหมือนพระราชาทรงสละแวนแคว้นเสด็จไปแต่พระองค์เดียว หรือเหมือนช้างมaddockเตียวไปใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ป่าแต่เชือกเดียว ฉะนั้น .

[๑๒๒๕] การเที่ยวไปผู้เดียวประเสริฐกว่า เพราะคุณเครื่องความเป็นสหายย่อมไม่มีในคนพาล ควรเที่ยวไปแต่ผู้เดียวแต่ไม่ควรทำบาป เหมือนช้างมาตังคะ มีความชวนชวายน้อย เที่ยวไปในป่า ไม่ทำกรรมชั่ว ฉะนั้น .

จบ โกสัสมพิยชาดกที่ ๒ .

๓. มหาสุวราชชาดก

ว่าด้วยสหายย่อมไม่ละทิ้งสหาย

[๑๒๒๖] เมื่อใด ต้นไม้มีผลบริบูรณ์ เมื่อนั้น ผุ้่นกย่อมพากันมามั่วสุมบริโภค ผลไม้ต้นนั้น ครั้นรู้ว่าต้นไม้สิ้นผลแล้ว ผุ้่นกก็พากันจากต้นไม้ นั้นบินไปสู่ที่น้อยทิศใหญ่ .

[๑๒๒๗] ดุกรนกแขกเต้าผู้มีจะงอยปากแดง ท่านจงเที่ยวจาริกไปเถิด อย่ามาตายเสียเลย ทำไมท่านจึงชบเซาอยู่ที่ต้นไม้แห้ง แะนกแขกเต้าผู้มีขนเขียว ดังไพรสนทน์ในฤดูฝน ขอเชิญท่านบอกเถิด เหตุไรท่านจึงไม่ทิ้งต้นไม้แห้งไป?

[๑๒๒๘] ดุกรพญาหงส์ ขนเหล่าใดเป็นเพื่อนของเพื่อนทั้งหลาย ในคราวรวมสุขทุกข์จนตลอดชีวิต ขนเหล่านั้นเป็นสัตว์บุรุษ ระวังถึงธรรมของสัตว์บุรุษ ยอมละทิ้งสหายผู้สิ้นทรัพย์ หรือยังไม่สิ้นทรัพย์ไปไม่ได้เลย .

[๑๒๒๙] ดุกรพญาหงส์ เราก็คือหนึ่งในบรรดาสัตว์บุรุษทั้งหลาย ต้นไม้นี้เป็นทั้งญาติเป็นทั้งเพื่อนของเรา เราต้องการเพียงเพื่อเป็นอยู่ จึงไม่อาจจะทิ้งต้นไม้ นั้นไปได้ การที่จะละทิ้งไปเพราะมารู้ว่าต้นไม้สิ้นผลแล้ว ไม่ยุติธรรมเลย .

[๑๒๓๐] ดุกรปักษี ความเป็นสหาย ความไมตรี ความสนทนสนมกัน ท่านทำได้เป็นอย่างดีแล้ว ถ้าท่านชอบธรรมนี้ ท่านก็เป็นผู้ควรที่วิญญูชนทั้งหลายพึงสรรเสริญ .

[๑๒๓๑] ดุกรนกแขกเต้าผู้มีปีกเป็นยาน มีคอโค้งเป็นสง่า เราจะให้พรแก่ท่าน ท่านจงเลือกเอาพรตามใจปรารถนาเถิด .

[๑๒๓๒] ดุกรพญาหงส์ ถ้าท่านจะให้พรแก่เรา ขอต้นไม้ที่พึ่งได้มีอายุต่อไป ต้นไม้ นั้นจงมีกิ่งมีผลงดงามดี มีผลมีรสหวาน เหมือนน้ำผึ้งตั้งอยู่อย่างงามสง่าเถิด .

[๑๒๓๓] ดุกรสหาย ท่านจงดูต้นไม้ นั้นมีผลมากมาย ขอให้ท่านได้อยู่ร่วมกับต้นมะเดื่อของท่าน ขอให้ต้นมะเดื่อ นั้นจงมีกิ่งก้านมีผลงดงามดีมีผลมีรสหวานเหมือนน้ำผึ้งตั้งอยู่อย่างงามสง่า .

[๑๒๓๔] ข้าแต่ท้าวสักกะ ขอให้พระองค์ทรงพระเจริญสุขพร้อมกับพระญาติทั้งปวง เหมือนข้าพเจ้าที่มีความสุข เพราะได้เห็นต้นไม้ผลิดอกในวันนั้น ฉะนั้นเถิด .

[๑๒๓๕] ท้าวสักกะเทวราช ได้ฟังคำของนกแขกเต้า ทรงทำต้นไม้ให้มีผลแล้ว เสด็จกลับไปสู่เทพนิมิตวันพร้อมกับมเหสี .

จบ มหาสุวราชชาดกที่ ๓ .

๔. จุลลสุวราชชาดก

ว่าด้วยผู้รักษาไมตรี

[๑๒๓๖] ต้นไม้ทั้งหลายมีใบเขียว มีผลดก มีอยู่เป็นอันมาก เหตุไรพญา นกแขกเต้าจึงมีใจยินดีในไม้แห้งผากเล่า?

[๑๒๓๗] เราได้กินผลแห่งต้นไม้ นั้นนับได้หลายปีมาแล้ว ถึงเราจะรู้ว่าต้นไม้ นั้นไม่มีผลแล้ว ก็ต้องรักษาไมตรีให้เหมือนในกาลก่อน .

[๑๒๓๘] นกทั้งหลายยอมละทิ้งต้นไม้แห้งผาก ไม่มีใบ ไม่มีผลไป แะนกแขกเต้า ท่านเห็นโทษอะไรหรือ?

[๑๒๓๙] นกเหล่าใด คบหากันเพราะต้องการผลไม้ ครั้นรู้ว่าต้นไม้ นั้นไม่มีผลแล้ว ก็ละทิ้งต้นไม้ นั้นไปเสีย นกเหล่านั้นโง่เขลา มีความรู้เพื่อประโยชน์ของตนเท่านั้น มักทำผิดใฝ่แห่งมิตรภาพให้ตกไป .

[๑๒๔๐] ดุกรปักษี ความเป็นสหาย ความไมตรี ความสนทนสนมกัน ท่านทำไว้เป็นอย่างดีแล้ว ถ้าท่านชอบธรรมนี้ ท่านก็เป็นผู้ควรที่วิญญูชนทั้งหลายพึงสรรเสริญ .

[๑๒๔๑] ดุกรนกแขกเต้าผู้มีปีกเป็นยาน มีคอโค้งเป็นสง่า เราจะให้พรแก่ท่าน ท่านจงเลือกเอาพรตามใจปรารถนาเถิด .

[๑๒๔๒] โฉนข้าพเจ้าจะพึงได้เห็นต้นไม้ นั้นกลับมีใบมีผลอีกเล่า ข้าพเจ้าจะยินดีที่สุด เหมือนคนจนได้ขุมทรัพย์ ฉะนั้น .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๑๒๔๓] ลำดับนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงรักน้าอมฤตมาประพรมต้นไม้ใน กิ่งก้าน
แห่งต้นไม้ในกิ่งก้าน มีริมเงาชุ่มชื้นนารื่นรมย์ใจ .

[๑๒๔๔] ข้าแต่ท้าวสักกเทวราช ขอพระองค์ทรงพระเจริญสุขพร้อมด้วยพระญาติ
ทั้งปวง เหมือนข้าพเจ้าบาทมีความสุข เพราะได้เห็นต้นไม้มีผลใน
วันนี้ จะนั้นเกิด .

[๑๒๔๕] ท้าวสักกเทวราชได้ทรงฟังคำของนกแขกเต้า ทรงทำต้นไม้ให้มีผล แล้ว
เสด็จกลับไปสู่เทพนิพนธ์พร้อมกับพระมเหสี .

จบ จุลลสุวราชชาดกที่ ๔ .

๕. หริตจชาดก

ว่าด้วยกิเลสที่มีกำลังกล้า

[๑๒๔๖] ข้าแต่มหาพราหมณ์ โยมได้ยินเขาพูดกันว่า หาริตดาบสบริโศกคาม คำนี้
ไม่เป็นจริงกระมัง ท่านยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่แลหรือ?

[๑๒๔๗] ขอถวายพระพรมหาพิตร คำที่พระองค์ทรงสดับมาแล้วอย่างใด คำนั้น
ก็เป็นจริงอย่างนั้น อาตมภาพเป็นผู้หมกมุ่นอยู่ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความหลง เดินทางผิดแล้ว .

[๑๒๔๘] ปัญญาอันละเอียด คิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นเครื่องให้ใจบรรเทา
ราคะที่เกิดขึ้นของท่าน มีไว้เพื่อประโยชน์อะไร?

[๑๒๔๙] ขอถวายพระพรมหาพิตร กิเลส ๔ อย่างนี้ คือ ราคะ โทสะ โมหะ มตะ
เป็นของมีกำลังกล้าหาญตายในโลก เมื่อกิเลสเหล่านี้ได้รังรัดแล้ว ปัญญา
ก็ย่อมหยิ่งไม่ถึง .

[๑๒๕๐] โยมได้ยกย่องท่านแล้วว่า หาริตดาบสเป็นพระอรหันต์ สมบูรณ์ด้วย
ศีล ประพฤติบริสุทธิ์ เป็นบัณฑิต มีปัญญา .

[๑๒๕๑] ขอถวายพระพรมหาพิตร วิตกอันลามก เป็นไปด้วยการยึดถือนิมิต
ว่างาม ประกอบด้วยราคะ ย่อมเบียดเบียนแม่ผู้มีปัญญายินดีแล้วใน
คุณธรรมของฤาษี .

[๑๒๕๒] ราคะนี้เกิดขึ้นในสรีระ เกิดขึ้นมาแล้วเป็นของทำลายวรรณะ ท่านจงละ
ราคะนั้นเสีย โยมขอนอบน้อมท่าน ท่านเป็นผู้อันชนหมู่มากยกย่อง
แล้วว่าเป็นคนมีปัญญา .

[๑๒๕๓] กามเหล่านั้นทำแต่ความมืดให้ มีทุกข์มาก มีพิษใหญ่หลวง อาตมภาพจัก
ค้นหามูลรากแห่งกามเหล่านั้น จักตัดราคะพร้อมทั้งเครื่องผูกเสีย .

[๑๒๕๔] ครั้นหาริตฤาษีกล่าวอย่างนี้แล้ว มีความบากบั่นอย่างแท้จริง คลายกาม
ราคะได้แล้ว ได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก .

จบ หริตจชาดกที่ ๕ .

๖. ปทกคัลมาถชาดก

ว่าด้วยภัยที่เกิดแต่ที่พึงอาศัย

[๑๒๕๕] แม่น้ำคงคา ย่อมพัดพาเอามาณพชื้อปาฐลิผู้มีถ้อยคำอันไพเราะ ได้ศึกษา
มากมายให้ล่อยไป ข้าแต่ชายผู้ถูกน้ำพัดไป ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน
ขอท่านจงให้เพลงขับบทน้อยๆ แก่ข้าพเจ้าสักบทหนึ่งเถิด .

[๑๒๕๖] ชนทั้งหลายย่อมรดบดบุคคล ผู้ที่ได้รับความทุกข์ด้วยน้ำใด ชนทั้งหลาย
ย่อมรดบดคนผู้ร่ำร้อนด้วยน้ำใด เราก็จักตายในท่ามกลางน้ำนั้น ภัย
เกิดขึ้นแต่ที่พึงอาศัยแล้ว .

[๑๒๕๗] พืชทั้งหลายงอกงามขึ้นได้บนแผ่นดินใด สัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ได้บน
แผ่นดินใด แผ่นดินนั้นก็ทำลายศีรษะของเราแตก ภัยเกิดขึ้นแต่ที่พึง
อาศัยแล้ว .

[๑๒๕๘] ชนทั้งหลายย่อมหุงข้าวด้วยไฟใด และกำจัดความหนาวด้วยไฟใด ไฟ
นั้นก็มาลวกตัวของเรา ภัยเกิดขึ้นแต่ที่พึงอาศัยแล้ว .

[๑๒๕๙] พราหมณ์และกษัตริย์ทั้งหลายเป็นจำนวนมาก ย่อมเลี้ยงชีพด้วยข้าวสุก
ใด ข้าวสุกที่เรากินแล้ว ก็มาทำให้ถึงความพินาศ ภัยเกิดขึ้นแต่ที่พึง
อาศัยแล้ว .

[๑๒๖๐] บัณฑิตทั้งหลายย่อมปรารถนาลมในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน ลมนั้นมาพัด
ประหารตัวเรา ภัยเกิดขึ้นแต่ที่พึงอาศัยแล้ว .

[๑๒๖๑] นกทั้งหลายพากันอาศัยต้นไม้ใด ต้นไม้นั้นก็พินไฟออกมา นกทั้งหลาย
พากันหลบหนีไป ภัยเกิดขึ้นแต่ที่พึงอาศัยแล้ว .

[๑๒๖๒] เรานำเอาหญิงใดผู้มีความโฉมนี้ ผู้ตัดทรงดอกไม้ มีกายอันประพรม
ด้วยจันทน์เหลืองมา หญิงนั้นขับไล่เราให้ออกจากเรือน ภัยเกิดขึ้นแต่
ที่พึงอาศัยแล้ว .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๑๒๖๓] เราชื่นชมยินดีด้วยบุตรใด และเราปรารถนาความเจริญให้แก่บุตรใด บุตร
นั้นก็มาขับไล่เราออกจากเรือน ก่อกำเนิดขึ้นแต่ที่พึงอาศัยแล้ว .

[๑๒๖๔] ชาวชนบท และชาวนิคมผู้มาประชุมกันแล้วของพึงข้าพเจ้า น้ำมีใน
ใด ไฟก็มีในที่นั้น ความเกษมสำราญบังเกิดขึ้นแต่ที่ใด ก่อกำเนิด
ขึ้นแต่ที่นั่น พระราชา และพราหมณ์ปโรหิต ย่อมพากันปล้นรัฐเสีย
เอง ท่านทั้งหลายจงพากันรักษาตนของตนอยู่เถิด ก่อกำเนิดขึ้นแต่ที่พึง
อาศัยแล้ว .

จบ ปทกตลมาวชาดกที่ ๖ .

๗. โลมสกัสนปชาดก

ว่าด้วยตบะเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ

[๑๒๖๕] ถ้าท่านนำเอาถ้ำชื่อโลมสกัสนปะมานุชาญได้ ท่านพึงได้เป็นพระราชา
เสมอด้วยพระอินทร์ไม่รู้แก่ไม่รู้ตายเลย .

[๑๒๖๖] อาตมาไม่ปรารถนาแผ่นดินซึ่งมีสมุทรรล้อมรอบ มีสาครเป็นขอบเขต
พร้อมกับความนิทา ดูกร โสยหะ ท่านจงทราบอย่างนี้เถิด .

[๑๒๖๗] ดูกรพราหมณ์ เราติเตียนการได้ยศ การได้ทรัพย์ และความประพฤ
ติอันไม่เป็นธรรม มิแต่จะให้ถึงความพินาศ .

[๑๒๖๘] ถึงแม้จะเป็นบรรพชิตต้องอุ้มบาตรหาเลี้ยงชีพ ความเป็นอยู่นั้นแหละดี
กว่า การแสวงหาโดยไม่เป็นธรรมจะดีอะไร .

[๑๒๖๙] ถึงแม้จะเป็นบรรพชิตต้องอุ้มบาตรหาเลี้ยงชีพ แต่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
ความเป็นอยู่นั้นแหละประเสริฐกว่าความเป็นพระราชาในโลก .

[๑๒๗๐] พระจันทร์มีกำลัง พระอาทิตย์มีกำลัง สมณะและพราหมณ์มีกำลัง ฝั่ง
แห่งสมุทรมีกำลัง หญิงก็มีกำลังยิ่งกว่ากำลังทั้งหลาย .

[๑๒๗๑] เพราะพระนางจันทวดีทำให้ถ้ำชื่อโลมสกัสนปะ ผู้มีตบะกล้ำมานุชาญ
เพื่อประโยชน์แก่พระราชบิดาได้ .

[๑๒๗๒] กรรมที่บุคคลทำด้วยความโลภนั้น เป็นกรรมเผ็ดร้อน มีกามเป็นเหตุ
เราจักค้นหามูลรากแห่งกรรมนั้น จักตัดรากพร้อมทั้งเครื่องผูกเสีย .

[๑๒๗๓] ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพติเตียนกามคุณทั้งหลายในโลกมากมาย ตบะ
ธรรมเท่านั้นเป็นคุณธรรมอันประเสริฐกว่ากามคุณทั้งหลาย อาตมภาพจัก
เลิกละกามคุณทั้งหลายเสียแล้ว บำเพ็ญตบะ รัฐกิตติ พระนางจันทวดี
กิตติ จงเป็นของพระองค์ตามเดิมเถิด .

จบ โลมสกัสนปชาดกที่ ๗ .

๘. จักกาวชาดก

ว่าด้วยความเป็นอยู่ของนกจักรพราก

[๑๒๗๔] ข้าพเจ้าขอถามนกทั้งหลาย ผู้มีสติตั้งคฤมด้วยผ้าย้อมน้ำฝาด มีใจเพ
เลินเหียวอยู่ นกทั้งหลายย่อมสรรเสริญชาติของนกกะไรในหมู่มนุษย์
ทั้งหลาย ขอเชิญท่านทั้งสองบอกนกกนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด?

[๑๒๗๕] ดูกรท่านผู้เบียดเบียนมนุษย์ ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย นกทั้งหลายย่อมกล่าว
ถึงข้าพเจ้าผู้มีชื่อว่านกจักรพราก ติดต่อกันมาว่า ในบรรดานกทั้งหลาย
เขายกย่องกันว่า เราเป็นนกที่มีความงดงาม (เราเป็นนกมีรูปร่างงดงาม
เที่ยวอยู่ที่สระ) เรามิได้ทำบาปแม้เพราะเหตุแห่งอาหาร .

[๑๒๗๖] ดูกรนกจักรพราก ท่านทั้งหลายกินผลไม้อะไรที่สระนี้ หรือว่าท่านกินเนื้อ
ที่ไหน หรือว่าท่านกินโภชนาหารอะไร กำลังและวรรณะของท่านจึงไม่
เสื่อมทรามผิดรูปไป?

[๑๒๗๗] ดูกรกา ที่สระนี้จะมีผลไม้กินไหม เนื้อที่นกจักรพรากจะกิน ก็มีได้มีที่
ไหน เราจะกินแต่สาหร่ายกับน้ำ (เรามิได้ทำบาปแม้เพราะเหตุแห่งอาหาร)
เราเป็นนกมีรูปร่างงดงามเที่ยวอยู่ที่สระนี้ .

[๑๒๗๘] ดูกรนกจักรพราก อาหารที่ท่านกินนี้เราไม่ชอบใจ อาหารที่ท่านกินใน
ภพนี้อย่างไร ท่านก็คล้ายกันกับอาหารนั้น ครั้งก่อนเราเคยเป็นอย่างนี้มา
แล้ว แต่บัดนี้เรากลายเป็นอย่างอื่นไป ด้วยเหตุนี้แหละ เราจึงเกิด
ความสงสัยในสีกายของท่าน .

[๑๒๗๙] แม้เราได้กินเนื้อ ผลไม้ และข้าวคลุกด้วยเกลือเจือด้วยน้ำมัน เรา
ได้กินอาหารมีรสที่เขากินกันในหมู่มนุษย์ จึงได้กล้าหาญเข้าต่อสู้สงคราม
ได้ ดูกรนกจักรพราก แต่สัณนิวัตรของเราหาได้เหมือนของท่านไม่ .

[๑๒๘๐] ดูกรกา ท่านเป็นผู้กินอาหารไม่บริสุทธิ์ มักจะโลบลงในขณะที่เขา
พลั้งเผลอ จะได้กินข้าวน้ำก็โดยยาก ผลไม้ทั้งหลายท่านก็ไม่ชอบใจกิน
หรือเนื้อในกลางป่าที่ท่านก็ไม่ชอบใจกิน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๒๘๑] ดุรกรา ผู้ใดอาศัยบริโภคนิโคตมบัณฑิตด้วยกรรมอันสาหัส มักจะโอบ
ลงในขณะที่เขาพลั้งเผลอ ภายหลังสภาวะธรรมก็ย่อมตื้นตันผู้นั้น ผู้นั้น
ถูกสภาวะธรรมตื้นตันแล้ว ก็ย่อมละทิ้งสิ่งและกำลังเสีย .

[๑๒๘๒] ถ้าผู้ใดได้บริโภคอาหารเมื่อกินอิ่มแล้ว ซึ่งเป็นของเย็นไม่เบียดเบียน
ผู้อื่นด้วยกรรมอันผลุนผลัน กำลังกายและวรรณะก็ย่อมมีแก่ผู้นั้น
วรรณะทั้งปวงจะได้มีแก่ผู้นั้นด้วยอาหารมีประการต่างๆ เท่านั้นก็หาไม่ .

จบ จักกวกชาดกที่ ๘ .

๙ . หลีหทรากชาดก

ว่าด้วยลักษณะของผู้ที่จะคบ

[๑๒๘๓] ความอดทนด้วยดีอยู่ในป่า อันมีที่นอนและที่นั่งสงัดเงียบ จะมีผล
ดีอะไร ส่วนชนเหล่าใดอดทนอยู่ในบ้าน ชนเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐ
กว่าท่าน .

[๑๒๘๔] คุณพ่อครับ ผมออกจากป่าไปถึงบ้านแล้ว จะพึงคบหาบุรุษมีศีล
อย่างไร มีวิธีอย่างไร ผมถามคุณพ่อแล้ว ขอคุณพ่อช่วยบอกข้อนั้น
แก่ผมด้วย?

[๑๒๘๕] ลูกเอ๋ย ผู้ใดพึงคุ้นเคยกับเจ้า อดทนต่อความวิสาสะของเจ้าได้
เป็นผู้ตั้งใจฟังคำพูดของเจ้า และอดทนต่อคำพูดของเจ้าได้ เจ้าไปจากที่
นี้แล้วจงคบผู้นั้นเถิด .

[๑๒๘๖] ผู้ใดไม่มีกรรมชั่วด้วยกาย วาจา ใจ เจ้าไปจากที่นี่แล้วจงตั้งตน
เหมือนลูกที่เกิดแต่อกของผู้นั้น แล้วจงคบผู้นั้นเถิด .

[๑๒๘๗] อนึ่ง ผู้ใดยอมประพฤติโดยธรรม แม้เมื่อประพฤติอยู่ก็ไม่ถือตัว เจ้า
ไปจากที่นี่แล้วจงคบผู้นั้นผู้กระทำการอันบริสุทธิ์มีปัญญาเถิด .

[๑๒๘๘] ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าคบบุรุษผู้มีจิตกลับกลอกจุ่มผ้าที่ย้อมด้วยน้ำมัน รัก
ง่ายหน่ายเร็ว ถึงแม้ว่าพื้นชมพูทวีปจะพึงไร้มนุษย์ .

[๑๒๘๙] เจ้าจงเว้นคนเช่นนั้นเสียให้ห่างไกล เหมือนบุคคลผู้ละเว้นอสรพิษ
ที่ดุร้าย เหมือนบุคคลผู้ละเว้นหนทางที่เปื้อนคฤ และเหมือนบุคคลผู้ไป
ด้วยยานละเว้นหนทางขรุขระ ฉะนั้น .

[๑๒๙๐] ลูกเอ๋ย ความฉิบหายย่อมเจริญแก่บุคคลผู้คบหาคนพาล เจ้าอย่า
สมาคมกับคนพาลเลย การอยู่ร่วมกับคนพาล เป็นทุกข์ทุกเมื่อ ดังอยู่
ร่วมกับศัตรู ฉะนั้น .

[๑๒๙๑] ลูกเอ๋ย เพราะเหตุนี้ พ่อจึงขอร้องเจ้า ขอเจ้าจงกระทำตามถ้อย
คำของพ่อ เจ้าอย่าสมาคมกับคนพาลเลย เพราะการสมาคมกับคนพาล
เป็นทุกข์ .

จบ หลีหทรากชาดกที่ ๙ .

๑๐ . สมุคชาดก

เปรียบเทียบมือการคล้อยกันหา

[๑๒๙๒] ดุรทธานผู้เจริญ ท่านทั้งสามคนพากันมาจากที่ไหนหนอ ท่าน
ทั้งหลายมาดีแล้ว เชิญมานั่งที่อาสนะนี้เถิด ท่านผู้เจริญทั้งหลายเห็นจะ
จะสุขสบายดี ไม่มีความป่วยไข้กระมัง นานมาแล้ว ท่านทั้งหลายพึง
มาในที่นี้?

[๑๒๙๓] เราคนเดียวเท่านั้นมาถึงที่นี่ในวันนี้เอง อนึ่ง ใครที่จะเป็นคนที่สอง
ของเราก็ไม่มี ข้าแต่พระฤาษี คำที่ท่านกล่าวว่า ดุรทธานผู้เจริญ ท่าน
ทั้งสามคนพากันมาจากที่ไหนหนอ ดังนี้ หมายถึงอะไร?

[๑๒๙๔] ท่านคนหนึ่ง และภรรยาที่รักของท่านที่ท่านใส่ไว้ในสมุคคนหนึ่ง ภรรยา
ที่ท่านรักษาไว้ในท้องของท่านทุกเมื่อ ยินดีอยู่กับวิธารชื่อวาวายบุตร
ภายในท้องของท่านนั้นอีกคนหนึ่ง .

[๑๒๙๕] อสุรนั้นอันฤาษีชี้แจงให้ฟังแล้ว ก็เกิดความสลดใจ จึงกายสมุค
ออกมา ณ ที่นั้น ได้เห็นภรรยาผู้ตัดทรงดอกไม้อันสะอาด ยินดีอยู่กับ
วิธารชื่อวาวายบุตร ในสมุคที่อยู่ในท้องของตนนั้น .

[๑๒๙๖] เหตุอันนี้ ท่านผู้ประพฤติดะชั้นสูงเห็นดีแล้ว นรชนเหล่าใดเป็น
คนเลวทราม ตกอยู่ในอำนาจแห่งความชื่นชมยินดี นรชนเหล่านั้นได้
แก่ตัวเราเอง เพราะว่าภรรยาที่เรารักษาไว้ในท้องเพียงดังชีวิต กลับมา
ประทุษร้ายเรา ไปชื่นชมยินดีกับบุรุษอื่น .

[๑๒๙๗] ภรรยาฉันนั้นเราบำรุงบำเรอทั้งกลางวันกลางคืน ดุจไฟอันโชติช่วงที่ดาบสผู้มี
ตบะอยู่ในป่าบำเรอฉะนั้น ภรรยาฉันนั้นกวางธรรมาประพฤตสิ่งที่ไม่
เป็นธรรม กายเชยชิดสนิทสนมกับภรรยาผู้ร้าย เราไม่ควรทำเลย .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๒๙๘] เรามาสำคัญเสียว่า ภารยาอยู่ในท่ามกลางสระ และมาสำคัญหญิงผู้ไม่มีความสงบไม่สำรวมว่า หญิงนี้เป็นภรรยาของเรา ภรรยาของเรานั้น ก้าวล่วงธรรมมาประพฤตสิ่งที่ไม่เป็นธรรม การเชยชิดสนิทสนมกับภรรยาผู้ร่าเริง เราไม่ควรทำเลย .

[๑๒๙๙] บัณฑิตจะพึงวางใจอย่างไรได้ว่า หญิงนี้เรารักษาไว้ได้แล้ว วิธีที่จะป้องกันรักษาหญิงผู้มีหลายใจ ไม่พึงมีโดยแท้ เพราะว่าหญิงเหล่านั้นมีอาการคล้ายกันเหวที่เรียกกันว่าบาดาล บุรุษผู้ประมาทในหญิงเหล่านั้น ย่อมถึงความพินาศทั้งนั้น .

[๑๓๐๐] เพราะเหตุนี้แหละ ชนเหล่าใดไม่เที่ยงคลุกคลีกับมาตุคาม ชนเหล่านั้นมีความสุขปราศจากความโศก ความประพฤติ ไม่คลุกคลีกับมาตุคามนี้ เป็นคุณนำความสุขมาให้ บุคคลผู้ปรารถนาความเกษมอันอุดม ไม่พึงทำ ความเชยชิดสนิทสนมกับมาตุคามเลย .

จบ สมุคชาดกที่ ๑๐ .

๑๑. ปุติมังสชาดก

โทษของการมองในเวลาที่ไม่ควรมอง

[๑๓๐๑] ดูกุรสหยา การมองดูของสุนัขจึงจอกชื่อว่าปุติมังสะ เราไม่พอใจเสียเลย พึงละเว้นจากสหยาเช่นนี้เสียให้ห่างไกล .

[๑๓๐๒] นางสุนัขจอกชื่อว่าเวณีนีเป็นบ้าไปได้ ย่อมพรรณนาลังนางแพะผู้เป็นสหยาให้ผิวฟัง ครั้นนางแพะถอยหลังกลับไปไม่มา ก็นั่งชบเซาถึงนางแพะผู้มาแล้วถอยหลังกลับไปเสีย .

[๑๓๐๓] ดูกุรสหยา ท่านนั้นแหละบ้า มีปัญญาทรมาน ไม่มีปัญญาเครื่องไคร่ครวญ ท่านทำอุบายล่อลวงว่าตาย ย่อมมองดูโดยกาลอันไม่ควร .

[๑๓๐๔] บัณฑิตไม่ควรมองดูในกาลอันไม่ควร ความมองดูแต่ในกาลอันควร ผู้ใดมองดูในกาลอันไม่ควร ผู้นั้นย่อมชบเซา ดังสุนัขจอกชื่อปุติมังสะ ฉะนั้น .

[๑๓๐๕] ดูกุรสหยา ฉันมีความรัก ท่านจงให้ความอ้อมแอ้มฉัน สามิของฉัน กลับฟื้นขึ้น ถ้าท่านรักฉันจงมาไปกับฉันเถิด .

[๑๓๐๖] ดูกุรสหยา ท่านมีความรักฉันจริง ฉันจะให้ความอ้อมแอ้มแก่ท่าน ฉันจักมาพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ท่านจงจัดแจงโภชนาหารไว้เถิด .

[๑๓๐๗] บริวารของท่านเช่นไร ฉันจักจัดแจงโภชนาหารเพื่อบริวารเหล่าใด ก็บริวารเหล่านั้นทั้งหมดมิชื่อว่อย่างไร ฉันถามท่านถึงบริวารท่าน จงบอกฉันไปเถิด .

[๑๓๐๘] บริวารของฉันเช่นนี้ คือ สุนัขชื่อมาลียะ ๑ ชื่อจตรักกะ ๑ ชื่อปิงคียะ ๑ ชื่อขัมพกะ ๑ ท่านจงจัดแจงโภชนาหารไว้เพื่อบริวารเหล่านั้นเถิด .

[๑๓๐๙] เมื่อท่านออกจากเรือนไป แม่สิ่งของก็จักพินาศหมด คำพูดของสหยา มิได้มีความรังเกียจ ท่านจงอยู่ในที่นี้เถิด อย่าไปเลย .

จบ ปุติมังสชาดกที่ ๑๑ .

๑๒. ทัทธชาดก

คนอกตัญญู ไม่รู้จักบุญคุณคนอื่น

[๑๓๑๐] ผู้ใดเจ้าให้ข้าพหูกิน กลับกินลูกทั้งสองของเจ้าซึ่งมิได้มีความผิดเลย เจ้าจงวางเขี้ยวลงบนผู้นั้น อย่าปล่อยให้มีชีวิตอยู่ต่อไปเลย .

[๑๓๑๑] บุรุษผู้มีความหยาบช้ำร้ายแรง ผู้ลบหลู่ขึ้นผ้าที่ตนนุ่งอยู่ ฉันไม่ขอเห็นมันเลย ฉันจะวางเขี้ยวลงในบุรุษใดเล่า?

[๑๓๑๒] อันบุรุษผู้อกตัญญู มักคอยแสวงหาโอกาสอยู่เป็นนิตย์ ถึงจะพึงให้แผ่นดินทั้งปวง ก็ไม่พึงทำให้บุรุษนั้นชื่นชมยินดีได้เลย .

[๑๓๑๓] ดูกุรเสือโคร่งชื่อสุพาหุ เพราะเหตุไรหนอท่านจึงรีบด่วนกลับมาพร้อมกับมานพ ก็จัดเป็นประโยชน์อะไรของท่านมีอยู่ในที่นี้ เราขอถามท่านถึงกิจอันเป็นประโยชน์นั้น ท่านจงบอกแก่เรา?

[๑๓๑๔] นกกระทาผู้มีรูปร่างตัวโต ซึ่งเป็นสหยาของท่าน เราสงสัยว่านกกระทาตัวนั้นจะถูกฆ่าเสียแล้วในวันนี้ เราได้ฟังเหตุอันเกี่ยวเนื่องด้วยการกระทำของบุรุษนั้น จึงมิได้สำคัญว่านกกระทาตัวนั้นจะอยู่เป็นสุขในวันนี้ .

[๑๓๑๕] ท่านได้ฟังเหตุอะไรอันเกี่ยวเนื่องด้วยการกระทำของบุรุษนี้ ในความประพฤติเลี้ยวซีกของบุรุษนี้ หรือท่านได้ฟังคำปฏิญาณอะไรของบุรุษนี้ จึงสงสัยว่า นกกระทาถูกมานพนี้ ฆ่าเสียแล้ว

[๑๓๑๖] การค้าขายอันเป็นของชาวเมืองกลิงครรัฐ บุรุษนี้ก็ได้ประพฤติมาแล้ว แม้หนทางที่มีหลักตอ บุรุษนี้ก็ได้ประพฤติท่องเที่ยวไปด้วยการจ้างออน การ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เพื่อนรำซัปร้องร่วมกับคนเพื่อนทั้งหลาย บุรุษนี้ก็ได้ประพาศมา ถึงการ
รบกันด้วยท่อน ไม่นานท่ามกลางมหรสพ บุรุษนี้ก็ได้เคยรบมาแล้ว .

[๑๓๑๗] นักทั้งหลายบุรุษนี้ก็ได้ตีกลับมาแล้ว การตวงข้าวเปลือกด้วยเครื่องตวง บุรุษ
นี้ก็ได้นำมาแล้ว สกาทบุรุษนี้ก็ได้นำมาแล้ว ความสำราญระรื่นบุรุษนี้
ก็กำลังเสีย เลือดที่ไหลออกมาตั้งครั้งคืนบุรุษนี้ก็คิดให้หยุดได้ มือ
ทั้งสองของบุรุษนี้มีความร้อนในเวลาจับก้อนข้าว .

[๑๓๑๘] เราได้ฟังเหตุทั้งหลาย อันเกี่ยวเนื่องด้วยการกระทำของบุรุษนี้ ในความ
ประพาศเลี้ยงชีวิตของบุรุษนี้มาดังนี้ว่า กลุ่มชนนกกะทากก็ยังประภักอยู่
บนภูเขาของบุรุษนี้ รวบรวมหลายบุรุษนี้ก็ได้อาบน้ำแล้ว โฉนจะไม่มากนัก
กะทากินแล้ว .

จบ ทัทธราชดกที่ ๑๒ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. คิณชาดก	๒. โกสัมพียชาดก
๓. มหาสุวราชชาดก	๔. จุลลสุวราชชาดก
๕. หริตจชาดก	๖. ปทกฺสลมมานวชาดก
๗. โลมสกัสนชาดก	๘. จิกกวกชาดก
๙. หลัททราชาดก	๑๐. สมุคชาดก
๑๑. ปุตติมิงสชาดก	๑๒. ทัทธราชดก .

จบ นวกนิบาตชาดก .

ทสกนิบาตชาดก

๑. จตุทวารชาดก

ว่าด้วยจักรกรรตพัฒน์บนสิริระ

[๑๓๑๙] เมืองนี้มีประตู่ ๔ ประตู่ มีกำแพงมั่นคงแล้วไปด้วยเหล็กแดง ข้าพเจ้า
ถูกล้อมไว้ด้วยกำแพง ข้าพเจ้าได้ทำบาปอะไรไว้?

[๑๓๒๐] ประตู่ทั้งหมดจึงปิดแน่น ข้าพเจ้าถูกขังเหมือนนก ข้าแต่เทวดา เหตุ
เป็นมาอย่างไร ข้าพเจ้าจึงถูกจักรกรรตพัฒน์บนสิริระ?

[๑๓๒๑] ท่านได้ทรมานมากมายถึงสองล้านแล้ว มิได้ทำตามคำขอของญาติ
ทั้งหลายผู้เอ็นดู .

[๑๓๒๒] ท่านเล่นเรือไปสู่สมุทรซึ่งอาจยังเรือให้โผล่ขึ้นได้ เป็นสาครมีสิทธิ์น้อย
ได้ประสมนางเวมานิกเปรต ๔ นาง จาก ๔ นางเป็น ๘ นาง จาก ๘
นางเป็น ๑๖ นาง .

[๑๓๒๓] ถึงจะได้ประสมนางเวมานิกเปรตจาก ๑๖ นางเป็น ๓๒ นาง ก็ยังปรารถนา
ยิ่งไปกว่านั้น จึงได้ประสมจักรนี้ จักรกรรตพัฒน์บนสิริระของ
คนผู้ถูกความอยากครอบงำ .

[๑๓๒๔] ความอยากเป็นของสูงใหญ่ไพศาล ยากที่จะให้เต็มได้ มักให้ถึงความ
วิบัติ ชนเหล่าใดยอมยินดีไปตามความอยาก ชนเหล่านั้นต้องเป็นผู้ทรมาน
จักรกรรตไว้ .

[๑๓๒๕] อนึ่ง ชนเหล่าใดละทิ้งสิ่งของมากมายเสีย ไม่พิจารณาหนทางให้ถ่องแท้
ไม่ใคร่ครวญเหตุนี้ให้ถี่ถ้วน ชนเหล่านั้นต้องเป็นผู้ทรมานจักรกรรตไว้ .

[๑๓๒๖] ผู้ใดพึงพิจารณาถึงการงาน และโศกะอันไพบูรณ์ ไม่สอเสพความอยาก
อันประกอบด้วยความฉิบหาย ทำตามถ้อยคำของผู้เอ็นดูทั้งหลาย ผู้เช่น
นั้นไม่พึงถูกจักรกรรตพัฒน์ .

[๑๓๒๗] ข้าแต่เทวดา จักรกรรตจักตั้งอยู่บนสิริระของข้าพเจ้านานสักเท่าไรหนอ
สักกี่พันปี ข้าพเจ้าขอถามความนั้น ขอท่านได้โปรดบอกแก่ข้าพเจ้า
เถิด?

[๑๓๒๘] ดูกรมัตตวันทุกะ ท่านจงฟังเรา ท่านจะต้องทนทุกข์ทรมานไปอีกนาน
จักรกรรตจะพัฒน์อยู่บนสิริระของท่าน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ จะพ้น
จักรกรรตนั้นไปไม่ได้ .

จบ จตุทวารชาดกที่ ๑ .

๒. กัณหาชาดก

ว่าด้วยขอพร

[๑๓๒๙] บุรุษนี้ดำใจจริงหนอ บริโภคโภชนะก็ดำ อยู่ในภูมิประเทศก็ดำ ไม่เป็น
ที่พอใจของเราเลย .

[๑๓๓๐] คนไม่เชื่อว่าเป็นคนดำเพราะผิวหนึ่ง เพราะคนที่มีแก่นภายในจึงเชื่อว่าเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พราหมณ์ ผู้ใดมีบาปกรรม ผู้นั้นแหละชื่อว่าเป็นคนดำ นะท้าวสุขัมบดี .

[๑๓๓๑] ดูกרתานพราหมณ์ คำนันท่านกล่าวดีแล้ว สมควรเป็นสฤาษิต ข้าพเจ้าจะ
ให้พรแก่ท่านอย่างหนึ่ง ตามแต่ใจท่านปรารถนา .

[๑๓๓๒] ข้าแต่ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าภูตทั้งปวง ถ้าจะโปรดประทานพรแก่
ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ปรารถนาให้ความประพฤติของตน อย่าให้มี
ความโกรธ อย่าให้มีโทสะ อย่าให้มีความโลภ อย่าให้มีความสึเนหา
ขอได้ทรงโปรดประทานพร ๔ ประการนี้แก่ข้าพระองค์เถิด .

[๑๓๓๓] ดูกרתานพราหมณ์ ท่านเห็นโทษในความโกรธ ในโทสะ ในโลภะ
และในสึเนหาเป็นอย่างไรหรือ ข้าพเจ้าขอลถามความนั้น ขอท่านจงบอก
แก่ข้าพเจ้าเถิด?

[๑๓๓๔] ความโกรธเกิดแต่ความไม่อดทน ที่แรกเป็นของน้อย แต่ภายหลังเป็น
ของมาก ย่อมเจริญขึ้นโดยลำดับ ความโกรธมักทำความเกียจข้อง มี
ความคับแค้นมาก เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ชอบใจความโกรธ .

[๑๓๓๕] วาจาของผู้ประกอบด้วยโทสะ เป็นวาจาหยาบคาย ถัดจากนั้นก็เกิด
ปารามาสถูกตองกัน ต่อจากนั้นก็ชกต่อยกันด้วยมือ ต่อไปก็หิยบทอน
ไม่เข้าทุบตีกัน จนถึงจับศัตราเข้าฟันแทงกันเป็นที่สุด โทสะเกิดแต่
ความโกรธ เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ชอบใจโทสะ .

[๑๓๓๖] ความโลภเป็นอาการหยาบ เป็นเหตุให้เที่ยวปล้นขโมยสิ่งของแสดงของ
ปลอมเปลี่ยนเอาของของคนอื่น ทำอบายล่อลวง บาปธรรมทั้งหลายนี้ มี
ปรากฏอยู่เพราะโลภธรรม เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ชอบใจโลภะ .

[๑๓๓๗] กิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งหลาย อันสึเนหาผูกมัดเข้าอีก เป็นของสำเร็จด้วย
ใจ นอนเนื่องอยู่เป็นอันมาก ย่อมทำให้บุคคลเดือดร้อนยิ่งนัก เพราะ
ฉะนั้น ข้าพระองค์จึงไม่ชอบใจความสึเนหา .

[๑๓๓๘] ดูกרתานพราหมณ์ คำนันท่านกล่าวดีแล้ว สมควรเป็นสฤาษิต ข้าพเจ้า
จะให้พรแก่ท่านอย่างหนึ่ง ตามแต่ใจท่านปรารถนา .

[๑๓๓๙] ข้าแต่ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าภูตทั้งปวง ถ้าจะโปรดประทานพรแก่
ข้าพระองค์ ขออาพาธทั้งหลายอันเป็นของร้ายแรง ซึ่งจะทำอันตรายตบะ
กรรมได้ อย่าพึงบังเกิดแก่ข้าพระองค์ผู้อยู่ในป่า ซึ่งอยู่แต่ผู้เดียว
เป็นนิตย์ .

[๑๓๔๐] ดูกרתานพราหมณ์ คำนันท่านกล่าวดีแล้ว สมควรเป็นสฤาษิต ข้าพเจ้า
จะให้พรแก่ท่านอย่างหนึ่ง ตามแต่ใจท่านปรารถนา .

[๑๓๔๑] ข้าแต่ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าภูตทั้งปวง ถ้าจะโปรดประทานพรแก่ข้า
พระองค์ ขอใจหรือร่างกายของข้าพระองค์ อย่าเข้าไปกระทบกระทั่ง
ใครๆ ในกาลไหนๆ เลย ขอได้ทรงโปรดประทานพรนี้เถิด .

จบ กัณหาชาดกที่ ๒ .

๓. จตุโปสถชาดก

ว่าด้วยสมณะ

[๑๓๔๒] ผู้ใด ไม่ทำความโกรธในบุคคลผู้ควรโกรธ ผู้นั้นเป็นสัตบุรุษ ย่อมไม่
โกรธ ณ ในกาลไหนๆ บุคคลนั้นแม้จะโกรธ ก็ไม่ทำความโกรธให้
ปรากฏ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวบุคคลนั้นแล ว่าเป็นสมณะในโลก .

[๑๓๔๓] นรชนใดมีท้องพร่อง ย่อมทนความหิวได้ นรชนนั้นเป็นผู้ฝึกตน
แล้ว มีข้าวและน้ำพอประมาณ ย่อมไม่ทำบาปเพราะเหตุแห่ง
อาหาร นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวนรชนนั้นแล ว่าเป็นสมณะในโลก .

[๑๓๔๔] บุคคลละการเล่นและความยินดีทั้งปวงได้เด็ดขาด ไม่กล่าวคำเหลวไหลและ
นิตหนอยในโลก เว้นจากการแต่งเนื้อแต่งตัว และเว้นจากเมถุนธรรม
นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวบุคคลนั้นแล ว่าเป็นสมณะในโลก .

[๑๓๔๕] บุคคลใด ละสิ่งที่เขาหวงแหน และโลภธรรมทั้งปวงเสีย ด้วยปัญญา
เครื่องกำหนดรู้ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวบุคคลนั้นแล ผู้ฝึกตนแล้ว
มีจิตตั้งมั่น ไม่มีตัณหา ไม่มีความหวังว่า เป็นสมณะในโลก .

[๑๓๔๖] ดูกרתานผู้มีปัญญาสามารถจะรู้เหตุและมีไข้เหตุที่ควรทำ เราขอลถามท่าน
ความทุมเถียงกันในถ้อยคำทั้งหลาย บังเกิดมีแก่เราทั้งหลาย ขอท่าน
โปรดช่วยตัดเสียซึ่งความสงสัยความเคลือบแคลงในวันนี้ ขอได้โปรด
ช่วยเราทั้งหมดให้ข้ามพ้นความสงสัยนั้นในวันนี้?

[๑๓๔๗] บัณทิตเหล่าใดเป็นผู้สามารถเห็นเนื้อความ บัณทิตเหล่านั้นจึงจะกล่าวได้
โดยแยบคายในกาลนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้จอมประชาไนกร ท่านผู้ฉลาด
ทั้งหลาย จะพึงวินิจฉัยเนื้อความแห่งถ้อยคำทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้กล่าว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
แล้วได้อย่างไรหนอ?

[๑๓๔๘] พญานาคกล่าวอย่างไร พญาครุฑกล่าวอย่างไร ท้าวสักกะผู้เป็นพระราช
ของคณรพัตริสอย่างไร และพระราชอาสุประเสริฐของชาวกรุงรัฐตรัส
อย่างไร?

[๑๓๔๙] พญานาคกล่าวสรรเสริญขันติ พญาครุฑกล่าวยกย่องการไม่ประหาร ท้าว
สักกะผู้เป็นพระราชของคณรพัตริสชมการละความยินดี พระราชา
ผู้ประเสริฐของชาวกรุงรัฐ ตรัสสรรเสริญความไม่กังวล .

[๑๓๕๐] คำเหล่านี้ทั้งหมดเป็นสุภาษิต ในถ้อยคำของท่านทั้ง ๔ นี้ ไม่มีคำทุพภาษิต
แม้แต่หนึ่งเลย คุณทั้ง ๔ มีขันติเป็นต้นนี้ ตั้งมั่นอยู่ในผู้ใด ก็เปรียบ
ได้กับการถนอมข้าวเป็นอันดีที่คณรพ จะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าว
บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยธรรม ๔ ประการนั้นแล ว่าเป็นสมณะในโลก .

[๑๓๕๑] ท่านนั้นแลเป็นผู้ประเสริฐ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นผู้ถึงธรรม รู้แจ้งธรรม
มีปัญญาดิ พิจารณาปัญหาด้วยปัญญา เป็นนักปราชญ์ ตัดความสงสัย
ความเคลือบแคลงทั้งหลายเสีย ได้ตัดความสงสัยความเคลือบแคลง
ทั้งหลายสำเร็จแล้ว ดุจนายช่างงาตัดงาช้างด้วยเครื่องมืออันคมจะนั้น

[๑๓๕๒] ดุกรท่านผู้เป็นปราชญ์ ข้าพเจ้าพอใจด้วยการพยากรณ์ปัญหาของท่าน จึง
ขอให้ฝ่าฝืนนี้ซึ่งมีสีสดใสดจลือบลเขียว ไม่หม่นหมองหาคามีได้ มีสี
เสมอด้วยคณินไฟ เพื่อเป็นธรรมบูชาแก่ท่าน .

[๑๓๕๓] ดุกรท่านผู้เป็นปราชญ์ ข้าพเจ้าพอใจด้วยการพยากรณ์ปัญหาของท่าน จึง
ขอให้ดอกไม้มงคลมีกลิ่นตั้งร้อยอันเย็บบาน มีเกสร ประดับด้วยรัตน
จำนวนพัน เพื่อเป็นธรรมบูชาแก่ท่าน .

[๑๓๕๔] ดุกรท่านผู้เป็นปราชญ์ ข้าพเจ้าพอใจด้วยการพยากรณ์ปัญหาของท่าน จึง
ขอให้แก้วมณีอันหาคามีได้ งามผ่องใส คล่องอยู่ที่คอ เป็นแก้วมณี
เครื่องประดับคอของข้าพเจ้า เพื่อเป็นธรรมบูชาแก่ท่าน .

[๑๓๕๕] ดุกรท่านผู้เป็นปราชญ์ ข้าพเจ้าพอใจด้วยการพยากรณ์ปัญหาของท่าน จึง
ขอให้โคมน โคลี่ และช้าง อย่างละพัน รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย ๑๐
คัน และบ้านส่วย ๑๖ ตำบลแก่ท่าน .

[๑๓๕๖] พญานาคในกาลนั้น เป็นพระสารีบุตร พญาครุฑเป็นพระโมคคัลลานะ
ท้าวสักกะเวรราชเป็นพระอนูรทระ พระเจ้าโกรปิยะเป็นพระอนนที
บัณฑิต วิธูบัณฑิตเป็นพระโพธิสัตว์นั่นเอง ขอท่านทั้งหลายจงจำ
ชาดกไว้อย่างนี้ .

จบ จตฺโปสถชาดกที่ ๓ .

๔. สังขชาดก

ว่าด้วยอานิสสงสวายรองเท้า

[๑๓๕๗] ข้าแต่สังขพราหมณ์ ท่านเป็นพหูสูตร ได้ฟังธรรมมาแล้ว และสมณะ
พราหมณ์ทั้งหลาย ท่านก็ได้เห็นมาแล้ว เหตุไร ท่านจึงแสดงคำพราเพื่อ
ในขณะอันไม่สมควร คนอื่นนอกจากข้าพเจ้า ใครเล่าที่จะมาเจรจากับ
ท่านได้?

[๑๓๕๘] นางเทพธิดามีหน้างาม เลอโฉม ประดับเครื่องประดับทอง ยกถาดทอง
เต็มด้วยอาหารทิพย์ มาร้องเชิญให้ข้าพเจ้าบริโภคนางเป็นผู้มีศรัทธา
และปลื้มใจ ข้าพเจ้าตอบกะนางว่า ไม่บริโภคนาง .

[๑๓๕๙] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ บุรุษผู้ปรารถนาความสุขได้พบเห็นเทวดาเช่นนั้นแล้ว
ควรถามให้ได้ความ ขอท่านจงลุกขึ้นประณมมือ ถวายเทวดานั้นว่า ท่าน
เป็นเทวดาหรือมนุษย์?

[๑๓๖๐] เพราะเหตุว่า ท่านมามองดูข้าพเจ้าด้วยสายตาอันแสดงความรัก ร้อง
เชิญให้ข้าพเจ้าบริโภคนางอาหาร ดุกรนางผู้มีอานุภาพมาก ข้าพเจ้าขอลา
ท่าน ท่านเป็นเทวดาหรือมนุษย์?

[๑๓๖๑] ข้าแต่ท่านสังขพราหมณ์ ข้าพเจ้าเป็นเทวดาผู้มีอานุภาพมากมาในกลาง
สมุทรนี้ ก็เพราะเป็นผู้มีความเอ็นดู จะได้มีจิตประทุษร้ายก็หาไม่
ข้าพเจ้ามาในที่นี้เพื่อประโยชน์แก่ท่านนั่นเอง .

[๑๓๖๒] ข้าแต่ท่านสังขพราหมณ์ ในสมุทรมีข้าว น้ำ ที่นอน ที่นั่ง และยาน
พาหนะ มากมายหลายอย่าง ใจของท่านปรารถนาสิ่งใด ข้าพเจ้าจะให้
สิ่งนั้นทุกอย่างแก่ท่าน .

[๑๓๖๓] ข้าแต่เทพธิดาผู้มีร่างกายสวยงาม ตะโพกผึ่งผาย คีวาม เหวบางร่างน้อย
ยัญ และการเส่นสรวงของข้าพเจ้าอย่างใด อย่างหนึ่งที่มิอยู่ ท่านเป็น
ผู้สามารถรู้วิบากแห่งกรรมของข้าพเจ้าทุกอย่าง การที่ข้าพเจ้าได้พึงใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
มหาสมุทธรณี เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร?

[๑๓๖๔] ข้าแต่ท่านสังฆพราหมณ์ ท่านได้ถวายรองเท้ากะพระภิกษุรูปหนึ่ง ผู้เดิน
กระหิยังเท้า เดินสะดุ้งลำบากในหนทางอันร้อน ทักขิณานันอันอานวยผล
สิ่งที่น่าปรารถนาแก่ท่านในวันนี้ .

[๑๓๖๕] ขอเรื่อด้วยแผ่นกระดาน น้ำไม่รั่ว มีใบสำหรับพาเรือให้แล่นไป
จงบังเกิดมี เพราะในสมุทธรณี ไม่มีพื้นที่สำหรับยานพาหนะอย่างอื่น
ขอท่านได้ส่งข้าพเจ้าให้ถึงเมืองโมลินีในวันนี้เถิด .

[๑๓๖๖] นางเทพธิดานั้น มีจิตชื่นชมสโมสรนัสปราโมทย์ นิรมิตเรืออันงดงามแล้ว
พาสังฆพราหมณ์กับบุรุษคนใช้มาส่งถึงเมืองอันเป็นที่รื่นรมย์ยินดีอย่างยิ่ง .

จบ สังฆชาดกที่ ๔ .

๕. จุลลโพธิชาดก

ว่าด้วยความโกรธ

[๑๓๖๗] ดุกรพราหมณ์ ผู้ใดมาพาเอานางปริพาชิกาผู้มีนัยน์ตางามน่ารัก มีใบหน้า
ยิ้มแย้มของท่าน ไปด้วยผลการ ท่านจะทำอย่างไร?

[๑๓๖๘] ถ้าความโกรธบังเกิดขึ้นแก่อาตมภาพแล้ว ยังไม่เสื่อมคลายไป เมื่อ
อาตมภาพยังมีชีวิตอยู่ก็ยังไม่หาย อาตมภาพจะห้ามกินเสียโดยพลันที่
เดียว ดังฝนหาใหญ่ชำระล้างธุลี ฉะนั้น .

[๑๓๖๙] ท่านกล่าวอวดอ้างไว้ในวันก่อนอย่างไรหนอ วันนี้เป็นเหมือนว่ามีกำลัง
ทำเป็นไม่เห็น นั่งนิ่งเย็บสังฆาฏิกอยู่ในบัดนี้ .

[๑๓๗๐] ความโกรธบังเกิดแก่อาตมภาพแล้ว ยังไม่ได้เสื่อมคลายไป เมื่อ
อาตมภาพยังมีชีวิตอยู่ก็ยังไม่หาย อาตมภาพจะห้ามกินเสียโดยพลันที่
เดียว ดังฝนหาใหญ่ชำระล้างธุลี ฉะนั้น .

[๑๓๗๑] ความโกรธบังเกิดขึ้นแก่ท่านแล้ว ยังไม่ได้เสื่อมคลายไปอย่างไร เมื่อ
ท่านยังมีชีวิตอยู่ ความโกรธยังไม่หายอย่างไร ท่านได้ห้ามความโกรธ ดัง
ฝนหาใหญ่ชำระล้างธุลี ฉะนั้น เป็นไฉน?

[๑๓๗๒] เมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้ว บุคคลย่อมไม่เห็นประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้
อื่น เมื่อความโกรธไม่เกิดขึ้น บุคคลย่อมเห็นได้ดี ความโกรธนั้นเกิด
ขึ้นแก่อาตมภาพแล้ว ยังไม่เสื่อมคลายไป ความโกรธเป็นอารมณ์ของ
คนไร้ปัญญา .

[๑๓๗๓] ชนทั้งหลายย่อมยินดีด้วยความโกรธที่เกิดขึ้นแล้ว เชื่อว่าเป็นศัตรูหา
ทุกข์ให้แก่ตนเอง ความโกรธนั้นเกิดขึ้นแก่อาตมภาพแล้ว ยังไม่เสื่อม
คลายไป ความโกรธเป็นอารมณ์ของคนไร้ปัญญา .

[๑๓๗๔] อนึ่ง เมื่อความโกรธเกิดขึ้น บุคคลไม่รู้จักประโยชน์ตน ความโกรธนั้น
เกิดขึ้นแก่อาตมภาพแล้ว ยังไม่เสื่อมคลายไป ความโกรธเป็นอารมณ์
ของคนไร้ปัญญา .

[๑๓๗๕] บุคคลถูกความโกรธครอบงำแล้ว ย่อมละทิ้งกุศลเสีย ย่อมขัดส่าย
ประโยชน์แม้มากมายได้ เขาประกอบด้วยเสนาคือ กิเลสหมใหญ่ที่
น่ากลัว มีกำลัง สามารถปราบผู้อื่นให้อยู่ในอำนาจได้ ความโกรธนั้น
ยังไม่เสื่อมคลายไปจากอาตมภาพ ขอถวายพระพร .

[๑๓๗๖] ธรรมดาไฟย่อมเกิดขึ้นที่ไม้สีไฟอันบุคคลถืออยู่ ไฟเกิดขึ้นแต่ไม้ใด ย่อม
เผาไม้เนื้อเองให้ไหม้ .

[๑๓๗๗] ความโกรธย่อมเกิดขึ้นแก่คนโง่เขลา เขาปัญญา ไม่รู้จริง เพราะความ
แข่งดี แม้เขาก็ถูกความโกรธนั้นแหละเผาผลาญ .

[๑๓๗๘] ความโกรธย่อมเจริญขึ้นแก่ผู้ใด ดุจไฟเจริญขึ้นในกองหญ้าและไม้ ฉะนั้น
ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อมไป เหมือนพระจันทร์ข้างแรม ฉะนั้น .

[๑๓๗๙] ความโกรธของผู้ใดย่อมสบบลลง เหมือนไฟหมดเชื้อ ฉะนั้น ยศของผู้คน
ย่อมเต็มเปี่ยม เหมือนพระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น .

จบ จุลลโพธิชาดกที่ ๕ .

๖. มณฑัพยชาดก

ว่าด้วยความรักที่มีต่อบุตร

[๑๓๘๐] เราเป็นผู้ต้องการบุญ ได้มีจิตเลื่อมใสประพฤติพรหมจรรย์อยู่เพียง ๗ วัน
เท่านั้น ต่อจากนั้นมา แม้เราจะไม่มีความใคร่บรรพชา ก็ได้ประพฤติ
พรหมจรรย์ของเราอยู่ได้ถึง ๕๐ ปีแล้ว ด้วยความสังนี้ ขอความสวัสดี
จงมีแก่ัญญุตตถกุมาร พิชังกลาย ัญญุตตถกุมาร จรอตชีวิตเกิด .

[๑๓๘๑] เพราะเหตุที่เราเห็นแขกในเวลาที่มาถึงบ้าน เพื่อจะพักอยู่ บางครั้งไม่
พอใจจะให้เลย แม้สมณพราหมณ์ผู้เป็นพหูสูต ก็ไม่ทราบความไม่พอใจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ของเขา แม่เราไม่ประสงค์จะให้กินได้ ด้วยความสงัดนี้ ขอความสวัสดิ
จมีแก่ยัญญุทัตตกุมาร พิชังกลาย ยัญญุทัตตกุมาร จรรอดชีวิตเกิด .

[๑๓๘๒] ลูกรัก อสรพิษที่ออกจากโพรงกีดเจ้านั้น มีเดชมมาก ไม่เป็นที่รักของ
แม่ในวันนั้นเลย อสรพิษนั้นกับบิดาของเจ้า ไม่แปลกอะไรกันเลย ด้วย
ความสงัดนี้ ขอความสวัสดิจมีแก่ยัญญุทัตตกุมาร พิชังกลาย ยัญญุ-
ทัตตกุมาร จรรอดชีวิตเกิด .

[๑๓๘๓] ก็นักพรตทั้งหลายเป็นผู้สงบระงับ ผีกลั่นตนแล้ว ย่อมเว้นรอบ นอก
จากท่านก็เห็นแล้วที่จะเป็นผู้ทนผืนใจ ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่มีเลย
ดูกรท่านที่ปายนะ ท่านเกลียดชังอะไร จึงสับสนใจประพฤติพรหมจรรย์
อยู่ได้ .

[๑๓๘๔] บุคคลลอกบวชด้วยศรัทธาแล้ว กลับเข้าบ้านอีก เป็นคนเหลวไหล
เป็นคนกลับกลอก เราเกลียดต่อถ้อยคำเช่นนี้ จึงสับสนใจ ประพฤติ
พรหมจรรย์อยู่ นี่เป็นฐานะที่วิญญูชนสรรเสริญ และเป็นฐานะของ
สัตบุรุษทั้งหลาย เราเป็นผู้กระทำบุญด้วยเหตุนี้แหละ .

[๑๓๘๕] ท่านเลี้ยงสมณะ พราหมณ์และคนเดินทาง ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าว
และน้ำ เรือนของท่าน บริบูรณ์ด้วยข้าวและน้ำเป็นเหมือนบ่อน้ำ เออ
ก็ท่านเกลียดต่อถ้อยคำอะไร แม่ไม่ประสงค์ ก็ให้ท่านนี้ได้?

[๑๓๘๖] มารดาบิดาและปู่ตายายของดิฉัน เป็นผู้มีศรัทธา เป็นท่านบดี รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ ดิฉันอนุวัตรตามธรรมเนียมของตระกูลนั้น กำหนดใจ
ไว้ว่า อย่าได้เป็นคนตัดธรรมเนียมแห่งตระกูลนี้เสียเลย ดิฉันเกลียด
ถ้อยคำเช่นนี้ แม่ไม่ประสงค์ก็ให้ท่านนี้ได้ .

[๑๓๘๗] ดูกรนางผู้มีร่างกายงาม เรานำเจ้าผู้ยังเป็นสาวน้อย ๆ ยังไม่มีปัญญา
สามารถที่จะจับจ่ายมาแต่ตระกูลญาติ แม่เจ้าไม่ได้แสดงความไม่รักใคร่เรา
เจ้าปฏิบัติเราเว้นจากความรักใคร่ เออก็นางผู้เจริญ การที่เจ้าอยู่ร่วมกับ
เราเห็นปานนี้ได้ เพราะเหตุอะไร?

[๑๓๘๘] ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา อันภรรยาที่มีสามีบอยๆ มิได้มีอยู่ในตระกูลนี้
ดิฉันได้อนุวัตรตามธรรมเนียมของตระกูลนั้น กำหนดใจไว้ว่า ขออย่า
ให้เป็นคนตัดธรรมเนียมของตระกูลในภายหลังเลย ดิฉันเกลียดต่อถ้อย
คำเช่นนี้ แม่ไม่ประสงค์ก็ปฏิบัติท่านได้ .

[๑๓๘๙] ดูกรท่านมัทธัพพะ วันนี้ดิฉันพูดถ้อยคำที่ไม่ควรจะพูด ขอท่านจงอด
โทษถ้อยคำนั้นให้เกิดฉันทะ เพราะเหตุแห่งบุตรเกิด สิ่งอื่นอะไรๆ ใน
โลกนี้ ที่จะรักยิ่งไปกว่าบุตรมิได้มี ยัญญุทัตตกุมารของเรานี้รอดชีวิตแล้ว .

จบ มัทธัพพะชาดกที่ ๖ .

๓. นิโครธชาดก

ว่าด้วยการคบคนดี

[๑๓๙๐] ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระนามว่านิโครธ ท่านสาขะเสนาบดีพูดว่า เราไม่
รู้จักคนนี้เลยว่าเป็นใครกัน หรือเป็นเพื่อนของใคร พระองค์จะทรงเข้า
พระทัยอย่างไร?

[๑๓๙๑] ลำดับนั้น บุรุษผู้ทำตามคำของท่านสาขะเสนาบดี เข้าจับคอดบหน้าข้า
พระองค์ ขับไล่ออกไป .

[๑๓๙๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาณกร กรรมอันไม่ประเสริฐเช่นนี้ อัน
ท่านสาขะเสนาบดี ผู้เป็นเพื่อนเก่าของพระองค์ เป็นคนมีความคิดทราหม
เป็นคนนอกตัญญู ประทุษร้ายมิตรได้ทำแล้ว .

[๑๓๙๓] ดูกรสหาย เรื่องนี้เราไม่รู้เลย ใครก็ไม่ได้บอกแก่เรา ท่านมาบอกแก่
เราว่า ท่านสาขะเสนาบดีฉลาดคร่ำท่าน .

[๑๓๙๔] ท่านเป็นคนทำเพื่อให้มีชีวิตอยู่สบายดี ท่านเป็นคนให้อริศรียศ คือ
ความเป็นใหญ่ ในหมู่มนุษย์แก่เราและสาขะเสนาบดีทั้งสองคน เราได้
รับความสำเร็จเพราะท่านในเรื่องนี้ เราไม่มีความสงสัยเลย .

[๑๓๙๕] กรรมที่บุคคลทำในอัสติบุรุษ ย่อมฉิบหายไม่องงาม เหมือนพืชที่
บุคคลหว่านลงในไฟ ย่อมถูกไฟไหม้ ไม่องงามฉะนั้น .

[๑๓๙๖] ส่วนกรรมที่บุคคลทำในคนกตัญญู มีศีล มีความประพฤติประเสริฐ ย่อม
ไม่ฉิบหายไป เหมือนพืชที่บุคคลหว่านลงในนาดีฉะนั้น .

[๑๓๙๗] ราชบุรุษทั้งหลาย จงฆ่าสาขะเสนาบดีผู้ชั่วช้า มักหลอกลวง มีความคิด
อย่างอัสติบุรุษคนนี้เสีย ด้วยหอกทั้งหลาย เราไม่ปรารถนาให้เขามี
ชีวิตอยู่เลย .

[๑๓๙๘] ข้าแต่พระมหาราช ขอพระองค์ได้โปรดอดโทษให้แก่เขาเกิด ชีวิตของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
คนตายแล้วไม่อาจจะนำกลับคืนมาได้ ขอได้ทรงโปรดดอดโทษ แก่
อัสติบุตรเถิด พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระบาทไม่ปรารถนาให้ฆ่าเขา .
[๑๓๙๙] การคบหาแต่นี้ใครรื้อเท่านั้น ไม่ควรเข้าไปอาศัยเจ้าสาชะอยู่ ความตาย
ในสำนักท่านนี้ใครประเสริฐกว่า ความเป็นอยู่ในสำนักเจ้าสาชะจะ
ประเสริฐอะไร .

จบ นิโครธชาดกที่ ๗ .

๘. ตักกชาดก

ว่าด้วยการเลี้ยงดูบิดามารดา

[๑๔๐๐] พ่อจำ มันนก มันเทศ มันมือเสือ ผักทอดยอด ก็มีได้มี พ่อต้องการ
อะไร จึงขุดหลุม อยู่คนเดียวในป่ากลางป่าช้าเช่นนี้เล่า?

[๑๔๐๑] ลูกเอ๋ย ปู่ของเจ้าทพพลาพมากแล้ว ถูกกองทุกข์อันเกิดจากโรคภัย
หลายอย่างเบียดเบียน วันนี้อย่าจะฝังปู่ของเจ้านั้นเสียในหลุม เพราะ
พ่อไม่ปรารถนา จะให้ปู่ของเจ้ามีชีวิตอยู่อย่างลำบากเลย ลูกเอ๋ย .

[๑๔๐๒] พ่อได้ความดำริอันลามกนี้แล้ว ได้กระทำการที่หยาบช้า อันลวงเสีย
ซึ่งประโยชน์ พ่อจำ แม่เมื่อพ่อแก่ลงแล้ว ก็จักได้รับการเช่นนี้เพราะ
ลูกบ้าง แม่ลูกเองก็จะอนุวัตรตามธรรมเนียมของตระกูลนั้น จักฝังพ่อ
เสียในหลุมบ้าง .

[๑๔๐๓] ลูกเอ๋ย เจ้ามากล่าวกระทบกระเทียบขูขู่พ่อ ด้วยถ้อยคำหยาบคาย
เจ้าเป็นลูกเกิดแต่อกของพ่อ แต่หาความอนุเคราะห์เกื้อกูลแก่พ่อไม่ .

[๑๔๐๔] พ่อจำ มิใช่ฉันจะไม่มีความอนุเคราะห์เกื้อกูลแก่พ่อ ฉันเป็นผู้มีความ
อนุเคราะห์เกื้อกูลแก่พ่อ แต่เพราะฉันไม่กล้าพอที่จะห้ามพ่อ ผู้ทำบาป
กรรมโดยตรงได้ จึงได้พูดกระทบกระเทียบเช่นนั้น .

[๑๔๐๕] พ่อจำ ผู้ใดเป็นคนมีธรรมอันลามก เบียดเบียนมารดาหรือบิดาผู้ไม่ประทุษ
ร้าย ผู้นั้นครั้นตายไปภายหลัง ต้องเข้าถึงนรกโดยไม่ต้องสงสัย .

[๑๔๐๖] พ่อจำ ผู้ใดบารงเลี้ยงมารดาบิดาด้วยข้าวน้ำ ผู้นั้นครั้นตายไปภายหลัง
ย่อมเข้าถึงสุคติ โดยไม่ต้องสงสัย .

[๑๔๐๗] ลูกเอ๋ย เจ้าจะเป็นผู้ไม่เกื้อกูลอนุเคราะห์แก่พ่อกี่หาไม่ เจ้าเชื่อว่าเป็นผู้
เกื้อกูลอนุเคราะห์แก่พ่อ แต่พ่อถูกแม่ของเจ้าว่ากล่าว จึงได้กระทำการ
อันหยาบช้าเช่นนี้ .

[๑๔๐๘] หญิงชั่วเป็นภรรยาของพ่อ เป็นแม่บังเกิดเกล้าของฉัน พ่อจึงขับไล่ไป
เสียจากเรือนของตน เพราะแม่นำทุกข์อย่างอื่นมาให้พ่ออีก .

[๑๔๐๙] หญิงชั่วเป็นภรรยาของพ่อ เป็นแม่บังเกิดเกล้าของฉัน เป็นหญิงมี
บาปกรรม ถูกทรมาน ดึงขังพัง ที่นายควาญฝึกให้อยู่ในอำนาจแล้ว
จงกลับมาเรือนเถิด .

จบ ตักกชาดกที่ ๘ .

๙. มหาธรรมปาลชาดก

ว่าด้วยเหตุที่ไม่ตายในวัยหนุ่ม

[๑๔๑๐] อะไรเป็นวัตรของท่าน อะไรเป็นพรหมจรรย์ของท่าน การที่คนหนุ่มๆ
ในตระกูลของท่านไม่ตายนี้ เป็นผลของกรรมอะไรที่ท่านได้ประพฤติมา
เป็นอย่างดีแล้ว ดูกรพราหมณ์ ขอท่านช่วยบอกเนื้อความนี้แก่เรา
เหตุไรหนอคนหนุ่มๆ ของท่านจึงไม่ตาย?

[๑๔๑๑] พวกเราประพฤติธรรม ไม่กล่าวมสา งดเว้นกรรมชั่ว งดเว้นกรรมอัน
ไม่ประเสริฐทั้งปวง เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของพวกเราจึงไม่
ตาย .

[๑๔๑๒] พวกเราได้ฟังธรรมของอัสติบุตร และอัสติบุตรแล้ว ไม่ชอบใจธรรมของ
อัสติบุตรเลย ละทิ้งอัสติบุตรเสีย แต่ไม่ละทิ้งอัสติบุตร เพราะเหตุนี้
แหละ คนหนุ่มๆ ของพวกเราจึงไม่ตาย .

[๑๔๑๓] ก่อนจะให้ท่าน พวกเราก็คือผู้ตั้งใจดี แมื่กำลังให้ก็ชื่นชมยินดี ครั้น
ให้แล้วก็ไม่ได้ดีรื้อน ในภายหลัง เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของ
พวกเราจึงไม่ตาย .

[๑๔๑๔] พวกเราเลี้ยงดูสมณะ พราหมณ์ คนเดินทาง วณิก ยาจก และคน
ขัดสนทั้งหลาย ให้มีอาหารด้วยข้าวน้ำ เพราะเหตุนี้แหละ
คนหนุ่มๆ ของพวกเราจึงไม่ตาย .

[๑๔๑๕] พวกเราไม่นอกใจภรรยา ถึงภรรยาที่ไม่นอกใจพวกเรา พวกเราประพฤติ
พรหมจรรย์นอกจากภรรยาของตน เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของ
พวกเราจึงไม่ตาย .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๑๔๑๖] เราทุกคนงดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นสิ่งที่เขาไม่ให้ในโลก ไม่กล่าว
มุสา ไม่ดื่มน้ำเมา เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของพวกเราจึง ไม่
ตาย .

[๑๔๑๗] บุตรของพวกเราเกิดในหญิงที่ดีเหล่านั้น เป็นผู้ฉลาดเฉลียว มีปัญญามาก
เป็นพหูสูตร เรียนจบไตรเพท เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของ
พวกเราจึงไม่ตาย .

[๑๔๑๘] มารดาบิดา พี่น้องหญิงชาย บุตรภรรยา และเราทุกคนประพฤติธรรม
เพราะเหตุแห่งโลกหน้า เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของพวกเราจึง
ไม่ตาย .

[๑๔๑๙] ทาส ทาสี คนอาศัยเลี้ยงชีพ คนใช้ และกรรมกรทั้งหมด ก็ประพฤติ
ธรรมเพราะเหตุแห่งโลกหน้า เพราะเหตุนี้แหละ คนหนุ่มๆ ของพวก
เราจึงไม่ตาย .

[๑๔๒๐] ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อม
นำสุขมาให้ นี่เป็นอนันตสัจธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ผู้ประพฤติธรรม
ย่อมไม่ไปสุทัคติ .

[๑๔๒๑] ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่ในฤดูฝนฉะนั้น ธรรม
पालะบุตรของเรา อันธรรมคุ้มครองแล้ว กระดุกที่ทานนำเอามาเป็น
กระดุกสัตว์อื่น บุตรของเรายังมีความสุข .

จบ มหาธรรมปาลชาดกที่ ๙ .

๑๐. กุกกฏชาดก

ว่าด้วยพันศัตรูเพราะรู้เท่าทัน

[๑๔๒๒] บุคคล ไม่พึงคั่นเคยในคนทำบาป คนมักพูดเหลวไหลและ คนมีปัญญาคิด
แต่ประโยชน์ตน และคนทำเป็นสงบแต่ภายนอก .

[๑๔๒๓] มีบุรุษพวกหนึ่ง มีปกติเหมือนโคกระหายน้ำ ทำที่เหมือนจะกล้ำกลืน
มิตรด้วยวาจา แต่ไม่ใช้ด้วยการงาน ไม่ควรคั่นเคยในคนเช่นนั้น .

[๑๔๒๔] บุรุษพวกหนึ่ง เป็นคนขมื่อเปล่า พัวพันอยู่ แต่ด้วยวาจาเป็นมนุษย์
กระพี้ ไม่มีความกตัญญู ไม่ควรคั่นเคยในคนเช่นนั้น .

[๑๔๒๕] บุคคล ไม่ควรคั่นเคยต่อหญิง หรือบุรุษ ผู้มีจิตกลับกลอก ไม่ทำความ
ข้องเกี่ยวให้แจ้งชัด .

[๑๔๒๖] ไม่ควรคั่นเคยกับบุคคลผู้ยังลงสุกรรม อันไม่ประเสริฐ เป็นคนไม่แน
นอน กำจัดคนไม่เลือก เหมือนดาบที่เขาลับแล้วปักปิดไว้ ฉะนั้น .

[๑๔๒๗] คนบางพวกในโลกนี้ คอยเฟ่งโทษ เข้าไปหาด้วยอุบายต่างๆ ด้วยคำ
พูดอันคมคายซึ่งไม่ตรงกับน้ำใจ ด้วยสามารถแห่งมิตรเทียม แม้นคนเช่น
นี้ ก็ไม่ควรคั่นเคย .

[๑๔๒๘] คนมีปัญญาทรามเช่นนั้น พบเห็นอำมิส หรือทรัพย์เข้า ณ ที่ใด ย่อม
คิดประทุษร้าย และย่อมละทิ้งเพื่อนนั้นไป แม้นคนเช่นนั้น ก็ไม่ควร
คั่นเคย .

[๑๔๒๙] มีคนเป็นจำนวนมาก ที่ปลอมเป็นมิตรคบหา บุคคลพึงละบุรุษชั่วเหล่านี
นั้นเสีย เหมือนไก่ละเหยี่ยว ฉะนั้น .

[๑๔๓๐] อนึ่ง บุคคลใดไม่รู้เท่าทันเหตุที่เกิดขึ้นได้จับพลัน หลงไปตามอำนาจ
ศัตรู บุคคลนั้น ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง .

[๑๔๓๑] ส่วนบุคคลใดรู้เท่าทันเหตุที่เกิดขึ้นได้ จับพลัน บุคคลนั้นย่อมพ้นจาก
ความเบียดเบียนของศัตรู เหมือนไก่พ้นจากเหยี่ยว ฉะนั้น .

[๑๔๓๒] นครชนผู้มีปัญญาเครื่องพิจารณา ควละเว้นบุคคลผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม มัก
ทำการก้าวจิตอยู่เป็นนิตย์ ดังแร้วที่เขาตัดไว้ในป่าเช่นนั้นเสียให้ห่างไกล
เหมือนไก่ในป่าไผ่ละเว้นเหยี่ยว ฉะนั้น .

จบ กุกกฏชาดกที่ ๑๐ .

๑๑. มัญญุกุณฑลชาดก

คนร้องไห้ถึงคนตายเป็นคนโง่เขลา

[๑๔๓๓] ท่านประดับแล้วด้วยอาภรณ์ต่างๆ มีต่างหูเกลี้ยงเงลา ทัดทรงระเบียบ
ดอกไม้ ลูบไล้กระแจะจันทน์สีเหลือง ท่านมีทุกข์อะไรหรือ จึงมากอด
อกคร่ำครวญอยู่ในกลางป่า?

[๑๔๓๔] เรือนรถงามแพรวพราวแล้วไปด้วยทองคำ ของเรามีอยู่แล้ว เราหาล้อ
ทั้งสองของรถนั้นยังไม่ได้ ด้วยความทุกข์อันนี้ เราจะตายเป็นแน่ .

[๑๔๓๕] ท่านต้องการรถชนิดไร รถทำด้วยทองคำ แก้วมณี โลหะ หรือรูปยะ
จงบอกรถชนิดนั้นแก่เราเถิด เราจักทำให้ท่าน จะหาล้อทั้งคู่ให้ท่าน?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๔๓๖] ลำดับนั้น มาณพจึงบอกแก่พราหมณ์นั้นว่า พระจันทร์และพระอาทิตย์ ย่อมงามผ่องใสอยู่ในวิถีทั้งสอง รถทองของเราย่อมจะงามด้วยพระจันทร์ และพระอาทิตย์นั้น อันเป็นลือทั้งคู่ .

[๑๔๓๗] ดุกรมานพ ท่านเป็นคนพาลแท้ เพราะท่านปรารถนาสิ่งที่เขาไม่พึงปรารถนาเกิน เราสำคัญว่าท่านจักตายเสียเปล่า ท่านจักไม่ได้พระจันทร์ พระอาทิตย์เลย .

[๑๔๓๘] แม้ความมอหิตและอัสถของพระจันทร์และพระอาทิตย์นั้น ก็ยังปรากฏ อยู่ สีสรรวรรณะ และวิถีทางของพระจันทร์และพระอาทิตย์ทั้งสอง ก็ ยังปรากฏอยู่ ส่วนบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว ย่อม ไม่ปรากฏเลย เราทั้งสอง ผู้คร่ำครวญอยู่ ใครเล่าหน่อจะเป็นคนโง่เขลายิ่งกว่ากัน?

[๑๔๓๙] ดุกรมานพ ท่านพูดจริง บรรดาเราทั้งสองผู้คร่ำครวญอยู่ เรานี้แหละ คนโง่เขลายิ่งกว่าท่าน เราปรารถนาผู้ตายไปยังปรโลกแล้ว เหมือนเด็ก ร้องไห้อยากได้พระจันทร์ฉะนั้น .

[๑๔๔๐] ท่านมารดาเรารู้ร้อนให้ส่งบระจับ ดับความกระวนกระวายทั้งปวงได้ เหมือนบุคคลดับไฟ ที่ติดเปรียงด้วยน้ำฉะนั้น .

[๑๔๔๑] ท่านได้ถอนลูกศรที่เสียบแทงหทัยของเรา ออกไปแล้ว ได้บรรเทาความ โศกถึงบุตรของเรา ผู้ถูกความโศกครอบงำแล้วหนอ .

[๑๔๔๒] ดุกรมานพ เราเป็นผู้ถอนลูกศรได้แล้ว ปราศจากความโศก ไม่มีความ ขุ่นมัว เราจะ ไม่เศร้าโศก จะไม่ร้องไห้ เพราะได้ฟังถ้อยคำของท่าน .

จบ มัญญกถาชาดกที่ ๑๑ .

๑๒ . พิลารโกสิยชาดก

ให้ท่านไม่ได้เพราะเหตุ ๒ อย่าง

[๑๔๔๓] สัตบุรุษทั้งหลายแม้ไม่หุงกินเอง ได้โภชนะมาแล้ว ย่อมปรารถนาจะให้ ท่านหุงโภชนะ ไว้มิใช่หรือ ไม่พึงให้โภชนะนั้น ไม่สมควรแก่ท่าน .

[๑๔๔๔] บุคคลให้ท่านไม่ได้ด้วยเหตุ ๒ อย่างคือ ความตระหนี่ ๑ ความประมาท ๑ บัณฑิตผู้รู้แจ้ง เมื่อต้องการบุญพึงให้ท่านแท้ .

[๑๔๔๕] คนผู้ตระหนี่กลัวยากจน ย่อมไม่ให้อะไร แก่ผู้ใดเลย ความกลัวจน นั้นและเป็นภัยแก่คนผู้ไม่ให้ คนตระหนี่ย่อมกลัวความอยากเข้า ยากน้ำ ความกลัวนั้นแหละ จะกลับมาถูกต้องคนพาลทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า .

[๑๔๔๖] เพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงครอบงำมลทิน กำจัดตระหนี่เสียแล้ว พึงให้ ท่านเกิด เพราะบุญย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า .

[๑๔๔๗] ท่านผู้ให้ได้ยาก เพราะต้องครอบงำความตระหนี่ก่อน แล้วจึงให้ได้ สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมไม่ทำตามตามที่สัตบุรุษทำแล้ว ธรรมของ สัตบุรุษอันคนอื่นรู้ได้ยาก .

[๑๔๔๘] เพราะเหตุนี้ คติจากโลกนี้ของสัตบุรุษ กับอสัตบุรุษจึงต่างกัน อสัตบุรุษย่อมไปนรก สัตบุรุษย่อมไปสวรรค์ .

[๑๔๔๙] บัณฑิตพวกหนึ่ง ย่อมให้ไทยธรรมแม้มีขนาดเล็กน้อยได้ สัตว์พวกหนึ่ง แม้มีไทยธรรมมาก ก็ให้ไม่ได้ ทักขินาทานที่บุคคลให้จากของเล็กน้อย ก็นับว่าเสมอด้วยการให้จำนวนพัน .

[๑๔๕๐] แม้ผู้ใดเที่ยวไปขออาหารมา ผู้นั้นชื่อว่า ประพฤติธรรม อนึ่ง บุคคล ผู้เลี้ยงบุตรและภรรยาของตน เมื่อไทยธรรมมีน้อยก็เฉลี่ย ให้แก่สมณะ และพราหมณ์ บุคคลนั้นชื่อว่า ประพฤติธรรม ยัญที่คนตั้งแสนฆ่าสัตว์ มาบูชาแก่คนผู้ควรบูชาจำนวนพัน ยัญของคนเช่นนั้น ย่อมไม่ถึงแม้ เสี้ยวแห่งผลทาน ของคนเชื่อใจผู้ยังไทยธรรมให้เกิดโดยชอบให้อยู่ .

[๑๔๕๑] เพราะเหตุไร ยัญนี้ก็ไพบูลย์ มีค่ามาก จึงไม่เท่าค่าแห่งผลทานของ บุคคลที่ให้โดยชอบธรรมเล่า ไฉนยัญที่คนตั้งแสนฆ่าสัตว์มาบูชา แก่ แก่คนที่ควรบูชาจำนวนพันๆ จึงไม่เท่าแม้ส่วนเสี้ยวแห่งผลทาน ของ คนเชื่อใจผู้ยังไทยธรรม ให้เกิดโดยชอบให้อยู่?

[๑๔๕๒] เพราะว่า คนบางพวกตั้งอยู่ในกายกรรมเป็นต้น อันไม่เสมอกัน ทำสัตว์ให้ลำบากบ้าง ฆ่าให้ตายบ้าง ทำให้เศร้าโศกบ้าง แล้วจึงให้ทาน ทักขินาทานนั้น มีหน้าซุมไปด้วยน้ำตา พร้อมทั้งอาชญา จึงไม่เท่าถึง ส่วนเสี้ยวแห่งผลทานที่บุคคลให้แล้วโดยชอบธรรม เพราะอย่างนี้ ยัญที่คนตั้งแสนฆ่าสัตว์มาบูชา ยัญ แก่คนที่ควรบูชาจำนวนพันๆ จึงไม่ เท่าถึงส่วนเสี้ยวแห่งผลทาน ของคนเชื่อใจผู้ยังไทยธรรมให้เกิดโดยชอบ ให้อยู่ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
จบ พิลารโกสิยชาดกที่ ๑๒ .

๑๓ . จักกวากชาดก

ว่าด้วยนกจักรพราก

[๑๔๕๓] ดุรณกจักรพราก ท่านมีสีสวย รูปร่าง ร่างกายแน่นแฟ้น มีสีแดงดัง
ทอง ทรวดทรงงาม ใบหน้าผุดผ่อง .

[๑๔๕๔] ท่านจับอยู่ที่ฝั่งคงคา เห็นจะได้กินอาหารอย่างนี้ คือ ปลา กาก ปลากระบอก
ปลาหม้อ ปลาเค้า ปลาตะเพียน กระมัง?

[๑๔๕๕] ดุรสหยา นอกจากสาหร่ายและแห่นแล้ว เราได้ถือเอาเนื้อสัตว์บก
หรือสัตว์น้ำมากินเป็นอาหารเลย นั่นเป็นอาหารของเรา .

[๑๔๕๖] เราไม่เชื่อว่า นกจักรพรากกินอาหารอย่างนั้นเลย เพื่อนเอ๋ย แม้เรากิน
อาหารที่คลุกเคล้าด้วยเกลือและน้ำมันในบ้าน .

[๑๔๕๗] ประจวบด้วยเนื้ออันสะอาด ซึ่งเขาทำกินกันในหมุมมนุษย์ ดุรณกจักรพราก
ถึงกระนั้น สีของเราก็ไม่เหมือนท่าน .

[๑๔๕๘] ท่านเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย จึงต้องคอยมองดูผู้ที่ผูกเวรในตน แม้จะ
กินก็สะดุ้งกลัว เพราะเหตุนั้น สีกายของท่านจึงเป็นเช่นนั้น .

[๑๔๕๙] ดุรกา ท่านเป็นผู้ถูกคนทั่วโลกโกรธเคือง อาหารที่ท่านได้มาด้วยกรรม
อันลามก ก็หาอิ่มท้องไม่ เพราะเหตุนั้น สีกายของท่าน จึงเป็นเช่น
นี้ .

[๑๔๖๐] ดุรสหยา ส่วนเราได้เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวงมากิน มีความขวนขวาย
น้อย ไม่มีใครรังเกียจ ใจไม่ห่อเหี่ยว กียแต่ที่ไหนๆ ก็มีได้มี .

[๑๔๖๑] ท่านนั้นจงทำอานภาพ ละปกติคือความทุกข์ของตนเสีย ไม่เบียดเบียน
ใครเที่ยวไปในโลก จักเป็นที่รักใคร่ของสัตว์โลกเหมือนเรา ฉะนั้น .

[๑๔๖๒] ผู้ใดไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ไม่ทำทรัพย์ให้เสื่อมเอง ไม่ใช้ผู้อื่น
ทำให้เสื่อม มีเมตตาจิตในสัตว์ทั่วไป ผู้นั้นย่อมไม่มีเวรกับใคร .

จบ จักกวากชาดกที่ ๑๓ .

๑๔ . ภูริปัญหาชาดก

ว่าด้วยคนไม่ดี ๔ จำพวก

[๑๔๖๓] ดุรท่านผู้มีปัญญากว้างขวาง ได้ยินว่า คำที่ท่านอาจารย์เสนกกล่านั้น
เป็นความจริง ท่านเป็นผู้มีปัญญา มีศิริ มีความเพียร มีความคิดมั่นคง
แม้ท่านเป็นผู้มีปัญญา มีศิริ มีความเพียร มีความคิดมั่นคงเช่นนั้น
ก็ป้องกันความเข้าถึงอำนาจแห่งความฉิบหายไม่ได้ ท่านจึงต้องกินข้าว
แดงไม่มีแกง .

[๑๔๖๔] เราทำความสุขเดิมของเราให้เจริญได้ด้วยความยาก เมื่อพิจารณากาล
อันควรและ ไม่ควร จึงหลบอยู่ตามความพอใจ เปิดช่องประโยชน์ให้แก่ตน
ด้วยเหตุนี้ เราได้ยินดีด้วยข้าวแดง .

[๑๔๖๕] ก็เรารู้จักกาลเพื่อกระทำความเพียร ยังประโยชน์ให้เจริญด้วยความรู้ของ
ตนเอง อาจอยู่ เหมือนความองอาจแห่งราชสีห์ ฉะนั้น ท่านจักได้เห็น
เราพร้อมด้วยความสำเริงนั้นอีก .

[๑๔๖๖] ก็บุคคลบางพวก แม้จะมีความสุขก็ไม่ทำบาป บุคคลอีกพวกหนึ่งไม่
ทำบาป เพราะเกรงกลัวต่อการเกี่ยวข้องกับด้วยความดีเตียน ท่านเป็นคน
สามารถ มีความคิดกว้างขวาง เหตุไร จึงไม่ทำทุกขให้เกิดขึ้นแก่เรา?

[๑๔๖๗] บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่ประพฤติกกรรมอันเป็นบาป เพราะเหตุแห่งความสุข
ของตน ถูกทุกข์กระทบแล้ว แม้จะพลาดพลั้งลงไปก็สงบอยู่ได้ ไม่
ละทิ้งธรรมเพราะความรักและความชัง .

[๑๔๖๘] บุคคลควรถอนตนผู้เขี้ยวใจขึ้น ด้วยเพศที่อ่อนแอหรือแข็งแรงอย่างใด
อย่างหนึ่ง ภายหลังจึงประพฤติกกรรม .

[๑๔๖๙] บุคคลนอน หรือนั่งที่ริมเงาแห่งต้นไม้ใด ไม่พึงหักรานกิ่งแห่งต้นไม้
นั้น เพราะบุคคลผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนชั่วช้า .

[๑๔๗๐] บุรุษรู้แจ้งธรรมแต่สำนักอาจารย์ใด อนึ่ง การที่สืบทอดทั้งหลาย กำจัด
ความสงสัยของบุรุษนั้นนั้นและ ชื่อว่าเป็นดังเกาะหรือเป็นที่พึ่งพา ของ
บุรุษนั้น คนมีปัญญา ไม่พึงละมิตรภาพ กับอาจารย์เช่นนั้น .

[๑๔๗๑] ถูหุสัณณผู้บริโศกคามคุณ เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ดี บรรพชิต ผู้ไม่สำรวม
ระวัง ไม่ดี พระราชา ไม่ทรงพิจารณาเสียก่อน แล้วประกอบราชกิจ
ไม่ดี บัณฑิตมักโกรธ ก็ไม่ดี .

[๑๔๗๒] ข้าแต่พระราชา กษัตริย์ควรพิจารณาก่อน แล้วจึงค่อยประกอบราชกิจ
ไม่พิจารณาก่อน ไม่ควรประกอบราชกิจ พระยศและพระเกียรติ ย่อม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เจริญแก่พระราชอาชญาผู้ทรงพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงประกอบราชกิจ .

จบ ฎิธิปัญหาชาดกที่ ๑๔ .

๑๕ . มหามังคลชาดก

ว่าด้วยมมงคล

[๑๔๓๓] นรชนรู้วิชาอะไรก็ดี รู้สัจจะทั้งหลายอะไรก็ดี กระซิบถามกันว่า อะไร
เป็นมงคล ในเวลาปรารภนามมงคล นรชนนั้นจะทำอย่างไร จึงจะเป็นผู้
อันความสวัสดิ์ดีคุ้มครองแล้ว ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า

[๑๔๓๔] เทวดาและพรหมทั้งปวง ที่ขชาติและสรรพสัตว์ทั้งหลาย บุคคลใด
อ่อนน้อมอยู่เป็นนิตย์ ด้วยเมตตา บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวเมตตา ของ
บุคคลนั้นแล้ว เป็นสวัสดิ์มงคลในสัตว์ทั้งหลาย .

[๑๔๓๕] ผู้ใดประพฤติก่อมนกแกสัตว์โลกทั้งปวง แก่หญิงและชาย พร้อมทั้งเด็ก
เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำชั่วร้าย ไม่กล่าวล้าเลิกถึงเรื่องเก่าๆ บัณฑิต
ทั้งหลายกล่าวความอดกลั้น ของผู้นั้นว่า เป็นสวัสดิ์มงคล .

[๑๔๓๖] ผู้ใดเป็นผู้มีปัญญาดี มีความรู้ปรุโปร่งในเมื่อเหตุเกิดขึ้น ไม่ดูหมิ่น
มิตรสหายทั้งหลายด้วย คีลป สกล ทรัพย์ และด้วยชาติ บัณฑิต
ทั้งหลายกล่าวการ ไม่ดูหมิ่นสหายของผู้นั้นว่า เป็นสวัสดิ์มงคลในสหาย
ทั้งหลาย .

[๑๔๓๗] สัตบุรุษทั้งหลายเป็นผู้ชอบพอกันเคยกัน เป็นมิตรแท้ของผู้ใด ผู้มีคำพูด
มั่นคง อนึ่ง ผู้ใดเป็นผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร แบ่งปันทรัพย์ของตน ให้
แก่มิตร บัณฑิตทั้งหลายกล่าวการ ได้ประโยชน์เพราะอาศัยมิตร และการ
แบ่งปันของผู้นั้นว่า เป็นความสวัสดิ์มงคลในมิตรทั้งหลาย .

[๑๔๓๘] ภรรยาของผู้ใดมีวัยเสมอกัน อยู่รวมกันด้วยความปรองดอง ประพฤติ
ตามใจกัน เป็นคนใคร่ธรรม ไม่เป็นหญิงหมั้น มีศีลโดยสมควรแก่สกล
รู้จักปรนนิบัติสามี บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวคุณความดีในภรรยาของผู้นั้น
ว่าเป็นสวัสดิ์มงคลในภรรยาทั้งหลาย .

[๑๔๓๙] พระราชาเป็นเจ้าแผ่นดิน ทรงพระอิศริยยศใหญ่ ทรงทราบความสะอาด
และความขยันหมั่นเพียรของราชเสวกคนใด และทรงทราบราชเสวก
คนใด ด้วยความเป็นผู้ไม่ริารานกับพระองค์ และทรงทราบราชเสวก
คนใดว่ามีใจจงรักภักดีต่อเรา บัณฑิตทั้งหลายกล่าวคุณความดีของราช
เสวกนั้นๆ ว่าเป็นสวัสดิ์มงคล ในพระราชาทั้งหลาย .

[๑๔๔๐] บุคคลใดมีศรัทธาให้ขาน้ำ ให้ดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบไล้ มีจิต
เลื่อมใสอนโมทนา บัณฑิตทั้งหลายกล่าวคุณชื่อนั้นของบุคคลนั้นแล
ว่าเป็นความสวัสดิ์ดีในสวรรค์ทั้งหลาย .

[๑๔๔๑] สัตบุรุษทั้งหลายผู้รู้แจ้งด้วยญาณ ผู้ยินดีแล้ว ในสัมมาปฏิบัติ เป็น
พหูสูต แสงสว่างคุณ เป็นผู้มั่งคั่ง ยิ่งบุคคลใดให้บริสุทธิด้วยอริยธรรม
บัณฑิตทั้งหลายยกย่องคุณความดีของสัตบุรุษนั้น ว่าเป็นความสวัสดิ์ดีใน
ท่ามกลางพระอรหันต์ .

[๑๔๔๒] ความสวัสดิ์ดีเหล่านั้นแล ผู้สรรเสริญแล้ว มีสุขเป็นผลกำไรในโลก นรชน
ผู้มีปัญญา พึงแสพความสวัสดิ์ดีเหล่านั้นไว้ในโลกนี้ ก็ในมงคลมีประเภท
คือ ทุฏฐมงคล สุตมงคล และมุตมงคล มงคลสักกัตหนึ่งที่จะเป็น
มงคลจริงๆ ไม่มีเลย .

จบ มหามังคลชาดกที่ ๑๕ .

๑๖ . มตบัณฑิตชาดก

ว่าด้วยความดับความโศก

[๑๔๔๓] ข้าแต่พระองค์ผู้ก้นหวงศ์ เชิญพระองค์เสด็จลุกขึ้นเถิด จะมัวทรง
บรรทมอยู่ทำไม ความเจริญอะไรจะมีแก่พระองค์ด้วยพระสบินเล่า
พระภคตาของพระองค์แม่ใด เสมอด้วยพระหทัย และเสมอด้วย
พระเนตรข้างขวา ลมกระทบดวงหทัยของพระภคตานั่น ข้าแต่พระเจ้า
เกษวะ มตบัณฑิตทรงพ่อไป .

[๑๔๔๔] พระเจ้าเกษวะทรงสดับคำของโรหิณียอำมาตย์ นั้นแล้ว อัดอั้น
พระหทัยด้วยความเศร้าโศก ถึงพระภคตา มีพระวรกายกระสับกระส่าย
เสด็จลุกขึ้น .

[๑๔๔๕] เหตุไรหนอ เจ้าจึงเป็นเหมือนคนบ้า เทียบกันเพื่อยู่ทวนครทาวราวดี
นี้ว่า กระต่าย กระต่าย ใครมาลักเอากระต่ายของเจ้าไปหรือ?

[๑๔๔๖] เจ้าปรารภนากระต่ายทอง กระต่ายเงิน กระต่ายแก้วมณี กระต่าย
สังขสิลา หรือกระต่ายแก้วประพาฬประการใด จงบอกแก่เรา เรา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
จะให้เขาทำให้เจ้า. ถ้าแม่เจ้าไม่ชอบกระต่ายเหล่านี้ แม่กระต่ายอื่นๆ
มีอยู่ในป่า เราจะให้เขานำเอากระต่ายเหล่านั้นมาให้ เจ้าต้องการ
กระต่ายชนิดใดเล่า?

[๑๔๘๗] ข้าแต่พระเจ้าเกสวะ กระต่ายเหล่าใดที่อาศัยอยู่บนแผ่นดิน หม่อมฉัน
ไม่ปรารถนากระต่ายเหล่านั้น หม่อมฉันปรารถนากระต่ายจากดวงจันทร์
ขอพระองค์ได้ทรงโปรดสอยกระต่ายนั้นมาให้หม่อมฉันเถิด.

[๑๔๘๘] น้องรัก เจ้าปรารถนาสิ่งที่เขาไม่พึงปรารถนาอีกนอ ยากได้กระต่ายจาก
ดวงจันทร์ จะละชีวิตไปเสียเป็นแน่.

[๑๔๘๙] ข้าแต่พระองค์ผู้กึ่งดวงจันทร์ ถ้าพระองค์ทรงทราบและตรัสสอนผู้อื่น
อย่างนี้ เหตุใดพระองค์จึงทรงเศร้าโศกถึงพระราชโอรส ผู้สิ้นพระชนม์
ไปแล้ว ในกาลก่อน จนกระทั่งถึงวันนี้เล่า?

[๑๔๙๐] มนุษย์ หรือเทวดาไม่พึงได้ฐานะอันใด คือความมุ่งหวังว่า บุตรของเรา
ที่เกิดมาแล้วอย่าตายเลย พระองค์ทรงปรารถนาข้า ฐานะนั้นอยู่ จะพึง
ทรงได้ฐานะที่ไม่ควรได้แต่ที่ไหน ข้าแต่พระองค์ผู้กึ่งดวงจันทร์ พระองค์
ทรงเศร้าโศกถึงพระโอรสองค์ใด ผู้ไปโลกแล้ว พระองค์ก็ไม่สามารถ
จะนำพระโอรสนั้นมาได้ด้วยมนต์ ยารากไม้ ไอสถ หรือ พระราชทรัพย์
เลย.

[๑๔๙๑] บรุษผู้เป็นบัณฑิตเช่นนี้ เป็นอำมาตย์ ของพระราชอาพระองค์ใด พระ
ราชาพระองค์นั้น จะมีความโศกมาแต่ไหน เหมือนมตบัณฑิต ดับความ
โศกของเราในวันนี้. มตบัณฑิตได้รดเรา ผู้เราร้อนให้สงบระงับ
ดับความกระวนกระวายทั้งปวงได้ เหมือนบุคคลดับไฟที่ติดเปรียง
ด้วยน้ำ จะนั้น. มตบัณฑิตได้ถอนลูกศรที่เสียบแทงหทัยของเราออกแล้ว
ได้ดับเหตความโศก ถึงบุตรของเราผู้ถูกความเศร้าโศกครอบงำแล้วหนอ.
เราเป็นผู้ถอนลูกศรออกได้แล้ว ปราศจากความโศก ไม่ขุ่นมัว
จะไม่เศร้าโศก จะไม่ร้องไห้ เพราะได้ฟังคำของเจ้า นะน้องชาย.

[๑๔๙๒] ผู้มีปัญญา มีใจกรุณา ย่อมทำผู้ที่เศร้าโศก ให้หลุดพ้นจากความเศร้าโศก
ได้ เหมือนมตบัณฑิตทำพระเชษฐาผู้เศร้าโศก ให้หลุดพ้นจากความ
เศร้าโศก จะนั้น.

จบ มตบัณฑิตชาดกที่ ๑๖.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จตุทวารชาดก	๒. กัณหาชาดก
๓. จตุโปสถชาดก	๔. สังขชาดก
๕. จุลลโพธิชาดก	๖. มัณทัฬหชาดก
๗. นิโครธชาดก	๘. ตักกชาดก
๙. มหาธรรมปาลชาดก	๑๐. กุกกุฏชาดก
๑๑. มัญจุกุณฑลชาดก	๑๒. ฟิลารโกสิยชาดก
๑๓. จักกาวชาดก	๑๔. ภูริปัญหาชาดก
๑๕. มหามังคลชาดก	๑๖. มตบัณฑิตชาดก

จบ ทลกลนิบาตชาดก.

เอกาทศกนิบาตชาดก

๑. มาตุโปสถชาดก

ว่าด้วยเรื่องพญาช้างผู้เลี้ยงมารดา

[๑๔๙๓] ไม่อ้อยช้าง ไม่มูกมัน ไม่ช้างนำว หน้างวงช้าง ช้างฟ้าง และลูก
เตี้ย งอกงามขึ้นแล้วเพราะพญาช้างนั้นพลัดพรากไป อนึ่ง ต้น
การณการทั้งหลายที่เชิงเขาก็ผลิดดอกบาน.

[๑๔๙๔] พระราชา หรือพระราชากุมาร ประทับนั่งบนคอกพญาช้างใด เป็นผู้ไม่มี
ความสะดุ้ง ย่อมกำจัดเสียซึ่งปัจเจกมิตรทั้งหลาย อิศรชนผู้ประดับ
ด้วยอาภรณ์อันงดงามผู้หนึ่ง ย่อมเลี้ยงดูพญาช้างนั้นด้วยก้อนข้าว.

[๑๔๙๕] ดูกรพญาช้างตัวประเสริฐ เชิญพ้อรับเอาคำข้าวเถิด อย่าผ่ายผอมเลย
ราชกิจมีเป็นอันมาก ท่านจะต้องทำราชกิจเหล่านั้น.

[๑๔๙๖] นางช้างนั้นเป็นกำพร้า ตาบอด ไม่มีผู้นำทางคงจะสะดุดตอไม้ล้มลงตรง
ภูเขาจันโหระณะเป็นแน่.

[๑๔๙๗] ดูกรพญาช้าง นางช้างตาบอดหาผู้นำทางมิได้ คงจะสะดุดตอไม้ล้มลงตรง
ภูเขาจันโหระณะนั้นเป็นอะไรกับท่านหรือ.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
(เมื่อพราหมณ์เดินทางยินขอยุ บัณฑิตทั้งหลายไม่กล่าวควรวาไป)
[๑๔๙๘] ข้าแต่พระมหาราชา นางข้างดาบอดไม่มีผู้นำทาง คงจะสลดตอไม้ล้มลง
ตรงภูเขาชื่อจันไทรณะนั้น เป็นมารดาของข้าพระองค์.

[๑๔๙๙] พญาช้างนี้ยอมเสี่ยงดูมารดา ท่านทั้งหลายจงปล่อยพญาช้างนั้นเสียเกิด
พญาช้างตัวประเสริฐจงอยู่ร่วมกับมารดา พร้อมด้วยญาติทั้งหลายเกิด.

[๑๕๐๐] พญาช้างอันพระเจ้ากาสิทรงปล่อยแล้ว พอหลุดจากเครื่องผูก พักอยู่
ครู่หนึ่ง ได้ไปยังภูเขา จากนั้นเดินไปสู่สระบัวอันเย็นที่เคยชองเสพมา
แล้วดูดน้ำด้วยวงมารดามารดา.

[๑๕๐๑] ฝนอะไรนี้ไม่ประเสริฐเลย ย่อมตกโดยกาลที่ไม่ควรตก บุตรเกิดใน
ตนของเราเป็นผู้บำรุงเรา ไปเสียแล้ว.

[๑๕๐๒] เชิญท่านลุกขึ้นเกิด จะม้วนนอนอยู่ทำไม จันผู้เป็นลูกของแม่มาแล้ว
พระเจ้ากาสิผู้ทรงพระปรีชาญาณ มีบริวารยศใหญ่หลวงทรงปล่อยมาแล้ว.

[๑๕๐๓] พระราชาพระองค์ใดทรงปล่อยลูกของเราผู้ประพฤติดอนน้อมต่อบุคคลผู้
เจริญทุกเมื่อ ขอพระราชพาพระองค์นั้นจงทรงพระชนมียินนาน ทรงบำรุง
แคว้นกาสิให้เจริญรุ่งเรืองเกิด.

จบ มาตุโปสกชาดกที่ ๑.

๒. ขุณเฑชาดก

ว่าด้วยการคบบัณฑิตและคบคนพาล

[๑๕๐๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน ขอพระองค์ทรงสดับคำของข้าพระองค์
ข้าพระองค์มาถึงในที่นี้ด้วยประโยชน์ในพระเจ้าชณหะ ข้าแต่พระองค์ผู้
ประเสริฐกว่าสัตว์ ๒ เท้าทั้งหลาย เมื่อพราหมณ์เดินทางยินขอยุ
บัณฑิตทั้งหลายไม่กล่าวว่า ควรวาไป.

[๑๕๐๕] ดูกรพราหมณ์ ข้าพเจ้ากำลังรอฟังอยู่ ท่านมาถึงในที่นี้ด้วยประโยชน์
อันใด จงบอกประโยชน์อันนั้น หรือว่าท่านปรารถนาประโยชน์อะไร
ในข้าพเจ้าจึงมาในที่นี้ เชิญท่านพราหมณ์บอกมาเกิด.

[๑๕๐๖] ขอพระองค์โปรดพระราชทานบ้านส่วย ๕ ตำบลแก่ข้าพระองค์ ทาสี
๑๐๐ คน โค ๗๐๐ ทองเนื้อดี ๑๐๐๐ แห่ง ขอได้ทรงโปรดประทาน
ภรรยาผู้พร้อมเพราแก่ข้าพระองค์ ๒ คน.

[๑๕๐๗] ดูกรพราหมณ์ ตะบะอันมีกำลังกล้าของท่านมีอยู่หรือ หรือว่ามนต์ขลัง
ของท่านมีอยู่ หรือว่ายักษ์บางพวกผู้เชื่อฟังถ้อยคำของท่านมีอยู่ หรือ
ว่าท่านยังจำได้ถึงประโยชน์ที่ท่านทำแล้วแก่เรา?

[๑๕๐๘] ตะบะของข้าพระองค์มิได้มี แม้มนต์ของข้าพระองค์ก็มีได้มี ยักษ์บางพวกผู้
เชื่อฟังถ้อยคำของข้าพระองค์ก็ไม่มี อนึ่ง ข้าพระองค์ก็จำไม่ได้ถึงประ-
โยชน์ ที่ข้าพระองค์ทำแล้วแก่พระองค์ ก็แต่ว่า เมื่อก่อนได้มีการพบปะ
กันเท่านั้นเอง.

[๑๕๐๙] ข้าพเจ้ารู้ถือว่า การเห็นนี่เป็นการเห็นครั้งแรก นอกจากนี้ข้าพเจ้าจำ
ไม่ได้ถึงการพบกันในครั้งใดเลย ข้าพเจ้าถามถึงเรื่องนั้น ขอท่านจง
บอกแก่ข้าพเจ้าว่า เราได้เคยพบกันเมื่อไรหรือที่ไหน?

[๑๕๑๐] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระองค์และข้าพระองค์ได้อยู่กันมาแล้วใน
เมืองตักกสิลา อันเป็นเมืองที่รื่นรมย์ของพระเจ้าคันธารราช พระองค์
กับข้าพระองค์ได้กระทบไหลกันในความมืด มีหมอกทึบในนครนั้น ข้า
แต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์และข้าพระองค์ยืนกันอยู่ในที่
ตรงนั้น เจริญปราศรัยด้วยคำอันให้ระลึกถึงกันที่ตรงนั้นแล เป็นการ
พบกันแห่งพระองค์และข้าพระองค์ ภายหลังจากนั้นมิได้มี ก่อนแต
นั้นก็ไม่มี.

[๑๕๑๑] ดูกรพราหมณ์ การสมาคมกับสัปบุรุษย่อมมีในหมู่มนุษย์บางครั้งบาง
คราว บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่ทำการพบปะกัน ความสนทนสนม หรือ
คุณที่กระทำไว้แล้วในกาลก่อนให้เสื่อมสูญไป.

[๑๕๑๒] ส่วนคนพาลทั้งหลาย ย่อมทำการพบปะกัน ความสนทนสนม หรือคุณที่
เขาทำไว้ในกาลก่อนให้เสื่อมสูญไป คุณที่ทำได้ในคนพาลทั้งหลาย ถึง
จะมากมายก็เสื่อมสูญไปหมด เพราะว่าคนพาลทั้งหลายเป็นคนอกตัญญู.

[๑๕๑๓] ส่วนนักปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมไม่ทำการพบปะกัน ความสนทนสนม หรือ
คุณที่เขาทำไว้ในกาลก่อน ให้เสื่อมสูญไป คุณที่ทำได้ในนักปราชญ์
ทั้งหลาย ถึงจะน้อยก็ย่อมไม่เสื่อมหายไป เพราะว่านักปราชญ์ทั้งหลาย
เป็นผู้มีความกตัญญูดี ข้าพเจ้าจะให้บ้านส่วย ๕ ตำบลแก่ท่าน ทาสี
๑๐๐ คน โค ๗๐๐ ทองเนื้อดี ๑๐๐๐ แห่ง และภรรยาผู้พร้อมเพรา ๒

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
คน มีชาติและตระกูลเสมอกัน แก่ท่าน .

[๑๕๑๔] ข้าแต่พระราชา การสมาคมกับสัตบุรุษย่อมเป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์
ผู้เป็นใหญ่ในกาลสิกรัฐ ข้าพระองค์บริบูรณ์ไปด้วยสมบัติ มีบ้านสวย
เป็นต้น เหมือนพระจันทร์ตั้งอยู่ท่ามกลางแห่งหมู่ดาวทั้งหลาย ฉะนั้น
การสังคมกับพระองค์นั้นแล เป็นอันว่าข้าพระองค์ได้แล้วในวันนี้เอง .

จบ ขุณหชาดกที่ ๒ .

๓. ธรรมเทวปุตตชาดก

ว่าด้วยเรื่องธรรมชนะธรรม

[๑๕๑๕] ดุรธธรรมเทพบุตร ข้าพเจ้าเป็นผู้ไม่ค้ายศ ไม่ค้ำบุญ สมณะและพราหมณ์
สรรเสริญทุกเมื่อ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีธรรม อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว
คุณารแห่งหนทาง ท่านจงให้หนทางแก่เรา .

[๑๕๑๖] ดุรธธรรมเทพบุตร เราผู้ชื่อว่าธรรมชนะสยามแห่งธรรมอันมั่นคง ไม่
เคยกลัวใคร มีกำลังเข้มแข็ง เราจะพึงให้ทางที่ไม่เคยให้ใครแก่ท่านใน
วันนี้ เพราะเหตุอะไรเล่า?

[๑๕๑๗] ธรรมแลปรากฏก่อน ภายหลังธรรมจึงเกิดขึ้นในโลก เราเป็นผู้เจริญ
กว่า ประเสริฐกว่า ทั้งเก่ากว่า ขอจงให้ทางแก่เราเถิด น้องเอ๋ย .

[๑๕๑๘] เราจะไม่ให้หนทางแก่ท่าน เพราะการขอร้องหรือเพราะความเป็นผู้สมควร
ในวันนี้เราทั้งสองจงมารบกัน แล้วหนทางจะเป็นของผู้ชนะในการรบ .

[๑๕๑๙] เราผู้ชื่อว่าธรรม เป็นผู้กล้าปรากฏไปทั่วทุกทิศ มีกำลังมาก มีศปรมาณ
ไม่ได้ ไม่มีผู้เสมอเหมือน ประกอบด้วยคุณทั้งปวง ธรรมเอ๋ย ท่าน
จักชนะได้อย่างไร?

[๑๕๒๐] เขาเอาหมอนเหล็กตีทองอย่างเดียว หาได้เอาทองตีเหล็กไม่ ถ้าหากว่าเรา
ผู้ชื่อว่าธรรม ฆ่าท่านผู้ชื่อว่าธรรมในวันนี้ได้ เหล็กจะนำคุณ นามเหมือน
ทองคำ ฉะนั้น .

[๑๕๒๑] ดุรธธรรมเทพบุตร ถ้าหากว่าท่านเป็นผู้มีกำลังในการรบไซร้ ผู้หลัก
ผู้ใหญ่ และครูของท่านมิได้มี เราจะยอมให้หนทางอันเป็นที่รักด้วย
อาการอันไม่เป็นที่รักของท่าน ทั้งจะขอดทนถ้อยคำชั่วๆ ของท่าน .

[๑๕๒๒] ธรรมเทพบุตร ได้ฟังคำนี้แล้ว ก็เป็นผู้มีศีรษะลงเบื้องต่ำ มีเท้าขึ้นเบื้อง
สูง ตกลงจากรถ รำพันเพื่อว่าเราปรารถนาจะรบก็ไม่ได้รบ ธรรม
เทพบุตรถูกตรอนเสียแล้ว ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ .

[๑๕๒๓] ธรรมเทพบุตรผู้มีขันติเป็นกำลัง มีจิตเที่ยงตรง มีกำลังมาก มีความบาก
บั่นอย่างแท้จริง ชำเนกำลังรบ ได้ฆ่าธรรมเทพบุตรฝังเสียในแผ่นดิน
แล้ว ขึ้นสู่รถของตนไปโดยหนทางนั้นเดียว .

[๑๕๒๔] มารดา บิดา และสมณพราหมณ์ ไม่ได้รับความนับถือในเรือนของชน
เหล่าใด ชนเหล่านั้น ครั้นทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลกนี้ ตายไปแล้วยอม
ต่อพากันไปสู่สุคติ เหมือนธรรมเทพบุตรผู้มีศีรษะลงในเบื้องต่ำตกไป
แล้วฉะนั้น .

[๑๕๒๕] มารดา บิดา และสมณพราหมณ์ ได้รับความนับถือเป็นอย่างดีในเรือน
ของชนเหล่าใด ชนเหล่านั้น ครั้นทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลกนี้ ตายไปแล้ว
ยอมพากันไปสู่สุคติ เหมือนธรรมเทพบุตรขึ้นสู่รถของตนไปสู่เทวโลก
ฉะนั้น .

จบ ธรรมเทวปุตตชาดกที่ ๓ .

๔. อุทยชาดก

ว่าด้วยบารมี ๑๐ ทศ

[๑๕๒๖] ดุรพระนาง ผู้มีพระวรกายงามหาที่ติมิได้ มีขวงพระเพลากลมกล่อม
ทรงวัดถาภรณ์อันสะอาด เสด็จขึ้นสู่ปราสาทประทับนั่งอยู่พระองค์เดียว
ดุรพระนางผู้มีพระเนตรงามดั่งเนตรนางกนิษฐ หม่อมฉันขอวิงวอน
พระนาง เราทั้งสองควรอยู่ร่วมกันตลอดคืนหนึ่งนี้ .

[๑๕๒๗] นครนี้มีคูรายรอบ มีป้อมแลหุ้มประตุมั่นคง มีหมู่ทหารถือกระบี่รักษา
ยากที่ใครๆ จะเข้าได้ . ทหารของนักรบหนุ่มก็ไม่มีมาเลย เมื่อเป็นเช่นนี้
ท่านปรารถนามาพบข้าพเจ้าด้วยเหตุอะไรหนอ .

[๑๕๒๘] ดุรพระนางผู้เลอโฉม หม่อมฉันเป็นเทพบุตรมาในตำหนักของพระนาง
ดุรพระนางผู้เจริญ เชิญพระนางชื่นชมกับหม่อมฉันเถิด หม่อมฉัน
จะถวายลาดทอง อันเต็มด้วยเหรียญทองแก่นาง .

[๑๕๒๙] นอกจากเจ้าชายอุทัยแล้ว ข้าพเจ้าไม่พึงปรารถนาเทวดา ยักษ์ หรือมนุษย์
ผู้อื่นเลย ดุรเทพบุตรผู้มีอำนาจมาก ท่านจงไปเสียเถิด อย่ากลับมาก

อีกเลย .

[๑๕๓๐] ความยินดีอันใดเป็นที่สุดของผู้บริโภคคาม สัตว์ทั้งหลายประพฤติกไม่สมควร เพราะเหตุแห่งความยินดีอันใด พระนางอย่าพลาดความยินดีในทางอันสะอาดของพระนางนั่นเลย หม่อมฉันขอถวายถาดเงิน อันเต็มด้วยเหรียญเงินแก่พระนาง .

[๑๕๓๑] ธรรมดาชายหมายจะให้หญิงเอออวยด้วยทรัพย์ ย่อมประมุลราคาขึ้นจนให้พอใจ ของท่านตรงกันข้าม ท่านประมุลราคาโดยลดลงดังที่เห็นประจักษ์อยู่ .

[๑๕๓๒] ดูกุรพระนางผู้มีพระวรกายงาม อายุและวรรณะของหม่อมมนุษย์ในมนุษย์-โลกย่อมเสื่อมลง ด้วยเหตุนี้แล แม้ทรัพย์สำหรับพระนางก็จำต้องลดลง เพราะวันนี้พระนางชราลงกว่าวันก่อน . ดูกุรพระราชบุตรผู้มีพระยศ เมื่อหม่อมฉันกำลังฟังมองอยู่อย่างนี้ พระจิวรรณของพระนางย่อมเสื่อมไป เพราะวันคืนล่วงไปๆ ดูกุรพระราชบุตรผู้มีปรีชา เพราะเหตุนี้ พระนางพึงประพฤติพรหมจรรย์เสียวันนี้ทีเดียว จะได้มีพระจิวรรณงดงามยิ่งขึ้นอีก .

[๑๕๓๓] เทวดาทั้งหลายไม่แก่เหมือนมนุษย์หรือ เส้นเอ็นในร่างกายของเทวดาเหล่านั้น ไม่มีหรือ ดูกุรเทพบุตร ข้าพเจ้าขอถามท่านผู้มีอำนาจมาก ร่างกายของเทวดาเป็นอย่างไร?

[๑๕๓๔] เทวดาทั้งหลายไม่แก่เหมือนมนุษย์ เส้นเอ็นในร่างกายของเทวดาเหล่านั้น ไม่มี จิวรรณอันเป็นทิพย์ของเทวดาเหล่านั้น ผุดผ่องยิ่งขึ้นทุกๆ วัน และโคสมบัตติกิโพบูลย์ขึ้น .

[๑๕๓๕] หมูชนเป็นอันมากในโลกนี้ กลัวอะไรเล่าจึงไม่ไปเทวโลกกัน ก็หนทางไปเทวโลกนั้นติดขัดทั้งหลายกล่าวไว้หลายด้าน ดูกุรเทพบุตรผู้มีอำนาจมาก ข้าพเจ้าขอถามท่านว่า บุคคลตั้งอยู่ในหนทางไหน จึงจะไม่กลัวปรโลก?

[๑๕๓๖] บุคคลผู้ตั้งวางใจไว้โดยชอบ ไม่กระทำบาปด้วยกาย อยู่ครองเรือน อันมีข้าวและน้ำมาก เป็นผู้มั่งคั่ง อ่อนโยน จำแนกแจกทาน รู้ความประสงค์ ชอบสงเคราะห์ มีถ้อยคำกลมกล่อม อ่อนหวาน ผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรมดังกล่าวมานี้ ไม่พึงกลัวปรโลก .

[๑๕๓๗] ข้าแต่เทพบุตร ท่านพราหมณ์ข้าพเจ้าเหมือนมารดาบิดา ข้าแต่ท่านผู้มีผิวพรรณงามยิ่ง ข้าพเจ้าขอถาม ท่านเป็นใครหนอ มีร่างกายสง่างาม?

[๑๕๓๘] ดูกุรพระนางผู้เลอโฉม ข้าพเจ้าเป็นพระเจ้าอุทัย มาในที่นี้เพื่อต้องการจะเปลื้องข้อผูกพัน ข้าพเจ้าบอกพระนางแล้ว จะขอลาไป ข้าพเจ้าพ้นจากข้อผูกพันของพระนางแล้ว .

[๑๕๓๙] ข้าแต่พระลูกเจ้า ถ้าพระองค์เป็นพระเจ้าอุทัยเสด็จมา ณ ที่นี้เพื่อต้องการจะเปลื้องข้อผูกพันไซ้ ข้าแต่พระราชบุตร ขอเชิญพระองค์จงโปรดพราหมณ์หม่อมฉัน ด้วยวิธีที่เราทั้งสองจะได้พบกันอีกใหม่เถิด เพคะ .

[๑๕๔๐] รียลลงไปเร็วยิ่งนัก ขณะก็เช่นนั้นเหมือนกัน ความตั้งอยู่ยั่งยืนไม่มี สัตว์ทั้งหลายย่อมจัดไปแน่แท้ สรรีระไม่ยั่งยืน ย่อมเสื่อมถอย ดูกุรพระนางอุทัย เธออย่าประมาท จงประพฤติธรรม . พื้นแผ่นดินทั้งสิ้นเต็มไปด้วยทรัพย์ ถ้าพึงเป็นของๆ พระราชาพระองค์เดียว ไม่มีผู้อื่นครอบครอง ถึงกระนั้น ผู้ที่ยังไม่ปราศจากความกำหนัดก็ต้องทิ้งสมบัติ นั้นไป ดูกุรพระนางอุทัย เธออย่าประมาท จงประพฤติธรรม . มารดาบิดา พี่ชายน้องชาย พี่สวามิภักดิ์ ภรรยาและสามี พร้อมทั้งทรัพย์ แม้เขาเหล่านั้นต่างก็จะละทิ้งกันไป ดูกุรพระนางอุทัย เธออย่าประมาท จงประพฤติธรรม . ดูกุรพระนางอุทัยเธอพึงทราบทั่วว่า ร่างกายเป็นอาหารของสัตว์อื่นๆ พึงทราบทั่วสุดดีและทุกดีในสงสารเป็นที่พิกขัศวราว เธออย่าประมาท จงประพฤติธรรม .

[๑๕๔๑] เทพบุตรพุดติจรัสชีวิตของสัตว์ทั้งหลายน้อย ทั้งลำเค็ญ ทั้งนิดหน้อย ทั้งประกอบไปด้วยทุกข์ หม่อมฉันจักสละสรุณนกรแก้วนกาสิือกบวชอยู่ลำพังผู้เดียว .

จบ อุทยชาดกที่ ๔ .

๕ . ปาณียชาดก

ว่าด้วยการทำบาปแล้วรังเกียจบาปที่ทำ

[๑๕๔๒] อาตมภาพเป็นมิตรของชายคนหนึ่ง ได้บริโภคน้ำของมิตรที่เขาไม่ได้ให้ เพราะเหตุนี้ภายหลังอาตมภาพรังเกียจว่า เราทำบาปนั้นไว้แล้วอย่าได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
กระทำบาปอีกเลย เพราะเหตุนั้น อาตมภาพจึงออกบวช .

[๑๕๔๓] ความพอใจบังเกิดขึ้นแก่อาตมภาพ เพราะเห็นภรรยาของผู้อื่น เพราะเหตุนี้ ภายหลังอาตมภาพจึงกล่าวว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้วอย่าได้กระทำบาปนั้นอีกเลย เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงออกบวช .

[๑๕๔๔] ขอถวายพระพรหมหีบพิตร ใจทั้งหลายจับโยมบิดาของอาตมภาพไว้ในปา อาตมภาพถูกใจเหล่านั้นถาม ร้อยได้แก่ลึงพูดถึงโยมบิดานั้นเป็นอย่างอื่นไป เพราะเหตุนี้ ภายหลังอาตมภาพจึงกล่าวว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้วอย่าได้ทำบาปนั้นอีกเลย เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงออกบวช .

[๑๕๔๕] เมื่อพลีกรรมชื่อโสมยะจะปรากฏขึ้นแล้ว มนุษย์ทั้งหลายก็พากันกระทำปาณาติบาต อาตมภาพได้ยอมอนุญาตให้แก่พวกเขา เพราะเหตุนี้ ภายหลังอาตมภาพจึงกล่าวว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้วอย่าได้ทำบาปนั้นอีกเลย เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงออกบวช .

[๑๕๔๖] ในกาลก่อน ชนทั้งหลายในหมู่บ้านของอาตมภาพ สำคัญสุราและเมรียว่าเป็นน้ำหวานจึงได้พากันดื่มเข้ามา เพื่อความฉิบหายแก่ชนเป็นอันมาก อาตมภาพยอมอนุญาตให้แก่เขา เพราะเหตุนี้ ภายหลังอาตมภาพจึงกล่าวว่าเราได้ทำบาปนั้นไว้แล้ว อย่าได้ทำบาปนั้นอีกเลย เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงออกบวช .

[๑๕๔๗] นาคีเตียนแท้ ซึ่งกำเป็นอันมาก มีกลิ่นเหม็น มีเสี้ยนหนามมาก เราสองเสพออยู่ ไม่ได้ได้รับความสุขเช่นนั้น .

[๑๕๔๘] กามทั้งหลายมีความพอใจมาก สุขยิ่งกว่ากามไม่มี ชนเหล่าใดสองเสพกามทั้งหลาย ชนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงสวรรค์ .

[๑๕๔๙] กามทั้งหลายมีความพอใจน้อย ทุกข์ยิ่งกว่ากามไม่มี ชนเหล่าใดสองเสพกามทั้งหลาย ชนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงนรก .

[๑๕๕๐] เหมือนดาบที่ลับคมดีแล้วเชือด เหมือนกระบี่ที่ขัดดีแล้วแทง เหมือนดอกที่พุ่งปักอก (เจ็บปานใด) กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งกว่านั้น .

[๑๕๕๑] หลมถ่านเพลิงลวกโพลงแล้ว ลึกกว่าข้าวบรุษ ผลที่เขาเผาร้อนอยู่ตลอดวัน (ร้อนปานใด) กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งกว่านั้น .

[๑๕๕๒] เหมือนยาพิษชนิดร้ายแรง น้ำมันที่เดือดพล่าน ทองแดงที่กำลังละลายคว้าง (ร้อนปานใด) กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งกว่านั้น .

จบ ปาณียชาดกที่ ๕ .

๖. ยุธัญชยชาดก

ว่าด้วยการผนวชของเจ้าชายยุธัญชยและยุธิฏฐิละ

[๑๕๕๓] หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์ ผู้เป็นจอมทัพผู้มีมิตรและอำมาตย์แวดล้อมแน่นหนา ข้าแต่พระทูลกระหม่อม หม่อมฉันจักบวช ขอได้โปรดทรงพระอนุญาตเถิด .

[๑๕๕๔] ถ้าเธอยังบกพร่องด้วยกามทั้งหลาย ฉันจะเพิ่มเติมให้เต็ม ผู้ใดเบียดเบียนเธอ ฉันจักห้ามปราม พ่อยุธัญชยอย่าเพ่งบวชเลย .

[๑๕๕๕] หม่อมฉันมิได้บกพร่องด้วยกามทั้งหลายเลย ไม่มีใครเบียดเบียนหม่อมฉัน แต่หม่อมฉันปรารถนาจะทำที่พึง ที่ชราครอบจำไม่ได้ พระเจ้าข้า .

[๑๕๕๖] พระโอรสกราบทูลวิงวอนพระราชบิดา พระราชบิดาหรือก็ทรงวิงวอนพระราชโอรส พ่อเอ๋ย ขวานิคมพากันวิงวอนว่า ข้าแต่พระยุธิฏฐิ อย่าทรงผนวชเลย .

[๑๕๕๗] ข้าแต่พระราชบิดาผู้เป็นจอมทัพ พระองค์อย่าทรงห้ามหม่อมฉันผู้จะบวชเลย อย่าให้หม่อมฉันมีมาอยู่ด้วยกามทั้งหลาย เป็นไปตามอำนาจชราเลย พระเจ้าข้า .

[๑๕๕๘] ลูกเอ๋ย แม่ขอร้องเธอ แม่ขอห้ามเธอ แม่ปรารถนาจะเห็นเธอนานๆ อย่าบวชเสียเลยนะพ่อยุธัญชย .

[๑๕๕๙] น้ำค้างบนยอดหญ้า พระอาทิตย์ขึ้นก็ตกไปจันใด อายุของมนุษย์ทั้งหลายก็จันนั้น ขอทูลกระหม่อมแม่อย่าห้ามฉันเลย พระเจ้าข้า .

[๑๕๖๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมเสนา ขอได้โปรดรับตรัสให้พระมารดาเสด็จขึ้นสู่ยานนี้เสียเถิด พระมารดาอย่าได้ทรงทำอันตรายแก่หม่อมฉันผู้กำลังรับด้านเสียเลย .

[๑๕๖๑] ท่านทั้งหลายจงช่วยวิ่งเต้นด้วยเถิด ขอความเจริญจงมีแก่ท่านเถิด รัมม-นครจักเปล่าเปลี่ยวเสียแล้ว พ่อยุธัญชยพระเจ้าสัพพัตตทรงอนุญาตแล้วละ .

[๑๕๖๒] เจ้าชายองคิโตเป็นผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์ทั้งหลาย ยังกำลังหนุ่มแน่น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
แปลงปลั่งดังทองธรรมชาติ เจ้าชายองค์นั้นมีกำลังแข็งแรง มีผ้านุ่งห่ม
ย้อมผาดบวชแล้ว .

[๑๕๖๓] เจ้าชายทั้งสององค์ คืออุรัญชัยกับอุรัญฐิตะทรงละทิ้งพระราชมารดาและ
พระราชบิดาแล้ว ทางตัดเครื่องข้องแห่งมัจจราช เสด็จออกผนวชแล้ว .

จบ อุรัญชัยชาดกที่ ๖ .

๗. ทสรถชาดก

ว่าด้วยผู้มีปัญญายอมไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่เสียไปแล้ว

[๑๕๖๔] มานีเณระ เจ้าลักษณะและนางสีดาทั้งสองจงมาลงน้ำ พระภรตนี้กล่าว
อย่างนี้ว่า พระเจ้าทสรถสวรรคตเสียแล้ว .

[๑๕๖๕] พี่ราม ด้วยอานภาพอะไรเจ้าพี่ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ควรเศร้าโศก ความ
ทุกข์มิได้ครอบงำพี่เพราะ ได้ทรงสดับว่า พระราชบิดาสวรรคตเล่า?

[๑๕๖๖] คนเราไม่สามารถจะรักษาชีวิต ที่คนเป็นอันมากพร่ำเพ้อถึง นักปราชญ์
ผู้รู้แจ้งจะทำตนให้เดือดร้อนเพื่ออะไรกัน?

[๑๕๖๗] ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งพาลทั้งบัณฑิต ทั้งคนมั่งมีทั้งคนยากจน ล้วนบ้าย
หน้าไปหามฤตยูทั้งนั้น .

[๑๕๖๘] ผลไม้ที่สุกแล้ว ก็พลันแต่จะหล่นลงเป็นแน่ จันใด สัตว์ทั้งหลายเกิดมา
แล้ว ก็พลันแต่จะตายเป็นแน่ จันนั้น .

[๑๕๖๙] เวลาเช้าเห็นกันอยู่มากคน พอถึงเวลาเย็นบางคนไม่เห็นกัน เวลาเย็น
เห็นกันอยู่มากคน พอถึงเวลาเช้าบางคนไม่เห็นกัน .

[๑๕๗๐] ถ้าผู้ที่คร่ำครวญหลงเบียดเบียนตนอยู่ จะพึงได้รับประโยชน์เล็กน้อย
ไซ้ร บัณฑิตผู้มีปรีชาจะพึงทำเช่นนั้นบ้าง .

[๑๕๗๑] ผู้เบียดเบียนตนของตนอยู่ ย่อมชบพอมปราศจากผิวพรรณ สัตว์ผู้ละไป
แล้วไม่ได้ช่วยคุ้มครองรักษา ด้วยการรำไห่นั้นเลย การรำไห้ไร้ประโยชน์ .

[๑๕๗๒] คนฉลาดพึงดับไฟที่ไหม้เรือนด้วยน้ำ จันใด คนผู้เป็นนักปราชญ์ได้รับ
การศึกษามาดี มีปัญญาเฉลียวฉลาด พึงรีบกำจัดความโศกที่เกิดขึ้นโดย
จับพลัน เหมือนลมพัดปยุ่น จันนั้น .

[๑๕๗๓] คนๆ เดียวเท่านั้นตายไป คนเดียวเท่านั้นเกิดในตระกูล ส่วนการคบ
หากันของสรรพสัตว์ มีความเกี่ยวข้องกันเป็นอย่างยิ่ง .

[๑๕๗๔] เพราะเหตุนี้แล ความเศร้าโศกแม้จะมากมายก็ไม่ทำจิตใจของนัก
ปราชญ์ ผู้เป็นพหูสูต มองเห็นโลกนี้และโลกหน้า รู้ทั่วถึงธรรมให้
เร่าร้อนได้ .

[๑๕๗๕] เราจักให้ยศ และโภคสมบัติ แก่ผู้ที่ควรจะได้ จักทะนุบำรุงภรรยา
ญาติทั้งหลาย และคนที่เหลือ นี่เป็นกิจของบัณฑิตผู้ปรีชา .

[๑๕๗๖] พระเจ้ารามผู้มีพระศอจกทอง มีพระพาหาใหญ่ ทรงครอบครอง
ราชสมบัติอยู่ตลอด ๑๖,๐๐๐ ปี .

จบ ทสรถชาดกที่ ๗ .

๘. สังวรชาดก

ว่าด้วยพระราชาผู้มีศีลาจารวัตรที่ดีงาม

[๑๕๗๗] ข้าแต่พระมหาราช พระราชาผู้เป็นจอมแห่งชน ทรงทราบถึงพระศีลา-
จารวัตรของพระองค์ ทรงยกย่องพระกุมารเหล่านี้มิได้สำคัญพระองค์ด้วย
ชนบทอะไรเลย .

[๑๕๗๘] เมื่อพระมหาราชผู้สมมติเทพ ยังทรงพระชนม์อยู่หรือทิวงคตแล้วก็ตาม
พระประยูรญาติผู้เห็นประโยชน์ตนเป็นสำคัญ พวกเขาย่อมรับนับถือ
พระองค์ .

[๑๕๗๙] ข้าแต่พระเจ้าสังวรราช ด้วยพระศีลาจารวัตรข้อไหน พระองค์จึงสถิตอยู่
เหนือพระเชษฐภคินาผู้ทรงร่วมกำเนิดได้ ด้วยพระศีลาจารวัตรข้อไหน
หม่อมพระญาติที่ประชุมกันแล้ว จึงไม่ย่ำยีพระองค์ได้?

[๑๕๘๐] ข้าแต่พระราชบุตร หม่อมฉันมิได้ริษยาสมณะทั้งหลายผู้แสวงหาคุณอัน
ใหญ่หลวง หม่อมฉันนอบน้อมท่านเหล่านั้นโดยเคารพ ไหว้เท้าของท่าน
ผู้คงที่ .

[๑๕๘๑] สมณะเหล่านั้น ยินดีแล้วในคุณธรรมของท่านผู้แสวงหาคุณ ย่อมพร่ำ
สอนหม่อมฉันผู้ประกอบในคุณธรรม ผู้พอใจฟัง ไม่มีความริษยา .

[๑๕๘๒] หม่อมฉันได้ฟังคำของสมณะ ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง เหล่านั้นแล้ว
มิได้ดูหมิ่นสักน้อยหนึ่งเลย ใจของหม่อมฉันยินดีแล้วในธรรม .

[๑๕๘๓] กองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ และกองพลเดินเท้า หม่อมฉันไม่
ตัดเบียดเบียนและบำเหน็จบำนาญของจาดุรงค์เสนาเหล่านั้นให้ลดน้อยลง .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๑๕๘๔] อำมาตย์ผู้ใหญ่ และข้าราชการผู้มีปรีชาของหม่อมฉันมีอยู่ ช่วยกันบำรุง
พระนครพาราณสีให้มีเนื้อมาก มีน้ำดี.

[๑๕๘๕] อนึ่ง พวกพ่อค้าผู้มั่งคั่งมาแล้วจากรัฐต่างๆ หม่อมฉันช่วยจัดอารักขาให้
พ่อค้าเหล่านั้น ขอได้โปรดทราบอย่างนี้เถิด เจ้าพ่อโบสถ์.

[๑๕๘๖] ข้าแต่พระเจ้าสังวรราช ได้ยินว่า พระองค์ทรงครอบครองราชสมบัติแห่ง
หมู่พระญาติโดยธรรม พระองค์เป็นผู้มีพระปรีชาด้วย เป็นบัณฑิตด้วย
ทั้งทรงเกื้อกูลพระประยูรญาติด้วย.

[๑๕๘๗] ศัตรูทั้งหลายย่อม ไม่เบียดเบียนพระองค์ผู้แวดล้อมไปด้วยพระประยูรญาติ
มองมูลด้วยรัตนะต่างๆ เหมือนจอมอสุร ไม่เบียดเบียนพระอินทร์
จะนั้น.

จบ สังวรชาดกที่ ๘.

๙. สุปปารกชาดก

ว่าด้วยทะเล ๖ ประการ

[๑๕๘๘] พวกภุมมนุษย์จอมกแหลมดำผุดดำว่ายอยู่ พวกข้าพเจ้าขอลาถามท่านสุปปารกะ
ทะเลนี้ชื่ออะไร?

[๑๕๘๙] เมื่อท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพ่อค้าแสวงหาทรัพย์ออกจากท่าซื้อภักจะ ครั้น
เรือแล่นไปผิวดทางมาถึงทะเลตอนนั้นเขาเรียกกันว่า ขรมาลี.

[๑๕๙๐] ทะเลนี้ ปรากฏเหมือนกองไฟและพระอาทิตย์ ข้าพเจ้าขอลาถามท่าน
สุปปารกะ ทะเลนี้ชื่ออะไร?

[๑๕๙๑] เมื่อท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพ่อค้าแสวงหาทรัพย์ ออกจากท่าซื้อภักจะ ครั้น
เรือแล่นไปผิวดทางมาถึงทะเลตอนนั้นเขาเรียกว่า อัคคิมาลี.

[๑๕๙๒] ทะเลนี้ปรากฏเหมือนนมสัสมและนมสด พวกข้าพเจ้าขอลาถามท่าน
สุปปารกะ ทะเลนี้ชื่ออะไร?

[๑๕๙๓] เมื่อท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพ่อค้าแสวงหาทรัพย์ ออกจากท่าซื้อภักจะ ครั้น
เรือแล่นไปผิวดทางมาถึงทะเลตอนนั้นเขาเรียกกันว่า ทริมาลี.

[๑๕๙๔] ทะเลนี้ปรากฏเหมือนหย้าคาและข้าวกล้า พวกข้าพเจ้าขอลาถามท่าน
สุปปารกะ ทะเลนี้ชื่ออะไร?

[๑๕๙๕] เมื่อท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพ่อค้าแสวงหาทรัพย์ ออกจากท่าซื้อภักจะ ครั้น
เรือแล่นไปผิวดทางมาถึงทะเลตอนนั้นเขาเรียกกันว่า กุสุมาลี.

[๑๕๙๖] ทะเลนี้ปรากฏเหมือนไม้้อ และไม้ไผ่ พวกข้าพเจ้าขอลาถามท่านสุปปารกะ
ทะเลนี้ชื่ออะไร?

[๑๕๙๗] เมื่อท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพ่อค้าแสวงหาทรัพย์ ออกจากท่าซื้อภักจะ ครั้น
เรือแล่นไปผิวดทางมาถึงทะเลตอนนั้นเขาเรียกกันว่า นพมาลี.

[๑๕๙๘] เสียงน้ำกล้วมาก น่าสยดสยอง ฟังเหมือนเสียงภุมมนุษย์ และทะเลนี้
ปรากฏเหมือนบึงและเหว พวกข้าพเจ้าขอลาถามท่านสุปปารกะ ทะเลนี้
ชื่ออะไร?

[๑๕๙๙] เมื่อท่านทั้งหลายผู้เป็นพ่อค้าแสวงหาทรัพย์ ออกจากท่าซื้อภักจะ ครั้น
เรือแล่นไปผิวดทางมาถึงทะเลตอนนั้นเขาเรียกกันว่า พลวามขี.

[๑๖๐๐] ตั้งแต่ข้าพเจ้าระลึกถึงตนได้ ถึงความเป็นผู้รู้เพียงสา ข้าพเจ้าไม่เคยรู้สึก
แก่สิ่งเบียดเบียนสัตว์แม้สักตัวหนึ่งเลย ด้วยสัจจวาจา นี้ ขอเรื่องจงกลับ
ได้โดยสวัสดิ์.

จบ สุปปารกชาดกที่ ๙.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มาตุโปสกชาดก	๒. ขุนหาชาดก
๓. ธรรมเทวปุตตกชาดก	๔. อุทยชาดก
๕. ปาณียชาดก	๖. ยุธัญชยชาดก
๗. ทสธชาดก	๘. สังวรชาดก
๙. สุปปารกชาดก.	

จบ เอกาทสกนิบาต

ทวาทสนิบาตชาดก

๑. จุลลภณาลชาดก

ว่าด้วยสิ่ง ๕ อย่างรู้ได้ยาก

[๑๖๐๑] บุรุษผู้ไม่ถูกผิสิ่ง ย่อมไม่ควรจะเชื่อหญิงผู้หยาบช้า ใจเบาไม่รู้จักคุณคน
มักประทุษร้ายมิตร.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๑๖๐๒] หญิงเหล่านั้นย่อมไม่รู้จักกิจที่ทำแล้วและกิจที่ยังไม่ได้ทำ ไม่รู้จักมารดา
บิดา หรือพี่น้อง ไม่ใช่อารยชน ก้าวล่วงธรรมเสียแล้ว ย่อมไปตาม
อำนาจจิตของตนกายเดียว .

[๑๖๐๓] เมื่อมีอันตราย และเมื่อกิจเกิดขึ้น หญิงย่อมละทิ้งสามีนั้นเมื่ออยู่ร่วมกัน
มานาน เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นผู้อนุเคราะห์แม่เสมอด้วยชีวิต
เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ไว้วางใจหญิงทั้งหลาย .

[๑๖๐๔] ความจริง จิตของหญิงเหมือนกับจิตของลิง ลุ่มๆ ดอนๆ เหมือนกับ
เงาต้นไม้ หัวใจของหญิงทั้งหลายไหวไปมาเหมือนล้อรถที่กำลังหมุนไป
ฉะนั้น .

[๑๖๐๕] คราวใด หญิงมองเห็นทรัพย์ของบรุษที่ควรจะถือเอาได้ คราวนั้น ย่อม
ใช้วาจาอ่อนหวานนำพาเอาบรุษนั้นไป เหมือนชาวกัมพูชาใช้สาหร่าย
ล่อม้าไปได้ฉะนั้น .

[๑๖๐๖] คราวใด ไม่มองเห็นทรัพย์ของบรุษที่ควรจะถือเอาได้ คราวนั้น ย่อมละ
ทิ้งบรุษนั้น ไปเสีย เหมือนบุคคลข้ามฟากถึงฝั่งโน้นแล้ว ก็ทิ้งแพไป
เสีย ฉะนั้น .

[๑๖๐๗] หญิงเปรียบเหมือนยางรัก กินไม่เลือกเหมือนเปลวไฟ มีมายาแรงกล้า
เหมือนแม่น้ำอันมีกระแสน้ำเชี่ยว ย่อมคบหาบรุษทั้งที่นารักและไม่นารัก
เหมือนเรือจอดไม่เลือกว่าฝั่งข้างนี้ หรือข้างโน้น ฉะนั้น .

[๑๖๐๘] หญิงไม่ไช่ของบรุษคนเดียว หรือสองคน ย่อมต้อนรับทั่วไป เหมือนร้าน
ตลาด ผู้ใดสำคัญซึ่งหญิงเหล่านั้น ว่าของเรา ก็เท่ากับดักกลมด้วยตาข่าย
ฉะนั้น .

[๑๖๐๙] แม่น้ำ หนทาง ร้านขายเหล้า สภา และบ่อน้ำ มือปมาฉน์ใด หญิง
ในโลกก็มีอุปไมยฉนั้น เขตแดนของหญิงเหล่านั้น ไม่มีเลย .

[๑๖๑๐] หญิงเหล่านั้นเสมอด้วยไฟกินเปรียง เปรียบด้วยห้วงเหว เลือกหยิบเอา
แต่ที่อร่อยๆ เหมือนโคเลือกกินหญ้าในภายนอก ฉะนั้น .

[๑๖๑๑] ไฟกินเปรียง ๑ ช้างสาร ๑ งูเห่า ๑ พระเจ้าแผ่นดินผู้ได้มรธาภิเศก ๑
หญิงทุกคน ๑ ทั้ง ๕ นี้ คนพึงคบหาด้วยความระมัดระวังเป็นนิตย์
เพราะว่าสิ่งทั้ง ๕ นั้นมีอหยาตย์ที่รู้ได้ยาก .

[๑๖๑๒] หญิงที่งามเกินไป ๑ หญิงที่ขายเป็นอันมากไม่รักใคร่ ๑ (หญิงแพศยา)
หญิงที่เหมือนมือขวา ๑ (ชำนัญการพ่อนการขับ) หญิงที่เป็นภรรยาของ
คนอื่น ๑ หญิงที่เห็นแก่ทรัพย์ ๑ หญิง ๕ จำพวกนี้ก็ไม่ควรคบหา .

จบจุลลภณาลชาดกที่ ๑ .

๒. กัททสาธชาดก

ว่าด้วยการบำเพ็ญประโยชน์แก่ญาติ

[๑๖๑๓] ท่านเป็นใคร มีผ้าอันสะอาดหมดจด มายืนอยู่บนอากาศ เพราะเหตุไร
น้ำตาของท่านจึงไหล ก็มาถึงท่านแต่ที่ไหน?

[๑๖๑๔] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ เมื่อหม่อมฉันได้รับการบูชาอยู่ ๖๐,๐๐๐ ปี คนทั้งหลาย
รู้จักหม่อมฉันว่า กัททสาละ ในแวนแคว้นของพระองค์นี้แล .

[๑๖๑๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในทิศ พระราชาพระองค์ก่อนๆ เมื่อสร้าง
พระนคร อาคาร และปราสาทต่างๆ พระราชาเหล่านั้นมิได้ดูหมิ่น
หม่อมฉันเลย พระราชาเหล่านั้นบูชาหม่อมฉัน ฉนั้นใด แม่พระองค์
ก็งับบูชาหม่อมฉัน ฉนั้นเกิด .

[๑๖๑๖] ก็ข้าพเจ้ามิได้เห็นต้นไม้ใหญ่โตเหมือนท่าน โดยประมาณท่าน
เป็นไม้งามแต่กำเนิดด้วยยานและปริณทล .

[๑๖๑๗] ข้าพเจ้าจะให้นายช่างทำปราสาทมีเสาเดียว เป็นที่รื่นรมย์ใจ ข้าพเจ้าจะ
เชื่อเชิญท่านมาอยู่ที่ปราสาทนั้น ดูกุรเทวดา ชีวิตของท่านจักยั่งยืน .

[๑๖๑๘] ถ้าพระองค์ทรงดำริอย่างนี้ ก็จำต้องพลัดพรากจากตัมรังอันเป็นร่างกาย
ของหม่อมฉัน พระองค์จงตัดหม่อมฉันทำเป็นท่อนๆ ให้มากเกิด .

[๑๖๑๙] พระองค์จงตัดปลายก่อนแล้วจงตัดท่อนกลาง ภายหลังจึงตัดที่โคน
เมื่อหม่อมฉันถูกตัดอย่างนี้ ถึงจะตายลงก็ไม่ทุกข์ .

[๑๖๒๐] ราชบุรุษตัดมือและเท้า ตัดหูและจมูก ภายหลังจึงตัดศีรษะของโจรผู้เป็น
อยู่ ความตายนั้นชื่อว่าตายเป็นทุกข์ .

[๑๖๒๑] ดูกตัมรังผู้เป็นเจ้าแห่งป่า เขาตัดเป็นท่อนๆ เป็นสุขหรือหนอ ท่าน
มีเหตุอะไร มันใจอย่างไร จึงปรารถนาให้ตัดเป็นท่อนๆ ?

[๑๖๒๒] ข้าแต่มหाराช หม่อมฉันยึดมั่นเหตุอันใด อันเป็นเหตุประกอบด้วยธรรม
ปรารถนาให้ตัดเป็นท่อนๆ ขอพระองค์จงทรงสดับเหตุอันนั้น .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๖๒๓] หมูญาติของหม่อมฉัน เจริญอยู่ด้วยความสุข เกิดแล้วใกล้ต้นรังข้าง
หม่อมฉัน หม่อมฉันพึงเข้าไปเบียดเบียนหมูญาติเหล่านั้น เมื่อเป็น
เช่นนั้น หม่อมฉันชื่อว่าเข้าไปสังขโมยสิ่งที่มีไขความทุกข์ให้เกิดขึ้นเหล่านี้
เหตุนี้หม่อมฉันจึงปรารถนาให้ตัดเป็นท่อนๆ .

[๑๖๒๔] ดูก่อนผู้เป็นเจ้าแห่งป่า ท่านย่อมคิดสิ่งที่ควรคิด ท่านเป็นผู้ปรารถนา
ประโยชน์แก่หมูญาติ ดูก่อนสหาย ข้าพเจ้าให้อภัยแก่ท่าน .

จบภัททสาธกชาดกที่ ๒ .

๓. สมุททวาณิชชาดก

ว่าด้วยพ่อค้าทางสมุทร

[๑๖๒๕] คนทั้งหลายพากันไป พากันหว่าน เป็นมนุษย์ผู้ต้องเลี้ยงชีพด้วยผลการ
งาน ไม่ถึงส่วนหนึ่งแห่งเกาะอันนี้ เกาะของเรานี้แหละดีกว่าชมพูทวีป .

[๑๖๒๖] ในวันพระจันทร์เพ็ญ ทะเลจึงมีคลื่นจัด จะท่วมเกาะใหญ่นี้ให้จมลง
คลื่นทะเลย่อมมาทันทันหลายเสียเลย ท่านทั้งหลายจงพากันไปหาที่พึ่ง
อาศัยที่อื่นเถิด .

[๑๖๒๗] คลื่นทะเลจะไม่เกิดท่วมเกาะใหญ่นี้ เหตุอันนั้นเราเห็นแล้วด้วยนิมิตเป็น
อันมาก ท่านทั้งหลายอย่ากลัวเลย จะเศร้าโศกทำไม จงเบิกบานใจเถิด .

[๑๖๒๘] ท่านทั้งหลายจงอยู่ยึดครองเกาะใหญ่นี้ อันมีอาหารเพียงพอ มีข้าวและ
น้ำมากมาย เป็นที่อยู่อาศัยเถิด เราไม่มองเห็นภัยอันใดอันหนึ่ง ซึ่งจะเกิด
มีแก่ท่านทั้งหลายเลย ท่านทั้งหลายจงเบิกบานใจอยู่ด้วยบุตรหลานเถิด .

[๑๖๒๙] เทพบุตรในทิศทักษิณนี้ ย่อมคัดค้านความเกษมสำราญ ถ้อยคำของเทพ-
บุตรนั้นเป็นคำจริง เทพบุตรในทิศอุดรไม่รู้แจ้งภัย หรือมิใช่ภัย ท่าน
ทั้งหลายอย่ากลัวเลย จะเศร้าโศกไปทำไม จงเบิกบานใจเถิด .

[๑๖๓๐] เทวดาเหล่านี้ย่อมกล่าวผิดกันอย่างไร เทวดาตนหนึ่งกล่าวว่าจะมีภัย
ตนหนึ่งกล่าวว่าปลอดภัย ดังเราขอเตือน ท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของ
เราเถิด เราทั้งหมดอย่ารีบหายเสียเร็วพลันเลย .

[๑๖๓๑] เราทั้งปวง จงมาช่วยกันทำเรือใหญ่ให้มั่นคงติดเครื่องยนต์ไว้พร้อมสรรพ
ถ้าเทพบุตรในทิศทักษิณพูดจริง เทพบุตรในทิศอุดรก็พูดคำเปล่าๆ .

[๑๖๓๒] เมื่ออันตรายเกิดมีขึ้น เรือของพวกเรานั้นก็จกไม่เสียหาย อนึ่ง เราจะไม-
ละทิ้งเกาะนี้ ถ้าหากเทพบุตรในทิศอุดรพูดจริง เทพบุตรในทิศทักษิณก็
พูดคำเปล่าๆ .

[๑๖๓๓] เราทุกคนพึงขึ้นสู่เรือนั้นทันที ข้ามไปถึงฝั่งโน้นโดยสวัสดิ์อย่างนี้ พวก
เราไม่พึงเชื่อถือง่าย ๆ ว่าคำจริงโดยคำแรก ไม่พึงเชื่อถือง่าย ๆ ซึ่งถ้อยคำ
ที่เทพบุตรกล่าวแล้วในภายหลังว่าเป็นจริง นรชนใดในโลกนี้เลือกถือ
เอาส่วนกลางไว้ได้ นรชนนั้นย่อมเข้าถึงซึ่งฐานะอันประเสริฐ .

[๑๖๓๔] กลบุตรผู้มีปัญญากว้างขวาง แหงตลอดประโยชน์ในอนาคตแล้ว ย่อมไม่
ให้ประโยชน์นั้นผ่านพ้นไปแม้แต่น้อย เหมือนพวกพ่อค้าเหล่านั้น พา
กันไปในท่ามกลางทะเลโดยสวัสดิ์ด้วยกรรมของตน .

[๑๖๓๕] ส่วนพวกคนพาลมัวหมกมุ่นอยู่ในรสด้วยโมหะ ไม่แสวงตลอดประโยชน์
อันเป็นอนาคต เมื่อความต้องการเกิดขึ้น เฉพาะหน้าย่อมพากันลุ่มจม
เหมือนมนุษย์เหล่านั้นพากันลุ่มจมในท่ามกลางทะเล ฉะนั้น .

[๑๖๓๖] คนผู้เป็นบัณฑิตพึงรีบทำกิจที่ควรทำก่อนเสียทีเดียว อย่าให้กิจที่ต้องทำ
เบียดเบียนตัวได้ในเวลาที่ต้องการ กิจนั้นไม่เบียดเบียนบุคคลผู้รีบทำ
กิจที่ควรทำเช่นนั้น ในเวลาที่ต้องการ .

จบสมุททวาณิชชาดก ที่ ๓ .

๔. กามชาดก

ว่าด้วยกามและโทษของกาม

[๑๖๓๗] เมื่อบุคคลปรารถนากาม ถ้าสิ่งที่ปรารถนาของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จได้
สัตว์ปรารถนาสิ่งใดได้สิ่งนั้นแล้ว ย่อมมีใจอิ่มเอิบแท้ .

[๑๖๓๘] เมื่อบุคคลปรารถนากาม ถ้าสิ่งที่ปรารถนาของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จได้
ครั้นสิ่งที่ปรารถนานั้นสำเร็จ บุคคลยังปรารถนาต่อไปอีก ก็ย่อมได้ประ-
สบกามตัณหา เหมือนบุคคลที่ถูกลมแดดแผดเผาในฤดูร้อน ย่อมเกิด
ความกระหายใคร่จะดื่มน้ำ ฉะนั้น .

[๑๖๓๙] ตัณหาก็คือ ความกระหายก็ดี ของคนพาลมีปัญญาน้อย ไม่รู้อะไร ย่อม
เจริญยิ่งขึ้นทุกที เหมือนเขาโคย่อมเจริญขึ้นตามตัว ฉะนั้น .

[๑๖๔๐] แม้จะให้ทรัพย์สมบัติ ข้าวสารี ข้าวเหนียว โค ม้า ข้าทาสหญิงชาย
ทั้งแผ่นดิน ก็ยังไม่พอแก่คนๆ เดียว ร้อย่างนี้แล้วพึงประพฤติธรรมสม่ำเสมอ

เสมอ .

[๑๖๔๑] พระราชาทรงปราบปรามชนะทั่วแผ่นดิน ทรงครอบครองแผ่นดินใหญ่ มีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ทรงครอบครองมหาสมุทรฝั่งนี้แล้ว มีพระทัยไม่อิ่ม ยังปรารถนาแม่มหาสมุทรฝั่งโน้นต่อไปอีก .

[๑๖๔๒] เมื่อยังระลึกถึงกามอยู่ตราบใด ก็ไม่ได้ความอิ่มด้วยใจตราบนั้น ชนเหล่าใดบริบูรณ์ด้วยปัญญา มีกายและใจหลีกเว้นจากกามทั้งหลาย เห็นโทษด้วยญาณ ชนเหล่านั้นแลเชื่อว่าเป็นผู้อิ่ม .

[๑๖๔๓] บรรดาความอิ่มทั้งหลาย ความอิ่มด้วยปัญญาประเสริฐ เพราะผู้อิ่มด้วยปัญญานั้น ย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกามทั้งหลาย คนผู้อิ่มด้วยปัญญา ตัณหาย่อมกระทำให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ .

[๑๖๔๔] ไม่พึงสังสมกามทั้งหลาย พึงเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ไม่มีความละโมภ บุรุษผู้ปัญญาเปรียบด้วยมหาสมุทร ย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกามทั้งหลาย .

[๑๖๔๕] ช่างทำรองเท้าหนึ่งเลี้ยงชีพ เมื่อประกอบรองเท้า ส่วนใดควรเว้นก็เว้น เลือบเอาแต่ส่วนที่ดีๆ มาทำรองเท้าขายได้ราคาแล้ว ย่อมมีความสุข เรา ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาด้วยปัญญาแล้ว ละทิ้งส่วนแห่งกามเสีย ย่อมถึงความสุข ถ้าพึงปรารถนาความสุขทั้งปวง ก็พึงละกามทั้งปวงเสีย .

[๑๖๔๖] ฉากาทั้งหมด ๘ ฉากา ที่ท่านกล่าวแล้วขอท่านจงรับเอาทรัพย์ ๘ พันนี้เถิด คำที่ท่านกล่าวนี้ เป็นคำยังประโยชน์ให้สำเร็จ .

[๑๖๔๗] ข้าพระบาทไม่ต้องการด้วยทรัพย์ร้อย ทรัพย์พัน หรือทรัพย์หมื่น เมื่อข้าพระบาทกล่าวคาถาสุดท้าย ใจของข้าพระบาทไม่ยินดีในกาม .

[๑๖๔๘] มาณพโตเป็นบัณฑิต กำหนดรู้ตัณหาอันยังความทุกข์ให้เกิดแล้ว นำออกได้ มาณพนี้เป็นคนดี เป็นมุนีผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง .

จบกามชาดกที่ ๔ .

๕. ชนสันธชาดก

เหตุที่ทำให้เดือดร้อน

[๑๖๔๙] พระเจ้าชนสันธะได้ตรัสอย่างนี้ว่า เหตุที่จะทำให้จิตเดือดร้อนนั้นมียอยู่ ๑๐ ประการ บุคคลไม่กระทำเสียในกาลก่อนแล้ว ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง .

[๑๖๕๐] บุคคลเมื่อยังเป็นหนุ่ม ไม่ทำความพยายามยังทรัพย์ให้เกิดขึ้น ครั้นแก่ลงหาทรัพย์ไม่ได้ ย่อมเดือดร้อนภายหลังว่า เมื่อก่อนเราไม่ได้แสวงหา-ทรัพย์ไว้ .

[๑๖๕๑] ศิลปที่สมควรแก่ตน บุคคลใดไม่ได้ศึกษาไว้ในกาลก่อน บุคคลนั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เราไม่ได้ศึกษาศิลปไว้ก่อน ผู้ไม่มีศิลปย่อมเลี้ยงชีพลำบาก .

[๑๖๕๒] ผู้ใดเป็นคนโง่ ผู้นั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เราเป็นคนโง่ ส่อเสียด กินสินบน คุ้ยหาบคาย ในกาลก่อน .

[๑๖๕๓] ผู้ใดเป็นคนขาสัตว์ ผู้นั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เราเป็นคนขาสัตว์ หาบข่า ทุศีล ประพฤติต่ำช้า ปราศจากขันติ เมตตาและเอ็นดู สัตว์ในกาลก่อน .

[๑๖๕๔] ผู้ใดคบชู้ในภรรยาผู้อื่น ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า หญิงที่ไม่มีใครหวงแหนมียอยู่เป็นอันมาก ไม่ควรที่เราจะคบหาภรรยาผู้อื่นเลย .

[๑๖๕๕] คนตระหนี่ ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เมื่อก่อน ข้าวและน้ำของเราเรามีอยู่มากมาย เราก็มิได้ให้ทานเลย .

[๑๖๕๖] ผู้ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดา ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เราสามารถพอที่จะเลี้ยงดูมารดาและบิดาผู้แก่เฒ่าชราได้ ก็มิได้เลี้ยงดูท่าน .

[๑๖๕๗] ผู้ไม่ทำตามโอวาทบิดา ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เราได้ดูหมิ่นบิดา ผู้เป็นอาจารย์สั่งสอน ผู้นำรสที่ต้องการทุกอย่างมาเลี้ยงดู .

[๑๖๕๘] ผู้ไม่เข้าใกล้สมณพราหมณ์ ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เมื่อก่อน เรา มิได้ไปมาหาสู่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้มีศีล เป็นพหูสูตเลย .

[๑๖๕๙] ผู้ใดไม่มีประพฤตีสจริตธรรม ไม่เข้าไปนั่งใกล้สัตบุรุษ ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า สจริตธรรมที่ประพฤติแล้ว และสัตบุรุษอื่นเราไปมาหาสู่แล้ว ย่อมเป็นความดี แต่เมื่อก่อนนี้ เราไม่ได้ประพฤตีสจริตธรรมไว้เลย .

[๑๖๖๐] ผู้ใดยอมปฏิบัติเหตุเหล่านี้โดยอุบายอันแยบคาย ผู้นั้นเมื่อกระทำกิจที่บุรุษควรทำ ย่อมไม่เดือดร้อนใจในภายหลังเลย .

จบ ชนสันธชาดกที่ ๕ .

๖. มหากัณหาชาดก

ว่าด้วยคราวที่สุนัขดำกินคน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๖๖๑] ดุรพาทน์ผู้มีคามเพียร สุนัขตัวนี้ดำจริง ดุร้าย มีเขี้ยวขาว มีความร้อนพุ่งออกจากเขี้ยวทันทันผุกไว้ด้วยเชือกถึง ๕ เส้น สุนัขของท่านจะทำอะไร?

[๑๖๖๒] ดุรพาทน์เจ้าอุสินระ สุนัขนี้ไม่ได้มาเพื่อต้องการกินเนื้อ แต่มาเพื่อจะกินมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อใด จักมีมนุษย์ทำความพิณาศให้แก่มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินมนุษย์.

[๑๖๖๓] เมื่อใด คนทั้งหลายผู้ปฏิญาณตนว่า เป็นสมณะมีบาตรในมือ ศีรษะโล้น คลุมผ้าสังฆาฏิ จักทำไรโกนาเลี้ยงชีพ เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินคนเหล่านั้น.

[๑๖๖๔] เมื่อใด จักมีหญิงผู้ปฏิญาณตนว่า มีตบะ บวชมีศีระโล้น คลุมผ้าสังฆาฏิ เทียบบริโลกคามคุณอยู่ เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินหญิงเหล่านั้น.

[๑๖๖๕] เมื่อใด ชฎิลทั้งหลายมีหนวดอันยาว มีฟันเขลอะ มีศีระเกลือกกลัว ด้วยธูลี เทียวภิกขาจาร รวบรวมทรัพย์ไว้ให้เขากู้ ชื่นชมยินดีด้วยดอกเบญจเลียงชีพ เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินชฎิลเหล่านั้น.

[๑๖๖๖] เมื่อใด พราหมณ์ทั้งหลายเรียนเวทคือสวาทิตตศาสตร์ ยัญญวิธี และยัญญสูตรแล้วรับจ้างบูชาบุญ เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินพราหมณ์เหล่านั้น.

[๑๖๖๗] เมื่อใด ผู้มีกำลังสามารถจะเลี้ยงดูมารดาบิดาได้ แต่ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดา ผู้แก่เฒ่าชรา เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินคนเหล่านั้น.

[๑๖๖๘] อนึ่ง เมื่อใด คนทั้งหลายจักกล่าวดูหมิ่นมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชราว่า เป็นคนโง่เงา เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินคนเหล่านั้น.

[๑๖๖๙] อนึ่ง เมื่อใด คนในโลกจักคบหาภรรยาของอาจารย์ ภรรยาเพื่อน ป้า และน้าเป็นภรรยา เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินคนเหล่านั้น.

[๑๖๗๐] เมื่อใด พวกพราหมณ์จักถือโลห์และดาบเหน็บกระบี่ คอยดักอยู่ที่ทางฆ่าคนซึ่งเอาทรัพย์ เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินพราหมณ์เหล่านั้น.

[๑๖๗๑] เมื่อใด นักเลงหญิงทั้งหลาย ชัดสีผิวกายบำรุงร่างกายให้อ้วนพี ไม่รู้จักหาทรัพย์ รวมสังวาสกับหญิงหม้ายที่มีทรัพย์ ครั้นใช้สอยทรัพย์ของหญิงหม้ายนั้นหมดแล้ว ก็ทำลายมิตรภาพไปหาหญิงอื่นต่อไป เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินนักเลงหญิงเหล่านั้น.

[๑๖๗๒] เมื่อใด คนผู้มีมารยา ปกปิดโทษตน เปิดเผยโทษผู้อื่น คิดให้ทุกข์ผู้อื่น มีอยู่ในโลก เมื่อนั้น สุนัขตัวนี้ก็จะหลุดไปกินคนเหล่านั้น.

จบ มหาภคณชาดกที่ ๖.

๓. โกสิยชาดก

ว่าด้วยโกสิยเศรษฐีชีวิตระหนี่

[๑๖๗๓] ข้าพเจ้าไม่ซื้อไม่ขายเลย อนึ่ง ความสังสมของข้าพเจ้าก็มีได้มีในที่นี้เลย กัตถ์นี้ดิ้นหนีหายได้ยากเหลือเกิน ข้าพสุกเล่งหนึ่งหาพอเพียงแก่เราทั้งสองคนไม่

[๑๖๗๔] บุคคลควรแบ่งของน้อยให้ตามน้อย ควรแบ่งของปานกลางให้ตามของปานกลาง ควรแบ่งของมากให้ตามมาก การไม่ให้เสียเลย ย่อมไม่สมควร. ดุรโกสิยเศรษฐี เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวกะท่าน ท่านจงขึ้นสู่ทางแห่งพระอริยะะ จงให้ทานด้วย จงบริโภครด้วย ผู้บริโภครคนเดียว ย่อมไม่ได้ความสุข.

[๑๖๗๕] ผู้ใด เมื่อแชกนังแล้ว บริโภคโภชนะแต่ผู้เดียว พลักรรมของผู้นั้น ย่อมไร้ผล ทั้งความเพียรที่จะหาทรัพย์ก็ไร้ประโยชน์. ดุรโกสิยเศรษฐี เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวกะท่าน ท่านจงขึ้นสู่หนทางแห่งพระอริยะะ จงให้ทานด้วย จงบริโภครด้วย ผู้บริโภครคนเดียว ย่อมไม่ได้ความสุข.

[๑๖๗๖] ผู้ใด เมื่อแชกนังแล้ว ไม่บริโภคโภชนะแต่ผู้เดียว พลักรรมผู้นั้นย่อมมีผลจริง ทั้งความเพียรที่จะหาทรัพย์ก็ย่อมมีประโยชน์ด้วย. ดุรโกสิยเศรษฐี เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวกะท่าน ท่านจงขึ้นสู่หนทางแห่งพระอริยะะ จงให้ทานด้วย จงบริโภครด้วย ผู้บริโภครคนเดียว ย่อมไม่ได้ความสุข.

[๑๖๗๗] ก็บุรุษเข้าไปสู่สระแล้ว บูชาที่แม่น้ำพุกากิตติ ที่แม่น้ำคยาภิติ ที่ท่าโทณะกิตติ ที่ท่าตัมพุกิตติ ที่ห้วงน้ำใหญ่มีกระแสนเชี่ยวกิตติ. พลักรรมของผู้นั้นในที่นั้นๆ ย่อมมีผล ทั้งความเพียรที่จะหาทรัพย์ของผู้นั้นในที่นั้นๆ ก็ย่อมมีประโยชน์ ผู้ใด เมื่อแชกนังแล้ว ไม่บริโภคโภชนะแต่ผู้เดียว. ผู้นั้นย่อมไม่ได้ความสุข ดุรโกสิยเศรษฐี เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวกะท่าน ท่านจงขึ้นสู่หนทางแห่งพระอริยะะ จงให้ทานด้วย จง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
บริโศกด้วย ผู้บริโศกแต่ผู้เดียว ย่อมไม่ได้ความสุข .

[๑๖๗๘] ผู้ใด เมื่อแชกนังแล้ว บริโศกโกชนะแต่ผู้เดียว ผู้นั้นชื่อว่ากลืนกิน
เบ็ดอันมีสายยาวพร้อมทั้งเหยื่อ . ดุรโกสิยเศรษฐี เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าจึงกล่าวกะท่าน ท่านจงขึ้นสู่หนทางแห่งพระอริยะ จงให้ท่าน
ด้วย จงบริโศกด้วย ผู้บริโศกคนเดียว ย่อมไม่ได้ความสุข .

[๑๖๗๙] พรหมณ์เหล่านี้มีผิวพรรณงามจริงหนอ แต่เหตุอะไร สุนัขของท่านนี้
จึงเปลี่ยนรัศมีวรรณะต่างๆ ได้ ท่านทั้งหลายผู้เป็นพรหมณ์ ใครหนอ
จะบอกข้าพเจ้าได้?

[๑๖๘๐] ผู้นี้ คือ จันเทพบุตร ผู้นี้ คือ สूरียเทพบุตร ผู้นี้ คือ มาตลีเทพ-
สารภี มาแล้วในที่นี้ เรา คือ ท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดาชาวไตรทศ
ส่วนสุนัขนี้แล เราเรียกว่า ปัญจสิขเทพบุตร .

[๑๖๘๑] จิง ตะโพน และเปิงมางทั้งหลาย ย่อมปลุกเทพบุตรผู้หลับให้ตื่น
และผู้ตื่นอยู่แล้วย่อมเปลือยเปลื้องใจ .

[๑๖๘๒] คนตระหนี่เหนียวแน่น มักบริภาษสมณพรหมณ์ ทอดทิ้งร่างกายไว้ใน
โลกนี้ ตายแล้วย่อมไปสู่นรก .

[๑๖๘๓] ขนเหล่าใด หวังสคติ ตั้งอยู่แล้วในธรรม คือ ความสำรวมและการ
จำแนกแจกทาน ทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลกนี้ ตายแล้วย่อมไปสู่นรก .

[๑๖๘๔] ท่านนั้นชื่อโกสิยะ มีความตระหนี่ มีธรรมลามก เป็นญาติของเรา
ทั้งหลายในชาติก่อน เราทั้งหลายมาในที่นี้ เพื่อประโยชน์แก่ท่านคนเดียว
ด้วยคิดว่า โกสิยเศรษฐีนี้ อยามีธรรมอันลามกไปนรกเสียเลย .

[๑๖๘๕] ท่านเหล่านั้น เป็นผู้ปรารถนาประโยชน์เกื้อกูลแก่ข้าพเจ้าโดยแท้ เพราะ
เหตุที่ตามพร่ำสอนข้าพเจ้าอยู่เนืองๆ ข้าพเจ้าจึงทำตามที่ท่านผู้แสวง
หาประโยชน์ทั้งหลาย กล่าวสอนทุกอย่าง . ข้าพเจ้าจะงดเว้นความ
ตระหนี่เสียในวันนี้ทีเดียว อนึ่ง ข้าพเจ้าจะไม่พึงทำบาปอะไร อนึ่ง
ขึ้นชื่อว่ากรรมไม่ให้อะไร จะไม่มีแก่ข้าพเจ้า อนึ่ง ข้าพเจ้ายังไม่ได้
ให้แล้ว จะไม่ตม้น้ำ . ข้าแต่ท้าววาสวะ ก็เมื่อข้าพเจ้าให้อยู่อย่างนี้
ตลอดกาลทุกเมื่อ จนโศกะทั้งหลายจะหมดสิ้นไปในที่นี้ ข้าแต่ท้าวสักกะ
ต่อแต่นั้น ข้าพเจ้าจักละกามทั้งหลายตามที่มีอยู่อย่างใดแล้วจักออกบวช .

จบ โกสิยชาดกที่ ๗ .

๘ . เมณฑกปัญหชาดก

ว่าด้วยเมณฑกปัญหา

[๑๖๘๖] ความที่สัตว์เหล่าใดในโลกนี้ เป็นสหายกันแม้จะไปด้วยกันเพียง ๗ ก้าว
มิได้เคยมีมาในกาลไหนๆ เลย สัตว์ทั้ง ๒ นั้นซึ่งเป็นศัตรูกันกลับเป็น
สหายกัน ย่อมประพฤติเพื่อความคุ้นเคยกันเพราะเหตุอะไร?

[๑๖๘๗] ในเวลาอาหารเข้าวันนี้ ถ้าท่านทั้งหลายไม่สามารถจะแก้ปัญหานี้ของเรา
ได้ เราจักขับไล่ท่านทุกคนให้ออกไปจากแคว้นของเรา เพราะเรา
ไม่ต้องการคนโง่เขลา .

[๑๖๘๘] เมื่อสมาคมแห่งมหาชนอีกที ก็เมื่อชุมนุมชนเกิดโกลาหลอยู่ ข้าพระองค์
ทั้งหลายมีใจฟุ้งซ่าน จิตไม่แน่วแน่ ก็ไม่สามารถจะพยากรณ์ปัญหา
นั้นได้ .

[๑๖๘๙] ข้าแต่พระเจ้าจอมประชาชน นักปราชญ์ทั้งหลายมีจิตมีอารมณ์อันเดียวเทียว
คนหนึ่งๆ อยู่ในที่ลับ คิดเนื้อความทั้งหลาย พิจารณาอยู่ในสถานที่
เงียบสงัด ภายหลังจึงจักทราบมูลแก่นเนื้อความข้อนั้น พระเจ้าข้า .

[๑๖๙๐] เนื้อพะนะ เป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งบุตรอำมาตย์และราชโอรสทั้งหลาย
ชนเหล่านั้นย่อมไม่บริโศกเนื้อสุนัข ครั้นนี้ มิตรธรรมแห่งพะนะกับสุนัขมี
ต่อกัน .

[๑๖๙๑] ขนทั้งหลายย่อมใช้หนังพะนะเป็นเครื่องลาดบนหลังม้า เพราะเหตุแห่ง
ความสุข แต่ไม่ใช้หนังสุนัขเป็นเครื่องลาดบนหลังม้า ครั้นนี้ มิตรธรรม
แห่งพะนะกับสุนัขมีต่อกัน .

[๑๖๙๒] พะนะมีเขาอันโค้งจริง แต่สุนัขไม่มีเขาเลย พะนะกินหญ้า สุนัขกินเนื้อ
ครั้นนี้ มิตรธรรมแห่งพะนะกับสุนัขมีต่อกัน .

[๑๖๙๓] พะนะกินหญ้า กินใบไม้ ส่วนสุนัขไม่กินหญ้า ไม่กินใบไม้ สุนัขจับ
กระต่าย หรือแมวกิน ครั้นนี้ มิตรธรรมแห่งพะนะกับสุนัขมีต่อกัน .

[๑๖๙๔] พะนะมี ๔ เท้า ๔ กีบ มีกายไม่ปรากฏ สุนัขมีหน้าหญ้ามาเพื่อพะนะนี้
พะนะนี้ก็นำเนื้อมาเพื่อสุนัขนั้น .

[๑๖๙๕] นัยว่า พระผู้เป็นจอมประชาชนิรผู้ประเสริฐกว่าชาววิเทหรัฐ ประทับอยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
บนปราสาทอันประเสริฐ ได้ทอดพระเนตรเห็นการนำอาหารมาแลกกัน
กินโดยประจักษ์ และได้ทอดพระเนตรเห็นมิตถรรรมแห่งสุนัขกับแพะ
ด้วยพระองค์เอง .

[๑๖๙๖] เป็นลาภของเราไม่ใช่น้อยเลย ที่มีบัณฑิตเช่นอยู่ในราชสกุล เพราะว่า
นักปราชญ์ทั้งหลายยอมแทบตลอด ซึ่งเนื้อความแห่งปัญหานี้ซึ่ง
ละเอียด ด้วยคำสุภาษิต .

[๑๖๙๗] เรามีความพอใจเป็นอย่างยิ่งด้วยคำสุภาษิต จะให้รติเทียมด้วยมัจฉา
คนละหนึ่งคัน และบ้านส่วยอันเจริญคนละหนึ่งบ้าน แก่ท่านทั้งหลาย
ผู้เป็นบัณฑิตทุกคน .

จบ เมณฑกปัญหชาดกที่ ๘ .

๙. มหาปทุมชาดก

ว่าด้วยมหาปทุมกุมาร

[๑๖๙๘] พระราชาผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ไม่เห็นโทษของผู้เฒ่าน้อยหรือมาก
โดยประการทั้งปวง ไม่พิจารณาด้วยพระองค์เองก่อนแล้ว ไม่ฟังลง
อาชญา .

[๑๖๙๙] กษัตริย์พระองค์ใด ยังไม่ทันพิจารณาแล้วทรงลงพระราชอาชญา กษัตริย์
พระองค์นั้นชื่อว่า ย่อมกลืนกินพระกระยาหารพร้อมด้วยหนาม เหมือน
คนตาบอดกลืนกินอาหารพร้อมด้วยแมลงวัน ฉะนั้น .

[๑๗๐๐] กษัตริย์พระองค์ใด ทรงลงพระราชอาชญากับผู้ไม่ควรจะลงพระราชอาชญา
ไม่ทรงลงพระราชอาชญากับผู้ไม่ควรจะลงพระราชอาชญา กษัตริย์พระองค์นั้น
เป็นเหมือนคนเดินทาง ไม่ทราบเรียบ ไม่รู้ว่าทางเรียบหรือไม่เรียบ .

[๑๗๐๑] กษัตริย์พระองค์ใด ทรงเห็นเหตุที่ควรลงพระราชอาชญา และไม่ควร
ลงพระราชอาชญา และทรงเห็นเหตุนั้น โดยประการทั้งปวงเป็นอย่างดี
แล้ว ทรงปกครองบ้านเมือง กษัตริย์พระองค์นั้น สมควรปกครองราช-
สมบัติ .

[๑๗๐๒] กษัตริย์ผู้มีพระทัยอ่อนโยนโดยส่วนเดียว หรือมีพระทัยกล้าโดยส่วน
เดียว ก็ไม่อาจที่จะดำรงพระองค์ไว้ในอิสริยยศที่สูงใหญ่ได้ เพราะเหตุ
นั้น กษัตริย์ไม่พึงประพฤติดุติทั้งสอง คือ พระทัยอ่อนเกินไป และกล้า
เกินไป .

[๑๗๐๓] กษัตริย์ผู้มีพระทัยอ่อน ก็ถูกประชาราษฎร์ดูหมิ่น กษัตริย์ผู้มีพระทัย
แข็งนักก็มีเวร กษัตริย์ควรทราบเหตุทั้งสองอย่างแล้ว ประพฤติเป็น
กลางๆ .

[๑๗๐๔] ข้าแต่พระราชา คนมีราคะย่อมพุดมาก แม้นคนมีโทสะก็พุดมาก พระองค์
ไม่ควรจะให้ปลงพระชนม์พระราชโอรส เพราะเหตุแห่งหญิงเลย .

[๑๗๐๕] ด้วยเหตุใด ประชาชนทั้งหมดจึงร่วมกันเป็นพวกพ้องของเจ้าปทุมกุมาร
ส่วนพระมเหสีนี้พระองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีพวกพ้อง ด้วยเหตุนี้ เราจัก
ปฏิบัติตามคำของพระมเหสี ท่านทั้งหลายจงไป จงโยนเจ้าปทุมกุมารลง
ไปในเหวทีเดียว .

[๑๗๐๖] ท่านเป็นผู้อันเราให้โยนลงในเหวอันลึกหลายชั่วลำตาล เหมือนนรกายกที่
จะขึ้นได้ เหตุไร ท่านจึงไม่ตายอยู่ในเหวนั้น?

[๑๗๐๗] พญานาคผู้มีกำลังเรียวแรงเกิดที่ข้างภูเขา รับอาตมภาพในที่นั้นด้วย
ขนดหาง เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงมิได้ตายในที่นั้น .

[๑๗๐๘] ดูกรพระราชบุตร มาเถิด เราจักนำเจ้ากลับไปสู่พระราชวัง จะให้เจ้า
ครอบครองราชสมบัติ ขอความเจริญจงมีแก่เจ้าเถิด เจ้าจักมาทำอะไร
อยู่ในป่าเล่า?

[๑๗๐๙] บุรุษกลืนกินเบ็ดแล้วปลดเบ็ดที่เปื้อนโลหิตออกได้ แล้วพึงมีความสุข
ฉันใด อาตมภาพมองเห็นด้วยตนเอง ฉะนั้น .

[๑๗๑๐] เจ้ากล่าวอะไรหนอว่าเป็นเบ็ด เจ้ากล่าวอะไรหนอว่าเป็นโลหิต
เจ้ากล่าวอะไรหนอว่าปลดออกได้ เราถามแล้ว ขอเจ้าจงบอกความชื่อนั้น
แก่เรา?

[๑๗๑๑] ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพกล่าวถามคุณว่าเป็นเบ็ด กล่าวข้างและมาว่า
เบ็ดเปื้อนโลหิต กล่าวถึงการสละได้ว่าปลดออกได้ ขอมหาบพิตรจงทรง
ทราบอย่างนี้เถิด .

[๑๗๑๒] พระราชมารดาของเรา คือ นางจิณฺจมานวิกา พระราชบิดาของเรา คือ
พระเทวทัต พญานาค คือ พระอนนทบัณฑิต และเทวดา คือ
พระสารีบุตร พระราชบุตรในกาลนั้น คือ เราตถาคต ท่านทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
จงจำชาดกไว้อย่างนี้เถิด .

จบ มหาปทุมชาดกที่ ๙ .

๑๐ . มิตตามิตตชาดก

อาการ ๑๖ ของผู้เป็นมิตรและมีไมมิตร

[๑๗๑๓] บุรุษผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญา ได้เห็น และได้ฟังซึ่งบุคคลผู้ทำกรรมอย่างไร
จึงจะรู้ว่า ผู้นี้ ไม่มิตร วิทยุชนจะพึงพยายามอย่างไร เพื่อจะรู้ว่า
ผู้นี้ ไม่มิตร?

[๑๗๑๔] บุคคลผู้มีไมมิตรเห็นเพื่อน ๆ แล้ว ไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ร่าเริงต้อนรับ
เพื่อน ไม่แลดูเพื่อน กล่าวคำข้อนเพื่อน .

[๑๗๑๕] บุคคลผู้มีไมมิตร กบหาศัตรูของเพื่อน ไม่คบหามิตรของเพื่อน ห้ามผู้ที่
กล่าวสรรเสริญเพื่อน สรรเสริญผู้ที่ดาเพื่อน .

[๑๗๑๖] บุคคลผู้มีไมมิตร ไม่บอกความลับแก่เพื่อน ไม่ช่วยปกปิดความลับของ
เพื่อน ไม่สรรเสริญการงานของเพื่อน ไม่สรรเสริญปัญญาของเพื่อน .

[๑๗๑๗] บุคคลผู้มีไมมิตร ยินดีในความฉิบหายของเพื่อน ไม่ยินดีในความเจริญ
ของเพื่อน ได้อาหารที่ดีมีรสอร่อยมาแล้ว ก็มีได้นึกถึงเพื่อน ไม่ยินดี
อันเคราะห์เพื่อนว่า อย่างไรหนอ เพื่อนของเราพึง ได้ลาจากที่นี่บ้าง .

[๑๗๑๘] บัณฑิตได้เห็น และได้ฟังแล้วพึงรู้ว่า ไม่มิตรด้วยอาการเหล่านี้
อาการดังกล่าวมา ๑๖ ประการนี้ มียุอยู่ในบุคคลผู้มีไมมิตร .

[๑๗๑๙] บัณฑิตมีปัญญา ได้เห็น และได้ฟังบุคคลผู้กระทำกรรมอย่างไร จึงจะ
รู้ว่า ผู้นี้เป็นมิตร วิทยุชนจะพึงพยายามอย่างไร เพื่อจะรู้ว่า ผู้นี้
เป็นมิตร?

[๑๗๒๐] บุคคลผู้เป็นมิตรนั้น ย่อมระลึกถึงเพื่อนผู้อยู่ห่างไกล ย่อมยินดีต้อนรับ
เพื่อนผู้มาหา ถือว่า เป็นเพื่อนของเราจริง รักใคร่จริง ทักทายปราศรัย
ด้วยวาจาอันไพเราะ .

[๑๗๒๑] คนที่เป็นมิตร ย่อมคบหาผู้ที่เป็นมิตรของเพื่อน ไม่คบหาผู้ที่ไม่มิตร
ของเพื่อน ห้ามปรามผู้ที่ด่าตีเตียนเพื่อน สรรเสริญผู้ที่พรรณนาคุณความ
ดีของเพื่อน .

[๑๗๒๒] คนที่เป็นมิตร ย่อมบอกความลับแก่เพื่อน ปัดความลับของเพื่อน
สรรเสริญการงานของเพื่อน สรรเสริญปัญญาของเพื่อน .

[๑๗๒๓] คนที่เป็นมิตร ย่อมยินดีในความเจริญของเพื่อน ไม่ยินดีในความเสื่อม
ของเพื่อน ได้อาหารมีรสอร่อยมาย่อมระลึกถึงเพื่อน ยินดีอันเคราะห์
เพื่อนว่า อย่างไรหนอ เพื่อนของเราจะพึง ได้ลาจากที่นี่บ้าง .

[๑๗๒๔] บัณฑิตได้เห็นแล้ว ได้ฟังแล้ว พึงรู้ว่า เป็นมิตรด้วยอาการเหล่านี้
อาการดังกล่าวมา ๑๖ ประการนี้ มียุอยู่ในบุคคลผู้เป็นมิตร .

จบ มิตตามิตตชาดกที่ ๑๐ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จุลลกุณฺณชาดก	๒. ภัททสาฬชาดก
๓. สมุททาวณฺชิชาดก	๔. กามชาดก
๕. ขนฺธสินฺธชาดก	๖. มหากัณฺหาชาดก
๗. โกสิยชาดก	๘. เมณฑกปัญฺหาชาดก
๙. มหาปทุมชาดก	๑๐. มิตตามิตตชาดก

จบ ทวาทสนิบาตชาดก .

เตรสนิบาตชาดก

๑. อัมพชาดก

มนต์เสื่อมเพราะลบหลู่ครูอาจารย์

[๑๗๒๕] ดูกรท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ก่อน ท่านได้นำเอาผลมะม่วงทั้งเล็ก
ทั้งใหญ่มาให้เรา ดูกรพราหมณ์ บัดนี้ ผลไม้ทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ
ด้วยมนต์เหล่านั้นของท่านเลย .

[๑๗๒๖] ข้าพระบาทกำลังคำนวณคลองแห่งนักขัตฤกษ์ จนเห็นขณะและครุด้วย
มนต์ก่อน ครั้นได้ฤกษ์และยามดีแล้ว จักนำผลมะม่วงเป็นอันมากมา
ถวายพระองค์เป็นแน่ .

[๑๗๒๗] แต่ก่อน ท่านไม่ได้พูดถึงคลองแห่งนักขัตฤกษ์ ไม่ได้เอ่ยถึงขณะและ
ครุ ท่านใดนั้น ท่านก็นำเอาผลมะม่วงเป็นอันมาก อันประกอบด้วยสี
กลิ่น และรสมาให้เราได้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๗๒๘] ดุกรพราหมณ์ แม่เมื่อก่อน ผลไม้ทั้งหลายย่อมปรากฏด้วยการร่ายมนต์ของท่าน วันนี้ แม่ท่านจะร่ายมนต์ก็ไม่อาจให้สำเร็จได้ วันนี้ สภาพของท่านเป็นอย่างไร?

[๑๗๒๙] บุตรแห่งคนจัณฑาล ได้บอกมนต์ให้แก่ข้าพระบาทโดยธรรม และได้สั่งกำชับข้าพระบาทว่า ถ้ามีใครมาถามถึงชื่อ และโคตรของเราแล้ว เจ้าอย่าปิดปิด มนต์ทั้งหลายก็จะไม่ละเจ้า .

[๑๗๓๐] ข้าพระบาทนั้น ครั้นพระองค์ผู้เป็นจอมแห่งประชาชนถามถึงอาจารย์ อันความมลบลหุรครอบงำแล้ว ได้กราบทูลเท็จว่า มนต์เหล่านี้เป็นของพราหมณ์ ข้าพระบาทจึงเป็นผู้เสื่อมมนต์ เป็นเหมือนคนกำพรวด ร้องให้อยู่ .

[๑๗๓๑] บุรุษต้องการน้ำหวาน จะพึงได้น้ำหวานจากต้นไม้ใด จะเป็นต้นละหุ่งก็ตาม ต้นสะเดาก็ตาม ต้นทองหลางก็ตาม ต้นไม้โน้นแล เป็นต้นไม้สูงสุดของบุรุษนั้น .

[๑๗๓๒] บุรุษพึงรู้แจ้งธรรมจากผู้ใด เป็นกษัตริย์ก็ตาม เป็นพราหมณ์ก็ตาม เป็นแพศย์ก็ตาม เป็นศูทรก็ตาม เป็นคนจัณฑาลก็ตาม คนเทหยากเหือกก็ตาม ผู้นั้นก็จัดเป็นคนสูงสุดของบุรุษนั้น .

[๑๗๓๓] ท่านทั้งหลายจงลงอาชญา และเขียนติมาณพู่นี้ แล้วจับมาถนอมพู่นี้ ไสค้อออกไปเสีย มากพอใด ได้ประโยชน์อย่างสูงสุดด้วยความยากเข็ญ ท่านทั้งหลายจงยังมาถนอมพู่นี้ให้พินาศเพราะความเย่อหยิ่งจองหอง .

[๑๗๓๔] บุคคลผู้สำคัญว่า ที่เสมอ พึงตกบ่อ ถ้า เหว หรือหลุมที่มีรากไม้ผุ จั่นใด อนึ่ง บุคคลตาบอด เมื่อสำคัญว่า เชือก พึงเหยียบบงเห่า พึงเหยียบไฟ จั่นใด ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญา ท่านทราบว่ ข้าพเจ้าพลาดไปแล้ว ก็จั่นนั้น ของจงให้มนต์แก่ข้าพเจ้าผู้มีมนต์อันเสื่อมแล้วอีกสักครั้งหนึ่งเถิด .

[๑๗๓๕] เราได้ให้มนต์แก่ท่านโดยธรรม ฝ่ายท่านก็ได้เรียนมนต์โดยธรรม หากว่าท่านมีใจดีรักษาปกติไว้ มนต์ก็จะไม่พึงละทิ้งท่านผู้ตั้งอยู่ในธรรม .

[๑๗๓๖] ดุกรคนพาล มนต์อันใด ที่จะพึงได้ในมนุษย์โลก มนต์อันนั้น ท่านก็จะได้ในวันนี้โดยลำบาก ท่านผู้ไม่มีปัญญากล่าวคำเท็จ ทำมนต์อันมีค่าเสมอด้วยชีวิต ที่ได้กินโดยยากให้เสื่อมเสียแล้ว .

[๑๗๓๗] เราจะไม่ให้มนต์เช่นนั้นแก่เจ้าผู้เป็นพาล หลงมมาย ออกตัญญู พุดเท็จ ไม่มีความสำรวม มนต์ที่ไหน ไปเสียเถิด เราไม่พอใจ .

จบ อัมพชาดกที่ ๑ .

๒ . ผันทนชาดก

การผูกเวรของหมีและไม้ตะคร้อ

[๑๗๓๘] ท่านเป็นบุรุษถือขวานมาสุป่า ยืนอยู่ ดุกรสหาย เราถามท่าน ท่านจงบอกแก่เรา ท่านต้องการจะตัดไม้หรือ .

[๑๗๓๙] เจ้าเป็นหมี เทียวอยู่ทั่วไปทั้งที่ดิบ และที่โปร่ง ดุกรสหาย เราถามเจ้า ขอเจ้าจงบอกแก่เรา ไม้อะไรที่จะทำเป็นกงรถได้มั่นคง?

[๑๗๔๐] ไม้รังก็ไม้มั่นคง ไม้ตะเคียนก็ไม้มั่นคง ไม้हुวจะมั่นคงที่ไหนเล่า แต่ว่า ต้นไม้ชื่อว่าต้นตะคร้อนั้นแหละ ทำเป็นกงรถมั่นคงดีนัก .

[๑๗๔๑] ต้นตะคร้อนั้นใบเป็นอย่างไร อนึ่ง ลำต้นเป็นอย่างไร ดุกรสหาย เราถามเจ้า ขอเจ้าจงบอกแก่เรา เราจะรู้จักไม้ตะคร้อได้อย่างไร?

[๑๗๔๒] กิ่งทั้งหลายแห่งต้นไม้ใด ย่อมห้อยลงด้วย ย่อมโน้มลงด้วย แต่ไม่หัก ต้นไม้โน้นชื่อว่าต้นตะคร้อ ที่เรายืนอยู่ใกล้โคนต้นนี้ .

[๑๗๔๓] ต้นไม้โน้นแหละชื่อว่าต้นตะคร้อ เป็นต้นไม้ควรแก่การงานของท่านทุกอย่าง คือ การแกะกำ ล้อ ดุม งอน และกงรถ .

[๑๗๔๔] เทวดาผู้สิงอยู่ที่ต้นตะคร้อได้กล่าวดังนั้นว่า ดุกรภารทวาชะ แม่ถ้อยคำของเรามีอยู่ เชิญท่านฟังถ้อยคำของเราบ้าง .

[๑๗๔๕] ท่านจงลอกหนังประมาณ ๔ นิ้ว จากคอแห่งหมีตัวนี้ แล้วจงเอาหนังหุ้มกงรถ เมื่อทำได้อย่างนั้น กงรถของท่านก็จะพึงเป็นของมั่นคง .

[๑๗๔๖] เทวดาผู้สิงอยู่ที่ต้นตะคร้อ จงเวรได้สำเร็จ นำความทุกข์มาให้แก่หมีทั้งหลาย ที่เกิดแล้ว และยังไม่เกิด ด้วยประการฉะนี้ .

[๑๗๔๗] ไม้ตะคร้อฆ่าหมี และหมีก็ฆ่าไม้ตะคร้อ ต่างก็ฆ่ากันและกัน ด้วยการวิวาทกัน ด้วยประการฉะนี้ .

[๑๗๔๘] ในหมู่มนุษย์ ความวิวาทเกิดขึ้น ณ ที่ใด มนุษย์ทั้งหลายในที่นั้น ย่อมพื่อนรำตึงนกยูงรำแพนหาง เหมือนหมีและไม้ตะคร้อ ฉะนั้น .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิทาย ชาดก ภาค ๑

[๑๗๔๙] เพราะเหตุนี้ อาตมภาพขอถวายพระพรแก่พิตรทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่พิตรทั้งหลาย เท่าที่มาร่วมกันอยู่ ณ ที่นี้ ขอบพิตรทั้งหลายจงรวมบันเทิงใจ อยาริวาทกัน อย่าเป็นดังหมีและไม่ตะคร้อเลย .

[๑๗๕๐] ขอบพิตรทั้งหลายจงศึกษาความสามัคคี ความสามัคคีนั่นแหละ พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญแล้ว บุคคลผู้ยินดีในสามัคคีธรรม ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่คลาดจากธรรม อันเป็นแดนเกษมจากโยคะ .

จบ ผันทนชาดกที่ ๒ .

๓ . ขวนหังสชาดก

รักกันอยู่ไกลก็เหมือนอยู่ใกล้

[๑๗๕๑] ดุกรหงส์ เชิญเกาะที่ตั้งทองนี้เกิด การได้เห็นท่านชื่นใจฉันจริง ท่านเป็นอิสระในสถานที่นี้ ท่านมาถึงแล้ว รังเกียจสิ่งใดที่มีอยู่ในนิเวศน์นี้ จงบอกสิ่งนั้นให้ทราบเถิด .

[๑๗๕๒] คนบางพวก ย่อมเป็นที่รักของบุคคลบางพวกเพราะได้ฟัง อนึ่ง ความรักของบุคคลบางพวก ย่อมหมดสิ้นไปเพราะได้เห็น คนบางพวกย่อมเป็นที่รักเพราะได้เห็น และเพราะได้ฟัง ท่านรักใคร่ฉันเพราะได้เห็นบ้างไหม?

[๑๗๕๓] ท่านเป็นที่รักของฉันเพราะได้ฟัง และเป็นที่รักของฉันยิ่งนัก เพราะอาศัยการเห็น ดุกรพญาหงส์ ท่านน่ารักน่าดูอย่างนี้ เชิญอยู่ในสำนักของฉันเถิด .

[๑๗๕๔] ข้าพระองค์ทั้งหลายได้รับการสักการบูชาแล้วเป็นนิตย์ พึงอยู่ในพระราชนิเวศน์ของพระองค์ แต่บางครั้ง พระองค์ทรงเมาน้ำฉันแล้ว จะพึงตรัสสั่งว่า จงย่ำพญาหงส์ให้ฉันที .

[๑๗๕๕] การดื่มน้ำเมา ซึ่งเป็นที่รักของฉันยิ่งกว่าท่าน ฉันติเตียนการดื่มน้ำเมานั้น เอาเถาะ ตลอดเวลาที่ท่านยังอยู่ในนิเวศน์ของฉัน ฉันจักไม่ดื่มน้ำเมาเลย .

[๑๗๕๖] ข้าแต่พระราชา เสียงของสนับจิ้งจอกทั้งหลายก็ดี ของนกทั้งหลายก็ดี รู้ได้ง่าย แต่เสียงของมนุษย์รู้ได้ยากกว่านั้น .

[๑๗๕๗] อนึ่ง ผู้ใด เมื่อก่อน เป็นผู้ใจดี คนทั้งหลายนับถือว่า เป็นญาติเป็นมิตร หรือเป็นสหาย ภายหลัง ผู้นั้นกลับกลายเป็นศัตรูไปก็ได้ ใจของมนุษย์รู้ได้ยากอย่างนี้ .

[๑๗๕๘] ใจจดจ่ออยู่ในบุคคลใด แม้บุคคลนั้นจะอยู่ไกลก็เหมือนกับอยู่ใกล้ ใจเหินห่างจากบุคคลใด แม้บุคคลนั้นจะอยู่ใกล้ก็เหมือนกับอยู่ไกล .

[๑๗๕๙] ถ้ามีจิตเลื่อมใสรักใคร่กัน ถึงแม้จะอยู่คนละฝั่งสมุทร ก็เหมือนอยู่ใกล้ชิดกัน ถ้ามีจิตคิดประทุษร้ายกัน ถึงแม้จะอยู่ใกล้ชิดกัน ก็เหมือนกับอยู่กันคนละฝั่งสมุทร .

[๑๗๖๐] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ คนที่เป็นศัตรูกันถึงจะอยู่ร่วมกัน ก็เหมือนกับอยู่ห่างไกลกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมิ่งขวัญแห่งรัฐ คนที่รักกันถึงแม้จะอยู่ห่างไกลกัน ก็เหมือนกับอยู่ร่วมกันด้วยหัวใจ .

[๑๗๖๑] ด้วยการอยู่ร่วมกันนานเกินควร คนรักกันย่อมกลายเป็นคนไม่รักกันก็ได้ ข้าพระองค์ขอทูลลาพระองค์ไป ก่อนที่ข้าพระองค์จะกลายเป็นผู้ไม่เป็นที่รักของพระองค์ .

[๑๗๖๒] เมื่อเราวิวอนอยู่อย่างนี้ ถ้าท่านมิได้รู้ถึงความนับถือของเรา ท่านก็มิได้ทำตามคำวิวอนของเรา ซึ่งจะเป็นผู้ปรนนิบัติท่าน เมื่อเป็นอย่างนี้ เราขอวิวอนท่านว่า ท่านพึงหมั่นมาที่นี้บ่อยๆ นะ .

[๑๗๖๓] ข้าแต่พระมหाराชผู้เป็นมิ่งขวัญแห่งรัฐ ถ้าเรายังอยู่กันเป็นปกติอย่างนี้ อันตรายจักยังไม่มีทั้งแก่พระองค์และแก่ข้าพระองค์ เป็นอันแน่นอนว่าเราทั้งสองคงได้พบเห็นกัน ในเมื่อวันคืนผ่านไปเป็นแน่ .

จบ ขวนหังสชาดกที่ ๓ .

๔ . จลลนารทกัศสพชาดก

ว่าด้วยพิษเหาเปือกตมและอสรพิษ

[๑๗๖๔] ฟันเจ้าก็มีได้หัก น้ำเจ้าก็มีได้ตักเอามา แมงกองไฟเจ้าก็มีได้ก่อให้ลุกโพล่ง เหตุไรหนอเจ้าจึงเป็นเหมือนคนโง่เขลาอนชบเซาอยู่?

[๑๗๖๕] ข้าแต่คุณพ่อกัศสปะ ผมอดทนอยู่ในป่าลำบาก ผมจะขอลาคุณพ่อไป การอยู่ในป่าลำบาก ผมปรารถนาจะไปสู่บ้านเมือง .

[๑๗๖๖] ข้าแต่คุณพ่อผู้เป็นจตุพรหม ผู้ออกจากป่านี้ไปอยู่ ณ ชนบทใดๆ จะพึงศึกษาขนบธรรมเนียมที่ชาวชนบทเขาประพฤติกันอย่างไร ขอ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
คุณพ่อจงพราสสอนชนบธรรมเนียนนแก่ผมด้วยเถิด?

[๑๗๖๓] ถ้าเจ้าละป่า เหม่งมันและผลไม้ในป่า ฟังพอใจอยู่ในบ้านเมือง เจ้าจง
สำเหนียกจาริตของชนบทนั้นของเราไว้.

[๑๗๖๔] เจ้าจงอย่าเสพของมีพิษ จงเว้นเหวโดยเด็ดขาด อย่างมอยู่ในเปือกตม
ในที่ใกล้สรรพพิษ จงเตรียมตัวให้พร้อม.

[๑๗๖๕] ผมขอถาม คุณพ่อกล่าวอะไรว่าเป็นพิษ เป็นเหว เป็นเปือกตม
เป็นอสรพิษของพรหมจรรย์ ผมถามแล้ว ขอคุณพ่อโปรดบอกความ
ข้อนั้นแก่ผมเถิด?

[๑๗๖๖] ดูกพรพอนารทะ น้ำตองในโลกเขาเรียกชื่อว่าสุรา สุรานี้ทำใจให้ฮึกเหิม
มีกลิ่นหอม ทำให้ปวดมาก มีรสหวานแหลมปานน้ำผึ้ง พระอริยะ
ทั้งหลายกล่าวสุรานี้ว่า เป็นพิษของพรหมจรรย์.

[๑๗๖๗] ดูกพรพอนารทะ หนิงในโลกยอมย่ำยิบรุษผู้ประมาทแล้ว หนิงเหล่านั้น
ยอมจูงจิตของบรุษไป เหมือนลมพัดปยุ่นที่หล่นจากต้น ไป ฉะนั้น
นี้บัณฑิตกล่าวว่า เป็นเหวของพรหมจรรย์.

[๑๗๖๘] ดูกพรพอนารทะ ลาก สรรเสริญ ลักการะ และการบูชาในตระกูล
อื่นๆ นี้บัณฑิตกล่าวว่า เป็นเปือกตมของพรหมจรรย์.

[๑๗๖๙] ดูกพรพอนารทะ พระราชาผู้เป็นใหญ่ครอบครองแผ่นดินนี้ เจ้าอย่าเข้าไป
ใกล้พระราชาผู้เป็นใหญ่ เป็นจอมมนุษย์เช่นนั้น.

[๑๗๗๐] ดูกพรพอนารทะ เจ้าอย่าเที่ยวไปใกล้บาทมูลแห่งพระราชาทั้งหลาย ผู้เป็น
อิสระและเป็นอธิบดีเหล่านั้น พระราชันั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็นอสรพิษของ
พรหมจรรย์.

[๑๗๗๑] บุคคลผู้ต้องการอาหารในเวลาอาหาร ฟังเข้าไปใกล้เรือนใด ฟังรู้กศล
คือ อโศกร ๕ ที่ควรเว้นในสกุลนั้น แล้วฟังเที่ยวแสวงหาอาหารใน
เรือนนั้น. บุคคลเข้าไปสู่ตระกูลอื่นเพื่อป่านะ หรือโภชนะแล้ว ฟังรู้จัก
ประมาณบริโภคแต่พอควร และ ไม่ฟังใส่ใจในรูปหนิง.

[๑๗๗๒] เจ้าจงเว้นให้ห่างไกลซึ่งการตั้งคอกโค ร้านขายสุรา คนเกเร ที่ประชุม
และชมทรัพย์ทั้งหลาย เหมือนบุคคลผู้ไปด้วยยาน เว้นหนทางอื่นไม่
ราบเรียบ ฉะนั้น.

จบ จุลลนารทกัสมสปชาดกที่ ๔.

๕. ทุตชาดก

ว่าด้วยการบอกความทุกข์แก่ผู้ที่ควรบอก

[๑๗๗๓] ดูกพรพราหมณ์ เราส่งทนต์ทั้งหลายเพื่อท่านผู้ฟังอยู่ ณ ผิงแม่น้ำคงคา
ทนต์เหล่านั้นถามท่าน ท่านก็มีได้บอกให้แจ่มแจ้ง ความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่
ท่านนั้น เป็นความตายของท่านมิใช่หรือ?

[๑๗๗๔] ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงบำรุ้งรัฐกาสิให้เจริญ ถ้าความทุกข์เกิดขึ้นแก่พระองค์
ผู้ใดไม่ฟังเปลื้องพระองค์จากทุกข์ได้ พระองค์อย่าได้ตรัสบอกความทุกข์
นั้นแก่ผู้ใด.

[๑๗๗๕] ผู้ใดฟังเปลื้องทุกข์ของบุคคลผู้เกิดทุกข์ได้ส่วนเดียวโดยธรรม ฟังบอก
เล่าแก่ผู้ใดได้โดยแท้.

[๑๗๗๖] ข้าแต่พระราชา เสียงของสุนัขจิ้งจอกกิติ ของนกกิติ รู้ได้ง่าย
เสียงของมนุษย์รู้ได้ยากยิ่งกว่านั้น.

[๑๗๗๗] อนึ่ง ผู้ใด เมื่อก่อน เป็นผู้ใจดี คนทั้งหลายนับถือว่า เป็นญาติเป็นมิตร
หรือเป็นสหาย ภายหลัง ผู้นั้นกลับกลายเป็นศัตรูไปก็ได้ ใจของมนุษย์
รู้ได้ยากอย่างนี้.

[๑๗๗๘] ผู้ใดถูกถามเนื่องๆ ถึงทุกข์ของตน ย่อมบอกในกาลอันไม่ควร ผู้นั้น
ย่อมมีแต่มิตรผู้แสวงหาประโยชน์ แต่ไม่ยินดีร่วมทุกข์ด้วย.

[๑๗๗๙] บุคคลรู้กาลอันควร และรู้จักบิณฑิต ผู้มีปัญญาว่า มีใจร่วมกันแล้ว
ฟังบอกความทุกข์ทั้งหลายแก่บุคคลผู้เช่นนั้น นักปราชญ์ฟังบอกความ
ทุกข์ร้อนแก่ผู้อื่น ฟังเปล่งวาจาอ่อนหวานมีประโยชน์.

[๑๗๘๐] อนึ่ง ถ้าบุคคลอดกลั้นความทุกข์ของตน ไม่ได้ก็พึงรู้ว่า ประเพณีของ
โลกนี้ จะมีเพื่อถึงความสุขสำหรับเราผู้เดียวไม่ได้ นักปราชญ์เมื่อฟังเสียง
หิริและโอตตปะอันเป็นของจริง ฟังอดกลั้นความทุกข์ร้อนไว้ผู้เดียว
เท่านั้น.

[๑๗๘๑] ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระองค์ต้องการจะหาทรัพย์ให้อาจารย์ จึงเที่ยวไป
ทั่วแคว้นแคว้น นิคม และราชธานีทั้งหลาย.

[๑๗๘๒] ขอจะศฤภบดี ราชบุรุษ และพราหมณ์มหาศาลได้ทองคำ ๗ ลัม ทองคำ ๗

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ลิมของข้าพระองค์นั้นหายเสียแล้ว เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึง
เศร้าโศกมาก .

[๑๓๘๓] ข้าแต่พระมหาราชา บุรุษผู้เป็นบุตรของพระองค์เหล่านั้น ข้าพระองค์คิดรู้
ด้วยใจว่า ไม่สามารถจะปลดเปลื้อง ข้าพระองค์จากทุกข์ได้ เพราะ
เหตุนี้ ข้าพระองค์จึงไม่บอกแก่บุรุษเหล่านั้น .

[๑๓๘๔] ข้าแต่พระมหาราชา ส่วนพระองค์ ข้าพระองค์คิดรู้ด้วยใจว่า พระองค์
สามารถจะปลดเปลื้องข้าพระองค์จากทุกข์ได้ เพราะเหตุนี้ ข้าพระองค์
จึงกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบ .

[๑๓๘๕] พระราชาผู้บำรุงรัฐกาสิให้เจริญ มีพระฤทัยเลื่อมใส ได้พระราชทาน
ทองคำ ๑๔ แท่ง แก่พระโพธิสัตว์นั้น .

จบ พุทธชาดกที่ ๕ .

๖. กาลิงคโพธิชาดก

ว่าด้วยการพยากรณ์ที่อื่นเป็นชัยภูมิ

[๑๓๙๐] พระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่ากาลิงคะ ได้ทรงสั่งสอนมนุษย์ทั่วแผ่นดิน
โดยธรรม ได้เสด็จไปสู่ที่ใกล้ต้นโพธิ์ด้วยช้าง ทรงมีอานุภาพมาก .

[๑๓๙๑] การทวาชปุโรหิตชาวกาลิงครรัฐ พิจารณา ดูภูมิภาคแล้ว จึงประกอบ
อัญชลีกราบทูลพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นบุตรแห่งดาบส ชื่อกาลิงคะว่า .

[๑๓๙๒] ข้าแต่พระมหาราชา ขอเชิญพระองค์เสด็จลงเถิด ภูมิภาคนี้อันพระพุทธรเจ้า
ผู้เป็นสมณะทรงสรรเสริญแล้ว พระพุทธรเจ้าทั้งหลายผู้ตรัสรู้โดยยิ่ง
มีพระคุณหาประมาณมิได้ ย่อมไพโรจน์ ณ ภูมิภาคนี้ .

[๑๓๙๓] หล้าและเครือเถาทั้งหลายในภูมิภาคส่วนนี้ ม้วนเวียนโดยทักษิณาวัตร
ภูมิภาคส่วนนี้ เป็นที่ไม่วุ่นไหวแห่งแผ่นดิน (เมื่อกลบจะตั้งขึ้นก็ตั้ง
ขึ้นก่อน เมื่อกลบพินาศก็พินาศภายหลัง) ข้าแต่พระมหาราชา ข้าพระองค์
ได้สดับมาอย่างนี้ .

[๑๓๙๔] ภูมิภาคส่วนนี้ เป็นเมณฑลแห่งแผ่นดินอันทรงไว้ซึ่งภูตทั้งปวง มีสาคร
เป็นขอบเขต ขอเชิญพระองค์เสด็จลง แล้วทรงกระทำการนอบน้อมเถิด
พระเจ้าข้า .

[๑๓๙๕] ช้างกฤษณราชตัวประเสริฐ เกิดในตระกูลอุโบสถ ย่อมไม่เข้าไปใกล้ประเทศ
นั้นเลย ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ .

[๑๓๙๖] ช้างตัวประเสริฐนี้ เป็นช้างเกิดแล้วในตระกูลอุโบสถโดยแท้ ถึงกระนั้น
ก็ไม่อาจจะเข้าไปใกล้ประเทศมีประมาณเท่านี้ได้ ถ้าพระองค์ยังทรงสงสัย
อยู่ ก็จงทรงไล่ช้างพระที่นั่งไปเถิด .

[๑๓๙๗] พระเจ้ากาลิงคะทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงทรงใคร่ครวญถ้อยคำของปุโรหิต
ผู้ชำนาญการพยากรณ์ว่า เราจักรู้ถ้อยคำของปุโรหิตนี้ว่า จริงหรือไม่จริง
นี้แล้ว ทรงไล่ช้างพระที่นั่งไป .

[๑๓๙๘] ฝ่ายช้างพระที่นั่งนั้น ถูกพระราชาทรงไล่ไปแล้ว ก็เปล่งเสียงจอนก
กระเรียนแล้วถอยหลังทรุดकुกลง ดังอดทนภาระหนักไม่ได้ .

[๑๓๙๙] ปุโรหิตการทวาชชาวกาลิงครรัฐ รู้ว่า ช้างพระที่นั่งสิ้นอายุแล้ว จึงรีบ
กราบทูลพระเจ้ากาลิงคะว่า ข้าแต่พระมหาราชา ขอเชิญเสด็จไปทรงช้าง
พระที่นั่งเชือกอื่นเถิด ช้างพระที่นั่งเชือกนี้สิ้นอายุแล้ว พระเจ้าข้า .

[๑๔๐๐] พระเจ้ากาลิงคะทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงรีบเสด็จไปทรงช้างพระที่นั่ง
เชือกใหม่ เมื่อพระราชเสด็จก้าวไปพ้นแล้ว ช้างพระที่นั่งที่ตายแล้ว
ก็ล้มลง ณ พื้นดินที่นั่นเอง ถ้อยคำของปุโรหิต ผู้ชำนาญการพยากรณ์
เป็นอย่างใด ช้างพระที่นั่งเป็นอย่างนั้น .

[๑๔๐๑] พระเจ้ากาลิงคะได้ตรัสกะพราหมณ์การทวาชชาวกาลิงครรัฐอย่างนี้ว่า
ท่านเป็นสัมพุทธะ รู้เห็นเหตุทั้งปวงโดยแท้ .

[๑๔๐๒] กาลิงคพราหมณ์ เมื่อไม่รับคำสรรเสริญนั้นจึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่
พระมหาราชา ข้าพระองค์เป็นผู้ชำนาญการพยากรณ์ ชื่อว่าพุทธะ ผู้รู้เหตุ
ทั้งปวงก็จริง .

[๑๔๐๓] แต่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายเป็นพระสัพพัญญด้วย เป็นพระสัพพวิด้วย
ย่อมรู้เหตุทั้งปวงด้วยพระญาณเป็นเครื่องกำหนด ข้าพระองค์รู้เหตุ
ทั้งปวงได้ เพราะกำลังแห่งอาคม พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย รู้เหตุทั้งปวงได้
ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ .

[๑๔๐๔] พระเจ้ากาลิงคะ ทรงนำเอามาลาและเครื่องลูบไล้พร้อมด้วยดนตรีต่างๆ
ไปบูชาพระมหาโพธิ์แล้ว รับสั่งให้กระทำกำแพงแฉกล้อม .

[๑๔๐๕] รับสั่งให้เก็บดอกไม้ประมาณหกหมื่นเล่มเกวียนมาบูชาโพธิมณฑลอันเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
อนตรียะ แล้วเสด็จกลับ .

จบ กาลิงคไพริชาดกที่ ๖ .

๗. อภิตติชาดก

อภิตติดาบสขอพรท้าวสักกะ

[๑๘๐๖] ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูต ทรงเห็นอภิตติดาบสผู้ยังอยู่ จึงได้ตรัสถามว่า ดุรพราหมณ์ ท่านปรารถนาสมบัติอะไร ถึงยังอยู่ผู้เดียวในถิ่นอันแห้งแล้ง?

[๑๘๐๗] ดุรท้าวสักกะ การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ อนึ่ง ความแตกทำลายแห่งร่างกาย และความตายอย่างหลงใหล ก็เป็นทุกข์ เพราะเหตุนี้
อาตมภาพจึงยังอยู่ ณ ที่นี้ .

[๑๘๐๘] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เพราะถ้อยคำที่พระคุณเจ้ากล่าวนี้ เป็นถ้อยคำสมควรเป็นสฤงษิต โยมขอถวายพรแก่ท่านตามที่ท่านมีใจปรารถนา .

[๑๘๐๙] ดุรท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้ามหาบพิตรจะทรงประทานพรแก่อาตมภาพ ชนทั้งหลายได้บุตร ภรรยา ทรัพย์ ข้าวเปลือก และ
สิ่งของอันเป็นที่รักทั้งหลาย แล้วยังไม่อึดด้วยความปลอดภัย ความโลภนั้น
อย่าพึงมีในอาตมภาพเลย .

[๑๘๑๐] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เพราะถ้อยคำที่พระคุณเจ้ากล่าวนี้ เป็นถ้อยคำสมควรเป็นสฤงษิต โยมขอถวายพรแก่ท่านตามที่ท่านมีใจปรารถนา .

[๑๘๑๑] ดุรท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้ามหาบพิตรจะทรงประทานพรแก่อาตมภาพ นา ที่ดิน เงิน โลหะ ม้า ทาส กรรมกร ย่อมเสื่อม
สิ้นไปด้วยโทษใด โทษนั้นอย่าพึงมีในอาตมภาพเลย .

[๑๘๑๒] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เพราะถ้อยคำที่พระคุณเจ้ากล่าวนี้ เป็นถ้อยคำสมควรเป็นสฤงษิต โยมขอถวายพรแก่ท่านตามที่ท่านมีใจปรารถนา .

[๑๘๑๓] ดุรท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้ามหาบพิตรจะทรงประทานพรแก่อาตมภาพ อาตมภาพไม่พึงเห็น ไม่พึงได้พึงคนพาล ไม่พึงอยู่ร่วมกับคนพาล ไม่ขอกระทำ และไม่ขอขอบใจการเจรจาปราศรัยกับคนพาล .

[๑๘๑๔] ข้าแต่ท่านกัสสปะ คนพาลได้กระทำอะไรให้แก่ท่านหรือ ขอท่านจงบอกเหตุนี้แก่โยม เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ปรารถนาเห็นคนพาล?

[๑๘๑๕] คนพาลผู้มีปัญญาทึบ ย่อมแนะนำสิ่งที่ไม่ควรจะแนะนำ ย่อมชักชวนในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ การแนะนำชั่วเป็นความดีของเขา คนพาลนั้นถึงจะพูดดีก็โกรธ เขามีได้รู้วินัย การไม่เห็นคนพาลนั้นเป็นความดี .

[๑๘๑๖] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เพราะถ้อยคำที่พระคุณเจ้ากล่าวนี้ เป็นถ้อยคำสมควรเป็นสฤงษิต โยมขอถวายพรแก่ท่านตามที่ท่านมีใจปรารถนา .

[๑๘๑๗] ดุรท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้ามหาบพิตรจะทรงประทานพรแก่อาตมภาพ อาตมภาพพึงขอเห็น ขอฟังนักปราชญ์ ขออยู่ร่วมกัน
กับนักปราชญ์ ขอกระทำ และขอขอบใจการเจรจาปราศรัยกับนักปราชญ์ .

[๑๘๑๘] ข้าแต่ท่านกัสสปะ นักปราชญ์ได้กระทำอะไรให้แก่ท่านหรือ ขอท่านจงบอกเหตุนี้แก่โยม เพราะเหตุไร ท่านจึงปรารถนาเห็นนักปราชญ์?

[๑๘๑๙] นักปราชญ์ย่อมแนะนำสิ่งที่ดีควรแนะนำ ย่อมไม่ชักชวนในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ การแนะนำดีเป็นความดีของนักปราชญ์นั้น นักปราชญ์นั้น ผู้อื่น
กล่าวชอบก็ไม่โกรธ ย่อมรู้จักวินัย การสมาคมคบหากันกับนักปราชญ์
นั้นเป็นความดี .

[๑๘๒๐] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เพราะถ้อยคำที่พระคุณเจ้ากล่าวนี้ เป็นถ้อยคำสมควรเป็นสฤงษิต โยมขอถวายพรแก่ท่านตามที่ท่านมีใจปรารถนา .

[๑๘๒๑] ดุรท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้ามหาบพิตรจะทรงประทานพรแก่อาตมภาพ เมื่อราตรีสว่างแจ้ง พระอาทิตย์อุทัยขึ้นแล้ว ขออาหาร
อันเป็นทิพย์ และยาจากผู้มีศีล พึงปรากฏขึ้น เมื่ออาตมภาพให้ท่านอยู่
ขอให้ศรัทธาของอาตมภาพไม่พึงเสื่อมสิ้นไป ครั้นให้ท่านแล้วขอให้
อาตมภาพไม่พึงเดือดร้อนในภายหลัง เมื่อกำลังให้อยู่ ก็ขอให้อาตมภาพ
พึงยังจิตให้เลื่อมใส ดุรท้าวสักกะ ขอมหาบพิตรทรงประทานพรนี้
แก่อาตมภาพเถิด .

[๑๘๒๒] ข้าแต่ท่านกัสสปะ เพราะถ้อยคำที่พระคุณเจ้ากล่าวนี้ เป็นถ้อยคำสมควรเป็นสฤงษิต โยมขอถวายพรแก่ท่านตามที่ท่านมีใจปรารถนา .

[๑๘๒๓] ดุรท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งภูตทั้งปวง ถ้ามหาบพิตรจะทรงประทานพรแก่อาตมภาพ มหาบพิตรอย่าพึงเข้ามาใกล้อาตมภาพอีกเลย ดุรท้าว
สักกะ ขอมหาบพิตรทรงประทานพรนี้แก่อาตมภาพเถิด .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๘๒๔] นรชาติหญิงชายทั้งหลาย ย่อมปรารถนาจะเห็นโยมด้วยวัตรจริยาเป็นอันมาก เพราะเหตุไรหนอ การเห็นโยมจึงเป็นภัยแก่ท่าน?

[๑๘๒๕] อาตมภาพเห็นเพศเทวดาเช่นพระองค์ ผู้สำเร็จด้วยสิ่งที่ต้องประสงค์ทุกอย่างแล้ว ก็จะพึงประมาณ ทำความเพียรปรารถนาตำแหน่งทั่วสักกะ การเห็นมหาบพิตรจึงเป็นภัยแก่อาตมภาพ .

จบ อภิตติชาดกที่ ๗ .

๘. ตักกการิชชาดก

การพูดดีเป็นศรีแก่ตัว

[๑๘๒๖] ดูกรพ่อตักกการิชะ จันเองเป็นคนโง่เขลา กล่าวคำชั่วซ้ำเหมือนนกในป่า ร้องเรียกงูมาให้กินตน ฉะนั้น จันน่าจะตกลงไปในหลุมนี้ ได้ยินมาว่า บุคคลที่พูดล่วงเลยขอบเขตไม่ดีเลย .

[๑๘๒๗] บุคคลที่พูดล่วงเลยขอบเขต ย่อมได้ประสบการจงจำ การถูกฆ่า ความเศร้าโศกและความร่ำไห้ ช้ำแต่ท่านอาจารย์ ชนทั้งหลายจะฝังท่านลงในหลุม เพราะเหตุใด ท่านต้องติเตียนตัวท่านเอง เพราะเหตุนั้น .

[๑๘๒๘] เราจะซักถามคุณทีละ เพื่อประโยชน์อะไรเล่า นางกาลิสีควรทำกะน่องชายของเขาสอง เราถูกแย่งผ้าจนเป็นคนเปลือยกาย แม้เรื่องนี้ ก็เหมือนกับเรื่องของท่านเป็นอันมาก?

[๑๘๒๙] นกกะลิงตัวใด มิได้ชนกับเขาด้วย เข้าไปจับอยู่ในระหว่างสิริระพะเพะ ทั้งสองผู้กำลังชนกันอยู่ นกกะลิงตัวนั้น ก็ถูกสิริระพะเพะบดขยี้แล้ว ณ ที่นั้นเอง แม้เรื่องนี้ ก็เหมือนกับเรื่องของท่านเป็นอันมาก .

[๑๘๓๐] คน ๔ คนจะป้องกันคนคนเดียว ช่วยกันจับชายผ้าไว้คนละชาย คนทั้งหมดนั้นก็พากันหัวแตกนอนตายแล้ว แม้เรื่องนี้ ก็เหมือนกับเรื่องของท่านเป็นอันมาก .

[๑๘๓๑] นางแพะที่ถูกโจรทั้งหลายผูกไว้ในพุ่มกอไผ่ คึกคะนอง เอาเท้าหลังติดไป กระแทบมิดตกลงมา พวกโจรก็เอามิดนั้นเองเชือดคองนางแพะฉนั้นใจ แม้เรื่องนี้ ก็เหมือนกับเรื่องของท่านเป็นอันมาก .

[๑๘๓๒] พวกนี้มีไชเทวดา มิใช่บุตรคนธรรพ์ พวกนี้เป็นเนื้อ พวกนี้ถูกนำมาด้วยอำนาจประโยชน์ เจ้าทั้งหลายจงอย่างมั่นตัวหนึ่ง สำหรับอาหารมือเย็น อีกตัวหนึ่งสำหรับอาหารมือเช้า .

[๑๘๓๓] คำพญาษัตตังแสนคำ ก็ไม่ถึงแม้ส่วนเสี้ยวของคำสุภาษิต กิณนรจึงเกียจ คำพญาษัตตังเศร้างหมอง เพราะเหตุนั้น กิณนรจึงนั่งเฉยเสีย ไม่ไ้ นั่งเฉยเพราะความโง่เขลา .

[๑๘๓๔] กิณนรตัวนี้กล่าวแก่เราได้แล้ว เจ้าทั้งหลาย จงปล่อยกิณนรตัวนั้นไป อนึ่ง จงนำไปส่งให้ถึงเขาหิมพานต์ ส่วนกิณนรตัวนี้ เจ้าทั้งหลาย จงส่งไปให้โรงครวี่ใหญ่ จงอย่างมั่นสำหรับอาหารเช้า แต่เช้าทีเดียว .

[๑๘๓๕] ข้าแต่พระมหาราช ปุศัสตว์ทั้งหลายพึงฝน ประชาชนนี้ก็พึงปุศัสตว์ พระองค์เป็นที่พึงของข้าพระบาท ภรรยาของข้าพระบาท ก็พึงข้าพระบาท ในระหว่างข้าพระบาททั้งสอง ตัวหนึ่งรู้ว่าอีกตัวหนึ่งตายแล้ว ตนเอง พ้นแล้วจากความตาย จึงจะไปสู่บรรพต .

[๑๘๓๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชน ความนิทาทั้งหลายมิใช่จะหลีกเลี่ยง ให้พ้นไปโดยง่ายเลย ชนทั้งหลายมีฉันทะต่างๆ กัน ซึ่งควรจะชอง เสพ คนหนึ่งได้รับการสรรเสริญด้วยคุณธรรมข้อใด คนอื่นได้คน นิทา ด้วยคุณธรรมข้อนั้นเอง .

[๑๘๓๗] โลกทั้งปวงมีจิตยิ่งด้วยจิตของคนอื่น โลกทั้งปวงชื่อว่ามิจิตในจิตของตน สัตว์ทั้งปวง ที่เป็นปุถุชน ต่างก็มีจิตใจต่างกัน สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่พึงเป็นไปในอำนาจแห่งจิตของใคร .

[๑๘๓๘] กิณนรพร้อมด้วยกิณนรผู้ภรรยา เป็นผู้หนึ่งไม่พูด เป็นผู้กลัวภัย ได้กล่าว แก่แล้วในบัดนี้ กิณนรนั้นชื่อว่า พ้นแล้วในบัดนี้ เป็นผู้มีความสุข หาโรครมิได้ เพราะว่าการเปล่งวาจาดี นำมาซึ่งประโยชน์แก่ณชนทั้งหลาย .

จบ ตักกการิชชาดกที่ ๘ .

๙. รุณมิคชาดก

ว่าด้วยน้ำใจของพญาเนื้อรุ

[๑๘๓๙] ไครบอกรมฤค ผู้สูงสุดกว่ามฤคทั้งหลายนั้นแก่เราได้ เราจะให้บ้านสวย และหญิงที่ประดับประดาแล้วแก่ผู้นั้น .

[๑๘๔๐] ขอได้โปรดพระราชทานบ้านสวย และหญิงที่ประดับประดาแล้วแก่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ข้าพระองค์เกิด ข้าพระองค์ จะกราบทูลมฤคผู้สูงสุดความทุกข์ทั้งหลายแก่
พระองค์ .

[๑๘๔๑] ณ ไพรสนทนั้น มีต้นมะม่วง และต้นรังทั้งหลาย ดอกบานสะพรั่ง
พื้นที่แห่ง ไพรสนทนั้น ดารดาช ไปด้วยดินชาติ มีสีเหมือนแมลงค่อม
ทอง มฤคตัวน้อยอยู่ที่ไพรสนทนั้น .

[๑๘๔๒] พระเจ้าพาราณสี ทรงโง่งมสอดใส่ลูกศรไว้ เสด็จเข้าไปแล้ว ส่วน
มฤคเห็นพระราชแล้ว ได้ร้องกราบทูลไปแต่ไกลว่า ข้าแต่พระ
มหाराชาผู้ประเสริฐ โปรดทรงรอก่อน อย่าเพ่งทรงยิงข้าพระบาทเสีย
เลย ใครหนอได้กราบทูลความเรื่องแก่พระองค์ว่า มฤคตัวน้อย
ณ ไพรสนทนี้ .

[๑๘๔๓] ดูกธสหาย บุรุษผู้มีมารยาทอันเลวทราม ยืนอยู่ห่างๆ นั้น บุรุษคนนั้น
แหละ ได้บอกความเรื่องนี้แก่เราว่า มฤคตัวน้อย ณ ไพรสนทนี้ .

[๑๘๔๔] ได้ยินว่า คนบางพวกในโลกนี้ กล่าวความจริงไว้อย่างนี้ว่า ไม่ลายน่ายัง
ดีกว่า คนบางคนไม่ดีเลย .

[๑๘๔๕] ดูกพญามฤค เธอติเตียนพวกไหนแน่ ติเตียนพวกมฤค พวกนก
หรือพวกมนุษย์ เรามีความกลัวไม่น้อย เพราะได้ฟังเจ้าพูดภาษา
มนุษย์ได้ .

[๑๘๔๖] ข้าพระองค์ช่วยยกขึ้นซึ่งบุรุษคนใด ผู้ลอบไปในห้วงน้ำคงคา มีน้ำมาก
ไหลเชี่ยว ก็มาถึงข้าพระองค์แล้ว เพราะบุรุษผู้เป็นเหตุ ข้าแต่
พระมหाराชา การสมาคมกับอสัตบุรุษทั้งหลาย นำทุกข์มาให้โดยแท้ .

[๑๘๔๗] เรานั้นจะปล่อยลูกศร ๔ ปีกนี้แหวกไปในอากาศ ให้ไปตัดตรงหัวใจ
เราจักฆ่ามันผู้ประทุษร้ายมิตร ผู้ไม่ทำกิจที่ควรทำ ไม่รู้จักผู้กระทำคุณ
ให้เช่นท่าน .

[๑๘๔๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งประชาชน สัตบุรุษทั้งหลายไม่สรรเสริญ
การฆ่าบัณฑิต และคนพาลเลย คนผู้มีธรรมอันลามก จงกลับไปสู่
เรือนของเขาตามปรารถนาเถิด อนึ่ง ขอได้โปรดพระราชทานค่าจ้าง ตาม
ที่พระองค์ตรัสไว้แก่เขาด้วยเถิด อนึ่ง ข้าพระองค์ ขอทำความปรารถนา
ของพระองค์ .

[๑๘๔๙] ดูกพญามฤค ท่านผู้ไม่ประทุษร้ายต่อมนุษย์ผู้ประทุษร้าย นับเป็นผู้หนึ่ง
ในจำนวนสัตบุรุษทั้งหลายเป็นแน่ คนผู้มีธรรมอันลามก จงกลับไปสู่
เรือนของตนตามความปรารถนา อนึ่ง เราจะให้ค่าจ้างที่เราพูดไว้แก่เขา
และเราขอให้บ้านส่วยแก่ท่าน .

[๑๘๕๐] ข้าแต่พระราชฯ เสียงของสนับจิ้งจอกก็ดี ของนกก็ดี รู้ได้ง่าย เสียง
ของมนุษย์รู้ได้ยาก ยิ่งกว่านั้น อนึ่ง ผู้ใดเมื่อก่อน เป็นคนใจดี คน
ทั้งหลายนับถือว่า เป็นญาติเป็นมิตร หรือเป็นสหาย ภายหลัง ผู้นั้น
กลับกลายเป็นศัตรูไปก็ได้ ใจของมนุษย์รู้ได้ยากอย่างนี้ .

[๑๘๕๑] ชาวชนบท และชาวนิคมน้ำทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันร้องทุกข์ว่า ผุ่ง
เนื้อพากันมากินข้าว ขอพระองค์จงตรัสห้ามผุ่งเนื้อนั้นเสียบ้าง พระ-
เจ้าข้า .

[๑๘๕๒] ชนบทอย่าได้มี แม่แวนแคว้นจะพินาศไป ก็ตามที่เกิด เราให้อภัย
แก่ผุ่งเนื้อและนกยูงแล้ว ไม่ขอประทุษร้ายพญาเนื้อรุเป็นอันขาด .

[๑๘๕๓] ชาวชนบทของเราจะไม่มีก็ตาม ชาวชนบทจะไม่พูดกะเรากก็ตาม เราได้
ให้พรแก่พญาเนื้อไว้แล้ว จะไม่พูดเท็จเป็นอันขาด .

จบ รุรมิคชาดกที่ ๙ .

๑๐. สรภชาดก

ว่าด้วยละมั่งทำคุณแก่พระราชฯ

[๑๘๕๔] บุรุษพึงหวังไว้ทีเดียว บัณฑิตไม่พึงเบียดเบียน เราเห็นตนอยู่ว่า ปรารถนา
อย่างใด ได้เป็นอย่างนั้น .

[๑๘๕๕] บุรุษพึงหวังไว้ทีเดียว บัณฑิตไม่พึงเบียดเบียน เราเห็นตนอยู่ว่า ได้
รับความช่วยเหลือให้ขึ้นจากน้ำสูกได้ .

[๑๘๕๖] บุรุษพึงพยายามไว้ทีเดียว บัณฑิตไม่พึงเบียดเบียน เราเห็นตนอยู่ว่า
ปรารถนาอย่างใด ได้เป็นอย่างนั้น .

[๑๘๕๗] บุรุษพึงพยายามรำไป บัณฑิตไม่พึงเบียดเบียน เราเห็นตนอยู่ว่า ได้รับ
ความช่วยเหลือให้ขึ้นจากน้ำสูกได้ .

[๑๘๕๘] นครชนผู้มีปัญญา แมตกอยู่ในกองทุกข์ ก็ไม่การตัดความหวังในอันจะ
มาสู่ความสุข เพราะว่าผัสสะอันไม่เกื้อกูลและเกื้อกูลมีมาก คนที่ไม่ไฝ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ฝนถึงเลยก็ต้องเข้าถึงความตาย .

[๑๘๕๙] สิ่งที่ไม่ได้คิดไว้อย่อมมิได้บ้าง สิ่งที่ได้คิดไว้อย่อมพินาศไปบ้าง โภคะ
ทั้งหลายของสตรี หรือบุรุษ จะสำเร็จได้ด้วยความคิดนึกไม่มีเลย .

[๑๘๖๐] เมื่อก่อนพระองค์เสด็จติดตามละมั่งตัวโตไปตกเหวที่ชอกเขา พระองค์
ทรงพระชนม์สืบมาได้ ด้วยความบากบั่นของละมั่งตัวนั้น ผู้มีจิตไม่
ท้อแท้ .

[๑๘๖๑] ละมั่งตัวโตพยายามเอาก้อนหินถมเหว ช่วยพระองค์ขึ้นจากเหวลึกยาก
ที่จะขึ้น ปลดเปลื้องพระองค์ ผู้เข้าถึงกองทุกข์เสียจากปากมฤตยู
พระองค์กำลังตรัสถึงละมั่งตัวนั้น ผู้มีจิตไม่ท้อแท้ .

[๑๘๖๒] ดุกรพราหมณ์ เมื่อคราวนั้น ท่านได้อยู่ในที่นั้นด้วยหรือ หรือว่าใครได้
บอกเรื่องนั้นแก่ท่าน ท่านเป็นผู้เปิดเผยข้อที่เคลือบคลุม เห็นเรื่องได้ทั้ง
ปางละสิหนอ ความรู้ของท่านมีกำลัง เห็นปรุโปร่งหรืออย่างไร?

[๑๘๖๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน เมื่อคราวนั้น ข้าพระองค์หาได้อยู่
ในที่นั้นไม่ และใครก็มีได้บอกเรื่องนั้นแก่ข้าพระองค์เลย แต่วานึก
ปราญช์ทั้งหลาย ย่อมนำเนื้อความแห่งบทกถาที่พระองค์ทรงภาษิตแล้ว
มาใคร่ครวญดู .

[๑๘๖๔] ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระปรีชาอันประเสริฐ พระองค์ทรงสอดลูกศรอันมี
ปีก อันจะกำจัดความแก่ล้วนล้ำของปรปักษ์ได้เข้าในแล่งแล้ว จะทรง
ลึงและไรร้อยอีกเล่า ลูกศรที่ทรงยิงไปแล้วต้องฆ่าละมั่งได้ทันที ละมั่งนี้
คงเป็นพระกระยาหารของพระราชาได้โดยแท้ .

[๑๘๖๕] ดุกรพราหมณ์ แม่เราจะรู้แจ้งชัดความข้อนี้ว่า เนื้อเป็นอาหารของ
กษัตริย์ ก็แต่ว่า เราจะบูชาคุณที่ละมั่งนี้ได้ทำไว้แก่เรา ในครั้งก่อน
เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ฆ่าละมั่งนี้ .

[๑๘๖๖] ข้าแต่พระมหाराชาผู้เป็นใหญ่แห่งทิศ นั้นมิใช่เนื้อ นั่นคือท้าวสักกะ
ผู้เป็นใหญ่กว่าอสูร ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมมนุษย์ พระองค์จงทรงฆ่า
ท้าวสักกะเทวราชนั้นเสีย แล้วจะได้เป็นใหญ่ในหมู่มรเทพ .

[๑๘๖๗] ข้าแต่พระราชาผู้องอาจ ประเสริฐกว่านรชน ถ้าวาพระองค์ยังทรงลึงเล
ที่จะฆ่าละมั่งผู้เป็นพระสหาย พระองค์พร้อมด้วยพระราชโอรส และ
พระราชชายา จักต้องไปยังเวตรณีนรคของพญายม .

[๑๘๖๘] เรา ชาวชนบททั้งหมด ลูก เมียและหมู่สหาย จะพากัน ไปยังเวตรณีนรค
ของพญายมนี้กันก็ตาม ถึงกระนั้น เราจะไม่ฆ่าผู้ที่ให้ชีวิตเรา เป็น
อันขาด .

[๑๘๖๙] ดุกรมหาพราหมณ์ ละมั่งตัวนี้ ทำคุณแก่เราเมื่อคราวถึงความยาก ตัว
คนเดียวในป่าเปลี่ยวแสนร้าย เราเรลิกได้อยู่ถึงบรรพกิจเช่นนั้น ที่
ละมั่งตัวนี้กระทำแก่เรา รู้คุณอยู่จะพึงฆ่าอย่างไรได้เล่า .

[๑๘๗๐] ขอพระองค์ผู้ทรงโปรดปรานมิตรยิ่งนัก จงทรงพระชนม์ชีพอยู่ยืนนาน
เถิด พระองค์จงทรงปกครองราชสมบัติในคุณธรรมเถิด จงทรงมีหมู่
นารีบำรุงบำเรอ จงทรงบันเทิงพระหฤทัยในแวนแคว้น เหมือนท้าว
วสวะบันเทิงอยู่ในไตรทิพย์ ฉะนั้น .

[๑๘๗๑] ขอพระองค์ไม่ทรงพระพิโรธ จงมีพระหฤทัยผ่องใสอยู่เป็นนิตย์ ทรง
กระทำสมณพราหมณ์ ผู้ตั้งอยู่ในธรรมทั้งปวง ให้เป็นแขกคารต่อนรับ
ครั้นทรงบำเพ็ญทาน และเสวยบ้างตามอานุภาพแล้ว ชาวโลกไม่
ติเตียนพระองค์ได้ จงเสด็จเข้าถึงสักคสถานเถิด .

จบ สรภชาดกที่ ๑๐ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพชาดก	๒. ผันทนชาดก
๓. ขวนหังสชาดก	๔. จุลนารทกัสนสปชาดก
๕. ทูตชาดก	๖. กาลิงคโพธิชาดก
๗. อภิตติชาดก	๘. ตักการียชาดก
๙. รุรมิคชาดก	๑๐. สรภชาดก .

จบ เตรสนินาตชาดก

ปภินณกนิบาตชาดก

๑. สาลิเกทารชาดก
ว่าด้วยนกแขกเต้าเลี้ยงพ่อแม่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๘๗๒] ข้าแต่ท่านโกสิยะ นาข้าวสาธิตบริบูรณ์ดี แตนกแขกเต้าทั้งหลายพากัน มากินเสีย ข้าพเจ้าขอคินนานั้นให้แก่ท่าน เพราะข้าพเจ้า ไม่อาจจะห้าม นกแขกเต้าเหล่านั้นได้ ก็ในนกแขกเต้าเหล่านั้น มีนกแขกเต้าตัวหนึ่ง งามกว่าทุกๆ ตัว คินข้าวสาธิตตามต้องการแล้วยังคาบเอาไปด้วยจะยอ ปากอีก .

[๑๘๗๓] เจ้าจงดักบ่วงพอที่จะให้มันติดได้ แล้วจงจับนกนั้นทั้งยังเป็นมาให้ เราเถิด .

[๑๘๗๔] ฝูงนกเหล่านั้นกิน และดื่มแล้ว ย่อมพากันบินไป เราผู้เดียวติดบ่วง เราทำบาปอะไรไว้?

[๑๘๗๕] ดูกรนกแขกเต้า ท้องของเจ้าเห็นจะใหญ่กว่าท้องของนกเหล่านี้นเป็น แน่ เจ้ากินข้าวสาธิตตามต้องการแล้ว ยังคาบเอาไปด้วยจะยอปากอีก?

ดูกรนกแขกเต้า เจ้าจะบรรจุลงในปากไม่จ้วนให้เต็มหรือ หรือว่า เจ้ากับเรามาเวรกันมา สหายเอ๋ย เราถามเจ้าแล้ว ขอเจ้าจงบอกแก่เรา เถิด เจ้าฟังข้าวสาธิตไว้ที่ไหน?

[๑๘๗๖] ข้าพเจ้ากับท่านมิได้มีเวรกัน ฉางของข้าพเจ้าก็ไม่มี ข้าพเจ้านำเอาข้าว สาธิตของท่าน ไปถึงยอดจั่วแล้ว ก็ปลีงหนีเก่า ให้เขาภูหนี่ใหม่ และ ฝัชมุทรีพโยไว้ที่ปัจจุบันนี้ ข้าแต่ท่านโกสิยะ ขอท่านจงทราบอย่างนี้ เถิด .

[๑๘๗๗] การให้ภูหนี่ของท่านเป็นเช่นไร และการปลีงหนีของท่านเป็นเช่นไร ท่านจงบอกวิธีฝัชมุทรีพโย แล้วท่านจะหลุดพ้นจากบ่วงได้?

[๑๘๗๘] ข้าแต่ท่านโกสิยะ บุตรน้อยทั้งหลายของข้าพเจ้ายังอ่อน ขนปิกยังไม่ ขึ้น บุตรเหล่านั้นข้าพเจ้าเลี้ยงมาแล้ว เขาจักเลี้ยงข้าพเจ้าบ้าง เพราะ เหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงชื่อว่าให้บุตรเหล่านั้นภูหนี่ มารดาและบิดาของ ข้าพเจ้าแก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัยไปแล้ว ข้าพเจ้าคาบเอาข้าวสาธิตไปด้วย จะยอปาก เพื่อท่านเหล่านั้น ชื่อว่าปลีงหนีที่ท่านทำไว้ก่อน อนึ่ง นกเหล่านี้น่าไม่จ้วน มีขนปิกอันหลุดหมดแล้ว เป็นนกทุพพล- ภาพ ข้าพเจ้าต้องการบุญ จึงได้ให้ข้าวสาธิตแก่นกเหล่านั้น บัณฑิต ทั้งหลายกล่าวการทำบุญนั้นว่า เป็นมุทรีพโย . การให้ภูหนี่ของข้าพเจ้า เป็นเช่นนี้ การปลีงหนีของข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าบอกการฝัชมุทรีพโยไว้เช่นนี้ ข้าแต่ท่านโกสิยะ ขอท่านจงทราบอย่างนี้เถิด .

[๑๘๗๙] นกตัวนี้ดีจริงหนอ เป็นนกมีธรรมชั้นเยี่ยม ในมนุษย์บางพวกยังไม่มี ธรรมเช่นนี้เลย . เจ้าพร้อมด้วยญาติทั้งมวล จงกินข้าวสาธิตตามความ ต้องการเถิด ดูกรนกแขกเต้า เราขอเห็นเจ้าเมื่ออีกต่อไป การที่ได้เห็น เจ้าเป็นที่พอใจของเรา .

[๑๘๘๐] ข้าแต่ท่านโกสิยะ ข้าพเจ้าได้กิน และดื่มแล้วในที่อยู่ของท่าน ท่าน เป็นที่พึ่งพำนักของพวกเราทุกวันคืน ขอท่านจงให้ท่านในที่ที่มีอาชญา อันวางแล้ว และจงเลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าแล้วด้วย .

[๑๘๘๑] วันนี้ สงาราศรีเกิดขึ้นแก่เราแล้วหนอ ที่เราได้เห็นท่านผู้เป็นยอดแห่ง ฝูงนก เพราะ ได้ฟังคำสภาษิตของนกแขกเต้า เราจักทำบุญให้มาก .

[๑๘๘๒] โกสิยะพราหมณ์นั้น มีใจเบิกบานร่าเริงผ่องใส จัดแจงข้าวและน้ำไว้ แล้ว เลี้ยงดูสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าว และน้ำ .

จบ สาลิเกทชาดกที่ ๑ .

๒. จันทกนิรชาดก

ว่าด้วยนางจันทกนิร

[๑๘๘๓] ดูกรนางจันทา ชีวิตของพืโกลจะขาดอยู่แล้ว พืกำลังเมาเลือด จันทาเอ๋ย พืเห็นจะละชีวิตไปแม้ในวันนี้ ลมปราณของพืกำลังจะดับ . ชีวิตของพื กำลังจะจม ความทุกข์กำลังแผดเผาผลาญหัวใจพื พืลำบากยิ่งนัก ความโศก ของพืครั้งนี้เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่านี้น เพราะเหตุแห่ง เจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพืโดยแท้ . พืจะเหี่ยวแห้ง เหมือนต้นหญ้า ที่ถูกทิ้งไว้บนแผ่นหินร้อน เหมือนต้นไม้มิมีรากอันขาด พืจะเหือดหาย เหมือนแม่น้ำที่ขาดห้วง ความโศกของพืครั้งนี้เป็นความโศกยิ่งใหญ่ กว่าความโศกเหล่านี้น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพืโดยแท้ . น้ำตาของพืไหลออกเรื่อยเหมือนน้ำฝนที่ตกลงที่เชิงบรรพต ไหลไปไม่ ขาดสาย ฉะนั้น ความโศกของพืครั้งนี้เป็นความโศกยิ่งใหญ่กว่าความ โศกเหล่านี้น เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเศร้าโศกถึงพืโดยแท้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิทาย ชาดก ภาค ๑

[๑๘๘๔] พระราชบุตรใด ยิงสามิผู้เป็นที่ปรารถนาของเรา เพื่อให้เป็นหมายที่
ชายป่า พระราชบุตรนั้นเป็นคนเลวทรามแท้ สามิของเรานั้นถูกยิงแล้ว
นอนอยู่บนพื้นดิน . พระราชบุตรเอ๋ย มารดาของท่านจงได้รับสนอง
ความโศกในดวงหทัยของข้าผู้เพ่งมองดูกินนรผู้สามินี้ . ชายาของท่านจง
ได้รับสนองความโศกในดวงหทัยของข้าผู้เพ่งมองดูกินนรผู้สามินี้ . พระ-
ราชบุตรเอ๋ย ท่านได้ฆ่ากินนรผู้ไม่ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา
ขอมารดาของท่านอย่าได้พบเห็นบุตร และสามิเลย . ท่านได้ฆ่ากินนรผู้
ไม่ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา ขอชายาของท่านจงอย่าได้พบ
เห็นบุตร และสามิเลย .

[๑๘๘๕] ดุกรนางจันทา ผู้มีนัยน์ตาบานดังดอกไม้ในป่า เธออย่าร้องไห้ อย่า
เศร้าโศกเลย เธอจักได้เป็นอัศวมเหสีของฉันท มีเหล่านารีในราชสกุล
บูชา .

[๑๘๘๖] พระราชบุตร ถึงแม้ว่าเราจักต้องตาย แต่เราจักไม่ขอยอมเป็นของท่าน
ผู้ฆ่ากินนรสามิของเราผู้มีได้ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา .

[๑๘๘๗] แฉนางกินนรีผู้ซื่อสัตย์ มีความรักใคร่ต่อชีวิต เจ้าจงไปสู่ป่าหิมพานต์
เถิด มฤคอื่นๆ ผู้บริโภคมฤคและกะลาฬัก จักยังรักใคร่ยินดีต่อเจ้า .

[๑๘๘๘] ข้าแต่กินนร ภูเขาเหล่านั้น ซอกเขาเหล่านั้น และถ้ำเหล่านั้นตั้งอยู่ ณ
ที่นั้น ฉันไม่เห็นท่านในที่นั้นๆ จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อ
ฉันไม่เห็นท่านที่เทือกเขา ซึ่งเราเคยร่วมอภิรมย์กัน จะกระทำอย่างไร
ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นผาอันลาดด้วยใบไม้เป็นพื้นนา
รินรมย์ พวกมฤคทั้งหลาย จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อ
ฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นผาอันลาดด้วยดอกไม้ เป็นพื้นนารินรมย์ พวก
มฤคทั้งหลาย จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่าน
ที่ลำธารอันมีน้ำใสไหลอยู่เรื่อยๆ มีกระแสน้ำกลิ้งกลิ้งไปด้วยดอก
โกสุม จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขา
หิมพานต์อันมีสีเขียว นาคูณาม จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร
ฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์มีสีเหลืองอร่าม นาคูณาม จะกระทำ
อย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมีสีแดง
นาคูณาม จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอด
เขาหิมพานต์อันสูงตระหง่าน นาคูณาม จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่
กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมีสีขาว นาคูณาม
จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์
อันงามวิจิตร นาคูณาม จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่
เห็นท่านที่เขาคันธมาทน์อันดาดด้วยใบไม้ด้วยยาต่างๆ เป็นถิ่นที่อยู่ของ
หมู่เทพเจ้า จะกระทำอย่างไร? ข้าแต่กินนร เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ภูเข
คันธมาทน์อันดาดด้วยใบไม้ด้วยยาทั้งหลาย จะกระทำอย่างไร?

[๑๘๘๙] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ผู้เป็นเจ้า ฉันขอไหว้เท้าทั้งสองของท่าน ผู้มีความ
เอ็นดู มารดาสามิผู้คิดฉันซึ่งเป็นกำพร้าปรารถนาจะกินด้วยน้ำอมฤต ดิฉัน
ได้ชื่อว่า เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยสามิผู้เป็นที่รักยิ่งแล้ว .

[๑๘๙๐] บัดนี้ เราทั้งสองจักไปเที่ยวสู่ลำธาร อันมีกระแสสินธุ์อันกลิ้งกลิ้ง
ด้วยดอกโกสุม ดาดด้วยใบไม้ด้วยยาต่างๆ เราทั้งสองจะกล่าววาท
เป็นที่รักแก่กันและกัน .

จบ จันทกินนรชาดกที่ ๒ .

๓ . มหาอุกกุสชาดก

ว่าด้วยสัตว์ ๔ สหาย

[๑๘๙๑] พวกพรานชาวชนบท พวกนักล่าสัตว์เพื่องานอยู่บนเกาะ ปรารถนาจะกินลูก
น้อยของเรา ข้าแต่พญาเหยี่ยว ท่านจงบอกมิตรและสหาย จงแจ้ง
ความพิณาตแห่งหมู่ญาติของเรา .

[๑๘๙๒] ข้าแต่พญาคนออก ท่านเป็นนกกผู้ประเสริฐกว่านกทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอ
ยึดท่านเป็นที่พึ่ง พวกพรานชาวชนบทปรารถนาจะกินลูกน้อยของ
ข้าพเจ้า ขอท่านจงช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับความสุขเถิด .

[๑๘๙๓] บัณฑิตทั้งหลาย ผู้แสวงหาความสุขทั้งในกาลและมีไชยกาล ย่อมทำบุคคล
ให้เป็นมิตรสหาย ดุกรเหยี่ยว ฉันจะกระทำประโยชน์อันนี้แก่ท่านจง
ได้ ที่จริงอริยชนย่อมกระทำกิจให้แก่อริยชน .

[๑๘๙๔] ก็อันใด ที่อริยชนผู้มีความอนุเคราะห์จะพึงกระทำแก่อริยชน ก็อันนั้น
ชื่อว่า อันท่านกระทำแล้ว ขอท่านจงรักษาตัวเถิด อย่ารีบร้อนไปนัก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เลย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เราก็จะได้ลูกขึ้นมาเป็นแน่ .

[๑๘๙๕] ฉันทะทำการรักษาป้องกันนั้น แม้ถึงตัวจะตายก็ได้สะดุ้งเลย แท้จริง
สหายทั้งหลายผู้ยอมสละชีวิต กระทำเพื่อสหายทั้งหลาย นี่เป็นธรรมดา
ของสัตบุรุษทั้งหลาย .

[๑๘๙๖] นกออกตัวนี้ซึ่งเป็นอันทะ ได้กระทำการที่ทำได้แสนยาก เพื่อ
ประโยชน์แก่ลูกเหี้ยยว ตั้งเตี้ยมาครึ่งจนถึงเที่ยงคืน ไม่หยุดหย่อน .

[๑๘๙๗] แท้จริง คนบางพวก ถึงจะเคลื่อนคลาดพลาดพลั้งจากการงานของตน
ก็ยังตั้งตัว ได้ด้วยความอนุเคราะห์ของมิตรทั้งหลาย พวกลูกทั้งหลาย
ของข้าพเจ้าเดือดร้อน ข้าพเจ้าจึงรีบมาหาท่านเพื่อขอให้เป็นที่พึ่งอาศัย
ดูกรเต่าผู้เป็นสหาย ขอท่านช่วยบำเพ็ญประโยชน์แก่ข้าพเจ้าเถิด .

[๑๘๙๘] บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมทำบุคคลให้เป็นมิตรสหายด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก
และด้วยตน ดูกรเหี้ยยว ข้าพเจ้าจะกระทำประโยชน์นี้แก่ท่านให้จงได้
เพราะอริยชนย่อมทำกิจแก่อริยชน .

[๑๘๙๙] คุณพ่อครับ ขอคุณพ่อจงมีความชวนชวายน้อยอยู่เฉยๆ เถิด บุตรยอม
บำเพ็ญสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อบิดา ผมเองจักป้องกันลูกทั้งหลายของ
พญาเหี้ยยว จักบำเพ็ญประโยชน์เพื่อคุณพ่อ .

[๑๙๐๐] ลูกเอ๋ย บุตรพึงบำเพ็ญสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อบิดา นี่เป็นธรรมของ
สัตบุรุษทั้งหลายโดยแท้แล พวกพรานทั้งหลายแลเห็นพ่อผู้มีกายอันใหญ่
โต ที่ไหนเลยจะเบียดเบียนลูกทั้งหลายของพญาเหี้ยยวได้ .

[๑๙๐๑] ข้าแต่พญาราชสีห์ผู้ประเสริฐด้วยความกล้ากล้า สัตว์และมนุษย์เมื่อ
ตกอยู่ในภัยแล้ว ย่อมเข้าไปหาผู้ประเสริฐ พวกบุตรของข้าพเจ้าเดือด
ร้อน ข้าพเจ้าจึงรีบมาหาท่านเพื่อขอให้ท่านเป็นที่พึ่งอาศัย ท่านเป็น
เจ้านายของข้าพเจ้า ขอท่านได้โปรดช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับความสุขด้วย
เถิด .

[๑๙๐๒] ดูกรพญาเหี้ยยวผู้สหาย ฉันทะบำเพ็ญประโยชน์นี้เพื่อท่านให้จงได้ เรา
มาไปด้วยกัน เพื่อกำจัดหมูศัตรูของท่านนั้นเสีย ริณฺชนรู้วักยเกิดขึ้น
แก่มิตร จะไม่พยายามเพื่อคุ้มครองมิตรอย่างไรได้ .

[๑๙๐๓] บุคคลพึงคบมิตรสหายและเจ้านายไว้ เพื่อได้รับความสุข เรากำจัดศัตรู
ได้ด้วยกำลังแห่งมิตร เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยบุตรทั้งหลาย บ้านตั้งอยู่
เหมือนเกราะที่บุคคลสวมแล้ว ป้องกันลูกศรทั้งหลายได้ ฉะนั้น .

[๑๙๐๔] ลูกน้อยทั้งหลายของเรา เปล่งเสียงอันจับใจร้องรับเราผู้ร้องหาอยู่ ด้วย
การกระทำของพญาเนื้อผู้เป็นมิตรสหายของตน ซึ่งมีได้หนีไป .

[๑๙๐๕] เนเธเรอผู้ต้องการสิ่งที่น่าปรารถนา บัณฑิตได้มิตรสหายแล้ว ย่อม
ปกปักรักษาบุตร ปศุสัตว์ และทรัพย์ไว้ได้ ฉันทะ บุตร และสามีของ
ฉันด้วย เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เพราะความอนุเคราะห์ของมิตรทั้งหลาย .
บุคคลผู้มีพระราชและมิตรผู้กล้าหาญ สามารถจะบรรลุถึงประโยชน์
ได้เพราะสหายเหล่านี้ ย่อมมีแก่ผู้มีมิตรธรรมอันบริบูรณ์ บุคคลผู้มีมิตร-
สหาย มียศ มีตนอันสูงส่ง ย่อมบันเทิงใจอยู่ในโลกนี้ด้วย .

[๑๙๐๖] ข้าแต่พญาเหี้ยยว มิตรธรรมทั้งหลายแม้ผู้ที่ยากจนก็ควรทำ ดูซิท่าน
เราพร้อมด้วยหมูญาติเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ด้วยความอนุเคราะห์ของ
มิตร นกตัวใด ผูกมิตรไว้กับผู้กล้าหาญมีกำลัง นกตัวนั้น ย่อมมีความสุข
เหมือนฉันกับเธอ ฉะนั้น .

จบ มหาอุกกุสชาดกที่ ๓ .

๔. อุทาลกชาดก

ว่าด้วยจรณธรรม

[๑๙๐๗] ขฎิลเหล่านีไครองหนึ่งเสื่อพร้อมทั้งเล็บ ฟันเขลอะ รูปร่างเลอะเทอะ
ร้ายมนต์อยู่ ขฎิลเหล่านั้นเป็นผู้รู้การประพัตติบะ และการสหาย
มนต์นี้ ในความเพียรที่มนุษย์จะพึงทำกัน จะพ้นจากอบายได้ละหรือ?

[๑๙๐๘] ข้าแต่พระราช ถ้าบุคคลเป็นพหูสูต ไม่ประพัตติธรรม ก็จะพึงกระทำ
กรรมอันลามกทั้งหลายได้ แม้จะมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็นพหูสูต
ยังไม่บรรลุจรณธรรม จะพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้เลย .

[๑๙๐๙] แม้บุคคลผู้มีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็นพหูสูตนั้น ยังไม่บรรลุ
จรณธรรมแล้ว จะพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้ อาตมภาพย่อมสำคัญว่า เวท
ทั้งหลายก็ย่อม ไม่มีผล จรณธรรมอันมีความสำรวมเท่านั้นเป็นความจริง .

[๑๙๑๐] เวททั้งหลายจะไม่ผลก็หาไม่ได้ จรณธรรมอันมีความสำรวมนั้นแลเป็น
ความจริง แต่บุคคลเรียนเวททั้งหลายแล้ว ย่อมได้รับเกียรติคุณ ท่าน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ผู้ฝึกฝนตนด้วยจรรยาธรรมแล้วย่อมบรรลุลิขิต .

[๑๙๑๑] บุตรที่เกิดแต่มารดา บิดา และเผ่าพันธุ์ใด อันบุตรจะต้องเลี้ยงดู
อาตมภาพเป็นคนๆ นั้นแหละ มีชื่อว่าอุททาลกะ เป็นเชื้อสายของ
วงศ์ตระกูลโสถติยะแห่งท่านผู้เจริญ .

[๑๙๑๒] ดูกรท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร เป็นพราหมณ์เต็มที
ได้อย่างไร ความดีรอบจะมีได้อย่างไร ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม บัณฑิตเรียก
ว่ากระไร?

[๑๙๑๓] บุคคลเป็นพราหมณ์ ต้องบูชาไฟเป็นนิตย์ ต้องรดน้ำ เมื่อบูชาญต้อง
ยกเสาเจริด ผู้กระทำอย่างนี้จึงเป็นพราหมณ์ผู้เกษม ด้วยเหตุนี้
ชนทั้งหลายจึงได้พากันสรรเสริญว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม .

[๑๙๑๔] ความหมัดจดย่อมไม่มีด้วยการรดน้ำ อนึ่ง พราหมณ์จะเป็นพราหมณ์
เต็มทีด้วยการรดน้ำก็หาไม่ ชนิตและโสริจะย่อมมีไม่ได้ ทั้งผู้หนึ่งจะ
เป็นผู้ดีรอบก็หาไม่ได้ .

[๑๙๑๕] ดูกรท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร และเป็นพราหมณ์เต็มที
ได้อย่างไร ความดีรอบจะมีได้อย่างไร ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม บัณฑิตเรียก
ว่ากระไร?

[๑๙๑๖] บุคคลผู้ไม่มีไรนา ไม่มีพวกพ้อง ไม่ถือว่าเป็นของเรา ไม่มีความหวัง
ไม่มีบาปคือความโลภ สิ้นความละโมภในภพแล้ว ผู้กระทำอย่างนี้ ชื่อว่า
เป็นพราหมณ์ผู้เกษม เพราะเหตุนี้ ชนทั้งหลายจึงได้พากันสรรเสริญ
ว่า ผู้ตั้งอยู่ในธรรม .

[๑๙๑๗] กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อทั้งปวง
เป็นผู้สงบเสงี่ยม ฝึกฝนตนแล้ว ย่อมดีรอบได้ทั้งหมด เมื่อคนทุกๆ
คนเป็นผู้เย็นแล้ว ยังจะมีคนดี คนเลวอีกหรือไม่?

[๑๙๑๘] กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อทั้งปวง
เป็นผู้สงบเสงี่ยม ฝึกฝนตนแล้ว ย่อมดีรอบได้ทั้งหมด เมื่อคนทุกๆ
คนเป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มีคนดี คนเลวเลย .

[๑๙๑๙] กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล คนเทหยากเยื่อทั้งปวง
เป็นผู้สงบเสงี่ยม ฝึกฝนตนแล้ว ย่อมดีรอบได้ทั้งหมด เมื่อคนทุกๆ
คนเป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มีคนดี คนเลวเลย เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านชื่อ
ว่า ทำลาย ความเป็นเชื้อสายแห่งตระกูลโสถติยะ จะประพฤติเพศ
พราหมณ์ที่เขาสรรเสริญกันอยู่ทำไม .

[๑๙๒๐] วิจารณ์ที่เขาคลมด้วยผ้ามีสีต่างๆ กัน เจาแห่งผ้าเหล่านั้นย่อมเป็นสีเดียว
กันหมด สีที่ย้อมนั้นย่อม ไม่เกิดเป็นสี จันใด ในมนุษย์ทั้งหลาย ก็ฉันนั้น
เมื่อใด มาณพบริสุทธิ เมื่อนั้น มาณพเหล่านั้นเป็นผู้มีวัตรดี เพราะรู้
ทั่วถึงธรรม ย่อมละชาติของตนได้ .

จบ อุททาลกชาดกที่ ๔ .

๕ . กิษชาดก

ว่าด้วยผู้ลักเอาเหง้ามัน

[๑๙๒๑] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้มา
ไว้ เงิน ทอง และภรรยาที่น่าพอใจ จงพร้อมพรั่งด้วยบุตรและภรรยา
มากมายเกิด .

[๑๙๒๒] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้ตัด
ทรงระเบียบ ดอกไม้ ลูบไล้กระแจะจันทร์ แคว้นกาสิ จงเป็นผู้
มากไปด้วยบุตร จงกระทำความเพ่งเล็งอย่างแรงกล้าในกามทั้งหลายเกิด .

[๑๙๒๓] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงเป็น
คฤหัสถ์มีริษชาติมากมาย สมบูรณ์ด้วยเครื่องกลีกรม มียศ จงได้บุตร
ทั้งหลาย มั่งมีทรัพย์ ได้กามคุณทุกอย่าง จงอยู่ครองเรือนอย่างไม่เห็น
ความเสื่อมเลย .

[๑๙๒๔] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจง
ปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์บรมราชาธิราช มีกำลัง มียศศักดิ์ จงครอบ
ครองแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขตเกิด .

[๑๙๒๕] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงเป็น
พราหมณ์มีวาปะกอบในทางท่านายฤกษ์ยาม อย่าได้คลายความยินดีใน
ตำแหน่ง ท่านผู้เป็นเจ้าแคว้น ผู้มียศ จงบูชาผู้นั้นไว้เกิด .

[๑๙๒๖] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอชาวโลกทั้งมวล
จงสำคัญผู้นั้นว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญเวทมนต์ทั้งปวง ผู้เรืองตะบะ ชาว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ชนบททั้งหลายทราบดีแล้ว จงบูชาผู้นั้นเถิด .

[๑๙๒๓] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงครอบ
ครองบ้านส่วย อันพระราชาทรงประทานให้ เป็นบ้านที่มั่งคั่ง สมบูรณ์
ด้วยเหตุ ๔ ประการ จงทำวสาสะพระราชทานให้ อย่าได้คลายความ
ยินดีจนกระทั่งถึงความตายเถิด .

[๑๙๒๔] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงเป็น
นายบ้าน บั่นเหิงอยู่ด้วยการผ่อนรำขับร้องในท่ามกลางสหาย อย่าได้
รับความพินาศอย่างใดอย่างหนึ่งจากพระราชอาเลย .

[๑๙๒๕] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ หญิงใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้พระมหา-
กษัตริย์ผู้ทรงเป็นเอกราช ทรงปราบปรามศัตรูได้ทั่วพื้นปฐพี ทรงสถาปนา
ให้หญิงนั้นเป็นยอดสตรีจำนวนพัน ขอหญิงนั้นจงเป็นมเหสีผู้ประเสริฐ
กว่านางสนมทั้งหลายเถิด .

[๑๙๓๐] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ หญิงใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้หญิงนั้น
จงเป็นทาสีไม่สะดุ้งสะเทือน กิณของใดๆ ในท่ามกลางคนทั้งปวงที่มา
ประชุมกันอยู่ จงเที่ยวไอ้อวดลาภอยู่เถิด .

[๑๙๓๑] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ผู้นั้นจงได้
เป็นเจ้าของาวสในวัดใหญ่ๆ จงเป็นผู้ประกอบนวักรรมในเมืองกชังคละ
จงกระทำหน้าตาตลอดวันเถิด .

[๑๙๓๒] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ช้างเชือกใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ช้าง
เชือกนั้น จงถูกล้างด้วยบวบบาดึงร้อย จงถูกนำออกจากป่าอันนำ
รื่นรมย์มายังราชธานี จงถูกตีเมฆด้วยประทัดและสับด้วยขอเถิด .

[๑๙๓๓] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ลิงตัวใดลักเอาเหง้ามันของท่านไป ขอให้ลิงตัว
นั้นมีพวงดอกไม้สวมคอ ถูกเจาะหูด้วยดื่บก ถูกเขี่ยด้วยไม้เรียว
เมื่อฝึกหัดให้เล่นๆ เข้าไปใกล้ปากงู ถูกมัดตระเวนเที่ยวไปตามตรอก
เถิด .

[๑๙๓๔] ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ใดแก่งกล่าวถึงของที่ไม่หายว่าหายก็ดี หรือผู้ใด
สงสัยคนใดคนหนึ่งก็ดี ขอให้ผู้นั้นจงได้บริโภคคามทั้งหลาย จงเข้าถึง
ความตายอยู่ในท่ามกลางเรือนเถิด .

[๑๙๓๕] สัตว์ทั้งหลายในโลก ย่อมพากันเที่ยวแสวงหากามใด เป็นสิ่งที่น่า
ปรารถนา นำใคร่ นำรัก นำพอใจของสัตว์เป็นอันมาก ในชีวิตโลกนี้
เพราะเหตุไร ฤๅษีทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญกามเลย .

[๑๙๓๖] ดูกรท่านผู้เป็นจอมกุต เพราะกามนั้นแล สัตว์ทั้งหลายจึงถูกประหาร
ถูกจองจำ เพราะกามทั้งหลาย ทุกข์และภัยจึงเกิดเพราะกามทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายจึงประมาทลุ่มหลงกระทำการอันเป็นบาป สัตว์เหล่านั้น
มีบาป จึงประสบบาปกรรม เมื่อตายไปแล้วย่อมไปสู่นรก เพราะเห็น
โทษในกามคุณดังนี้ ฤๅษีทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญกาม .

[๑๙๓๗] ข้าแต่ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ข้าพเจ้าจะทดลองดูว่า ฤๅษีเหล่านั้นยัง
น้อมไปในกามหรือไม่ จึงถือเอาเหง้ามันที่ฝังน้ำไปฝังไว้บนบก ฤๅษี
ทั้งหลายเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีบาป นี่เหง้ามันของท่าน .

[๑๙๓๘] ดูกรท้าวสหสันยันทเวราช ฤๅษีเหล่านั้นมิใช่รักเพื่อนของท่าน และมีใช่
ผู้ที่ท่านจะฟังล้อเล่น มิใช่พวกพ้องและสหายของท่าน เพราะเหตุไร
ท่านจึงมาดูหมิ่นล้อเล่นกับฤๅษีทั้งหลาย?

[๑๙๓๙] ข้าแต่ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้มีปัญญากว้าง ท่านเป็นอาจารย์และ
เป็นบิดาของข้าพเจ้า ขอเงาเท้าของท่านจงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าผู้พลั้ง-
พลาด ขอได้โปรดอดโทษครั้งหนึ่งเถิด บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่มีความ
โกรธเป็นกำลัง .

[๑๙๔๐] การที่พวกเราได้เห็นท้าววสาสะผู้เป็นจอมกุต นับเป็นราตรีเอกของพวก
เราเหล่าฤๅษีซึ่งอยู่กันด้วยดี ท่านผู้เจริญ ทุกคนจงพากันดีใจเถิด เพราะ
ท่านพราหมณ์ได้เหง้ามันคืนแล้ว .

[๑๙๔๑] เราตถาคต สารีบุตร โมคคัลลานะ กัสสปะ อนรุทธะ ปุณณะและ
อานนท์ เป็น ๗ พี่น้อง ในครั้งนั้น อุบลวรรณาเป็นน้องสาว ขุขุตตรา
เป็นทาสี จิตตฤทธิบดีเป็นทาส สาทาศีระเป็นเทวดา ปาลีเลยยกะเป็น
ช้าง มฤตะผู้ประเสริฐเป็นวานร กาฬุทายีเป็นท้าวสักกะ ท่านทั้งหลาย
จงทรงชาดกไว้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กิษชาดกที่ ๕ .

๖. สรุจิชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ว่าด้วยพระเจ้าสุริจ

[๑๙๔๒] ดินันถูกเชิญมาเป็นพระอัครมเหสีคนแรกของพระเจ้าสุริจตลอดเวลาหมื่นปี พระเจ้าสุริจิน์ดินันมาผู้เดียว ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ดินันนั้นมิได้รู้สึกเลยว่า ได้ล่วงเกินพระเจ้าสุริจผู้เป็นจอมประชาชนชาววิเทหรัฐ ครองพระนครมิถิลา ด้วยกาย วาจา หรือใจ ทั้งในที่แจ้งหรือในที่ลับเลย ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเกิดเมื่อดินัน กล่าวคำเท็จ ขอศีรชะของดินันจงแตก ๗ เสี่ยง .

[๑๙๔๓] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ดินันเป็นที่พอใจของพระภัสสดา พระชนนี และพระชนกของพระภัสสดา ก็เป็นที่รักของดินัน พระองค์ท่านเหล่านั้นทรงแนะนำดินัน ตลอดเวลาที่พระองค์ท่านยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ดินันนั้นยินดีในความไม่เบียดเบียน มีปกติประพฤติธรรมโดยส่วนเดียว มุ่งบำเรอพระองค์ท่านเหล่านั้นโดยเคารพ ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเกิด เมื่อดินัน กล่าวคำเท็จ ขอศีรชะของดินันจงแตก ๗ เสี่ยง .

[๑๙๔๔] ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ความริษยาหรือความโกรธ ในสตรีผู้เป็นพระราชเทวีร่วมกัน ๑๖, ๐๐๐ คน มิได้มีแก่ดินันในกาลไหนๆ เลย ดินันชื่นชมด้วยความเกื้อกูลแก่พระราชเทวีเหล่านั้น และคนไหนที่จะ ไม่เป็นที่รักของดินัน ไม่มีเลย ดินันอนุเคราะห์หญิงผู้ร่วมพระสามีทั่วกันทุกคน ในกาลทุกเมื่อ เหมือนอนุเคราะห์ตน ฉะนั้น ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเกิด เมื่อดินันกล่าวคำเท็จ ขอศีรชะของดินันจงแตก ๗ เสี่ยง .

[๑๙๔๕] ดินันเลี้ยงดูทาสกรรมกร ซึ่งจะต้องเลี้ยงดูและชนเหล่าอื่นผู้อาศัยเลี้ยงชีวิต โดยเหมาะสมกับหน้าที่ ดินันมีอินทรีย์อันเบิกบานในกาลทุกเมื่อ ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเกิด เมื่อดินัน กล่าวคำเท็จ ขอศีรชะของดินันจงแตก ๗ เสี่ยง .

[๑๙๔๖] ดินันมีฝ่ามืออันชุ่ม เลี้ยงดูสมณพราหมณ์ และแม้ภิกษุเหล่าอื่น ให้อุ้มหน้าสำราญด้วยข้าวและน้ำทุกเมื่อ ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเกิด เมื่อดินันกล่าวคำเท็จ ขอศีรชะของดินันจงแตก ๗ เสี่ยง .

[๑๙๔๗] ดินันเข้าอยู่ประจำอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ตลอดดิถีที่ ๑๔, ๑๕ และดิถีที่ ๘ แห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ ดินันสำรวมแล้วในศีลทุกเมื่อ ข้าแต่พระฤาษี ด้วยการกล่าวคำสัตย์จริงนี้ ขอบุตรจงเกิดเกิด เมื่อดินันกล่าวคำเท็จ ขอศีรชะของดินันจงแตก ๗ เสี่ยง .

[๑๙๔๘] ดุรพระราชาบุตรผู้ร่ายยถงดงาม คุณอันเป็นธรรมเหล่าใด ในพระองค์ที่พระองค์แสดงแล้ว คุณอันเป็นธรรมเหล่านั้นมีทุกอย่าง พระราชาโอรสผู้เป็นกษัตริย์ สมบูรณ์ด้วยพระชาติ เป็นอภิชาตบุตร เรื่องพระยศ เป็นพระธรรมราชาแห่งชนชาววิเทหะ จงอุบัติแก่พระนาง .

[๑๙๔๙] ท่านผู้มีดวงตาน้ำยินดี ทรงผ้าคลุมสุลลิสถิตอยู่บนเวหาอันไม่มีสิ่งใดกัน ได้กล่าววาจาเป็นที่พอใจของดินัน ท่านเป็นเทวดามาจากสวรรค์ เป็นฤาษีผู้มีฤทธิ์มาก หรือว่าเป็นใครมาถึงที่นี่ ขอท่านจงกล่าวความจริงให้ดินันทราบด้วย .

[๑๙๕๐] หมู่เทวดามาประชุมกันที่สุธรรมาสภา ย่อมกราบไหว้ท้าวสักกะองค์ใด ข้าพเจ้าเป็นท้าวสักกะองค์นั้น มีดวงตาพ่นหนึ่ง มายังสำนักของท่าน หญิงเหล่าใดในเทวโลก เป็นผู้มักติประพฤติสม่าเสมอ มีปัญญา มีศีล มีพ่อผู้แม่ผู้เป็นเทวดา ยำเกรงสามี เทวดาทั้งหลายผู้มีไม้มนุษย์ มาเยี่ยมหญิงเช่นนั้น ผู้มีปัญญา มีกรรมอันสะอาด เป็นหญิงมนุषย์ ดุรนางผู้เจริญ ท่านเกิดในราชสกุลนี้ พรั่งพร้อมไปด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทุกอย่าง ด้วยสุจริตธรรมที่ท่านประพฤติดีแล้วในปางก่อน ดุรพระราชาบุตร ก็แหละ ชื่อนี้เป็นชัยชนะในโลกทั้งสองของท่าน คือ การอุบัติในเทวโลก และเกียรติในชีวิตนี้ ดุรพระนางสมเธา ขอให้พระนางจงมีสุข ยั่งยืนนาน จงรักษารธรรมไว้ในตนให้ยั่งยืนเถิด ข้าพเจ้านี้ ขอลาไปสู่ไตรทิพย์ การพบเห็นท่าน เป็นการพบเห็นที่คู่คี่มใจของข้าพเจ้ายิ่งนัก .

จบ สุริจชาดกที่ ๖ .

๗. ปัญจโปสถิกชาดก

ว่าด้วยนกพิราบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๙๕๑] ดุกรณพิราบ เพราะเหตุไร บัดนี้ เจ้าจึงมีความชวนชวายน้อย ไม่ต้อง
การอาหาร ออกลิ้นความหิวกระหายมารักษาอุโบสถ .

[๑๙๕๒] แต่ก่อนนี้ข้าพเจ้าบิน ไปกับนางนกพิราบ เราทั้ง ๒ ขึ้นชมยินดีกันอยู่ใน
ป่าประเทศนั้น ทันใดนั้น เขียวได้โฉบเอานางนกพิราบไปเสีย

ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะพลัดพรากจากนางไป แต่จำต้องพลัดพรากจากนาง

เพราะพลัดพลากจากนาง ข้าพเจ้าได้สวैयाเวทนาทางใจ เพราะเหตุนั้น

ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความรักอย่าได้กลับมาหาเราอีกเลย .

[๑๙๕๓] ดุกรงผู้ไปไม่ตรง เลื้อยไปด้วยอก มีลิ้น ๒ ลิ้น เจ้ามีเขี้ยวเป็นอาวุธ

มีพิษร้ายแรง เพราะเหตุไร เจ้าจึงออกลิ้นความหิวกระหายมารักษา
อุโบสถ .

[๑๙๕๔] โคของนายอำเภอกำลังเปลี่ยว มีหนอกกระพือม มีลักษณะงาม มีกำลัง

มันได้เหยียบข้าพเจ้า ข้าพเจ้าโกรธจึงได้กัดมัน มันก็ถูกทุกเขวทนา

ครอบงำ ถึงความตาย ณ ที่นั้นเอง ลำดับนั้น ชนทั้งหลายก็พากันออก

มาจากบ้าน ร้องไห้คร่ำครวญ หาได้พากันหลบหลีกไปไม่ เพราะเหตุนั้น

ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความโกรธอย่าได้มาถึงเราอีกเลย .

[๑๙๕๕] ดุกรสนั้จิ้งจอก เนื้อของคนตายแล้ว มีอยู่ในป่าช้าเป็นอันมาก

อาหารชนิดนี้เป็นที่พอใจของเจ้า เพราะเหตุไร เจ้าจึงออกลิ้นความหิว
กระหายมารักษาอุโบสถ .

[๑๙๕๖] ข้าพเจ้าได้เข้าไปสู่ห้องข้างตัวใหญ่ ยืนดีในซากศพ ตัดใจในเนื้อข้าง

ลมร้อนและแสงแดดอันกล้า ได้แผดเผาทวารหนักของข้างนั้นให้แห้ง

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งผอม ทั้งเหลือง ไม่มีทางจะออกได้ ต่อมา

มีฝนห่าใหญ่ตกลงมาโดยพลัน สะทวารหนักของข้างตัวนั้นให้เปียกชุ่ม

ดุกรท่านผู้เจริญ ที่นั้น ข้าพเจ้าจึงออกมาได้ ดังดวงจันทร์ พ้นจาก

ปากแห่งราหูฉะนั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า

ความโลภอย่ามาถึงเราอีกเลย .

[๑๙๕๗] ดุกรหมี แต่ก่อนนี้ เจ้าย่ำกินตัวปลวกในจอมปลวก เพราะเหตุไร

เจ้าจึงออกลิ้นความหิวกระหายมารักษาอุโบสถเล่า .

[๑๙๕๘] ข้าพเจ้าดูหมิ่นถิ่นที่เคื่อย่อยของตน ได้ไปยังปัจฉิมคามแคว้นมลรัฐ

เพราะความเป็นผู้อยากมากเกินไป ครั้นนั้น ชนทั้งหลายก็พากันออก

จากบ้าน รุมตีข้าพเจ้าด้วยคันธนู ข้าพเจ้าศีรษะแตกเลือดอาบ ได้กลับ

มาสู่ถิ่นที่เคื่อย่อยอาศัยของตน เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ

ด้วยคิดว่า ความอยากมากเกินไปอย่าได้มาถึงเราอีกเลย .

[๑๙๕๙] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อความอันใด ท่านก็ได้ถามพวกข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า

ทั้งหมดก็ได้พยากรณ์ข้อความอันนั้นตามที่ได้รู้เห็นมา ข้าแต่ท่านผู้เป็น

วงศ์พรหมผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าจะขอลาท่านบ้างละ เพราะเหตุไร ท่าน

จึงรักษาอุโบสถเล่า .

[๑๙๖๐] พระปัจเจกพุทธะรูปหนึ่ง ผู้ไม่แปดเปื้อนด้วยกิเลส นั่งอยู่ในอาศรมของ

ฉันทคุรุหนึ่ง ท่านได้บอกให้ฉันทราบถึงที่ไปที่มา นามโคตรและจรณะทุก

อย่าง ถึงอย่างนั้น ฉันทก็มีได้กราบไหว้เท้าทั้ง ๒ ของท่าน อนึ่ง ฉันทก็มีได้

ถามถึงนามและโคตรของท่านเลย เพราะเหตุนั้น ฉันทจึงรักษาอุโบสถ

ด้วยคิดว่า มานะอย่าได้มาถึงฉันทอีกเลย .

จบ ปิณฺณุโปสถิกชาดกที่ ๗ .

๘. มหาโมรชาดก

ว่าด้วยพญานกยูงพ้นจากบ่วง

[๑๙๖๑] ดุกรสหาย ก็ถ้าแหละท่านจับข้าพเจ้าเพราะเหตุแห่งทรัพย์แล้ว ท่าน

อย่าฆ่าข้าพเจ้าเลย จงจับเป็นนำข้าพเจ้าไปถวายพระราชเอถิด เข้าใจว่า

ท่านจะได้ทรัพย์ไม่ใช่น้อยเลย .

[๑๙๖๒] เราผูกสอดลูลูกธนูใส่เข้าในแล่ง มิได้หมายมั่นว่าจะฆ่าท่านในวันนี้เลย

แต่เราจักตัดบ่วงที่ผูกมัดท่าน พญานกยูงจงไปตามสบายเถิด .

[๑๙๖๓] เหตุไร ท่านจึงเพียรดักข้าพเจ้ามาถึง ๗ ปี สู้อดลิ้นความหิวกระหาย

ทั้งกลางคืนและกลางวัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านปรารถนาจะปลดปล่อย

ข้าพเจ้า ผู้ติดบ่วงเสียจากบ่วงเพื่ออะไร วันนี้ ท่านงดเว้นจากปาณาติบาต

หรือ หรือว่าท่านให้อภัยในสัตว์ทั้งปวง เหตุไรท่านจึงปรารถนาจะปลด

ปล่อยข้าพเจ้าผู้ติดบ่วง ออกจากบ่วงเสียเล่า .

[๑๙๖๔] ดุกรพญานกยูง ขอท่านจงบอกว่า ผู้ใดเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต และ

ให้อภัยในสัตว์ทั้งปวง ข้าพเจ้าขอถามความข้อนั้นกะท่าน ผู้นั้นจุดจาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
โลกนี้แล้วจะได้ความสุขอะไร?

[๑๙๖๕] ข้าพเจ้าขอบอกว่า ผู้ใดเป็นผู้ตบแต่งจากปาณาติบาต และให้อภัยในสัตว์
ทั้งปวง ผู้นั้นย่อมได้รับความสรรเสริญในปัจจุบัน และเมื่อตายไปย่อม
ไปสู่สวรรค์.

[๑๙๖๖] สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวว่า เทวดาทั้งหลายไม่มี ชีพยอมเข้าถึงความ
เป็นต่างๆ กันในโลกนี้ ผลของกรรมดีและกรรมชั่วก็เหมือนกัน และ
กล่าวว่า ท่านอันคนโง่บัญญัติไว้ ข้าพเจ้าเชื่อถือคำของพระอรหันต์
เหล่านั้น ฉะนั้น จึงเบียดเบียนกันทั้งหลาย.

[๑๙๖๗] ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ เห็นกันได้ง่ายๆ สองสว่างไปในอากาศ
ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ นั้น อยู่ในโลกนี้หรือในโลกอื่น สมณ-
พราหมณ์เหล่านั้น กล่าวถึงดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ในมนุษย์โลกอย่างไร
หรือ?

[๑๙๖๘] ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ เห็นกันได้ง่ายๆ สองสว่างไปในอากาศ
ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ นั้น มีอยู่ในโลกอื่น ไม่มีในโลกนี้ สมณ-
พราหมณ์เหล่านั้น กล่าวถึงดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ว่า เป็นเทวดาในมนุษย์-
โลก.

[๑๙๖๙] สมณพราหมณ์เหล่าใด มีวาตะว่าหาเหตุมิได้ ไม่กล่าวถึงกรรม ไม่กล่าว
ถึงผลแห่งกรรมดี กรรมชั่ว และกล่าวถึงทานวาตะโง่บัญญัติไว้ สมณ-
พราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้มิวาตะเลวทราม ถูกท่านกำจัดเสียแล้ว เพราะ
การพยากรณ์นี้แหละ.

[๑๙๗๐] คำของท่านนี้เป็นคำจริงแท้ทีเดียว โฉนทานจะ ไม่พืงมีผลเล่า ผลของ
กรรมดีกรรมชั่ว ก็เหมือนกัน โฉนจะ ไม่มีผล อนึ่ง ท่านนี้จะว่าคนโง่
บัญญัติขึ้นอย่างไรได้ ดูกรพญานกยูง ข้าพเจ้าจะทำอย่างไร จะทำอะไร
ประพฤติดะไร เสพสมาคะอะไร ด้วยตะบะคุณอะไร อย่างไรจึงจะไม่
ต้องไปตกนรก ขอท่านจงบอกเนื้อความนี้แก่ข้าพเจ้าเถิด?

[๑๙๗๑] มีสมณะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง นุ่งห่มผ้าด้วยน้ำฝน ประพฤติเป็นผู้ไม่มี
เรือน เทียว ไปบิณฑบาตในเวลาเช้าในกาล เว้นจากการเทียวไปในเวลา
วิกาล ผู้สงบระงับ มีอยู่ในแผ่นดินนี้แน่. ท่านจงเข้าไปหาสมณะเหล่า
นั้นในเวลาอันควร ณ ที่นั้น แล้วจงถามข้อความตามความพอใจของ
ท่าน สมณะเหล่านั้นก็จะชี้แจงประโยชน์โลกนี้และโลกหน้าให้แก่ท่าน
ตามความรู้ความเห็น.

[๑๙๗๒] ความเป็นพรานนี้ เราจะได้แล้ว เหมือนงูลอกคราบเก่าของตน หรือ
เหมือนต้นไม้ อันเขียวชะอุ่ม ผลัดใบเหลืองทิ้งจะนั้น วันนี้เราละความ
ความเป็นพรานได้.

[๑๙๗๓] อนึ่ง มีนกเหล่าใดที่เราขังไว้ในนิวศนประมาณหลายร้อย วันนี้เราให้
ชีวิตแก่นกเหล่านั้น ขอนกเหล่านั้นจงพ้นจากการกักขัง ไปสู่สถานที่อยู่
เดิมของตนเถิด.

[๑๙๗๔] นายพรานถือบ่วงเทียวไปในราวป่า เพื่อดักพญานกยูงตัวเรื่องยศ ครั้น
ดักพญานกยูงตัวเรื่องยศได้แล้ว ก็ได้พ้นจากทุกข์เหมือนเราพ้นแล้ว
ฉะนั้น.

จบ มหาโมรชาดกที่ ๘.

๙. ตัจฉกสูตรชาดก

ว่าด้วยหมูพร้อมใจกันสู้เสือ

[๑๙๗๕] ข้าพเจ้าเทียวแสวงหาหมูญาติใด ตามภูเขา และราวป่าทั้งหลาย ค้นหา
หมูญาติมากมาย หมูญาตินั้นเราพบแล้ว. รากไม้และผลไม้นี้ ก็มีมาก
มาย อนึ่ง ถักอาหารนี้ก็มีใช้น้อย ทั้งห้วยละหานนี้ก็น้ำรินรมย์ คง
เป็นที่อยู่สุขสบาย. ข้าพเจ้าจักขอยูกับญาติทั้งมวล ในที่นี้แหละ
จักเป็นผู้ชวนชวายน้อย ไม่มีความระแวงภัย ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มี
ภัยแต่ที่ไหนๆ.

[๑๙๗๖] ดูกรตัจฉกะ เจ้าจงไปหาที่ซ่อนเร้นแห่งอื่นเถิด ในที่นี้ศัตรูของพวกเรา
มีอยู่ มั่นมาในที่นี้แล้ว ก็ฆ่าหมูแต่ล้วนตัวที่อ่อนพีเสีย.

[๑๙๗๗] ใครหนอเป็นศัตรูของเราในที่นี้ ใครมากำจัดญาติทั้งหลายผู้พร้อมเพรียง
กัน ซึ่งยากที่จะกำจัดได้ เราถามท่านแล้วขอจงบอกความชื่อนั้นแก่เรา
เถิด

[๑๙๗๘] ดูกรตัจฉกะ พญาเนื้อตัวหนึ่งลายพาดขึ้น เป็นเนื้อกำลังมีเขี้ยวเป็น
อาวุธ มั่นมาในที่นี้แล้ว ก็ฆ่าหมูแต่ล้วนตัวที่อ่อนพีเสีย.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๑๙๓๙] พวกเราไม่มีเขี้ยวหรือ กำลังกายไม่พรั่งพร้อมหรือ พวกเราทั้งหมดพร้อมใจกันแล้ว ก็จะจับมันตัวเดียวเท่านั้นให้อยู่ในอำนาจได้ .

[๑๙๔๐] ดูกิจจณกะ ท่านกล่าววาทะจับอภัยใจ เพราะหมู แม่ตัวใดหนีไปเวลารบ พวกเราก็จักฆ่ามันเสียในภายหลัง .

[๑๙๔๑] ดูกพรพญาเนื้อผู้เก่งกล้า วันนี้เจ้าคงจะดเว้นจากการฆ่าสัตว์ละซิหนอ ท่านให้อภัยในสัตว์ทั้งปวงเสียแล้วหรือ หรือเขี้ยวของเจ้าคงไม่มี เจ้ามาถึงกลางฝูงสุกรแล้ว จึงชบเขี้ยวอยู่ดังคนกำพรา จะนั้น?

[๑๙๔๒] มิใช่เขาเขี้ยวของข้าพเจ้าไม่มี กำลังกายของข้าพเจ้าก็มีอยู่พรั่งพร้อม แต่ข้าพเจ้าเห็นสุกรทั้งหลายผู้เป็นญาติกัน ร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงชบเขี้ยวแต่ผู้เดียวในป่า . เมื่อก่อนสุกรเหล่านี้พอข้าพเจ้าลืมนตาแลดูเท่านั้น ต่างก็กลัวตายหาที่หลบซ่อนวิ่งกระเจิดกระเจิงไปตามที่สถานทิศ บัดนี้ พวกมันมาประชุมพร้อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในภูมิภาคที่พวกมันยืนอยู่นั้น ข้าพเจ้าชมพวกมันได้ยากในวันนี้ พวกมันคงมีขนพล จึงพริกพริกกัน คงเป็นเสียงเดียวกัน คงรวมมือรวมใจกันเบียดเบียนข้าพเจ้า เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงไม่ปรารถนาสุกรเหล่านั้น .

[๑๙๔๓] พระอินทร์องค์เดียวเท่านั้น ยังเอาชนะอสุรทั้งหลายได้ เขี้ยวตัวเดียวเท่านั้น ย่อมชมเชยกันทั้งหลายได้ เสือโคร่งตัวเดียวเหมือนกัน ไปถึงท่ามกลางฝูงสุกรแล้ว ก็ยอมฆ่าสุกรตัวอื่นๆ ได้ เพราะกำลังของมันเป็นเช่นนั้น .

[๑๙๔๔] จะเป็นพระอินทร์ จะเป็นเหยี่ยว แม้จะเป็นเสือโคร่งผู้เป็นใหญ่กว่าเนื้อ ก็ทำญาติผู้พร้อมเพรียงกันมันคง ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับเสือโคร่งไว้ในอำนาจไม่ได้ทั้งนั้นแหละ .

[๑๙๔๕] ฝูงนกตัวน้อยๆ มีชื่อกมุทิลกะ เป็นนกกมีพวก เทียวไปเป็นหมวดหมู่ ร่าเริงบันเทิงใจ ไผ่ผืนบินร่อนไปเป็นกลุ่มๆ . ก็เหมือนฝูงนกเหล่านั้นบินไป บรรดานกเหล่านั้น คงมีสักตัวหนึ่งที่แตกฝูงไป เหยี่ยวย่อมโฉบจับนกตัวนั้นได้ นี่เป็นคติของเสือโคร่งทั้งหลายโดยแท้ .

[๑๙๔๖] เสือโคร่งเป็นสัตว์มีเขี้ยว ถูกขโมยผู้หยาบช้า เห็นแก่อามิสปลุกใจให้อีกเหิม สำคัญว่าจะทำได้เหมือนเมื่อครั้งก่อน จึงวิ่งเข้าไปในฝูงสุกรผู้มีเขี้ยว .

[๑๙๔๗] ญาติทั้งหลายมีมากด้วยกัน ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ ถึงต้นไม้ทั้งหลายที่เกิดในป่า ก็เหมือนกัน สุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกันเข้า ฆ่าเสือโคร่งเสียได้ เพราะประพฤตร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน .

[๑๙๔๘] สุกรทั้งหลายช่วยกันฆ่าพราหมณ์ และเสือโคร่ง ทั้ง ๒ ได้แล้ว ต่างร่าเริงบันเทิงใจ พวกมันปลื้มลิ้มรสสำเนียงเสียงสนั่น .

[๑๙๔๙] สุกรเหล่านั้นมาประชุมพร้อมกันที่โคนต้นมะเดื่อ อภิเชกัจจณกสุกรด้วยคำว่า ท่านเป็นราชา เป็นเจ้าเป็นใหญ่ของพวกเรา .

จบ ตัจจนกสุกรชาดกที่ ๙ .

๑๐. มหาวณิชาดก

โลกมากจนตัวตาย

[๑๙๕๐] พวกพ่อค้าพากันมาจากรัฐต่างๆ กระทำการประชุมกันในเมืองพาราณสี ตั้งพ่อค้าคนหนึ่งให้เป็นหัวหน้า แล้วพากันขนเอาทรัพย์กลับไป . พ่อค้าเหล่านั้นมาถึงแดนกันดาร ไม่มีอาหาร ไม่มีน้ำ ได้เห็นต้นไทรใหญ่มีร่มเงาเย็นสบาย น่ารื่นรมย์ใจ . ก็พากันเข้าไปนั่งพักที่ร่มต้นไทรนั้น พ่อค้าทั้งหลายเป็นคนโง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ คิดร่วมกันว่าไม้ต้นนี้บางทีจะมีน้ำไหลซึมอยู่ เชิญพวกเราเหล่าพ่อค้ามาช่วยกันตัดกิ่งข้างทิศตะวันออกแห่งต้นไม้นั้นดูที่เกิด . พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออก น้ำใสไม่ขุ่นมัวไหลออกมา พ่อค้าเหล่านั้นก็พากันอาบและดื่ม ที่สายน้ำนั้นจนสมปรารถนา . พ่อค้าทั้งหลาย ผู้โง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ ร่วมคิดกันเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดกิ่ง ข้างทิศใต้แห่งต้นไม้นั้นอีกเกิด . พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออก ข้าวสาลี เนื้อสุก ขนเมถุน ซึ่งมีสีเหมือนข้าวปายาสปราศจากน้ำ แงอ่อมปลาตุก ก็ไหลออกมามากมาย พ่อค้าเหล่านั้นพากันบริโภคน้ำจนสมปรารถนา . พ่อค้าทั้งหลายผู้โง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ ร่วมคิดกันเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดกิ่งข้างทิศตะวันตกแห่งต้นไม้นั้นอีกเกิด . พอกิ่งนั้นถูกตัดขาดออก เหล่านางนารีแต่งตัวงามสมส่วน มีผ้าและเครื่องอาภรณ์อันวิจิตร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ใส่ต่างหูแก้วมณี พวกมันออกมา. นารีทั้งหลายต่างแยกกันบำเรอพ่อค้า
นางคนละคน นารี ๒๕ นางต่างก็แวดล้อมพ่อค้า ผู้เป็นหัวหน้าอยู่โดย
รอบ ที่ริมแห่งต้นไทรนั้น พ่อค้าเหล่านั้นแวดล้อมด้วยนารีเหล่านั้นจน
สมปรารถนา. พ่อค้าทั้งหลายผู้เฝ้าเวลา ถูกโมหะครอบงำ ร่วมคิดเป็น
ครั้งที่ ๔ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดกิ่งทางทิศเหนือแห่งต้นไม้อีกเถิด.
พอถึงนั้นถูกตัดขาดออก แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ เงิน ทอง เครื่อง
ประดับมือ เครื่องประดับ ผ้านากสีพิสดารและผ้ากัมพล ชี้อูหริยะ ก็พรุ้งพรู
ออกมาเป็นอันมาก พ่อค้าเหล่านั้นพากันขนบรรทุกใส่ในเกวียนเหล่านั้น
จนสมปรารถนา. พ่อค้าเหล่านั้น เป็นคนโง่เขลา ถูกโมหะครอบงำ
ร่วมกันคิดเป็นครั้งที่ ๕ ว่า ขอให้พวกเราช่วยกันตัดโคนต้นไม้ต้นเสียที่
เดียว บางทีจะได้ของมากไปกว่านี้อีก. ทันใดนั้นนายกองเกวียนจึงลุก
ขึ้น ประคองอุฐีร้องขอว่า ดูกองพ่อค้าทั้งหลาย ต้นไทรทำผิดอะไร
หรือ (จึงพากันทำร้าย) ขอให้ท่านจงมีความเจริญเกิด. ดูกองพ่อค้าทั้ง
หลาย กิ่งทางทิศตะวันออกก็ให้หน้า กิ่งทางทิศใต้ก็ให้ข้าวและน้ำ กิ่ง
ทางทิศตะวันตก ก็ให้นางนารี และกิ่งทางทิศเหนือก็ให้สิ่งทีปรารถนา
ทุกอย่าง ต้นไทรทำผิดอะไรหรือ (จึงพากันจะทำร้าย) ขอให้ท่านจงมี
ความเจริญเกิด. บุคคลพึงนั่งหรือนอนที่ริมเงาแห่งต้นไม้ใด ก็ไม่ควร
หักรานก้านแห่งต้นไทรนั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทราม
แต่พ่อค้าเหล่านั้นมากด้วยกัน ไม่เชื่อถ้อยถ้อยค่านายกองเกวียนผู้เดียว
ต่างก็ถือขวานที่ลับแล้ว พากันเข้าไปหมายจะตัดต้นไทรนั้นที่โคน.

[๑๙๙๑] ทันใดนั้น นาคทั้งหลายก็พากันออกไป พวกสวมเกราะ ๒๕ พวกถือ
ธนู ๓๐๐ พวกถือโล่ ๖,๐๐๐.

[๑๙๙๒] ท่านทั้งหลายจงจับพวกนี้มัดฆ่าเสีย อย่าไว้ชีวิตเลย เว้นไว้แต่นายกอง
เกวียนเท่านั้น นอกนั้นจงสังหารมันทุกคนให้เป็นภัสสมวลไป.

[๑๙๙๓] เพราะเหตุนี้แหละ บุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ของตน
ไม่ควรล่ออำนาจแห่งความโลภ พึงกำจัดใจอันประกอบด้วยความโลภเสีย
ภิกษุโพธิชนิกายนี้ และรู้ดีแท้ว่า เป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ พึงเป็นผู้ปราศ
จากตัณหา ไม่มีความถือมั่น พึงเป็นผู้มีสติละเว้นโดยรอบเกิด.

จบ มหาวาณิชชาดกที่ ๑๐.

๑๑. สารินราชชาดก

พระเจ้าวิเทหราชประพาสดาวดึงส์

[๑๙๙๔] อัจฉรย์จริงหนอ ขนพองสยองเกล้าเกิดขึ้นแล้วในโลก รกทียพยได้
ปรากฏแก่พระเจ้าวิเทหราชผู้เรืองยศ.

[๑๙๙๕] มาตลีเทพบุตรเทพสารดีผู้มีฤทธิ์มาก ได้เชื้อเชิญพระเจ้าวิเทหราชผู้ครอง
มิลินครว่า ข้าแต่พระราชาผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ผู้เป็นใหญ่ทั่ว
ทิศ ขอเชิญพระองค์เสด็จขึ้นทรงรถนี้เถิด ด้วยว่า ทวยเทพขึ้นดาวดึงส์
พร้อมด้วยสมเด็จพระอินทราราช ใครจะเห็นพระองค์ ทวยเทพเหลา
นั้น ประชุมพร้อมกันอยู่ ณ สุธรรมาเทวสภา. ลำดับนั้นแล พระเจ้า-
วิเทหราชพระนามว่าสารินะ ผู้ครองมิลินคร เสด็จทรงรถอันเทียม
ด้วยม้าพันธ์หนึ่ง เสด็จไปยังสำนักของเทวดาทั้งหลาย (พระมหาราชาทรง
ประทับยืนบนทิพยยาน อันเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่ง ซึ่งม้าพาลากไป เสด็จ
ไปอยู่ ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวสถานนี้) ทวยเทพเห็นพระราชาเสด็จมา
ดังนั้น ก็พากันชื่นชม ยินดี กระทำปฏิสนธิฐานเชื่อเชิญว่า ข้าแต่พระมหา
ราชา พระองค์เสด็จมาดีแล้ว อนึ่ง ชื่อว่าพระองค์มิได้เสด็จมาร้าย ข้าแต่
พระราชาผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ขอพระองค์ทรงประทับใกล้ๆ กับ
ท้าวเทวราชเสียแต่บัดนี้เถิด. ฝ่ายท้าววาสสัสกเทวราชทรงชื่นชม ยินดี
เชื่อเชิญพระเจ้าสารินราชผู้ครองมิลินครด้วยทิพยกามารมณ์ และ
อาสนะว่า ข้าแต่พระราชาฤาษี เป็นการดีแล้วที่พระองค์เสด็จมาถึงที่อยู่
ของทวยเทพ ผู้บันดาลให้เป็นไปในอำนาจได้ ขอเชิญพระองค์ประทับ
อยู่ในหมู่ทวยเทพผู้ให้สำเร็จทิพยกามารมณ์ทุกอย่าง ขอเชิญพระองค์ทรง
เสวยกามคุณอันมีไชยของมนุษย์ ในหมู่ทวยเทพชาวดาวดึงส์เถิด.

[๑๙๙๖] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐกว่าจอมเทพ เมื่อก่อนหม่อมฉันมาถึงสวรรค์
แล้ว ย่อมยินดีด้วยการฟ้อนรำขับร้องและเครื่องประโคมทั้งหลาย บัดนี้
หม่อมฉันไม่ยินดีอยู่ในสวรรค์เลย จะหมดอายุ หรือใกล้จะตาย หรือว่า
หม่อมฉันหลงใหลไป?

[๑๙๙๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เกลี้ยกล่อมกว่านรชน ผู้ประเสริฐ พระชนมายุของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พระองค์ยังไม่หมดสิ้น ความสิ้นพระชนม์ก็ยิ่งห่างไกล อนึ่ง พระองค์
จะได้ทรงหลงใหล ไปก็หาไม่ แต่ว่าวิบากแห่งบุญกุศลของพระองค์ ที่
ได้ทรงสวดยในแควโลกนี้มีน้อยไป ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ ผู้เป็น
ใหญ่ทั่วทิศ ขอเชิญพระองค์ประทับอยู่ เสวยกามคุณอันมิใช่มนุษย์
ในหมู่ทวยเทพชาวดาวดึงส์ ด้วยเทวานภาพต่อไปเถิด .

[๑๙๙๘] ขอยืมยานเขามาขับ ขอยืมทรัพย์เขามาใช้ จันใด การที่ได้เสวยความสุข
เป็นความสุขที่ผู้อื่นยื่นให้ ก็เปรียบกันได้ จันนั้นแล ก็แลการได้เสวย
ความสุข โดยเป็นความสุขที่ผู้อื่นยื่นให้ หม่อมฉันไม่ปรารถนาเลย
บุญทั้งหลายอันหม่อมฉันทำเองแล้วนั้น ย่อมเป็นทรัพย์อันอาจติดตาม
หม่อมฉันไปได้ หม่อมฉันไปในมนุษยโลกแล้ว จักได้ทำกุศลให้มาก
ที่บุคคลทำแล้วได้รับความสุข และไม่ต้องเดือดร้อนในภายหลัง ด้วย
ทาน ด้วยการประพฤติดมฺาเสมอ ด้วยการสำรวม ด้วยการฝึกตน .

[๑๙๙๙] ที่ตรงนี้เป็นไรนา ที่ตรงนี้ตรงร่อนน้ำตรงดี ที่ตรงนี้เป็นภูมิภาคมีหญ้า
แพรกเขียวสะพรั่ง ที่ตรงนี้เป็นแม่น้ำไหลอยู่ไม่ขาดสาย ที่ตรงนี้เป็น
สระโบกขรณีอันน้ำรินรมย์ มีฝูงนกจิกพรากขนอยู่ระมม เปี่ยมไปด้วย
น้ำใสสะอาด คารดาชไปด้วยดอกปทุมและดอกกุบล พวกข้าเฝ้าและ
นักสนมพากันยึดถือสถานเหล่านี้ว่าเป็นของเรา เขาเหล่านั้นพากันไป
เสียทิศทางใดหนอ? ดุกรพอนารทะ ไรนาเหล่านั้น ภูมิภาคนั้น
และอุปจารแห่งสวนและป่า ไม่ยังคงมีอยู่ดังเดิม เมื่อเราไม่เห็นหมูชน
เหล่านั้น ทิศทั้งหลายก็ปรากฏว่า ว่างเปล่าแก่เรา .

[๒๐๐๐] วิจารณ์ทั้งหลายย่นโอกาสทั่วทั้งสี่ทิศ จันได้เห็นแล้วเฉพาะพระพักตร์
ของท้าวสักกเทวราช และเฉพาะหน้าของทวยเทพชาวไตรทศ ภาพที่
จันอยู่ก็เป็นทิพย์ กามทั้งหลายอันมิใช่มนุษย์จันได้บริโภคแล้ว ใน
ทวยเทพชาวดาวดึงส์ ผู้ให้สำเร็จสิ่งที่นาปรารถนาทุกอย่าง . จันนั้น
ละสมบัติเช่นนั้นเสียแล้วมาในมนุษยโลกนี้ เพื่อต้องการทำบุญเท่านั้น
จันจักประพฤติดุสธรรมเท่านั้น จันไม่มีความต้องการด้วยราชสมบัติ .
จันจักดำเนินไปตามทางที่ท่านผู้ไม่มีอาชญาพากันท่องเที่ยวไป อันพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ซึ่งเป็นทางสำหรับ ไปของท่านผู้มีวิตราม
ทั้งหลาย .

จบ สารินราชชาดกที่ ๑๑ .

๑๒ . ทศพรหมณชาดก

ว่าด้วยชาติพรหมณ ๑๐ ชาติ

[๒๐๐๑] พระเจ้ายัญญิฐิละผู้ทรงฝึกฝัในธรรม ได้ตรัสกะวิธูระอำมาตย์ว่า ดุกร
วิธูระ ท่านจงแสวงหาพรหมณทั้งหลายผู้มีศีล เป็นพหูสูต จดเว้นจาก
เมถุนธรรม ซึ่งสมควรจะบริโภคโภชนาหารของจัน ดุกรสหาย จันจะ
ให้ทักษิณานินพวกพรหมณที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๐๒] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พรหมณทั้งหลายผู้มีศีล เป็นพหูสูต จด
เว้นจากเมถุนธรรม ที่สมควรจะบริโภคโภชนาหารของพระองค์นั้นหาได้
ยาก ข้าแต่พระมหाराชา ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า ชาติพรหมณ
มี ๑๐ ชาติ ขอพระองค์จงทรงสดับการจำแนกแจกแจงชาติพรหมณเหล่า
นั้น ของข้าพระองค์ . ชนทั้งหลายถือเอารามยาอันเต็มไปด้วยรากไม้
ปิดเรียบร้อย ปิดสากบอกสรรพคุณยาไว้ รดน้ำมันต์และร่ายมนต์ .
ข้าแต่พระราชา ชนเหล่านั้นแม้จะเป็นเหมือนกับหมอ ก็ยังเรียกกันว่า
เป็นพรหมณ ข้าแต่พระมหाराชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพรหมณ
พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการพรหมณเช่นนั้นหรือหาไม่
พระเจ้าข้า?

[๒๐๐๓] (พระเจ้าโกรพยะตรัสดังนี้ว่า) ดุกรวิธูระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพรหมณ จะเรียกว่า เป็นพรหมณไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พรหมณเหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต จดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสม
ควรบริโภคโภชนาหารของจัน ดุกรสหาย จันจักให้ทักษิณานินพวก
พรหมณที่ให้ทานแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๐๔] ชนทั้งหลายถือกระดิ่งตีประกาศไปข้างหน้าบ้าง คอยรับใช้บ้าง ศึกษา
ในการขับรบบ้าง ข้าแต่พระราชา ชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับคนบ่าเรอ
ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพรหมณ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพรหมณ
พวกนั้นแก่ข้าพระองค์แล้ว เราจะต้องการพรหมณเช่นนั้นหรือหาไม่
พระเจ้าข้า?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๒๐๐๕] (พระเจ้าโกรพยะตรัสตั้งนี้ว่า) ดุกรวิฐระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสม
ควรบริโภคโภชนาหารของฉันทัน ดุกรสหาย ฉันทันจักให้ทักษิณาในพวก
พราหมณ์ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๐๖] พวกพราหมณ์ ถือเต้าน้ำ และไม้สีฟัน คอยเข้าใกล้พระราชาทรงหลาย
ในบ้าน และนิคมด้วยตั้งใจว่า เมื่อคนทั้งหลาย ในบ้าน หรือนิคมไม่
ให้อะไรๆ พวกเราจักไม่ลุกขึ้น ข้าแต่พระราชาทรง ชนเหล่านั้นแม้จะ
เหมือนกับผู้ตกขี้ข่มเหง ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าพระพุทธเจ้า
กราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจักต้องการพราหมณ์
เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๐๗] (พระเจ้าโกรพยะตรัสตั้งนี้ว่า) ดุกรวิฐระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสม
ควรบริโภคโภชนาหารของฉันทัน ดุกรสหาย ฉันทันจักให้ทักษิณาในพวก
พราหมณ์ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๐๘] ชนทั้งหลายมีเล็บ และขนรักแร้งอกยาว ฟันเขลอะ มีอุลลิบนีรีระเกระ
กรังด้วยฝุ่นละออง เป็นพวกยากทองเที่ยวไป ข้าแต่พระราชาทรง ชนพวก
นั้นแม้จะเหมือนกับมนุษย์ขูดตอ ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าแต่
พระมหากษัตริย์ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์
แล้ว เราจะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๐๙] (พระเจ้าโกรพยะตรัสตั้งนี้ว่า) ดุกรวิฐระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสม
ควรบริโภคโภชนาหารของฉันทัน ดุกรสหาย ฉันทันจักให้ทักษิณาในพวก
พราหมณ์ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๑๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอธิบดีแห่งประชาชน ชนทั้งหลายชายสิ่งของเครื่อง
ชำ คือ ผลสมอ ผลมะขามป้อม มะม่วง ชมพู สมอพิเภก
ขนนวลมะลอ ไม้สีฟัน มะตูม พุทรา ผลเกด อ้อย และงบน้ำอ้อย
เครื่องโบกควัน น้ำผึ้ง และยาหยอดตา ข้าแต่พระราชาทรง ชนเหล่านั้นแม้
จะเหมือนกับพ่อค้า ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหากษัตริย์
ข้าพระองค์กราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะต้องการ
พราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๑๑] (พระเจ้าโกรพยะตรัสตั้งนี้ว่า) ดุกรวิฐระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควร
บริโภคโภชนาหารของฉันทัน ดุกรสหาย ฉันทันจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์
ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๑๒] ชนทั้งหลาย ใช้คนให้ทำการไถ และการค้า ใช้ให้เลี้ยงแพะ เลี้ยงแกะ
สูกอนางกุมารีทำการวิวาห์มงคลและอาวาทมงคล ชนเหล่านั้นแม้จะ
เหมือนกับภุมมพิและคฤหบดี ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระ
มหากษัตริย์ ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงชนพวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เรา
จะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๑๓] (พระเจ้าโกรพยะตรัสตั้งนี้ว่า) ดุกรวิฐระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควร
บริโภคโภชนาหารของฉันทัน ดุกรสหาย ฉันทันจักให้ทักษิณาในพวก
พราหมณ์ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๑๔] ยังอีกพวกหนึ่งเล่า เป็นปโรหิตในบ้าน บริโภคภิกษาที่เก็บไว้ ชนเป็น
อันมากพากันถามปโรหิตบ้านเหล่านั้น พวกเหล่านั้นจักรับจ้างตอนสัตว์
แม้ปศุสัตว์ คือ กระบือ สุกร และ แพะ ถูกฆ่าเพราะปโรหิตชาวบ้าน
เหล่านั้น ข้าแต่พระราชาทรง คนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับคนฆ่าโค ก็ยัง
เรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหากษัตริย์ ข้าพระพุทธเจ้ากราบ
ทูลถึงชนพวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจักต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือ
หาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๑๕] (พระเจ้าโกรพยะตรัสตั้งนี้ว่า) ดุกรวิฐระ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควร
บริโภคนิเวศนาอาหารของฉันท ดุรสหยา ฉันทจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์
ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๑๖] อีกพวกหนึ่ง เป็นพราหมณ์ถือดาบและโล่เหน็บกระบี่ ยืนเฝ้าอยู่ที่ย่าน
พ่อค้าบ้าง รับคุ้มครองขบวนเกวียนบ้าง ชนเหล่านั้นแม้จะเหมือนกับ
คนเลี้ยงโคและนายพราน ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าแต่พระมหา
ราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เราจะ
ต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๑๗] (พระเจ้าโกรพยะตรัสว่าดังนี้) ดุรวิฐานะ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่ง
สมควรบริโภคนิเวศนาอาหารของฉันท ดุรสหยา ฉันทจักให้ทักษิณาในพวก
พราหมณ์ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๑๘] ชนทั้งหลายปลูกกระท่อมไว้ในป่า ทำเครื่องดักสัตว์ เบียดเบียนกระต่าย
และเสือปลาดลอดถึงเหี้ย ทั้งปลาและเต่า ข้าแต่พระราชา ชนทั้งหลาย
แม้จะเป็นผู้เสมอกับนายพราน เขาก็เรียกกันว่า พราหมณ์ ข้าแต่พระมหา
ราชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์แล้ว เรา
จะต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๑๙] (พระเจ้าโกรพยะตรัสว่าดังนี้) ดุรวิฐานะ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควร
บริโภคนิเวศนาอาหารของฉันท ดุรสหยา ฉันทจักให้ทักษิณาในพวกพราหมณ์
ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก .

[๒๐๒๐] อีกพวกหนึ่ง ย่อมนอนใต้เตียง เพราะปรารถนาทรัพย์ พระราชาทั้งหลาย
ทรงสนานอยู่ข้างบนในคราวมีพิธีโสมยาจะ ข้าแต่พระราชา ชนพวกนั้น
แม้จะเหมือนกับคนกวาดมูลหิน ก็ยังเรียกกันว่า เป็นพราหมณ์ ข้าแต่
พระมหาราชชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์พวกนั้นแก่พระองค์
แล้ว เราต้องการพราหมณ์เช่นนั้นหรือหาไม่ พระเจ้าข้า?

[๒๐๒๑] (พระเจ้าโกรพยะตรัสว่าดังนี้) ดุรวิฐานะ ชนเหล่านั้นปราศจากคุณเครื่อง
ความเป็นพราหมณ์ จะเรียกว่า เป็นพราหมณ์ก็ไม่ได้ ท่านจงแสวงหา
พราหมณ์เหล่าอื่นผู้มีศีล เป็นพหูสูต งดเว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควร
จะบริโภคนิเวศนาอาหารของฉันท ดุรสหยา ฉันทจักให้ทักษิณาในพวก
พราหมณ์ที่ท่านแล้วจักมีผลมาก

[๒๐๒๒] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พราหมณ์ทั้งหลายผู้มีศีล เป็นพหูสูต งด
เว้นจากเมถุนธรรม ซึ่งสมควรบริโภคนิเวศนาอาหารของพระองค์ มีอยู่แล
พราหมณ์เหล่านั้นบริโภคนิเวศนาอาหารหนเดียว และไม่ดื่มน้ำเมา ข้าแต่
พระมหาราชชา ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถึงพราหมณ์เหล่านั้นแก่พระองค์
แล้ว พวกเราต้องการพราหมณ์เช่นนั้นสิ พระเจ้าข้า .

[๒๐๒๓] ดุรวิฐานะ พราหมณ์เหล่านั้นแหละเป็นผู้มีศีล เป็นพหูสูต ดุรวิฐานะ
ท่านจงแสวงหาพราหมณ์พวกนั้น และจงเชิญพราหมณ์พวกนั้นมาโดยเร็ว
ด้วยเถิด .

จบ ทศพราหมณชาดกที่ ๑๒ .

๑๓ . ภิกขาปริมปรชาดก

ว่าด้วยการให้ทานในท่านใด มีผลมาก

[๒๐๒๔] ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นพระองค์ผู้ทรงเป็นสุขมาลชาติ เคยประทับใน
พระตำหนักอันประเสริฐ ทรงบรรทมเหนือพระยี่ภู่อันใหญ่โต เสด็จจาก
แว่นแคว้นมาสู่ตง จึงได้ทูลถวายข้าวสุกอย่างดีแห่งข้าวสาลี เป็นภัต
อันวิจิตร มีแก่นเนื้ออันสะอาดด้วยความรักต่อพระองค์ พระองค์ทรงรับ
ภัตนั้นแล้ว มิได้เสวยด้วยพระองค์เอง ได้พระราชทานแก่พราหมณ์
ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายบังคมพระองค์ ขอนี้เป็นธรรมอะไรของพระองค์?

[๒๐๒๕] พราหมณ์เป็นอาจารย์ของฉันท เป็นผู้ชวนขายในกิจน้อยกิจใหญ่ ทั้งเป็น
ครู และเป็นผู้คอยดักเตือน ฉันทควรให้โภชนะ .

[๒๐๒๖] บัดนี้ ข้าพเจ้าขอลาท่านพราหมณ์ผู้โคดมอันพระราชทานบุชา พระราชา
ทรงพระราชทานภัต อันมีแก่นเนื้ออย่างสะอาดแก่ท่าน ท่านรับภัตนั้น
แล้วได้ถวายโภชนะแก่ฤาษี ชะรอยท่านจะรู้ว่า ตนมิได้เป็นเขตแห่งท่าน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแก่ท่าน ธรรมข้อนี้เป็นธรรมอะไรของท่าน?

[๒๐๒๓] ข้าพเจ้ายังกำหนดอยู่ในเรือนทั้งหลาย ต้องเลี้ยงบุตรและภรรยา ถวาย
อนุศาสน์แก่พระราชบิดา เชิญให้เสวยกามอันเป็นของมนุษย์ ข้าพเจ้าควร
ถวายโภชนะแก่ฤๅษี ผู้อยู่ในป่าสันกาลนาน ผู้เร่ร่อนบะ เป็นอุปัชฌาย์
อบรมตนแล้ว.

[๒๐๒๔] บัดนี้ ข้าพเจ้าขอถามท่าน ฤๅษีผู้ชอบพอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น มีเล็บ
และขนรักแร้งอกยาว ฟันเขลอะ มีอุลิสันศีรษะ ท่านอยู่ในป่าผู้เดียว
ไม่หวั่นหวาด ฤๅษีที่ท่านถวายโภชนะนั้นดีกว่าท่านด้วยคุณข้อไหน?

[๒๐๒๕] อาตมภาพยังขุดเผือก มั่นมือเสื่อ มั่นนกก ยังเก็บข้าวฟ่างและลูกเต๋อย
มาตากตำ เทียวหาผักบัว เหง้าบัว น้ำผึ้ง เนื้อสัตว์ พุทราและมะขาม
ป้อมมาบริโภค ความยึดถือนั้นของอาตมายังมีอยู่ เมื่ออาตมายังหุงต้ม
ก็ถวายโภชนะแก่ท่านผู้ไม่หุงต้ม ยังมีกังวลก็ถวายโภชนะแก่
ผู้ไม่มีความหวั่นหวาด ยังมีความถือมั่น ก็ถวายโภชนะแก่ท่านผู้ไม่
มีความถือมั่น.

[๒๐๓๐] บัดนี้ กระผมขอถามท่าน ฤๅษีผู้หนึ่ง มีวัตรอันดี พระฤๅษีถวาย
ภัตตาหารอันปรุงด้วยเนื้อสะอาดแก่ท่านดังนั้น ท่านรับภัตตาหารนั้นแล้ว
นั่งนิ่ง จินตอยู่คนเดียว ไม่เชื่อเชื่อยุติใดๆ อัน กระผมขอนมัสการแด่
พระคุณท่าน นี่เป็นธรรมอะไรของพระคุณท่าน?

[๒๐๓๑] อาตมาไม่ได้หุงต้มเอง ไม่ได้ให้ใครหุงต้ม ไม่ได้ตัดเอง ไม่ได้ให้ใคร
ตัด ฤๅษีรู้ว่าอาตมาไม่มีความกังวล เป็นผู้ห่างไกลจากบาปทั้งปวง จึง
ถือโภชอาหารด้วยมือซ้าย ถือเต้าน้ำด้วยมือขวา ถวายภัตตาหารอันปรุง
ด้วยเนื้อสะอาดแก่อาตมา. บุคคลเหล่านี้ยังมีความหวั่นหวาด ยังมีความยึด
ถือ จึงสมควรจะให้ท่าน อาตมาเข้าใจเอาว่า การที่บุคคลเชื่อเชื่อยุติให้
นั้นเป็นการผิด

[๒๐๓๒] วันนี้ พระราชาผู้ประเสริฐเสด็จมา ณ ที่นี้เพื่อประโยชน์แก่ข้าพระ-
พุทธเจ้าหน่อ ข้าพระพุทธเจ้าพึงทราบชัดวันนี้องว่าท่านที่ให้ในท่าน
ผู้ใดจะมีผลมาก. พระราชาทั้งหลายทรงกังวลอยู่ในแวนแคว้น พราหมณ์
ทั้งหลายกังวลอยู่ในกิจน้อยกิจใหญ่ ฤๅษีกังวลอยู่ในเหง้ามันและผลไม้
ส่วนพวกฤๅษีหลุดพ้นได้แล้ว

จบ ภิกขาปรีมปรชาดกที่ ๑๓.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สาลิเกทราชาดก	๒. จันทกนิรรชาดก
๓. มหาอุกกุสชาดก	๔. อุททาลกชาดก
๕. ภิสชาดก	๖. สุริยชาดก
๗. ปัญจโปสถิกชาดก	๘. มหาโมรชาดก
๙. ตัจฉนกุสชาดก	๑๐. มหาวณิชาดก
๑๑. สานินราชชาดก	๑๒. ทสพราหมณ์ชาดก
๑๓. ภิกขาปรีมปรชาดก.	

จบ ปกิณณกนิบาตชาดก

วิสตนิบาตชาดก

๑. มาตังคชาดก

อานภาพของมาตังคฤๅษี

[๒๐๓๓] ท่านมีปกตินั่งหม่มไม่สมควร ดุจปีศาจเประอะเปื้อนด้วยฝุ่นละออง สวม
ใส่ผ้าขี้ริ้วที่ได้จากกองขยะไว้ที่คอ มาจากไหน ท่านเป็นใคร เป็นผู้ไม่
ควรแก่ทักษิณาทานเลย?

[๒๐๓๔] ข้าพเจ้านั้นท่านจัดไว้เพื่อท่านผู้เร่ร่อน พราหมณ์ทั้งหลายยอมขบเคี้ยว
บริโภคและดื่มข้าพเจ้าของท่านนั้น ท่านรู้จักข้าพเจ้าว่าเป็นผู้อาศัยโภชนะที่
ผู้อื่นให้เลี้ยงชีวิต ถึงคนจันทาลก็ของจะได้ก่อนข้าพเจ้าเกิด.

[๒๐๓๕] ข้าพเจ้าของเราจัดไว้เพื่อพราหมณ์ทั้งหลาย ท่านวัตถุนี้เราเชื่อว่า
ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตน ท่านจงหลีกเลี่ยงจากที่นี่ จะมาขึ้น
อยู่ ณ ที่นี้เพื่ออะไร เจ้าคนแล้ว คนเช่นเราย่อมไม่ให้ท่านแก่เจ้า.

[๒๐๓๖] ขนทั้งหลายผู้หวังผลชั่ววอก ย่อมหว่านพืชลงในที่ดอนบ้าง ในที่ลุ่มบ้าง
ในที่ไม่งาม ไม่ดอนบ้าง ฉะนั้น ท่านจงให้ท่านแก่ปฏิภาณทุกไปด้วย
ศรัทธา ฉะนั้น เมื่อท่านให้ท่านอย่างนี้ โฉนจะพึงยังทักษิณียบุคคล
ให้ยินดีได้เล่า?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๒๐๓๓] เราย่อมตั้งไว้ ซึ่งพืชทั้งหลายในเขตเหล่าใด เขตเหล่านั้นเรารู้แจ้งแล้ว
ในโลก พราหมณ์เหล่าใดสมบุรณ์ด้วยชาติและมนต์ พราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าเขต มีศีลเป็นที่รักในโลกนี้ .

[๒๐๓๔] ความเมตตาเพราะชาติ ความดูแลหมิ่นทอน โลภะ โทสะ มทะ และโมหะ
กิเลสทั้งหมดนี้เป็นโทษ ไม่ใช่คุณ มีอยู่ในเขตเหล่าใด เขตเหล่านั้น
เป็นเขต ไม่มีศีล ไม่เป็นที่รักในโลกนี้ ความเมตตาเพราะชาติที่ดี ความดู
หมิ่นทอน โลภะ โทสะ มทะ และโมหะ กิเลสทั้งหมดนี้เป็นโทษ
ไม่ใช่คุณ ไม่มีอยู่ในเขตเหล่าใด เขตเหล่านั้นจัดเป็นเขตมีศีล เป็นที่รัก
ในโลกนี้

[๒๐๓๕] คนเฝ้าประตูทั้งสาม คือ อุปัชฌายะ ๑ อภิชาตยะ ๑ ภิกษุจณิ ๑ พา
กัน ไปเสียที่ไหน ท่านทั้งหลายจงลงอาชญาและฆ่าตีคนจันทาลผู้ลามกนี้
แล้วลากออกไปเสียให้พ้น .

[๒๐๔๐] ผู้ใดบริภาษภิกษุ ผู้นั้นชื่อว่าแกะภูเขาด้วยเล็บ ชื่อว่าเคี้ยวกินก้อนเหล็ก
ด้วยฟัน ชื่อว่าพยายามกลืนกินไฟ .

[๒๐๔๑] ภิกษุชื่อว่ามาตังคะผู้มีสัจจะ เป็นเครื่องก้าวไปในเบื้องหน้า ครั้นกล่าวคาถา
นี้แล้ว เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายแลดูอยู่ได้เหาะไปในอากาศ .

[๒๐๔๒] ศีรษะของลูกเราบิดกลับ ไปอยู่เบื้องหลัง แขนเหยียดตรงไม่ไหวติง นัยน์ตา
ขาวเหมือนคนตาย ใครมาทำบุตรของเราให้เป็นอย่างนี้ .

[๒๐๔๓] สมณะรูปหนึ่งมีปกติขี้เหนียว ไม่สมควร สกปรกจกปีศาจ เปราะเปื้อนด้วย
ฝุ่นละออง สวมใส่ผ้าชีวีที่ได้จากกองขยะ ไร้ที่คอ ได้มา ณ ที่นี้
สมณะรูปนั้น ได้ทำบุตรของท่านให้เป็นอย่างนี้ .

[๒๐๔๔] ดูกรมานพทั้งหลาย สมณะผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน ท่านไปทางทิศ
ไหน ท่านทั้งหลายจงบอกเนื้อความนั้นแก่เรา เราจะไปยังสำนักของ
ท่านกระทำการโทษนั้นเสีย โฉนหนอเราจะพึงได้ชีวิตบุตรคืนมา .

[๒๐๔๕] ภิกษุผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน ได้ไปแล้วในอากาศในวันเพ็ญพระจันทร์
เต็มดวงท่ามกลางอากาศ แล้วภิกษุผู้มีปัญญานในสังขาร มีคุณธรรมอันดี
งามนั้น ท่านไปทางทิศบูรพา .

[๒๐๔๖] ศีรษะของลูกเราบิดกลับ ไปอยู่เบื้องหลัง แขนเหยียดตรงไม่ไหวติง
นัยน์ตาขาวเหมือนคนตาย ใครมาทำบุตรของเราให้เป็นอย่างนี้ .

[๒๐๔๗] ยักษ์ทั้งสองตนผู้มีอำนาจมากมีอยู่แล ยักษ์เหล่านั้นพากันติดตามภิกษุ
ผู้มีคุณธรรมมาแล้ว รู้ว่าบุตรของท่านมีจิตคิดประทุษร้ายโกรธเคืองจึงทำ
บุตรของท่านให้เป็นอย่างนี้แหละ .

[๒๐๔๘] ข้าแต่ภิกษุ ถ้ายักษ์ทั้งหลายได้ทำบุตรของดิฉันให้เป็นอย่างนี้ ขอแต่ท่าน
ผู้เป็นพรหมจารีท่านนั้น อย่าโกรธบุตรของดิฉันเลย ดิฉันขอถึงเท้าของ
ท่านเป็นที่พึ่ง ดิฉันตามมาด้วยความโศกถึงบุตร .

[๒๐๔๙] ในคราวที่บุตรของท่านดำเราก็ดี และเมื่อท่านมาอ่อนนวยอ่อน ณ บัดนี้ก็ดี
จิตคิดประทุษร้ายน้อยหนึ่งมิได้มีแก่เราเลย แต่บุตรของท่านเป็นคน
ประมาท เพราะความมัวเมาว่าเรียนจบไตรเพท แม้จะเรียนจบไตรเพท
แล้ว ก็ยังไม่รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ .

[๒๐๕๐] ข้าแต่ท่านผู้เป็นภิกษุ ความจำของบุตร ย่อมหลงลืม ได้โดยครุเดียวเป็น
แน่แท้ ท่านผู้มีปัญญาเสมอแผ่นดิน ขอได้โปรดอดโทษสักครั้งเถิด
บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่เป็นผู้มีความโกรธเป็นกำลัง .

[๒๐๕๑] มนต์พิพากุมารบุตรของท่านผู้มีปัญญาน้อย จงบริโภคน้ำก่อนข้าวที่เราฉัน
เหลือนี้เถิด ยักษ์ทั้งหลายจะไม่พึงเบียดเบียนบุตรของท่านเลย และบุตร
ของท่านจักหายโรคทันที .

[๒๐๕๒] พ่อมณทัฬหะ เจ้ายังเป็นคนโง่เขลา มีปัญญาน้อย เจ้าเป็นผู้ไม่ฉลาด
ในเขตบุญทั้งหลาย ได้ให้ท่านในหมู่มนุษย์ประกอบด้วยกิเลสจูงน้ำฝาด
ใหญ่ มีกรรมอันเศร้าหมอง ไม่สำรวม . บรรดาทักษิณยุบลกลของ
เจ้าบางพวกกล้าผมฟูเป็นเชิง นุ่งห่มหนังสือ ปากกรรฐังไปด้วยหนวด
เครา ดังปากบ่อน้ำอันแก่กรไปด้วยกอกหญ้า เจ้าจงดูหมู่มนุษย์มีรูปร่าง
น่าเกลียดนี้ การกล้าผมฟูเป็นเชิง หาป้องกันคนผู้มีปัญญาน้อยได้ไม่
ท่านเหล่าใดสารอภราคะ โทสะ และอริชชาแล้ว หรือเป็นพระอรหันต์
ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ท่านที่บุคคลถวายในท่านเหล่านั้นย่อมมีผลมาก .

[๒๐๕๓] พระเจ้าเมฆมะ ได้ประทุษร้ายใจในมาตังคะบัณฑิตผู้เรืองยศวงศ์กษัตริย์
เมฆมาราชพร้อมทั้งบริษัท ได้ขาดสูญตั้งแต่นั้นมา .

จบ มาตังคะชาดกที่ ๑ .

๒. จิตตสัมภุตชาดก

ว่าด้วยผลของกรรม

[๒๐๕๔] กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี เราได้เห็นตัวของเรานี้ชื่อว่า สัมภุตะมีอานภาพมาก อันบังเกิดขึ้นด้วยผลบุญ เพราะกรรมของตนเอง กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี มโนรชของเราสำเร็จแล้ว แม้ฉันใด มโนรชแห่งจิตตบัณฑิต พระเชษฐาของเรา ก็สำเร็จแล้ว ฉะนั้น กระมังหนอ .

[๒๐๕๕] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติภาพ กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี มโนรชของพระองค์สำเร็จแล้ว แม้ฉันใด ขอพระองค์โปรดทราบแม้ พระจิตตบัณฑิตฉะนั้นเกิด .

[๒๐๕๖] เจ้าหรือคือจิตตะ เจ้าได้ฟังคำนี้มาจากคนอื่น หรือว่าใครบอกเนื้อความนี้ แก่เจ้า คากานีเจ้าขัดแล้ว เราไม่มีความสงสัย เราจะให้บ้านสวยร้อย ตำบลแก่เจ้า .

[๒๐๕๗] ข้าพระพุทธเจ้าหาใช่จิตตะไม่ ข้าพระพุทธเจ้าฟังคำนี้มาจากคนอื่น และ ฤาษีได้บอกเนื้อความนี้แก่ข้าพระพุทธเจ้าแล้วสั่งว่า เจ้าจงไปขบคากานี ตอบถวายพระราช พะราชาทรงพอพระทัยแล้ว จะฟังพระราชทานบ้าน ส่วยให้แก่เจ้าบ้านกระมัง?

[๒๐๕๘] ราชบุตรทั้งหลายจงเทียมราชรถของเรา จัดแจงให้ดี ผูกรัดจัดสรรให้ งดงามวิจิตร จงผูกมัดสายประคนมวงคลหัตถิ นายหัตถาจารย์จงขึ้นประจำ คอ . ตะโพนและสังข์มาตระเตรียมไว้ เจ้าหน้าทีทั้งหลายจงเทียบยาน พาหนะโดยเร็ว วันนั้นแล เราจักไปยังอาศรมซึ่งจักได้พบฤาษีนั้นอยู่ .

[๒๐๕๙] ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้ลาภดีแล้วหนอ คากานีข้าพเจ้าขัดแล้วในท่ามกลาง บริษัท ข้าพเจ้าได้พบฤาษีผู้ประจบด้วยศีลแล้วเกิดปิติโสมนัส .

[๒๐๖๐] เชิญท่านผู้เจริญโปรดรับอาสนะ น้ำ และรองเท้าของข้าพเจ้าทั้งหมด เกิด ข้าพเจ้ายินดีต้อนรับท่านผู้เจริญในสิ่งของอันมีค่า ขอท่านผู้เจริญเชิญ รับสักการะอันมีค่าของข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด .

[๒๐๖๑] ขอเชิญพระเชษฐาทรงสร้างปราสาทอันเป็นที่อยู่อันร่มเย็นสำหรับ พระองค์เถิด จงทรงบำรุงบำเรอด้วยหมู่มหานารีทั้งหลาย โปรดให้ โอกาสเพื่ออันเคราะห์แก่หม่อมฉันเกิด แม้เราทั้งสองก็จะครอบครอง อิสริยสมบัตินี้ร่วมกัน .

[๒๐๖๒] ดูกรมหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นผลแห่งสัจจิตอย่างเดียว ส่วนอาตมภาพ เห็นผลแห่งสัจจิต และทวารที่สั่งสมไว้แล้ว เป็นวิบากใหญ่ จึงสำรวม ตนเท่านั้น มิได้ปรารถนาบุตร ปุตตว์ หรือทรัพย์ . ชีวิตของสัตว์ ทั้งหลายในโลกนี้ มีกำหนดร้อยปีเป็นอย่างมาก ไม่ล่วงกำหนดนั้นไป ได้เลย ย่อมจะเหือดแห้งไป เหมือนไม้ที่ที่ถูกตัดแล้ว มิแต่จะแห้งไป ฉะนั้น . ในชีวิตอันจะต้องเหือดแห้งไปนั้น จะมัวเพลินเพลินไปใย จะมัวเล่นคึกคองไปทำไม ความยินดีจะเป็นประโยชน์อะไร ประโยชน์อะไรด้วยการแสวงหาทรัพย์ จะมีประโยชน์อะไรด้วยบุตร และการยา สำหรับอาตมา ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูก . อาตมภาพรู้ชัดอย่างนี้ว่า มัจจุจะไม่รังควานเราเป็นอันไม่มี เมื่อบุคคล ถูกมัจจุราชครอบงำแล้ว ความยินดีจะเป็นประโยชน์อะไร จะมีประโยชน์อะไรด้วยการแสวงหาทรัพย์ . ดูกรมหาบพิตรผู้จอมประชาชนชาติของ นรชนไม่สม่าเสมอกัน กำเนิดแห่งคนจันทราล จัดว่าเลวทรามในระหว่าง มนุษย์ เมื่อชาติก่อนเราทั้งสองได้อยู่ร่วมกันในครรภ์แห่งนางจันทราลิ เพราะกรรมอันชั่วช้าของตน . เราทั้งสองได้เกิดเป็นคนจันทราล ในกรุง อชเชนีวันติชนบท ครันจติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นเนื้อสองตัว พิน้องอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเรณูชรา ครันจติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นนก ออกสองตัวพิน้องอยู่ริมฝั่งริมมทานที ครันจติจากอัตภาพนั้นแล้ว คราวนี้ อาตมภาพเกิดเป็นพราหมณ์ มหาบพิตรทรงสมภาพเป็นกษัตริย์ .

[๒๐๖๓] ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกชรานำเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มี ผู้ต้านทาน ดูกรพระเจ้าปัญจราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของ อาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมทั้งหลายที่มีทุกข์เป็นกำไรเลย . ชีวิตของสัตว์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทั้งหลายถูกขรนาเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย
เมื่อนรชนถูกขรนาเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน ดุรพระเจ้า
ปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรม
ทั้งหลายที่มีทุกข์เป็นวิบากเลย ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกขรนาเข้า
ไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกขรนา
เข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน ดุรพระเจ้าปัญจาลราช
มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมทั้งหลายอันมี
ศิระะเกลือกกลัวด้วยกิเลสสุลล. ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกขรนาเข้า
ไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย ขร่าย่อมกำจัดวาระ
ของนรชนผู้แก่เฒ่า ดุรพระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำ
ตามคำของอาตมภาพ อย่าทรงทำกรรมที่จะให้เข้าถึงนรกเลย.

[๒๐๖๔] ข้าแต่ภิกษุ ถ้อยคำของพระคุณเจ้านี้เป็นคำจริงแท้ทีเดียว ฤาษีกล่าวฉันใด
คำนี้ก็ฉันนั้น แต่ว่ากามทั้งหลายของข้าพเจ้ายังมีอยู่มาก กาม
เหล่านั้นคนชนกับข้าพเจ้าสละได้ยาก. ข้าพเจ้าจมอยู่ท่ามกลางหล่มแล้ว
ย่อมไม่อาจจะไปยังที่ควรได้ด้วยตนเอง ฉันใด ข้าพเจ้าจมอยู่ในหล่มคือ
กามกิเลส ก็ยังไม่สามารถจะปฏิบัติตามทางของภิกษุได้ ฉันนั้น. ข้าแต่
พระคุณเจ้าผู้เจริญ อนึ่ง บุตรจะพึงมีความสุขได้ด้วยวิธีใด บิดามารดา
พร่ำสอนบุตรด้วยวิธีนั้น ฉันใด ข้าพเจ้าจะจากโลกนี้ไปแล้ว จะพึง
เป็นผู้มีความสุขยืนนานได้ด้วยวิธีใด ขอพระคุณเจ้าโปรดพร่ำสอนข้าพเจ้า
ด้วยวิธีนั้นฉันนั้นเถิด.

[๒๐๖๕] ดุรหมหาบพิตรผู้เป็นจอมประชาชน ถ้ามหาบพิตรไม่อาจจะกามของมนุษย์
เหล่านี้ได้ไซ้ มหาบพิตรจงทรงเริ่มตั้งพลกรรมอันชอบธรรมเถิด แต่
การกระทำอันไม่เป็นธรรมขออย่าได้มีในรัฐสีมาของมหาบพิตรเลย. ทูต
ทั้งหลายจงไปยังทิศทั้ง ๔ นิมนต์สมณพราหมณ์ทั้งหลายมา มหาบพิตร
จงทรงบำราบสมณพราหมณ์ทั้งหลายด้วยข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะและ
คิลานปัจจัย. มหาบพิตรจงเป็นผู้มีพระกมลจิตอันผ่องใส ทรงอังกาส
สมณพราหมณ์ให้อ่อนน้อมสำราญด้วยข้าว น้ำ ได้ทรงบริจาคนตาม
สติกำลัง และทรงส่วยแล้ว เป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์ไม่ติเตียน
จงเสด็จเข้าถึงสักคสถานเถิด. ดุรหมหาบพิตร ก็ถ้าความเมาจะพึง
ครอบงำมหาบพิตรผู้อันหม่นนางนารีทั้งหลายแวดล้อมอยู่ มหาบพิตรจงทรง
มนสิการการณนี้ แล้วพึงตรัสการณนี้ในท่ามกลางบริษัทว่า เมื่อชาติก่อนเรา
เป็นคนนอนอยู่กลางแจ้ง อันมารดาจันทาลี เมื่อจะไปป่าให้ดื่มน้ำนม
มาแล้ว นอนคลุกคลีอยู่กับสุนัขทั้งหลายจนเติบโต มาบัดนี้ คนนั้น
ใครๆ เขาก็เรียกกันว่าพระราช.

จบ จิตตสัมภุตชาดกที่ ๒.

๓. สิวราชชาดก

ว่าด้วยการให้ดวงตาเป็นทาน

[๒๐๖๖] ข้าพระพุทธเจ้าเป็นคนขรา ไม่แลเห็นในที่ไกล มาเพื่อจะทูลขอ
พระเนตร ข้าพระพุทธเจ้ามีตาข้างเดียว ข้าพระพุทธเจ้าทูลขอแล้ว
ขอพระองค์ทรงโปรดพระราชทานพระเนตรข้างหนึ่งแก่ข้าพระพุทธเจ้า
เถิด.

[๒๐๖๗] ดุรวณพิภ ใครเป็นผู้แนะนำท่านจึงมาขอดวงตาฉัน ณ ที่นี้ บัณฑิต
ทั้งหลายกล่าวดวงตาไฉน ยากที่บุตรจะสละได้ ท่านมาขอดวงตานั้น
อันเป็นอวัยวะเบื้องสูง ยากที่เราจะสละได้ง่ายๆ.

[๒๐๖๘] ในเทวโลก เขาเรียกท่านผู้ใดว่า สุขัมบดี ในมนุษย์โลก เขาเรียกท่าน
ผู้นั้นว่า มจวา ข้าพระพุทธเจ้าเป็นวณพิภ ท่านผู้นั้นแนะนำให้มา
ขอพระเนตร ณ ที่นี้. ข้าพระพุทธเจ้าเป็นวณพิภ การขอของข้าพระ-
พุทธเจ้าไม่มีสิ่งใดยิ่งไปกว่า ขอพระองค์ทรงพระราชทานพระเนตร
แก่ข้าพระพุทธเจ้า ผู้มาขอเถิด บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า ดวงตาไฉน
ยากที่บุตรจะสละได้ ขอพระองค์โปรดพระราชทานดวงเนตรนั้นที่ไม่มีสิ่ง
อื่นจะยิ่งกว่าแก่ข้าพระพุทธเจ้าเถิด.

ท่านมาด้วยประโยชน์อันใด ประารถนาประโยชน์สิ่งใด ความดำริ
เหล่านั้นเพื่อประโยชน์นั้นๆ ของท่านจงสำเร็จเถิด ดุรพราหมณ์
ท่านจงได้ดวงตาเถิด. เมื่อท่านขอข้างเดียว เราจะให้ทั้งสองข้าง
ขอท่านนั้นจงเป็นผู้มีนัยนาไปเถิด ท่านปรารถนาสิ่งใดจากเราผู้มุ่งหมาย
ขอสิ่งนั้นจงสำเร็จแก่ท่านเถิด.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๐๖๙] ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ของข้าพระองค์ทั้งหลาย พระองค์อย่าทรงพระราชทานดวงพระเนตรเลย อย่าทรงทอดทิ้งข้าพระ-
พุทธเจ้าทั้งปวงเลย ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ขอพระองค์พระราชทาน
ทรัพย์เกิด แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ มีเป็นอันมาก ข้าแต่พระ-
มหาราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พระองค์จะพระราชทานรถ
ทั้งหลายที่เทียมแล้วม้าอาชาไนย ช้างตัวประเสริฐที่ตบแต่งแล้ว ที่อยู่
และเครื่องบริโภคที่ทำด้วยทองคำเกิด . ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ขอ
พระองค์ทรงพระราชทานเหมือนกับชาวสีพีทั้งปวง ที่มีเครื่องใช้สอย
สิริก แวดล้อมพระองค์อยู่โดยรอบทุกเมื่อ ฉะนั้นเกิด .

[๒๐๗๐] ผู้ใดแลพูดว่าจักให้ แล้วมากลับใจว่าไม่ให้ ผู้นั้นเหมือนกับสวมบ่วง
ที่ตกลงยังพื้นดินไว้ที่คอ . ผู้ใดแล พูดว่าจักให้ แล้วมากลับใจว่าไม่ให้
ผู้นั้นเป็นคนลามกกว่าผู้ทีลามก ทั้งจะต้องเข้าถึงสถานที่ลงอาญาของ
พญาม . ความจริงผู้ขอได้ขอสิ่งใดไว้ ผู้ให้ก็ควรจะให้สิ่งนั้นแหละ
ผู้ขอยังไม่ได้ขอสิ่งใดไว้ ผู้ให้ก็อย่าพึงให้สิ่งนั้น พรหมณ์ได้ขอ
สิ่งใดไว้กะเรา เราก็จักให้สิ่งนั้นนั่นแหละ .

[๒๐๗๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์ทรงปรารถนาพระชนมายุ
วรรณะ สุขะ และพละอะไรหรือ จึงทรงพระราชทานพระเนตร
พระองค์ทรงเป็นราชาแห่งชาวสีพี ไม่มีใครจะประเสริฐยิ่งไปกว่า ทรง
พระราชทานพระเนตร เพราะเหตุปรโลกหรืออย่างไร?

[๒๐๗๒] เราให้ดวงตาเป็นทานนั้น เพราะยศก็หาไม่ เราจะได้ปรารถนาบุตร
ทรัพย์หรือแว่นแคว้น เพราะผลแห่งการให้ดวงตานี้ก็หาไม่ อีก
ประการหนึ่ง ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย ท่านได้ประพฤติกันมาแล้ว
แต่โบราณ เพราะเหตุนี้แหละ ใจของเราจึงยินดีในทาน .

[๒๐๗๓] ดวงตาทั้ง ๒ ข้างจะได้เป็นที่เกลียดชังของเรากี่หาไม่ ตนของตนเอง
ก็หาได้เป็นที่เกลียดชังของเราไม่ พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา
เพราะฉะนั้น เราจึงได้ให้ดวงตา .

[๒๐๗๔] ดูกรนายสิริกะ ท่านเป็นมิตรสหายของเรา ท่านเป็นคนศึกษามาดีแล้ว
จงกระทำตามถ้อยคำของเราให้ดี จงควักดวงตาทั้ง ๒ ของเราผู้ปรารถนา
อยู่แล้ววางลง ในมือของพรหมณ์ว่าณิกเกิด .

[๒๐๗๕] พระเจ้าสิริราชทรงเตือนให้หมอสสิริกะกระทำตามพระราชดำรัสแล้ว หมอ
สิริกะควักดวงพระเนตรของพระราชาส่งให้แก่พรหมณ์ พรหมณ์เป็น
ผู้มีจักษุ พระราชาเป็นคนตาบอดเสด็จเข้าที่ประทับ .

[๒๐๗๖] ตั้งแต่นั้นมาสองสามวัน เมื่อพระเนตรทั้ง ๒ มีเนื้องอกขึ้นเต็มแล้ว
พระราชามุบารุงสีพีรัฐ จึงตรัสเรียกนายสารถิผู้เฝ้าอยู่นั้นว่า ดูกรนายสารถิ
ท่านจงเทียมยานเกิด เสริ่งแล้วจงบอกให้เราทราบ เราจะ ไปยังอุทยาน
จะไปยังสระโบกขรณี และราวป่า . พอพระเจ้าสิริราชเข้าไปประทับขัด
สมาธิริมขอบสระโบกขรณีแล้ว ท้าวสุขัมบดีลี้กเทวราชก็ปรากฏแก่
พระเจ้าสิริราชนั้น .

[๒๐๗๗] หม่อมฉันเป็นท้าวสักกะจอมแห่งเทพ มาในสำนักของพระองค์แล้ว
ข้าแต่พระราชฤาษี ขอพระองค์จงเลือกเอาพรตามที่พระทัยปรารถนาเกิด .

[๒๐๗๘] ข้าแต่ท้าวสักกะ ทรัพย์ กำลังของหม่อมฉันมีพอแล้ว อนึ่ง คลังของ
หม่อมฉันก็มีเป็นอันมาก บัดนี้ หม่อมฉันเป็นคนตาบอด พอใจ
ความตายเท่านั้น .

[๒๐๗๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ ผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์สองเท้า พระองค์จง
ตรัสถ้อยคำที่เป็นสัจจะ เมื่อพระองค์ตรัสแต่ถ้อยคำที่เป็นสัจจะ พระ-
เนตรจักเกิดขึ้นอีก .

[๒๐๘๐] บรรดาวิณิกทั้งหลายผู้มีโคตรต่างๆ กัน มาขอหม่อมฉัน แม้ณิกเกิด
มาขอหม่อมฉัน แม้ณิกเกิดนั้นก็เป็นที่รักแห่งใจของหม่อมฉัน ด้วยการ
กล่าวคำสัตย์นี้ ขอจักษุจงบังเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันเกิด .

[๒๐๘๑] พรหมณ์ผู้ใด มาขอหม่อมฉันว่า ขอจงพระราชทานพระเนตรเกิด
หม่อมฉัน ได้ให้ดวงตาทั้งสองแก่พรหมณ์ผู้นั้นซึ่งเป็นวิณิก . ปีติและ
โสมนัสเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันยิ่งนัก ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้
ขอจักษุจงเกิดขึ้นแก่หม่อมฉันเกิด .

[๒๐๘๒] ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงบำารุงสีพีรัฐ พระองค์ตรัสพระคาถาแล้วโดยธรรม
พระเนตรทั้งสองของพระองค์ จะปรากฏเป็นตาทิพย์เห็นได้ทะลุกาย
นอกฝา ภายนอกกำแพง และภูเขาตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๐๘๓] ใครหนอในโลกนี้ ถูกขอทรัพย์อันน่าปลื้มใจแล้ว แม้จะเป็นของพิเศษ แม้จะเป็นของที่รักอย่างดีของตน จะไม่พึงให้ ฉันขอตั้งเตือนท่านทั้งหลายผู้เป็นชาวสิฬิรัฐทุกๆ คนที่มาประชุมกัน จงดูดวงตาทั้งสองอันเป็นทิพย์ของเราในวันนี้. ตาทิพย์ของเราเห็นได้ทะลุภายนอกฝาภายนอกกำแพง และภูเขาตลอดร้อยโยชน์โดยรอบ. ในโลกที่เป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลายนี้ ไม่มีอะไรที่จะยิ่งไปกว่าการบริจาคทาน เราได้ให้จักษที่เป็นของมนุษย์แล้ว เราได้จักษทิพย์. ดูกุชาวสิฬิรัฐทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเห็นจักษทิพย์ที่เราได้นี้แล้ว จงให้ทานเสียก่อนจึงค่อยบริโภคเถิด ท่านทั้งหลายได้ ให้ทานตามสติกำลังและได้บริโภคทานแล้ว ไม่มีใครติเตียนได้ ย่อมเข้าถึงสักคสถาน.

จบ สิริราชชาดกที่ ๓.

๔. ศิริมันทชาดก

ว่าด้วยปัญญาประเสริฐ

[๒๐๘๔] ท่านอาจารย์เสนก เราขอถามเนื้อความนี้ บรรดาคนสองพวก คือ คนผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญาแต่เสื่อมจากศิริ กับคนที่มียศแต่ไร้ปัญญา นักปราชญ์กล่าวคนไหนว่าประเสริฐ?

[๒๐๘๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชากราษฎร คนฉลาด หรือคนโง่ คนบริบูรณ์ด้วยศิลปะ หรือคนหาศิลปะมิได้ แม้จะมีชาติสูง ก็ย่อมเป็นคนรับใช้ของคนผู้มีชาติต่ำแต่มียศ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นความดังนี้ จึงขอรบกวนว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม คนมีศิริแล เป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า.

[๒๐๘๖] ดูกุมโหลสผู้มีปัญญาไม่ทราม ผู้เห็นธรรมสิ้นเชิง เราถามเจ้าในคนสองพวก คือ คนพาลผู้มียศ กับบัณฑิตผู้ไม่มีโคกะ นักปราชญ์กล่าวคนไหนว่าประเสริฐ.

[๒๐๘๗] คนพาลกระทำความชั่วช้า ก็สำคัญว่า สิ่งนี้เท่านั้นประเสริฐ เห็นแต่เพียงโลกนี้ ไม่เห็นโลกหน้า ต้องได้รับเคราะห์ร้ายในโลกทั้งสอง ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม่นนี้ จึงรบกวนว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้า.

[๒๐๘๘] ศิลปะนี้ก็ดี พวกพ้องก็ดี ร่างกายก็ดี หาได้จัดโกศสมบัติมาให้ไม่ มหาชนย่อมคบหาใคร่ทนตรุษผู้ มีน้ำลายไหลออกจากคางทั้งสองข้าง ผู้ได้รับความสุข มีศิริต่ำช้า ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม่นนี้ จึงรบกวนว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า.

[๒๐๘๙] คนมีปัญญาน้อย ได้รับความสุขแล้ว ย่อมมัวเมา แม้ถูกความทุกข์กระทบแล้ว ย่อมถึงความหลง อันสุขทุกข์ที่จรมากกระทบเข้าแล้ว ย่อมหวนไหว้ ดูปลาที่ตื่นนอนอยู่ในที่ร้อน ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม่นนี้ จึงรบกวนว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้า.

[๒๐๙๐] ผู้ไม่เคยคบพากันบินเร่ร่อนไปมาโดยรอบต้นไม้ ที่มีผลดีในป่า ฉันใดคนเป็นอันมากย่อมคบหาผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์ มีโกศสมบัติ เพราะเหตุต้องการทรัพย์ ก็ฉันนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม่นนี้ จึงรบกวนว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า.

[๒๐๙๑] คนโง่ถึงจะมีกำลังก็หาจะประโยชน์ให้สำเร็จไม่ได้ ทรัพย์มาด้วยกรรมอันร้ายแรง นายนิรยบาลทั้งหลาย ย่อมจตุคร่ำเอาคนโง่ ผู้ไม่ฉลาด คร่ำครวญอยู่ ไปสู่รกรกอันร้ายกาจ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม่นนี้ จึงรบกวนว่าคนมีปัญญาเท่านั้น ประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้า.

[๒๐๙๒] แม่น้ำแห่งใดแห่งหนึ่ง ย่อมไหลไปสู่แม่น้ำคงคา แม่น้ำเหล่านั้นทั้งหมดเหี่ยว ย่อมละทิ้งชื่อและถิ่นเดิม แม่น้ำคงคาไหล ไปถึงมหาสมุทร ย่อมไม่ปรากฏชื่อ คนในโลกนี้มีฤทธิ์ยิ่ง ก็ไม่ปรากฏ ฉะนั้นแล ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความแม่นนี้ จึงรบกวนว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า.

[๒๐๙๓] ข้าพระพุทธเจ้าจะกล่าวแก้ปัญหาที่ท่านอาจารย์กล่าว แม่น้ำทั้งหลาย ย่อมไหลไปสู่ทะเลใหญ่ ไม่ได้ตลอดกาลทั้งปวง ทะเลนั้นมีกำลังมาก เป็นนิตย์ มหาสมุทรย่อมไม่ล้นเลยฝั่งไปได้ ฉันใด กิจการที่คนโง่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ประสงค์ ก็ฉันนั้น คนมีศิริยอม ไม่ล่วงเลยคนมีปัญญาไปได้ไม่ว่าในกาล
ไหนๆ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญา
เท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร .

[๒๐๙๔] ถ้าแม่คนมียศไม่สำรวมแล้ว อยู่ในทวิณิจัย กล่าวข้อความเกิน
เหล่านี้ คำพูดของคนนั้นย่อมเจริญงอกงามในท่ามกลางญาติ คนมี
ปัญญายังคนผู้มีศิริต่ำช้าให้ทำตามคำของตนไม่ได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็น
ข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม คนมีศิริ
เท่านั้น เป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า .

[๒๐๙๕] คนโง่หาปัญญามีได้ ย่อมกล่าวมสา เพราะเหตุแห่งบุคคลอื่น หรือแม่
แห่งตน คนโง่นั้นย่อมถูกนิทาในท่ามกลางบริษัท แม่ภายหลัง
เขาก็ต้องไปทอด ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า
คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้า .

[๒๐๙๖] ถ้าคนมีปัญญาดังแผ่นดิน ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีทรัพย์ เป็นคนเชื่อง
กล่าวข้อความ คำพูดของเขานั้นย่อมไม่เจริญงอกงามในท่ามกลางบริษัท
อนึ่ง ศิริของคนมีปัญญาย่อมไม่มี ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความนี้
จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม คนมีศิริเท่านั้น เป็นคน
ประเสริฐ พระเจ้าข้า .

[๒๐๙๗] คนมีปัญญาดังแผ่นดิน ย่อมไม่กล่าวคำเหลวไหล เพราะเหตุ
แห่งคนอื่น หรือแม่แห่งตน บุคคลนั้นย่อมเป็นผู้อนมฺหาชนบุชา
ในท่ามกลางที่ประชุม แม่ภายหลังเขาก็จะไปสลด ข้าพระพุทธเจ้า
เห็นข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้นประเสริฐ คนโง่
ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้า .

[๒๐๙๘] ช้าง ม้า โค แก้วมณี ภูษณ และนางนารีทั้งหลายผู้เกิดในตระกูล
ที่มั่งคั่ง สิ่งทั้งปวงนั้นย่อมเป็นเครื่องอุปโภคของคนที่มีมั่งคั่ง คนทั้งหลาย
ผู้ไม่มีมั่งคั่ง ก็ย่อมเป็นเครื่องอุปโภคของคนที่มีมั่งคั่ง ข้าพระพุทธเจ้า
เห็นข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเป็นคนเลวทราม คนมีศิริ
เท่านั้นเป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า .

[๒๐๙๙] ศิริยอมละคนโง่ผู้ไม่จัดแจงการงาน ไม่มีความคิด มีปัญญาทราม
เหมือนงูจะทั้งกราบเก่าไป ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความนี้
จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญาเท่านั้น ประเสริฐคนโง่ถึงมียศจะประเสริฐ
อะไร พระเจ้าข้า .

[๒๑๐๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ คน เป็นบัณฑิต ทุกคน
กราบไหว้บำรุงพระองค์ พระองค์เป็นอิสระครอบงำข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย ดุจท้าวสักกเทวราชผู้เป็นเจ้าของหมู่สัตว์ ฉะนั้น ข้าพระ-
พุทธเจ้าเห็นข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญา เป็นคนเลวทราม
คนมีศิริเท่านั้น เป็นคนประเสริฐ พระเจ้าข้า .

[๒๑๐๑] คนโง่ถึงมียศ ก็เป็นทาสของคนมีปัญญา เมื่อกิจการต่างๆ เกิดขึ้น
คนฉลาดย่อมจัดแจงกิจอันละเอียดใด คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลใน
กิจนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นข้อความนี้ จึงกราบทูลว่า คนมีปัญญา
นั้นแลประเสริฐ คนโง่ถึงมียศจะประเสริฐอะไร พระเจ้าข้า .

[๒๑๐๒] แท้จริง สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญปัญญาเท่านั้น ศิริเป็นที่ใครของ
คนโง่ เพราะมนุษย์ทั้งหลายยินดีในโภคสมบัติ ก็ความรู้ของท่านผู้รู้
ทั้งหลาย ใครๆ ซึ่งไม่ได้ ในกาลไหนๆ คนมีศิริยอม ไม่ล่วงเลยคน
มีปัญญาไปได้ ไม่ว่าในกาลไหนๆ .

[๒๑๐๓] ดูกรมโสดผู้เห็นธรรมทั้งสิ้น เราได้ถามปัญหาข้อใดกะเจ้า เจ้าได้
ประกาศปัญหาข้อนั้นแก่เราแล้ว เรายินดีด้วยการแก้ปัญหของเจ้า เรา
ให้โคพันธ์ โคสุภราชา ช้าง รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย ๑๐ ตัว
และบ้านสวย ๑๖ ตำบล แก่เจ้า .

จบ ศิริมันทชาดกที่ ๔ .

๕ . โรหนมคชาดก

ว่าด้วยความรักในสายเลือด

[๒๑๐๔] ดูรณ้องจิตตะกะ ผูกเนื้อเหล่านั้นกลัวความตายจึงพากันหนีกลับไป ถึงเธอ
ก็จึงไปเสียเถิด อย่าหว่านไผ่เลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ .

[๒๑๐๕] พี่โรหนะ ฉันจะไม่ไป ถึงใครจะคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจักไม่ทิ้งพี่ไป
ฉันจักยอมทั้งชีวิตไว้ในที่นี้ .

ก็มารดาบิดาทั้งสองของเรานั้น ท่านตาบอด เมื่อไม่มีผู้นำ จักต้อง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ตายแน่ เธอจึงไปเกิด อย่างห่วยใยพิไลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ .

พีโรหะ ฉะนั้นจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจักไม่
ทิ้งให้ผู้ถูกมัดไป ฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี่ .

[๒๑๐๖] เจ้าเป็นคนฉลาด จงหนีไปเสียเถิด พืติดอยู่ในหลักเหล็ก เธอจึงไป
เสียเถิด อย่างห่วยใยพิไลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ .

[๒๑๐๗] พีโรหะ ฉะนั้นจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจักไม่
ละทิ้งพี ฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี่ .

ก็มารดาบิดาทั้งสองของเรานั้น ท่านตาบอด เมื่อไม่มีผู้นำ จักต้องตาย
แน่ เธอจึงไปเกิด อย่างห่วยใยพิไลย เนื้อทั้งหลายจักมีชีวิตอยู่กับเธอ .

พีโรหะ ฉะนั้นจะไม่ไป ถึงใครจะมาคร่าเอาหัวใจของฉันไป ฉันจะไม่ละ
ทิ้งให้ผู้ถูกมัดไป ฉันจักยอมทิ้งชีวิตไว้ในที่นี่ .

[๒๑๐๘] วันนี้ นายพรานคนใด จักฆ่าเราด้วยลูกศร หรือหอก นายพรานคนนั้น
มีรูปร้ายกาจ ถืออาวุธเดินมาแล้ว .

[๒๑๐๙] นางสุดนามฤตินั้น ถูกภัยบีบคั้นคุกคามหนีไป ครู่หนึ่งแล้วกลับเข้ามา
หาความตาย ถึงนางจะมีขวัญอ่อนก็ได้ทำกรรมที่ทำได้แสนยาก .

[๒๑๑๐] เนื้อทั้ง ๒ นี้เป็นอะไรกับท่านหน่อ พ้นไปแล้วยังกลับเข้ามาหาเครื่อง
ผูกอีก ไม่ปรารถนาจะละทิ้งท่านไป แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต?

[๒๑๑๑] ดูกรนายพราน เนื้อทั้ง ๒ นี้เป็นน้องชาย น้องสาวของข้าพเจ้า ร่วมท้อง
มารดาเดียวกัน ไม่ปรารถนาจะข้าพเจ้าไป แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต .

[๒๑๑๒] ข้าแต่ นายพราน มารดาบิดาทั้งสองของ เราท่านตาบอด เมื่อไม่มีผู้นำ
จักต้องตายแน่ โปรดให้ชีวิตแก่เราทั้ง ๕ เกิด โปรดปล่อยพี่ชาย
เสียเถิด .

[๒๑๑๓] ข้าพเจ้าจะปล่อยเนื้อ ผู้เลี้ยงมารดาบิดาเท่านั้น มารดาบิดาได้เห็น
พระยาเนื้อหลุดจากบ่วงไปแล้ว ก็งยินดีเถิด .

[๒๑๑๔] ข้าแต่ นายพราน ท่านจงยินดีเพลิดเพลินกับพวกญาติทั้งปวง เหมือน
ข้าพเจ้าเห็นพระยาเนื้อที่หลุดจากบ่วงแล้ว ชื่นชม ยินดี ในวันนี้ ฉะนั้น .

[๒๑๑๕] ดูกรลูกกรีก เมื่อชีวิตเข้าไปใกล้ความตายแล้ว เจ้าหลุดมาได้อย่างไร
โจนนายพรานจึงได้ปล่อยจากบ่วงเหล็กมาแล้ว?

[๒๑๑๖] น้องจิตตะกะกล่าววาทะเพราะเหตุ เป็นที่จับอกจับใจดีมีค่าในหทัย ช่วย
ข้าพเจ้าให้หลุดมาได้ด้วยวาจาสุภาสิต . น้องสุดนาได้กล่าววาทะเพราะเหตุ
จับอกจับใจดีมีค่าในหทัย ช่วยข้าพเจ้าให้หลุดมาได้ด้วยวาจาสุภาสิต .
นายพรานได้ฟังวาทะเพราะเหตุ เป็นที่จับอกจับใจดีมีค่าในหทัย ได้ฟัง
วาจาสุภาสิต จึงได้ปล่อยข้าพเจ้ามา .

[๒๑๑๗] เราได้เห็นลูกโรหะมาได้แล้ว ย่อมชื่นชม ยินดี ในวันนี้ ฉันทิด ขอให้
นายพรานพร้อมทั้งบุตรและภรรยา จงมีความชื่นชม ยินดี ฉันทิดนั้นเกิด .

[๒๑๑๘] ดูกรนายพราน เจ้าได้พูดไว้ว่า จะนำเอาเนื้อและหนังมาฆ่าหรือ เออ
ก็เหตุอะไรเล่า เจ้าจึงไม่นำเอาเนื้อและหนังมา?

[๒๑๑๙] เนื้อนั้นได้มาติดบ่วงเหล็กถึงมือแล้ว แต่มีเนื้อ ๒ ตัวไม่ได้ติดบ่วงเข้า
มายืนอยู่ใกล้เนื้อตัวนั้น ข้าพระองค์ได้เกิดความสังเวชใจ ความอัศจรรย์
ใจ ขนพองสยองเกล้าว่า ถ้าเราฆ่าเนื้อตัวนี้ เราจักต้องทิ้งชีวิตในวันนี้ .

[๒๑๒๐] ดูกรนายพราน เนื้อเหล่านั้นเป็นเช่นไร เป็นเนื้อที่มีธรรมอย่างไร มีสิ
สรวอย่างไร มีศีลอย่างไร ท่านจึงได้สรรเสริญเนื้อเหล่านั้นนัก?

[๒๑๒๑] เนื้อเหล่านั้นมีเขาขาว ขนสะอาด หนังเปรียบด้วยทองคำ เท้าแดง
ตาใส เป็นที่น่ารื่นรมย์ใจ .

[๒๑๒๒] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ เนื้อเหล่านั้นเป็นเช่นนี้ เป็นเนื้อที่มีธรรม
เช่นนี้ เป็นเนื้อเลี้ยงบิดามารดา ข้าพระพุทธเจ้าจึงมิได้นำพระยาเนื้อนั้น
มาถวายพระองค์ พระเจ้าข้า .

[๒๑๒๓] ดูกรนายพราน เราให้ทองคำ ๑๐๐ แท่ง ภูณพลแก้วมณีอันมีค่ามาก
เพียง ๔ เหลี่ยมมีสีคล้ายดอกผักตบ และภรรยาผู้มีรูปร่างเหมือนกัน ๒ คน
กับโค ๑๐๐ ตัว แก่ท่าน เราจักปกครองราชสมบัติโดยธรรม ท่าน
เป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก ดูกรนายพราน ท่านจงเลี้ยงดูบุตรและภรรยา
ด้วยกสิกรรม พาณิชยกรรม การให้กู้หนี้ และด้วยการแสวงหาอันเป็น
สัมมาชีพเถิด อย่าได้กระทำความบาปอีกเลย .

จบ โรหณมคชาดกที่ ๕ .

๖. หังสชาดก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ว่าด้วยหงส์สมุชชะผู้กักดี

[๒๑๒๔] ดุรสมุชชะ ผู้มีผิวพรรณงามดังทองคำ หงส์เหล่านี้ถูกภัยคุกคามแล้ว มีตัวงอบินหนีไป ท่านจงหนีไปตามปรารถนาเถิด . หมู่ญาติทั้งหลายละทิ้งเราติดอยู่ในบ่วงผู้เดียว ไม่หวั่นไหว พวกมันบินหนีไป ท่านผู้เดียวจะหวั่นไหวทำไม? ดุรสมุชชะผู้ประเสริฐ ท่านควรจะบินหนีเอาตัวรอด เพราะความเป็นสหายในเราผู้ติดบ่วงย่อมไม่มี ท่านอย่าทำความเพียรให้เสื่อมเสียเพราะความไม่มีทุกข์เลย จงรีบบินหนีไปตามความปรารถนาเถิด .

[๒๑๒๕] ข้าแต่ท้าวธรรมหาราช ถึงพระองค์จะถูกทุกข์ครอบงำ ข้าพระพุทธเจ้าก็จักไม่ละทิ้งพระองค์ไป ข้าพระพุทธเจ้าจักเป็น หรือจักตายก็จักร่วมอยู่กับพระองค์ .

[๒๑๒๖] ดุรสมุชชะ ท่านกล่าวคำใด คำนั้นเป็นคำดีงามของพระอริยเจ้า อนึ่งเล่าเราเมื่อจะทดลองท่านจึงได้พูดกะท่านว่า จงบินหนีไป .

[๒๑๒๗] ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐสูงสุดกว่าหงส์ทั้งหลาย นกตัวสัญญาไปในอากาศ ย่อมบินไปสู่ทางโดยที่มีชีทางได้ พระองค์ไม่ทรงทราบบ้างแต่ที่ไกลดอกหรือ?

[๒๑๒๘] คราวใด จะมีความเสื่อม คราวนั้น เมื่อถึงคราวจะสิ้นชีพ สัตว์แม้จะติดบ่วง ติดขายก็ย่อมไม่รู้สึกร .

[๒๑๒๙] ดุรสมุชชะ ผู้มีผิวพรรณงามดังทองคำ หงส์เหล่านี้ถูกภัยคุกคามแล้ว มีตัวงอพวกมันบินหนีไป ท่านเท่านั้นมัวพะวงอยู่ . หงส์เหล่านั้นกินและดื่มแล้วก็พากันบินหนีไป มิได้เลเหลียวถึงใคร ก็ท่านผู้เดียวจะมาเผ่าอยู่ทำไมเล่า? หงส์ตัวนี้เป็นอะไรกับท่านหนอ ท่านพ้นแล้วจากบ่วงทำไมจึงมาเป็นห่วงหงส์ผู้ติดบ่วงอยู่เล่า หงส์ทั้งหลายเขาพากันทอดทิ้งไปแล้ว ท่านผู้เดียวมาพะวงอยู่ทำไม?

[๒๑๓๐] หงส์ตัวนั้นเป็นราชาของเรา เป็นมิตรสหายเสมอด้วยชีวิตของเรา เราจักไม่ทอดทิ้งท่านไปจนตราบเท่าจนวันตาย .

[๒๑๓๑] ท่านปรารถนาจะสละชีวิต เพราะเหตุแห่งสหาย เราจักปล่อยสหายของท่านไป ขอพญาหงส์จงไปตามความประสงค์ของท่านเถิด .

[๒๑๓๒] ดุรณายพราณ วันนี้ ข้าพเจ้าได้เห็นพญาหงส์ตัวเป็นใหญ่ในหมู่ทิวาชาติ พ้นจากบ่วงแล้วย่อมชื่นชม ยินดี จันใด ขอท่านพร้อมกับหมู่ญาติทั้งปวง จงชื่นชม ยินดี จันนั้นเถิด .

[๒๑๓๓] พระองค์ผู้ทรงพระเจริญ ทรงเกษมสำราญดีหรือ โรคภัยอาวิมิได้เบียดเบียนพระองค์หรือ รัฐสีมาอาณาจักรของพระองค์นี้สมบูรณ์ดีหรือ พระองค์ปกครองประชากรราษฎร์โดยธรรมหรือ?

[๒๑๓๔] ดุรพญาหงส์ เราเกษมสำราญดี ทั้งโรคภัยอาวิมิได้เบียดเบียน รัฐสีมาอาณาจักรของเรานี้ก็สมบูรณ์ดี เราปกครองราษฎร์โดยธรรม .

[๒๑๓๕] โทษผิดอะไร ในหมู่อำมาตย์ของพระองค์ไม่มีอยู่หรือ หมุ่ศัตรูห่างไกลจากพระองค์ เหมือนเงาย่อมไม่เจริญทางทิศทักษิณ แลหรือ?

[๒๑๓๖] โทษผิดอะไร ในหมู่อำมาตย์ของเราไม่มีเลย อนึ่ง หมุ่ศัตรูก็ห่างไกลจากเรา เหมือนเงาย่อมไม่เจริญทางด้านทิศทักษิณ ฉะนั้น .

[๒๑๓๗] พระมเหสีของพระองค์ มิได้ทรงประพฤติกดขยี้เมตตพระทัย ทรงเชื่อฟังทรงปราศรัยน่ารัก พร้อมพริ้งไปด้วยปุตตสมบัติ รูปสมบัติ และยศสมบัติ ยังเป็นที่โปรดปรานของพระองค์หรือ?

[๒๑๓๘] มเหสีของเราเป็นเช่นนั้น ทรงเชื่อฟังถ้อยคำ ทรงปราศรัยน่ารัก พร้อมพริ้งไปด้วยปุตตสมบัติ รูปสมบัติ และยศสมบัติ ยังเป็นที่โปรดปรานของเราอยู่ .

[๒๑๓๙] พระโอรสของพระองค์มีมากพระองค์ ทรงอุบัติมาเป็นศรีสวัสดิ์ ในรัฐสีมาอันเจริญ ทรงสมบูรณ์ด้วยพระปรีชาเฉลียวฉลาด ย่อมทรงบันเทิงพระทัยแต่ที่นั่นๆ อยู่แลหรือ?

[๒๑๔๐] ดุรพระยาหงส์ตรัส เราปรากฏว่ามีโอรสถึง ๑๐๑ คน ขอท่านได้โปรดชี้แจงกิจที่ควรแก่โอรสเหล่านั้นด้วยเถิด โอรสเหล่านั้นจะไม่ดูหมิ่นถ้อยคำของท่านเลย .

[๒๑๔๑] ถ้าแม้ว่า บุคคลประกอบด้วยชาติ หรือวินัย แต่กระทำความเพียรในภายหลัง เมื่อกิจที่จำต้องทำเกิดขึ้น ย่อมต้องจมอยู่ในห้วงอันตราย . ช่างทางเร็วไหลแห่งโลกสมบัติเป็นต้น ก็จะทำให้ใหญ่โตขึ้นกับบุคคลผู้มีปัญญาอ่อนแ่อนั้น บุคคลนั้นย่อมมองเห็นได้แต่รูปที่หยาบๆ เหมือนความมืดในราตรี ฉะนั้น . บุคคลผู้ประกอบความเพียรในสิ่งอันไม่เป็นสาระว่าเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
สสาระ ก็ย่อมไม่ประสบความสำเร็จเลยทีเดียว ย่อมจะจมลงในห้วงอันตราย
อย่างเดียว เหมือนนางวารีโกลดโผนไปในชอกผา ตกจมเหวลงไปใน
ระหว่างทาง ฉะนั้น . ถึงหากว่า นรชนจะเป็นผู้มีชาติเลวทราม แต่เป็นผู้มี
ความขยันหมั่นเพียร มีปัญญา ประกอบด้วยอาจารย์และศิษย์ ย่อมจะรุ่ง
เรือง เหมือนกองไฟในกลางคืน ฉะนั้น ขอพระองค์ทรงทำเช่นนั้นนั้นแล
ให้เป็นเครื่องเปรียบเทียบ แล้วทรงยังพระโอรสทั้งหลายให้ดำรงอยู่ใน
วิชา บุคคลผู้มีปัญญาย่อมมองงาม เหมือนพืชในนางองกามขึ้นเพราะ
น้ำฝน ฉะนั้น .

จบ หังสชาดกที่ ๖

๗. สัตตติคมพชาดก

ว่าด้วยพี่น้องที่ยังต่างใจกัน

[๒๑๔๒] พระมหाराชาผู้เป็นจอมแห่งชนชาวปัญจาลรัฐ เป็นคฤพรานเนื้อ เสด็จ
ออกมาสู่ป่าพร้อมด้วยเสนา พลัดจากหมู่เสนาไป . ท้าวเธอได้ทอด
พระเนตรเห็นหมู่บ้านที่เขาทำไว้ เป็นที่อยู่อาศัยของโจรทั้งหลายในป่านั้น
สุวโปตกออกจากหมู่บ้านนั้นแล้ว กลับมาพูดคำหยาบคายกับพ่อครัว
ว่า มิบุตรหนุ่มน้อย มีรถม้าเป็นพาหนะ มีกุลทลเกลี้ยงเกลาดี มีกรอบ
หน้าแดงฉานเหมือนพระอาทิตย์ส่องแสงสว่างในกลางวัน ฉะนั้น . เมื่อ
ถึงเวลาเที่ยงวัน พระราชากำลังบรรทมหลับพร้อมกับนายสารถิ เอาชี
พวกเรารับไปชิงเอาทรัพย์ทั้งหมด ของท้าวเธอเสีย . เวลานั้นก็เจ็บ
สังัดดุจกลางคืน พระราชากำลังบรรทมหลับพร้อมกับนายสารถิ พวก
เราจึงไปแย่งเอาผ้าและกุลทลแก้วมณี แล้วฆ่าเสียเอากิ่งไม้ปิดไว้ .

[๒๑๔๓] ดุรสุวโปตกสัตตติคมพะ เจ้าเป็นบ้าไปกระมังจึงได้พูดอย่างนั้น เพราะ
ว่า พระราชาทั้งหลายถึงจะเสด็จมาแต่ไกล ก็ย่อมทรงเดชาภาพเหมือน
ดังไฟสว่างไสว ฉะนั้น .

[๒๑๔๔] ดุรนายปติโกลมพะ ท่านมาแล้วย่อมเก่งกาจมากมิใช่หรือ เมื่อมารดา
ของเราเปลือยกาย โฉนท่านจึงเกลียดเล้าหนอ?

[๒๑๔๕] ดุรสารถิผู้เพื่อนยาก จงรีบลุกขึ้นเทียมรถ เราไม่ชอบใจนง เราจึงไป
อาศรมอื่นกันเถิด .

[๒๑๔๖] ข้าแต่พระมหाराชา ราชรถได้เทียมแล้ว และม้าราชพาหนะมีกำลัง
ก็ได้จัดเทียมแล้ว เชิญพระองค์เสด็จขึ้นประทับเถิด จะได้เสด็จไปยัง
อาศรมอื่น พระเจ้าข้า .

[๒๑๔๗] พวกโจรในอาศรมนี้พากันไปเสียที่ไหนหมดแล้ว พระเจ้าปัญจาลราชนั้น
หลุดพ้นไปได้ เพราะพวกโจรเหล่านั้นไม่เห็น . ท่านทั้งหลายจงจับ
เกาทัณฑ์ หอก และโตมร พระเจ้าปัญจาลราช กำลังหนีไป ท่านทั้งหลาย
อย่าได้ปล่อยให้มีชีวิตอยู่ได้เลย .

[๒๑๔๘] ครั้นนั้น ปุบผกะสุวโปตกผู้มีจะงอยปากแดง ยินดีต้อนรับพระราชาวา
ข้าแต่พระมหाराชา พระองค์เสด็จมาดีแล้ว อนึ่ง พระองค์มิได้เสด็จมา
ร้าย พระองค์ผู้ทรงอิสรภาพเสด็จมาถึงแล้วโดยลำดับ ของสิ่งใดมีอยู่ใน
อาศรมนี้ ขอพระองค์ทรงเลือกเสวยของสิ่งนั้น . ผลมะพลับ ผลมะหาด
ผลมะขาง ผลหมากเมา อันเป็นผลไม้รสหวานเล็กน้อย ขอพระองค์
จงเลือกเสวยแต่ที่สุก ข้าแต่พระมหाराชา น้ำนี้เย็น นำมาแต่ชอกภูเขา
ขอเชิญพระองค์ทรงดื่มถ้าทรงปรารถนา . ฤๅษีทั้งหลายในอาศรมนี้พากัน
ไปป่าเพื่อแสวงหาผลาผล เชิญเสด็จลุกขึ้นไปทรงเลือกหยิบเอาเองเถิด
เพราะข้าพระองค์ไม่มีมือที่จะทูลถวายได้ .

[๒๑๔๙] นกแขกเต้าตัวนี้เจริญดีหนอ ประกอบด้วยคุณธรรมอย่างยิ่ง ส่วนนก
แขกเต้าตัวโน้นพูดถ้อยคำหยาบคายว่า จงจับมัดพระราชานี้ฆ่าเสีย อย่า
ให้รอดชีวิตไปได้เลย เมื่อนกแขกเต้านั้นรำพันเพื่อยู้อย่างนี้ เราได้มา
ถึงอาศรมนี้โดยสวัสดิ์ .

[๒๑๕๐] ข้าแต่พระมหाराชา ข้าพระองค์ทั้งสองเป็นพี่น้องร่วมท้องมารดาเดียวกัน
ได้เจริญเติบโตที่ต้นไม้อเดียวกัน แต่ต่างพลัดกันไปอยู่คนละเขตแดน .
สัตตติคมพะเจริญอยู่ในสำนักของพวกโจร ส่วนข้าพระองค์เจริญอยู่ใน
สำนักของฤๅษีในอาศรมนี้ สัตตติคมพะนั้นเข้าอยู่ในสำนักของสัตว์บุรุษ
ข้าพระองค์อยู่ในสำนักของสัตตบุรุษ ฉะนั้น ข้าพระองค์ทั้งสองจึงต่างกัน
โดยธรรม .

[๒๑๕๑] การฆ่ากัฏฐิ การจงจกัฏฐิ การหลอกลวงด้วยของปลอมกัฏฐิ การหลอ
ลวงด้วยอาการตรรกๆ กัฏฐิ การปล้นฆ่าชาวบ้านกัฏฐิ การกระทำความผิดอื่น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
อันแสนสาหัสก็ดี มียูไนที่ใด สัตติคุมพะนั้นย่อมศึกษาสิ่งเหล่านั้น
ในที่นั้น . ข้าแต่พระองค์ผู้การตวงศ ในอาศรมของฤาษีนี้มิแต่สัจจะ
ธรรมะ ความไม่เบียดเบียน ความสำรวม และความฝึกอินทรีย์
ข้าพระองค์เป็นผู้เจริญแล้วบนตักของฤาษีทั้งหลาย ผู้มีปกติให้อาสนะ
และน้ำ .

[๒๑๕๒] ข้าแต่พระราชชา บุกคณคณคนใดๆ เป็นสัตบุรุษ อสัตบุรุษ มีศีล หรือ
ไม่มีศีล บุคคลนั้นย่อมไปสู่อำนาจของบุคคลนั้นนั่นเทียว . บุคคณคณ
เช่นใดเป็นมิตร หรือเข้าไปคบสนิทนคนเช่นใด ก็ย่อมเป็นคนเช่นนั้น
เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นเช่นนั้น . อาจารย์คบอันเตวาสิก ย่อมทำ
อันเตวาสิกผู้ยังไม่แปดเปื้อนให้แปดเปื้อนได้ อาจารย์ถูกอันเตวาสิกพา
เปื้อนแล้ว พาอาจารย์อื่นให้เปื้อนอีก เหมือนลูกศรที่เปื้อนยาพิษแล้ว
ย่อมทำแล่งลูกศรให้เปื้อน ฉะนั้น . นักปราชญ์ไม่พึงมีสหายลามกเลย
ทีเดียว เพราะกลัวแต่การแปดเปื้อนด้วยบาปธรรม นรชนใดห่อปลาเน่า
ด้วยใบหญ้าคา แม้ใบหญ้าคาของนรชนนั้น ก็ย่อมมีกลิ่นเน่าฟุ้งไป
จันใด การเข้าไปคบคนพาล ก็จันนั้นเหมือนกัน . นรชนใด ห่อกุญญา
ด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ของนรชนนั้น ก็ย่อมหอมฟุ้งไป จันใด การเข้าไป
คบบัณฑิตปราชญ์ ก็จันนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุนี้ บัณฑิตรู้ความเปลี่ยนแปลง
ของตนดุจห่อใบไม้แล้ว ไม่ควรเข้าไปคบพวกอสัตบุรุษ ควรคบ
แต่พวกสัตบุรุษ ด้วยว่า อสัตบุรุษย่อมนำไปสู่นรก สัตบุรุษย่อมพาให้
ถึงสุคติ .

จบ สัตติคุมพชาดกที่ ๗ .

๘ . กัลลดิยชาดก

ว่าด้วยอายุของกัณนร

[๒๑๕๓] ได้มีพระราชาทรงพระนามว่า กัลลดิยะ ทรงละรัฐสีมา เสด็จประพาส
ป่าลามฤค ท้าวเธอเสด็จไปถึงคันทมาทวารคีรี มีพรรณดอกไม้บาน
สะพรั่ง ซึ่งกัณนรเลือกเก็บอยู่เนื่องๆ มีกัณนรสองสามีภรรยาขึ้นกัน
อยู่ ณ ที่ใด ท้าวเธอประสงค์จะตรัสถาม จึงทรงห้ามหมู่นัช และเก็บ
แล่งธนูไว้แล้วเสด็จเข้าไปใกล้ ณ ที่นั้น . ตรัสถามว่า ล่วงฤดูหนาว
แล้ว เหตุไร เจ้าทั้งสองจึงมาขึ้นกระซิบกระซาบกันอยู่เนื่องๆ ที่ริมฝั่ง
เหมวติ ณ ที่นี้เล่า เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศเหมือนกายมณษย์ ชน
ทั้งหลายในมนุษยโลก จะรู้จักเจ้าทั้งสองว่า เป็นอะไร?

[๒๑๕๔] ข้าแต่ท่านพราน เราทั้งสองเป็นนฤค มีเพศพรรณปรากฏเหมือนมณษย์
เที่ยวอยู่ตามแม่น้ำเหล่านี้ คือ มาลาสิรินที ปันทรกนที ตักกุนที ซึ่งมี
น้ำใสเย็นสนิท ชาวโลกรู้จักเราทั้งสองว่า เป็นกัณนร .

[๒๑๕๕] เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือเกิน ปรีเทวนาอยู่
เจ้าทั้งสองมีความรักกัน ได้สวมกอดกันสมความรักแล้ว เราขอถาม
เจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมณษย์ เหตุไร เจ้าทั้งสองจึงร้องไห้อยู่ใน
ป่านี้ ไม่สร้างชาเลย? เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือ
เกิน ปรีเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองมีความรักกัน ได้สวมกอดกันสมความรัก
แล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมณษย์ เหตุไร เจ้าทั้งสอง
จึงมาบ่นเพ้ออยู่ในป่านี้ ไม่สร้างชาเลย? เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความ
ทุกข์ร้อนเสียเหลือเกิน ปรีเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองมีความรักกัน ได้สวม
กอดกันสมความรักแล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพรรณดังกายมณษย์
เหตุไร เจ้าทั้งสองจึงเศร้าโศกอยู่ในป่านี้ ไม่สร้างชาเลย?

[๒๑๕๖] ข้าแต่ท่านพราน เราทั้งสองไม่อยากจะจากกัน ก็ต้องจากกันแยกกันอยู่
สิ้นราตรีหนึ่ง เมื่อมาระลึกถึงกันและกัน ก็เดือดร้อนเศร้าโศกถึงกัน
ตลอดราตรีหนึ่งว่า ราตรีนั้นจักไม่มีอีก .

[๒๑๕๗] เจ้าทั้งสองคิดถึงทรัพย์ที่หายไปหรือ หรือว่าคิดถึงบิดามารดาผู้ล่วงลับไป
แล้ว จึงได้เดือดร้อนอยู่สิ้นราตรีหนึ่ง เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศ-
พรรณดังกายมณษย์ เหตุไร เจ้าทั้งสองจึงต้องจากกันไป?

[๒๑๕๘] ท่านเห็นที่นี้แห่งใด มีกระแสน้ำเชี่ยวไหลมาในระหว่างหุบหิน ปกคลุม
ไปด้วยหม้อไม้ต่างๆ พรรณ ในฤดูฝน กัณนรสามผู้เป็นที่รักของดิฉัน ได้
ข้ามแม่น้ำนั้นไปด้วยสำคัญว่า ดิฉันคงจะติดตามมาข้างหลัง ส่วนดิฉันมัว
เลือกเก็บดอกปฐ ดอกลำดวน ดอกมะลิซ้อน และดอกคัตถ์ที่บานๆ ด้วย
คิดว่า สามิที่รักของเราจะได้ตัดทรงดอกไม้ ส่วนเราก็จะได้สอดแซมดอกไม้
เข้าไปนอนแนบสามิที่รักนั้น . อนึ่ง ดิฉันมัวเลือกเก็บดอกไม้บานไม่รู้โรย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

ดอกราชพฤกษ์ ดอกแฉ่อย ดอกยานทราย ด้วยคิดว่า สามีที่รักของเราจะทัดทรงดอกไม้ ส่วนเราก็จักได้สอดแซมดอกไม้เข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น . อนึ่ง ดิฉันมีวเลือกเก็บดอกสาธพฤกษ์ซึ่งกำลังบานดี ร้อยเป็นพวงมาลัย ด้วยคิดว่า สามีที่รักของเราจะได้สวมใส่พวงมาลัย ส่วนเราก็จักได้สวมใส่พวงมาลัยเข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น . อนึ่ง ดิฉันมีวเลือกเก็บดอกสาธพฤกษ์ซึ่งกำลังบานดีแล้วร้อยกรองทำเป็นพวงๆ ด้วยคิดว่า คืนวันนี้ เราทั้งสองจะอยู่ ณ ที่แห่งใด พวงดอกครั้งนี้จักเป็นเครื่องปลาท ณ ที่นั้น . อนึ่ง ดิฉันมีวเลือกเก็บดอกสาธพฤกษ์และจันทน์-แดงด้วยศิลา ด้วยคิดว่า สามีที่รักของเราจักได้ประพรมร่างกาย ส่วนเราประพรมร่างกายแล้วจะเข้าไปนอนแนบสามีที่รักนั้น . ครั้นนั้น น้ำมีกระแสน้ำเชี่ยว ไหลมาพัดเอาดอกสาธพฤกษ์ ดอกสน ดอกกรรณิการ์ทั้งหลายไปโดยครุเดียวนั้น น้ำก็ขึ้นเต็มฝั่ง ถึงเวลาเย็น ดิฉันข้ามแม่น้ำไปไม่ได้ . คราวนั้น เราทั้งสองยืนกันอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ มองเห็นหน้ากัน และกันก็หัวเราะครั้งหนึ่ง มองไม่เห็นหน้ากันก็ร้องไห้เสียครั้งหนึ่ง คืนวันนั้น ได้ผ่านเราทั้งสองไปโดยยาก . ข้าแต่ท่านพราน เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเวลาเช้า เราทั้งสองท่องข้ามแม่น้ำอันยบแห่ง มาสวมกอดกันและกัน ร้องให้อยู่คราวหนึ่ง หัวเราะอยู่คราวหนึ่ง . ข้าแต่ท่านพรานผู้ภูมิบาล เมื่อครั้งก่อน เราทั้งสองได้พรากรกันอยู่นานถึง ๖๙๗ ปี ชีวิตของท่านนี้ มีกำหนดเพียง ๑๐๐ ปีเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครหนอจะพึงอยู่ปราศจากภรรยาสุดที่รักเสียเล่า?

[๒๑๕๙] ดูกุรุษอายุของพวกท่านมีประมาณเท่าไร ถ้าท่านทั้งสองรู้ ก็ขอจงบอกอายุของพวกท่านแก่เรา ขอท่านทั้งหลายอย่าได้บิดพลิ้ว จงบอกอายุพวกท่านแก่เรา ตามที่ได้ยินได้ฟังมาจากบุคคล หรือจากตำหรับตำรา?

[๒๑๖๐] ข้าแต่ท่านพราน อายุของเราทั้งสองประมาณ ๑,๐๐๐ ปี อนึ่ง ในระหว่างอายุนั้น โรคภัยย่อมไม่มี มีความทุกข์น้อย มีความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป เราทั้งสองยังไม่คลายความรักกันและกัน ก็ต้องละทิ้งชีวิตไป .

[๒๑๖๑] พระเจ้าภัลลาคัตยะ ได้ทรงสดับถ้อยคำของกนิษฐทั้งสองนี้แล้ว ทรงพระดำริว่า ชีวิตเป็นของน้อย จึงเสด็จกลับ ไม่เสด็จล่าเนื้อ ได้ทรงบำเพ็ญทาน เสวยราชสมบัติสืบมา .

[๒๑๖๒] มหาบพิตรทั้งหลาย ได้ทรงสดับเรื่องราวของกนิษฐทั้งสองนี้แล้ว จงบันเทิงพระทัยเถิด อย่าได้ทรงทำความทะเลาะกันเลย กรรมอันเป็นโทษของตน อย่าได้ทำให้มหาบพิตรทั้งสองต้องเดือดร้อน เหมือนกรรมอันเป็นโทษของตนทำให้กนิษฐสองสามีภรรยาเดือดร้อนอยู่ราตรีหนึ่ง ฉะนั้น . มหาบพิตรทั้งสองได้สดับเรื่องราวของกนิษฐทั้งสองนี้แล้ว จงบันเทิงพระทัยเถิด อย่าได้ทรงทำความวิวาทบาดหมางกันเลย กรรมอันเป็นโทษของตน อย่าได้ทำให้มหาบพิตรเดือดร้อน เหมือนกรรมอันเป็นโทษของตนทำให้กนิษฐสองสามีภรรยาเดือดร้อนอยู่หนึ่งราตรี ฉะนั้น .

[๒๑๖๓] หม่อมฉันมีใจเลื่อมใส ตั้งใจฟังธรรมเทศนาของพระองค์ที่พระองค์ทรงแสดงประกอบไปด้วยเหตุต่างๆ ประกอบไปด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะ ดับความกระวนกระวายใจของหม่อมฉันได้ ข้าแต่พระสมณเจ้า ผู้ทรงนำความสุขมาให้หม่อมฉัน ขอพระองค์จงมีพระชนม์ชีพยืนนานเถิด .

จบ ภัลลาคัตยชาดกที่ ๘ .

๙ . โสมนัสสชาดก

ว่าด้วยการใคร่ครวญก่อนแล้วทำ

[๒๑๖๔] ไครมาตีมาด่าท่านหรือ ทำไมท่านจึงเสียใจ น้อยใจ เศร้าโศกอยู่ วันนี้ บิดามารดาของท่านมาร้องไห้กระมัง หรือว่าวันนี้ ไครมารังแกท่านให้นอนเหนือแผ่นดิน?

[๒๑๖๕] ขอลายพระพรพระจอมภูมิบาล อาตมภาพดีใจมากที่ได้เห็นมหาบพิตร อาตมภาพเข้ามาอาศัยมหาบพิตร ไม่ได้เบียดเบียนใคร ขอลายพระพร อาตมภาพถูกพระราชโอรสของมหาบพิตรเบียดเบียน .

[๒๑๖๖] พวกนายประตุ พนักงานตำราจดจำ และนายเพชฌฆาตทั้งหลาย จงไปตามวิธีของตนๆ จงไปยังภายในพระราชฐาน ข้าเจ้าโสมนัสสกุมาโรเสีย แล้วตัดเอาศีรษะมา . ทูตทั้งหลายที่พระราชาสั่งไปได้กราบทูลพระกุมารว่า ข้าแต่พระขัตติโยรส พระองค์ถูกพระอิตราขบิดาทรงตัดขาดแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พระองค์ต้องโทษถึงประหารชีวิต พระเจ้าข้า .
พระราชโอรสนั้นทรงกรรแสงอยู่ ประณมนิ้วทั้งสิบขึ้นอ้อนวอนว่า แม่เรา
อยากจะขอเฝ้าพระราชบิดา ผู้เป็นจอมประจักษ์ราชนิกร ขอท่านทั้งหลาย
จงนำเราผู้ยังมีชีวิตไปเฝ้าพระราชบิดาเถิด .
ทูตทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสของพระราชกุมารแล้ว ได้พาพระราชโอรส
ไปเฝ้าพระราชา .

ฝ่ายพระโอรส ครั้นเห็นพระราชบิดาจึงกราบทูลไปแต่ไกลว่า ข้าแต่พระ-
ราชบิดา ผู้เป็นจอมประจักษ์ราชนิกร พวกนายประตุ พนักงานตำรวจดาบ
และเพชรฆาตทั้งหลาย พวกเขามาเพื่อจะฆ่าเกล้ากระหม่อมเสีย เกล้า
กระหม่อมขอกราบทูลถาม ขอได้ทรงพระกรุณาโปรดบอกเนื้อความนั้น
แก่เกล้ากระหม่อม วินัน เกล้ากระหม่อมมีความผิดในเรื่องนี้เป็น
ประการใดหรือ พระเจ้าข้า?

[๒๑๖๓] ทิพจักษดาบสผู้ไม่ประมาท ทำกิจรดน้ำและบำเรอไฟทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า
ทุกเมื่อ เหตุไร เจ้าจึงเรียกทิพจักษดาบส ผู้สสารวมอินทรี เป็นพรหมจารี
เช่นนั้นว่า คฤหบดี ดังนี้เล่า?

[๒๑๖๔] ขอเดชะ กุลปถาปสผู้ มีสิ่งของเก็บไว้หลายอย่าง คือ ผลสมอพิเภก
เผือก มัน และผลไม้ทั้งหลาย กุลปถาปส ผู้เป็นผู้ไม่ประมาท เก็บ
รักษาสิ่งของเหล่านั้นไว้ เพราะเหตุนั้น เกล้ากระหม่อมจึงเรียกดาบส
นั้นว่าคฤหบดี .

[๒๑๖๕] ดุกรเจ้าโสมนัสสกุमार เรื่องนี้เจ้าพูดจริง ดาบสผู้ มีสิ่งของเก็บไว้
หลายอย่าง ดาบสผู้เป็นผู้ไม่ประมาท เก็บรักษาสิ่งของเหล่านั้นไว้
เพราะฉะนั้น ดาบสผู้จึงชื่อว่า พรหมณคฤหบดี .

[๒๑๖๖] บริษัททั้งหลายทั้งขวานิคม และชาวชนบท ที่มาประชุมกันถ้วนทุกคน
ของฟังข้าพเจ้า พระราชาผู้เป็นจอมประจักษ์ราชนิกรนี้เป็นพาล ได้ฟังคำ
ขกิลโกงแล้วรับสั่งให้มาเราเสีย โดยหาเหตุมิได้เลย .

[๒๑๖๗] เมื่อรากยังมั่นคงเจริญงอกงามแผ่ไพศาลอยู่ ไม้ไผ่ที่แตกเป็นกอใหญ่แล้ว
ก็แสนยากที่จะถอนให้หมดสิ้นไปได้ ข้าแต่พระราชบิดาผู้เป็นจอมประจักษ์-
ราชนิกร เกล้ากระหม่อมฉันขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ ขอ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตเกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมจักออก
บวช พระเจ้าข้า .

[๒๑๖๘] ดุกรพ่อโสมนัสสกุमार พ่อจงเสวยโภชนาสมบัติอันไพบลยุเกิด อนึ่ง ฉัน
จะยกอิสริยยศทั้งหมดให้แก่พ่อ พ่อจงเป็นพระราชอาของชาวกรุงรัฐใน
วันนี้เถิด อย่าบวชเลย เพราะการบวชเป็นทุกข์ .

[๒๑๖๙] ขอเดชะ บรรดาโภชนาสมบัติของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในราชธานีนี้ สิ่งไรเล่า ที่
เกล้ากระหม่อมควรบริโภคมียอยู่หรือ เมื่อชาติก่อนเกล้ากระหม่อมเคย
รีนรมย์ อยู่ในแควโลก ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะทั้งหลาย
ที่นารีนรมย์ใจ . ขอเดชะ เกล้ากระหม่อมเคยบริโภคนาสมบัติมาแล้วใน
ไตรทิพย์ เคยมีหมู่นางอัปสรแวดล้อมมาแล้ว เกล้ากระหม่อมมารู้ว่า
พระองค์ทรงเลขาอันคนอื่นจะต้องนำไป แล้วจะพึงอยู่ในราชสกุล
เช่นนั้นไม่ได้เลย .

[๒๑๗๐] ดุกรพ่อโสมนัส ถ้าหากว่า ฉันเป็นคนเลขาอันคนอื่นจะต้องนำไป พ่อ
จงงดโทษให้แก่ฉันสักครั้งหนึ่งเถิด ถ้าแม้ว่า โทษเช่นนั้นจะพึงมีอีก พ่อจง
กระทำตามอภัยคำเถิด .

[๒๑๗๑] กรรมที่บุคคลใดไม่พิจารณา ให้ถ่วงเสียก่อนแล้วทำลงไป ผลชั่วร้าย
ย่อมมีแก่บุคคลนั้น เหมือนความวิบัติแห่งยาแก้โรค ฉะนั้น . ส่วนกรรม
ที่บุคคลใดพิจารณาถ่วงก่อนแล้วทำลงไป ผลอันเจริญก็ย่อมมีแก่บุคคล
นั้น เหมือนความถึงพร้อมแห่งยาแก้โรค ฉะนั้น . คฤหัสถ์ผู้บริโภคนา
เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ดี บรรพชิตไม่สสารวม ไม่งาม พระราชาไม่ทรง
ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำลงไป ไม่ดี บัณฑิตมีความโกรธเป็นเจ้าเรือน
ก็ไม่ดี ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอธิปัตย์แห่งทิศ กษัตริย์ทรงใคร่ครวญเสียก่อน
แล้วจึงควรทำ ยี่ไม่ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วไม่ควรทำ พระเกียรติยศ
ของพระราชอาผู้ทรงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำลงไป ย่อมเจริญ . ข้าแต่
พระจอมภูมิบาล อิศรชนคาวใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงลงอาชญากรรม
ที่ทำด้วยความรีบร้อนย่อมให้เดือดร้อน อนึ่ง ความตั้งตนไว้โดยชอบ
และประโยชน์ของนรชน ย่อมไม่ตามเดือดร้อนในภายหลัง . แท้จริง
ชนเหล่าใด จำแนก แจกแจง (เลือกเฟ้น) แล้ว กระทำกรรมทั้งหลายที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไม่ตามเดือตร้อนภายหลังในโลก กรรมของชนเหล่านั้น ท่านผู้รู้สรรเสริญ
มีความสุขเป็นกำไร อันพระพุทธรเจ้าอนันตแล้ว . ขอเดชะ ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน นายประตุ ตำรวจดาบ และพวกเพชฌฆาต
พากันไปจะฆ่าเกล้ากระหม่อมฉัน พวกนั้นรุมกันจตุรธาเกล้ากระหม่อม
ฉัน ผู้กำลังนั่งอยู่บนพระเพลาแห่งพระราชมารดาโดยพลัน . ข้าแต่
พระราชบิดา แท้จริง เกล็ดกระหม่อมฉันถึงแล้วซึ่งมรณภัยอันเผ็ดร้อน
คับแคบ ผิดเคืองเหลือเกิน วันนี้ เกล็ดกระหม่อมฉัน ได้มีชีวิตอันเป็น
ที่รักหวานซาบซึ้ง รอดพ้นจากการถูกประหารมาได้แสนยาก จึงน้อม
ใจต่อบรรพชาอย่างเดียว .

[๒๑๓๖] ดูกุสธรรมาเทวี พ่อโสมนัสสกุमारโอรสของเธอนี้ ยังรุ่นหนุ่ม น่าเอ็นดู
วันนี้ ฉันอ่อนวอนเขาไว้ ก็ไม่ได้สมปรารถนา แม่เธอก็ควรจะอ่อนวอน
โอรสของเธอด้วย .

[๒๑๓๗] ดูกุสธรรมาเทวี เจ้าจึงยินดีด้วยภิกขาจารยัตริตถิ จงใคร่ครวญในธรรม
ทั้งหลายแล้ว ละเว้นบรรพชาของคนมีจลาถิฐิเสียเถิด เจ้าจงวาง
อาชญาในสรรพสัตว์ ไม่ผูกดีเดียนแล้ว จงเข้าถึงพรหมสถานเถิด .
ดูกุสธรรมาเทวี เธอพูดคำเช่นใด คำเช่นนั้น น้าอัครยัยจึงหนอ ฉัน
ได้รับทุกข์อยู่แล้ว เธอยังกลับเพิ่มทุกข์ให้อีก ฉันขอร้องเธอให้ช่วย
อ่อนวอนลูก เธอกลับสนับสนุนให้โสมนัสสกุमारเกิดอศุสาหะยิ่งขึ้น .

[๒๑๓๘] พระอริยเจ้าเหล่าใด พันวิเศษแล้ว บริโภคปัจจัยอันหาโทษมิได้ ดับรอบ
แล้ว เทียวไปในโลกนี้ หม่อมฉันไม่อาจจะห้ามโอรสผู้ดำเนินไปตาม
มรรคาของพระอริยเจ้าเหล่านั้นได้ .

[๒๑๓๙] ชนเหล่าใด มีปัญญา เป็นพหูสูตร ตรัสตรงเหตุการณ์ถี่ถ้วนมาก พระ-
นางสุธรรมาเทวีนี้ เป็นผู้มีความชวนชวายน้อย ปราศจากความโศกเศร้า
ได้สดับคำสาธุตของชนเหล่าใด ชนเหล่านั้นควรจะคบหาแท้ทีเดียว .

จบ โสมนัสสชาดกที่ ๙ .

๑๐. จัมเปยชาดก

บำเพ็ญตบะเพื่อต้องการเกิดเป็นมนุษย์

[๒๑๔๐] ท่านเป็นใคร งามผ่องใสดุจสายฟ้า และอุปมาเหมือนดาวประจักษ์ เรา
ไม่รู้จักท่านว่า เป็นเทวดาหรือคนธรรพ์ หรือเป็นหญิงมนุษย์?

[๒๑๔๑] ข้าแต่พระมหาราช หม่อมฉันหาใช่เทวดา คนธรรพ์ หรือหญิงมนุษย์ไม่
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเป็นนางนาคกัญญา อาศัยเหตุอย่างหนึ่ง
จึงได้มาในพระนครนี้ .

[๒๑๔๒] ดูกุสธรรมาเทวี ท่านมีอาการเหมือนคนมีจิตผ่องใส มีอินทรีย์อัน
เศร้าหมอง หยาดน้ำตาไหลออกจากเบ้าตาทั้งสองของท่าน อะไรของ
ท่านหาย หรือว่าท่านปรารถนาอะไรจึงได้มาในเมืองนี้ เชิญท่านบอกเถิด?

[๒๑๔๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน มหาชนเขาร้องเรียกสัตว์ใดว่า อรุณ-
ชาติผู้มีเดชสูง มหาชนเขาร้องเรียกสัตว์นั้นว่า นาค บุรุษคนนั้นจับนาค
นั้นมาต้องการเลี้ยงชีพ นาคนั้นแหละเป็นสามีของหม่อมฉัน ขอพระ-
องค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยนาคนั้นเสียจากที่คุมขังเถิด เพคะ .

[๒๑๔๔] ดูกุสธรรมาเทวี นาคราชนี้ประกอบไปด้วยกำลังอันแรงกล้า ไฉนจึง
มาถึงเงื้อมมือของชาวนกได้เล่า เราจะใคร่รู้ถึงการที่นาคราชถูกกระทำ
จนถูกจับมาได้ ขอท่านจงบอกความชื่อนั้นแก่เราเถิด?

[๒๑๔๕] แท้จริง นาคราชนั้นประกอบด้วยกำลังอันแรงกล้า พึงทำแมนครให้เป็น
ภัสสมรลีไปได้ แต่เพราะนาคราชนั้น เคารพ นบนอบธรรม ฉะนั้น จึงได้
บากบั่นบำเพ็ญตบะ .

[๒๑๔๖] ข้าแต่พระราชา นาคราชอธิษฐานรักษาศุภสกลในคติที่ ๑๔ และคติที่ ๑๕
นอนอยู่ใกล้ทางสี่แพร่ง บุรุษหมองจับนาคราชนั้นมาต้องการเลี้ยงชีพ
นาคราชนี้เป็นสามีของหม่อมฉัน ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรด
ปล่อยนาคราชนั้นจากที่คุมขังเถิด เพคะ .

[๒๑๔๗] สมณนาริถึงหมื่นหกพันนาง ล้วนสวมใสศกณทลแก้วมณี บรรดาจารย์
เป็นห้องไสยาสน์ แม่สมณนาริเหล่านั้นก็ยึดถือนาคราชนั้นเป็นที่พึง .
ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดปล่อยนาคราชนั้นโดยธรรม ปราศจาก
กรรมอันสาหัสเกิด ด้วยบ้านส่วยร้อยบ้าน ทองร้อยแท่ง และโคร้อย
ตัว ขอนาคราชผู้ต้องการบุญ จงเหยียดกายตรงเทียวไป จงพ้นจากที่
คุมขังเถิด เพคะ .

[๒๑๔๘] เราจะปล่อยนาคราชนี้ไปโดยธรรม ปราศจากกรรมอันสาหัส ด้วยบ้านส่วย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ร้อยบ้าน ทองคำร้อยแท่ง ไคร้อยตัว นาคราชผู้ต้องการบุญ จงเหยียด
กายตรงเที่ยวไป จงพ้นจากที่คุมขัง .

ดูกรนายพราน ฉันจะให้ทอง ๑๐๐ แท่ง ภูณพลแก้วมณีราคามาก บัลลังก์
สีเหลี่ยมสี่ตงดอกผักตบ ภรรยารูปงาม ๒ คน และโคสุภะ ๑๐๐ ตัว
แก่ท่าน ขอนาคราชผู้ต้องการบุญ จงเหยียดกายตรงเที่ยวไป จงพ้นจาก
ที่คุมขังเถิด .

[๒๑๘๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน แม้จะมีทรงพระราชทานสิ่งใดเลย
เพียงแต่รับสั่งให้ปล่อยเท่านั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็จะปล่อยนาคราชนั้น
จากที่คุมขังทันที ขอนาคราชผู้ต้องการบุญ จงเหยียดกายตรงเที่ยวไป
จงพ้นจากที่คุมขังเถิด .

[๒๑๙๐] จัมเปยนนาคราชหลุดพ้นได้แล้ว จึงกราบทูลพระราชว่า ข้าแต่พระเจ้า
กาลสิกราช ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายบังคมพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรง
ผดุงกาลสิกรัฐให้รุ่งเรือง ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายบังคมพระองค์ ข้าพระ-
พุทธเจ้าประณมอัญชลีแด่พระองค์ ขอเชิญเสด็จทอดพระเนตรนิเวศน์
ของข้าพระพุทธเจ้าเถิด พระเจ้าข้า .

[๒๑๙๑] ดูกรนาคราช แท้จริง คนทั้งหลายเขากล่าวถึงเหตุที่มนุษย์จะพึงคุ้นเคย
กับอมมนุษย์ว่า พึงคุ้นเคยกันได้ยาก ก็ถ้าท่านขอรับรองเราถึงเรื่องนั้น เรา
ก็อยากจะไปดูนิเวศน์ของท่าน .

[๒๑๙๒] ข้าแต่พระราชฯ ถึงแม้ว่า ลมจะพึงพัดพาไปก็ดี พระจันทร์ และพระ
อาทิตย์จะพึงเผาผลาญแผ่นดินก็ดี แม่น้ำทุกสายพึงไหลทวนกระแสก็ดี
ถึงกระนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็จะ ไม่กล่าวคำเท็จเลย . ข้าแต่พระราชฯ ท้องฟ้า
จะทำลายไป ทะเลจะเหือดแห้งไป มหาปฐพีมีนามว่าภูตธราและพสุณธรา
จะพึงม้วนได้ เมรุบรรพตอันหนาแน่นด้วยศิลาจะพึงถอนไปทิ้งราก ถึง
กระนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่กล่าวคำเท็จเลย .

[๒๑๙๓] ดูกรนาคราช แท้จริง คนทั้งหลายเขากล่าวถึงเหตุที่มนุษย์จะพึงคุ้นเคย
กับอมมนุษย์ว่า พึงคุ้นเคยกันได้ยาก ก็ถ้าท่านขอรับรองเราถึงเรื่องนั้น เรา
ก็อยากจะไปดูนิเวศน์ของท่าน .

[๒๑๙๔] ท่านเป็นผู้มีพิษร้ายแรงยิ่ง มีเดชมาก ทั้งโกรธง่าย ท่านหลุดพ้นจากที่
คุมขังไปได้ก็เพราะเหตุแห่งเรา ท่านควรจะรู้คุณที่เราทำให้แก่ท่าน .

[๒๑๙๕] ข้าพระพุทธเจ้าถูกคุมขังอยู่ในกระโปรง เกือบจะถึงความตาย จักไม่รู้จัก
อุปการคุณที่พระองค์ทรงกระทำแล้วเช่นนั้น ก็ขอให้ข้าพระพุทธเจ้าจง
หมกไหม้อยู่ในนรกอันแสนร้ายกาจ อย่าได้รับความสำราญกายสักหน่อย
หนึ่งเลย .

[๒๑๙๖] คำปฏิญาณของท่านนั้น จงเป็นคำสัตย์จริง ท่านอย่าได้มีความโกรธ อย่า
ผูกโกรธไว้ อนึ่ง ขอสุพรรณทั้งหลายจงละวันนาศกฤตของท่านทั้งมวล
เหมือนไฟในฤดูร้อน ฉะนั้น .

[๒๑๙๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์ทรงเอ็นดูนาคสกุล เหมือน
มารดาผู้เอ็นดูบุตรคนเดียวผู้เป็นสุดที่รัก ฉะนั้น . ข้าพระพุทธเจ้ากับ
นาคสกุล จะขอกระทำเวรยาวยาวฎีกกรรมอย่างยอดเยี่ยมแด่พระองค์ .

[๒๑๙๘] เจ้าพนักงานรถ จงตระเตรียมราชรถอันงามวิจิตร จงเทียมอัสตรอันเกิด
ในกัมโพชภัสสรซึ่งฝึกหัดอย่างดีแล้ว และเจ้าพนักงานช้างจงผูกช้างตัว
ประเสริฐทั้งหลาย ให้งามไปด้วยสุวรรณหัตถาภรณ์ เราจะไปดูนิเวศน์
ของนาคราช .

[๒๑๙๙] พนักงานเกวียน ตะโพน บัณเฑาะว์ และแต่สิ่งของพระเจ้าอุคคเสนราช
มาพร้อมหน้ากัน พระราชาทรงแวดล้อมด้วยสนมนารี เสด็จไปในท่าม
กลางหมู่สนมนารีงามสง่ายิ่งนัก .

[๒๒๐๐] พระเจ้ากาสิวัณนราช ได้ทอดพระเนตรเห็นภุมิภาคอันงามวิจิตรลาดแล้ว
ด้วยทรายทองทั้งสุวรรณปราสาทก็ปูลาดไปด้วยแผ่นกระดานแก้วไพฑูรย์ .

พระองค์เสด็จเข้าไปสู่ในเวศน์ของจัมเปยนนาคราชอันประดับประดาแล้ว
งามโอภาสดุจแสงพระอาทิตย์ มีรัศมีดังสายฟ้าในกลุ่มเมฆ พระเจ้า
กาลสิกราชทรงทอดพระเนตรจนทั่วนิเวศน์ของจัมเปยนนาคราช อันดาด
ไปด้วยรกขชาตินานาชนิด หอมฟุ้งไปด้วยกลิ่นทิพย์ต่างๆ เมื่อพระเจ้า
กาลสิกราชเสด็จเข้าไปในนิเวศน์ของจัมเปยนนาคราช ทิพยดนตรีก็บรรเลง
และเหล่านางนาคก็อุยยาต่างก็พ้อนรำขับร้องถวาย . พระเจ้ากาลสิกราช
เสด็จขึ้นนิเวศน์ ซึ่งมีหมูนางนาคก็อุยยาตามเสด็จ ทรงพอพระทัยประทับ
นั่งบนพระแท่นทองอันมีพนัก ไล่ทาด้วยแก่นจันทร์ทิพย์ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๒๐๑] พระเจ้ากาสิกราชนั้น ครั้นเสวยสมบัติและทรงรื่นรมย์อยู่ในนาคพิภพ นั้นแล้ว ได้ตรัสถามจัมเปยนาคราชว่า วิมานอันประเสริฐของท่าน เหล่านี้ มีรัศมีดังพระอาทิตย์งามผุดผ่อง วิมานเช่นนี้ ไม่มีในมนุษย์โลก ดุรพญานาคราช ท่านบำเพ็ญตบะธรรมเพื่อประโยชน์อะไร? นาง นาคกัญญาเหล่านั้นล้วนสวมใส่กำไลทอง นุ่งห่มเรียบร้อย มีนิ้วมือกลม กลิ้ง ฝ่ามือฝ่าเท้าแดงงาม ผิวพรรณ ไม่ทราม พากันยกทิพยป่านะถวาย ให้พระองค์ทรงเสวย เหล่านารีเช่นนี้จะได้อาศัยอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดุรพญานาคราช ท่านบำเพ็ญตบะธรรมเพื่อประโยชน์อะไร? อนึ่ง มหา นทีอันชุ่มชื้น ดาษดินไปด้วยปลาที่มีเกล็ดนานาชนิด มีนกเงือกรำร้อง อยู่ยังมี มีทวารวเรียบ แม่น้ำเช่นนี้จะได้อาศัยอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดุร พญานาคราช ท่านบำเพ็ญตบะธรรมเพื่อประโยชน์อะไร? ฟุ้งน กกระเรียน ฟุ้งนกยูง ฟุ้งหงส์ และฟุ้งนกคเหวาทิพย์ รำร้องเสียงไพเราะ จีบใจ ต่างก็โผบินจับอยู่บนต้นไม้ ทิพยสุกษาเช่นนี้จะได้อาศัย ใน มนุษย์โลกก็หาไม่ ดุรพญานาคราช ท่านบำเพ็ญตบะธรรมเพื่อ ประโยชน์อะไร? ต้นมะม่วง ต้นสาละ หมากเหมาควาย ต้นหว่า ต้นราชพฤกษ์ และแฉฝอย ผลิตดอกออกผลเป็นพวงๆ ทิพยรุกขชาติ เช่นนี้จะได้อาศัยอยู่ในมนุษย์โลกก็หาไม่ ดุรพญานาคราช ท่านบำเพ็ญ ตบะธรรมเพื่อประโยชน์อะไร? อนึ่ง ทิพยสุคนธ์รอบๆ สระโบกขรณี เหล่านี้ หอมฟุ้งอยู่เป็นนิตย์ ทิพยสุคนธ์เช่นนี้จะได้อาศัยอยู่ในมนุษย์โลก ก็หาไม่ ดุรพญานาคราช ท่านบำเพ็ญตบะธรรมเพื่อประโยชน์อะไร?

[๒๒๐๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน ข้าพระพุทธเจ้าบำเพ็ญตบะธรรม เพราะเหตุแห่งบุตรทิพย์ หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุก็หาไม่ แต่เพราะ ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนากำเนิดมนุษย์ ฉะนั้น จึงได้บากบั่นบำเพ็ญตบะ ธรรม.

[๒๒๐๓] ท่านมีดวงเนตรแดง มีรัศมีส่องแสงสว่าง ประดับตกแต่งแล้ว ปลงเกล้า และมีสสุแล้ว ประพรมด้วยจุกเงินอันแดง ฉายแสงไปทั่วทิศ ดัง คนธรรพราช ฉะนั้น. ท่านเป็นผู้ประกอบด้วยเทวฤทธิ์ มีอานุภาพมาก เปรียบพร้อมไปด้วยสรรพกามารมณ์ ดุรพญานาคราช เราขอถาม เนื้อความนี้ของท่าน มนุษย์โลกประเสริฐกว่านาคพิภพนี้ ด้วยเหตุไร?

[๒๒๐๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน เว้นมนุษย์โลกเสียแล้ว ความบริสุทธิ์ หรือความสำรวมย่อมไม่มีเลย ข้าพระพุทธเจ้าบำเพ็ญตบะธรรมด้วยตั้งใจ ว่า เราได้กำเนิดมนุษย์แล้วจักทำที่สุดแห่งชาติและมรณะได้.

[๒๒๐๕] ขนเหล่าใด มีปัญญา เป็นพหูสูตร ตรัสตรงเหตุการณ์ถี่ถ้วนมาก ขน เหล่านั้น ควรคบหาแต่ทีเดียว ดุรพญานาคราช เราได้เห็นนางนาค กัญญาทั้งหลายของท่าน และตัวท่านแล้ว จักทำบุญให้มาก.

[๒๒๐๖] ขนเหล่าใด มีปัญญา เป็นพหูสูตร ตรัสตรงเหตุการณ์ถี่ถ้วนมาก ขน เหล่านั้นควรคบหาแต่ทีเดียว ข้าแต่พระมหाराชา พระองค์ได้ทอดพระ- เนตรเห็นนางนาคกัญญา และตัวข้าพระพุทธเจ้าแล้ว ขอจงทรงบำเพ็ญ บุญให้มากเถิด.

[๒๒๐๗] กองเงิน และกองทองของข้าพระพุทธเจ้านี้มากมาย สูงประมาณเท่า ต้นตาล พระองค์จงรับสั่งให้พวกราชบุรุษชนไปจากนาคพิภพนี้ แล้วจง รับสั่งให้สร้างพระราชวังด้วยทองคำ ให้สร้างกำแพงด้วยเงินเถิด. นี้ กองแก้วมุกดาอันเจือปนด้วยแก้วไพฑูรย์ห้าพันเล่มเกรียน พระองค์ จงรับสั่งให้ราชบุรุษชนไปจากนาคพิภพนี้ แล้วให้ลาดลง ณ ภูมิภาค ภายในพระราชฐาน ภูมิภาคภายในพระราชฐานก็จักปราศจากเปือกตม และละอองธลี. ข้าแต่พระราชผู้ประเสริฐ ผู้ทรงพระปรีชาอันล้ำเลิศ ขอพระองค์โปรดเสวยราชสมบัติ ครอบครองพระนครพาราณสีอันมั่งคั่ง สมบูรณ์ สง่างามล้ำเลิศ ดุจทิพยวิมานเห็นปานฉะนี้เถิด พระเจ้าข้า.

จบ จัมเปยชาดกที่ ๑๐.

๑๑. มหาปโลชนชาดก

ว่าด้วยหญิงเป็นมดดินของพรหมจรรย์

[๒๒๐๘] เทพบุตรผู้มีฤทธิ์มาก จุตจากพรหมโลกแล้วมาเกิดเป็นโอรสของพระราชา ผู้ทรงดำรงอยู่ในพระราชสมบัติอันเปรียบพร้อมด้วยสรรพกามคุณก็ดี ความสำคัญในกามก็ดี มิได้มีในพรหมโลก พระราชกุมารนั้นจึงเกลียด ชังกามทั้งหลาย ด้วยสัญญาอันเกิดในพรหมโลกนั้น. พระราชบิดารับ สั่งให้สร้างฉานาคารไว้ภายในพระราชฐาน สำหรับพระราชกุมารนั้นทรง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
หลีกเร้นบำเพ็ญฌานในอาศารณนพระองค์เดียว . พระราชาทรงอัดอั้นตัน
พระทัยด้วยความโศกถึงพระโอรส ทรงปริเทวนาการว่า ลูกคนเดียว
ของเราเนี่ย ไม่บริโภคกามารมณ์เลย . อุบายที่จะทำให้ลูกเราบริโภค
กามารมณ์นี้ มีอยู่อย่างไรบ้างหนอ หรือว่าเราจะรู้เหตุที่จะทำให้ลูกเราพัว
พันอยู่ในอารมณ์ได้ หรือว่าผู้ใดจะประเล้าประโลมลูกเราให้ปรารถนา
กามารมณ์ได้อย่างไรบ้าง?

[๒๒๐๙] ภายในพระราชฐานนั่นเอง มีกุมาริคนหนึ่งมีฉวีวรรณะงดงาม รูปร่าง
สะสวย จลลตในการฟ้อนรำขับร้อง และชำนาญในการติดสีตีเป่า
เธอเข้าไปในพระราชฐานนั้นแล้วกราบทูลพระราชวาทว่า เหล่ากระหม่อมฉัน
พึงประเล้าประโลมพระราชกุมารนั้นได้ ถ้าพระราชกุมารนั้นจะเป็น
พระสวามีของเหล่ากระหม่อมฉัน .

[๒๒๑๐] พระราชาจึงตรัสถามนางกุมาริกาผู้กล่าวยืนยันเช่นนั้นว่า เธอจงประเล้า
ประโลมลูกของเรา ลูกของเราจักเป็นสามีของเจ้า .

[๒๒๑๑] นางกุมาริคนั้นได้เข้าไปภายในพระราชฐานแล้ว จึงกล่าวเป็นคาถาหวัระ
จับจิตใจ ยั่วชวนชวนให้รักใคร่ เปลี่ยนแปลงขับรำอันประกอบด้วย
กามารมณ์มากอย่าง .

[๒๒๑๒] กามฉันทะก็บังเกิดแก่พระราชกุมารนั้น เพราะได้ทรงสดับเสียงของ
นางกุมาริผู้ขับกล่อมอยู่ พระราชกุมารจึงตรัสถามคนที่อยู่ใกล้เคียงดูว่า
โอ นั่นเสียงใคร หรือใครนั้นมาขับร้องเสียงสูงต่ำจับจิตใจยั่วชวนชวน
ให้รักใคร่ เพราะเหตุของเรานัก?

[๒๒๑๓] ขอเดชะเสียงนี้น่ายินดี ให้สนทนกันได้มีใช้น้อย ถ้าพระองค์พึง
บริโภคกามคุณไซ้ร้ กามทั้งหลายจะพึงพ้อพระทัยพระองค์เป็นอย่างยิ่ง .

[๒๒๑๔] เชิญมาภายในนี้ จงมาขับร้องใกล้ๆ เรา เลื่อนเข้ามาขับใกล้ตำแหน่งของ
เรา จงขับกล่อมใกล้ที่บรรทมของเรา .

[๒๒๑๕] นางกุมาริคนั้น เข้าไปขับกล่อมภายนอกฝ่าห้องบรรทม แล้วเลื่อนเข้าไป
ณ ตำแหน่งกษัตริย์โดยลำดับ จนผูกพระราชกุมารไว้ได้ เหมือนนาย
หัตถาจารย์จับคชสารปามัดไว้ ฉะนั้น .

[๒๒๑๖] เพราะรู้การมสแห่งนางกุมาริคนั้น อธรรม คือ ความริษยา ได้เกิดขึ้นแก่
พระราชกุมารว่า เราเท่านั้นพึงได้บริโภคกาม อย่าได้มีบุรุษคนอื่นเลย .
ต่อแต่นั้นมา พระราชกุมารทรงถือเอาดาบเล่มหนึ่งแล้ว เสด็จไปเพื่อ
จะฆ่าบุรุษทั้งหลายเสีย ด้วยทรงคิดว่า เราจักบริโภคกามแต่คนเดียว
อย่าพึงมีบุรุษคนอื่นอยู่เลย .

[๒๒๑๗] ต่อมาเนิ่น ชาวชนบททั้งปวงจึงมาประชุม ถวายเรื่องราวร้องทุกข์ว่า
ข้าแต่พระมหाराชา พระราชโอรสของพระองค์นี้ ทรงเบียดเบียนผู้หา
โทษมิได้ พระเจ้าข้า .

[๒๒๑๘] จอมชัตติยราชทรงเนรเทศพระราชกุมารออกไปจากรัฐสีมาของพระองค์
แล้ว มีพระราชโองการว่า อาณาเขตของเรามีอยู่เพียงใด เจ้าอย่าอยู่ใน
อาณาเขตของเราเพียงนั้น .

[๒๒๑๙] ครั้งนั้น พระราชกุมารทรงพาชายาไปจนบรรลุถึงสมุทรที่แห่งหนึ่ง ทรง
สร้างบรรณศาลาแล้ว จึงเสด็จเข้าไปสู่ป่าเพื่อแสวงหาผลาผล .

[๒๒๒๐] ครั้งนั้น มีฤาษีตนหนึ่ง มาถึงบรรณศาลานั้น โดยทางเบื้องบนสมุทร
เข้าไปยังบรรณศาลาของพระราชกุมาร ในเวลาที่นางกุมาริจัดแจง
ภัตตาหารไว้แล้ว .

[๒๒๒๑] ชายาของพระราชกุมาร ประเล้าประโลมฤาษีนั้น ดุเถิดกรรมที่นางกุมาริ
กระทำนั้นหยาบช้าเพียงไร ฤาษีนั้นได้เคลื่อนจากพรหมจรรย์ เสื่อม
จากฤทธิ .

[๒๒๒๒] ฝ่ายพระราชโอรสแสวงหาผลและผลาผลในป่าได้จำนวนมากแล้ว จึง
หาบหามเข้ามายังอาศรมในเวลาเย็น .

[๒๒๒๓] ฝ่ายฤาษีพ้อเห็นชัตติยราชกุมาร จึงรีบเข้าไปยังฝั่งสมุทร ด้วยตั้งใจไว้ว่า
เราจักไปทางเวหาส์แต่ต้องจมลงในมหาสมุทรนั่นเอง .

[๒๒๒๔] ฝ่ายว่าชัตติยราชกุมาร ได้ทอดพระเนตรเห็นฤาษีจมลงในมหาสมุทร จึง
ได้ตรัสพระคาถานี้ ด้วยทรงพระอนุเคราะห์ต่อฤาษีนั้นว่า .

[๒๒๒๕] ตัวท่านเองมาด้วยฤทธิ์บนน้ำอันไม่แตกแยก ครั้นถึงความระคนด้วยสตรี
แล้ว ต้องจมลงในมหาสมุทร . ธรรมดาสตรีมีปกติหม่นเวียน มีมายา
มาก มักทำพรหมจรรย์ให้กำเริบ ย่อมทำนักพรตให้จมลง ท่านรู้แจ้ง
ฉะนี้แล้ว พึงเว้นเสียให้ห่างไกล . สตรีทั้งหลายมีวาจาไพเราะ มีสัมปาส

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
อ่อนหวาน ยากที่จะให้เต็มได้ เสมอด้วยแม่น้ำ ย่อมทำนักรตให้จม
ลง ท่านจะรู้แจ้ง ฉะนั้นแล้ว ฟังเวณเสียให้ห่างไกล . สตรีทั้งหลายย่อม
เข้าไปช่องเสพบุรุษใด ด้วยความพอใจหรือด้วยทรัพย์สินก็ตาม ย่อมพลัน
ตามแผนผลายุบยุบนั้น เหมือนไฟป่าเผาสถานที่ตนเอง ฉะนั้น .

[๒๒๒๖] ความเบื่อน่ายได้เกิดมีแก่ภริยา เพราะได้ฟังถ้อยคำของชัตติยราชกุมาร
ภริยานั้นกลับได้ทางเก่า แล้วก็เหาะขึ้นไปยังเวหาส์ .

[๒๒๒๗] ฝ่ายชัตติยราชกุมารผู้ทรงพระปริชา ได้ทอดพระเนตรเห็นภริยากำลังเหาะ
ไปยังเวหาส์ จึงได้ความสลัดจิต น้อมพระทัยบรรพชา . ต่อแต่นั้น
ชัตติยราชกุมารก็ทรงบรรพชาสัรรกามราคะแล้ว ได้เข้าถึงพรหมโลก .

จบ มหาปโลกชาดกที่ ๑๑ .

๑๒ . ปัญจบัณฑิตชาดก

ว่าด้วยความลับ ไม่ควรเปิดเผย

[๒๒๒๘] ท่านทั้งหลายผู้เป็นบัณฑิตทั้ง ๕ คน มาพร้อมกันแล้ว ปัญหาอย่า
แจ่มแจ้งแก่เรา ท่านทั้งหลายจงฟังปัญหานี้ บุคคลควรเปิดเผยข้อความ
ที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็นความลับ แก่ใคร?

[๒๒๒๙] ข้าแต่พระจอมภุมิบาล พระองค์จงตรัสเปิดเผยก่อน พระองค์เป็นผู้
ชอบเลี้ยงพวกข้าพระองค์ ทรงอดทนต่อกรณียกิจอันหนัก เชิญตรัสก่อน
ข้าแต่จอมประชาชน ข้าพระองค์ผู้เป็นนักปราชญ์ทั้ง ๕ คน จักพิจารณา
สิ่งทีพอพระทัย และเหตุที่ขอบพระทัยของพระองค์ แล้วจักกราบทูล
ในภายหลัง .

[๒๒๓๐] สามีควรเปิดเผยข้อความที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อ
ความลับ แก่ภรรยาผู้มีศีล ไม่ยอมให้บุรุษอื่นลึกล้มผัส คล้อยตามอำนาจ
ความพอใจของสามี เป็นที่รักทีพอใจของสามี .

[๒๒๓๑] บุคคลควรเปิดเผยข้อความที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อ
ความลับ แก่สหายผู้เป็นที่ระลึก เป็นคติ และเป็นที่พึ่งของสหาย ผู้
ได้รับความทุกข์ลำบากได้ .

[๒๒๓๒] บุคคลควรเปิดเผยข้อความที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อ
ความลับ แก่พี่น้องซึ่งเป็นพี่ใหญ่ พี่กลาง หรือน้อง ถ้าเขาตั้งใจอยู่
ในศีล มีจิตตั้งมั่น .

[๒๒๓๓] บิดาควรเปิดเผยข้อความที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็น
เนื้อความลับ แก่บุตรผู้ดำเนินไปตามใจของบิดา เป็นอนุชาบุตรมี
ปัญญาไม่ทรามกว่าบิดา .

[๒๒๓๔] ข้าแต่พระจอมประชาราชบุรุษ ผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์นักร บุตระควรเปิดเผย
ข้อความที่ควรตีเตียน หรือควรสรรเสริญ อันเป็นเนื้อความลับ แก่
มารดาผู้เลี้ยงดูบุตรด้วยความพอใจ รักใคร่ .

[๒๒๓๕] การปกปิดความลับเอาไว้แน่นหนาเป็นความดี การเปิดเผยความลับ
บัณฑิตไม่สรรเสริญเลย นักปราชญ์พึงอดกลั้น ในเมื่อประโยชน์ยัง
ไม่สำเร็จ เมื่อประโยชน์สำเร็จแล้วพึงกล่าวตามสบาย .

[๒๒๓๖] ข้าแต่พระราชบุรุษผู้ประเสริฐ พระองค์ทรงมีพระมนัสวิปริตไปอย่างไรหรือ
ข้าแต่พระจอมประชากร เกล้ากระหม่อมฉัน ขอฟังพระดำรัสของ
พระองค์ พระองค์ทรงดำริอย่างไรหรือ จึ่งทรงโหม่นัส ข้าแต่สมมติเทพ
ความผิดของเกล้ากระหม่อมฉัน ไม่มีเลยหรือ?

[๒๒๓๗] มโหสถจะถูกฆ่าเพราะปัญหา เพราะมโหสถผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน ฉันสั่ง
ให้ฆ่าแล้ว ฉันคิดถึงเรื่องนั้นจึงโหม่นัส ดูกรพระเทวี ความผิดของ
เธอไม่มีเลย?

[๒๒๓๘] เจ้าไปตั้งหัวค้ำมาเอาจนบัดนี้ ใจของเจ้ารังเกียจเพราะได้ฟังอะไรหรือ
ดูกรเจ้าผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน ใครได้พูดอะไรแก่เจ้า เราจะขอฟังคำของ
เจ้า เชิญเจ้าบอกแก่เรา?

[๒๒๓๙] มโหสถจะถูกฆ่าเพราะปัญหา ข้าแต่พระจอมประชาจักร ในกาลใด
พระองค์เสด็จอยู่ในที่ลับ ได้ตรัสความลับกับพระอักรมเหสี เมื่อหัวค้ำ
ความลับของพระองค์นั้นได้เปิดเผยแล้ว ข้าพระบาทได้ฟังแล้ว ในกาลนั้น .

[๒๒๔๐] เสนกบัณฑิตได้ทำกรรมอันลามก อันไม่ใช่กรรมของสัตบุรุษในสวน
ไม้ร้าง อยู่ในที่ลับแล้ว ได้บอกเรื่องนั้นแก่สหายคนหนึ่ง กรรมอันลามก
นั้นเป็นความลับ อันเสนกบัณฑิตได้เปิดเผยแล้ว ข้าพระบาทได้ฟังแล้ว .

[๒๒๔๑] ข้าแต่พระจอมประชาจักร โรคเรื้อนเกิดขึ้นแก่ปุกกุสบุรุษของพระองค์
เป็นโรคที่ไม่สมควรจะใกล้ชิดพระราชา ปุกกุสอยู่ในที่ลับ ได้แจ้ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เรื่องนี้แก่นองชาย ความลับอันนั้นอันปกุสะเปิดเผยแล้ว ข้าพระบาท
ได้ฟังแล้ว .

[๒๒๔๒] กามินห์นี้เป็นคนอาพาธ ลามก ถูกยักษ์ซื้อนรเทพสิงแล้ว อยู่ในที่ลับได้
แจ้งเรื่องนี้แก่บุตร ความลับนั้นอันกามินห์ได้เปิดเผยแล้ว ข้าพระบาท
ได้ฟังแล้ว .

[๒๒๔๓] ท้าวลักกเทวราชได้ประทานมณีนีลอันโอฬารมีคด ๘ คด แก่พระอัยกา
ของพระองค์เดี๋ยวนี้ มณีนีลนั้น ได้ตกถึงมือของเทวีนท์แล้ว ก็เทวีนท์
อยู่ในที่ลับ ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่มารดา ความลับนั้นอันเทวีนท์ได้เปิดเผย
แล้ว ข้าพระบาทได้ฟังแล้ว .

[๒๒๔๔] การปกปิด ความลับเอาไว้ในน้แหละ เป็นความดี การเปิดเผยความลับ
บัณฑิตไม่สรรเสริญเลย นักปราชญ์พึงอดกลั้นไว้ในเมื่อประโยชน์ยังไม่
สำเร็จ เมื่อประโยชน์สำเร็จแล้วพึงกล่าวตามสบาย . ไม่ควรเปิดเผย
ความลับเลย การรักษาความลับนั้นไว้ เหมือนรักษาขุมทรัพย์ จะนั้น
ความลับอันบุคคลผู้รู้แจ่มแจ้งไม่เปิดเผยได้นั้นแหละเป็นความดี . บัณฑิต
ไม่ควรบอกความลับแก่สตรี และแก่คนที่ไม่ใช่มิตร ก็อย่าบอกความ
ในใจแก่คนที่ถูกอาฆาตไป และแก่คนที่ไม่ใช่มิตร บัณฑิตย่อมอดทน
คำตำหนิ คำปริภาษ และการประหารของคนที่รู้ความลับ ซึ่งคนอื่นไม่รู้
เพราะกลัวจะขยายความลับที่คิดไว้ เหมือนคนที่เป็นทาส อดทนต่อคำตำ
หนิว่าเป็นต้นของนาย จะนั้น . คนทั้งหลายรู้ความลับที่ปรึกษากันของคนๆ
หนึ่ง เพียงใด ความสะดุ้งหวาดกลัวของคนนั้น ย่อมเกิดขึ้น เพียงนั้น .
เพราะเหตุนี้ จึงไม่ควรเปิดเผยความลับเลย บุคคลจะพูดความลับใน
เวลากลางวัน ควรหาโอกาสที่เงียบสงัด เมื่อจะพูดความลับในเวลาค่ำ
คืน อย่าปล่อยเสียงให้เกินขอบเขต เพราะว่า คนแอบฟังจะได้ยิน
ความลับที่ปรึกษากัน เพราะฉะนั้น ความลับที่ปรึกษากัน ก็จะพลันถึง
ความแพร่พรายทันที .

จบ ปิณฺณจิตตชาดกที่ ๑๒ .

๑๓ . หัตถิปาลชาดก

ว่าด้วยกาลเวลาไม่คอยใคร

[๒๒๔๕] นานทีเดียว ข้าพเจ้าพึงได้พบท่านพราหมณ์ผู้มีผิวพรรณดังเทพเจ้า มุน
ชฎาใหญ่ ทรงไว้ซึ่งหีบคอน มีฟันเขลอะ มีอุลบนเศียร . นานที่
เดียว ข้าพเจ้าพึงได้พบท่านฤาษีผู้ยินดีในคุณธรรม นุ่งห่มผ้าย้อมน้ำ
ฝาด ผ้าคากรอง ปกปิดโดยรอบ . ขอท่านผู้เจริญจงรับอาสนะ น้ำ ผ้า
เช็ดเท้า และน้ำมันทาเท้าของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอต้อนรับท่านด้วยสิ่ง
ของมีค่ามาก ได้กรุณารับของมีค่ามากของข้าพเจ้าเกิด .

[๒๒๔๖] ลูกรัก เจ้าจงเรียนวิชาและจงแสวงหาทรัพย์ จงปลุกฝังบุตรธิดาให้ดำรง
อยู่ในเรือนเสียก่อน แล้วจงบริโภคลิ้นรสและวัตถุทุกสิ่งปวงเกิด ก็
ที่จะอยู่ป่า เมื่อเวลาแก่สำเร็จประโยชน์ดี มณีใดบวชในกาลเช่นนี้ได้
มุนีนั้นพระอริยเจ้าสรรเสริญ .

[๒๒๔๗] วิชาเป็นของ ไม่จริง และลาภ คือ ทรัพย์ก็ไม่จริง ใครๆ จะห้ามความ
ชราด้วยลาภ คือ บุตรไม่ได้เลย สัตบุรุษทั้งหลายสอนให้ปล่อยกลืน
และรสทั้งหลายเสีย ความมอบัติแห่งผลย่อมมิได้เพราะกรรมของตน .

[๒๒๔๘] คำของท่านที่ว่า ความมอบัติแห่งผลย่อมมิได้เพราะกรรมของตนนั้น เป็น
คำจริงแท้แน่นอน อนึ่ง บิดามารดาของท่านนี้ แก่เฒ่าแล้วหวังจะเห็น
ท่านมีอายุยืน ๑๐๐ ปี ไม่มีโรค .

[๒๒๔๙] ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐกว่านรชน ความเป็นสหายกับความตาย ความ
ไม่ตรึงกับความแก่ พึงมีแก่ผู้ใด หรือแม้ผู้ใดพึงรู้ว่าจักไม่ตาย มารดา
บิดาพึงเห็นผู้นั้นมีอายุยืน ๑๐๐ ปี ไม่มีโรคเบียดเบียน ได้ในบางคราว
บุรุษเอาเรือมาจอดไว้ที่ท่าหน้า รับคนฝั่งนี้ส่งถึงฝั่งโน้น แล้วย้อนกลับรับ
คนฝั่งโน้นพามาส่งถึงฝั่งนี้ จันใด ชราและพยาธิก็ย่อมนำเอาชีวิตสัตว์
ไปสู่อำนาจแห่งมัจจุราชอยู่เนืองๆ ฉะนั้น .

[๒๒๕๐] กามทั้งหลายเป็นดังเปือกตม เป็นเครื่องให้จมลง และเป็นเครื่องนำไป
ซึ่งน้ำใจสัตว์ ข้ามได้ยาก เป็นที่ตั้งแห่งมฤตยู สัตว์ทั้งหลาย ผู้ช้องอยู่
ในกามอันเป็นดังเปือกตม เป็นเครื่องให้จมลงนี้ เป็นสัตว์มีจิตเลวทราม
ย่อมข้ามถึงฝั่งไม่ได้ . เมื่อครั้งก่อน อตภาพของพระองค์นี้ ได้กระทำ
กรรมอันหยาบช้า ผลแห่งกรรมนั้นข้าพระองค์ถือไว้มันแล้ว ข้าพระองค์
จะพ้นไปจากผลแห่งกรรมนี้ไม่ได้เลย ข้าพระองค์จักปิดกั้นรักษาอตภาพ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
นั้นอย่างรอบคอบ ขออรรถาธิบายให้ทำกรรมอันเหยาเข้าอีกเลย .

[๒๒๕๑] ข้าแต่พระเจ้าเอสุการี ประโยชน์ของข้าพระองค์ ย่อมพินาศไปเสียแล้ว
เหมือนบุรุษเลี้ยงโคไม่เห็นโคที่หายไปไหน จะนั้น ข้าแต่พระราชา
ข้าพระองค์ได้เห็นทางแห่งบรรพชิตทั้งหลาย แล้วใจจะไม่แสวงหาการ
บรรพชาเล่า?

[๒๒๕๒] บุรุษกล่าวผัดเพี้ยนการงานที่ควรจะทำในวันนี้ว่า ควรทำในวันพรุ่งนี้ การ
งานที่ควรจะทำในวันพรุ่งนี้ว่า ควรทำในวันต่อไป ย่อมเสื่อมจากการ
งานนั้น อริชนคนใดรู้ว่า สิ่งใดเป็นอนาคต สิ่งนั้นไม่มีแล้ว พึง
บรรเทาความพอใจที่เกิดขึ้นเสีย .

[๒๒๕๓] ข้าพระองค์ได้เห็นหญิงสาวคนหนึ่ง รูปร่างงามพอประมาณ มีดวงเนตร
เหมือนดอกการเกด มีจรรยาผดุงการพาหญิงสาวคนนั้นซึ่งกำลังตั้งอยู่
ในปฐมวัย ยังไม่ทันได้บริโภคมสมบัติไป . อนึ่ง ชายหนุ่มมีทรวดทรง
งาม มีใบหน้าผ่องใส น่าดูน่าชม มีวรรณะเรืองรองดังทองคำ มีหนวด
เคราละเอียดอ่อนดั่งเกสรดอกคำฝอย แม้ชายหนุ่มเห็นปานนี้ก็ยอมไปสู่
อำนาจแห่งมฤตยู ขอเดชะ ข้าพระองค์จะละกามและเรือนเสียแล้ว
จักบวช ขอได้โปรดทรงพระกรุณาอนุญาตข้าพระองค์เถิด .

[๒๒๕๔] ดูกุมภมาสน์ผู้ ตันไม้จะได้นามไฉนว่า ตันไม้ได้ ก็เพราะมีกิ่งและ
ใบ ชาวโลกเขาเรียกตันไม้ที่ไม่มีกิ่งและใบว่า เป็นตอไม้ วันนี้ เราผู้มี
บุตรละทิ้งไปเสียแล้ว เวลานี้ เราสมควรจะบวชเที่ยวภิกขาจารไป .

[๒๒๕๕] นกกระเรียนทั้งหลายบินไปในอากาศได้คล่องแคล่ว จันใด หงส์ทั้งหลาย
เมื่อสิ้นฤดูฝนแล้ว พึงทำลายใยที่เมลงมมทำไว้ แล้วออกไปได้ จันนั้น
บุตรและสามีของเราพากันไปหมด ใจเราจะไม่ปฏิบัติตามบุตรและสามี
ของเราเล่า .

[๒๒๕๖] แร้งเหล่านี้ กินเนื้อและส่ารอกออกหมดแล้ว ย่อมพากันบินไปได้
ฝ่ายแร้งเหล่านี้ กินเนื้อแล้วไม่ส่ารอกเนื้อออกเสีย แร้งเหล่านั้น ก็พา
กันตกอยู่ในเงื้อมมือของหม่อมฉัน . ข้าแต่พระราชา พราหมณ์ได้คลายกาม
ทั้งหลายออกทั้งแล้ว ส่วนพระองค์นั้นกลับรับเอาภกามนั้นไว้บริโภคมอีก
บุรุษผู้บริโภคมสิ่งที่มีผู้อื่นคายออกแล้ว ไม่พึงได้รับความสรรเสริญเลย .

[๒๒๕๗] ดูกษัตริย์นางปัญจาลิผู้เจริญ บุรุษผู้มีกำลังช่วยจุดบุรุษทุพพลภาพ ผู้จมอยู่ใน
ในเปือกตมขึ้นได้ จันใด เธอก็ช่วยผยองฉันให้ขึ้นจากกามได้ด้วยศากา
อันเป็นสฤงษิต จันนั้นแล .

[๒๒๕๘] พระเจ้าเอสุการีมหาราชา ผู้เป็นอธิบดีในทิศ ทรงภายิตถาถานี้แล้ว ทรง
ละรัฐสีมาเสด็จออกบรรพชา ดุจช้างตัวประเสริฐสลัดเครื่องผูกให้ขาด
ไปได้ ฉะนั้น .

[๒๒๕๙] ก็พระราชาผู้กล้าหาญ ประเสริฐที่สุดกว่านรชน ทรงพอพระทัยใน
บรรพชาเพศ ละรัฐสีมาไปแล้ว ขอพระนางเจ้าโปรดเป็นพระราชาแห่ง
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเถิด พระนางเจ้า อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
คัมครองแล้ว โปรดเสวยราชสมบัติเหมือนพระราชาเถิด .

[๒๒๖๐] ก็พระราชาผู้กล้าหาญ ประเสริฐที่สุดกว่านรชน ทรงพอพระทัยใน
บรรพชาเพศ ละรัฐสีมาไปแล้ว แม้เราก็จักละกามทั้งหลายอันนำเรารินรมย์
ใจ เทียวไปในโลกแต่ผู้เดียว ก็พระราชาผู้กล้าหาญ ประเสริฐที่สุด
กว่านรชน ทรงพอพระทัยในบรรพชาเพศ ละรัฐสีมาไปแล้ว แม้เรา
ก็จักละกามทั้งหลายอันตั้งอยู่เป็นถ่องแหว แล้วเทียวไปในโลกแต่ผู้เดียว
กาลย่อมล่วงไปๆ ชาติย่อมผ่านไปๆ ชันแห่งวัยย่อมละลำดับไป แม้
เราก็จักละกามทั้งหลายอันนำเรารินรมย์ใจ เทียวไปในโลกแต่ผู้เดียว . กาล
ย่อมล่วงไปๆ ชาติย่อมผ่านไปๆ ชันแห่งวัยย่อมละลำดับไป แม้เราก็จัก
ละกามทั้งหลายอันตั้งอยู่เป็นถ่องแหว เทียวไปในโลกแต่ผู้เดียว . กาล
ย่อมล่วงไปๆ ชาติย่อมผ่านไปๆ ชันแห่งวัยย่อมละลำดับไป แม้เรา
ก็จักเป็นผู้เย็นใจ ก้าวล่วงความข้องทั้งปวง เทียวไปในโลกแต่ผู้เดียว .

จบ หัตถิปาลชาดกที่ ๑๓ .

๑๔ . อโยมรชาดก

ว่าด้วยอำนาจของมัจจุราช

[๒๒๖๑] สัตว์ถือปฏิสนธิกลางคินก็ตาม ย่อมอยู่ในครรภ์มารดา ก่อน สัตว์นั้น
ย่อมเกิดขึ้นเพราะกำลังลม ย่อมไปสู่ความเป็นกละเป็นต้น ย่อมไม่
กลับมาสู่ความเป็นกละเป็นต้นอีก .

[๒๒๖๒] นรชนผู้ประกอบด้วยกำลังกาย หรือกำลังทหารก็ตาม จะสู้รบกับชราและ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
มรณะแล้วไม่แก่ ไม่ตาย ไม่มีเลย เพราะว่า ชีวิตของสัตว์นี้ทั้งมวล ถูก
ความเกิดและความแก่เบียดเบียน เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิด
ว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๖๓] พระราชาผู้เป็นอธิบดีแห่งรัฐทั้งหลาย ย่อมจะชมเชยหมู่เสนาประกอบด้วย
องค์ ๔ อันน่าสพึงกลัว เอาชัยชนะ ได้ แต่ไม่สามารถจะชนะเสนาแห่ง
มัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติ
ธรรม .

[๒๒๖๔] พระราชาบางจำพวกแวดล้อมด้วยพลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า
ย่อมพ้นจากเงื้อมมือของข้าศึก แต่ก็ไมอาจจะพ้นจากสำนักของมัจจราช
ได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๖๕] พระราชาทั้งหลายผู้กล้าหาญ ย่อมให้กรากษณ์พระนครแห่งราชศัตรูให้
ย่อยยับได้ และกำจัดมหาชนได้ ด้วยพลช้าง พลม้า พลรถ และพล
เดินเท้า แต่ไม่สามารถจะให้กรากษณ์เสนาแห่งมัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น
ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๖๖] คชสารทั้งหลายเชือกตกมัน มีมันไหลเยิ้มแตกขาบขาน ย่อมย่ำยืนคร
ทั้งหลาย และเข่นฆ่าประชาชนได้ แต่ไม่สามารถจะย่ำยืนเสนาแห่ง
มัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๖๗] นายขมังธนูทั้งหลาย แม้มีมืออัน ได้ฝึกฝนมาดีแล้ว สามารถยิงธนูได้ไกล
และยิง ไม่พลาด ก็ไม่สามารถจะยิงต่อต้านมัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น
ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๖๘] สรรพทั้งหลาย และมหาปฐพีกับทั้งภูเขาธาราป่า ย่อมเสื่อมสิ้นไป สังขาร
ทั้งปวงนั้น จะตั้งอยู่นานสักเท่าไร ก็ย่อมเสื่อมสิ้นไป เพราะสังขาร
ทั้งปวงนั้น ครั้นถึงการกำหนดแล้วย่อมจะแตกทำลายไป เพราะเหตุ
นั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๖๙] แท้จริง ชีวิตของสัตว์ทั้งมวล ทั้งเป็นสตรีและบุรุษในโลกนี้ เป็นของ
หวั่นไหว เหมือนแผ่นผ้าของนักเลงสุรา และต้นไม้งอกไถ่ฝืน เป็นของ
หวั่นไหว ไม่ยั่งยืนจะนั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวช
ประพฤติธรรม .

[๒๒๗๐] ผลไม้ที่สุกแล้วย่อมหล่นล่วง จันได สัตว์ทั้งหลาย ทั้งหนุ่มทั้งแก่ ทั้ง
ปานกลาง ทั้งหญิง ทั้งชาย ย่อมเป็นผู้มีสรีระทำลายหล่นไป จันนั้น
เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๑] พระจันทร ผู้เป็นราชาแห่งดวงดาวเป็นจันได วัยนี้หาเป็นจันนั้นไม่
เพราะส่วนใดล่วงลงไปแล้ว ส่วนนั้นก็เปื้อนอันล่วงไปแล้ว ในบัดนี้
แม้ความยินดีในกามคุณของคนแก่ย่อมไม่มี ความสุขจะมีมาแต่ไหน
เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๒] ยักษ์กิต্ত ปิตากกิต্ত หรือเปรตกิต্ত โกรธเคืองแล้วย่อมเข้าสิงมนุษย์ได้
แต่ไม่สามารถจะเข้าสิงมัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิด
ว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๓] มนุษย์ทั้งหลายย่อมกระทำการบวงสรวงยักษ์ ปิตาจ หรือเปรตทั้งหลาย
ผู้โกรธเคืองแล้วได้ แต่ไม่สามารถจะบวงสรวงแก่มัจจราชได้ เพราะ
เหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๔] พระราชาทรงรู้โทษแล้ว ย่อมลงอาญาแก่บุคคลผู้กระทำความผิด ผู้
ประทุษร้ายต่อราชสมบัติ และผู้เบียดเบียนประชาชน ตามสมควร แต่
ไม่สามารถจะลงอาญามัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึง
คิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๕] คนทั้งหลายผู้กระทำความผิดกิต্ত ผู้ประทุษร้ายราชสมบัติกิต্ত ผู้เบียดเบียน
ประชาชนกิต্ত ย่อมจะยังพระราชให้ทรงพระกรุณาได้ แต่หาทำให้
มัจจราชกรุณาได้ไม่ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวช
ประพฤติธรรม .

[๒๒๗๖] มัจจราชมิได้มีความอหังการคิดว่า ผู้นี้เป็นกษัตริย์ ผู้นี้เป็นพราหมณ์
ผู้นี้มีกำลัง ผู้นี้มีกำลัง ผู้นี้มีเดชานุภาพ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้า
จึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๗] ราชสีห์กิต্ত เสือโคร่งกิต্ত เสือเหลืองกิต্ত ย่อมชมเชยเกียวกินสัตว์ผู้ตื้นน
อยู่ได้ แต่ไม่สามารถจะเกียวกินมัจจราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้า
จึงคิดว่า จะบวชประพฤติธรรม .

[๒๒๗๘] นักเล่นกลทั้งหลาย เมื่อกระทำกลมายา ณ ท่ามกลางสนาม ย่อมลง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
นัยนดาของประชาชนในที่นั้นๆ ให้หลงเชื่อได้ แต่ไม่สามารถจะลง
มัจจุราชให้หลงเชื่อได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวช
ประพตติธรรม .

[๒๒๓๙] อสรพิษที่มีพิษร้าย โกรธขึ้นมาแล้วย่อมขบกัดคนมนุษย์ให้ถึงตายได้ แต่
ไม่สามารถจะขบกัดมัจจุราชได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า
จะบวชประพตติธรรม .

[๒๒๔๐] อสรพิษโกรธขึ้นแล้วขบกัดผู้ใด หมอทั้งหลาย ย่อมถอนพิษที่ผู้นั้นได้
แต่จะถอนพิษ ของผู้ถูกมัจจุราชประทุษร้ายหาไม่ได้ เพราะเหตุนี้
ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวชประพตติธรรม .

[๒๒๔๑] แพทย์ผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้ คือ แพทย์ธรรมมนตรี แพทย์เวตตรณ
แพทย์โกษะ ก่าจัดพิษพระยานาคได้ แต่แพทย์เหล่านั้นต้องทำ
กาลกิเรียนอนตาย เพราะเหตุนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดว่า จะบวช
ประพตติธรรม .

[๒๒๔๒] พวกริชาธร เมื่อร้ายวิชาชื่อโมระ ย่อมหายตัวไปได้ด้วยโอสถทั้งหลาย
แต่จะหายตัว ไม่ให้มัจจุราชเห็นไม่ได้เลย เพราะเหตุนี้ ข้าพระพุทธเจ้า
จึงคิดว่า จะบวชประพตติธรรม .

[๒๒๔๓] ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพตติธรรม ธรรมที่บุคคลประพตติแล้ว ย่อม
นำความสุขมาให้ นี่เป็นอันสงสในธรรมที่ประพตติแล้ว ผู้มีปกติ
ประพตติธรรม ย่อมไม่ไปสุทตติ .

[๒๒๔๔] สภาพทั้ง ๒ คือ ธรรมและอธรรม มีวิบากไม่เสมอกัน อธรรมย่อมนำ
ไปสู่ทุกข์ ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ .

จบ อโยมรชาดกที่ ๑๔ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มาตังคชาดก	๒. จิตตสัมภุตชาดก
๓. สิริราชชาดก	๔. ศิริมันเทชาดก
รวมชาดกที่มีในวรรคนี้	
๕. โรหนมคชาดก	๖. หังสชาดก
๗. สัตตคัมภชาดก	๘. ภัลลตียชาดก
๙. โสมนัสสชาดก	๑๐. จัมเปยชาดก
๑๑. มหาโลภนชาดก	๑๒. ปัญจปิตตชาดก
๑๓. หัตถิปาลชาดก	๑๔. อโยมรชาดก .

จบ วิสตีนิบาตชาดก .

ติงสตีนิบาตชาดก

๑. กิงฉันทชาดก

ว่าด้วยโทษที่ฉกฉวยเอาประโยชน์ของคนอื่น

[๒๒๔๕] ดูกรพราหมณ์ ท่านมีความพอใจอะไร มีความประสงค์อะไร ประารถนา
อะไร แสวงหาอะไร ด้วยต้องการอะไร จึงมานั่งอยู่แต่ผู้เดียวในเวลา
ร้อน?

[๒๒๔๖] หมอน้ำใหญ่มีรูปทรงงดงาม ฉ้นใด ผลมะม่วงสุกอันมีสีกลิ่นและรส
อย่างดีเยี่ยม ก็มีอุปมัย ฉ้นนั้น . เราได้เห็นผลมะม่วงนั้น อันกระแสน้ำ
พัดลอยมาในท่ามกลางแม่น้ำ ได้เอามือทั้งสองหยิบมาวางไว้ในเรือไฟ .
แต่นั้นก็วางไว้บนใบตอง ท้าวักไปด้วยมือตัวเองแล้วฉ้น ความหิวและความ
กระหายของเราหายไป . เราหมดความกระวนกระวายใจ พอมะม่วงหมด
เราต้องอดทนต่อความทุกข์ ย่อมไม่ได้ประสบความสำเร็จในผลไม้อะไร
อื่น . ผลมะม่วงซึ่งมีรสอร่อยหวานจับใจ ลอยมาในห้วงน้ำใหญ่ เราก็
เก็บขึ้นมาจากแม่น้ำ จักทำให้เราชุ่มพอม นำความตายมาให้เราเป็นแน่
เราได้บอกเหตุที่เราหิวกระหายแก่ท่านหมดสิ้นแล้ว . เรานั่งอยู่ที่แม่น้ำ
น้ำรินรมย์กว้างใหญ่ มีปลาโลมาขนาดใหญ่อาศัยอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุ
ยืนอยู่เฉพาะหน้า มีร่างกายงดงามเอาจลุมดี เกลี้ยงเกลาดั่งแผ่นทองใบ
และเหมือนนางพญักษ์ที่สัญจรอยู่ตามซอกเขา ท่านเป็นใคร หรือว่าท่าน
มา ณ ที่นี้เพื่ออะไร ขอท่านจงบอกความนั้นแก่เราเถิด? นางเทพนารี
ในเทวโลก ที่เป็นบริจาริกาแห่งทวยเทพทั้งหลายก็ตาม สตรีที่มีรูป
งดงามในมนุษยโลกก็ตาม ที่จะมิรู้ปงามเสมอด้วยท่านไม่มี ท่านผู้มีอายุ
งาม เราถามท่านแล้ว ขอจงบอกชื่อและเผ่าพันธุ์เถิด?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๒๘๗] ดุกรพราหมณ์ ท่านนั่งอยู่ที่แม่น้ำใด ชื่อว่าโกลีเกี นารีนรมย์ ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ที่แม่น้ำนั้น อันมีกระแสไหลเชี่ยว . มีลำห้วยและลำธาร ไหลมาจากเขาหลายแห่ง เคลื่อนกล่นไปด้วยหมู่ไม้เนนาพรณ ย่อมไหลตรงมารวมอยู่ที่ข้าพเจ้าทั้งนั้น . ไซ้แต่เท่านั้น ยังมีน้ำที่ไหลมาจากป่า มีกระแสเชี่ยวลึบปิด อีกมากหลาย และน้ำที่พวกนาคกระทำให้มีลึ่วิจิตรต่างๆ ย่อมไหลมาตามกระแสน้ำ . แม่น้ำเหล่านั้น ย่อมพัดเอาผลมะม่วง ผลชมพู ผลขนุนลำมะลอ ผลกระทู่ม ผลตาล และผลมะเดื่อเป็นอันมากมาเรื่อยๆ ผลไม้ชนิดใดชนิดหนึ่งที่ฝุ้งทั้งสองตกลงในน้ำแล้ว ย่อมตกอยู่ในอำนาจแห่งกระแสน้ำของข้าพเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย . ดุกรท่านผู้เป็นปราชญ์ มีปัญญามาก ผู้เป็นใหญ่กว่าชน ท่านรู้อย่างนี้แล้ว จงฟังข้าพเจ้า ท่านอย่าชอบใจความข้องด้วยตัณหาเลย จงห้ามเสียเถิด . ดุกรพระราชภาสิ ผู้ผดุงรัฐให้เจริญ ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่า ท่านจะเจริญรุ่งเรืองได้อย่างไร เมื่อท่านชอบผอม รอคอยตายอยู่ . พรหม คนธรรพ์ เทวดา และภูษีทั้งหลายในโลกนี้ ผู้มีตนอันสำรวมแล้ว เรื่องตบะเริ่มตั้งความเพียร ผู้เรื่องยศ ย่อมรู้ความที่บุคคลผู้เป็น ไปในอำนาจแห่งตัณหา โดยไม่ต้องสงสัยเลย .

[๒๒๘๘] บาปย่อมไม่เจริญแก่ชนผู้รู้ความสลาย และความเคลื่อนไหวแห่งชีวิตอย่างนี้ ชื่อว่าผู้รู้ธรรมทั้งปวง . ถ้านรชนนั้น ไม่คิดฆ่าคนอื่น . ดุกรท่านผู้อันหมุ่ภาสิรู้กันดีแล้ว ผู้กล่าวคำอันงดงาม ท่านปรากฏว่าทำประโยชน์ให้แก่อโลกลอยนี้ โฉนจึงแสวงหาบาปกรรมให้เกิดขึ้น? ดุกรท่านผู้มีตะโพกอันผึ่งผาย ถ้าเราจักตายอยู่ที่ผึ่งแม่น้ำของท่าน เมื่อเราตายแล้ว ความดีเตียนก็จะมาถึงท่านโดยไม่ต้องสงสัย . ดุกรท่านผู้มีสะเอวกลมกลิ้ง เพราะฉะนั้นแล ท่านจงรักษาบาปกรรมไว้เถิด อย่าให้คนทั้งปวงติเตียนท่านได้ภายหลัง ในเมื่อเราตายไปแล้ว .

[๒๒๘๙] เหตุนี้ ข้าพเจ้าทราบแล้ว ท่านจงอดกลั้นไว้ก่อน ข้าพเจ้าจะยอมตนและให้มะม่วงแก่ท่าน เพราะท่านละกามคุณที่ละได้ยาก แล้วตั้งไว้ซึ่งความสงบ และสุจริตธรรม . บุคคลใดละสิ่งโยชนในก่อน แล้วตั้งอยู่ในสิ่งโยชนในภายหลัง ประพฤติธรรมอยู่ บาปย่อมพอกพูนแก่บุคคลนั้น . มาเถิด ข้าพเจ้าจะนำท่านไปยังสวนมะม่วง แต่ท่านจะต้องมีความชวนชวายน้อย ข้าพเจ้าจะนำท่านไปในสวนมะม่วงอันร่มเย็น ท่านจงเป็นผู้มีความชวนชวายน้อยเถิด . ดุกรท่านผู้ปราบปรามข้าศึก สวนนั้นเคลื่อนกล่นไปด้วยหมู่ไม้ที่มีแม้อยู่ในรสดอกไม้มันกระเรียน นกยูง นกเขาซึ่งมีสร้อยคออันน่าชม มีหมู่หงส์ส่งเสียงร้องชม ผุ่งนกคเหว่าที่ร้องปลุกสัตว์ทั้งหลายอยู่ในสวนมะม่วงนั้น . ผลมะม่วงในสวนนั้นตกเป็นพวงๆ คุพพ่อนพวง ปลายกิ่งห้อยโน้มลงมา มีทั้งต้นคำ ต้นสน ต้นกระทู่ม และผลตาลสุกห้อยอยู่เรียงราย .

[๒๒๙๐] ท่านทรงทิพมालา ผ้าโพกศีรษะ และเครื่องอาภรณ์ล้วนแต่เป็นทิพย์ มีทองต้นแขน ครอบด้วยจรัณจันท์ กลางคืน หญิง ๑๖,๐๐๐ คน เป็นบริจาริกาบำเรอท่านอยู่ แต่กลางวัน ท่านเสวยทุกขเวทนา ท่านมีอาณภาพมากอย่างนี้ ไม่เคยปรากฏมี ท่านชนลกชนพอง . เมื่อก่อนท่านได้ทำบาปกรรมอะไรอันนำทุกข์มาให้เกิดขึ้น ในมนุษยโลก ท่านจึงต้องกินเนื้อของตนอยู่ในบัดนี้?

[๒๒๙๑] ข้าพเจ้าเรียนไตรเพทจบแล้ว หมกมุ่นอยู่ในกามทั้งหลาย ได้ประพฤติเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่ผู้อื่นตลอดกาลนาน . ผู้ที่กินเนื้อหลังของคนอื่น ย่อมควักเนื้อข้างหลังตนเองกิน เหมือนข้าพเจ้ากินเนื้อหลังของตนอยู่ทุกวันนี้ ฉะนั้นแล .

จบ กิ่งจันทชาดกที่ ๑ .

๒. กุมภชาดก

ว่าด้วยโทษของสุรา

[๒๒๙๒] ท่านเป็นใคร มาจากไตรทิพย์หรือ จึงเปล่งรัศมีสว่างไสวอยู่ในนภากาศเหมือนพระจันทร์ส่องสว่างในกลางคืน ฉะนั้น? ท่านเหยียบลมหนาวในอากาศได้ เดินและยืนในอากาศได้ ฤทธิ์ของเทวดาทั้งหลาย ผู้ไม่ต้องเดินทางไกล ท่านทำให้เป็นที่ตั้ง และให้เจริญดีแล้วเป็นไหน? ท่านเป็นใคร มาขึ้นอยู่ในอากาศร้องขวยหม้อยู่ หรือว่าหม้อยของท่านนี้เพื่อประโยชน์อะไร ดุกรพราหมณ์ ขอท่านจงบอกเนื้อความนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด?

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิาย ชาดก ภาค ๑

[๒๒๙๓] หม้อไบนี่ ไม่ใช่หม้อเนยใส ไม่ใช่หม้อน้ำมัน ไม่ใช่หม้อน้ำอ้อย ไม่ใช่หม้อน้ำผึ้ง โทษของหม้อไบนี่มีน้อย ท่านจงฟังโทษเป็นอันมากที่มีอยู่ในหม้อไบนี่. บุคคลดื่มสุราแล้วเดินโซเซล้มไปยั้งบ่อ ถ้า หลม่น้ำคร่ำ และหลมใสโครก ฟังบริโภคนกของที่ไม่ควรบริโภคแม้มากได้ ท่านจงช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้ บุคคลดื่มสุราแล้ว ไม่เป็นใหญ่ในใจ ย่อมเที่ยวไปเหมือนโคกินกากสุรา จะนั้น หาที่ฟังมิได้ ย่อมพ้อนรำขับร้องได้ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว แก้วผ้าเปลือยกายเที่ยวไปตามตรอกตามถนนในบ้านเหมือนซีเปลือย มีจิตหลุมหลง นอนตื่นสาย ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยน้ำชนิดนั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว ลุกขึ้นแซ่ไปมา โคลงศีรษะ และยกแขนขึ้นรำ เหมือนรูปหุ่นไม้ จะนั้น ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว นอนจนถูกไฟไหม้ และกินอาหารที่เหลือเดนสุนัขได้ ย่อมถึงการถูกจองจำ ถูกฆ่า และความเสื่อมแห่งโภคะ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว พูดคำที่ไม่ควรพูดได้ เปลือยกายนั่งในที่ประชุมได้ เประจะเป็นจอมอยู่ในอาเจียนของตน ถึงความพินาศ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้ บุคคลดื่มสุราแล้ว อีกเหิม นัยนาดาแดงกล้า สำคัญใจว่า แผ่นดินทั้งหมดเป็นของเราเท่านั้น พระราชาแม่มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขตทิศมา ก็ไม่เสมอเรา ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว ถือตัวจัด ก่อความทะเลาะวิวาท ส่อเสียด กล่าวร้าย เปลือยกายวิ่งไป คลุกคลีหมกอยู่กะพวกนักเลงเก่า ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. สุรานี้ทำตระกูลทั้งหลายในโลกนี้ อันมั่นคงบริบูรณ์ มีเงินทองตั้งหลายพัน ให้ขาดหายไปได้ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงิน ทอง ไร นา โค กระบือ ในสกุลใดย่อมพินาศไป ตระกูลที่มั่งมีทั้งหลาย ขาดสูญไปเพราะดื่มสุรา ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว เป็นคนหยาบขำ ด่าบิดามารดาได้ แม้ถึงเป็นพ่อผัวก็ฟังหยอกลูกสะใภ้ได้ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้ หญิงดื่มสุราแล้ว เป็นคนหยาบขำ ด่าพ่อผัวแม่ผัว และสามีได้ แม้เป็นทาส เป็นคนใช้พึงรับเป็นสามีของตนได้ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว ฟังประหารสมณะ หรือพราหมณ์ผู้ตั้งอยู่ในธรรมได้ ฟังไปสอบายอันมีกรรมนั้นเป็นเหตุ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว ย่อมประพฤติดุจจิตด้วยกาย วาจา และใจ ครั้นแล้ว ต้องไปตกนรก ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้. ชนทั้งหลาย แม้จะยอมสละเงินเป็นอันมาก มาอ้อนวอนบวชได้ผู้ยังไม่ได้ดื่มสุราก่อนให้พูดเท็จ ย่อมไม่ได้ บวชดื่มสุรานั้นแล้ว ย่อมพูดเท็จได้ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว ถูกใช้ไปในกรณีกิจรีบร้อนเกิดขึ้น ถูกซักถามก็ไม่รู้เนื้อความ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลแม้จะมีใจละอาย ครั้นเมาสุราแล้ว ก็ยอมจะทำความไม่ละอายให้ปรากฏได้ แม้จะเป็นคนหนักแน่นอยู่บ้าง ก็อดพูดมากไม่ได้ ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว นอนดั่งลูกสุรอดอาหาร ย่อมถึงความนอนเป็นทุกข์ที่พื้นดิน เขาต้องถึงความมีผิวพรรณทราม และความดิเตียน ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. บุคคลดื่มสุราแล้ว ย่อมนอนคอดก หาเป็นเหมือนโคที่ถูกลงประดักจะนั้นไม่ ฤทธิ์สุราย่อมทำให้คนอดทนได้ (ไม่กินข้าวกินน้ำ) ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. มนุษย์ทั้งหลายยอมเว้นสุราอันเปรียบด้วยภูมิพิษร้าย ใครคนไหนในโลก ควรจะดื่มสุราอันเสมอด้วยพิษงู ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. โอรสทั้งหลายของท้าวอันธกษัตริย์ ดื่มสุราแล้ว พาหญิงไปบำเรอยุริมฝั่งสมุทร ประหารกันและกันด้วยสาก ท่านช่วยซื้อหม้อไบนี่ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้. พวกอสูรดื่มสุราแล้ว เมาจนถึงจุดจากไตรทิพย์ สำคัญตัวว่าเที่ยง มีมารยา ข้ำแต่พระมหाराชา เมื่อรู้ว่าสุราเช่นนั้นเป็นน้ำเมา หาประโยชน์มิได้ จะดื่มทำไม? ในหม้อนี้ไม่มีเนยข้น หรือน้ำผึ้ง พระองค์รู้อย่างนี้แล้ว จงขายเสีย ข้ำแต่ท่านสรรพมิตร สิ่งที่อยู่ในหม้อนี้ ข้ำพระพุทธเจ้าได้กราบทูลแก่พระองค์แล้ว ด้วยประการฉะนี้.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
[๒๒๙๔] ท่านมิใช่เป็นบิดา หรือมารดาของข้าพเจ้า ท่านเป็นเคนชนิดใดชนิดหนึ่ง
มีความมโนเคราะห์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ปรรณนาประโยชน์อย่างยิ่ง
ตั้งแต่นั้นไป ข้าพเจ้าจักทำตามคำของท่าน . ข้าพเจ้าขอให้บ้านส่วย ๕
ตำบล ทาสี ๑๐๐ โค ๓๐๐ รถมียด้วยม้าอาชาไนย ๑๐ คิน แก่ท่าน
ขอท่านผู้ปรรณนาประโยชน์ เป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าเถิด .

[๒๒๙๕] ข้าแต่พระราชา ทาสี บ้านส่วย โค และรถอื่นเทียมด้วยม้าอาชาไนย
จงเป็นของพระองค์ตามเดิมเถิด ข้าพเจ้าเป็นท้าวสักกะจอมเทพ ชาว
ไตรทิพย์ . พระองค์จงเสวยพระกระยาหาร เนยใส และข้าวปายาส
พึงเสวยขมกมมมาสอันโอชารส ดุกรพระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน
พระองค์ยินดีในธรรม ไม่ถูกใครๆ ตีเตียนด้วยอาการอย่างนี้แล้ว จงเข้า
ถึงลี้คคสถาน .

จบ กุมภชาดกที่ ๒ .

๓ . ชัยทิศชาดก

ว่าด้วยโปริสาทกับพระเจ้าชัยทิศ

[๒๒๙๖] ในเวลาที่เรบริโภคอาหารในวันที่ ๗ ภัทธานุเป็นอันมากเกิดขึ้นแล้ว
แก่เรา ในวันที่ นานนักหนอ ท่านเป็นใคร มาจากไหน ขอเชิญท่านบอก
ขอท่านจงบอกถึงชาติตระกูลตามที่รู้กันเถิด?

[๒๒๙๗] เราเป็นพระเจ้าปัญจาลราช มีนามว่าชัยทิศ ถ้าท่านได้ยินชื่อก็จงรู้จัก
เราออกมาลาเนื้อ เทียวมาตามข้างภูเขา และป่า ท่านจงกินเนื้อกวางนี้
เถิด ขอจงปล่อยเราเสียในวันนี้เถิด .

[๒๒๙๘] พระองค์ เอาของของข้าพระองค์เองมาแลกเปลี่ยน กวางที่พระองค์
ตรัสถึงนั้นเป็นอาหารของข้าพระองค์ ข้าพระองค์กินพระองค์แล้ว อยาก
จะกินเนื้อกวาง ก็จักกินได้ในภายหลัง เวลานี้ มิใช่เวลาขอเรื่อง .

[๒๒๙๙] ถ้าความพินของเราย่อมไม่มีด้วยการแลกเปลี่ยน ขอให้เราได้กลับไปยัง
พระนครเสียก่อน เราพลัดไ้แก่พราหมณ์ว่า จะให้ทรัพย์ เราจักรักษา
คำสัตย์กลับมาหาท่านอีก .

[๒๓๐๐] ดุกรพระราช พระองค์ใกล้จะถึงสวรรคตอยู่แล้ว ยังทรงเดือดร้อนถึง
กรรมอะไรอยู่ ขอจงตรัสบอกกรรมนั้นแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์อาจจะ
อนุญาตให้เสด็จกลับไปก่อนได้?

[๒๓๐๑] ความหวังในทรัพย์ เราได้ทำไว้แก่พราหมณ์ ความผิดเพี้ยนเป็นข้อผูก
มัดตัว ยังพันไปไม่ได้ เพราะเราผิดไว้ว่า จะให้ทรัพย์แก่พราหมณ์ เรา
จักรักษาคำสัตย์กลับมาหาท่านอีก .

[๒๓๐๒] ความหวังในทรัพย์ พระองค์ได้ทำไว้แก่พราหมณ์ ความผิดเพี้ยนเป็นข้อ
ผูกมัดตัว ยังพันไปไม่ได้ เพราะได้ผิดเพี้ยนไว้แก่พราหมณ์ว่า จะ
พระราชทานทรัพย์ พระองค์จงรักษาคำสัตย์ไว้เสด็จกลับมาอีกเถิด .

[๒๓๐๓] ก็พระเจ้าชัยทิศนั้น หลุดพ้นจากเงื้อมมือของโปริสาท แล้วรีบเสด็จ
กลับไปยังพระราชมนเทียรของพระองค์ เพราะได้ทรงผิดเพี้ยนไว้แก่
พราหมณ์ว่า จะพระราชทานทรัพย์ ได้รับสั่งให้หาพระราชโอรสพระนาม
ว่าลีนัสตัต ตรัสว่า เจ้าจงอภิเษกปกครองรัฐสิมา ในวันที่ จงประพฤติ
ธรรมในรัฐสิมา และในประชาชนทั้งหลาย บุคคลไม่ประพฤติธรรม อย่า
ได้มีในแคว้นแคว้นของเจ้า เราจะไปในสำนักโปริสาท .

[๒๓๐๔] ขอเดชะ ข้าพระองค์ได้ทำความไม่พอพระทัยอะไรในใต้ฝ่าพระบาท
ข้าพระองค์ปรรณนาจะได้สดับความที่พระองค์จะให้ขึ้นครองราชสมบัติ
ในวันนี้ ข้าพระองค์ไม่ปรรณนาแม้ราชสมบัติเว้นจากใต้ฝ่าพระบาท
เลย .

[๒๓๐๕] ลูกรัก พ่อไม่ได้นึกถึงความผิดทางกายกรรม และวาจกรรมของเธอเลย
แต่พ่อได้ทำความตกลงไว้กับโปริสาท พ่อรักษาคำสัตย์ จึงต้องกลับ
ไปอีก .

[๒๓๐๖] ข้าพระบาทจักไปแทนเอง ขอใต้ฝ่าพระบาท จงประทับอยู่ ณ ที่นี้ การที่จะ
รอดชีวิตหลุดพ้นจากสำนักนายโปริสาทนั้น ไม่มีเลย ข้าแต่พระราชบิดา
ถ้าใต้ฝ่าพระบาทจะเสด็จไปจริงๆ แม้ข้าพระบาทก็จะตามเสด็จไปด้วย
เราทั้งสองจะไม่ยอมอยู่ .

[๒๓๐๗] ลูกรัก นั้นเป็นธรรมของสัตว์บุรุษโดยแท้จริง แต่เมื่อไร นายโปริสาทข่มขี่
ทำลายเผาเธอกินเสียที่โคนไม้ นั้นเป็นความต่างพร้อยของพ่อ ชื่อนี้
แหละ เป็นทุกข์ยิ่งกว่าความตายของพ่อเสียอีก .

[๒๓๐๘] ข้าพระบาท ขอเอาชีวิตของข้าพระบาทแลกพระชนมชีพของใต้ฝ่าพระบาท

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไว้ใต้ฝ่าพระบาทอย่าเสด็จไปในสำนักของปรีสาทเลย ข้าพระบาท
จะขอเอาชีวิต ของข้า พระบาท แลกพระชนมชีพ ใต้ฝ่า พระบาทนี้ แหละไว้
เพราะฉะนั้น ข้าพระบาทขอยอมตายแทนใต้ฝ่าพระบาท พระเจ้าข้า .

[๒๓๐๙] ลำดับนั้นแล พระราชโอรสผู้ทรงพระปรีชา ถวายบังคมพระยุคลบาท
พระชนกชนนี พระชนนีทรงเสียพระทัยล้นลง ณ พื้นปฐมพี พระชนก
ทรงยกพระพาหาทั้ง ๒ คร่ำครวญอยู่ .

[๒๓๑๐] พระชนกทรงทราบ ว่า พระโอรสเสด็จล่วงหน้าไปก่อนแล้ว ทรงประคอง
อัญชลีกราบไหว้เทวดาทั้งหลายทรงอ้อนวอนว่า ขอโสมราชา วรณราชา
พระปชาบดี พระจันทร์ และพระอาทิตย์ช่วยคุ้มครองเจ้า ขอให้เจ้าได้
รับอนุญาตจากสำนักของนายปรีสาทกลับมาโดยสวัสดิ์เถิด ลูกรัก .

[๒๓๑๑] มารดาของบุรุษชื่อว่ารามะ ผู้ไปสุนทรของพระเจ้าทณทิราชได้คุ้มครอง
ทำความสวัสดิ์แก่บุรุษเป็นบุตรอย่างใด แม่ขอทำความสวัสดิ์อย่างนั้น
แก่เจ้าด้วยคำสัตย์นี้ ขอทวยเทพจงช่วยคุ้มครอง ขอให้เจ้าได้รับอนุญาต
กลับมาโดยสวัสดิ์เถิด ลูกเอ๋ย .

[๒๓๑๒] ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า เคยคิดร้ายในที่แจ้ง หรือในที่ลับในพระเชษฐา
อลีนัสัตต ด้วยคำสัตย์นี้ ขอทวยเทพจงช่วยคุ้มครอง ขอให้พระเชษฐา
ได้รับอนุญาตกลับมาโดยสวัสดิ์เถิด .

[๒๓๑๓] ข้าแต่พระสวามี พระองค์ไม่เคยประพฤตินอกใจหม่อมฉันเลย ฉะนั้น
จึงเป็นที่รักของหม่อมฉันด้วยใจจริง ด้วยคำสัตย์นี้ ขอทวยเทพจงช่วย
คุ้มครอง ขอให้พระองค์ได้รับอนุญาตกลับมาโดยสวัสดิ์เถิด .

[๒๓๑๔] ท่านผู้มีร่างกายอันสูงใหญ่ มีหน้าอันงดงามมาจากที่ไหน ท่านไม่รู้จัก
เราผู้ร้าย ซึ่งอยู่ในป่านี้มีนามว่าปรีสาทดอกหรือ ใครที่ไม่รู้จักความ
สวัสดิ์ของตนดอก จึงได้มา ณ ที่นี้?

[๒๓๑๕] ดูกรท่านพราณ เราเห็นว่าท่านเป็นผู้กินเนื้อมนุษย์เป็นอาหาร แต่ไม่รู้ว่าท่าน
อยู่ในป่านี้ เราเป็นโอรสของพระเจ้าชัยทิต วันนี ท่านจงกินเราแทน
เพื่อปลดเปลื้องพระชนกให้พ้นไป .

[๒๓๑๖] เราเห็นว่าท่านเป็นโอรสของพระเจ้าชัยทิต พระפקตร์และผิวพรรณของท่าน
ทั้ง ๒ คล้ายๆ กัน กรรมที่ท่านผู้ยอมตายแทนเพื่อปลดเปลื้องพระชนก
ให้พ้นไปทำแล้วนี้ เป็นของทำได้ยากยิ่งนัก .

[๒๓๑๗] กรรมที่บุคคลยอมตายแทน เพื่อปลดเปลื้องบิดา หรือเพราะเหตุแห่ง
มารดาในโลกนี้ เป็นเหตุให้ไปสู่ปรโลก ทั้งจะเปรียบพร้อมด้วยความสุข
และอารมณอันงามเลิศ เราไม่เห็นว่าจะทำได้ยากสักน้อยเลย .

[๒๓๑๘] เราระลึกไม่ได้เลยว่า เราจะกระทำความชั่วเพื่อตนเองทั้งในที่แจ้ง และ
ที่ลับ เพราะว่า เราเป็นผู้มีชาติและมรณะอันกำหนดไว้แล้วว่า ในโลกนี้
ของเรา ฉันทใด ในปรโลก ก็ฉันทนั้น . ดูกรท่านผู้มีอำนาจมาก เชิญท่าน
กินเนื้อเรา ในวันนี้ เสียบัดนี้เถิด เชิญท่านทำกิจเถิด สรรีระนี้เราสละแล้ว
เราจะทำเป็นพลัดตกมาจากยอดไม้ ท่านชอบใจเนื้อส่วนใดๆ ก็เชิญ
ท่านกินเนื้อส่วนนั้นๆ ของเราเถิด .

[๒๓๑๙] ดูกรพระราชโอรส เรื่องนี้ท่านเต็มใจจริง ท่านจึงสละชีวิตเพื่อปลดเปลื้อง
พระชนกได้ เพราะเหตุนี้แหละ ท่านจงรีบไปหักไม้มาก่อไฟเถิด .

[๒๓๒๐] ลำดับนั้น พระราชโอรสผู้มีปัญญา ได้นำเอาฟืนมาก่อไฟกองใหญ่ขึ้น
แล้ว แจ้งให้ยักษ์ทราบว่า บัดนี้ ได้ก่อไฟเสร็จแล้ว .

[๒๓๒๑] เมื่อคืนนี้ ท่านทำการขู่ว่า จะกินเราในวันนี้ ทำไมหวาดเกรงเรามอง
ดูอยู่บ่อยๆ เราได้ทำตามคำของท่านเสร็จแล้ว เมื่อพอใจจะกินก็เชิญกิน
เสียซิท่าน .

[๒๓๒๒] ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม มีวาจาสัตย์ รู้ความประสงค์ของผู้ขอเช่นท่าน ใครจะ
นำมากินเป็นภักษาหารได้ ผู้ใดกินผู้มีวาจาสัตย์เช่นท่าน ศีระะของผู้นั้น
ก็จะพึงแตกออก ๓ เสี่ยง .

[๒๓๒๓] ดูกรยักษ์ สสบัณฑิตสำคัญท้าวสักกะนี้ว่า เป็นพราหมณ์ จึงยอมให้พัก
อยู่เพื่อจะให้สรีระะของตน ด้วยเหตุนี้แหละ จันทิมเทพบุตร จึงมีภาพ
กระต่ายปรากฏสมประสงค์ของโลกอยู่ทุกวันนี้ .

[๒๓๒๔] พระจันทร์ พระอาทิตย์ พ้นแล้วจากปากแห่งราหู ย่อมไฟโรจน์ใน
วันเพ็ญ ฉันทใด ดูกรท่านผู้มีอำนาจมาก ท่านก็ฉันทนั้น หลุดพ้นไป
จากเราผู้กินเนื้อมนุษย์เป็นอาหารแล้ว ยังพระชนกชนนีให้ปลื้มพระทัย
จงรุ่งโรจน์ในกบิลรัฐหนึ่ง พระประยูรญาติของท่านจงยินดีกันทั่วหน้า .

[๒๓๒๕] ลำดับนั้นแล พระราชโอรสอลีนัสัตตผู้มีพระปัญญา ทรงประคองอัญชลี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไวยักษ์ปริสาท ได้รับอนุญาตแล้ว มีความสุขสวัสดิ์ หาโรคมิได้
เสด็จกลับมายังกบิลรัฐ .

[๒๓๒๖] ขวานิคมนชนบทถ้วนหน้า ทั้งพลช้าง พลรถ และพลเดินเท้าต่างพากัน
มาถวายบังคมพระราชโอรสนั้น พร้อมกันกราบทูลขึ้นว่า ข้าพระองค์
ทั้งหลายขอถวายบังคมพระองค์ พระองค์ทรงทำกิจซึ่งยากที่ทรงทำได้ .

จบ ขยติชชาดกที่ ๓ .

๔ . จันทันตชาดก

ว่าด้วยพญาช้างจันทันต

[๒๓๒๗] ดูกษัตริย์นางผู้มีอวัยวะงามอร่ามดังทอง มีผิวพรรณเหลืองงามเลิศ
พระเนตรทั้งสองแจ่มใส เหตุไรหนอ พระนางจึงเศร้าโศกชুবไป ดอก
ดอกไม้ที่ถูกขยี้ ฉะนั้น?

[๒๓๒๘] ข้าแต่พระมหาราชเจ้า หม่อมฉันแพ้พระครรรค์ โดยการแพ้พระครรรค์เป็น
เหตุให้หม่อมฉันฝันเห็นสิ่งที่หาไม่ได้ง่าย .

[๒๓๒๙] กามสมบัติของมนุษย์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลกนี้ และในสวณันนทวัน
กามสมบัติทั้งหมดนั้น เป็นของฉันทังส้น ฉันทจะให้แก่เธอได้ทั้งนั้น .

[๒๓๓๐] ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ นายพรานป่าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในแวนแคว้น
ของพระองค์จงมาประชุมพร้อมกัน หม่อมฉันจะแจ้งเหตุที่แพ้พระครรรค์
ของหม่อมฉันให้นายพรานป่าเหล่านั้นทราบ .

[๒๓๓๑] ดูกษัตริย์ นายพรานป่าเหล่านี้ ล้วนแต่มีฝีมือ เป็นคนกล้ากล้า
ชำนาญป้า รู้จักชนิดของเนื้อ ย่อมสละชีวิตเพื่อประโยชน์ของเราได้ .

[๒๓๓๒] ท่านทั้งหลายผู้เป็นเชื้อเถาของนายพราน ที่มาพร้อมกันอยู่ ณ ที่นี้ จงฟัง
ฉันทันตฉันเห็นช้างเผือกผ่องงามมีรัศมี ๖ ประการ ฉันทต้องการช้างคันนั้น
เมื่อไม่ได้ชีวิตก็หาไม่ .

[๒๓๓๓] บิดาหรือปู่ทวด ของข้าพระองค์ทั้งหลายก็ยังไม่เคยได้ เห็นทั้งยังไม่เคย
ได้ยินว่า พญาช้างที่มีงา มีรัศมี ๖ ประการ พระนางเจ้าทรงนิมิตเห็น
พญาช้างมีลักษณะเช่นไร ขอได้ตรัสบอกพญาช้างที่มีลักษณะเช่นนั้น
แก่พระองค์ทั้งหลายเถิด พระเจ้าข้า .

[๒๓๓๔] ทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ เบื้องบน ๑ เบื้องล่าง ๑ ทิศทั้ง ๑๐ นี้ พระองค์
ทรงฝันเห็นพญาช้าง ซึ่งมีงามีรัศมี ๖ ประการอยู่ทิศไหน พระเจ้าข้า . ?

[๒๓๓๕] จากที่นี้ตรงไปทิศอุดร ข้ามภูเขาสองใหญ่ ๗ ลูก ภูเขาใหญ่ชื่อสุวรรณปัส
มีพรรณไม้มงคลดอกอยู่ไสว มีฝูงกษัตริย์เทววิริงเล่นอยู่ ท่านจงขึ้นไปบน
ภูเขานั้นเป็นที่อยู่แห่งหมู่กษัตริย์ทั้งหลายแล้วมองลงมาตามเชิงเขา ทันใด
นั้น จะได้เห็นต้นไทรใหญ่ที่มีสีเทียมเมฆ มียานไทร ๘,๐๐๐ ห้อยย้อยอยู่ .

ที่โคนต้นไทรนั้น มีพญาช้างเผือกผ่องงามมีรัศมี ๖ ประการอาศัยอยู่
ยากที่คนอื่นจะจับได้ มีช้างประมาณ ๘,๐๐๐ เชือกล้วนมีงาอนงาม รัง
ไล่ประหารเรือดงลมพัด รักษาพญาช้างนั้นอยู่ . ช้างเหล่านั้นย่อมบันลือ
เสียงนำหวาดกลัว ย่อมโกรธแม่ต่อลมที่พัดถูกตัว ถ้าเห็นมนุษย์ ณ ที่นั้น
เป็นต้องขยี้สยี้ให้เป็นภัสสมรลี แม่แต่ละองค์ไม่ถูกต้องพญาช้างได้เลย .

[๒๓๓๖] ข้าแต่พระราชเทวี เครื่องอาภรณ์ที่แล้วไปด้วยเงิน แก้วมุกดา แก้วมณี
และแก้วไพฑูรย์มีอยู่ในราชสกุลมากมาย เหตุไร พระแม่เจ้าจึงทรง
ประสงค์เอางาช้างมาทำเป็นเครื่องประดับเล่า พระแม่เจ้าทรงปรารถนา
จะให้มาพญาช้าง ซึ่งมีงามีรัศมี ๖ ประการเสีย หรือว่าจะให้พญาช้างมา
พวกเชื้อเถาของนายพรานเสียกระมัง?

[๒๓๓๗] ดูกษัตริย์นายพราน ฉันทริษยาด้วย เสียใจด้วย เพราะนึกถึงความหลังก็
ตรอมใจ ขอท่านจงทำตามความประสงค์ของฉันทันตฉันทให้บ้านส่วยแก่
ท่าน ๕ ตำบล .

[๒๓๓๘] พญาช้างนั้นอยู่ที่ไหน ยืนที่ไหน ทางไหนที่พญาช้างไปอาบน้ำ พญาช้าง
อาบน้ำด้วยประการอย่างไร ข้าพระองค์จะรู้จักคิดแห่งพญาช้างได้อย่างไร?

[๒๓๓๙] ในที่ๆ พญาช้างอยู่นั้น มีสระอยู่ใกล้ๆ น้ำรินรมย์ มีธาราเรียบ
น้ำมากมาย สะพรั่งไปด้วยพรรณไม้มงคล มีหมู่กษัตริย์มาคลั่งเคล้า พญาช้าง
นั้น ลงอาบที่สระนั้นแหละ ชำระศีรษะแล้วห้อยพวงดอกกุบล มีร่างกาย
เผือกผ่องดังดอกบัวขาว บันเทิงใจให้มหัศจรรย์ว่าสรรพภิกขุพา เดินหน้า
กลับไปยังที่อยู่ของตน .

[๒๓๔๐] นายพรานนั้น ยึดเอาพระราชดำรัสของพระนางซึ่งประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้นเอง
แล้วถือเอาแสงลูกธนูข้ามภูเขาใหญ่ทั้ง ๗ ลูก ไปจนถึงลูกที่ชื่อสุวรรณปัส
อันสูงโดด . ขึ้นไปถึงภูเขาอันเป็นที่อยู่ของหมู่กษัตริย์แล้ว มองลงมา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ยังเชิงเขา ได้เห็นต้นไทรใหญ่มีสีเทียมเมฆ มียานไทร ๘,๐๐๐ ห้อยย้อย
อยู่ ณ ที่นั้น ทันใดนั้นเอง ก็ได้เห็นพญาช้างเผือกผ่องงามวิจิตรมี ๖ ประการ
ยากที่คนเหล่าอื่นจะจับได้ มีช้างประมาณ ๘,๐๐๐ เชือก ล้วนแต่มีงามอนาม
วิ่งไล่เร็วดุจลมพัด รักษาพญาช้างอยู่. และได้เห็นสระโบกขรณีอัน
นารินรมย์อยู่ใกล้ๆ ที่อยู่ของพญาช้างนั้น ทั้งทำนาก็ราบเรียบน่านามากมาย
มีพรรณไม้นอกบ้านสะพรั่ง มีหมู่กมรเทียวเคล้าคลึงอยู่ แลเห็นที่ที่พญา
ช้างลงอาบน้ำ. จนกระทั่งที่ๆ พญาช้างเดิน ยืนอยู่ และทางที่พญาช้างลง
อาบนั้นก็แลเห็น นายพรานผู้มีใจลามก ถูกพระนางสุกัณหาทาผู้ตกอยู่ใน
อำนาจจิตทรงไขมา ก็มาตระเตรียมหลุม.

[๒๓๔๑] นายพรานผู้กระทำการมอันชั่วช้า ขุดหลุมเอากระดานเปิดเสร็จแล้ว สอด
ธนูเข้าไว้ เอาลูกธนูลูกใหญ่ยิงพญาช้างซึ่งมายืนอยู่ข้างหลุมของตน.
พระยาช้างถูกยิงแล้วก็ร้องก้องโกญจนาท ช้างทักๆ เชือกพากันบนลื้อ
อื้ออึงวิ่งไปทั้ง ๘ ทิศ ทำหญ้าและไม้ให้เป็นจวนไป. พญาช้างฉันทันต์เอา
เท้ากระช่นดินด้วยคิดว่า จักฆ่ามันเสีย แต่ได้เห็นผ้ากาสาขาวพัสดร์ อัน
เป็นธงชัยของฤาษี ที่ซึ่งได้รับความทุกข์ ก็เกิดความรู้สึกว่า ธงชัยแห่ง
พระอรหันต์อันสัตบุรุษไม่พึงทำลาย.

[๒๓๔๒] ผู้ใดยังไม่หมดกิเลส ปราศจากทมะและสังขะ ผู้นั้นไม่ควรจะนั่งหม่มผ้า
กาสาขาว. ส่วนผู้ใดคลายกิเลสได้แล้ว ตั้งมั่นอยู่ในศีล ประกอบด้วย
ทมะและสังขะ ผู้นั้นย่อมควรนั่งหม่มผ้ากาสาขาวแท้.

[๒๓๔๓] พญาช้างถูกลูกศรใหญ่เสียบเข้าแล้ว ไม่มีจิตคิดประทุษร้าย ได้ถามนาย
พรานว่า เพื่อนเอ๋ย ท่านประสงค์อะไร เพราะเหตุไร หรือว่าใคร
ใช้ให้ท่านมาฆ่าเรา?

[๒๓๔๔] ดูกพญาช้างผู้เจริญ พระนางสุกัณหาทาพระมเหสีของพระเจ้ากาสิกราช
อันประชาชนสักการะบูชาอยู่ในราชสกุล พระนางได้ทรงนิมิตเห็นท่าน
และได้โปรดให้ทาสักการะแก่ข้าพเจ้าแล้ว ตรัสบอกข้าพเจ้าว่า มีพระ-
ประสงค์ทั้งคู่ของท่าน.

[๒๓๔๕] ที่จริง พระนางสุกัณหาทาทรงทราบอยู่ว่างามๆ แห่งบิดาและปิตุพวคของเรา
มีอยู่เป็นอันมาก แต่พระนางเป็นคนพาล โกรธเคือง ผูกเวร ต้องการจะ
ฆ่าเรา. ดูกนายพราน ท่านจงลุกขึ้นเถิด จงหยิบเลื่อยมาตัดงาคู่นี้เถิด
ประเดี๋ยวเราจะตายเสียก่อน ท่านจงกราบทูลพระนางสุกัณหาทาผู้ยังผูกโกรธ
ว่า พญาช้างตายแล้ว เชิญพระนางรับงาคู่นี้ไว้เถิด.

[๒๓๔๖] นายพรานนั้น ลุกขึ้นจับเลื่อย เลื่อยงาพญาช้างทั้งคู่อันงดงามหาที่เปรียบ
มิได้ในพื้นปฐพีแล้ว รีบถือหลักออกจากที่นั้นไป.

[๒๓๔๗] ช้างเหล่านั้นตกใจ ได้รับความเสียใจ เพราะพญาช้างถูกยิงพากันวิ่งไปยัง
ทิศทั้ง ๘ เมื่อไม่เห็นปัจจัยามิตรของพญาช้าง ก็พากันกลับมายังที่อยู่ของ
พญาช้าง.

[๒๓๔๘] ช้างเหล่านั้นพากันคร่ำครวญร่ำไห้อยู่ ณ ที่นั้น ต่างสับเอาฝุ่นพ่นขึ้นบน
กระพองของตนๆ ยกนางสรพททาผู้เป็นมเหสีให้เป็นหัวหน้า พากัน
กลับยังที่อยู่ของตนทั้งหมด.

[๒๓๔๙] นายพรานนั้น ถือเอางาพญาช้างทั้งคู่อันงดงาม หาที่เปรียบในพื้นปฐพีมิได้
ซึ่งแพร่ริมจิตสันทองไปรอบๆ มาถึงยังพระนครกาสิแล้ว น้อมนำงาทั้งคู่
เข้าไปถวายพระนางสุกัณหาทาทูลว่า พญาช้างล้มแล้ว ขอเชิญพระนาง
ทอดพระเนตรงาทั้งคู่เถิด.

[๒๓๕๐] พระนางสุกัณหาทาผู้เป็นพาล ครั้นทอดพระเนตรงาพญาช้างทั้งคู่ ผู้เป็นสามี
ที่รักในชาติก่อนแล้ว หทัยของพระนางก็แตกทำลาย ณ ที่นั้นเอง เพราะ
เหตุนี้เอง พระนางจึงได้สวรรคต.

[๒๓๕๑] พระศาสดาได้บรรลุสัมโพธิญาณแล้ว มีพระอานภาพมาก ได้ทรงทำการเยี่ยม
ในท่ามกลางบริษัท ภิกษุทั้งหลายผู้มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พากันทูลถามว่า
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่ทรงทำการเยี่ยมให้ปรากฏ เมื่อไม่มีเหตุ?
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดูนางกุมารีสาวคนนั้น นุ่งหม่ม
ผ้ากาสาขาวพัสดร์ ประพุดตือนาคารีวัตร นางกุมารีนั่นแล เป็นนาง-
สุกัณหาทาในกาลนั้น เราตถาคตเป็นพญาช้างในกาลนั้น. นายพรานถือเอา
งาทั้งคู่อันงดงามของพญาช้าง หาที่เปรียบในพื้นปฐพีมิได้ กลับมายัง
พระนครกาสิในกาลนั้น เป็นพระเทวทัต. พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากความ
กระวนกระวาย ความเศร้าโศก และกิเลสจลลบุตร ตรัสรู้ด้วยพระองค์
เองแล้ว ได้ตรัสสั่งทนต์ชาดกนี้ อันเป็นของเก่า ไม่รู้จักสิ้นสูญ ซึ่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พระองค์ทองเที่ยวไปแล้วตลอดกาลนาน เป็นบุรพจารย์ทั้งสูงทั้งต่ำว่า
คุณภิกษุทั้งหลาย คราวครั้งนั้น เราเป็นพญาช้างฉัททันต์อยู่ที่สระฉัททันต์
นั้น ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาดกไว้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ จันหันตชาดกที่ ๔ .

๕ . สัมภวชาดก

ว่าด้วยคนผู้รุ่งโรจน์ได้เพราะปัญญา

[๒๓๕๒] ดูกุรทำนอาจารย์สุจิริตะ เราทั้งหลายได้ราชสมบัติ และความเป็นใหญ่
แล้ว ยังปรารถนาจะได้บุตรคนใหญ่ เพื่อครองแผ่นดินนี้ โดยธรรม
ไม่ใช่โดยอธรรม อธรรมเราไม่พอใจ การประพฤติดุธรรมเป็นกิจของพระ-
ราชาแท้ . เราทั้งหลายจะไม่ถูกนิทาในโลกนี้ และในโลกหน้าด้วยเหตุใด
และจะได้รับเกียรติยศ ในเทวตาและมนุษย์ด้วยเหตุใด . ขอท่านจง
บอกเหตุนี้ๆ แก่เรา ดูกุรทำนพราหมณ์ เราปรารถนาจะปฏิบัติตามอรรถ
และธรรม เรากถามท่านแล้วขอจงบอกอรรถ และธรรมนั้นด้วยเถิด?

[๒๓๕๓] ข้าแต่พระราชา พระองค์ทรงปรารถนาจะทรงปฏิบัติตามอรรถและธรรมใด
นอกจากวิธพราหมณ์แล้ว ไม่มีใครสมควรที่จะชี้แจงซึ่งอรรถและธรรม
นั้นได้ .

[๒๓๕๔] ดูกุรทำนอาจารย์สุจิริตะ มาเถิดท่าน เราจะส่งท่าน ไปยังสำนักของวิธ-
พราหมณ์ ท่านจงนำเอาทองคำแท่งนี้ ไปมอบให้ เพื่อรับคำอธิบายอรรถ
และธรรม .

[๒๓๕๕] มหาพราหมณ์ผู้การทวาชโคตรนั้น ได้ไปถึงสำนักของวิธพราหมณ์แล้ว
เห็นท่านกำลังบริโภคอาหารอยู่ในเรือนของตน .

[๒๓๕๖] พระเจ้าไกรยราชผู้เรืองพระยศ ทรงส่งเราให้เป็นทูตมา พระเจ้ายธิฐิติละ
ได้ตรัสถามอรรถและธรรม ได้ตรัสแล้วดังกล่าวนั้น ท่านอาจารย์วิธ
ข้าพเจ้าถามท่านแล้ว ขอได้กรุณาบอกอรรถและธรรมนั้นด้วย .

[๒๓๕๗] ดูกุรพราหมณ์ เราคิดว่า จักกินแม่น้ำคงคา แต่ไม่อาจจะกินแม่น้ำใหญ่นั้น
ได้ เพราะเหตุนี้ โอกาสนั้นจักมีได้อย่างไร? เมื่อท่านถามถึงอรรถและ
ธรรม เราจึงไม่อาจจะบอกได้ . แต่ภิกษุการะผู้เป็นบุตรเกิดแตกของ
เราเมื่ออยู่ เชิญท่านไปถามอรรถและธรรมกะเธอเถิด พราหมณ์ .

[๒๓๕๘] มหาพราหมณ์ผู้การทวาชโคตรนั้น ได้ไปถึงสำนักของภิกษุการะ เห็นท่าน
กำลังนั่งอยู่ในเรือนของตน .

[๒๓๕๙] พระเจ้าไกรยราชผู้เรืองพระยศ ทรงส่งเราเป็นทูตมาพระเจ้ายธิฐิติละได้
ตรัสถามอรรถและธรรม ได้ตรัสแล้วดังกล่าวนั้น ดูกุรภิกษุการะมาพบ
ขอได้กรุณาบอกอรรถและธรรมนั้นแก่เราด้วย .

[๒๓๖๐] ข้าพเจ้าเป็นเหมือนคนทิ้งหีบเนื้อแล้ววิ่งตามเหยี่ยว ไป ถึงจะถูกถามอรรถ
และธรรมก็ไม่อาจจะบอกแก่ท่านได้ ข้าแต่ท่านพราหมณ์สุจิริตะ น้อง
ชายของข้าพเจ้าชื่อว่าสมุชชัยมียอยู่ เชิญท่านไปถามอรรถและธรรมกะเธอ
เถิด .

[๒๓๖๑] มหาพราหมณ์ผู้การทวาชโคตรนั้น ได้ไปถึงยังสำนักของสมุชชัยกุมาร
ได้เห็นสมุชชัยกุมารกำลังนั่งอยู่ในบริษัทของตน .

[๒๓๖๒] พระเจ้าไกรยราชผู้เรืองพระยศ ทรงส่งเราเป็นทูตมา พระเจ้ายธิฐิติละ
ได้ตรัสถามอรรถและธรรม ได้ตรัสแล้วดังกล่าวนั้น ดูกุรสมุชชัยกุมาร
ขอได้กรุณาบอกอรรถและธรรมนั้นแก่เราด้วย .

[๒๓๖๓] ข้าแต่ท่านสุจิริตพราหมณ์ มัจจุราชย่อมกลืนกินข้าพเจ้าทั้งเข้าและเย็น
ถึงข้าพเจ้าถูกถาม ก็ไม่อาจจะบอกอรรถและธรรมแก่ท่านได้ . แต่ว่าน้อง
ชายของข้าพเจ้าชื่อว่าสัมภวะมียอยู่ เชิญท่านไปถามอรรถและธรรมกะเธอ
เถิด .

[๒๓๖๔] ดูกุรทำนผู้เจริญ ธรรมนั้นน่าอัศจรรย์จริงหนอย่อมไม่พอใจเรา คนทั้ง ๓ คือ
บิดาและบุตร ๒ คน ไม่มีปัญญารู้แจ้งธรรมนี้เลย . ถูกถามแล้ว ก็ไม่อาจ
จะบอกอรรถและธรรมได้ เด็กถูกถามอรรถและธรรมแล้ว จะรู้ได้
อย่างไรหนอ?

[๒๓๖๕] ดูกุรทำนพราหมณ์ ท่านยังไม่ได้ถามสัมภวกุมาร อย่าเพิ่งเข้าใจว่าเธอ
เป็นเด็ก ท่านถามสัมภวกุมารแล้ว จะพึงรู้อรรถและธรรมได้ . พระจันทร์
ปราศจากมลทิน โคจรไปในอากาศย่อมสว่างไสวสว่างหมู่ดาวทั้งปวง ใน
โลกนี้ด้วยรัศมี จันใด . สัมภวกุมารแม้ยังเป็นเด็ก ก็จันนั้น ย่อม-
ไพโรจน์สว่างบัณทิตทั้งหลาย เพราะประกอบด้วยปัญญา ท่านยังไม่ได้
ถามสัมภวกุมาร อย่าเพิ่งเข้าใจเธอว่าเป็นเด็ก ท่านถามสัมภวกุมาร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
แล้วจะฟังรู้รรถและธรรมได้. ดุรทันทพรหมณ์ เดือนห้าในคิมหันตฤดู
ย่อมสวยงามยิ่งกว่าเดือนอื่นๆ ด้วยต้นไม้และดอกไม้ ฉั่นไฉ. สัมภวกุมาร
แม้ยังเป็นเด็ก ก็ฉั่นนั้น ย่อมไพโรจน์ลวงบดินทิตทั้งหลาย เพราะประกอบ
ด้วยปัญญา ดุรทันทพรหมณ์ ท่านยังไม่ได้ถามสัมภวกุมาร อย่าเพิ่ง
เข้าใจเธอว่าเป็นเด็ก ท่านถามสัมภวกุมารแล้ว จะฟังรู้รรถและธรรม
ได้ ดุรทันทพรหมณ์ หิมวันตบรรพตชื่อว่าคันทมาทน์ ดารดาช ไปด้วย
ไม้ต่างๆ พรหม เป็นที่อยู่อาศัยแห่งทวยเทพ ย่อมสง่างามและหอม
ตลบไปทั่วทิศด้วยทิพยไอสง ฉั่นไฉ. สัมภวกุมารแม้ยังเป็นเด็ก ก็ฉั่น
นั้น ย่อมไพโรจน์ลวงบดินทิตทั้งหลาย เพราะประกอบด้วยปัญญา ดุร
ทันทพรหมณ์ ท่านยังไม่ได้ถามสัมภวกุมาร อย่าเพิ่งเข้าใจเธอว่าเป็นเด็ก
ท่านถามสัมภวกุมารแล้ว จะฟังรู้รรถและธรรมได้. ไฟปามีเปลวรุ่งเรือง
ไหม้ลามไปในป่า ไม่มีมมีแนวทางดำเคียว ไปมีเปรียงเป็นอาหาร มีควัน
เป็นธง ไหม้แนวไฟสูงๆ เวลากลางคืนสว่างลุกโชยอยู่บนยอดภูเขา
ฉั่นไฉ. สัมภวกุมารแม้ยังเป็นเด็ก ก็ฉั่นนั้น ย่อมไพโรจน์ลวงบดินทิต
ทั้งหลาย เพราะประกอบด้วยปัญญา ดุรทันทพรหมณ์ ท่านยังไม่ได้ถาม
สัมภวกุมาร อย่าเพิ่งเข้าใจเธอว่าเป็นเด็ก ท่านถามสัมภวกุมารแล้ว จะ
ฟังรู้รรถและธรรมได้. ม้าดีจะรู้ได้เพราะฝีเท้า โคพลีพัทธ์จะรู้ได้เพราะ
เขินเกาะไป แมโคนมจะรู้ได้เพราะน้ำนมดี และบดินทิตจะรู้ได้เมื่อเจอจา
ฉั่นไฉ. สัมภวกุมารแม้ยังเป็นเด็กก็ฉั่นนั้น ย่อมไพโรจน์ลวงบดินทิต
ทั้งหลาย เพราะประกอบด้วยปัญญา ดุรทันทพรหมณ์ ท่านยังไม่ได้ถาม
สัมภวกุมาร อย่าเพิ่งเข้าใจว่าเธอยังเป็นเด็ก ท่านถามสัมภวกุมารแล้ว
จะฟังรู้รรถและธรรมได้.

[๒๓๖๖] มหาพรหมณ์การทวาชโคตรนั้น ได้ไปยังสำนักของสัมภวกุมาร เห็นเธอ
กำลังเล่นอยู่นอกบ้าน จึงกล่าวว่า.

[๒๓๖๗] พระเจ้าโกธิยราชผู้เรืองพระยศ ทรงส่งเราเป็นทูตมา พระเจ้ายธิฏฐิละ
ได้ตรัสถามอรรถและธรรม ได้ตรัสแล้วดังกล่าวนั้น ดุรทันทพรหมณ์
ท่านถูกถามแล้ว ขอจงบอกอรรถและธรรมนั้นเถิด.

[๒๓๖๘] เชิญฟัง ข้าพเจ้าจักแก้ปัญหาก่ท่านอย่างนักปราชญ์ พระราชาย่อมทรง
ทราบอรรถและธรรมนั้นได้ แต่จักทรงทำตามหรือไม่ ไม่ทราบ?

[๒๓๖๙] ข้าแต่ท่านสุจิริตพรหมณ์ บุคคลผู้ถูกพระราชตรัสถามแล้ว ฟังทุกกิจที่
การทำในวันนี้ให้ทำในวันพรุ่งนี้ พระเจ้ายธิฏฐิละอย่าได้ทรงทำตาม ใน
เมื่อประโยชน์เกิดขึ้น ข้าแต่ท่านสุจิริต เมื่อบุคคลถูกพระราชตรัสถาม
ฟังทราบทูลธรรมภายในเท่านั้น ไม่ฟังให้เสด็จไปยังหนทางผิด ดุจคน
โง่ไม่มีความคิดจะนั้น. กษัตริย์ไม่ฟังทรงลิมพระองค์ ไม่ฟังทรงประพฤ
ติธรรม ไม่ฟังทรงข้ามไปในที่มีโทษ ไม่ฟังทรงชวนชวายุในสิ่งอันไม่
เป็นประโยชน์. กษัตริย์พระองค์ใด ทรงทราบว่าควรจะทำฐานะเหล่านี้
กษัตริย์พระองค์นั้นย่อมทรงพระเจริญทุกเมื่อ ดังพระจันทร์ในสุกปรักษ์
จะนั้น. ย่อมเป็นที่รักใคร่ของพระประยูรญาติทั้งหลายด้วย ย่อมทรง
รุ่งโรจน์ในหมู่มิตรด้วย ท้าวเธอมีพระปรีชา เมื่อสรวรรคแล้ว ย่อมเข้า
ถึงโลกสรวรรค.

จบ สัมภวชาดกที่ ๕.

๖. มหาภิกษาค

ผลบาปของผู้ทำร้ายผู้มีคุณ

[๒๓๗๐] มีพระราชานแห่งชนชาวากาสีผู้ครองรัฐสีมา ในพระนครพาราณสี ทรง
แวดล้อมด้วยมิตรและอำมาตย์ ได้เสด็จไปยังมคิชาชินนทยาน. ณ ที่นั้น
ได้ทอดพระเนตรเห็นพรหมณ์ซึ่งเป็นโรคเรื้อนต่าง เป็นจุดตามตัว
มากไปด้วยกลากเกลื้อนเรียกรวดด้วยเนื้อที่หลุดออกมาจากปากแผล เช่น
กับดอกทองกวาวที่บ้าน ชุบพอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น. ครั้นทอด-
พระเนตรเห็นคนถึงความลำบากน่าสงสารยิ่งนักแล้ว ทรงหวาดพระทัย
จึงตรัสถามว่า ท่านเป็นยักษประเภทไหนในจำพวกยักษทั้งหลาย? อนึ่ง
มือและเท้าของท่านขาว ยิ่งกว่านั้นศีรษะก็ขาวโพลน ตัวของท่านก็ดำ
พร้อย มากไปด้วยกลากเกลื้อน. หลังของท่านก็เป็นปุ่มเป็นปมดง
เถาว์ลยอันยัง อวัยวะของท่านดุจเถาว์ลยข้อดำ ดูไม่เหมือนกับคนอื่น.
เท้าเประเบื้องหน้าหวาดเสียว ชุบพอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น หิวระหาย
ร่างกายชุปซิด ท่านมาจากไหน และจะไปไหน? ดูนากเกลียดรูปร่างไม่
น่าดู ผิวพรรณทราม ดูนากแล้ว แม้มารดาบังเกิดเกล้าของท่าน ก็ไม่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ปรารภน่าจะเหลียวแลเสียเลย. ในชาติก่อนท่านได้ทำกรรมอะไร ได้เบียด
เบียนผู้ที่ไม่ควรเบียดเบียนไว้อย่างไร ได้เข้าถึงทุกขอันนี้เพราะทำกรรม
อันหยาบช้ำอันใดไว้?

[๒๓๓๑] ขอเชิญพระองค์ทรงสดับ ข้าพระองค์จักกราบทูลอย่างคนที่ฉลาดทูล
เพราะว่าบัณฑิตทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมสรรเสริญคนที่พูดจริง. ข้าพระ
องค์ผู้เดียวเที่ยวตามหาโคได้หลงทางเข้าไปในป่าหิมพานต์แสนจะก้นดาร์
เจียบสัจจ อันหมู่กฤชรต่างๆ อาศัยอยู่. ข้าพระองค์ได้หลงทางเข้าไป
ในป่าหิบบ อันหมู่กฤชรกายทองเที่ยวไปมา ต้องทนหิวกระหายเที่ยวไป
ในป่านั้นตลอด ๗ วัน ณ ป่านั้นข้าพระองค์กำลังหิวจัด ได้เห็นต้น
มะพลับต้นหนึ่งตั้งอยู่หมื่นหมื่น เอนไปทางปากเหวมียผลตกดิน. จึงเก็บ
เอาผลที่ลมพัดหล่นมากินผลเหล่านั้นพอใจข้าพระองค์ยิ่งนัก เมื่อยังไม่
อิ่มจึงปีนขึ้นไปบนต้น ด้วยหวังใจว่ากินให้สบายบนต้นนั้น ข้าพระองค์
กินผลที่หนึ่งแล้ว ก็ปรารภว่าจะกินผลที่สองต่อไป ทันใดนั้น กิ่งนั้นก็
หักลงตกถูกขวานฟันฉะนั้น. ข้าพระองค์ศีรษะปักลงเท้าชี้ฟ้า ตกลง
ไปในเหวซึ่งไม่มีที่ยึดที่เกาะเลย พร้อมด้วยกิ่งไม้ที่นั่นเอง. ข้าพระองค์
หยั่งไม่ถึงเพราะน้ำลึก ต้องไปนอนไร้ความเพลิดเพลินอยู่ในเหวนั้น ๑๐
ราตรีเต็มๆ. ภายหลังมีลิงตัวหนึ่งมีหางดังหางโค เที่ยวไปตามซอกเขา
เที่ยวได้ไปตามกิ่งไม้หาผลไม้กิน ได้มาถึงที่นั่น มันเห็นข้าพระองค์ผอม
เหลือง ก็เกิดความสงสารในข้าพระองค์ขึ้น. จึงถามว่า พ่อชื่อไร
ทำไมจึงมาพบทุกข์อยู่ที่นี่อย่างนี้ เป็นมนุษย์หรือมนุษย์ ขอได้โปรด
แนะนำตนให้ข้าพเจ้าทราบด้วย? ข้าพระองค์จึงได้ประณมอัญชลีไหวลึง
ตัวนั้นแล้วกล่าวว่า เราเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งความหายนะ เราไม่มีหนทาง
ที่จะไปจากที่นี่ได้ เพราะเหตุนี้ เราจึงขอบอกให้ท่านทราบไว้ ขอท่าน
จงมีความเจริญ อนึ่ง ขอท่านจงเป็นที่พึ่งพาของเราด้วย. ลิงผู้ตัวองอาจ
เที่ยวไปหาก่อนเห็นก้อนใหญ่ในภูเขาแล้วผูกเชือกไว้ที่ก้อนหินร้อง
บอกว่า. มาเถิดท่านขึ้นมาเกาะหลังข้าพเจ้า เอามือทั้ง ๒ กอดคอไว้
ข้าพเจ้าจักพาท่านกระโดดขึ้นจากเหวทันที. ข้าพระองค์ได้ฟังคำของพญา
พานรินทร์ผู้ตัวมีศิรินั้นแล้ว จึงขึ้นเกาะหลังเอามือทั้ง ๒ โอบคอไว้.
ลำดับนั้น พญาวานรผู้ตัวมีเดชกำลัง ก็พาข้าพระองค์กระโดดขึ้นจาก
เหวโดยความยากลำบากทันที. ครั้นขึ้นมาได้แล้วพญาวานรผู้ตัวองอาจได้
ขอร้องข้าพระองค์ว่า แนะนำช่วย ขอท่านจงช่วยคุ้มครองข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าจักจับสั๊กหน้อย. ราชสีห์ เสือโคร่ง หมีและเสือดาว พึงเบียด-
เบียนข้าพเจ้าผู้ตัวห้อยไป. ท่านเห็นพวกมันแล้วจงป้องกันไว้. เพราะ
ข้าพระองค์ช่วยป้องกันให้อย่างนั้น พญาวานรจึงห้อยไปสั๊กครุหนึ่ง
ในกาลครั้งนั้น ข้าพระองค์ก็ไม่มีความคิด กลับได้ความเห็นอันเลวทราม
ว่า สิ่งนี้ก็เป็นอาหารของมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนเนื้อในป่าเหล่า
อื่นเช่นกัน ถ้ากระไร เราพึงฆ่าสิ่งนี้กินแก้หิวเถิด. อนึ่ง อิ่มแล้วจัก
จักถือเอาเนื้อไปเป็นเสบียงเดินทาง เราจักต้องผ่านทางก้นดาร์ เนื้อก็
จักได้เป็นเสบียงของเรา. ทันใดนั้น ข้าพระองค์จึงหยิบเอาหินมาทุบ
ศีรษะลิง การประหารของข้าพระองค์ผู้ลำบากเพราะอดอาหาร มีกำลัง
น้อย. ด้วยกำลังก้อนหินที่ข้าพระองค์ทุบลง ลิงนั้นผลัดลุกขึ้นทั้งๆ ที่
ตัวอับไปด้วยเลือด ร้องให้น้ำตาไหลพรู มองดูข้าพระองค์. พลังก็
กล่าวขึ้นว่า นายอย่าทำข้าพเจ้าเลย ขอท่านจงมีความเจริญ แต่ท่านได้
ทำกรรมอันหยาบช้ำเช่นนี้ ก็เล่าท่านมีอายุยืนมาได้ สมควรจะห้ามปราม
คนอื่น. แนะนำท่านผู้ทำกรรมอันยากที่บุคคลจะทำลงได้ น่าอดสูใจจริงๆ
ข้าพเจ้าช่วยให้ท่านขึ้นมาจากเหวลึกซึ่งยากที่จะขึ้นมาได้. ท่านดูว่าเรา
นำมาจากปรโลก ยังสำคัญข้าพเจ้าว่า ควรจะฆ่าเสีย ด้วยจิตอันเป็นบาป
กรรม ซึ่งเป็นเหตุให้ท่านคิดชั่ว. เวทนอันแผดร้อนอย่าได้ต้องท่านผู้ตั้ง
อยู่ในอธรรมเลย อนึ่ง บาปกรรมก็อย่าได้ตามฆ่าท่านอย่างขุไผ่เลย.
แนะนำท่านผู้มีธรรมอันแล้ว หากความสำรวมมิได้ ความคุ้นเคยของข้าพเจ้า
จะไม่มีอยู่ในท่านเลย มาเถิด ท่านจงเดินไปห่างๆ เรา พอมองเห็น
หลีกกันเท่านั้น. ท่านพ้นจากเงื้อมมือแห่งสัตว์ร้าย ถึงทางเดินของมนุษย์
แล้ว แนะนำท่านผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม นี่ทาง ท่านจงไปตามสบายโดยทาง
นั้นเถิด. วานรครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ก็ล้างเลือดที่ศีรษะเช็ดน้ำตาเสร็จ
แล้ว กระโดดขึ้นไปยังภูเขา. ข้าพระองค์เป็นผู้อันวานรนั้นนอนเคราะห์
แล้ว ถูกความกระวนกระวายเบียดเบียน มีตัวอันร้อน ได้ลงไปยัง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ห้วงน้ำแห่งหนึ่งเพื่อจะดื่มกินน้ำ. ห้วงน้ำก็เดือดพล่านจุดต้มด้วยไฟ
นองไปด้วยเลือด คล้ายกับน้ำเลือด น้ำหนอง ฉะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่าง
ปรากฏแก่ข้าพระองค์นั้น. หยาดน้ำซึ่งตกอยู่ที่กายของข้าพระองค์มีเท่าใด
ฝีกก็ผุดขึ้นเท่านั้น มีกลิ่นเหม็นเหมือนมะตมครั่งลูก. น้ำเลือดน้ำหนองก็
ไหลออกจากแผลของข้าพระองค์ซึ่งแตกแล้ว ข้าพระองค์จะเดินทางไปทาง
ไหนในคามนิคมทั้งหลาย. พวกหญิง และชายพากันถือท่อนไม้ห้ามกัน
ข้าพระองค์ ผู้ฟังไปด้วยกลืนเหม็นว่า อย่าเข้ามาข้างนี้ละ บัดนี้ ข้าพร
องค์ได้เสวยทุกข์เวทนาเห็นปานน้อย ๗ ปี ซึ่งเป็นผลกรรมชั่วของตน
ในปางก่อน. เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึงกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบ
ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลายเท่าที่มาร่วมกันอยู่ในที่นี้ ขอพร
องค์อย่าได้ประทุษร้ายต่อมิตร เพราะว่ามีผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนแล้ว.
ในโลกนี้ ผู้ที่ประทุษร้ายต่อมิตร ย่อมเป็นโรคเรื้อน เคลื่อนกลาก
เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรก.

จบ มหาปิชาดกที่ ๖.

๗. ทกรีกษชาดก

ว่าด้วยผีเสื้อน้ำ

[๒๓๓๒] ถ้าผีเสื้อน้ำผู้ตนแสวงหาเครื่องเซ่น ด้วยมนุษย์พึงจับเรือของพระนาง
สลากเทวีพระราชชนนีพระนางนั้นหาเทวีอัครมเหสี พระติชนินกุมารราช-
อนุชา ธนุเสขกุมารผู้สหาย เกวัญพราหมณ์ปุโรหิต มโหสถบัณฑิต และ
พระองค์รวมเป็น ๗ ผู้แล่นเรือไปในทะเล พระองค์จะพระราชทาน
ใครอย่างไร ให้ตามลำดับแก่ผีเสื้อน้ำ พระเจ้าข้า.

[๒๓๓๓] ข้าพเจ้าจะให้พระราชมารดา ก่อน ให้มเหสี ให้กนิษฐภคินี ต่อแต่นั้น
ไปก็จะให้สหาย ให้พราหมณ์ปุโรหิตเป็นลำดับที่ ๕ ให้ตนเองเป็นที่ ๖
มโหสถให้ไม่ได้เลย.

[๒๓๓๔] ก็พระราชชนนีของพระองค์ เป็นผู้บำรุงเลี้ยงทรงอนุเคราะห์ตลอดราตรี
นาน เมื่อจลพิกพราหมณ์ประทุษร้ายในพระองค์ พระราชมารดาเป็นผู้
ฉลาด ทรงเห็นประโยชน์ ทำรูปเปรียบอื่น ปลดเปลื้องพระองค์จาก
การถูกปลงพระชนม์ พระองค์จะพระราชทานพระชนนีผู้มีพระทัยคงที่
ประทานพระชนม์ชีพให้ ทรงให้เจริญ ณ ระหว่างพระทรง ทรงพระ
ครรภนั้นแก่ผีเสื้อน้ำด้วยโทษอะไร.

[๒๓๓๕] พระราชมารดาทรงเป็นเหมือนหญิงสาวทรงเครื่องประดับซึ่งไม่สมควรจะ
ประดับ ตรัสลบลบลูเสหาจะพวกรักษาประตูและพวกฝึกหัดม้า จนเกิน
เวลาอันควร อนึ่ง พระราชมารดาของเรา ย่อมสั่งทูลทั้งหลายถึงอริราช-
ศัตรูเรื่อง ข้าพเจ้าจะให้พระราชมารดาแก่ผีเสื้อน้ำด้วยโทษอันนั้น.

[๒๓๓๖] พระนางอุพริเทวีผู้ประเสริฐกว่าหมื่นสมณนารี มีพระเสาวนีย์น่ารักยิ่งนัก
ทรงประพุดติดตาม ทรงมีศัลยาจารวัตร ดุจงามมีปกติไปตาม ไม่ทรงพิโรธ
ง่าย ๆ ทรงมีบุญบารมี เจริญฉลาด ทรงเห็นประโยชน์ พระองค์จะ
พระราชทานพระราชเทวีแก่ผีเสื้อน้ำด้วยโทษอะไร.

[๒๓๓๗] นางอุพริเทวีนั้นรู้ว่า ข้าพเจ้า ถึงพร้อมด้วยความยินดีในการเล่นอันกระทำ
ความพิณาศ ก็ขอทรัพย์ที่ข้าพเจ้าให้แก่บรรดาของตนและชายาอื่นๆ
ข้าพเจ้ามีความกำหนดมากก็ให้ทรัพย์ทั้งประณีตและทรามเป็นอันมาก
ครั้นสละสิ่งที่ดีได้ยากแล้ว ภายหลังก็เศร้าโศกเสียใจ ข้าพเจ้าจะให้
นางอุพริเทวีแก่ผีเสื้อน้ำโดยโทษนั้น.

[๒๓๓๘] พระกนิษฐภคินี ทรงบำรุงขานาชนบททั้งหลาย ให้เจริญรุ่งเรือง เชิญ
พระองค์ผู้ประทับอยู่ ณ ประเทศอื่นมาสู่พระนครนี้ ทรงอนุเคราะห์พระ
องค์ กรอบำพระราชทานทั้งหลาย เอาทรัพย์เป็นอันมากมาแต่ราชสมบัติ
อื่น เป็นผู้ประเสริฐกว่านายขมังธนูทั้งหลาย ทรงกล้าหาญกว่าผู้มีความ
คิดหลักแหลมทั้งหลาย พระองค์จะพระราชทานพระกนิษฐภคินีแก่ผีเสื้อ-
น้ำ ด้วยโทษอะไร.

[๒๓๓๙] กนิษฐภคินีของข้าพเจ้าดูเหมือนข้าพเจ้าว่า ขาชนบททั้งหลาย เจริญก็
เพราะเขา ข้าพเจ้ากลับมาได้ก็เพราะเขา อนุเคราะห์ข้าพเจ้าครอบงำ
พระราชทานทั้งหลาย นำเอาทรัพย์เป็นอันมากมาแต่ราชสมบัติอื่น เป็น
เลิศกว่านายขมังธนูทั้งหลาย กล้าหาญกว่าผู้มีความคิดหลักแหลมทั้งหลาย
ข้าพเจ้านี้เป็นพระราชเด็ก ๆ ได้ความสุขก็เพราะเขา อนึ่ง เมื่อก่อน
เขามารับข้าพเจ้าแต่เช้า แต่บัดนี้เขาไม่มาอย่างก่อน ข้าพเจ้าจะให้
กนิษฐภคินีแก่ผีเสื้อน้ำด้วยโทษนั้น.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๓๘๐] พระองค์ประสูติวันเดียวกันกับธนุเสขกุมาร ทั้งสองพระองค์เป็นชาวปัญจาลนคร เกิดในกรุงปัญจาละ เป็นสหายมียัยเสมอกัน ธนุเสข-
กุมารเป็นผู้ติดตามพระองค์ โดยเสด็จจาริกไปยังชนบทร่วมสุขร่วมทุกข์
กับพระองค์ ขวนขวายจัดแจงในกิจทุกอย่างของพระองค์ทั้งกลางวัน
กลางคืน พระองค์จะพระราชทานพระสหายแก้ผ้าด้วยโทษอะไร .

[๒๓๘๑] ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า ธนุเสขกุมารนี้ เป็นผู้หิวร่อต่อกระซิกกับข้าพเจ้า ด้วย
ความประพฤติมาแต่ก่อน แม้วันนี้ เขาก็ยังซิกซี้เฮฮาเกินเวลาด้วยกิริยา
นั้นอีก ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า ข้าพเจ้าจะปรึกษาหารือกันในที่ลับกับนางอุพพรี
เทรีบ้าง ข้าพเจ้าไม่ทันเรียกก็เข้ามา มิให้ข้าพเจ้ารู้ตัวก่อน ถึงจะได้รับ
อนุญาตให้เข้าเฝ้าได้ ไม่ก่าจัดเวลาและโอกาสก็ตาม ข้าพเจ้าจะให้สหายผู้
ไม่มีความละอายแก่ใจ หากความเอื้อเฟื้อมิได้ แก้ผ้าด้วยโทษนั้น .

[๒๓๘๒] เกวัญโรหิตเป็นผู้ฉลาดในนิมิตทุกอย่าง รู้เสียงร้องทุกชนิด รุ่งบไตรภพ
เป็นผู้ฉลาด ในจันทร์ปราศเป็นต้นที่จะเกิดขึ้น รู้ทำนายความฝัน รู้การ
ถอยทัพ หรือการรุกเข้าไปต่อสู้ เป็นผู้สามารถรู้โทษหรือคุณในภูมิภาค
และอากาศ เป็นผู้รอบรู้ในโคจรแห่งนกษัตริ พระองค์จะพระราชทาน
เกวัญพราหมณ์แก้ผ้าด้วยโทษอะไร .

[๒๓๘๓] ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า อาจารย์เกวญลิมิตาทั้ง ๒ เฟงดูข้าพเจ้าแม่ในบริษัท
เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงจะให้อาจารย์เกวญผู้ร้ายกาจจุมพิตัวอันเล็กขึ้นแก้
ผ้าด้วยโทษนั้น .

[๒๓๘๔] พระองค์เป็นผู้อันอำมาตย์แวดล้อม ทรงครอบครองพสนธรรมหิตล มี
สมุทรเป็นขอบเขตดุจคุณทลแห่งสาคร พระองค์มีมหารัฐซึ่งมีสมุทรทั้ง ๔
เป็นขอบเขต ทรงชนะสงครามเสร็จแล้ว มีพระกำลังมาก เป็นเอกราช
ในปฐพี มีพระอิสริยยศ ถึงความไพบูลย์ พระสนมনারีจากชนบทต่างๆ
๑๖,๐๐๐ นาง สวมใส่อัญมณีก้าวมณี งามดังเทพกัญญา ดุจราชบุตรยราชน
นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตอันสมบุรณ์ด้วยองค์ทั้งปวง อันสำเร็จด้วย
สิ่งที่นาใครทุกอย่าง อันยืนนานอย่างนี้ ของชนทั้งหลายผู้ถึงความสุขว่า
เป็นที่รัก เมื่อเป็นเช่นนี้ พระองค์ตามรักษามโหสถบัณฑิตยอมทรงสละ
พระชนมชีพซึ่งแสนยากจะพึงสละได้ ด้วยเหตุหรือว่ากรณีอะไร .

[๒๓๘๕] ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า จำเดิมแต่มโหสถมาอยู่กับข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าไม่เห็น
มโหสถผู้มีปัญญทำชั่ว แม้แต่สักเล็กน้อยเลย ถ้าแม่ความตายจะพึงมี
แก่ข้าพเจ้าเสียก่อนในเวลาหนึ่งมโหสถก็จะพึงยังเหล่าโอรส และนัดดา
ทั้งหลายของข้าพเจ้าให้เป็นสุขได้ เพราะมโหสถยอมมองเห็นประโยชน์
ทั้งปวง ทั้งอนาคต ปัจจุบันและอดีต โดยไม่ผิด ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้า
จึงจะไม่ให้มโหสถผู้มีการงานอันหาความผิดมิได้แก้ผ้าด้วย .

[๒๓๘๖] ท่านทั้งหลายชาวปัญจาลนคร จงฟังราชภาษิตของพระเจ้าอุพพรีพรหมทัตต์
พระองค์ทรงตามรักษามโหสถบัณฑิตถึงกับสูละพระชนมชีพ ซึ่งแสน
ยากที่จะสละได้ คือ พระเจ้าปัญจาลราชทรงสละชีวิตแห่งชนทั้ง ๖ คือ
พระราชชนนี พระอัครมเหสี พระกนิษฐภคินี พระสหาย และ
พราหมณ์ กับทั้งพระองค์เองแก้ผ้าด้วยโทษนี้ ปัญญามีประโยชน์ใหญ่หลวง
ละเอียดลออมีปกติคิดยังประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อ
กูลในปัจจุบัน และเพื่อความสุในสัมปรายภพ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ทกัรชชาดกที่ ๗ .

๘. ปินทรกชาดก

ไม่ควรบอกความลับแก่คนอื่น

[๒๓๘๗] กัยเกิดจากตนเอง ย่อมตามถึงบุคคลผู้ไร้ปัญญา พุดพล่อยๆ ไม่ปิดบัง
ความรู้ หากความระวังมิได้ ไม่มีการพิจารณา เหมือนครุฑตามถึงเราผู้
ปินทรกนาคนั้น . นรชนใดยินดียินดีบอกมนต์ลับที่ตนควรจะรักษา เพราะ
ความหลง กัยยอมตามถึงนรชนนั้นผู้มึนต้ออันแพร่พรายแล้วโดยพลัน
เหมือนครุฑตามถึงเราผู้ปินทรกนาคนั้น . มิตรเทียมไมควรจะให้รู้
เหตุสำคัญอันลึกลับ ถึงมิตรแท้แต่เป็นคนโง่ หรือมีปัญหาแต่ประพฤติด
สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ก็ไม่ควรจะให้ความลับเหมือนกัน . เราได้ถึง
ความคุ้นเคยกับชปีล้อยด้วยเข้าใจว่า สมณะนี้โลกเขานับถือ มีตนอัน
อบรมแล้ว ได้บอกเปิดเผยความลับแก่มัน จึงได้ล่วงเลยประโยชน์ร้อง
ให้อยู่ดุดคนกำพรวานั้น . ดุจพญาครุฑผู้ตัวประเสริฐ เราไม่อาจจะ
ระวังวาจาด้วยอย่างนี้แก่มันได้ กัยได้มาถึงเราจากสำนักของมัน เรา
จึงได้ล่วงเลยประโยชน์ร้องให้อยู่ดุดคนกำพรวานั้น นรชนใดสำคัญว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ผู้ไม่มีใจดี บอกความลับกะคนสกุลทราหมณ์ นรชนนั้นเป็นคนโง่เขลาทรุด
โทรมลงโดยไม่ต้องสงสัย เพราะโศกสลด ภัยคติ หรือเพราะฉันทาคติ .
ผู้ใดปากบอมนับเข้าในพวกอัสติบุตร ขอบกล่าวก้อยคำในที่ประชุมชน
นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกผู้เห็นว่า ผู้มีปากชั่วร้ายคล้ายอสรพิษ บุคคลควร
ระมัดระวังคนเช่นนั้นเสียให้ห่างไกล . เราได้ละทิ้งข้าวน้ำ ผ้าแก้วนกาสิ
และจรรณจินท์ สตรีที่เจริญใจ ดอกไม้และเครื่องชะโลมทา ซึ่งเป็น
ส่วนกามารมณ์ทั้งปวงไปหมดแล้ว ดูกรพญาครุฑ เราขอถึงท่านเป็นสรณะ
ตลอดชีวิต .

[๒๓๘๘] ดูกรบัณฑิตกรนาคราช บรรดาสัตว์ทั้ง ๓ จำพวก คือ สมณะ ครุฑและ
นาค ไครหนอควรจะได้รับความคิดเห็นในโลกนี้ ที่จริงตัวท่านแหละควร
จะได้รับ ท่านถูกครุฑจับเพราะเหตุไร?

[๒๓๘๙] ข้าเปลี่ยนเป็นผู้มีอัธยาศัยที่เรายกย่องว่าเป็นสมณะ เป็นที่รักของเรา ทั้ง
เป็นผู้อันเรายกย่องด้วยใจจริง เราจึงบอกเปิดเผยความลับแก่ท่าน เรา
เป็นคนลวงเลวประโยชน์น้อง ให้อยู่ดูจนกว่าพราจะนั้น .

[๒๓๙๐] แท้จริง สัตว์ที่จะไม่ตายไม่มีเลยในแผ่นดิน ธรรมชาติเช่นกับปัญญาไม่
ควรเกิดขึ้น คนในโลกนี้ย่อมบรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้ เพราะลัทธิธรรม
ปัญญา และทมะ . มารดาบิดาเป็นยอดเยี่ยมแห่งเผ่าพันธุ์ คนที่สามชื่อ
ว่ามีความอ่อนแอกว่าแก่บุคคลนั้น เมื่อรังเกียจว่ามันจะแตก ก็ไม่ควร
บอกความลับสำคัญแก่มารดาบิดานั้น . เมื่อรังเกียจว่ามันจะแตกก็ไม่
ควรบอกความลับสำคัญแก่มารดา บิดา พี่สาว น้องสาว พี่ชาย
น้องชาย สหาย หรือพวกพ้องเลย . ถ้าภรรยาสาวพูดเพราะ ถึงพร้อม
ด้วยบุตริธิดา รูปและยศ ห้อมล้อมด้วยหมูญาติ ฟังกล่าวอ่อนหวาน
สามีให้บอกความลับ เมื่อรังเกียจว่ามันจะแตก ก็ไม่ควรบอกความลับ
สำคัญแก่ภรรยา .

[๒๓๙๑] บุคคลไม่ควรเปิดเผยความลับเลย ควรรักษาความลับนั้นไว้เหมือนรักษา
ขุมทรัพย์ไว้จะนั้น ความลับอันบุคคลอื่นรู้เข้า ทำให้แพร่พรายแล้ว
ไม่ติเลย . บัณฑิตไม่ควรบอกความลับแก่สตรี ศัตรู คนมุ่งอาฆัม และ
คนมุ่งหมายลวงดวงใจ . คนใดให้คนโง่เขลาความรู้ความลับ ถึงแม้คนโง่
เขลานั้นจะเป็นทาสของตน ก็จำต้องอดกลั้นไว้ เพราะกลัวความคิดจะ
แตก . คนมีประมาณเท่าใดรู้ความลับที่ปรึกษากันของบุตร คนประมาณ
เท่านั้น ย่อมขอให้บุตรนั้นหวาดเสียวได้ เพราะเหตุนี้จึงไม่ควรขยาย
ความลับ กลางวันก็คิด กลางคืนก็คิด ควรพูดเปิดเผยความลับในที่สงัด
ไม่ควรเปลววจาให้ล่วงเวลา เพราะคนที่คอยแอบฟังก็จะได้ยินข้อความ
ที่ปรึกษากัน เพราะเหตุนี้ ข้อความที่ปรึกษากัน ก็จะถึงความแพร่
พรายทันที .

[๒๓๙๒] ผู้มีความคิดอันลึกลับในโลกนี้ ย่อมปรากฏแก่เรา เปรียบเหมือนนครอัน
ล้นแล้วด้วย เหล็กใหญ่โต ไม่มีประตู เจริญด้วยเรือนโรง ล้นแต่
เหล็ก ประกอบด้วยคูอันขุดไว้โดยรอบจะนั้น . ดูกรนาคราช ผู้มีความคิด
อันลึกลับต้องไม่พูดแพร่พราย มันคงในประโยชน์ของตน ย่อมหลีกเลี่ยง
ศัตรูเหล่านั้นแต่ไกล เหมือนหมุนัขหยิ่งหลีกเลี่ยงจากอสรพิษแต่ไกลจะนั้น .

[๒๓๙๓] อเจลกษิเปลี่ยน ละเรือนออกบวช มีศีระโล้น เทียวไปเพราะเหตุแห่ง
อาหาร เราได้ขยายความลับแก่ท่านชินนอ เราจึงเป็นผู้ปราศจากประโยชน์
และธรรม . ดูกรพญาครุฑ บุคคลผู้ละสิ่งที่ยึดถือว่าเป็นของเราแล้ว มา
ประพฤตินักบวช มีการทำอย่างไร มีศีลอย่างไร ประพฤติพรต
อย่างไร จึงจะถือว่าเป็นสมณะ สมณะนั้นมีการทำอย่างไร จึงจะเข้าถึง
แดนสวรรค์?

[๒๓๙๔] บุคคลผู้ละสิ่งที่ยึดถือว่าเป็นของเราแล้ว มาประพฤติเป็นนักบวช ต้อง
ประกอบด้วยความละอาย ความอดกลั้น ความฝึกตน ความอดทน
ไม่โกรธง่าย ละวาจาส่อเสียด จึงจะถือว่าเป็นสมณะ สมณะนั้นมีการทำ
อย่างนี้ จึงจะเข้าถึงแดนสวรรค์ .

[๒๓๙๕] ข้าแต่พญาครุฑ ขอท่านจงปรากฏแก่ข้าพเจ้าเหมือนมารดาที่กกกอดลูก
อ่อนที่เกิดแต่ตน แผ่ร่างกายทุกส่วนปกป้องหรืออุ้มมารดาผู้เอ็นดูบุตร
จะนั้นเกิด .

[๒๓๙๖] ดูกรนาคราช เอาเถะ ท่านจงพ้นจากการถูกฆ่าในวันนี้ ก็บุตรมี ๓ จำพวก
คือ ศิษย์ ๑ บุตรบุญธรรม ๑ บุตรตัว ๑ บุตรอื่นหาไม่ ท่านยินดีจะเป็น
บุตรจำพวกไหนของเรา .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๓๙๗] พญาครุฑจอมทิวาชาติ กล่าวอย่างนี้ไผลงจับที่แผ่นดินแล้วปล่อยพญานาคไปด้วยกล่าวว่า วันนี้ ท่านรอดพ้นแล้วจากสรรพภัย จงเป็นผู้อันเราคุ้มครองแล้วทั้งทางบกและทางน้ำ. หมอผู้ฉลาดเป็นที่พึ่งของคนไข้ได้ จันใด ห้องน้ำอันเย็นเป็นที่พึ่งของคนหิวกระหาย จันใด สถานที่พักเป็นที่พึ่งของคนเดินทาง จันใด เราจะเป็นที่พึ่งของท่านจันนั้น.

[๒๓๙๘] แะท่านผู้ฉลาดพหุชาติ ท่านแยกเขี้ยวมองดูดังจะทำกับศัตรูผู้อันทุขชาติ กุญนี้มีมาแต่ไหน.

[๒๓๙๙] บุคคลพึงรังเกียจในศัตรูทีเดียว แม้นมิตรก็ไม่ควรไว้วางใจ กุญเกิดขึ้นได้จากที่ที่ไม่มีภัย มิตรย่อมตัดโค่นรากได้ จะพึงไว้วางใจในบุคคลที่ทำการทะเลาะกันมาแล้วอย่างใดได้เล่า ผู้ใดดำรงอยู่ด้วยการเตรียมตัวเป็นนิตย์ ผู้นั้นย่อมไม่ยินดีกับศัตรูของตน บุคคลพึงทำให้เป็นที่ไว้วางใจของคนอื่น แต่ไม่ควรจะไว้วางใจคนอื่นเกินไป ตนเองอย่าให้คนอื่นรังเกียจได้ แต่ควรรังเกียจเขา วิทยุชนพึงพากเพียรไปด้วยอาการอันลึกซึ้ง ซึ่งฝ่ายอื่นจะล่วงรู้ไม่ได้.

[๒๔๐๐] สัตว์ทั้ง ๒ ผู้มีเพชรรัตนดวงเทวตา สุขมวลชาติเช่นเดียวกัน บริสุทธิจกกองบุญ เล้าลสิ่งกัน ไปดูจมาเทียมมรธ ได้จับมือพากันเข้าไปหากริม-ปิยอเจลก.

[๒๔๐๑] ลำดับนั้น ปันทรกนาคราช เข้าไปหาซีเปลือยแต่ลำพังตนเท่านั้น แล้วได้กล่าวว่า วันนี้เรารอดพ้นจากความตายล่วงภัยทั้งปวง แล้วคงไม่เป็นที่รักที่พอใจท่านเสียเลยเป็นแน่.

[๒๔๐๒] พญาครุฑเป็นที่รักของเรายิ่งกว่าปันทรกนาคราชอย่างแท้จริง โดยไม่ต้องสงสัย เรามิมีความรักใคร่ในพญาครุฑ ทั้งที่รักได้ทำกรรมอันลามก ไม่ใช่ทำเพราะความหลมหลงเลย.

[๒๔๐๓] ความถือว่าสิ่งนี้เป็นที่รัก หรือว่าไม่เป็นที่รักของเรา ย่อมไม่มีแก่บรรพชิต ผู้พิจารณาเห็นโลกนี้ และโลกหน้า ก็ท่านเป็นคน ไม่สำรวม แต่ประพฤติกเลวโลกด้วยเพศของผู้สำรวมดีทั้งหลาย ไม่ได้เป็นอริยะเลย แต่ปลอมตัวเป็นอริยะ ไม่ใช่คนสำรวม แต่ทำคล้ายคนสำรวม ท่านเป็นคนชาติเลวทราม มีโทษคนประเสริฐได้ประพฤติบาปทุจริตเป็นอันมาก.

[๒๔๐๔] แะเจ้าคนเลวทราม เจ้าประทุษร้ายต่อผู้มีได้ประทุษร้ายทั้งเป็นคนส่อเสียดด้วยคำสัตย์นี้ ขอศีรษะของเจ้าจงแตกออกเป็น ๗ เสี่ยง.

[๒๔๐๕] เพราะเหตุนี้แล บุคคลไม่พึงประทุษร้ายต่อมิตร เพราะผู้ประทุษร้ายต่อมิตรเป็นคนเลวทรามที่สุด จะหาคนอื่นที่เลวกว่าเป็น ไม่มี ซีเปลือยถูกอสรพิษกัดจัดในแผ่นดิน ทั้งที่ได้ปฏิญาณว่าเรามีสังวร ก็ได้ถูกทำลายแล้วด้วยถ้อยคำของนาคราช

จบ ปันทรกษัตริย์ที่ ๘.

๙. สัมพลาชาดก

ว่าด้วยความซื่อสัตย์ของนางสัมพลา

[๒๔๐๖] ดุรณางผู้มีล้าชาอันอวบอ้อม เธอเป็นไครมายืนสนนอยผู้เดียวที่ล้าธารเขา ดุรณางผู้มีกลางตัวอันนำลอบคล้าด้วยฝ่ามือ เรากลามท่านแล้ว จงบอกชื่อและเผ่าพันธุ์แก่เรา. ดุรณางผู้มีเอวอันกลมกลิ้ง ท่านเป็นใคร หรือว่าเป็นลูกเมียของใคร เป็นผู้จงมทำให้ป่านารีนรมย์ เป็นที่อยู่อาศัยแห่งสีหะและเสือโคร่ง สว่างไสวอยู่ ดุรณางผู้เจริญ เราคืออสุรตนหนึ่ง ขอไหว้ท่าน ขอความนอบน้อมจงมีแก่ท่าน.

[๒๔๐๗] คนทั้งหลายรู้จักโอรสของพระเจ้ากาสิว่า มีนามโสทธิเสนกุมาร เราชื่อสัมพลาเป็นชายาของโสทธิเสนกุมารนั้น ข้าแต่อสุร ท่านจงรู้อย่างนี้ ดุรท่านผู้เจริญ เราชื่อสัมพลาขอไหว้ท่าน ขอความนอบน้อมจงมีแก่ท่าน ดุรท่านผู้เจริญ พระโอรสของพระเจ้าวิเทหราชเดือดร้อนอยู่ในป่า เรามาพยาบาลเธอผู้ถูกโรคเบียดเบียนอยู่ตัวต่อตัว เราเที่ยวแสวงหาหางผึ้งและเนื้อมฤค เราหาอาหารอย่างใดไป พระสวามีของเราก็ได้เสวยอาหารอย่างนั้น วันนี้ เธอคงจะหิวเป็นแน่.

[๒๔๐๘] ดุรณางสัมพลา เธอจักทำประโยชน์อะไรด้วยราชบุตรผู้เดือดร้อนที่เธอบำเรออยู่ในป่า เราจะเป็นผู้ของเธอ.

ดุรท่านผู้เจริญ รูปของเราผู้อาดูรด้วยความโศก เป็นอัทธภาพยากไว้ จงจงถามอะไร ขอท่านจงแสวงหาหญิงอื่นที่มีรูปร่างงามกว่าเราเกิด. มาเกิดเธอ เชิญขึ้นยังภูเขานี้ เธอจะเป็นใหญ่กว่าภรรยา ๔๐๐ คนของเรา จะสำเร็จความประสงค์ทุกอย่าง ดุรณางผู้มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดังดวงดาว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เธอปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งในใจมิใช่หรือ สิ่งนั้นของเรามีทุกอย่างมากมาย
เชษฐมารินรมย์กับเราในวันนี้เกิด ดุรณางสัมพลา ถ้าเธอจักไม่ยอมเป็น
ภรรยาเรา เธอก็จักต้องเป็นภิกษาหารของเราในเวลาเช้าพรุ่งนี้เป็น
แม่นม

ครั้นอสูรผู้มีชฎา ๗ ชั้น หยาบข้า เชี่ยวอกนอกปาก กินคนเป็นอาหาร
ได้จับแขนนางสัมพลาผู้มองไม่เห็นที่พึงในป่า. นางสัมพลาถูกปีศาจ
ผู้หยาบขาม่งอามีสครอรับแล้ว ต้องตกอยู่ในอำนาจของศัตรู เสร้าโศก
ถึงพระสวามีเท่านั้น. ราพินว่า แม้อยกษะจะพึงกินเราเสีย เราก็ไม่มีความ-
ทุกข์ ทุกข์อยู่แต่ว่าพระหฤทัยของทูลกระหม่อม ของเรจักทรงเคลือบ-
แคลงเป็นอย่างอื่นไป. เทพเจ้าทั้งหลายคงจะไม่มียุแน่นอน ท้าวโลกบาล
ก็คงไม่มีในโลกนี้เป็นแน่ แม้อยกษะผู้ไม่สำรวมทำด้วยอาการหยาบข้า
จะหาผู้ช่วยห้ามกินไม่มีเลย.

[๒๔๐๙] หญิงนี้ประเสริฐกว่าหญิงทั้งหลาย สงบเสถียรมีเรียบร้อยมีเดชฟังเฟื่อง
ดุจไฟ แฉะรากษส ถ้าเจ้าจะกินนางนี้ ศีรษะของเจ้าจะแตกออก ๗ เลี่ยง
เจ้าอย่าทำให้นางเดือดร้อน จงปล่อยไปเสีย เพราะนางเป็นหญิงปฏิบัติ
สามี.

[๒๔๑๐] พระนางสัมพลานั้นหลุดพ้นแล้วจากยักษ์กินคน กลับมาสู่อาศรม ดุจแม่น
นกซึ่งมีลูกอ่อนเป็นอันตรายนับมาอย่างรัง หรือดั่งแม่โคนมมาซึ่งที่อยู่อันว่าง
เปล่าจากลูกน้อย ฉะนั้นพระนางสัมพลาราชบุตรผู้มียศ เมื่อไม่เห็นพระ
สวามีผู้เป็นที่พึงในป่า ก็มีพระเนตรพร่าเพราะความร้อน ราให้อยู่ ณ ที่นั้น
เมื่อไม่พบพระราชสวามี พระนางก็ถอนไหว้สมณพราหมณ์และฤาษี
ทั้งหลายผู้สมบุรณ์ด้วยจรณะว่า ดิฉันขอถึงท่านทั้งหลายเป็นที่พึง. เมื่อไม่
พบพระราชสวามี พระนางก็ถอนไหว้ราชสีห์ เสือโคร่ง และหมู่มฤค
เหล่าอื่นในป่าว่า ดิฉันขอถึงท่านทั้งหลายว่าเป็นที่พึง. เมื่อไม่พบพระราช
สวามี พระนางก็ถอนไหว้เทพเจ้า อันเนาสถิตอยู่ที่กอหญ้าลาดาติและที่
เนาอยู่ ณ ภูเขาธารวไพร ตลอดถึงดวงดาวในอากาศว่า ดิฉันขอถึงท่าน
ทั้งหลายเป็นที่พึง. เมื่อไม่พบพระราชสวามี พระนางก็ถอนไหว้เทพเจ้าผู้มี
วรณะเสมอดอกราชพฤกษ์ ผู้ยังดวงดาวให้รุ่งเรืองงามในราตรีกว่า ดิฉัน
ขอถึงท่านเป็นที่พึง.

เมื่อไม่พบพระราชสวามี พระนางก็ถอนไหว้เทพเจ้าอันเนาสถิตอยู่ ณ แม่-
น้ำคาคาซอกศิรี อันเป็นที่รับรองแม่น้ำอันว่า ดิฉันขอถึงท่านเป็นที่พึง.
เมื่อไม่พบพระราชสวามี ดิฉันขอถอนไหว้เทพเจ้าซึ่งสถิตอยู่ ณ ขุนเขา
หิมวันต์ อันล้วนแล้วไปด้วยหินว่า ดิฉันขอถึงท่านเป็นที่พึง.

[๒๔๑๑] ดุรณางราชบุตรผู้มียศ เธอมาเสียจนคำที่เดียวหนอ วันนี้เธอมากับใคร
เล่า ใครเป็นที่รักของเจ้ายิ่งกว่าเรา.

[๒๔๑๒] หม่อมฉันถูกศัตรูมันจับไว้ ได้กล่าวคำนี้ว่า ถึงยกษะจะกินเราเสีย เราก็
ไม่มีความทุกข์ ทุกข์แต่ว่าพระหฤทัยของทูลกระหม่อมของเรจักเคลือบ
แคลงเป็นอย่างอื่นไป.

[๒๔๑๓] ความสตัยยากที่จะหาได้ในหญิงใจผู้มิเล่ห์เหลี่ยมมากมาย ความเป็นไป
ของหญิงทั้งหลายรู้ได้ยาก เหมือนความเป็นไปของปลาในน้ำฉะนั้น.

[๒๔๑๔] ถ้าความสตัยที่หม่อมฉันไม่รู้สีกว่า รักชายอื่นยิ่งกว่าทูลกระหม่อม เป็น
ความจริง ของงาช้างพิทักษ์รักษาหม่อมฉัน ด้วยสัจจวาจา นี้ ขอพยาธิของ
ทูลกระหม่อมจงระงับหาย.

[๒๔๑๕] แฉะนางผู้เจริญ ภูษณสูงใหญ่มีมากมายถึง ๗๐๐ มีพลโยธาถืออาวุธที่
ประจำ คอยพิทักษ์รักษาอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน และพลโยธาที่ถือ
ธนูก็มีถึง ๑, ๖๐๐ พิทักษ์รักษาอยู่ เธอเห็นศัตรูชนิดไหน?

[๒๔๑๖] ข้าแต่พระราชบิดา เมื่อก่อนพระลูกเจ้าทรงประพุดตักแห่หม่อมฉันอย่างไร
เดี๋ยวนี้หาเป็นอย่างนั้นไม่ เพราะได้ทรงเห็นสนมณารีผู้ประดับตกแต่งมี
ผิวพรรณดุจเกสรบัว มีร่างกายอันอ่อนแอ เสียงเพราะดังหงส์ และ
เพราะได้ทรงฟังเสียงแยมหัวและขับกล่อมประโคมของสนมณารีเหล่านั้น.
ข้าแต่พระราชบิดา สนมณารีเหล่านั้น ทรงเครื่องประดับล้วนทองคำ
มีร่างกายเจิดโฉม ประดับด้วยเครื่องอลังการนานาชนิดดังสาวสวรรค์ใน
มนุษย์ เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าโสตถิเสนะ มีทรวดทรงหาที่ติมิได้
ล้วนเป็นขัตติยภิกษุญา มาประเล้าประโลมพระเจ้าโสตถิเสนะนั้นอยู่.
ข้าแต่พระราชบิดา ถ้าพระเจ้าโสตถิเสนะยกย่องหม่อมฉัน ดังที่หม่อม-
ฉันเคยเที่ยวแสวงหาผลในป่า มาเลี้ยงดูพระราชสวามีในกาลก่อนอีก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไม่ทรงดูหมิ่นหม่อมฉันไซ้ จะประเสริฐกว่าราชสมบัติในพระนคร
พาราณสีนี้. หญิงโดยอยู่ในเรือนอันมีข้าวน้ำไพบูลย์ ตกแต่งไว้เรียบร้อย
มีเครื่องอาภรณ์อันวิจิตรประดับประดา แม้จะเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ
ทุกอย่าง แต่ไม่เป็นที่รักของสามี คอยแต่ประหารประหาร ความตาย
ของหญิงนั้นประเสริฐกว่าการอยู่ครองเรือน. ถ้าแม่หญิงใดเป็นหญิง
เชื่องใจไร้เครื่องประดับ มีเสื้อลำแพนเป็นทีนอน แต่เป็นที่รักของสามี
หญิงนั้นประเสริฐเสียกว่าหญิงผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณสมบัติทุกอย่าง แต่
ไม่เป็นที่รักของสามี.

[๒๔๑๓] ภรรยาผู้เกือกุลต่อสามี เป็นหญิงหาได้แสนยาก สามีผู้เกือกุลต่อภรรยา
ก็หาได้แสนยาก ดุกรเจ้าผู้จอมชน มเหสีของเจ้าเป็นผู้เกือกุลเจ้าด้วย
มีศีลด้วย เพราะฉะนั้น เจ้าจึงประพฤติธรรมต่อนางสัมพลา.

[๒๔๑๔] ดุกรแม่สัมพลาผู้เจริญ ถ้าเจ้าได้โลกสมบัติอันไพบูลย์แล้ว แต่มีความหึง
หวงครอบงำจนถึงมรณะ ไซ้ พี่และนางราชกัญญาทั้งหมดนี้ จะทำตาม
คำของเจ้า.

จบ สัมพลาชาดกที่ ๙.

๑๐. กัณหาเทวีชาดก

พระราชาทรงออกสดับฟังข่าวชาวเมือง

[๒๔๑๕] ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย
ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย คนประมาทเป็นเหมือนคนตายแล้ว. เพราะ
มัวเมาจึงเกิดความประมาท เพราะความประมาทจึงเกิดความเสื่อม เพราะ
ความเสื่อมจึงเกิดโทษ ดุกรท่านผู้มีภาระครอบครองของรัฐ ย่าได้ประมาท
เลย. เพราะกษัตริย์เป็นอันมากผู้มีความประมาท ต้องเสื่อมประโยชน์
และรัฐ อนึ่ง ชาวบ้านมีความประมาท ก็เสื่อมจากบ้าน บรรพชิตมีความ
ประมาทก็เสื่อมจากอนาคาริยวิสัย. ดุกรพระองค์ผู้เป็นมิ่งขวัญของรัฐ
โลกสมบัติทุกอย่างในแว่นแคว้นของกษัตริย์ผู้ประมาทแล้ว ย่อมพินาศ
หมด ชื่อนั้นท่านกล่าวว่าความทุกข์ของพระราชา. ดุกรพระมหाराชา
ความประมาทนี้ไม่เป็นธรรมของโบราณกษัตริย์ โจรทั้งหลายย่อมกำจัด
ชนบทอันบริบูรณ์มั่งคั่ง ของพระราชาผู้ประมาทเกินขอบเขต. พระโอรส
ของพระองค์ก็จักไม่มี เงินทองทรัพย์สินก็จักไม่มีเหมือนกัน เมื่อรัฐ
ถูกปล้น พระองค์ก็ย่อมเสื่อมจากโลกสมบัติทุกอย่าง ญาติมิตรและสหาย
ย่อมไม่นับถือขัดติยราชผู้เสื่อมจากสรรพโลกสมบัติ ในความคิดอ่าน
พลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า ผู้พึงโพธิสมภารเป็นอยู่ ย่อมไม่
นับถือในความคิดอ่าน ศิริย่อมละพระราชาผู้ไม่จัดแจงการงาน โง่เขลา
มีความคิดอ่านเลวทราม ไร้ปัญญาเหมือนงูลอกคราบเก่าออก ฉะนั้น พระ
ราชาผู้จัดการงานด้วยหมั่นขยันตามกาล ไม่เกียจคร้าน โลกสมบัติทั้งปวง
ย่อมเจริญยิ่งขึ้น เหมือนฝูงโคที่มีโคผู้จะนั้น ดุกรพระมหाराชา พระองค์
จงเสด็จเที่ยวฟังเหตุการณ์ในแว่นแคว้น และในชนบท ครั้นได้ทอด
พระเนตรเห็นและได้ทรงสดับแล้วแต่นั้นจึงทรงปฏิบัติราชกิจนั้นๆ เกิด.

[๒๔๑๖] ขอให้พระเจ้าปัญจาลราชจงถูกลูกศรเสียบในสงคราม เสวยทุกข์เวทนา
เหมือนเราถูกหนามแทงแล้ว เสวยทุกข์เวทนายู่ในวันนี้.

[๒๔๑๗] ท่านเป็นคนแก่ มีกิจขมิดมัว มองเห็นอะไรไม่ถนัด หนามแทงตนเอง
ในเรื่องนี้พระเจ้าพรหมทัตต์มีความผิดอะไรด้วย.

[๒๔๑๘] ดุกรพราหมณ์ เราถูกหนามแทงในหนทางนี้เป็นความผิดของพระเจ้า
พรหมทัตต์มากมายเพราะชาวชนบท พระเจ้าพรหมทัตต์มิได้ทรงพิทักษ์
รักษา ถูกพวกราชบุรุษกดขี่ด้วยพลอื่น ไม่ชอบธรรม กลางคืนถูกโจร
ปล้น กลางวันถูกราชบุรุษกดขี่ด้วยพลอื่น ไม่ชอบธรรม ในแคว้นของ
พระราชาโง่ มีคนอธรรมมากมาย พ่อเอ๋ย เมื่อภัยเช่นนี้เกิดขึ้น
มนุษย์ทั้งหลายฮึดฮัดเพราะกลัว พวกกันหาไม่มีหนามในปามาท่าที่ชกซ่อน

[๒๔๑๙] ในแคว้นของพระเจ้าพรหมทัตต์ หญิงสาวหาผัวไม่ได้ไปจนแก่ เมื่อไร
พระเจ้าพรหมทัตต์ จักสวารถเสียที.

[๒๔๒๐] แนะนำคนชั่วผู้ไม่ฉลาดในเหตุ แก่พูดไม่ดีเลย พระราชาทรงหาผัวให้
นางกุมาริกา ที่ไหนกัน.

[๒๔๒๑] ดุกรพราหมณ์ เราไม่ได้พูดไม่ดี เราฉลาดในเหตุผล เพราะชาวชนบท
พระเจ้าพรหมทัตต์ มิได้ทรงพิทักษ์รักษา ถูกกดขี่ด้วยพลอื่น ไม่ชอบธรรม
กลางคืนถูกโจรปล้น กลางวันถูกราชบุรุษกดขี่ด้วยพลอื่น ไม่ชอบธรรม
ในแคว้นของพระราชาโง่ มีคนอธรรมมากมาย เมื่อการครองชีพลำบาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
การเลี้ยงดูลูกเมียก็ลำบาก หญิงสาวจึงมีผิวได้ที่ไหน?

[๒๔๒๖] ขอให้พระเจ้าปัญจาลราช จงถูกหอกแทงต้องนอนกลิ้งอยู่ในสงคราม
เหมือนโคสลียะ ถูกแผลแทงนอนอยู่ดังคนกำพร้าว้าจะนั้น .

[๒๔๒๗] เจ้าคนชาติชั่ว เจ้าโอรสพระเจ้าพรหมทัตต์ โดยไม่เป็นธรรม เจ้าทำร้าย
โคของตนเอง โฉนจึงมาสาปแช่งพระราชาเล่า .

[๒๔๒๘] ดูกพรหมณ์ เราโอรสพระเจ้าพรหมทัตต์ โดยชอบธรรมเพราะชาวชนบท
พระเจ้าพรหมทัตต์มิได้ทรงพิทักษ์รักษา ภูราชบุรุษกดขี่ด้วยพลอื่นไม่
ชอบธรรม กลางคืนถูกโจรปล้น กลางวันถูกกดขี่ด้วยพลอื่นไม่ชอบธรรม
ในแคว้นของพระราชาโง่ มีคนอธรรมมากมาย แม่ครัวคงหุงต้มใหม่
อีกเป็นแน่ จึงนำข้าวมาส่งในเวลาสาย เรามัวเผลอแม่ครัวมาส่งข้าวอยู่
โคสลียะจึงถูกแผลแทงเอา .

[๒๔๒๙] ขอให้พระเจ้าปัญจาลราช จงถูกฟันด้วยดาบในสงคราม เตือดร่อนอยู่
เหมือนเรากลูแม่โค ถีบในวันนั้นจนมสขของเราหกไปจะนั้น .

[๒๔๓๐] การที่แม่โคถีบเจ้าให้บาดเจ็บ น่านมกไปนั้น เป็นความผิดอะไรของ
พระเจ้าพรหมทัตต์ ท่านจึงติเตียนอยู่ .

[๒๔๓๑] ดูกพรหมณ์ พระเจ้าปัญจาลราชควรได้รับความติเตียน เพราะชาวชนบท
พระเจ้าพรหมทัตต์ มิได้ทรงพิทักษ์รักษา ภูราชบุรุษกดขี่ด้วยพลอื่นไม่
ชอบธรรม กลางคืนถูกโจรปล้น กลางวันถูกกดขี่ด้วยพลอื่นไม่
ชอบธรรม ในแคว้นของพระราชาโง่ มีคนอธรรมมากมาย แม่โคเปรี้ยว
ดร้ายเมื่อก่อนเราไม่ได้รีดนมมัน มาวันนี้ เราถูกพวกราชบุรุษผู้ต้องการ
น่านมประทุษร้าย จึงต้องรีดนมมันอยู่เดี๋ยวนี้ .

[๒๔๓๒] ขอให้พระเจ้าปัญจาลราชจงพลัดพราจากโอรส รังคร่ำครวญอยู่ เหมือน
แม่โคกำพร้าว พลัดพราจากลูก รังคร่ำครวญอยู่จะนั้น .

[๒๔๓๓] ในการที่แม่โคของคนเลี้ยงโคเที่ยววิ่งไปมา หรือร่ำร้องอยู่นี้ เป็นความผิด
อะไรของพระเจ้าพรหมทัตต์เล่า .

[๒๔๓๔] ดูกมหาพรหมณ์ ความผิดของพระเจ้าพรหมทัตต์มีสี่ เพราะชาวชนบท
พระเจ้าพรหมทัตต์มิได้ทรงพิทักษ์รักษา ภูราชบุรุษกดขี่ด้วยพลอื่นไม่
ชอบธรรม กลางคืนถูกโจรปล้น กลางวันถูกกดขี่ด้วยพลอื่นไม่ชอบธรรม
ในแคว้นของพระราชาโง่ มีคนอธรรมมากมาย ลูกโคของพวกเรายังดื่มนม
อยู่ ก็ต้องถูกฆ่าตายเพราะต้องการฝึกดาบ นั้นอย่างไร .

[๒๔๓๕] ขอให้พระเจ้าปัญจาลราชพร้อมด้วยราชโอรส ถูกประหารในสนามรบ
ผู้การุมจิกกินเหมือนเราผู้เกิดในป่าถูกฝูงกาชาวบ้านจิกกินในวันนี้จะนั้น .

[๒๔๓๖] เชื่อกับ พระราชาทั้งหลายในมนุษยโลก จะทรงจัดการพิทักษ์รักษาสัตว์
ทั่วไปไม่ได้เอง พระราชาไม่เชื่อว่าไม่ทรงประพฤติธรรม ด้วยเหตุที่
พวกกกากินสัตว์เป็นเช่นพวกเจ้าเท่านั้น .

[๒๔๓๗] ท่านเป็นพรหมจารีชาติอธรรมหนอ จึงกล่าวสรรเสริญกษัตริย์อยู่ได้
เมื่อประชากรเป็นอันมากถูกปล้นอยู่ ท่านยังบูชาพระราชา ผู้เป็นที่น่า
ติเตียนอย่างยิ่ง ดูกพรหมณ์ ถ้าแคว้นแคว้นนี้พึงมีพระราชาดี ก็จะมีมั่งคั่ง
เบิกบานผ่องใส ผู้การก็จะได้กินก่อนข้าวที่ดีๆ เป็นพลี ไม่ต้องกินสัตว์
เป็นเช่นพวกเรา .

จบ กัณฐกนิบาตชาดกที่ ๑๐ .

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กิงฉันทชาดก	๒. กุมภชาดก
๓. ชัยทิศชาดก	๔. จันทันตชาดก
๕. สัมภวชาดก	๖. มหากปิชาดก
๗. ทกรักษชาดก	๘. ปิณฑกชาดก
๙. สัมพลาชาดก	๑๐. กัณฐกนิบาตชาดก .

จบ ดังสติ nibaตชาดก .

จัดดาฬีสนิบาตชาดก

๑. เทสภุณชาดก

ว่าด้วยนกตอบปัญหาพระราชา

[๒๔๓๘] เราขอถามเจ้าเวสสันดร ดูกนก ขอความเจริญจงมีแก่เจ้า ก็อะไรที่
บุคคลผู้ประสพเสวยราชสมบัติกระทำแล้ว เป็นกิจประเสริฐ?

[๒๔๓๙] นานนักหนอ พระเจ้ากัณฐกพระบิดาเรา ผู้ทรงสงเคราะห์ชาวเมือง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
พาราณสี เป็นผู้ประมาท ได้ตรัสถามเราผู้บุตรซึ่งหาความประมาทมิได้ .

[๒๔๔๐] ข้าแต่บรมกษัตริย์ ธรรมดาพระราชาวรทรงห้ามมสวาท ความโกรธ และความวุ่นวายก่อนทีเดียว แต่นั่นพึงรับสั่งให้กระทำกิจทั้งหลาย คำที่ข้าพระพุทธเจ้ากล่าวมานั้นนักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า เป็นวัตรของพระราชา . ข้าแต่พระบิดา เมื่อก่อนพระองค์ทรงรักใคร่และเกลียดชังแล้ว พึงทรงทำกรรมใดกรรมหนึ่งทีพระองค์ทำแล้ว พึงยังพระองค์ให้เดือดร้อนโดยไม่ต้องสงสัย แต่นั่นพระองค์ไม่ควรทรงกระทำกรรมนั้นอีก . ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงบำรงรัฐ เมื่อกษัตริย์ประมาทแล้ว โภคสมบัติทุกอย่างในแว่นแคว้นย่อมพินาศ ชื่อนักปราชญ์กล่าวว่า เป็นความทุกข์ของพระราชา . ข้าแต่พระบิดา เทพธิดาชื่อศิริ และชื่อลักชีถูกสัจบริวาร เศรษฐีถามได้ตอบว่า ข้าพเจ้ายอมยินดีในบุรุษผู้มีความขยันหมั่นเพียร ไม่มีความริษยา . ข้าแต่พระมหาราชา คนกาลกรณผู้ทำลายจักร ย่อมยินดีในบุรุษผู้ริษยา ผู้มีใจชั่ว ผู้ประทุษร้ายการงาน . ข้าแต่พระมหาราชา พระองค์จงทรงเป็นผู้มีพระทัยดีต่อคนทั้งปวง จงทรงพิทักษ์รักษาคนทั้งปวง จงทรงบรรเทาเสียซึ่งคน ไม่มีราศรี จงเป็นผู้มีคนที่มีความดีเป็นที่พึงเกิด . ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่แห่งชนชาวกาสิ บุรุษผู้มีราศรี สมบูรณ์ด้วยความเพียร มีอริยาศัยใหญ่ ย่อมตัดโคน และยอดของศัตรูทั้งหลายได้ . ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ของประชาชน จจริงอยู่ ถึงท้าวสักกะก็ไม่ทรงประมาทในความหมั่นเพียร ท้าวเธอทรงทำความเพียรในกัลยาณธรรม ทำพระทัยในความหมั่นเพียร . คนธรรพ์ พรหม เทวดา เป็นผู้เป็นอยู่ อาศัยพระราชาเช่นนั้น เมื่อพระราชาทรงอดสาหะ ไม่ทรงประมาท เทวดาทั้งหลายย่อมคุ้มครองป้องกัน . ข้าแต่พระบิดา พระองค์จงทรงเป็นผู้ไม่ประมาท ไม่ทรงพระพิโรธแล้ว รับสั่งให้ทำกิจทั้งหลาย จงทรงพยายามในกิจทั้งหลาย เพราะคนเกียจคร้าน ย่อมไม่พบความสุข . ข้อความที่ข้าพระองค์กล่าวแก่แล้วในปัญหาของพระองค์นั้น ชื่อนี้เป็นอนุศาสนี สามารถยังผู้เป็นมิตรให้ถึงความสุข และยังคงผู้นั้นเป็นศัตรูให้ถึงความทุกข์ได้ .

[๒๔๔๑] ดูกรนางนกกุลฑลีนี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของนกมีบรรดาศักดิ์ เจ้าสามารถละหรือ เจ้าจะเข้าใจได้หรือ ก็อะไร เล่าที่ผู้มุ่งจะครอบครองสมบัติกระทำแล้วเป็นกิจประเสริฐ?

[๒๔๔๒] ข้าแต่พระบิดา ประโยชน์ทั้งปวงตั้งมั่นอยู่ในเหตุ ๒ ประการเท่านั้น คือ ความได้ลาภที่ยังไม่ได้ ๑ การตามรักษาลาภที่ได้แล้ว ๑ . พระองค์จงทรงทราบอำมาตย์ทั้งหลายผู้เป็นนักปราชญ์ จลาลในประโยชน์ ไม่แพร่พรายความลับ ไม่เป็นนักเลงสุรา ไม่ทำให้เสื่อมเสีย . อำมาตย์ผู้ใด พึงรักษาพระราชทรัพย์ของพระองค์ให้มั่นคงที่อยู่ได้ จงนายสารถียัตถ ไว้ พระองค์ควรทรงใช้อำมาตย์ผู้นั้น ให้กระทำกิจทั้งหลายของพระองค์ พระราชาพึงเป็นผู้มีอันโตชนอันสงเคราะห์ดีแล้ว พึงตรวจตราพระราชทรัพย์ด้วยพระองค์เอง ไม่ควรจัดการทรัพย์และการกัณฑ์ โดยทรงไว้วางพระทัยในคนอื่น . ควรทรงทราบรายได้รายจ่ายด้วยพระองค์เอง ควรทรงทราบกิจที่ทำแล้วและยังไม่ทำด้วยพระองค์เอง ควรชมคนที่ควรชม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง . ข้าแต่พระองค์ผู้จอมพลรบ พระองค์จงทรงพราสสอนเหตุผล แก่ชาวชนบทเอง เจ้าหน้าที่ผู้เก็บภาษีอากร ผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม อย่างยิ่งพระราชทรัพย์และรัฐสีมาของพระองค์ให้พินาศ . อนึ่ง พระองค์อย่าทรงทำเอง หรืออย่าทรงใช้คนอื่นให้ทำกิจทั้งหลายโดยฉับพลัน เพราะว่าการงานที่ทาลงไปโดยฉับพลัน ไม่ดีเลย คนเขลาย่อมเดือดร้อนในภายหลัง . พระองค์อย่าทรงล่วงเลยกตล อย่าทรงปล่อยพระทัยให้เกรี้ยวกราดนัก เพราะวาสกุลที่มั่นคงเป็นอันมาก ได้ถึงความไม่เป็นสกลเพราะความโกรธ . พระองค์อย่าทรงนึกว่าเราเป็นใหญ่ แล้วข่มหาชนให้หยิ่งลงเพื่อความฉิบหาย ถ้าไรคือความทุกข์อย่าได้มีแก่หญิงและชายของพระองค์เลย . โภคสมบัติทั้งปวงของพระราชา ผู้ปราศจากความหวาดเสียว แสหากามารมณ์ ย่อมพินาศหมด ชื่อนักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า เป็นความทุกข์ของพระราชา . ข้อความที่หม่อมจันกราบทูลในปัญหาของพระองค์นั้น เป็นวัตตบท นี้นี้และนี้เป็นอนุศาสนี ข้าแต่พระมหาราชา บัดนี้ พระองค์ยังทรงขยันบำเพ็ญกตล ไม่ทรงเป็นนักเลง ไม่ทรงทำให้ราชทรัพย์ให้พินาศ จงทรงศีล เพราะว่าการที่ผู้สยอตนกร .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑

[๒๔๔๓] พอซ่มพุกะ พอได้ถามปัญหาแก่เจ้าโกสิยโคตรและเจ้ากุนทลีนีมาเช่นเดียวกันแล้ว บัดนี้ เจ้าจงบอกกำลังอันอุดมกว่ากำลังทั้งหลาย .

[๒๔๔๔] กำลังในบุรุษผู้มีอริยาตย์ใหญ่ในโลกนี้มี ๕ ประการ ในกำลัง ๕ ประการ

นั้น กำลังแขน บัณฑิตกล่าวว่ากำลังต่ำทราม ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเจริญพระชนม์ กำลังโคตหรัพย์ บัณฑิตกล่าวว่ากำลังที่ ๒ . กำลังอำมาตย์ บัณฑิตกล่าวว่ากำลังที่ ๓ กำลังคือชาติยิ่งใหญ่นั้น กำลังที่ ๔ โดยแท้ บัณฑิตย่อมยึดเอากำลังทั้งหมดนี้ไว้ได้ . กำลังปัญญา บัณฑิตกล่าวว่ากำลังประเสริฐ ยอดเยี่ยมกว่ากำลังทั้งหลาย เพราะว่ามีบัณฑิตอันกำลังปัญญาสนับสนุนแล้ว ย่อมได้ความเจริญ . ถ้าบุคคลมีปัญญาทรม แม้ได้แผ่นดินอันสมบูรณ์ เมื่อเขาไม่ปรารถนา คนอื่นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ก็ซ่มซี้แย่งเอาแผ่นดินนั้นเสีย . ข้าแต่พระจอมแห่งชนชาวกาสิ ถ้าบุคคลเป็นผู้มีชาติสูง ได้ราชสมบัติแล้วเป็นกษัตริย์ แต่มีปัญหาทรม หาเป็นอยู่ด้วยราชสมบัติทุกอย่างได้ไม่ . ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยข้อความที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ปัญญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง คนในโลกนี้ประกอบด้วยปัญญาแล้ว แม้เมื่อทุกข์เกิดขึ้น ก็ย่อมได้รับสุข . ก็คนบางคนไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่อาศัยผู้เป็นพหูสูตร ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ไม่พิจารณาเหตุผล ย่อมไม่ได้บรรลุปัญญาแล อนึ่ง ผู้รู้จักจำแนกธรรม ลุกขึ้นในเวลาเช้า ไม่เกียจคร้าน ย่อมบากบั่นตามกาล ผลการงานของผู้นั้นย่อมสำเร็จประโยชน์แห่งการงานของบุคคลผู้มีศีล มีไชบ่อเกิด ผู้คบหาบุคคลที่มีไชบ่อเกิด (ลาภยศสุข) ผู้มีปกติเบื้อหนายทำการงาน ย่อมไม่ผลิตผลโดยชอบ . ส่วนประโยชน์แห่งการงานของบุคคลผู้ประกอบธรรมอันเป็นภายใน คบหาบุคคลที่เป็นบ่อเกิดอย่างนั้น ไม่มีปกติเบื้อหนายทำการงาน ย่อมผลิตผลโดยชอบ . ข้าแต่พระบิดาขอพระองค์ทรงเสวนะปัญญา อันเป็นส่วนแห่งการประกอบความเพียร เป็นเครื่องตามรักษาทรัพย์ที่รวบรวมไว้ และเหตุ ๒ ประการข้างต้นที่ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลแล้วนั้นเกิด อย่าได้ทรงทำลายทรัพย์เสียด้วยการงานอันไม่สมควร เพราะคนมีปัญหาทรม ย่อมล้มจมด้วยการงานอันไม่สมควร ดังเรือนไม้้อจะนั้น .

[๒๔๔๕] ข้าแต่พระมหाराชา ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรม ในพระราชมารดา พระราชบิดา ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรมในพระราชโอรสและพระอัครมเหสี ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรมในมิตรและอำมาตย์ ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรมในพาหนะและพลนิกาย ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรมในชาวบ้านและชาวนิคม ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้วจักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรมในสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรมในเนื้อและนก ครันทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรม เพราะธรรมที่บุคคลประพุดิแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ ครันพระองค์ทรงประพุดิธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรคต . ข้าแต่พระมหाराชา ขอพระองค์จงทรงประพุดิธรรม เพราะว่าพระอินทร์ ทวยเทพพร้อมทั้งพราหมณ์ ถึงทิพยสถานได้ด้วยธรรมอันตนประพุดิตแล้ว ข้าแต่บรมกษัตริย์ ขอพระองค์อย่าทรงประมาทธรรมเลย . ข้อความที่ข้าพระองค์กล่าวแล้วในปัญหาของพระองค์นั้นเป็นวัตรบท ข้อนี้แลเป็นอนุศาสน์ ขอพระองค์จงทรงคบหาสมาคมกับผู้มีปัญญา จงมีคุณอันงามทรงทราบข้อนั้นด้วยพระองค์แล้ว จงทรงปฏิบัติให้ครบถ้วนเกิด

จบ เทศกณชาดกที่ ๑ .

๒ . สรังกชาดก

สรังกดาบสเจลยปัญหา

[๒๔๔๖] ท่านทั้งหลายผู้ประดับแล้ว สอดใส่กณพล นุ่งห่มผ้างดงาม เหน็บพระวรรมิติดำประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ และแก้วมุกดา เป็นจอมพลรณยืนอยู่เป็นไกรกันหนอ ชนทั้งหลายในมนุษย์โลกจะรู้จักท่านทั้งหลายอย่างไร?

[๒๔๔๗] ข้าพเจ้าเป็นกษัตริย์ชื่อว่าอัญญกะ ส่วนท่านผู้นี้ คือ พระเจ้าภิมระและท่านผู้นี้ คือพระเจ้ากาลิงกราช มีพระเดช ฟุ้งเฟื่อง ข้าพเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทั้งหลายมาในที่นี้ เพื่อเยี่ยมท่านฤๅษีทั้งหลายผู้ส้ารวมด้วยดี และเพื่อจะ
ขอลาปัญหา .

[๒๔๔๘] ท่านเหาะลอยอยู่ในอากาศเวหา ดังพระจันทร์ลอยเด่นอยู่ท่ามกลางท้อง
ฟ้าในวัน ๑๔ ค่ำ ฉะนั้น ดุรเทพเจ้า อาตมภาพขอลาท่านผู้มีอาณภาพ
มาก คนทั้งหลายในมนุษยโลกจะรู้จักท่านอย่างไร?

[๒๔๔๙] ในเทวโลกเขาเรียกข้าพเจ้าว่า สุขัมบดี ในมนุษยโลกเขาเรียกข้าพเจ้าว่า
ท้าวหมว ข้าพเจ้านั้น คือ ท้าวเทวราช วันนี้มาถึงที่นี่ เพื่อขอเยี่ยม
ท่านฤๅษีทั้งหลายผู้ส้ารวมแล้วด้วยดี .

[๒๔๕๐] ฤๅษีทั้งหลายของข้าพเจ้า ผู้มีฤทธิ์มาก ประกอบด้วยอิทธิคุณ มาประชุม
พร้อมกันแล้ว ปรากฏไปในที่ไกล ข้าพเจ้ามีจิตเลื่อมใส ขอไหว้พระ-
คุณเจ้าทั้งหลาย ผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์ในชีวิโลกนี้ .

[๒๔๕๑] กลิ่นแห่งฤๅษีทั้งหลายผู้บวชมานาน ย่อมออกจากกายพุ่งไปตามลมได้
ดุจการท้าวสหัสสนันตร เข็มหมากพิตรลอย ไปเสียจากที่นี่ ดุจการท้าวเทวราช
กลิ่นของฤๅษีทั้งหลายไม่สะอาด .

[๒๔๕๒] กลิ่นแห่งฤๅษีทั้งหลายผู้บวชมานาน จงออกจากกายพุ่งไปตามลมเกิด
ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายย่อมมุ่งหวังกลิ่นนั้น ดังพวง
บุปผชาติอันวิจิตรมีกลิ่นหอม เพราะว่าเทวดาทั้งหลายมิได้มีความสำคัญ
ในกลิ่นนี้ ว่าเป็นปฏิกุล .

[๒๔๕๓] ท้าวหมวฟัสขัมบดีเทวราช องค์ปรีนทะ ผู้เป็นใหญ่แห่งภุต มีพระ
ยศ เป็นจอมแห่งทวยเทพ ทรงย้ายหน่อสุร ทรงรอคอยโอกาส เพื่อ
ตรัสถามปัญหา . บรรดาฤๅษีผู้เป็นบัณฑิตเหล่านี้ ณ ที่นี้ ใครเล่าหนอ
ถูกถามแล้วจักพยากรณ์ปัญหาอันสุขุม ของพระราชา ๓ พระองค์ผู้เป็น
ใหญ่ในมนุษย และของท้าววสวะผู้เป็นจอมแห่งทวยเทพได้?

[๒๔๕๔] ท่านสรงกัณฐฤๅษีเรื่องตะบะนี้ เว้นจากเมถุนธรรมตั้งแต่เกิดมา เป็นบุตร
ของปโรหิตาจารย์ ได้รับฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ท่านจักพยากรณ์ปัญหา
ของพระราชาเหล่านั้นได้ .

[๒๔๕๕] ข้าแต่ท่านโกณฑัญญะ ขอท่านได้โปรดพยากรณ์ปัญหา ฤๅษีทั้งหลายผู้ยัง
ประโยชน์ให้สำเร็จ พวกเขาร้องท่าน ข้าแต่ท่านโกณฑัญญะ ภาระนี้
ย่อมมาถึงท่านผู้เจริญด้วยปัญญา นี่เป็นธรรมดาในมนุษย .

[๒๔๕๖] มหาบพิตรผู้เจริญทั้งหลาย อาตมภาพให้โอกาสแล้ว เชิญตรัสถามปัญหา
อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามพระหฤทัยปรารถนาเถิด ก็อาตมภาพรู้โลกนี้และ
โลกหน้าเองแล้ว จักพยากรณ์ปัญหานั้นๆ แก่มหาบพิตรทั้งหลาย .

[๒๔๕๗] ลำดับนั้น ท้าวหมวฟัสกัณฐเทวราชปรีนทะ ทรงเห็นประโยชน์ ได้
ตรัสตามปัญหาอันเป็นปฐม ดังที่พระทัยปรารถนาว่า บุคคลมาซึ่งอะไร
จึงจะไม่เศร้าโศกในกาลไหนๆ ฤๅษีทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญการละ
อะไรบุคคลพึงอดทนคำหยาบที่ใครๆ ในโลกนี้กล่าวแล้ว ข้าแต่ท่าน
โกณฑัญญะ ขอท่านได้โปรดบอกความข้อนี้แก่โยมเถิด?

[๒๔๕๘] บุคคลมาความโกรธได้แล้ว จึงจะไม่เศร้าโศกในกาลไหนๆ ฤๅษีทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญการละความลบลหู่ บุคคลควรอดทนคำหยาบที่ชนทั้งปวง
กล่าว สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวความอดทนนี้ว่าสูงสุด .

[๒๔๕๙] บุคคลอาจจะอดทนถ้อยคำของคนทั้ง ๒ พวกได้ คือ คนที่เสมอกัน ๑
คนที่ประเสริฐกว่าตน ๑ จะอดทนถ้อยคำของคนเลวกว่าได้อย่างไรหนอ
ข้าแต่ท่านโกณฑัญญะ ขอท่านได้โปรดบอกความข้อนี้แก่โยมเถิด?

[๒๔๖๐] บุคคลพึงอดทนถ้อยคำของคนผู้ประเสริฐกว่าได้ เพราะความกลัว พึงอด
ทนถ้อยคำของคนที่เสมอกันได้ เพราะการแข่งขันเป็นเหตุ ส่วนผู้ใดใน
โลกนี้ พึงอดทนถ้อยคำของคนเลวกว่าได้ สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวความ
อดทนของผู้นั้นว่าสูงสุด .

[๒๔๖๑] โฉนจึงจะรู้จักคนประเสริฐกว่า คนที่เสมอกัน หรือคนที่เลวกว่า ซึ่งมี
สภาพอันอิริยาบถทั้ง ๔ ปกปิดไว้ เพราะว่าสัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมเที่ยว
ไปด้วยสภาพของคนชั่วได้ เพราะเหตุนี้แล จึงควรอดทนถ้อยคำของคน
ทั้งปวง .

[๒๔๖๒] สัตบุรุษผู้มีความอดทน พึงได้ผลคือความไม่มีการกระทบกระทั่ง เพราะ
การสงบระงับ เสนาแม่ทัพพร้อมด้วยพระราชาเมื่อรบอยู่ จะพึงได้
ผลนั้นก็หามิได้ เวรทั้งหลายย่อมระงับด้วยกำลังแห่งขันติ .

[๒๔๖๓] กระผมขออนโมทนาคำสุภาสิตของท่าน แต่จะขอลาปัญหาอื่นๆ กะท่าน
ขอเชิญท่านกล่าวปัญหานั้น โดยมีพระราชา ๔ พระองค์ คือ พระเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทัณฑก ๑ พระเจ้านาลิกิระ ๑ พระเจ้าอชชนะ ๑ พระเจ้ากลาฬ ๑ ขอ
ท่านได้โปรดบอกคติของพระราชานี้ ผู้มีบาปกรรมอันหนัก พระ-
ราชาทั้ง ๔ องค์นั้นเบียดเบียนผู้อื่นทั้งหลาย พวกเขายังเกิด ณ ที่ไหน?

[๒๔๖๔] พระเจ้าทัณฑก ได้เรียกรายไทยลง ณ ท่านกีสัจฉาตบสแล้ว เป็นผู้มิล
อันขาดแล้ว พร้อมทั้งบริษัท พร้อมทั้งชาวแคว้นแคว้น หมกหมักอยู่ใน
นรกชุกกุกกะ ถ่านเพลิงปราศจากเปลว ย่อมตกลงบนพระกายของ
พระราชานี้. พระเจ้านาลิกิระได้เบียดเบียนบรรพชิตทั้งหลายผู้ส่ำรวม
แล้ว ผู้กล่าวธรรมสงบระยับ ไม่ประทุษร้ายใคร สนขทั้งหลายในโลก
หน้า ย่อมรุมกันกัดกินพระเจ้านาลิกิระนั้นผู้สิ้นนรกอยู่. อนึ่ง พระเจ้า
อชชนะ พระเศียรปักพระบาทขึ้น ตกลงในสัตว์ดิสนนรก เพราะเบียด
เบียน อังคีสถาผู้โคดม ผู้มีขันติ มีตบะ ประพฤติพรหมจรรย์มานาน.
พระเจ้ากลาฬได้ทรงเชือดเนื้อถวายเชื้อขึ้นตัวที่ ผู้สงบระยับ ไม่ประทุษ
ร้ายให้เป็นเพื่อน ๆ พระเจ้ากลาฬนั้น ได้บังเกิดหมกหมักอยู่ในอเวจีนรก
อันร้อนใหญ่ มีเวทนากล้า นากลิ่ว. บัณฑิตได้ฟังนรกเหล่านี้ และนรก
เหล่าอื่นอันชั่วช้ากว่านี้ในที่นี้แล้ว ควรประพฤติกรรมในสมณพราหมณ์
ทั้งหลาย ผู้กระทำอย่างนี้ ย่อมเข้าถึงแดนสวรรค์.

[๒๔๖๕] กระผมขออนุโมทนาคำสาธุชิตของท่าน ขอถามปัญหาข้ออื่นกะท่าน ขอ
เชิญท่านกล่าวปัญหานี้ บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่ามีศีล เรียกคนเช่นนั้น
ว่ามีปัญญา เรียกคนเช่นนั้นว่าสัตบุรุษ ศิริยอม ไม่ละคนเช่นนั้นหรือ?

[๒๔๖๖] ผู้ใดในโลกนี้ เป็นผู้ส่ำรวมด้วยกาย วาจาและใจ ไม่ทำบาปกรรมอะไร
ไม่พูดพร้อยๆ เพราะเหตุแห่งตน บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่ามีศีล. ผู้ใด
คิดปัญหาลึกลับซึ่งได้ด้วยใจ ไม่ทำกรรมอันหยาบช้ำอันหาประโยชน์มิได้
ไม่ละทิ้งทางแห่งประโยชน์อันมาถึงตามกาล บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่ามี
ปัญญา. ผู้ใดแล เป็นคนกตัญญูกตเวที มีปัญญา มีกัลยาณมิตร และมี
ความภักดีมั่นคง ช่วยทำกิจของมิตรผู้ตกยากโดยเต็มใจ บัณฑิตเรียก
คนเช่นนั้นว่าสัตบุรุษ. ผู้ใดประกอบด้วยคุณธรรมทั้งปวงเหล่านี้ คือ
เป็นผู้มีศรัทธา อ่อนโยน แจกทานด้วยดี รู้ความประสงค์ ศิริยอม ไม่
ละคนเช่นนั้น ผู้สงเคราะห์ มีวาจาอ่อนหวาน สละสลวย.

[๒๔๖๗] กระผมขออนุโมทนาคำสาธุชิตของท่าน ขอถามปัญหาข้ออื่นกะท่าน ขอ
เชิญท่านกล่าวปัญหานี้ นักปราชญ์ย่อมกล่าวศีล ศิริ ธรรม ของสัตบุรุษ
และปัญญา ว่าข้อไหนประเสริฐกว่ากัน?

[๒๔๖๘] ท่านผู้ฉลาดทั้งหลายย่อมกล่าวว่า ปัญญานั้นแหละประเสริฐสุด ดุจ
พระจันทร์ประเสริฐกว่าดวงดาวทั้งหลาย ฉะนั้น ศีล ศิริ และธรรมของ
สัตบุรุษ ย่อมเป็นไปตามบุคคลผู้มีปัญญา.

[๒๔๖๙] กระผมขออนุโมทนาคำสาธุชิตของท่าน ขอถามปัญหาข้ออื่นกะท่าน
ขอเชิญท่านกล่าวปัญหานี้ บุคคลในโลกนี้ทำอย่างไร ทำด้วยอุบาย
อย่างไร ประพฤติอะไร เสพอะไร จึงจะได้ปัญญา ขอท่านได้โปรดบอก
ปฏิบัติแห่งปัญญา ณ บัดนี้ว่า นรชนทำอย่างไรจึงจะเป็นผู้มีปัญญา?

[๒๔๗๐] บุคคลควรคบหาท่านผู้ทั้งหลาย ละเจียดละอ เป็นพหูสูต ฟังเป็นทั้ง
นักเรียน และไถถาม ฟังตั้งใจฟังคำสาธุชิตโดยเคารพ นรชนทำอย่าง
นี้จึงจะเป็นผู้มีปัญญา. ผู้มีปัญญานั้นย่อมพิจารณาเห็นกามคุณทั้งหลาย
โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นโรค ผู้เห็นแจ้งอย่างนี้
ย่อมละความพอใจในกามทั้งหลายอันเป็นทุกข์ มีภัยอันใหญ่หลวงเสียได้.
ผู้นั้นปราศจากราคะแล้ว กำจัดโทสะได้ ฟังเจริญเมตตาจิต ไม่มีประมาณ
งดอาชญาในสัตว์ทุกจำพวกแล้ว ไม่ถูกติเตียน ย่อมเข้าถึงแดนพรหม.

[๒๔๗๑] การมาของมหาพิตรผู้มีพระนามว่า อัญญกะ ภิรมกะ และกาลิงคราช
ผู้มีพระเดชานุภาพพุ่งเฟื่องไป เป็นการมาที่มีฤทธิ์ใหญ่โต ทุกๆ พระ
องค์ทรงละกามราคะได้แล้ว.

[๒๔๗๒] ท่านเป็นผู้รู้จักผู้อื่น ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น กระผมทุกคนละกามราคะได้
แล้ว ขอท่านจงให้โอกาสเพื่อความอนุเคราะห์ตามที่กระผมทั้งหลายจะรู้
ถึงคติของท่านได้.

[๒๔๗๓] อาตมาให้อาตมาเพื่อความสะดวกอนุเคราะห์ เพราะมหาพิตรทั้งหลาย ละกาม
ราคะได้อย่างนั้นแล้ว จงยังกายให้ซาบซ่านด้วยปิตอันไพบลูย์ ตามที่
มหาพิตรทั้งหลายจะทรงทราบถึงคติของอาตมา.

[๒๔๗๔] ข้าแต่ท่านผู้มีปัญญาดังแผ่นดิน กระผมทั้งหลายจักทำตามคำสั่งสอนที่
ท่านกล่าวทุกอย่าง กระผมทั้งหลายจะยังกายให้ซาบซ่านด้วยปิตอัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ไปพลย ตามที่กระผมทั้งหลายจะรู้ถึงคติของท่าน .

[๒๔๓๕] ดูกุรุษผู้เจริญทั้งหลาย ฤๅษีทั้งหลายผู้มีคุณความดี ทำการบูชาแก่
กิสวักดาบสแล้ว จงพากันไปยังที่อยู่ของตนๆ เกิด ท่านทั้งหลายจง
เป็นผู้ยินดีในฌาน มีจิตตั้งมั่นทุกเมื่อเกิด ความยินดีนี้ เป็นคุณชาติ
ประเสริฐสุดของบรรพชิต .

[๒๔๓๖] ชนเหล่านั้นได้ฟังศาสดาอันประกอบด้วยประโยชน์อย่างยิ่ง ที่ฤๅษีผู้เป็น
บัณฑิตกล่าวดีแล้ว เกิดปีติโสมนัส พากันนอนโมทนาอยู่ เทวดา
ทั้งหลายผู้มียศ ต่างก็พากันกลับไปสู่เทพบุรี . ศาสดาเหล่านั้นมีอรร
พัญญชนะดี อันฤๅษีผู้เป็นบัณฑิตกล่าวดีแล้ว คนใดคนหนึ่งฟังศาสดา
เหล่านั้นให้มีประโยชน์ ฟังได้คุณพิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลาย ครั้น
แล้วฟังบรรลุถึงสถานที่อันมีจรัลชมองไม่เห็น .

[๒๔๓๗] สาลิสสรดาบสในกาลนั้น เป็นพระสารีบุตร เมณฑิสสรดาบสในกาลนั้น
เป็นพระกัสสปะ ปิณฑดาบสในกาลนั้นเป็นพระอนนทระ เทวิลดาบส
ในกาลนั้น เป็นพระกัจจายนะ อนลิสสรดาบสในกาลนั้นเป็นพระอนนท
กิสวักดาบสในกาลนั้น เป็นโกลิตมหาโมคคัลลานะ นารทดาบสใน
กาลนั้น เป็นพระอุททยเถระ บริษัทในกาลนั้น เป็นพุทธบริษัทในบัดนี้
สรังกดาบสโพธิสัตว์ในกาลนั้น คือตถาคต ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาดก
ไว้อย่างนี้แล .

จบ สรังกชาดกที่ ๒ .

๓ . อลัมพสาชาดก

ว่าด้วยอิลลิสกดาบสถูกทำลายตบะ

[๒๔๓๘] ครั้นนั้น พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ ผู้ทรงครอบงำวัตรกุสุรเป็นพระบิดา
แห่งเทพบุตรผู้ชนะ ประทับนั่งอยู่ ณ สุธรรมาเทวสภา รับสั่งให้เรียกนาง
อลัมพสาเทพกัญญามาแล้วตรัสว่า .

[๒๔๓๙] แะนางอลัมพสาผู้เจือปนด้วยกิเลส สามารถจะเล้าโลมฤๅษีได้ เทวดา
ชั้นดาวดึงส์พร้อมด้วยพระอินทร์ขอร้องเจ้า เจ้าจงไปหาอิลลิสกดาบส
เกิด .

[๒๔๔๐] ดาบสองคี่นี้มีวัตร ประพฤติพรหมจรรย์ ยินดียิ่งในนิพพาน เป็นผู้รู้
อย่าพึงลวงเลยพวกเราไปก่อนเลย เจ้าจงห้ามมรรคของเธอเสีย .

[๒๔๔๑] ข้าแต่เทวราช พระองค์ทรงทำอะไร ทรงมุ่งหมายแต่หม่อมฉันเท่านั้น
รับสั่งว่า แะเจ้าผู้อาจจะเล้าโลมฤๅษีได้ เจ้าจงไปเกิดดังนี้ นางเทพ
อัปสรผู้ทัดเทียมหม่อมฉัน และผู้ประเสริฐกว่าหม่อมฉัน ก็มีอยู่ใน
นั้นทวัน อันหาความเศร้าโศกมิได้ วาระคือการไปจะมีแม่แก่นางเทพ
อัปสรเหล่านั้น แม่นางเทพอัปสรเหล่านั้นจงไปประเล้าประโลมเกิด

[๒๔๔๒] เจ้าพูดจริงโดยแท้แล นางเทพอัปสรอื่นๆ ที่ทัดเทียมกับเจ้า และ
ประเสริฐกว่าเจ้า มีอยู่ในนั้นทวันอันหาความโศกมิได้ . ดูกุรุษผู้มี
อริยวงมทุกส่วน ก็แต่ว่า นางเทพอัปสรเหล่านั้นไปถึงชายเข้าแล้ว
ยอมไม่รู้จักการบำเรออย่างยั้งที่เจ้ารู้ . แม่มามเอ๋ย เจ้านั้นแหละจะไป
เพราะว่าเจ้าเป็นผู้ประเสริฐกว่าหญิงทั้งหลาย เจ้าจักนำดาบสนั้นมาสู่
อำนาจได้ ด้วยผิวพรรณและรูปร่างของเจ้าเอง .

[๒๔๔๓] หม่อมฉันอันท้าวเทวราชทรงใช้ จักไม่ไปหาได้ไม่ แต่ว่าหม่อมฉันกลัว
ที่จะเบียดเบียนดาบสนั้น เพราะท่านเป็นพรหมณ์มีเดชฟังเฟื่อง . ชน
ทั้งหลายมีใช้น้อย เบียดเบียนฤๅษีแล้วต้องตกนรก ถึงสังสารวัฏเพราะ
ความหลง เพราะเหตุนั้น หม่อมฉันชนลกชนพอง .

[๒๔๔๔] นางอลัมพสาเทพอัปสร ผู้มีวรรณะนารีใคร่ ผู้เจือปนด้วยกิเลส
ปรารถนาจะยังอิลลิสกดาบสให้ผสม ครั้นกราบทูลอย่างนี้แล้วก็หลีกไป .
ก็นางอลัมพสาเทพอัปสรนั้น เข้าไปยังป่าที่อิลลิสกดาบสรักษา อัน
ดาบสไปด้วยเถาวัลย์โดยรอบประมาณถึงโยชน์ . นางได้เข้าไปหา
อิลลิสกดาบสผู้กำลังปิดกวาดโรงไฟ ใกล้เวลาอาทิตย์อุทัย ก่อนเวลา
อาหารเช้า .

[๒๔๔๕] เธอเป็นใครหนอ มีรัศมีเหมือนสายฟ้า หรือเหมือนดาวประกายพฤษ
มีเครื่องประดับแขนงามวิจิตร สวมใส่กนกพลแก้วมณี . คล้ายกับแสง
พระอาทิตย์ มีกลิ่นจรรณจันทร์ วรรณะดังทองคำ ลำขางามดี มีมารยา
มากมาย กำลังรุ่นสาวนาดู น่ารัก . เท้าของเธอไม่เว้ากลาง อ่อนละมุน
สะอาดตั้งลงด้วยดี การเยื้องกรายของเธอน่ารักใคร่ ดึงจิตใจของเราได้
ทีเดียว . อนึ่ง ลำขาของเธอเรียวยาว เปรียบเสมอด้วยวงช้าง ตะโพก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ของเธอผืนผายเกลี้ยงเกลาดังแผ่นทองคำ. นาภีของเธอก็ตั้งอยู่เป็นอย่างดี
เหมือนกับฝักดอกกุหลาบ ย่อมปรากฏแต่ที่ไกลคล้ายเกสรดอกอัญชันเขียว.
ถิ่นที่งอกเกิดที่ทรงงอกหาขั้วมิได้ ทรงไว้ซึ่งขีรรส ไม่หืดเหียว เติ่งตั้ง
ทั้ง ๒ ข้าง เสมอด้วยผลน้ำเต้าครึ่งซีก. คอของเธอตั้งเนื้อทราย ยาว
คล้ายหน้าสุวรรณภเณรี มีริมฝีปากเรียบงดงาม เป็นที่ตั้งแห่งมนะที่ ๔ คือ
ลิ้น. ฟันของเธอทั้งข้างบนข้างล่างขาวสะอาด เป็นของหาโทษมิได้ ดุจมาน
นัก นัยยิตาทั้ง ๒ ข้างของเธอดำขลับ มีสีแดงเป็นที่สุด สีตั้งเม็ด
มะกล่ำ ทั้งยาวทั้งกว้างดุจมานนัก ผมหงอกบนศีรษะของเธอ ไม่ยวมนัก
เกลี้ยงเกลาดิ หวีด้วยหวีทองคำ มีกลิ่นหอมฟุ้งด้วยกลิ่นจันทน์. กลีกรรรม
โครักขกรรม การค้าของพ่อค้า และความบากบั่นของฤๅษีทั้งหลายผู้
สำรวมดี มีตะบะมีประมาณเท่าใด. เราไม่เห็นบุคคลมีประมาณเท่านั้นใน
ปฐพีผืนไหน จะเสมอเหมือนกับเธอ เธอเป็นใคร หรือเป็นบุตรของ
ใคร เราจะรู้จักเธอได้อย่างไร?

[๒๔๘๖] ดูกุรทนต์กัสปะผู้เจริญ เมื่อจิตของท่านเป็นไปอย่างนี้แล้วก็ไม่ใช่กาลที่จะ
เป็นปัญหา มาเถิดท่านที่รัก เราทั้งสองจักเรียนรรมย์กันในอาสนะของเรา
มาเถิดท่าน จันจิกเกล้าคลึงท่าน ท่านจงเป็นผู้ฉลาดในความยินดีด้วย
กามคุณ.

[๒๔๘๗] นางอลัมพสาเทพอัปสร ผู้มีผิวพรรณน่ารักใคร่ผู้เจือปนด้วยกิเลส
ปรารถนาจะให้อิสริยยศดาบสผสม ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้วก็หลีกไป.

[๒๔๘๘] ส่วนอิสริยยศดาบสนั้นรีบเดินออกไปโดยเร็ว ตัดความก้าวไปเข้าเสีย ไป
ทันเข้าที่จับที่มายุมนอดมของนางไว้. นางอัปสรผู้รูปสวยงาม หม่น
กลับมาสวมกอดดาบสนั้น อิสริยยศดาบสเคลื่อนจากพรหมจรรย์ ตาม
ที่ท้าวสักกเทวราชทรงปรารถนา. ภายหลังนางเทพกัญญาก็มีใจยินดี นึก
ถึงพระอินทร์ผู้ประทับอยู่ในนั้นทวัน ท้าวมหาพาพิเทพกัญชรทรงทราบ
ความดำริของนางแล้ว จึงทรงส่งบัลลังก์ทองพร้อมทั้งเครื่องบริวาร. ผ้า
เครื่องปกปิดทรวง ๕๐ ผืน เครื่องลาด ๑,๐๐๐ ผืนโดยเร็ว นางอลัมพสา
เทพอัปสรกอดดาบสแนบทรวงอก. บนบัลลังก์นั้นตลอด ๓ ปี ดูเหมือน
ครุฑเดียวเท่านั้น พราหมณ์ดาบสสร้างมาแล้วรู้สึกได้โดยล่วงไป ๓ ปี
ได้เห็นหมู่ไม้เขียวชอุ่มโดยรอบเรือนไฟ ผลัดใบใหม่ ดอกบาน อัน
ฝูงนกกระเหว้าร้องอื้ออึง. เธอตรวจดูโดยรอบแล้ว ร้องให้น้ำตาไหล
ปริเทวนาการว่า เรามีได้บูชาไฟ มิได้รำยมนต์ อะไรมาบันดาลให้การ
บูชาไฟต้องเสื่อมลง. ผู้ใดใครหนอ มาประเล้าประโลมจิตของเราด้วยการ
บำเรอในก่อน ยิ่งมานอันเกิดพร้อมกับเดชของเราผู้อยู่ในป่าให้พินาศ
ครอบคลุมนิดเดียวเต็มด้วยรัตนะต่างๆ ในมหาสมุทรฉะนั้น.

[๒๔๘๙] ดิฉันอันท้าวเทวราชทรงใช้มาเพื่อบำเรอท่าน จึงได้ครอบงำจิตของท่าน
ด้วยจิตของดิฉัน ท่านไม่รู้สึกรเพราะประมาท.

[๒๔๙๐] เติมนิ ทานกัสปดาบสผู้บิดา ได้พราหมณ์เรากลึงเหล่านี้นว่า ดูกุรมาณพ
สตรีอันเสมอด้วยนารีผล เจ้าจงรู้จักสตรีเหล่านั้น. ดูกุรมาณพ เจ้าจงรู้
จักสตรีผู้มิเขาที่อก เจ้าจงรู้จักสตรีเหล่านั้น บิดาเหมือนเอ็นดูเราเฝ้า
พราหมณ์เราดังนี้. เรามีได้ทำตามคำสั่งสอนของบิดาผู้รู้. วันนี้ เรา
ชมเชยอยู่แต่ผู้เดียวในป่าอันหามนุษย์มิได้. เราจักทำอย่างที่เราเป็นผู้เช่น
เดิมอีก หรือจักตายเสีย ประโยชน์อะไรด้วยชีวิตที่น่าตึดยื่น.

[๒๔๙๑] นางอลัมพสาเทพกัญญารู้จักเดช ความเพียรและปัญญอันมั่นคงของ
อิสริยยศดาบสนั้นแล้ว ก็ชมศีรษะลงที่เท้าของอิสริยยศดาบส. กล่าวว่า
ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านอย่าได้โกรธดิฉันเลย ข้าแต่ท่านผู้แสวงหา
คุณใหญ่ ขอท่านอย่าโกรธดิฉันเลย ดิฉันได้ก่อประโยชน์อันใหญ่แล้ว
เพื่อเทวดาชั้นไตรทศผู้มียศ เพราะว่าเทพบริทั้งหมดอันท่านได้ทำให้
หวั่นไหวแล้วในคราวนั้น.

[๒๔๙๒] ดูกุรนางผู้เจริญ ขอทวยเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าววาสะจอมไตรทศ และ
เธอ จงมีความสุขเถิด ดูกุรนางเทพกัญญา เชิญไปตามสบายเถิด.

[๒๔๙๓] นางอลัมพสาเทพกัญญา ชมศีรษะลงที่เท้าแห่งอิสริยยศดาบส และทำ
ประทักษิณแล้ว ประคองอัญชลีหลีกออกไปจากที่นั้น. ขึ้นสู่บัลลังก์
ทองพร้อมด้วยเครื่องบริวาร เครื่องปิดทรวง ๕๐ ผืน และเครื่องลาด
๑,๐๐๐ ผืน แล้วกลับไปในสำนักของเทวดาทั้งหลาย. ท้าวสักกจอมเทพ
ทรงปิดโสมนัสปลาบปลื้มพระทัย ได้พระราชทานพรกะนางเทพกัญญานั้น
ซึ่งกำลังมาอยู่ รวากะว่า ดวงประทีปอันรุ่งเรือง หรือเหมือนสายฟ้า

ฉะนั้น .

[๒๔๙๔] ข้าแต่ท้าวสีกกะผู้เป็นใหญ่กว่าภูตทั้งปวง ถ้าพระองค์จะประทานพรแก่หม่อมฉันไซ้ร ขออย่าให้หม่อมฉัน ไปเล่าโลมภาษาอีกเลย ข้าแต่ท้าวสีกกะ หม่อมฉันขอพรอันนี้ .

จบ อลัมพสาชาดกที่ ๓ .

๔. สังขปาลชาดก

ว่าด้วยสังขปาลนาคราชบำเพ็ญตบะ

[๒๔๙๕] ท่านเป็นผู้มีรูปร่างงดงาม มีดวงตาแจ่มใส ข้าพเจ้าสำคัญว่าท่านผู้เจริญ บวชจากสกุล โฉนหน่อ ท่านผู้มีปัญญาจึงละทรัพย์ และโภคสมบัติออก บวชเป็นบรรพชิตเสียเล่า?

[๒๔๙๖] ดุกรรมหาบพิตรผู้จอมนรชน อาตมภาพได้เห็นวิมารของพระยาสังคปาล นาคราชตัวมีอานภาพมากมาด้วยตนเอง ครั้นเห็นแล้วจึงออกบวชด้วย เชื้อมหาวิบากของบุญทั้งหลาย .

[๒๔๙๗] บรรพชิตทั้งหลายย่อมไม่กล่าวคำเท็จ เพราะความรัก เพราะความกลัว เพราะความขิง ข้าพเจ้าถามท่านแล้ว ขอท่านได้โปรดบอกเนื้อความนั้น แก่ข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าได้ฟังแล้วจักเกิดความเลื่อมใส .

[๒๔๙๘] ดุกรรมหาบพิตร ผู้เป็นอธิบดีในรัฐมณฑล อาตมภาพเดินทางไปค้าขาย ได้เห็นบุตรนายพรานช่วยกันหามนาคตัวมีร่างกายใหญ่โต เดินราเร่ไปในหนทาง . ดุพระจอมประชาณกร อาตมภาพ มาประจวบเข้ากับ ลูกนายพรานเหล่านั้น ก็กลัวจนชนลุกขนพอง ได้ถามเขาว่า ดุรพอบุตรนายพราน ท่านทั้งหลายจงนำซึ่งมีร่างกายน่ากลัวไปไหน ท่านทั้งหลายจักทำอะไรกับงูนี้ . งูใหญ่มีกายอันเจริญพวกเรานำไปเพื่อจะกิน เนื้อของมันมีรสอร่อยมันและอ่อนนุ่ม ดุที่ท่านผู้เป็นบุตรชาววิเทหรัฐ ท่านยังไม่รู้จักรส . เราทั้งหลายไปจากที่นี่ถึงบ้านของตนแล้ว จะเอามัด สับกินเนื้อกันให้สำราญใจ เพราะว่าเราทั้งหลายเป็นศัตรูของพวกงู . ถ้าท่านทั้งหลายจะนำงูใหญ่มีกายอันเจริญนี้ไปเพื่อกิน เราจะให้โค ๑๖ ตัว แก่ท่านทั้งหลาย ขอให้ปล่อยงูนี้เสียจากเครื่องผูกมัด . ความจริงงูตัวนี้เป็นอาหารที่ขบใจของเราทั้งหลายโดยแท้ และเราทั้งหลายเคยกินงูมา มาก ดุรณายอพาระผู้เป็นบุตรชาววิเทหรัฐ เราทั้งหลายจะทำตามคำของท่าน แต่ว่าท่านจงเป็นมิตรของเราทั้งหลาย . ชนเหล่านั้นก็แก่นาคราช ออกจากเครื่องผูก นาคราชนั้นได้พ้นจากเครื่องผูกซึ่งเขาร้อยไว้ที่มูกกับ บ่วงนั้นแล้วบ้ายหน้าตรงปาจันทิศหลีกไปได้ครุหนึ่ง ครั้นบ้ายหน้าตรง ปาจันทิศไปสักครุหนึ่ง มีดวงตาเต็มไปด้วยน้ำตา เหลียวมาดูอาตมภาพ อาตมภาพได้ตามไปข้างหลังของนาคราชนั้นประคองอุยฺหสิทั้ง ๑๐ นิ้ว เตือนว่า . จงรีบไปเสียโดยเร็ว ขอพวกศัตรูอย่าจับได้อีกเลย เพราะว่า การสมาคมด้วยพวกพรานบ่อยๆ เป็นทุกข์ ท่านจงไปสู่ที่ที่พวกบุตรนายพรานจะไม่เห็น . นาคราชนั้นได้ไปสู่ห้วงน้ำใสมีสีเขียวนารินรมย์ มีท่าราบเรียบ ปกคลุมไปด้วยไม้หว้า และยางทราย เป็นสัตว์ปลอดภัย มีปิตุ เข้าไปยังนาคพิภพ . ดุพระจอมประชาณกร นาคราชนั้น ครั้นเข้าไปสู่นาคพิภพแล้ว ไม่ช้าก็มีบริวารทิพย์มาปรากฏแก่อาตมภาพ บำรุงอาตมภาพ เหมือนบุตรบำรุงบิดาฉะนั้น กล่าวคำจับใจรับให้แก่อาตมภาพว่า . ข้าแต่ ท่านอพาระ ท่านเป็นเหมือนมารดาบิดาของข้าพเจ้า เป็นดังดวงใจ เป็นผู้ให้ชีวิต เป็นสหาย ข้าพเจ้าจึงกลับได้ฤทธิ์ของตน ข้าแต่ท่านอพาระ ขอเชิญท่านไปเยี่ยมนาคพิภพของข้าพเจ้า ซึ่งมีภิกษาหารมาก มีข้าวและ น้ำมากมาย ดังเทพนครของท้าววาสวะ ฉะนั้น .

[๒๔๙๙] นาคพิภพนั้นสมบุรณด้วยภูมิภาค พื้นไม่มีกรวด อ่อนนุ่ม งาม มีหญ้า เตี้ยๆ ไม่มีธูลี นำมาซึ่งความเลื่อมใส เป็นที่ละความเศร้าโศกของคนผู้ เข้าไป . ในนาคพิภพนั้นมีสระโบกขรณีอันไม่อากุล เขียวชะอุ่มดังแก้ว ไพฑูรย์ มีต้นมะม่วงนารินรมย์ทั้ง ๔ ทิศ มีผลสุกกิ่งหนึ่ง ผลอ่อนกิ่งหนึ่ง ผลัดผลเป็นนิตย์ .

[๒๕๐๐] ดุกรรมหาบพิตรผู้ประเสริฐกว่านรชน ในท่ามกลางสวนเหล่านั้น มีนิเวศน์ เลื่อมกัสนสรแล้วไปด้วยทองคำ มีบานประตูแล้วไปด้วยเงิน งาม รุ่งเรืองยิ่ง ดุสายฟ้าในอากาศฉะนั้น . ขอถวายพระพร ในท่ามกลาง สวนเหล่านั้น เรือนยอดและห้องแล้วไปด้วยแก้วมณี แล้วไปด้วย ทองคำโอฬารวิจิตร เป็นอเนกประการ นิรมิตด้วยดี ติดต่อกันเต็มไปด้วยนางนาคกัญญาทั้งหลายผู้ประดับแล้ว ล้วนทรงสายสร้อยทองคำ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
สังขปาลนาคราชนั้นมีผิวพรรณไม่ทราม ว่องไว ขึ้นสู่ปราสาทมีเสา
ประมาณ ๑,๐๐๐ ต้น มีอานภาพซึ่งไม่ได้ เป็นที่อยู่ของมเหสีแห่ง
สังขปาลนาคราชนั้น . นารีนางหนึ่งว่องไว ไม่ต้องเตือนยกอาสนะ ล้วน
แล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ มีค่ามากงดงาม สมบูรณ์ด้วยแก้วมีชาติดังแก้วมณี
มาปูลาด . ลำดับนั้น นาคราชจึงมีอาตมภาพให้นางบนอาสนะอันเป็น
ประธาน กล่าววา เนื่ออาสนะ เชิญท่านนั่งบนอาสนะนี้ เพราะว่าท่านเป็น
ที่เคารพคนหนึ่งของข้าพเจ้า ในจำนวนท่านที่เคารพทั้งหลาย . ดุกร
พระจอมพระชาณิกกร นารีอีกนางหนึ่งก็ว่องไว ตักเอาน้ำเข้ามาล้างเท้าของ
อาตมภาพ ดุกรยาล้างเท้าสามทีร์ักจะนั้น มีนารีอีกนางหนึ่งว่องไว
ประคองภาชนะทองคำเต็มไปด้วยภัตตาหารนำบริโภค มีสุปะหลายอย่าง
มีพยุญชนะต่างๆ นำเข้ามาให้อาตมภาพ . ขอถวายพระพร นารีเหล่านั้น
รู้จักใจสามี พากันบำรุง อาตมภาพผู้บริโลกแล้วด้วยดนตรีทั้งหลาย
นาคราชนั้นก็เข้ามาหาอาตมภาพพร้อมด้วยทิพกามคุณมีใช้น้อย ใหญ่ยิ่ง
กว่าการพื่อนรานั้น .

[๒๕๐๑] ข้าแต่ท่านอพาระ ภรรยาของข้าพเจ้าทั้ง ๓๐๐ นี้ ล้วนมีเอวอ่อนแอ้น มี
ริศมีรุ่งเรืองดังกลีบปทุม นางเหล่านี้ จะเป็นผู้ทำความใคร่ให้ท่าน
ข้าพเจ้าขอยกนางเหล่านี้ให้ท่าน ท่านจงให้นางเหล่านั้นบำเรอท่านเถิด .

[๒๕๐๒] อาตมภาพได้เสวยรสอันเป็นที่พียอยู่ปีหนึ่ง คราวนั้นอาตมภาพได้ไต่ถาม
ถึงสมบัติอันยิ่งว่า ท่านพญานาคได้สมบัตินี้ด้วยอุบายอย่างไร ได้
วิมานอันประเสริฐอย่างไร? ได้โดยไม่มีเหตุหรือเกิดเพราะใครน้อมมา
ให้แก่ท่าน ท่านกระทำเอง หรือว่าเทวดาให้ ดุกรพญานาคราช
ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนั้นกะท่าน ท่านได้วิมานอันประเสริฐอย่างไร?

[๒๕๐๓] ข้าพเจ้าได้วิมานนี้มิใช่โดยไม่มีเหตุ และมีใช่เกิดเพราะใครน้อมมาให้
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามิได้ทำเอง แม้เทวดาก็มิได้ให้ ข้าพเจ้าได้วิมานนี้ด้วย
บุญกรรมอันไม่เป็นบาปของตน .

[๒๕๐๔] พรตของท่านเป็นอย่างไร และพรหมจรรย์ของท่านเป็นโฉน นี่เป็นวิบาก
แห่งกรรมอะไรที่ท่านประพฤติดีแล้ว ดุกรพญานาคราช ขอท่านจงบอก
เนื้อความนี้แก่ข้าพเจ้า ท่านได้วิมานนี้มาอย่างไรหนอ?

[๒๕๐๕] ข้าพเจ้าเป็นพระราชโอรสใหญ่กว่าชนชาวอมร มีนามว่า ทุยโยธนะ มี
อานภาพมาก ทราบชัดว่า ชีวิตเป็นของน้อยไม่เที่ยง มีความแปรปรวนไป
เป็นธรรมดา . จึงเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส ได้ให้ข้าวและน้ำเป็นทานอัน
ไพบุลย์โดยเคารพ รังของข้าพเจ้าในครั้งนั้นเป็นดื่อบอน้ำ สมณพราหมณ์
ทั้งหลายก็มึนหน้าสำราญในที่นั้น . ข้าพเจ้าได้ให้ดอกไม้ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ประทิบ ยวดยาน ที่ปัก ผ่านุ่มหมื่น ทึนอน และข้าวน้ำ
เป็นทานโดยเคารพ . นั้นเป็นพรต และเป็นพรหมจรรย์ของข้าพเจ้า นี่
เป็นวิบากแห่งกรรมนั้น ที่ข้าพเจ้าประพฤติดีแล้ว ข้าพเจ้าได้วิมานอันมี
ภักษาหารเพียงพอ มีข้าวน้ำมากมาย เพราะวัตรและพรหมจรรย์นั้นแล .

[๒๕๐๖] วิมานนี้บริบูรณ์ด้วยการพื่อนรำขับร้อง ตั้งอยู่ช้านาน แต่เป็นของไม่
เที่ยง บุตรนายพราณทั้งหลายผู้มีอานภาพน้อย ไม่มีเดช ไยจึงเบียด
เบียนท่านผู้มีอานภาพมากมีเดชได้? ดุกรพญานาคราช เพราะอาศัยอะไร
หรือท่านจึงตกอยู่ในเงื้อมมือของบุตรนายพราณทั้งหลาย ความกลัวใหญ่
ตามถึงท่าน หรือว่าพิษของท่าน ไม่แล่นไปยังรากเขี้ยว ดุกรพญานาคราช
เพราะอาศัยอะไรหรือ ท่านจึงถึงความเศร้าหมองในสำนักของบุตรนาย
พราณทั้งหลาย?

[๒๕๐๗] ความกลัวใหญ่มิได้ตามถึงข้าพเจ้า บุตรนายพราณเหล่านั้น ไม่สามารถจะ
ทำลายเดชของข้าพเจ้า แต่ว่าธรรมของสัตบุรุษทั้งหลายท่านประกาศไว้
ยากที่จะล่วงได้ เหมือนเขตแดนสมุทร ฉะนั้น ข้าแต่ท่านอพาระ
ข้าพเจ้าเข้าจำอโบลในวันจาศตทสิปณณรสีเป็นนิตย์ ต่อมา บุตรนาย-
พราณ ๑๖ คนเป็นคนหยาบช้า ถือเอาเชือกและบ่วงอันมันคงมาแล้ว .
แหงมกเอาเชือกร้อยช่วยกันห้ามข้าพเจ้าไป ข้าพเจ้าอดทนความทุกข์
เช่นนี้ ไม่ทำอโบลให้กำเริบ .

[๒๕๐๘] บุตรนายพราณเหล่านั้น ได้พบท่านผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังและผิวพรรณ ที่
ทางเดินคนเดียว ดุกรพญานาคราช ท่านเป็นผู้เจริญด้วยศิริและปัญญา
จะบำเพ็ญตบะเพื่อประโยชน์อะไรอีกเล่า?

[๒๕๐๙] ข้าแต่ท่านอพาระ ข้าพเจ้าบำเพ็ญตบะมิใช่เพราะเหตุแห่งบุตร มิใช่เพราะ
เหตุแห่งทรัพย์ และมีใช่เพราะเหตุแห่งอายุ เพราะข้าพเจ้าปรารถนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
กำเนิดมนุษย์ จึงบากบันบำเพ็ญตบะ .

[๒๕๑๐] ท่านเป็นผู้มีนัยตาแดง มีรัศมีรุ่งเรือง ประดับตบแต่งแล้ว ปลงผมและหนวด ชะโลมทาด้วยจรรยาจันทร์แดง ส่องสว่างไปทั่วทิศ ดุจดนรรพรพราชาจะนั้น . ท่านเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งเทวฤทธิ์ มีอานุภาพมาก พร้อมพรั่งไปด้วยกามารมณ์ทั้งปวง ดุกรพญานาคราช ข้าพเจ้าขอถามเพื่อความนี้กะท่าน เหตุไรมนุษย์โลกจึงประเสริฐกว่านาคพิภพนี้?

[๒๕๑๑] ข้าแต่ท่านอพาระ นอกจากมนุษย์โลก ความบริสุทธิ์หรือความสำรวมย่อมไม่มี ถ้าข้าพเจ้าได้กำเนิดมนุษย์แล้ว จักกระทำที่สุดแห่งชาติและมรณะ .

[๒๕๑๒] ข้าพเจ้าอยู่ในสำนักของท่านปีหนึ่งแล้ว เป็นผู้ที่ท่านบำรุงด้วยข้าวด้วยน้ำ ข้าพเจ้าขอลาท่าน ดุกรท่านผู้เป็นจอมนาค ข้าพเจ้าจากมนุษย์โลกมาเสียนาน .

[๒๕๑๓] ข้าแต่ท่านอพาระ บุตร ภรรยา และชนบริวารข้าพเจ้าพร่ำสอนเป็นนิตย์ ให้บำรุงท่าน ใครมิได้แข่งด่าท่านแลหรือ ก็การได้พบเห็นท่านเป็นที่รักของข้าพเจ้า .

[๒๕๑๔] ดุกรพญานาคราช บุตรผู้เป็นที่รักปฏิบัติมารดาบิดาอยู่ในเรือน แม่ด้วยประการใด ท่านบำรุงข้าพเจ้าอยู่ในนาคพิภพนี้ ประเสริฐกว่าประการนั้น เพราะวาจิตของท่านเลื่อมใสข้าพเจ้า .

[๒๕๑๕] แก้วทับทิม อันจะนำทรัพย์มาให้ตามประสงค์ของข้าพเจ้ามีอยู่ ท่านจงถือเอามณีรัตนอันโอฬารนั้น ไปยังที่อยู่ของตน ได้ทรัพย์แล้วจงเก็บแก้วมณีนั้น .

[๒๕๑๖] ขอถวายพระพร แม้มากมคุณเป็นของมนุษย์ อาตมภาพได้เห็นแล้ว เป็นของไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา อาตมภาพเห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย จึงออกบวชด้วยศรัทธา . ขอถวายพระพร ทั้งคนหนุ่มคนแก่ย่อมมีสรีระทำลาย ร่วงหล่นไป เปรียบเหมือนผลไม้จะนั้น อาตมภาพเห็นคุณข้อนี้ว่า สามัญผลเป็นข้อปฏิบัติอัน ไม่ผิด ประเสริฐ จึงออกบวช .

[๒๕๑๗] ชนเหล่าใดเป็นพหูสูต ค้นคิดเหตุผลได้มาก ชนเหล่านั้นเป็นคนมีปัญญามุคคณควรคบหาโดยแท้ทีเดียว ข้าแต่ท่านอพาระ ข้าพเจ้าได้ฟังคำของนาคราช และของท่านแล้วจักทำบุญไม่ใช่น้อย .

[๒๕๑๘] ขอถวายพระพร ชนทั้งหลายเป็นพหูสูต ค้นคิดเหตุผลได้มาก ชนเหล่านั้นเป็นคนมีปัญญา มุคคณควรคบหาโดยแท้ทีเดียว ได้ทรงสดับเรื่องราวของนาคราช และของอาตมภาพแล้ว ขอจงทรงบำเพ็ญบุญให้มากเถิด ขอถวายพระพร .

จบ สังขปาลชาดกที่ ๔

๕. จุลลสูตรโมชาดก

ว่าด้วยพระเจ้าจุลลสูตรโมออกบวช

[๒๕๑๙] เราขอบอกชาวเมือง มิตร อำมาตย์ และบริษัททั้งหลายด้วย ผมหงอกเกิดขึ้นบนศีรษะแล้ว บัดนี้ เราขอใจจะบวช .

[๒๕๒๐] อย่างไรหนอ พระองค์จึงทรงรับสั่งความไม่เจริญแก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระองค์ทรงปิกพระแสงศรที่อกของข้าพระพุทธเจ้า พระชายาของพระองค์มีอยู่ประมาณ ๗๐๐ พระนางเหล่านั้นของพระองค์จักเป็นอยู่อย่างไรหนอ?

[๒๕๒๑] นางเหล่านั้นยังสาวจักปรากฏเอง นางเหล่านั้นจักไปพึงพิงพระราชองค์อื่นก็ได้ ส่วนเราปรารถนาสวรรค์ เพราะฉะนั้น จึงจักบวช .

[๒๕๒๒] ดุกรพ่อสุตโสม แม่ผู้เป็นมารดาของเจ้าชื่อว่าได้แล้วชั่ว เพราะเมื่อแม่พราห์เพื่ออยู่ เจ้ายังไม่หวังใยจะบวชเสียให้ได้ . ดุกรพ่อสุตโสม แม่ได้คลอดเจ้าซึ่งเป็นผู้ที่แม่ได้มาไม่ดีเสียแล้ว เพราะเมื่อแม่พราห์เพื่ออยู่ พ่อยังไม่หวังใยจะบวชเสียให้ได้ .

[๒๕๒๓] ดุกรพ่อสุตโสม ธรรมนั้นชื่ออะไร และการบวชชื่ออะไร เพราะว่าเจ้าละทิ้งเรา ๒ คนผู้แก่เฒ่าแล้ว ไม่หวังใยจะบวชเสียให้ได้?

[๒๕๒๔] แม่บุตรและธิดาทั้งหลายของเจ้าก็มากมี ยิ่งเล็กนัก ไม่เจริญวัย กำลังจ่อเลาะ น่ารักใคร่ เมื่อไม่เห็นเจ้า เข้าใจว่าจะได้รับความลำบากไปตามๆ กัน .

[๒๕๒๕] ความที่หม่อมฉันตั้งอยู่แม่นานมาแล้ว ก็จะต้องพลัดพรากจากบุตรและธิดาเหล่านี้ ซึ่งยิ่งเล็กนัก ไม่เจริญวัย กำลังจ่อเลาะ จากทูลกระหม่อม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
ทั้งสองพระองค์ และสิ่งทั้งปวงไปเป็นของเที่ยงแท้ .

[๒๕๒๖] พระทัยของทูลกระหม่อมจะตัดขาดเขียวหรือ หรือจะไม่ทรงพระกรุณา
กระหม่อมฉันทั้งหลาย โยเล่าพระองค์จึงไม่หว่าโยกระหม่อมฉันทั้งหลาย
ผู้คร่ำครวญอยู่ จะเสด็จออกผนวชเสียให้ได้เทียวหรือ เพคะ?

[๒๕๒๗] โใจของเรามีได้ตัดขาด และเราก็มีความกรุณาในเธอทั้งหลาย แต่เรา
ปรารถนาสวรรค์ เพราะฉะนั้น จึงจักออกบวช .

[๒๕๒๘] ข้าแต่พระสุตโสมผู้ประเสริฐ หม่อมฉันผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์
ชื่อว่าได้แล้วชั่ว เพราะเหตุไร เมื่อหม่อมฉันพราห์เพื่ออยู่ พระองค์จึงไม่
ทรงหว่าโย จะทรงผนวชเสียให้ได้ . ข้าแต่พระสุตโสมผู้ประเสริฐ
หม่อมฉันผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์ชื่อว่าได้แล้วชั่ว เพราะเหตุไร
พระองค์จึงมิได้ทรงหว่าโยสัตว์ผู้ถือปฏิสนธิในครรภ์ของหม่อมฉัน จะ
ทรงผนวชเสียให้ได้ . ครรภ์ของหม่อมฉันแก่แล้ว ขอพระองค์ทรงรออยู่
จนกระทั่งหม่อมฉันประสูติ อย่าให้หม่อมฉันเป็นหม้ายอยู่แต่ผู้เดียว
ต้องได้รับทุกข์ในภายหลังเลย .

[๒๕๒๙] ครรภ์ของเธอแก่แล้ว ขอเชิญประสูติพระโอรสซึ่งมีมีผิวพรรณไม่
เลาทรามเกิด ฉันจักละโอรสพร้อมทั้งเธอบวชให้ได้ .

[๒๕๓๐] ดูกุมารแม่จินทาผู้มีดวงตาเสมอด้วยดอกอัญชัน เธออย่าร้องไห้เศร้าโศก
ไปเลย จงขึ้นสู่ปราสาทอันประเสริฐเสียเถิด ฉันไม่หว่าโย จักไปบวช
ให้ได้ .

[๒๕๓๑] ข้าแต่เสด็จแม่ ใครทำให้เสด็จแม่ทรงพิโรธ เหตุไฉน เสด็จแม่จึงทรง
กรรแสงและจ้องมองดูหม่อมฉันยิ่งนัก บรรดาพระประยูรญาติทั้งหลาย
ที่เห็นอยู่ หม่อมฉันจะฆ่าใครที่ควรรับสั่งให้ฆ่า?

[๒๕๓๒] ลูกรัก ท่านผู้ใด ผู้ชนะแผ่นดินทำให้แม่ช่นเคือง ท่านผู้นั้นเจ้าไม่อาจฆ่า
ได้เลย พระบิดาของเจ้าได้ตรัสกะแม่ว่า ฉันไม่มีหว่าโยจักไปบวช .

[๒๕๓๓] เมื่อก่อนเราเคยไปเที่ยวสวนด้วยรถ และรบกัด้วยช้างตกมัน เมื่อ
พระราชบิดาทรงผนวชเสียแล้ว บัดนี้ เราจักทำอย่างไร?

[๒๕๓๔] เมื่อพระมารดาของหม่อมฉันทรงกรรแสงอยู่ และเมื่อพระเชษฐภคินี
ไม่ทรงยินยอม หม่อมฉันก็จักยึดพระหัตถ์ทั้ง ๒ ของพระบิดาไว้ เมื่อ
หม่อมฉันทั้งหลายไม่ยินยอม พระบิดาจะยังเสด็จไปไม่ได้ .

[๒๕๓๕] แม่ผมจ๋า เชิญแม่ลุกขึ้นเถิด แม่จงพากุมารนี้ไปเล่นให้รื่นรมย์เสียใน
ที่อื่น กุมารนี้อาจได้ทำอันตรายแก่ฉัน เมื่อฉันปรารถนาสวรรค์ .

[๒๕๓๖] ไฉนหนอ พระราชาจึงพระราชทานแก้วมณีอันมีแสงสว่างนี้ เราจะ
ประโยชน์ด้วยอะไรด้วยแก้วมณีนี้ เมื่อพระเจ้าสุตโสมทรงผนวชแล้ว
เราจักทำแก้วมณีอะไรกัน?

[๒๕๓๗] พระคลั่งน้อยของพระองค์ยังไพบูลย์ และพระคลั่งใหญ่ของพระองค์
ก็บริบูรณ์ ปฐพีผืนพลพระองค์ก็ทรงชนะแล้ว ขอพระองค์จงทรงยินดี
เถิด อย่าทรงผนวชเลย พระเจ้าข้า .

[๒๕๓๘] คลั่งน้อยของเราก็ไพบูลย์ คลั่งใหญ่ของเราก็บริบูรณ์ และปฐพีผืนพล
เราก็ชนะแล้ว แต่เราก็จักละสิ่งนั้นๆ ออกบวช .

[๒๕๓๙] ทรัพย์ของข้าพระพุทธเจ้ามีมากมาย ข้าพระพุทธเจ้าไม่สามารถจะนับได้
ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายทรัพย์ทั้งหมดนั้นแด่พระองค์ ขอพระองค์จงทรง
ยินดี อย่าทรงผนวชเลย พระพุทธเจ้าข้า .

[๒๕๔๐] ดูกุลวณฺเณสเรฐี เราว่าทรัพย์ของท่านมีมาก และท่านก็บูชาเรา แต่
เราปรารถนาสวรรค์ เพราะฉะนั้น เราจึงจักบวช .

[๒๕๔๑] ดูกุโสมทัต เราเป็นผู้กระสันนัก ความไม่ยินดียอมมาครอบงำเรา
อันตรายมีมาก เราจักบวชให้ได้ในวันนี้ทีเดียว .

[๒๕๔๒] ข้าแต่พระเจ้าสุตโสม แม่กิจนี้ พระองค์ทรงพอพระทัย ขอพระองค์ทรง
ผนวช ณ บัดนี้ ในวันนี้ แม่หม่อมฉันก็จักบวช หม่อมฉันไม่อาจจะอยู่
ห่างพระองค์ได้ .

[๒๕๔๓] เธอจะบวชไม่ได้เป็นอันขาด เพราะว่าใครๆ ในพระนครแลคามนิคม
ชนบทก็พากันไม่หุ่ดัม .

[๒๕๔๔] เมื่อพระเจ้าสุตโสมทรงผนวชเสียแล้ว บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจัก
ทำอย่างไรเล่า พระเจ้าข้า?

[๒๕๔๕] เราเข้าใจว่า ชีวิตนี้ถูกขรณำเข้าไป เป็นของน้อย ดุน้ำในโคลนฉะนั้น
เมื่อชีวิตเป็นของน้อยเหลือเกินอย่างนี้ เวลานี้ไม่ใช่เวลาที่จะประมาทเลย .
เราเข้าใจว่าชีวิตนี้ถูกขรณำเข้าไป เป็นของน้อย ดุน้ำในโคลนฉะนั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
เมื่อชีวิตเป็นของน้อยเหลือเกินอย่างนี้ แต่พวกคนพาลย่อมพากันประ-
มาท. คนพาลเหล่านั้นอันเครื่องผูกคือตัณหาผูกไว้แล้ว ย่อมยังนรก
กำเนิดสัตว์เดียรฉาน เปตวิสัย และอสุรกายให้เจริญ.

[๒๕๔๖] กลมธูลีตั้งขึ้นไม่ไกลปปผกปราสาท ชะรอยพระธรรมราชา ผู้เรืองยศ
ของพวกเราจะทรงตัดพระเศศาแล้ว.

[๒๕๔๗] พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยพระสนมนางใน เสด็จไปเที่ยวยังปราสาทใด
นี่คือปราสาทของพระองค์ เคลื่อนกล่นไปด้วยสุวรรณบุพผมาลัย พระ

ราชาทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จเที่ยวไปยังปราสาทใด.

นี่คือปราสาทของพระองค์ เคลื่อนกล่นไปด้วยสุวรรณบุพผมาลัย

พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยพระสนมนางใน เสด็จเที่ยวไปยังกุฎาคารใด.

นี่คือกุฎาคารของพระองค์ เคลื่อนกล่นไปด้วยสุวรรณบุพผมาลัย พระ

ราชาทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จเที่ยวไปยังกุฎาคารใด.

นี่คือกุฎาคารของพระองค์ เคลื่อนกล่นไปด้วยสุวรรณบุพผมาลัย พระ

ราชาทรงห้อมล้อมด้วยพระสนมนางใน เสด็จเที่ยวไปยังสวนอโคทวัน

ใด. นี่คือสวนอโคทวันของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีนรมย์

ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จ

เที่ยวไปยังสวนอโคทวันใด. นี่คือสวนอโคทวันของพระองค์ มีดอกไม้

บานสะพรั่ง นารีนรมย์ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อมด้วย

พระสนมนางใน เสด็จเที่ยวไปยังพระราชอุทยานใด. นี่คือพระราชอุทยาน

ของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีนรมย์ตลอดกาลทั้งปวง

พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จเที่ยวไปในพระ

อุทยานใด. นี่คือพระราชอุทยานของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีน

รมย์ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยพระสนมนางใน เสด็จ

เที่ยวไปยังสวนกรรณการใด. นี่คือ สวนกรรณการของพระองค์ มีดอกไม้

บานสะพรั่ง นารีนรมย์ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อม

ด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จเที่ยวไปยังสวนกรรณการใด. นี่คือสวน

กรรณการของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีนรมย์ตลอดกาลทั้งปวง

พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยพระสนมนางใน เสด็จเที่ยวไปยังสวนปาฏ-

ลิวินใด. นี่คือ สวนปาฏลิวินของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีน

รมย์ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ

เสด็จเที่ยวไปยังสวนปาฏลิวินใด. นี่คือ สวนปาฏลิวินของพระองค์ มี

ดอกไม้บานสะพรั่ง นารีนรมย์ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อม

ด้วยพระสนมนางใน เสด็จเที่ยวไปยังสวนอัมพวันใด. นี่คือสวน

อัมพวันของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีนรมย์ตลอดกาลทั้งปวง

พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จเที่ยวไปยังสวน

อัมพวันใด. นี่คือสวนอัมพวันของพระองค์ มีดอกไม้บานสะพรั่ง นารีน-

รมย์ตลอดกาลทั้งปวง พระราชาทรงห้อมล้อมด้วยพระสนมนางใน เสด็จ

เที่ยวไปยังสระโบกขรณีใด. นี่คือ สระโบกขรณีของพระองค์ ดาดาช

ไปด้วยบุพผาชาตินานาชนิด เคลื่อนกล่นไปด้วยฝักรวด พระราชา

ทรงห้อมล้อมด้วยหมู่พระประยูรญาติ เสด็จเที่ยวไปยังสระโบกขรณีใด.

นี่คือ สระโบกขรณีของพระองค์ ดาดาช ไปด้วยบุพผาชาตินานาชนิด

เคลื่อนกล่นไปด้วยฝักรวด.

[๒๕๔๘] พระเจ้าสุตโสมทรงสละราชสมบัตินี้แล้ว เสด็จออกผนวช ทรงผ้า

กาสาฬหสีตร เที่ยวไปพระองค์เดียว เหมือนช้างเชือกตัวประเสริฐฉะนั้น.

[๒๕๔๙] ท่านทั้งหลายอย่าระลึกถึงความยินดี การเล่นและการรำเริงในครั้งก่อน

เลย กามทั้งหลายอย่าทำลายท่านทั้งหลายได้เลย จริ่งอยู่ สุตัสสนนศร

นารีนรมย์ยิ่งนัก ท่านทั้งหลายจงเจริญ เมตตาจิตหาประมาณมิได้

ทั้งกลางวันกลางคืนเกิด เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านทั้งหลายจะได้ไปสู่เทพบุรี

อันเป็นที่อยู่ของท่านมีบุญกรรม.

จบ จุลลสุตโสมชาดกที่ ๕.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เตสภุณชาดก ๒. สรภังคชาดก

๓. อลัมพสุชาดก ๔. สังขปาลชาดก

๕. จุลลสุตโสมชาดก.

จบ จัดตาฬีสนิบาตชาดก.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ สุตตันตปิฎกที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑
